NESEFİ TEFSİRİ

تفسير النسفي

مدارك التنزيل وحقائق التأويل

6

İstanbul Kitap ve Kültür Merkezi
Büyük Reşit Paşa Cad. No: 22/42
Vezneciler/İSTANBUL
(0212) 528 46 17

Bu Ciltte Tefsiri Yapılan Ayetler:

Ra'd	Suresi	15- 43
İbrahim	Suresi	1- 52
Hicr	Suresi	1- 99
Nahl	Suresi	1- 128
İsra	Suresi	1- 111
Kehf	Suresi	1- 110
Meryem	Suresi	1- 98

RA'D SURESİ

15. – 17. Ayetler 7
18. – 26. Ayetler 15
27. – 34. Ayetler 25
35. – 40. Ayetler 35
41. – 43. Ayetler 42

İBRAHİM SURESİ

1. – 5. Ayetler 48
6. – 12. Ayetler 54
13. – 21. Ayetler 65
13. – 21. Ayetler 65
22. – 31. Ayetler 76
32. – 34. Ayetler 88

HİCR SURESİ

1. – 15. Ayetler 109
16. – 25. Ayetler 121
26. – 36. Ayetler 128
37. – 48. Ayetler 128
49. – 64. Ayetler 141
65. – 77. Ayetler 151
78. – 99. Ayetler 158

NAHL SURESİ

1. – 9. Ayetler 171
10. – 18. Ayetler 180
19. – 29. Ayetler 188
30. – 42. Ayetler 197
43. – 55. Ayetler 209
56. – 65. Ayetler 219
66. – 74. Ayetler 228
75. – 83. Ayetler 240
84. – 93. Ayetler 251
94. – 102. Ayetler 262
103. – 111. Ayetler 270
112. – 119. Ayetler 279
120. – 128. Ayetler 287

İSRA SURESİ

1. – 8. Ayetler 297
9. – 17. Ayetler 307
18. – 22. Ayetler 316
23. – 30. Ayetler 321
31. – 44. Ayetler 332
45. – 52. Ayetler 346
53. – 60. Ayetler 352
61. – 69. Ayetler 364
70. – 77. Ayetler 373
78. – 84. Ayetler 382

85. – 89. Ayetler ... 388
90. – 100. Ayetler ... 394
101. – 109. Ayetler ... 404
110. – 111. Ayetler ... 412

KEHF SURESİ

1. – 5. Ayetler ... 416
6. – 12. Ayetler ... 419
13. – 16. Ayetler ... 423
17. – 20. Ayetler ... 426
21. – 22. Ayetler ... 431
23. – 24. Ayetler ... 436
25. – 26. Ayetler ... 438
27. – 28. Ayetler ... 440
30. – 31. 32. - 36. Ayetler ... 444/446
37. – 41. - 42. – 44. Ayetler ... 450/ 453
45. – 46. - 47. – 49. Ayetler ... 456/458
50. – 53. - 54. – 56. Ayetler ... 460/463
57. – 59. - 60. – 65. Ayetler ... 466/469
66. – 70. - 71. – 73. Ayetler ... 473/475
74. – 76. - 77. – 78. Ayetler ... 477/479
79. – 82. - 83. – 84. Ayetler ... 481/485
85. – 88. - 89. – 96. Ayetler ... 487/490
97. – 99. - 100. – 102. Ayetler ... 495/497
103. – 106. Ayetler ... 499
107. – 108. Ayetler ... 501
109. – 110. Ayetler ... 502

MERYEM SURESİ

1. – 6. Ayetler ... 506
7. – 9. Ayetler ... 511
10. – 15. Ayetler ... 513
16. – 21. Ayetler ... 516
22. – 26. Ayetler ... 520
27. – 33. Ayetler ... 525
34. – 37. Ayetler ... 529
38. – 40. Ayetler ... 532
41. – 45. Ayetler ... 534
46. – 48. Ayetler ... 538
49. – 55. Ayetler ... 540
56. – 58. Ayetler ... 544
59. – 63. Ayetler ... 547
64. – 70. Ayetler ... 551
71. – 75. Ayetler ... 556
76. – 80. Ayetler ... 561
81. – 87. Ayetler ... 564
88. – 95. Ayetler ... 568
96. – 98. Ayetler ... 572

15. – 17. ÂYETLER

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾ ﴿سجده﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهٖ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

Meâli

15. Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sadece Allah'a secde ederler.

16. (Ey Resûlüm!) De ki: *"Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?"* De ki: *"Allah'tır."* (Ey Resulüm!) De ki: *"O'ndan başkasını mı veliler-dostlar edindiniz? Oysaki onlar kendilerine fayda sağlamadıkları gibi zarar verme gücüne de sahip değillerdir."* De ki: *"Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu? Yoksa O'nun yarattığı*

gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü?" De ki: *"Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir, karşı durulamaz güç sahibidir."*

17. O, gökten su indirdi de vâdiler kendi hacimlerince sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya diğer eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.

Tefsiri

١٥- ﴿وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾

15. Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sadece Allah'a secde ederler.

« وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ » **"Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister** -melekler ve müminler isteyerek- **istemez**- münafıklar ve kafirler de şiddet ve darlık anında, başları sıkışınca- **sadece Allah'a secde ederler."** Ona kulluk ve itaat etme, boyun eğme secdesi yaparlar.

« طَوْعًا » ve « وَكَرْهًا » haldirler. « ظِلَالُهُمْ » kavli, « مَنْ » üzerine matuf bulunmaktadır ve bu kelime, « ظِلّ » kelimesinin çoğuludur. « الْغُدُوّ » kelimesi, **"Ğadat"** kelimesinin çoğuludur. Tıpkı, « قُنِيُّونَ » **"Kanat"** gibi. « وَالْآصَالِ » kelimesi de, « اُصُل » (Usul) kelimesini çoğuludur. Bu da, « اَصِيل » (Asil) kelimesinin çoğuludur.

Denilmiştir ki: Her şeyin gölgesi sabah ve akşam Allah'a secde eder. Kafirin gölgesi de tıpkı kafir gibi istemeye istemeye secde eder. Çünkü kafirin kendisi böyle istemeyerek secde etmektedir. Müminin de gölgesi tıpkı mümin gibi isteyerek secde eder. Çünkü Müminin kendisi

zaten böyle secde etmektedir.

١٦- ﴿ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَٓاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ اَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴾

16. (Ey Resûlüm!) **De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" De ki: "Allah'tır."** (Ey Resulüm!) **De ki: "O'ndan başkasını mı veliler-dostlar edindiniz? Oysaki onlar kendilerine fayda sağlamadıkları gibi zarar verme gücüne de sahip değillerdir." De ki: "Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu? Yoksa O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü?" De ki: "Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir, karşı durulamaz güç sahibidir."**

« قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ » **"Ey Resûlüm! De ki: 'Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?' De ki: "Allah'tır."** Bu, onların itiraflarını hikaye yoluyla anlatmaktır. Çünkü Hz. Peygamber onlara:

« مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ » **"Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?"**

dediğinde onların devamlı olarak ve her zaman verdikleri cevap, « اللّٰهُ » **"Allah'tır"** demeleri olmuştur. Nitekim İbn Mes'ud ile Übeyy'in kıraati bunu göstermektedir. Bu ikisi ayeti şöyle okumuşlardır:

« قَالُوا اللّٰهُ » Ya da bu telkin anlamındadır. Yani, eğer onlar cevap vermezlerse, onlara telkin et, hatırlat. Çünkü onların verecekleri cevap bundan başkası olmayacaktır.

« قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَٓاءَ » **"Ey Resulüm! De ki: "O'ndan başkasını mı veliler- dostlar edindiniz?"** Siz Allah'ın göklerin ve yerin sahibi olduğunu bilip öğrendikten sonra mı, kendinize ondan başka ilahlar edindiniz?

« لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا » **"Oysaki onlar kendilerine fayda sağlamadıkları gibi zarar verme gücüne de sahip değillerdir."** Onlar kendi kendilerine bile bir menfaat ve yarar sağlama gücüne sahip olamazlar ya da onlar kedilerini karşı karşıya kalacakları bir zarardan da koruyamazlar, o zararı kendilerinden uzaklaştıramazlar. Durumları bu iken nasıl olur da başkalarına karşı böyle bir güce sahip olsunlar ki?! Tutup da ortak koştuğunuz şeyleri yaratan ve rızık veren, güzel amele karşılık sevap veren ve kötü fiillere karşılık da cezalandıracak olan yaratıcıya tercih ediyorsunuz, bu olacak şey mi? Gerçekten ne kadar da apaçık bir sapıklık ve dalalet içerisinde bulunuyorsunuz!

« قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ » **"De ki: "Körle gören bir olur mu hiç?"** Yani kafirle mümin veya hiçbir şeyi görmeyenle kendisine hiçbir şey gizli kalmayan eşit olabilirler mi?

« أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ » **"Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?"** kafir toplumlar ile iman etmiş olan bir toplum bir olurlar mı hiç? Kıraat imamlarından Hafs dışında Kûfe okulu, « تَسْتَوِي » kelimesini, « يَسْتَوِي » olarak okumuşlardır.

« أَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ » **"Yoksa O'nun** -Allah'ın- **yarattığı gibi yaratan ortaklar**- yarattığı gibi yaratan şerikler- **buldular da** -burada geçen, « خَلَقُوا كَخَلْقِهِ » kavli, « شُرَكَاءَ » kavlinin sıfatıdır. Yani, "Onlar, tıpkı Allah'ın yarattıkları gibi yaratan şerikler olarak bir şeyler yaratmış ortaklar anlamında bunları Allah'a ortak koşmadılar da- **bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü?"** Yoksa Allah'ın yarattıkları ile şeriklerin yarattıklarını birbirine benzer olarak buldular da şöyle mi demeye getirdiler: "Nasıl ki Allah yaratmaya kadirse, bu ortak koştuklarımız da yaratmaya kadirdirler. Dolayısıyla ibadet olunmaya da layıktırlar. Biz de buna göre onları Allah'a ortak edindik. Allah ibadet ve kullukta bulunulduğu gibi onlara ibadet ve kullukta bulunuyoruz. Oysaki onların Allah'a ortak koştukları şeyler aciz olan şeriklerdir. Öylesine acizdirler ki, Yaratıcı olan Allah'ın kadir olduğu şeylere kadir olmaları bir tarafa bu ortak koşulanlar halkın/yaratılanların kadir oldukları şeylere bile kadir olmazlar.

« أَمْ جَعَلُوا » kavlinin başındaki hemze inkar anlamındadır ve bu « بَلْ جَعَلُوا » demektir.

« قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ » **"De ki: "Allah her şeyi yaratandır."** Yani cisimleri yaratan da, arazları yaratan da bir tek Allah'tır. Allah'tan başka bir yaratan yoktur. Yaratma konusunda O'nun bir şerikinin ya da ortağının olması doğru olmaz ve doğru da değildir. Bu itibarla ibadet ve kullukta bulunmada da O'nun şeriki ve ortağı yoktur. Bu itibarla, "Doğrusu Allah, kulların fiillerini yaratmadı, onlar fiillerini kendileri yarattılar" diyenler, bu söylediklerine göre yaratmada yaratılanlar birbirine benzer duruma gelirler.

« وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ » **"Ve O,** -Rububiyette yani Rab oluşta- **bir** -tek-**dir, karşı durulamaz güç sahibidir."** O asla mağlup edilemez, yenilgiye uğratılamaz. O'nun dışındakiler ise hepsi Rabbe muhtaçtırlar ve O'nun karşı durulmaz gücünün altında bulunmak zorundadırlar.

١٧- ﴿أَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا ۜ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَٓاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ ۜ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ۜ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَٓاءً ۚ وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ۜ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ﴾

17. O, gökten su indirdi de vâdiler kendi hacimlerince sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya diğer eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.

« أَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا » **"O,** -bir tek olan ve gücü bütün güçlere üstün, egemen ve kahredici olan ki O her şeyden münezzeh olan Allah- **gökten** -bulutlardan- **su** -yağmur- **indirdi de vâdiler kendi hacimlerince** -Allah'ın ilminde bilinen ölçü ne ise, üzerine yağmur düşen bölgeye fayda sağlayacak ve zarar vermeyecek bir miktar ve ha-

cimde- **sel olup aktı."**

Burada geçen, « أَوْدِيَةٌ » kelimesi. « وَادِى » kelimesinin çoğuludur. Vadi/dere ise; fazlasıyla suyun akıp gittiği yer demektir. Burada vadiler ya da dereler anlamında « أَوْدِيَةٌ » kelimesinin nekre yani belirsizlik belirten bir kelime olarak gelme nedeni bir inceliğe işaret içindir. Çünkü yağmur yağdığı zaman tüm dereler ya da vadiler akmazlar. Aynı anda yağmur her yerde yağmadığından kimi bölgeler yağış alırlarken buralardaki derelerden yağışın durumuna göre kimisi az akar, kimisi daha fazla akar. Bunların akışları buna göre sıra iledir. Dünyanın bir bölümün de vadiler, dereler akıp dururken diğer yerlerinde akamayabilirler, kurumuş olabilirler.

« فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ » **"Bu sel, üste çıkan** -sel etkisiyle şişerek ve kabararak su üzerine yükselen- **bir köpüğü yüklenip** -üzerine çıkarıp üstte alıp- **götürdü." "Süs** - Altın ve gümüşten takı- **veya** -demirden, bakırdan, kurşundan... çünkü bunlardan kap-kacak, hazarda ve yolculukta gerekli eşya yapılır. İşte buna benzer- **diğer eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna** –Sel suyu üzerindeki köpüğe- **benzer köpük** -posa- **olur."**

Kıraat imamlarından Abu Bekir dışında Kufe okulu mensupları burada görüldüğü gibi, « يُوقِدُونَ » kelimesini « ى » harfiyle okumuşlardır. « مِمَّا » kavlinde yer alan, « مِن » edatı ibtida-i gaye içindir. Yani "ateşte o yaktıkları şeyden tıpkı sel suyu üzerindeki köpük misali köpük/posa meydana gelir. Ya da buradaki, « مِن » edatı, **teb'iz** içindir ki bu da bir kısmı köpük-posa olarak meydana çıkar, demektir. « فِى النَّارِ » kavli, « عَلَيْهِ » deki zamirden haldir. Yani, "Sizin sabit olarak ateşte yaktığınız şeylerden de..." demektir.

« ابْتِغَاءَ » kelimesi, « تُوقِدُونَ » kavlindeki zamirden hal olarak gelen mastar bir kelimedir.

« مَتَاعٍ » kelimesi de, « حِلْيَةٍ » üzerine matuftur. « زَبَدٌ » köpük ve posa manasındaki bu kelime burada mübtedadır, «مِثْلُهُ » ise onun sıfatıdır. « وَمِمَّا يُوقِدُونَ » ise bunun haberidir. Yani: "İşte bu türden madenlerin kaynatılıp eritilmesi sonucu, üzerlerinde tıpkı su üzerindeki köpük benzeri bir köpük-posa oluşur."

«كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ» **"İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir."** Yani Allah hak ile batılı işte böyle örneklendirerek gösterir.

. « فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً » **"Köpük atılıp gider."** Burada, «جُفَاءً » kelimesi haldir. Yani yok olup gider. Bu, kazanda kaynama sırasında, kazan üzerinde oluşan köpük veya posadır ki, işe yaramayıp atılır. Nasıl ki taşınca veya dalgalar kabarınca üzerindeki bu türden çerçöpü dışarı atarlarsa, maden kazanında kaynatılan madenler de kaynama sırasında böylece posalarını atarlar. Çünkü, **Cüf'** kelimesi, atmak anlamındadır. Örneğin, « جَفَأْتُ الرَّجُلَ » demek ben onu attım, yendim, demektir. İşte bu da bu manayadır.

« وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى الْأَرْضِ » **"İnsanlara fayda veren şeye** -suya, süs eşyalarına, eşyaya- **gelince, o yeryüzünde kalır."** Su pınarlarda, kuyularda, hububat ve meyvelerde varlığını sürdürür, kalır. Aynı şekilde değerli madenler, cevherler de uzun müddet yer altında zenginlik olarak kalırlar.

«كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ» **"İşte Allah böyle misaller getirir."** Hak ile batılın meydana çıkması için işte Allah bu şekilde örnekler gösterir.

Denilir ki: Bu öyle bir örnektir ki Yüce Allah bunu Hak ve hak erbabı ile batıl ve batıl taraftarlarına bir örnek olsun diye göstermiştir. Örneğin Yüce Allah, Hakkı ve hak erbabını gökten yağan yağmura ya da rahmete benzetmiştir. Bu rahmet yağmurundan insan vadileri, dereleri akar ve onlar bununla dirilirler, bu, onlara çeşitli ve türlü türlü faydalar sağlar.

Madenlerden de insanlar, o madenleri işleyerek, eriterek kendilerine yarayışlı ürünler haline sokarlar. Örneğin kap kacak yaparlar, değişik aletler icat ederler. Bu ise yerde, dünyada kalır ve açık olarak eseri baki olmak üzere görülür. Su, bütün getireceği faydalarıyla birlikte yeryüzünde kalır. Aynı şekilde cevher ve madenler de öyledir. Bunlar da yeryüzünde uzun çağlar boyu devam eder dururlar.

Yüce Allah batılı ve batıl taraftarlarını da hızlı bir şekilde yok olup giden, yok oluşu yaklaşmış olan sel üzerindeki köpüğe benzetmiştir ki bu köpük sel tarafından üzerinden atılır ve yok olup gider. Nitekim madenler üzerinde oluşan köpük veya posa da böyledir. Onlara maden eridikçe posa üzerinden taşar ve atılıp yok edilir.

Cumhur demiştir ki: Bu bir temsildir. Allah bunu Kur'an ve kalpler ile Hak ve Batıl için örnek olarak vermiştir. Burada **Su Kur'an'dır.** Kalplere ya da gönüllere hayat vermek için inmiştir. Tıpkı bedenler için su ve gönüller için de vadiler gibidir.

Ayette geçen, « بِقَدَرِهَا » "hacmince, miktarınca" kavline gelince, bu, "gönlünün genişliği ve darlığı oranında" anlamındadır.

"**Zebed**" yani "**köpük**" ise; nefsin arzuları, heva ve heves, şeytani vesveseler demektir. Kendisinden yararlanılan saf ve berrak su, tıpkı hak ve gerçek gibidir. Nasıl ki köpük batıl olarak yok olup gidiyor ve geride berrak tertemiz su kalıyorsa, aynı şekilde heva ve heves, şeytani vesvese ve arzular da yok olup gider ve geride sadece hak ve gerçek olan olduğu gibi kalır.

Altın ve gümüşten yapılan süs ve takılar, değerli durumlar ve temiz ahlak için örnek olarak gösterilmiştir. **Demir, bakır ve kurşun** gibi şeylerden yapılanlar ise, ihlas ve samimiyetle yapılan ve kişiyi kurtuluşa hazırlayan şeyler için örnek gösterilmiştir. Çünkü iyi ameller sevabı celp eder, azabı da uzaklaştırır. Nitekim kimi **cevherler** vardır ki, kazanç için bir edattır, bir gereçtir. Bazısı da savaşta düşmanı kaçırıp uzaklaştırmak ve üstün gelmek içindir. Köpük denilen şeye gelince bu da riya ve gösteriş demektir, bir sakatlıktır, yorgunluk, atalet ve tembelliktir.

18. – 26. ÂYETLER

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ۜ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ
اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۜ اُولٰئِكَ
لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾
اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ۜ
اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۙ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا
يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ۙ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ
وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا
ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ۙ ﴿٢٢﴾
جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ
وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ۚ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ
اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ ۙ اُولٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾
اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۜ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۜ
وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

Meâli

18- İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzel (mükâfat) vardır. Ona uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında bir misli daha kendilerinin olsa, (kurtulmak için) onu mutlaka feda ederler. İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!

19- Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar.

20- Onlar, Allah'ın ahdini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayanlardır.

21- Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.

22- Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dos doğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.

23- (O yurt) Adn cennetleridir; oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır.

24- (Melekler şöyle derler:) *"Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir!"*

25- Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) terk edenler ve yeryüzünde fesat çıkaranlar; işte lânet onlar içindir. Ve kötü yurt (cehennem) onlarındır.

26- Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da. Onlar dünya hayatıyla şımardılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.

Tefsiri

١٨- ﴿لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ۜ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ

مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوَيهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿

18- İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzel (mükâfat) **vardır. Ona uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında bir misli daha kendilerinin olsa,** (kurtulmak için) **onu mutlaka feda ederler. İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!**

«لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى» **"İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzel mükâfat vardır."** Burada, « لِلَّذِينَ » deki « لِ » harfi, bundan önceki ayette geçen, « يَضْرِبُ » kavline müteallliktir. « اسْتَجَابُوا » kavli de, « اجَابُوا » icabet edenler, uyanlar, demektir. Yani bu, **"İşte Rablerinin emrine uyan müminler için en güzel mükafat vardır ve onlara Allah böyle misaller getirir"** demektir.

«الْحُسْنَى» ise, « اسْتَجَابُوا » kavlinin mastarının sıfatıdır. Yani bu, "onlar en güzel bir icabetle O'na icabet ederler" demektir.

« وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ » **"O'na uymayanlara gelince,"** Yani ona uymayan kafirlere gelince. İşte bu her iki gurubun temsilidir.

Bir de; « لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ » **"Eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında bir misli daha kendilerinin olsa, kurtulmak için onu mutlaka feda ederler."** Kavli, Allah'ın davetine icabet etmeyenler için hazırlanan şeyleri anlatan bir giriş cümlesidir, mübteda olan bir cümledir. Yani bu kafirler dünya malına sahip olsalar ve bununla beraber bir o kadar daha varlığa sahip bulunsalar, Allah'ın azabından kendilerini kurtarabilmek için tüm bu varlıklarını düşünmeden hemen verip harcarlardı. Yani burada asıl den-mek istenen şudur: Burada konuşma ve söz hep örneklemelerle, darb-ı mesellerle tamamlanmıştır. Bunlardan sonra gelen cümleler ise müstenef yani yeni, başlı başına bağımsız cümlelerdir.

Örneğin, « الْحُسْنَى » mübtedadır.

Bunun haberi ise, « لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا » kavlidir. Mana ise; "Onlar için en güzel sevap ve ödül vardır ki bu da cennettir" demektir.

Keza, « وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ » kavli de mübtedadır, haberi de, « لَوْ » ve devamındaki tüm cümledir. «أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ» **"İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır."** Haklarında en çetin azap var olanlar işte bunlardır. Nitekim bir ḥadiste şöyle buyurulmuştur: **"Kıyamet gününde her kim hesaba çekilirse azap olunacaktır."**[1]

«وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ» **"Varacakları yer de cehennemdir."** Onların hesaba çekilmelerinden sonra varacakları yer cehennem ateşidir. « وَبِئْسَ الْمِهَادُ » **"O ne kötü yataktır!"** bunlar için hazırlanmış ne fena yerdir. Burada mezmum yani yerilen kötü yer mahzuftur (belirtmemiştir) bu da cehennem, demektir.

١٩- ﴿أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾

19- Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) **kör kimse gibi olur mu?** (Fakat bunu) **ancak akıl sahipleri anlar.**

«أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى» **"Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, inkâr eden kör kimse gibi olur mu?"** « أَفَمَنْ يَعْلَمُ » kavlinde "F" harfinden önce inkar manasını ifade eden hemzenin gelmesi şüpheyi ortadan kaldırmaya yöneliktir.

Çünkü, « أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ » "Rabbinden sana indirilenin hak ve gerçek olmasında" verilen tüm bu örneklerden ve darb-ı mesellerden sonra gerçeği anlayıp bunu kabul edenin durumu ile, uzağı yani

---

[1] Buhari 6536, Müslim 2876/79-80, Tirmizi 3337

gerçeği görmeyip de inkarda ısrarcı olup davete uymayanların hali elbette bir değildir.

Nitekim, «كَمَنْ هُوَ أَعْمَى» "kör kimse gibi olur mu" kavliyle belirtilmek istenen gerçek de işte budur. Yani bunların arasındaki uzaklık tıpkı su ile üzerindeki köpük veya cevher ile onun posası misali gibidir. Yani köpük eşittir, su demek olmadığı gibi posa da eşittir, altın demek değildir.

«إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ» **"Fakat bunu ancak akıl sahipleri anlar."** Yani gerçekten akıllarının gösterdiği gerçeğe göre hareket edenler, uzağı görebilenler ve örneklerden kendilerine ders çıkaranlar anlarlar.

٢٠- ﴿الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ﴾

20- Onlar, Allah'ın ahdini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayanlardır.

«الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللهِ» **"Onlar, Allah'ın ahdini yerine getirenler"** bu ifade mübtedadır.

Bunun haberi de, «أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ» kavlidir. (22.ayet) Bu âdeta,

«وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ» (Rad.25) kavli gibidir. Ancak bunun, «أُولُوا الْأَلْبَابِ» kavlinin sıfatı olduğu da söylenmiştir, fakat doğru olan birincisidir. "**Allah'ın ahdi**" demek, Allah'ın Rab oluşuna yani Rububiyetine şahitlik etme konusunda kendi adlarına yaptıkları tanıklık demektir. Nitekim şöyle buyurulmuştur: "**Allah onları kendi haklarında tanık tuttu ve şöyle buyurdu: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (Onlar da:) 'Elbette! (Buna) şahit olduk' dediler.**" (A'raf, 172)

«وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ» **"Ve verdikleri sözü bozmayanlardır."** Kendi adlarına verdikleri kesin söz ve vaatlerini, Allah'a iman ile, kendileri ile Allah arasındaki hususlarda ve kendileriyle diğer kullar arasındaki durumlarda kabul edip verdikleri kesin söz ve ahitlerini bozup değiştirmezler. Bu tahsisten sonra tamimdir. Önce özel olanı, peşinden de genel ola-

rak olması gerekeni zikretti.

٢١- ﴿وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ﴾

21- Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.

« وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ » **"Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten,"** Sılayı rahim yaparlar, yakın ve uzak akrabalarını gözetirler, onlarla bağlarını kesmezler. Bu ifade içerisine, Allah Resulü (s.a.v.)'nün de yakınlık ve akrabalık ile iman üzere sebat eden müminlere yakınlık da dahildir. Çünkü yüce Allah, " **(Hucurat, 10)** ayetinde, **"Müminler ancak kardeştirler"** buyurmuştur. Evet, mümin kimse gücü oranında bütün bunlara yardımcı olmalı, iyilikte bulunmalıdır, yardımlarına koşmalı, gerektiğinde onları savunmalı, onlara karşı şefkat kanatlarını mutlaka germelidir. Kendilerine selam vermeli, Allah'ın selamını kardeşlerinden esirgememeli, hastalarını ziyaret etmelidir. Aynı zamanda bu bağlamda olmak üzere arkadaşlarının , yanında çalışanlarının, komşularının ve yol arkadaşlarının olsun haklarına mutlaka riayet etmelidir.

« وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ » **"Rablerinden sakınan"** Rablerinin bütün tehdit ve cezalandırmalarından sakınıp uzak duran,

« وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ » **"Ve** -özellikle de- **kötü hesaptan korkan kimselerdir."** İşte bu bakımdan da henüz hesap günü gelip çatmazdan önce kendi kendilerini hesaba çekenlerdir.

٢٢- ﴿وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ﴾

22- Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) **harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun** (güzel) **sonu sadece onlarındır.**

« وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ » **"Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden,"** Burada sabır mutlak anlamda bir sabır demektir. Yani ister cana, ister mala gelen felaketler veya musibetler olsun, ister oldukça ağır sorumluluklar ve yükler olsun, bütün bunlara karşı direnme gücünü gösterip sabreder. Bunu da sırf Allah rızasını gözeterek yapar. Yoksa felaketlere, musibetlere karşı ne kadar dayanıklı ve sabırlı bir adammış, sarsıntılara ya da depremlere karşı ne kadar da vakarını koruyan biri imiş desinler için böyle yapmaz ya da bu gibi olaylarla karşı karşıya kaldığı zaman kendisini ayıplamasınlar diye de böyle bir yola başvurmaz, o bu yola sadece Allah rızası için başvurur ve katlanır.

« وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ » **"Namazı dosdoğru kılan,"** Namaza devam edip dosdoğru bir şekilde kılan, «وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً» **"kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli** -bu ifade nafile olan ibadetleri de kapsar, çünkü nafilelerin gizli olarak yapılması daha faziletlidir- **ve açık olarak** -bu da farzları kapsar. Çünkü farz ibadetlerde asıl olan şey, açıktan yapılmasıdır ki bu en faziletlisidir, Zira bu, aynı zamanda insanı töhmetten de kurtarır.- **Allah yolunda harcayan"** Biz Sünnet ehline göre her ne kadar haram olan da rızık ise de, helal kazancından veren, dağıtan..

« وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ » **"Ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir."** Yani bunlar güzel söz söyleyerek başkalarından kendilerine gelen kötülüğü önlerler, kendileri mahrum bırakılıp ve kendilerine verilmediği halde onlar buna bakmadan verirler, kendilerine haksızlık yapılınca bağışlayıp affederler, akrabaları ve yakınları kendileriyle bağlarını kestiklerinde onlar bağlarını kesmemede ısrar eder ve bu konudaki görevlerini yaparlar. Günah işlediklerinde, tevbe ederler, yanlışa saptıklarında derhal hakka dönerler, bir kötülük gördüklerinde onu değiştirirler, önlerler. İşte bu sekiz amel, cennetin sekiz kapısına işaret eder.

« أُولٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ » **"İşte onlar var ya, dünya yurdunun güzel sonu sadece onlarındır."** Bu dünya yurdunun güzel sonu da cennettir. Çünkü Yüce Allah cenneti bu dünyanın güzel sonu ve dünya ehlinin de gideceği yeri kılmıştır.

٢٣- ﴿جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍۚ﴾

23- (O yurt) **Adn cennetleridir; oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır.**

«جَنَّاتُ عَدْنٍ» **"O yurt Adn cennetleridir;"** Bu ifade, «عُقْبَى الدَّارِ» kavlinden bedeldir. «يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ» **"Oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla** -iman edenlerle- **beraber girecekler,"**

Ayette geçen, « صَلَحَ » kelimesi, ötreli olarak, « صَلُحَ » diye de okunmuştur, ancak en fasih okuyuş, fethali olarak, « صَلَحَ » okuyuşudur. «مَنْ» edatı ise, « يَدْخُلُونَهَا » kavlindeki zamir üzerine atıf olunmakla ref mahallindedir. Tekit olunmasa da bu, caizdir. Çünkü meful zamiri Fasl zamiri olabilir. Zeccac ise, bunun mefulü maah olmasını caiz görmektedir. Ayette söz konusu edilenlerin salah ile vasfedilmeleri ise, şu noktanın bilinmesi içindir. Sadece soyluluk veya asalet kişinin kurtuluşu için yeterli değildir. Bundan yani babalarından murat şudur: Bunların hepsinin ataları ve anaları demek isteniyor. Burada âdeta şöyle denmektedir: Onların atalarından ve analarından...

«وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ» **"Melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır."** Yani her gün ve gece miktarınca günde üçer defa yanlarına hediyelerle, ve hoşnutluk müjdeleriyle girip çıkarlar.

٢٤- ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾

24- (Melekler şöyle derler:) ***"Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir!"***

« سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ » "Melekler şöyle derler veya şöyle diyerek selam verirler: **"Sabrettiğinize karşılık size selam olsun!"** burada,

« سَلَامٌ عَلَيْكُمْ » kavli hal yerinde gelmiştir. « بِمَا صَبَرْتُمْ » kavli de, mahzuf olan bir kelimeye müteallikтir bu da, « هَذَا » dır. Dolayısıyla bu, « هَذَا بِمَا صَبَرْتُمْ » takdirindedir. Yani, "Bu sevap, sizin şehevi arzu ve isteklerinize karşı durup sabretmenizden dolayıdır" demektir. Ya da, "Allah'ın emri üzerinedir" ya da, selam iledir. Yani, "Biz size selam verir ve sabrınızdan dolayı da size ikramda bulunuruz" demektir. Ancak bu yorumların en yerinde olanı ilkidir.

«فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ» **"Dünya yurdunun sonu** cennetler **ne güzeldir!"**

٢٥- ﴿وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾

25- Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) **terk edenler ve yeryüzünde fesat çıkaranlar; işte lânet onlar içindir. Ve kötü yurt** (cehennem) **onlarındır.**

« وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ » **"Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar,"** İtiraf ve kabulleriyle sözlerini pekiştirdikten sonra bozanlar,

« وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ» **"Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri, akrabalık bağlarını terk edenler ve yeryüzünde** -küfür ve zulüm yoluyla- **fesat çıkaranlar;"**

« أُولٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ » **"işte lânet onlar içindir."** Allah'ın rahmet ve merhametinden uzaklaştırılacak olanlar işte bunlardır.

« وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ » **"Ve kötü yurt cehennem onlarındır."** Dünya yurdunun kötü sonu onların yeridir, manasının da ihtimal dahilinde olması mümkündür.

Çünkü bu, « عُقْبَى الدَّارِ » kavlinin karşıtı olarak gelmiştir. Aynı zamanda buradaki yurttan muradın, cehennem olması ve "kötü" ifadesinden

maksadın da cehennem azabı olması ihtimali de vardır.

٢٦- ﴿اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ﴾

26- Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da. Onlar dünya hayatıyla şımardılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.

« اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ » **"Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da."** Sıkıntıya da sokar. Mana şöyledir: "Rızkı bollaştıran ve daraltan sadece ve sadece bir tek Allah'tır. Başkası asla değildir."

« وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا » **"Onlar dünya hayatıyla şımardılar."** Allah'ın dünyada onlara verdiği bolluk, refah ve imkanlarla şımardılar ve haktan saptılar. Yoksa onlardaki bu mutluluk ve sevinç Allah'ın kendilerine fazlı ve ikramı sayesinde olan bir mutluluk ve sevinç olmadığı gibi aynı zamanda onlar bunu şükür ile de karşılamadılar, nankörlük ettiler. Şükretselerdi, sonuçta ahirette cennet nimetleriyle ödüllendirilirlerdi.

« وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ » **"Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir."** Onların farkında olmadıkları, bilmedikleri şey, ahiret nimeti yanında dünya nimeti bir hiçtir, oldukça basit ve önemsiz bir şeydir. O bundan sadece bir yolcunun yolda aceleyle ne bulduysa atıştırdığı şey gibidir, yani bir veya bir kaç hurmacık veya bir miktar püre türünden basit bir şey gibidir.

❁ ❁ ❁

27. – 34. ÂYETLER

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلاَ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۗ قُلْ إِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ ۗ أَلاَ بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ۗ ﴿٢٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾ كَذٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ ۗ قُلْ هُوَ رَبِّي لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ أَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۗ بَلْ لِلّٰهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا ۗ أَفَلَمْ يَايْئَسِ الَّذِينَ اٰمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا ۗ وَلاَ يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ ۗ قُلْ سَمُّوهُمْ ۗ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا

لَا يَعْلَمُ فِى الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ ۗ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ أَشَقُّ ۚ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

Meâli

27- Kâfir olanlar diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi? De ki: Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır, kendisine yöneleni de hidayete erdirir.

28- Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.

29- İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.

30- (Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman olan Allah'ı inkâr ediyorlar. De ki: "O benim Rabbimdir. O'ndan başka ilah yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır."

31- Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı (o Kitap yine bu Kur'an olacaktı.) Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâla bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vâdi gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına inecek. Allah, vâdinden asla dönmez.

32- Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de ben inkâr edenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. (Görseydin ki) azabım nasılmış!

33- Herkesin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?) Onlar Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onlara

ad verin, (onlar necidir?) Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yahut boş laf mı ediyorsunuz?" Doğrusu inkâr edenlere hileleri süslü gösterildi ve onlar doğru yoldan alıkonuldular. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.

34- Dünya hayatında onlara sadece bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha şiddetlidir. Onları Allah'tan onun azabından koruyacak kimse de yoktur.

Tefsiri

٢٧- ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدٖٓى إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ﴾

27- Kâfir olanlar diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi? De ki: Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır, kendisine yöneleni de hidayete erdirir.

«وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ» **"Kâfir olanlar diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?"** Yani kendileri tarafından istenen bir mucizeyi demek istiyorlar.

«قُلْ إِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ» **"De ki: Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır,"** Yani onların diledikleri mucizeleri vermekle ve o mucizeler geldikten sonra da ....

«وَيَهْدٖٓى إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ» **"kendisine yöneleni de hidayete erdirir."** Yani onun dinin kabul yol bulan, içtenlikle ve kalbiyle Ona döneni de doğru yola iletir.

٢٨- ﴿اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ أَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾

28- Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.

«اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ» "Bunlar, **iman edenler** -çünkü bu, « هُمْ الَّذِينَ » takdirindedir. Ya da bu mahallen mansubtur ve «مَنْ » edatından bedeldir.- **ve gönülleri Allah'ın zikriyle** -devamlı olarak veya Kur'an ile yahut da Allah'ın vadiyle- **sükûnete** -huzura- **erenlerdir."**

«اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» **"Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."** Allah'ı devamlı anmak ve hatırlamak suretiyle müminlerin gönülleri huzura kavuşur.

٢٩- ﴿اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ﴾

29- İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.

« اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ » **"İman edip iyi işler yapanlara** -buraya kadar olan bu kısım mübtedadır.- **ne mutlu!"** Burası da yani, « طُوبٰى لَهُمْ » ise bunun haberidir. Bu kelime, « طاب » fiilinden mastardır. Tıpkı **"Büşra"** kelimesi gibidir. « طُوبٰى لَكَ » kavlinin anlamı, "sen hayra, güzele ve mutluluğa eriştin, sana bu şeyler isabet etti, demektir. Bu, ya mahallen mansub veya merfudur. Tıpkı, « طَيِّبًا لَكَ » « طَيِّبٌ لَكَ » veya, «سَلَامًا لَكَ» « سَلَامٌ لَكَ » gibi.

« لَهُمْ » deki **lam** harfi beyan yani açıklama içindir. Tıpkı, « سُقْيًا لَكَ» gibi. « طُوبٰى » kelimesindeki **vav** harfi, makabli mazmum yani ötreli olduğundan ye harfinden dönüştürülen vav harfidir. Tıpkı, « مُقِينْ » kelimesi gibi. « وَحُسْنُ مَاٰبٍ » **"Varılacak güzel yurt da onlar içindir."** Burada geçen, « مَاٰبٍ » varılacak yer, demektir. Bunun « وَحُسْنُ مَاٰبٍ » kavlinin hem merfu ve hem mansub olarak okunması ise her iki mahalle göredir.

٣٠- ﴿كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فِي اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا اُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ

الَّذِى أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ قُلْ هُوَ رَبِّى لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴾

30- (Ey Muhammed!) **Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman olan Allah'ı inkâr ediyorlar. De ki: "O benim Rabbimdir. O'ndan başka ilah yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır."**

« كَذٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِى أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِى أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ » **"Ey Muhammed! Böylece** -tıpkı bu gönderme örneğinde olduğu gibi büyük bir değeri olan, diğer gönderilenlere üstünlüğü bulunan bir gönderişle **seni** -gönderdik. Daha sonra da onu nasıl gönderdiğini açıklayarak şöyle buyuruyor:-, **kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik** -yani öyle bir ümmete gönderdik ki, ondan önce de nice ümmetler gelip geçtiler. Senin gönderildiğin ümmet ise ümmetlerin en sonuncusudur, sen de peygamberlerin en sonuncususun. İşte böyle bir topluma seni gönderdik- **ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın."** Sana vahyettiğimiz o yüce kitab'i kendilerine okuyasın diye gönderdik.

«وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ» **"Onlar Rahman olan Allah'ı inkâr ediyorlar."** Oysa o toplum hali şudur: gerçekten onlar rahmeti her şeyi kuşatan ve her bakımdan merhameti bol ve sonsuz olan Rahman Allah'ı inkar ediyorlar, küfrediyorlar.

« قُلْ هُوَ رَبِّى » **"De ki: "O benim Rabbimdir."** Ve O her şeyin de Rabbidir. «لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ» **"Ondan başka ilah yoktur."** Yani O benin bir tek olan Rabbim, ortaklardan ve şeriklerden münezzehtir, yücedir. Ondan başka asla bir başka ilah yoktur. « عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ » **"Sadece O'na tevekkül ettim"** Size karşı bana yardımında ve beni zafere erdirmesinde yalnızca O'na dayanıp güvendim, tevekkül ettim. « وَإِلَيْهِ مَتَابِ » **"Ve dönüş sadece O'nadır."** Dönüşüm de yalnızca O'nadır ve size karşı sabırla dayanıp mücadelem sebebiyle bana sevap ve mükafat verecek olan da O'dur.

Kıraat imamlarından Yakup; « مَتَابِى اَقَابِى مَعَابِى » kelimelerini hem vakıf yani duruş halinde ve hem de vasıl yani geçiş durumunda hep bu şekilde kıraat etmiştir.

٣١- ﴿وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۜ بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًا ۜ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا ۜ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِىَ وَعْدُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾

31- Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı (o Kitap yine bu Kur'an olacaktı.) **Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâla bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vâdi gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına inecek. Allah, vâdinden asla dönmez.**

« وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ » **"Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi"** yerlerinden sökülüp atılsaydı, « اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ » **"veya onunla yer parçalansaydı,"** yerinden darmadağın olsaydı, parça parça olup dağılsaydı, « اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى » **"yahut onunla ölüler konuşturulsaydı-** Onunla duyurulup kendilerinden cevap alınabilseydi- o Kitap yine bu Kur'an olacaktı." Çünkü hatırlatma ve uyarmada asıl amaç olan bu kitaptır. Yani bunun üzerinde hatırlatabilecek, uyaracak ve korkutacak bir kitap yoktur. İşte O kitap bundan başkası olmayacaktı.

Burada, « لَوْ » kavlinin cevabı mahzuf bulunmaktadır. Ya da bunun manası şöyledir: "Eğer kendisiyle dağların yürütüldüğü, yerin parçalanıp darmadağın hale getirildiği, ölülerin konuşturulduğu ve durumlarından haber veren bir Kur'an olsaydı, kesinlikle buna da iman etmezler ve bundan dolayı asla akıllarını başlarına almazlardı. Bu, tıpkı, "**Eğer biz onlara** (istedikleri gibi gerçekten) **melekleri indirseydik, ölüler de kendileriyle konuşsaydı ve diledikleri her şeyi de toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de iman edecek değillerdi. Ancak**

onların çoğu bunu bilmezler." **(En'am,111)** kavlinde ifade olunduğu gibidir.

« بَلْ لِلّٰهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا » **"Fakat bütün işler Allah'a aittir."** Bilakis her şeye kadir olma konusunda emir ve hüküm sadece Allah'ındır. Çünkü Allah onların istedikleri mucizeleri onlara göstermeye elbette kadirdir.

« أَفَلَمْ يَيْأَسِ الَّذِينَ اٰمَنُوا » **"İman edenler hâla bilmediler mi ki,"**

Burada geçen, « أَفَلَمْ يَيْأَسِ » Bilmediler mi, anlamındadır. Bu kelime, Yemende yaşayan **'Neha'** kabilesinin kullandığı bir kelimedir. Bir diğer anlatıma göre burada, **"Ye's"** kelimesi, ilim yani bilmek anlamında kullanılmıştır. Çünkü kelime aynı zamanda bilmek manasını da kapsamaktadır. Zira herhangi bir şeyden umudunu kesmiş olan kişi, demektir ki o şahıs, o şeyin olmayacağını veya olamayacağını biliyor. Nitekim unutmak anlamında olan **Nisyan** kelimesi de terketmek manasını da aynı zamanda kapsar, işte bu da bunun gibidir. Bunun delili de Hz. Ali (r.a)'nin « أَفَلَمْ يَتَبَيَّنْ » tarzındaki kıraatidir. Denilmiştir ki: Bunu yazan katip uyuklar bir halde iken yazdı. Yani bu ifade uyuklamaya denk olan bir halde demektir. Allah'a yemin olsun ki bu bir iftiradan başka bir şey değildir, bunun iftira olduğundan da herhangi bir kuşku yoktur.

« أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ » **"Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi. Allah'ın vâdi** -ölümleri veya kıyamet- **gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından** -küfür ve inkarlarından, kötü amellerinden- **dolayı ya ansızın büyük bir belâ** -Yüce Allah'ın her zaman kişilerin canlarına, çocuklarına ve mallarına yönelik olarak göndereceği çeşitli felaket ve musibetler- **gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına** - hemen yanı başlarına- **inecek."** Onlar bundan dolayı korkup ürkecekler, bunların kıvılcımları bu gibilerin başlarında hep dönüp dolaşacak ve kötülükleri de kendilerine bulaşacaktır. Üzerlerine düşen kıvılcımlarla onlar da yanıp gideceklerdir.

Yahut da Mekke kafirlerinin Allah Resulü (s.a.v.)'ne karşı düşmanlıkta bulunmaları ve onu yalanlamaları sebebiyle başlarına büyük bir bela inmeye devam edecektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in ordusu Mekke

çevresine baskında bulunmuş ve onlardan bazılarını da ele geçirmişti. Ya da ey Muhammed! (s.a.v.) Hudeybiye gününde sen ordunla beraber onların evlerinin yakınlarına kadar inmekle, onların korku ve dehşetleri hep devam edip duruyordu. Bu hal Allah'ın vadi yani Mekke'nin fethi gerçekleşene dek hep devam etti.

« إِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ » **"Allah, vâdinden asla dönmez."** Yani Allah vadinden asla dönmez. Onun verdiği sözden dönüş yoktur.

٣٢- ﴿وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ﴾

32- Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de ben inkâr edenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. (Görseydin ki) **azabım nasılmış!**

« وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا » **"Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de ben inkâr edenlere mühlet verdim,"** Ayette geçen, « أَمْلَيْتُ » kavli, mühlet vermek, süre tanımak, demektir. Yani yüce Allah böylelerini bir müddet güven içerisin de, rahat ve huzurlu bir şekilde bırakır, zaman verir.

« ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ » **"Sonra da onları yakaladım. Görseydin ki azabım nasılmış!"** İşte bu, onlar için bir tehdittir. Bir de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı alay yollu mucize isteğinde bulunmalarına da bir cevap oluşturmakta ve Hz. Peygamberi de bu konuda teselli etmektedir.

٣٣- ﴿أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾

33- Herkesin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?) **Onlar Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onlara ad verin,** (onlar necidir?) **Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yahut boş laf mı ediyor-**

sunuz?" Doğrusu inkâr edenlere hileleri süslü gösterildi ve onlar doğru yoldan alıkonul-dular. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.

« أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ » **"Herkesin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, hiç böyle yapamayan gibi olur mu?"**

Burada geçen, « أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ » kavli, Bu kimselerin veya toplumların Allah'a şerik-ortak koşmaları nedeniyle, onların aleyhinde bir delildir, hüccet göstermedir. Yani onlar üzerinde hakim ve egemen olan, kontrol edip gözeten Allah değil midir? Çünkü iyi ve kötü olan herkes üzerinde kazandıkları iyiliklerini de kötülüklerini de murakabe edendir, kontrol edendir. Bu itibarla her biri için cezaları ne ise o hazırlanacaktır. Dolayısıyla bu durum kötü olan ile iyi olanın aynı olmadığını göstermektedir. Bundan sonra yüce yeni bir cümle ile şöyle devam ediyor:

«وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ» **"Onlar Allah'a ortaklar koştular."** Yani putları Allah'a denk ortaklar edindiler. «قُلْ سَمُّوهُمْ» **"De ki: "Onlara ad verin, onlar necidir?"** Onlara kim olduklarını ve neci olduklarını, kimliklerini sor! Onlara kendi adlarını, hadlerini ve kim olduklarını bildir. Sonra devamla şöyle buyuruyor:

«أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ » **"Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?"** Bu, « أَمْ » kelimesinin munkatıa olması durumuna göredir. Yoksa siz Allah'a, O'nun yeryüzünde şeriklerinin olduğunu bilmediğini mi bildirmek istiyorsunuz? Oysaki O Allah göklerde ve yerde olan her şeyi bilendir. Eğer onları bilmiyorsa, bu takdirde onların bir şey olmadıkları gerçeği de bilinmelidir. Burada asıl söylenmek istenen şey, Allah'ın şeriklerinin ya da ortaklarının olmadığını anlatmak, bu tür iddiaları ortadan kaldırmaktır.

«أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ» **"Yahut boş laf mı ediyorsunuz?"** Yani söylediklerinizin gerçekte asıl ve astarları olmadığı halde, Allah'ın ortakları var diyerek sizler böylece boş laf mı üretiyorsunuz? Bu, **"Bu, onların ağızlarında geveledikleri soyut bir sözden ibarettir. Onlar söyledikleri bu sözleri daha önce geçen putperest kafirlerin söyledikleri iğ-**

renç küfür sözlerine benzetiyorlar." (Tevbe, 30) kavline benzemektedir ve yine bu, **"Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı bir takım isimlerden başka bir şey değildir." (Yusuf, 40)** kavli gibidir.

« بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ » **"Doğrusu inkâr edenlere hileleri süslü gösterildi"** Aslında Allah'a ortak koşanların düzenleri, İslam'a karşı süslü olarak sunuldu.

«وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ» **"Ve onlar doğru yoldan alıkonuldular."** Allah'a giden doğru yoldan engellendiler. Burada geçen, « صُدُّوا » kelimesi, « ص » harfinin zammesiyle, kufe kıraat okulu okumuşlardır. Bunlar dışındaki kıraat imamları ise, bu kelimeyi **sad** harfinin fethasıyla « صَدُّوا » olarak okumuşlardır. Manası da şöyledir: "Bunlar Müslümanları, Allah yolundan engellediler."

« وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ » **"Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur."** Allah eğer birilerini saptırdıysa onu Allah yoluna tekrar hidayet etmeye, yöneltmeye kim kadir olabilir ki?

٣٤- ﴿لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ﴾

34- Dünya hayatında onlara sadece bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha şiddetlidir. Onları Allah'tan onun azabından koruyacak kimse de yoktur.

« لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا » **"Dünya hayatında onlara** -öldürülmek, esir düşmek ve türlü imtihanlardan geçmek gibi- **sadece bir azap vardır."** «وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ» **"Ahiret azabı ise daha şiddetlidir."** Devamlılığı ve sürekli oluşu açısından daha şiddetlidir. « وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ » **"Onları Allah'tan, onun azabından koruyacak kimse de yoktur."** Allah'ın azabından muhafaza edecek olanı yoktur.

35. – 40. ÂYETLER

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۗ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۗ أُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا ۗ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ۗ قُلْ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ اُشْرِكَ بِهِ ۗ اِلَيْهِ اَدْعُو وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَاْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُو اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ ۚ وَعِنْدَهُٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

Meâli

35- Takvâ sahiplerine vâdolunan cennetin özelliği (şudur:) Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi süreklidir. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.

36- Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene (Kurana) sevinirler. Fakat (senin aleyhinde birleşen) guruplardan onun bir kısmını inkâr eden de vardır. De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve Ona

ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız Ona çağırıyorum ve dönüş de yalnız Onadır."

37- Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm – (hikmetli bir söz) olarak indirdik. Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan, (işte o zaman) Allah tarafından senin ne bir dostun ne de koruyucun vardır.

38- Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkânı yoktur. Her müddetin (yazıldığı) bir kitap vardır.

39- Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır.

40- Biz, onlara vâdettiğimiz (azabın) bir kısmını sana göstersek de veya (ondan önce) senin canını alsak da, sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.

Tefsiri

٣٥- ﴿ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ أُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا ۖ وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴾

35- Takvâ sahiplerine vâdolunan cennetin özelliği (şudur:) **Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi süreklidir. İşte bu,** (kötülüklerden) **sakınanların** (mutlu) **sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.**

« مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ » **"Takvâ sahiplerine vâdolunan cennetin özelliği şudur:"** O cennetin niteliği, örneklikte benzerinin olmadığı şöyledir: « مَثَلُ » kelimesi mübteda olarak merfudur. Haberi ise mahzuftur. Yani, "Size okunup anlatılan şeylerde cennetin özelliği şöyledir" demektir. Ya da bunun haberi, « تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ » **"Onun zemininden ırmaklar akar."** Kavlidir. Bu, tıpkı senin, "Zeyd esmer biridir" ifadene benzer bir sözdür.

«أُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا» **"Yemişleri** -meyve ve ürünlerinin ardı arkası kesilmeyen manada varlıkları- **ve gölgesi süreklidir."** Daimdir. Dünyadaki gibi güneşin doğmasıyla cennette gölge kaybolmaz.

« تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا » **"İşte bu, kötülüklerden sakınanların mutlu sonudur."** Yani burada özellikleriyle tanıtılan cennet, Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlerin bu işlerinin mutlu bir sonudur, işlerinin vardığı son noktadır.

« وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ » **"Kâfirlerin sonu ise ateştir."**

٣٦- ﴿وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ اُشْرِكَ بِهِ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ﴾

36- Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene (Kur'ana) **sevinirler. Fakat** (senin aleyhinde birleşen) **guruplardan onun bir kısmını inkâr eden de vardır. De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve Ona ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız Ona çağırıyorum ve dönüş de yalnız Onadır."**

« وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ » **"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler,"** Burada değinilmek istenenler Yahudilerden İslam dinini kabul eden Abdullah İbn Selam ve benzerleri ile Habeşistan'da olup da İslam dinin kabul eden Hıristiyanlardır.

« يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ » **"Sana indirilene Kur'an'a sevinirler."**

«وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ» **"Fakat senin aleyhinde birleşen gruplardan onun bir kısmını inkâr eden de vardır."** Yani onlardan olan guruplardan demektir. Bunlar, onların kafir olan grubudurlar ki Allah Resulü (s.a.v.) aleyhinde düşmanlıkla hareket eden ve bu manada grup oluşturan kafirlerdir. Örneğin Ka'b İbn Eşref ve yandaşları gibileri. Bir de Necran heyetinden Seyyid ve Akib unvanıyla önde gelenlerle bunlara uyanlar gibileri. İşte bunlar gelen kitabın bir kısmını reddettikleri gibi bir kısmını da kabul etmekteydiler. Çünkü bunlar bazı kıssalar ile bazı hü-

kümleri ve manaları, kendi kitaplarında da yer almaları sebebiyle inkar etmiyorlardı. Ancak bunlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ve bir de kendi kitaplarında *tahrif* etmek suretiyle şeriatlerinden değiştirdikleri kısımları inkar ediyorlardı.

« قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ أُشْرِكَ بِهِ » **"De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve O'na ortak koşmamam emrolundu."** Bu, inkarcılara bir cevaptır. Yani de ki: "Ben, bana indirilenle ve burada benden istenen Allah'a ibadet ve kullukta bulunmam ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamamla emrolundum." Sizin onu inkar etmeniz, bir tek Allah'a ibadet ve kulluğu, O'nun birliğini inkar etmeniz demektir. O halde iyi düşünün! Allah'a ibadet ve kullukta bulunmanın gerekliliğini ve farziyetini ileri sürdüğünüz ve O'na şirk koşulmaması gerektiğini söylediğiniz halde, neyi inkar ettiğinize bir dikkat edin bakalım!

« إِلَيْهِ أَدْعُو » **"Ben yalnız O'na çağırıyorum"** Özellikle sizi Ona davet ediyorum, Ondan başkasına çağırıyor değilim! « وَإِلَيْهِ مَاٰبِ » **"ve dönüş de** -başkasına değil- **yalnız O'nadır."** Benim dönüşüm... siz de bunun gibisini söyleyip duruyorsunuz. O halde inkar etmenizin bir manası yoktur. Neden inkar edip duruyorsunuz?

٣٧- ﴿وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ﴾

37- Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm - (hikmetli bir söz) **olarak indirdik. Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan,** (işte o zaman) **Allah tarafından senin ne bir dostun ne de koruyucun vardır.**

« وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا » **"Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm - hikmetli bir söz olarak indirdik."** Tıpkı bu indirme durumu gibi biz o Kur'an'ı, içinde Allah'a kullukta bulunma ve O'nu bir tek ilah olarak tanıma ile emreden, O'na ve O'nun dinine davet eden, çağıran ve ceza ve mükafat yurduyla uyarıda bulunan bir kitap olarak indirdik. Arapça hikmet dolu ve Arap diline çevrili bulunan bir kitap olarak... burada geçen, « حُكْمًا عَرَبِيًّا » kavli hal olarak mansubtur. Bunlar Allah

Resulü Hz. Muhammed (s.a.v)'i, kendisiyle ortaklaşa yapacakları işlere ve şeylere davet ediyorlardı. Bunun için de kendilerine şöyle denildi:

«وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ» **"Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan,"** Yani kesin hüccet ve kanıtlarla, reddi asla mümkün olmayan burhan ve delillerle ilim-bilgi ve gerçekler ortaya konunca, bütün bunlara rağmen sen de onların isteklerine ve hevalarına boyun eğersen, «مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ» **"işte o zaman Allah tarafından senin ne bir dostun ne de koruyucun vardır."** Yani sana yardım edecek olan bir yardımcı da bundan böyle yardımda bulunmaz. Seni koruyabilecek olan bir kimse de O'ndan koruyamaz.

İşte bu adeta kişiyi ve dinleyenleri bu işe özendirme, dinde sebat etmelerini sağlama türünden bir şeydir. Yani hüccet ve kesin kanıtlarla geçeği gördükten ve gözleri açıldıktan sonra bir şüphe sırasında herhangi biri onu doğru olan yoldan kaydıramasın. Kaldı ki zaten Allah Resulü (s.a.v.) bir yerde kesin olarak sebat edip duruyordu. Zaten Onun için böyle bir durum sözkonusu değildir. Bu, ümmetini teşvik açısından bir özendirmedir.

Müşrikler Hz. Peygamber (s.a.v.)'i evlenmekle, çocuk sahibi olmakla suçluyorlar ve ondan kendilerince bir takım mucizeler getirmesini istiyorlardı. Aynı zamanda neŝh olayını da kabul etmeyip inkar ediyorlardı. İşte bütün bunlara cevap olarak şu ayet nazil oldu. Allah burada şöyle buyurmaktadır:

٣٨- ﴿وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ﴾

38- Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkânı yoktur. Her müddetin (yazıldığı) **bir kitap vardır.**

«وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً» **"Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik."** Yani senden önce geçen peygamberler de kadınlarla evlen-

mişler ve onlar da çocuk sahibi olmuşlardı. Peygamber olmak, evlenmemek demek değildir. O da bir insandır, bütün insanların evlenip çocuk sahibi oldukları gibi peygamberler de bu kanuna tabidirler.

«وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ» **Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkânı yoktur."** Kavminin kendisinden istedikleri mucizeleri getirme olayı onların güç sınırları için de değildir. Bu, sadece Allah'a aittir ve O'na kalmıştır. O'nun kudreti dahilindedir.

« لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ » **"Her müddetin yazıldığı bir kitap vardır."** Yani her bir vaktin ve zamanın, kullara bağlı yazılacak bir hükmü vardır. Yani Allahın hikmeti gereği onlara neyin yazılması icabediyorsa, onlara o şey gerekli kılınır.

٣٩- ﴿يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُٓ اُمُّ الْكِتَابِ﴾

39- Allah dilediğini siler, (dilediğini de) **sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır.**

« يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ وَيُثْبِتُ » **"Allah** -silinmesini yani nesh edilmesini- **dilediğini** -dilediği şeyi- **siler,** -ve onun yerine **dilediğini** -dilediği şeyi- **de sabit bırakır."** Yani hükmünü yürürlükte bırakır ve onu neshetmez. Ya da hafaza meleklerinin defterinden dilediğini yok eder ve başkasını yani dilemediklerini de sabit bırakır. Yahut da tevbe edenlerin küfürlerini silip yok eder ve imanlarını onun yerine geçirip sabit bırakır. Ya da süresi yani ecel zamanı yaklaşanı öldürür, ya da eceli gelmemiş olanı da eceli vaktine kadar sabit bırakır. Kıraat imamlarından Medine ve Şam okulu mensuplarıyla Hamza ve Ali Kisai, « يُثَبِّتُ » olarak okumuşlardır. «وَعِنْدَهُٓ اُمُّ الْكِتَابِ» **"Bütün kitapların aslı O'nun yanındadır."** Bütün kitapların asıl kaynağı O'nun katındadır ki bu da Levh-i Mahfuz'dur. Çünkü olabilecek her şey orada yazılı bulunmaktadır.

٤٠ - ﴿وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾

40- Biz, onlara vâdettiğimiz (azabın) **bir kısmını sana göstersek de veya** (ondan önce) **senin canını alsak da, sana ancak** (Allah'ın emirlerini) **tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.**

« وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ » **"Biz, onlara vâdettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de veya ondan önce senin canını alsak da,"** Yani durum ne olursa olsun, biz sana onların karşı koyuşlarını ve yıkılışlarını ve kendilerine indireceğimizi vadettiğimiz azabın kendilerine indiğini de göstereceğiz. Ya da bu şeyler olmadan önce seni vefat ettirip katımıza alsak bile...

« فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ » **"Sana ancak Allah'ın emirlerini tebliğ etmek düşer."** Sana gereken görev yalnızca tebliğde bulunmaktır, sadece bu.. « وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ » **"Hesap yalnız bize aittir."** Onların amellerine göre haklarında gerekeni yapmak, hesaba çekip cezalandırmak bize aittir bu, sana ait değildir ve sana düşmez. Onların yüz çevirmeleri seni sıkmasın ve onların cezalandırılmasını istemekte de aceleci davranma.

41. – 43. ÂYETLER

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ وَاللَّهُ يَحْكُمُ
لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۖ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ
وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَسْتَ مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ
عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

Meâli

41- Bizim, yeryüzüne gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah (dilediği gibi) hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur. Ve O hesabı çabuk görendir.

42- Onlardan öncekiler de (peygamberlerine) tuzak kurmuşlardı; halbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir. Çünkü O, herkesin ne kazanacağını bilir. Bu yurdun (dünyanın) sonunun kimin olduğunu yakında kâfirler bileceklerdir!

43- Kâfir olanlar şöyle derler: "Sen resûl olarak gönderilmiş bir kimse değilsin." De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak -ortadaki deliller- ve yanında Kitab'ın bilgisi olan yeter."

Tefsiri

٤١- ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا
مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾

41- Bizim, yeryüzüne gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah (dilediği gibi) **hükmeder, O'nun hükmünü bozacak**

kimse yoktur. Ve O hesabı çabuk görendir.

« أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِى الأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا » **"Bizim, yeryüzüne** - kâfirlerin ve inkârcıların topraklarına- **gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi?"** Fetih yoluyla onların yurtlarını ve topraklarını İslam topraklarına katarak azaltmadık mı? Böylece **dâru'l-harp** denen kendileriyle savaş halinde bulunduğumuz küfür topraklarını eksiltip bunları **dâru'l-İslam** denen İslam yurdunun toprakları veya sınırları içine kattık. Doğrusu bunlar da zafer kazanma ve üstünlük elde etme mucizelerindendir. Mana şöyledir: "Yüklendiğin görevle alakalı olarak tebliğde bulunmak, mesajı istenen yere iletmek sana düşer. Bunun ötesini düşünmek seni ilgilendirmez. Biz o konuda da sana yeteriz. Dolayısıyla biz zafere erdirme ve yardımda bulunma konusunda sana neyi söz vermişsek, onu mutlaka sona erdireceğiz. Sen bunları düşünme!

« وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ » **"Allah dilediği gibi hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur."** Allah'ın hükmünü geri çevirebilecek bir güç ve kuvvet asla yoktur. « المُعَقِّبَ » Bir şey üzerinde yeniden oynayıp onu geçersiz kılmak demektir. Bunun da gerçek manası şöyledir: "Bir şeyi takip etmek" demek, ortaya konan şeyi izleyip onu silmek ve ortadan kaldırmak, bozmak demektir. Nitekim hak sahibi olan kimseye de bu manada **Muakkip** denir ki, peşini bırakmayan, izini süren anlamındadır. Çünkü alacaklı olması sebebiyle borçlusunun peşini yargı veya talep yoluyla da olsa bırakmaz ve sürekli onu izler durur. Buna göre mana şöyledir: Yüce Allah, İslam'ın üstün gelip galebe çalacağına, geleceğin İslam'ın olacağına hükmettiği gibi, küfrün ve kafirlerin de yerle bir olacaklarına, yenileceklerine, bozguna uğratılacaklarına da hüküm vermiştir.

« لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ » kavli, hal olarak mahallen mansubtur. Sanki şöyle denilir gibidir: "Allah hükmünü infaz etmek ve uygulamak üzere hükmeder." Bu adeta şu cümleye benzer bir ifadedir: "Zeyd başında ne takke ne da sarık olmadan yanıma çıkageldi." Bununla, "eli boş döndü" demek istenir.

« وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ » **"Ve O hesabı çabuk görendir."** Yüce Allah onları bu dünya hayatında hesaba çektikten sonra onları ahiret hayatında

da fazla bir zaman geçmeksizin hesaba çekecektir.

٤٢- ﴿وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ﴾

42- Onlardan öncekiler de (peygamberlerine) **tuzak kurmuşlardı; halbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir. Çünkü O, herkesin ne kazanacağını bilir. Bu yurdun** (dünyanın) **sonunun kimin olduğunu yakında kâfirler bileceklerdir!**

« وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ » **"Onlardan öncekiler de peygamberlerine tuzak kurmuşlardı;"** Yani geçen ümmetlerdeki kafirler de peygamberlerine böylesine düzen kurmuşlardı. **Mekr:** Gizlice ve haber vermeksizin başkaları hakkında tuzak kurmaktır. Yüce Allah daha sonra onların bütün tuzaklarını, kendi tuzağına izafetle bir tuzak olduğunu belirterek şöyle buyurmaktadır:

« فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا » **"Halbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir."** Daha sonra da bunu şu kavliyle açıklamaktadır:

« يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ » **"Çünkü O, herkesin ne kazanacağını bilir. Bu yurdun dünyanın sonunun kimin olduğunu yakında kâfirler bileceklerdir!"** Yani övgüye değer son.. çünkü herkesin ne elde edeceğini ve kazanacağını bilen ve onlar için yaptıklarının karşılığı ne ise hazırlayan biri, aslında tuzakların da tamamen ona ait olduğunu gösterir, tuzağı hazırlayanın da o olduğunu bildirir. Çünkü O, onların hiç de hesaba katmadıkları bir yönden onlara geliyor ve onlar da gaflet içinde iken, haklarında neyi murad etmişse başlarına onu getiriyor.

Kıraat imamlarından Hicaz okulu ile Ebu Amr, «الْكُفَّارُ» kelimesini, cins manasında değerlendirerek, "el-Kafir" olarak okumuşlardır.

٤٣- ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾

43- Kâfir olanlar şöyle derler: "Sen resûl olarak gönderilmiş

bir kimse değilsin." De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak -ortadaki deliller- ve yanında Kitab'ın bilgisi olan yeter."

« وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا » **"Kâfir olanlar şöyle derler: "Sen resûl olarak gönderilmiş bir kimse değilsin."** Bu söyleyenlerden maksat ise Yahudi Ka'b İbn Eşref ve Yahudi liderleridir. Bunlar Hz. Peygamber (s.a.v.) için; "**Sen peygamber olarak gönderilmedin**" dediler. İşte Ata bu ayete dayanarak, bu ayet dışında diğerleri Mekki'dir, demiştir.

« قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ » **"De ki: "Benimle sizin aranızda** -benin risaletim ya da peygamberliğimle ilgili ortaya çıkan deliller- **şahit olarak ve** -bir de- **yanında Kitab'ın bilgisi olan yeter."** Denilmiştir ki bu, Aziz ve Celil olan Allah'tır. Kitap ise Levh-i Mahfuz'dur.

Bunun da delili, bu ayeti; « وَمِنْ عِنْدِهِ عِلْمُ الْكِتَابِ » okuyanların bu okuyuşudur. Yani bu, "**Kitabın bilgisi katında olan yeter**" demektir. Çünkü, *"O'nu bilenin ilmi, O'nun fazlından ve Lütfundandır."*

Denilmiştir ki; Bunlar Kitap ehlinin alimlerinden olup da Müslüman olanlardır. Çünkü bunlar Hz. Peygamber (sav)'in niteliklerini kendi kitaplarında görüp öğrenmişlerdi.

Abdullah İbn Selâm: "Bu ayet benim hakkımda nazil olmuştur" demiş.

Bir yoruma göre de bu, Cebrail (a.s)'dir.

Fail yani özne durumunda olan « بِاللَّهِ » lafzı Celalin başına "B" harfi dahil olmuştur. « شَهِيدًا » temyizdir.

« مَنْ » edatı ise, « اللَّهِ » lafzı üzerine atfedildiğinden cer mahallindedir. Ya da, car ile mecrurun mahalline atfolunmakla mahallen merfudur. Çünkü bu, « كَفَى اللَّهُ » takdirindedir. « عِلْمُ الْكِتَابِ » kavli de zarfta mukadder olan şey ile merfu bulunmaktadır. Bu takdirde bu, fail olur. Çünkü zarf, « مَنْ » edatının sılasıdır. « مَنْ » ise burada, « الَّذِي »

manasındadır. Bunun da takdiri şöyledir:

"Katında Kitab'ın bilgisi sabit olan." Bunun da nedeni, zarf olan bir kelime, sıla olarak gelince, fiilin yaptığı işlevi görür. Örneğin:

« مَرَرْتُ بِالَّذِى فِى الدَّارِ اَخُهُ » gibi. Burada fail olan, «اَخُهُ» kavlidir. Nitekim bu tıpkı; « مَرَرْتُ بِالَّذِى اِسْتَقَرَّ فِى الدَّارِ اَخُهُ » gibidir.

Bir kıraate göre de, « مَنْ » edatındaki « م » harfinin kesresiyle, « مِنْ » olarak okunmuştur. Buna göre de, « عِلْمُ » kavli de mübteda olarak merfudur.

❁ ❁ ❁

Sûre -14

İBRAHİM SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur; 52 âyettir.

Cüz -13

1. – 5. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اَللّٰهِ الَّذٖى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرٖينَ مِنْ عَذَابٍ شَدٖيدٍ ﴿٢﴾ اَلَّذٖينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا اُولٰٓئِكَ فٖى ضَلَالٍ بَعٖيدٍ ﴿٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

Meâli

1- Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'an,) Rablerinin izniyle insanları karanlıklar dan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

2- O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!

3- Dünya hayatını ahirete tercih edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya, işte onlar (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler.

4- Biz her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik. Ta ki (Allah'ın emirlerini) onlara en iyi bir şekilde açıklasın. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Çünkü O, güçlüdür ve hikmet sahibidir.

5- Andolsun ki Musa'yı da: Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felâket) günlerini hatırlat, diye mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

Tefsiri

١- ﴿الٓر كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾

1- Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'an,) Rablerinin izniyle insanları karanlıklar dan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

«الٓر كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ» **"Elif. Lâm. Râ. Bu Kur'an, Rablerinin izniyle** -O'nun kolaylık ve fırsat vermesiyle.. Bu, izin kelimesinden istiare olunmuştur yani bu mürsel mecazdır, bu da engeli kolaylaştırmak demek olup, bu ise ancak Allah'ın onları buna muvaffak kılmasıyla sağlanır.- **insanları karanlıklardan** -sapıklıktan- **aydınlığa, yani her şeye** -intikam almasıyla- **galip** -üstün- **ve** -verdiği nimetler sebebiyle de- **övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna** -yol anlamına gelen **sırat** kelimesi, ayette geçen, « النُّورِ » kavlinden amilin tekrarı sebebiyle bedeldir. **çıkarman** -ve senin onları çağırman- **için sana indirdiğimiz bir kitaptır."**

Burada, «الٓر كِتَابٌ » kavli mahzuf mübtedanın haberidir. Bu; "**İşte bu bir kitaptır**" yani suredir, demektir.

« اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ » cümlesi de nekreye sıfat olarak gelmiş ve mahallen merfudur.

٢- ﴿اَللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ﴾

2- O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!

« اَللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ » **"O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi** -de hem yaratılmış olmaları ve hem de mülk olmaları itibariyle- **O'nundur."** Medine ve Şam kıraat okulu imamları, « اَللّٰهُ » lafza-i Celalini muzmar mübtedanın haberi olarak merfu okumuşlardır. Yani; «هُوَ اللّٰهُ» olarak değerlendirmişlerdir. Bunların dışındakiler ise mecrur olarak okumuşlar ve bunlar da gerekçe olarak, bunu, « الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِ» kavline matuf olduğunu kabul etmişlerdir. Yüce Allah küfrün karanlıklarının dışında olup iman nuru ile aydınlanmış olanları zikrettikten sonra, kafirleri **veyl** ile tehdit edip korkutmaktadır. Bu ise, **Ve'l'in** karşıtıdır. Bu da helak gibi mana isimlerindendir. İşte bunları tehdit için Allah şöyle buyurmaktadır:

« وَوَيْلٌ لِلْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ » **"Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!"** Burada « وَيْلٌ » mübteda, « لِلْكَافِر۪ينَ » de bunun haberi olup « مِنْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ » kavli de ref mahallinde olup «وَيْلٌ» kavlinin sıfatıdır.

٣- ﴿اَلَّذ۪ينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا اُولٰٓئِكَ ف۪ي ضَلَالٍ بَع۪يدٍ﴾

3- Dünya hayatını ahirete tercih edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya, işte onlar (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler.

« اَلَّذ۪ينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ » **"Dünya hayatını ahirete tercih edenler,"** ahiret yerine dünyayı seçenler,

«وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا» **"Allah yolundan** O'nun dininden- **alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya,"** Allah'ın dosdoğru olan yolundan eğriliği ve şaşırmayı arzulayanlar var ya, esasen, « يَبْغُونَهَا » kavli, « يَبْغُونَ لَهَا » demektir. Burada car hazf olunmuştur ve böylece zamir fiile birleştirilmiştir.

« اَلَّذِينَ » ise mübtedadır ve bunun haberi de, « اُولٰٓئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ» **"işte onlar** haktan **uzak bir sapıklık içindedirler."** Kavlidir. Burada, « ضَلَالٍ » kelimesinin uzaklık ifadesiyle nitelenmiş olması mecazi isnad türündendir. Gerçekte uzaklık, sapan kimse içindir. Yoksa sapıklık için demek değildir. Çünkü hak olan yoldan sapıp uzaklaşan odur. Dolayısıyla bu, kendi fiiliyle vasfedilmiştir. Bu adeta, « جَدَّ جِدُّهُ » ifadesine benzer bir ifadedir. Ya da bu, « لِلْكَافِرِينَ » kavlinin sıfatı olarak mecrurdur veya zem üzere mansubtur ya da bu, « عَنِ الَّذِينَ » olarak ya da, « هُمُ الَّذِينَ » olarak merfudur.

٤- ﴿وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

4- Biz her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik. Ta ki (Allah'ın emirlerini) onlara en iyi bir şekilde açıklasın. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Çünkü O, güçlüdür ve hikmet sahibidir.

«وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ» **"Biz her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik."** Ancak o peygamberlerin toplumlarının konuştukları dil ile gönderdik. « لِيُبَيِّنَ لَهُمْ » **"Ta ki Allah'ın emirlerini onlara en iyi bir şekilde açıklasın."** Ne maksatla gönderildiği ve kendisiyle nelerin gönderildiğini onlara açıklasın için. İleri de Allah'a karşı kendileri için bir hüccet veya gerekçe olarak bunu ileri süremesinler ve: "Bize seslendiğin ve anlatmaya çalıştığın şeyi, dilin

sebebiyle anlayamıyoruz" diyemesinler. Eğer sen, "bizim peygamberimiz (s.a.v.) bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Nitekim bu husus A'raf suresinin şu ayetiyle de bildirilmiştir. Allah şöyle buyuruyor: **"De ki: Ey insanlar! Ben gerçekten sizin hepinize Allah'ın peygamber olarak gönderdiği Resulüyüm."** (A' raf,158) Hatta dahası var, hem insanlara ve hem de cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Oysa bunların hepsinin de konuştukları dilleri farklı farklıdır. Diyelim ki yarın Arapların Allah'a karşı bir itirazları olamayacak, çünkü Peygamberleriyle aynı dili paylaşıyorlar. Ancak Araplar dışındaki toplumların ellerin de bir hücceti ya da gerekçesi olacaktır. Çünkü onlar peygamberin dilini bilmemektedirler, buna ne diyeceksin?" diye soracak olursan, ben de cevap olarak derim ki: Allah bu hususta ya tüm dillerde vahyini indirir veya sadece bunlardan biriyle indirebilir. Ancak Allah'ın bütün dillerde vahyi indirmesine ihtiyaç yoktur. Çünkü o dillere gelen vahyi çevirmek yani tercüme etmek bunun yerine geçer. Bu da uzatmaların önünü alır. Böylece bir tek dilde indirilmesi belirlenmiş olur. Bunun için de Hz. Peygamberin içinde bulunduğu toplumun dilliyle ona vahyin gelmesi bu işte o dilin belirlenmiş olması daha yerindedir. Çünkü kavmi ona daha yakındırlar. Bir de böyle olması durumunda tahrif edilmekten, değiştirilmekten daha uzak ve daha bir korunmuş olmaktadır.

« فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَاءُ » **"Artık Allah dilediğini saptırır,"** Dalalet ya da sapıklık sebeplerini tercih edenlerden dilediklerini saptırır ve « وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ » **"Dilediğini de doğru yola iletir."** Hidayete giden sebep ve yolları seçenleri de doğru yola yönlendirir.

« وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ » **"Çünkü O, güçlüdür** -Onun dilemesine kaşı koyacak üstünlük ve güce sahip asla kimse yoktur.- **ve hikmet sahibidir."** Rezil olmayı hakkedenler dışında asla kimseyi de rezil etmez.

٥- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللّٰهِ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾

5. Andolsun ki Musa'yı da: Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felâket) **günlerini hatırlat, diye mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır.**

« وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللّٰهِ **"Andolsun ki Musa'yı da: Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın geçmiş kavimlerin başına getirdiği felâket günlerini** -bundan önce geçen ümmetlerden Nuh, Ad ve Semud kavimlerini, nitekim bunların bir parçası konumunda olan Arapların aralarındaki geçen olayları ve savaşları, savaş alanlarını hatırlat ya da Allah'ın onlara nimet verdiği günlerini, bulutlarla onları nasıl gölgelendirdiğini, üzerlerine kudret helvasını, bıldırcın etini nasıl gönderdiğini, denizi yarmak suretiyle onları oradan nasıl geçirip kurtardığını da- **hatırlat, diye mucizelerimizle** -dokuz mucizemizle- **gönderdik."**

Burada geçen, « أَنْ أَخْرِجْ » kavli, « بِأَنْ أَخْرِجْ » demektir. Ya da sadece: « أَخْرِجْ » "Çıkar" demektir. Çünkü, «İrsal» yani gönderme kelimesinde, "**Kavl**" manası yani demek, söylemek anlamı da vardır. Sanki burada, « أَرْسَلْنَاهُ » onu gönderdik, demek, ona dedik ki: "Kavmini çıkar."

« إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ » **"Şüphesiz ki bunda** -bela ve felaketlere karşı- **çok sabırlı,** -nimetlere karşı- **çok şükreden herkes için ibretler vardır."** Burada adeta mümin olan kimseye şöyle bir hatırlatma yapılıyor gibidir: İmanın yarısı sabır, diğer yarısı da şükretmekten ibarettir.

6. – 12. ÂYETLER

وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِى ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى إِنْ تَكْفُرُٓوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللّٰهَ لَغَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۚ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللّٰهُ ۚ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّٓوا أَيْدِيَهُمْ فِٓى أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَٓا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَٓا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ قَالُٓوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ۚ تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَمَا كَانَ لَنَٓا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ

اللّٰهِ ۘ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَٓا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى
اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا ۘ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَٓا اٰذَيْتُمُونَا ۘ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

Meâli

6- Hani Musa kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü O, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte ve oğullarınızı kesip, kadınlarınızı (kızlarınızı) bırakmakta olan Firavun ailesinden kurtardı. İşte bu size anlatılanlarda, Rabbinizden büyük bir imtihan vardır."

7- Hatırlayın ki Rabbiniz size şöyle bildirmişti: "Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!"

8- Musa dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamdedilmeye lâyıktır."

9- Sizden öncekilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz.

10- Peygamberleri dedi ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Halbuki O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi muayyen bir vakte kadar yaşatmak için sizi (hak dine) çağırıyor. Onlar dediler ki: Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!

11- Peygamberleri onlara dediler ki: "(Evet) biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz. Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lütfeder. Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkân yoktur. Mü'minler ancak Allah'a dayansınlar."

12- "Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler."

Tefsiri

٦- ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ﴾

6- Hani Musa kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü O, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte ve oğullarınızı kesip, kadınlarınızı (kızlarınızı) bırakmakta olan Firavun ailesinden kurtardı. İşte bu size anlatılanlarda, Rabbinizden büyük bir imtihan vardır."

« وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ » «يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ» **"Hani Musa kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü O, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte"** Burada geçen, « إِذْ » kelimesi, « نِعْمَةَ » kelimesinin zarfıdır. Bu da in'am anlamındadır. Yani, "size inam ve ikramda bulunduğu vakti ve zamanı hatırlayın." Ya da bu, « نِعْمَةَ اللّٰهِ » kavlinden bedeli iştimaldir. Yani; "Sizi kurtardığı zamanı ya da vakti hatırlayın" demektir.

« وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَٓاءَكُمْ » **"Ve oğullarınızı kesip,"** bu konu daha önce **(Bakara, 49)** ve **(A' raf, 141)** ayetlerinde, cümle aralarında atıf edatı olan vav harfi olmaksızın geçti. Burada ise aralarında vav harfi bulunmaktadır. Özetle demek gerekirse; aralarında atıf ya da bağ edatı olan vav harfi olmaksızın sözü edilen kesilme olayı, ayette geçen « الْعَذَابِ » kelimesinin tefsiri olmakta ve onu açıklamaktadır. Ancak vav harfi ile zikr edilmesi ise, burada söz konusu edilen kesilme olayı azap türüne veya cinsine ek ya da ilave bir azap türü olarak sanki ayrıca bir azap imiş gibi verilmektedir.

« وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ» **"Kadınlarınızı kızlarınızı bırakmakta olan Firavun ailesinden kurtardı. İşte bu size**

anlatılanlarda, Rabbinizden büyük bir imtihan vardır." Burada geçen işaret ismiyle yani « ذٰلِكُمْ » ile azaba işaret olunmuştur. Yine ayette geçen, « بَلَاءٌ » kelimesi de mihnet, sıkıntı gibi manalara gelmektedir. Ya da burada işaret ismi, kurtarmaya işaret etmektedir. "Bela" da burada nimet manasındadır. Nitekim şöyle buyurulmuştur: **"Biz sizi denemek için hayırla da, şerle de imtihan ederiz." (Enbiya, 35)**

٧- ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾

7- Hatırlayın ki Rabbiniz size şöyle bildirmişti: "Eğer şükr ederseniz, elbette size (nimetimi) **artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!"**

« وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ » **"Hatırlayın ki Rabbiniz size şöyle bildirmişti:"** Burada geçen, « تَأَذَّنَ » kavli, « آذَنَ » demektir. Nitekim, «تَأَذَّنَ » ve « آذَنَ » kelimelerinin benzeri, « تَوَعَّدَ » ve «أَوْعَدَ» kelimeleridir. Ancak, «تَفَعَّلَ » kelimesinde var olan mana ziyadeliği, « أَفْعَلَ » kelimesinde yoktur. Sanki burada şöyle denilmektedir:

"Rabbiniz öylesine açık ve net bir bildirimde bulundu ki, artık bu noktada bütün şüphe ve kuşkulara yer kalmamakta, hepsi yok olup gitmektedir." Bu ifade Hz. Musa'nın kavmine söylediği şeyler cümlesindendir. Bunun mansub olması ise, « نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ » kavli üzerine matuf bulunması sebebiyledir.

Sanki burada, « وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ » buyurmakta ve devamında da, « وَاذْكُرُوا حِينَ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ » demektedir, gibidir. Mana şöyle olmaktadır: "Hatırlayın hani Rabbiniz size şöyle buyurmuştu: «لَئِنْ شَكَرْتُمْ» **"Eğer şükrederseniz"** Ey İsrail oğulları! Sizi kurtarmak gibi size verdiğim nimetleri ve başkalarını hatırlayıp da şükredecek

olursanız, « لَأَزِيدَنَّكُمْ » **"Elbette size nimetimi artıracağım"** Kesinlikle nimetinize nimet katacağım. Şükretmek demek: Var olanı koruyup kollamak, değerini bilmek ve olmayanı da bulup ele geçirmek, avlamak demektir. Denir ki, nimet, kendisine şükredildiğinin nağmelerini, sesini duyacak olursa, hemen fazlalaşmaya, artmaya hazırlanır.

İbn Abbas da şöyle der: **"Eğer siz, Allah'a itaat etmede ciddi manada gayret gösterir ve çaba sarf ederseniz, Allah da: "Ben de ciddi olarak sevabınızı mutlaka artırırım"** der.

« وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ » **"Ve eğer nankörlük ederseniz"** size nimet verdiğim şeylere karşı nankörlükte bulunursanız, «إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ» **"Hiç şüphesiz azabım -nimetime karşı nankörlük edenler için- çok şiddetlidir!"** Bunun dünyadaki yansıması, ellerindeki sahip oldukları nimeti ellerinden almam olacaktır. Ahirette ise, intikam üzerine intikam ve ceza üzerine ceza yağdırmam olacaktır.

٨- ﴿وَقَالَ مُوسَى إِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾

8- Musa dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamdedilmeye lâyıktır."

« وَقَالَ مُوسَى إِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا » **"Musa dediki: -Ey İsrail oğulları!- "Eğer siz ve yeryüzünde olanların -insanların- hepsi nankörlük etseniz,"** « فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ » "bilin ki Allah gerçekten zengindir, -sizin şükrünüze muhtaç değildir, hamdetmesi gerekenler hamdetmeseler de yine- hamd edilmeye lâyıktır." Oysa siz böyle yapmakla sadece kendinize zarar vermiş olursunuz, çünkü siz bu davranışlarınızla nefislerinizi o hayırlardan mahrum bırakmaktasınız. Oysa mutlaka siz o hayra muhtaçsınız.

٩- ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لاَ يَعْلَمُهُمْ إِلاَّ اللهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ﴾

9- Sizden öncekilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz.

«أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لاَ يَعْلَمُهُمْ إِلاَّ اللهُ» **"Sizden öncekilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin** -buraya kadar olan kısmı Hz. Musa'nın kavmine söylediği ifadelerdendir, ya da Hz. Muhammed (s.a.v.)'in çağındaki topluma yapılan mübteda olan bir cümledir, yeni bir cümledir. **ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez."**

Burada, «وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لاَ يَعْلَمُهُمْ إِلاَّ اللهُ» kavli ise mübteda ve haberden oluşan bir cümle olup itiraz cümlesi yani parantez cümlesi olarak gelmiştir.

Ya da, «الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ» kavli, «قَوْمِ نُوحٍ» üzerine atfolunmuştur. «لاَ يَعْلَمُهُمْ إِلاَّ اللهُ» kavli ise itiraz yani parantez veya muterize cümlesidir. Mana ise şöyledir: "Onlar öylesine sayıca çokturlar ki, Allah'tan başka kimse onların sayılarını bilemez."

İbn Abbas diyor ki: " Adnan oğulları ile İsmail oğulları arasında otuz ata geçtiği halde bunlar bilinememektedir." Rivayete göre bu ayetin

indiği sırada Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlar: "Soybilimciler yalan söylemişlerdir, yalancıdırlar."[1]

« جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ » **"Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi"** belgeler getirdi « فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ » "de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar" Her iki zamir de kafirlere racidir. Yani parmaklarını şaşkınlıktan dolayı ısırdılar, dişlerinin arasına aldılar ya da öfke ve hınçlarından dolayı parmaklarını iyice ısırdılar. Ya da ikinci zamir peygamberlere racidir, buna göre mana şöyledir: " Kavimleri ellerini, peygamberlerinin gönderildikleri davayı anlatmamaları için onların ağızlarına tıkadılar, peygamberlerin ağızlarını kapattılar, susturdular."

« وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ »

"Ve dediler ki: Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye -Allah'a imana ve tevhit inancına- karşı derin bir kuşku içindeyiz." Büyük bir şüphe içinde bulunmaktayız.

١٠- ﴿ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴾

10- Peygamberleri dedi ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Halbuki O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi muayyen bir vakte kadar yaşatmak için sizi (hak dine) çağırıyor. Onlar dediler ki: Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!

« قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » **"Peygamberleri dedi ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var?"** Bura

[1] İbn Sad bunu, "**Tabakatu'l-Kübra**, 1/56" adlı kitabında İbn Abbas'tan merfu olarak rivayet etmiştir. Ancak isnadı ciddi anlamda zayıf olan bir rivayettir. İbn Cerir de Tefsirinde, 13/187 de İbn Mes'ud üzerinde mevkuf bir rivayet olarak rivayet etmiştir.

da geçen, « أَفِي اللّٰهِ شَكٌّ » kavlinin başına gelen hemze, zarf olarak inkar anlamında olan bir hemzedir. Yani inkar anlamında bir soru şeklidir. Çünkü kelamda, yani ifadede bir şüphe söz konusu değildir, şüpheyi içeren bir durum yoktur. Ancak burada hakkında şüphe duyulan konuda kendilerine soru yöneltilmektedir. Çünkü öyle deliller ortaya konmuştur ki, bütün deliller açık olarak şüpheye yer vermeyen anlamda açık ve nettirler. Bu, aslında onların, **"bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz"** sözlerine karşı bir cevap niteliğindedir.

« يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى »

"Halbuki O, -iman ettiğiniz takdirde- **sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi muayyen bir vakte kadar** -belirleyip tayin ettiği ve miktarını açıkladığı zamana kadar- **yaşatmak için sizi hak dine** –imana- **çağırıyor."** Burada görüldüğü gibi "Bağışlama" ifadesi kafirlere hitap ya da seslenme söz konusu olduğunda hep, "مِن" edatıyla gelmiştir. Oysa müminler sözkonusu olunca bu edata yer verilmemiştir. Şimdi kafirlere hitap vaki olan yerlerde bu edatın geldiğine bir iki örnek verelim.

Şöyle ki: « وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ » **(Nuh,3-4)** ve « يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ » **(Ahkaf,31)** Mü'minlere seslenmenin yer aldığı bir ayet örneği de şöyledir:

«هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ» diye başlayan ayetten itibaren, nihayet, « يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ » kavline gelinceye kadar olan kısımda görüldüğü gibi « مِنْ » edatına yer verilmemiştir. **(Saff,10-12).** Bu ve benzeri daha nice ayetler vardır ki, incelendiğinde bunlar görülecektir. Bunun da nedeni iki hitap arasındaki ayırıma dikkat çekmek ve yarın kıyamet gününde ikisinin eşit olmadıklarını göstermek içindir. Burada bu ayetlerin meallerine yer vermedik, ilgili surelerde zaten bunu okuyacaksınız.

«قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا» **"Onlar** -kavimleri- **dediler ki: Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz."** Bizimle sizin aranızda bir üstünlük olmadığı gibi, ayrıca da sizin bize karşı bir üstünlü-

ğünüz de yoktur. O halde bizlerin dışında neden sizler peygamber olarak seçilmiş olacaksınız ki? Bizden farklı olarak ne özelliğiniz var sizin?

« إِنْ أَنْتُمْ » kavli mealde de geçtiği gibi, "değilsiniz" anlamındadır.

« تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ » **"Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden** -putlardan- **döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!"** Bize apaçık bir hüccet ve kanıt getirin. Oysa peygamberleri onlara apaçık belgelerle, ayet ve mucizelerle geldiler. Ancak bunların, « بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ » kavliyle demek istedikleri şey, bizzat inat olsun ve işi yokuşa sürmek ve düşmanlık olsun diye kendilerinin olmasını istedikleri mucizeler demektir.

١١- ﴿قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَٓا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾

11- Peygamberleri onlara dediler ki: "(Evet) biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz. Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lütfeder. Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkân yoktur. Müminler ancak Allah'a dayansınlar."

« قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ » **"Peygamberleri onlara dediler ki: "Evet biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz."** Bu ifade ile, peygamberler de, onlar gibi bir beşer, bir insan olduklarını teslim ediyor ve kabul ediyorlar.

« وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ » **"Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lütfeder."** Bize nasıl ki lütufta bulunmuş ise, kullarından dilediklerine iman ve nübüvvetle lütufta bulunur.

« وَمَا كَانَ لَنَٓا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ » **"Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkân yoktur."** Bu ifade peygamberlerin kavimlerinin,

« فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ » sözlerine bir cevaptır. Mana şöyledir: "Sizin bizden getirmemizi istediğiniz mucizeyi getirmek, bize ait olan ve elimizde olan bir şey değildir ve bu bizim gücümüz sınırları içinde de değildir. Ancak bu, yüce Allah'ın dilemesine kalmış olan bir şeydir.

« وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ » **"Müminler ancak Allah'a dayansınlar."** Bu, peygamberlerden bütün müminlerin Allah'a dayanıp güvenmeleri ve tevekkülde bulunmaları konusunda bir emirdir. Burada onlar bu emirle elbette öncelikli olarak kendilerini sorumlu tutmaktadırlar ve bunu kastetmekteler. Sanki şöyle der gibiler: "Sizin bütün bu inatlaşmalarınıza, bize karşı olan düşmanlıklarınıza ve ezalarınıza karşın, bizim hakkımız, bize düşen görev sabretmek konusunda Allah'a dayanıp güvenerek tevekkülde bulunmamızdır." Nitekim sen onun şu sözlerini görmez misin, bak ne diyor:

١٢- ﴿وَمَا لَنَا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَا اٰذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾

12- "Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler."

« وَمَا لَنَا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا » **"Hem bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim?"** Ona tevekkülde bulunmamayı gerektirecek ne gibi bir mazeretimiz olabilir ki?! Oysa O bizim kendisine tevekkülde bulunmamızı gerektiren şeyleri zaten bizim için yerine getirdi ve bize doğru olan yollarımızı gösterdi. Bu ise bize kendisine giden doğru yola bizim hepimizi muvaffak kılması ve bu yola yöneltmesidir. Dini bakımdan bu yola girmek gereklidir ve farzdır! Ebu Turap Asker İbn Husayn (245/859) diyor ki: *"Bedeni kulluğa adamak, gönlü Rububiyete bağlamak, verdiği zaman şükretmek ve felaketlere de sabretmektir."*

« وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَا اٰذَيْتُمُونَا » **"Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız."** Bu, muzmar bir kasemin yani gizli bir yeminin cevabıdır.

Yani bunlar, onların ezalarına karşı sabredeceklerine ve onları hakka davetten de geri kalmayacaklarına dair yemin etmişlerdi.

«وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ» **"Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler."** Yani tevekkülde bulunanlar bu tevekküllerinde sebat etsinler ki herhangi bir tekrar olmasın, bir döneklik olmasın.

13. – 21. ÂYETLER

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ۚ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ۙ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ۙ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَآءٍ صَدِيدٍ ۙ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۚ وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ ۚ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَىْءٍ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۙ ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ ۚ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ ۚ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ۟ ﴿٢١﴾

Meâli

13- Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi ya toprağımızdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!" Rableri de onlara: "Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!" diye vahyetti.

14- Ve (ey inananlar!) Onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz. İşte bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimselere mahsustur.

15- (Peygamberler) fetih istediler (Allah da verdi.) Her inatçı zorba da hüsrana uğradı.

16- Ardından da (o inatçı zorbaya) cehennem vardır; kendisine irinli su içirilecektir!

17- Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek, oysa o ölecek değildir (ki azaptan kurtulsun.) Bundan ötede şiddetli bir azap da vardır.

18- Rablerini inkâr edenlerin durumu (şudur:) Onların amelleri fırtı nalı bir günde rüzgârın, şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler. İyiden iyiye sapıtma işte budur.

19- Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi? O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir.

20- Bu, Allah'a güç değildir.

21- Kıyamet gününde hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz sizin tâbilerinizdik. Şimdi siz, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?" Onlar da diyecekler ki: "(Ne yapalım) Allah bizi hidayete erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."

Tefsiri

١٣- ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ﴾

13- Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi ya toprağımızdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!" Rableri de onlara: "Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!" diye vahyetti.

« وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ » **"Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki:"** Bundan önce geçen ayetteki, «سُبُلَنَا» kavliyle bu ayetteki, « لِرُسُلِهِمْ » kavlini, kıraat imamlarından Ebu Amr, «سُبْلَنَا» ve, «لِرُسْلِهِمْ» olarak kıraat etmiştir. Diğer kıraat imamları ise ayetlerde görüldüğü gibi okumuşlardır.

«لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا» **"Elbette sizi ya toprağımızdan** -yurdumuzdan- **çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!"** Yani sizin için önünüzde iki seçeneğiniz vardır. Ya burayı terketmeniz, çıkıp gitmeniz veya yeniden bizim inancımıza dönmeniz... Buna dair de bu tehdidi savuranlar bu konuda da yemin ettiler. « عود » kelimesi « صَيْرُورَةٌ » yani dönüş manasınadır. Bu, Arap dilinde çok kullanılır. Ya da bununla her peygambere ve onunla beraber ona iman edenlere karşı hitapta bulundular, demektir. Burada hitap konusunda tek bir kimseye seslenme yerine daha çok kimseye hitap anlamında ifadeye daha çok yer verilmiştir.

«فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ» **"Rableri de onlara: 'Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!' diye vahyetti."** Burada "Vahyetti" fiili yerine **kavl** yani demek ve söylemek fiili aslında gelmesi uygun iken bu, burada gizlidir. Ya da burada vahyetme kavlini, kavl ifadesi yerinde kullanmıştır ki, aslında bu da aynı neviden bir ifadedir.

١٤- ﴿وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ﴾

14- Ve (ey inananlar!) Onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz. İşte bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimselere mahsustur.

« وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ » **"Ve ey inananlar! Onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz."** Yani zalim toplumların yurduna ve ülkesine, onların topraklarına sizi mutlaka yerleştireceğiz. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Komşusuna eza verenler, Allah da topraklarını o eza görenlere miras olarak sunar." [2]

« ذَلِكَ » **"İşte bu,"** Yani bu helak etme ve helak edilenlerin yerine mağdur ve mazlumların, ezilenlerin geçirilmesi, oralara sahip kılınması olayı yani bu iş hak ve gerçek olan bir şeydir ve gerçekleşecektir. « لِمَنْ خَافَ مَقَامِي» **"Makamımdan korkan"** Benim yerimden, yani hesaba çekecek olan o yer ve gündeki konumumdan korkanlara, ya da ilmim ile onları kendi denetimim altında bulundurmamdan korkan..bu adeta şu ayetteki ifade gibidir: **"Herkesin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, hiç böyle yapmayan gibi olur mu?" (Rad,33)** Mana şöyledir: "Doğrusu bu, Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda hareket edenler için bir haktır."

« وَخَافَ وَعِيدِ » **"Ve tehdidimden** -azabımdan-**sakınan kimselere mahsustur."** Kıraat imamlarından Yakup buradaki, « وَعِيدِ » kelimesini "Y" harfiyle, « وَعِيدِي » olarak okumuştur.

١٥- ﴿وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾

15- (Peygamberler) fetih istediler (Allah da verdi.) Her inatçı zorba da hüsrana uğradı.

« وَاسْتَفْتَحُوا » **"Peygamberler fetih istediler Allah da verdi."** Düşmanlarına karşı peygamberler Allah'tan yardım ve zafer istediler. Bu cümle, bundan önce 13. ayette geçen, « فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ » kavli üzerine

[2] Hafız, "ben bunu bulamadım" diyor. Bk. Haşiyetu'l-Keşşaf 2/545, Acluni de diyor ki: "Aynı şekilde ben de, hadisleri bilmeyen kimselerin topladıkları şeylere bunu da hadis diye ekleyenlerin yaptıklarında gördüm. Sonra gördüm ki Necm bu hususta şöyle diyor: Bunu Keşşaf'ta iradetti, verdi. Belki de bu, dilden dile dolaşan bir sözdür. Çünkü hadis değildir. **Keşfu'l-Hafa 2/303-304**

matuftur. « وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ » **"Her inatçı zorba** -her kendini beğenmiş şımarık ve hakka karşı inatla karşı koyan- **da hüsrana uğradı."** Böylece peygamberlere yardım yapıldı zafere kavuştular ve huzura erdiler. Bunun doğal sonucu olarak da bütün inatçı zorbalar ve toplumları da hüsrana uğradılar. Bir yoruma göre de zamir kafirlere racidir. Buna göre mana şöyle olmaktadır: Kafirler kendilerinin hak, peygamberlerin de batıl yolda olduklarını zannederek peygamberlere karşı kendilerine fetih kapılarının açılmasını, üstünlük elde etmelerini istediler. Böylece onlardan, **"Her inatçı zorba da hüsrana uğradı."** Yardım ve fetih istemelerine rağmen felah bulmadılar, kurtulamadılar. Çünkü batıl üzere idiler.

١٦- ﴿ مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَٓاءٍ صَد۪يدٍۙ ﴾

16- Ardından da (o inatçı zorbaya) cehennem vardır; kendisine irinli su içirilecektir!

« مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ » **"Ardından da o inatçı zorbaya cehennem vardır;"** Onun gözlerinin önünde kendisini bekleyen cehennem azabı vardır. Bu o kimsenin kendisi halen dünyada olduğu halde onun halini anlatan bir durumdur. Çünkü onu cehennem beklemektedir. Sanki bu haliyle cehennem bu kimsenin önünde, gözlerinin önünde, kendisi de o cehennemin kenarında duruyor durumunda kendisini bekliyor gibidir.Ya da bu, onun ahiretteki halinin bir anlatımıdır. Çünkü kendisi yeniden diriltilecek ve hesap alanında bekletilip durumu sergilenecektir.

« وَيُسْقٰى مِنْ مَٓاءٍ صَد۪يدٍ » **"Kendisine irinli su içirilecektir!"** Bu « وَيُسْقٰى » kavli mahzuf olan bir ifade üzerine matuftur ki bunun da takdiri şöyledir: **"Ardından da o inatçı zorbaya cehennem vardır"** oraya atılan atılacaktır ve orada **"kendisine irinli su içirilecektir."** Yani cehennem ateşinde yananların derilerinden akan irinden içirilecektir. "Burada geçen ve irin anlamında olan «صَد۪يدٍ» kelimesi, « مَٓاءٍ » kelimesinin atfı beyanıdır. Çünkü sadece su ifadesi müphem yani tam olarak anlaşılamayan bir ifade olduğundan bu kelime, «صَد۪يدٍ» kelimesiyle açıklanmıştır.

١٧- ﴿ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴾

17- Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek, oysa o ölecek değildir (ki azaptan kurtulsun). Bundan ötede şiddetli bir azap da vardır.

« يَتَجَرَّعُهُ » **"Onu yudumlamaya çalışacak,"** O irini yudum yudum içmeye gayret edecek « وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ » **"Fakat boğazından geçiremeyecek"** bırak onu boğazından geçirmeyi, neredeyse ağzına bile yaklaştıramayacak. Bu boğazdan geçirme nasıl mümkün olabilecek ki?! Bu ifade adeta şuna benzemektedir: "**İnsan elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez."(Nur,40)**" Onu görmeye bile yaklaşması mümkün değilken, görme işi nasıl mümkün olabilsin ki? Yani yaklaşılması zor olan bir şeyi görmek hiç olabilir mi?!

« وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ » **"Ve ona her yandan ölüm gelecek,"** Yani ölüm sebepleri onu her yandan kuşatacak ama, ya da vücudunun her bir tarafından ölüm ona gelecek ama, işte bu, böylesi kişinin başına gelen acı musibetin dayanılmaz elemleri, acı ve üzüntüleridir. Eğer orada bir ölüm var olsaydı, o ölümlerden her birinden bir helak oluş olacaktı.

«وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ» **"Oysa o ölecek değildir** -çünkü ölmüş olsa kurtulacak, azaptan dinlenme fırsatı bulacaktır. Oysa o ölemeyecek- **ki azaptan kurtulsun."**

« وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ » **"Bundan ötede** -daha önünde- **şiddetli bir azap da vardır."** Yani her an onu bir önceki azabına göre daha şiddetli ve daha dayanılmaz bir azap beklemektedir. Fudayl diyor ki bu, nefeslerin kesilmesi ve o nefeslerin cesetlerde hapsidir.

١٨- ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴾

18- Rablerini inkâr edenlerin durumu (şudur:) Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın, şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler. İyiden iyiye sapıtma işte budur.

«مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ» **"Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur:"** Burada, « مَثَلُ » kelimesi haberi mahzuf mübtedadır. Yani size okunup anlatılan şeylerde.. « المَثَلُ » kendisinde garabet bulunan sıfattan istiare olunmuştur. « أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ » kavli ise, "bu kafirlerin durumu nedir?" diye mukadder yani var sayılan bir sorunun takdiri üzerine müstenef yani yeni bir cümledir. Bu soruya karşılık da şöyle denilmiştir:

« أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ » **"Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın, şiddetle savurduğu küle benzer."** Medine kıraat okulundan imamlar, « الرِّيحُ » kelimesini, « الرِّيَاحُ » olarak okumuşlardır. Burada fırtına anlamında **Asf** kelimesi güne isnad edilmiştir. Çünkü fırtına gün içerisinde meydana gelir ki bu da rüzgardır. Bu, senin "yağmurlu bir gün" deme ifadene benzer bir ifadedir. Kafirlerin amellerine gelince bunlar, onların akraba ile olan bağlarını sürdürmeleri, köle azadetmeleri, esirleri esaretten kurtarmaları, gelen misafirlere deve kurban ederek ikramda bulunmaları türünden olan bu ve benzeri iyiliklerdir. Allah onların bu türden amellerini yok oluşta, bir işe yaramamada ve başarısızlıkta temelsiz bir oluşunda fırtınalı bir günde rüzgar önünde savrulup yok olan küle benzetmiştir. O temel de Yüce Allah'a iman etmektir. Onlar bu temelden yoksundurlar.

«لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ» **"Kazandıklarından** -amellerinden kıyamet gününde- **hiçbir şeyi elde edemezler."** Yani nasıl ki fırtınalı günde rüzgar önünde uçup giden külden bir eser kalmazsa, onlar da kendileri için o günde sevaptan bir eser dahi göremezler.

«ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ» **"İyiden iyiye sapıtma işte budur."** Bununla bu kafirlerin hak yoldan veya sevaptan ne kadar uzakta olduklarına işaret olunmaktadır.

١٩- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾

19- Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi? O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir.

« أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ » **"Allah'ın gökleri ve yeri hak** -büyük bir iş olarak ve boşuna yaratmaksızın hikmet - **ile yarattığını görmedin mi?"** Bu ayetin başında geçen, « أَلَمْ تَرَ » bilmedin mi anlamındadır ve bu hitap herkesedir. Yine burada geçen, « خَلَقَ » fiilini, kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, muzaf olarak, « خَالِقُ » şeklinde yani, « خَالِقُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » olarak okumuşlardır.

« إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ » **O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir."** Yani Allah, bu insanları ortadan yok etmeye kadir olup, bunların yerine tıpkı onların yaratılışlarında olan başka insanlar da yaratmaya kadirdir. Ya da onların bulundukları şeklin dışında bir başka yaratılışta yaratmaya da kadirdir. Bununla da, Allah, kendisinin var olanı yok etmeye ve yok olan bir şeyi de var etmeye kadir olduğunu bildirmek istiyor.

٢٠- ﴿وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ﴾

20- Bu, Allah'a güç değildir.

« وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ » **"Bu, Allah'a güç değildir."** Allah haşa bunu yapamayacak değil, bundan mazur olacak değildir.

٢١- ﴿وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا أَجَزِعْنَٓا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ﴾

21- (Kıyamet gününde) hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz sizin tâbileriniz dik. Şimdi siz, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?" Onlar da diyecekler ki: "(Ne yapalım) Allah bizi hidayete erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."

« وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا » "Kıyamet gününde **hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak**" Burada görüldüğü gibi, « بَرَزُوا » fiili, mazi yani dili geçmiş zaman lafzıyla getirildi. Çünkü Azizi ve Celil olan Allah'ın haber vermiş olduğu şeyin kesin doğruluğu sebebiyle sanki olmuş ve meydana gelmiş gibi gösterilmektedir. Çünkü bunun olması mutlak manada kesindir ve şüphe yoktur. Bunun benzeri, A' raf suresindeki 44 ve 50. ayetlerindeki ifadeye benzer. Yüce Allah bu ayetlerde şöyle buyuruyor: "**Cennet ehli cehennem ehline .... seslendi**" ve "**Cehennem ehli, cennet ehline... seslendi**" gibi bu ve benzeri ayetler..

« وَبَرَزُوا لِلَّهِ » kavlinin manası, yani Allah'ın huzuruna çıkmaları ifadesinden kasıt şudur. Yüce Allah'a gizli kalan, gözükmeyen bir şey yoktur ki, orada karşısına çıkarılmış olsun, görünmüş olsun. Ancak insanlar herhangi bir kötülük işlediklerinde, bunun görülmemesi için halkın gözlerinden kendilerini gizliyorlardı. Böylece zannediyorlar ki, kendilerini Allah'tan da gizlemiş oldular. Oysa kıyamet günü geldiğinde bunların yaptıkları şeyler Allah katında ortaya dökülür. Böylece anlayacaklar ki Allah'a gizli kalan bir şey yokmuş, O'nun katında gizleyenin gizlediği diye bir şeye yer yoktur. Hepsi olduğu gibi meydana dökülecektir, gözlerinin önüne serilecektir. Ya da kabirlerinden çıkacaklar, hemen Allah'ın huzurunda hesap ile ve Onun hükmü ile karşı karşıya kalacaklar dır.

« فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا » "**Ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki:**" Basit görüşlü kimseler. Bunlar alt tabakada bulunan, tâbi konumunda olan kimselerdir. Burada, « الضُّعَفٰٓؤُا » kelimesi, hemzeden önce elifi tefhim ile okuyanlar hemze harfinden önce **vav** harfiyle yazılmıştır. Böylece bunlar hemzeyi vav harfine doğru imaleli olarak kıraat etmektedirler. **Müstekbirler** ise, ileri gelenler, idareciler, li-

derler demektir ki bunlar o sıradan insanları saptıran, peygamberleri dinlemekten ve onlara tâbi olmaktan kendilerini meneden kimselerdir.

« إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا » **"Biz sizin tâbilerinizdik."** Uyanlarınızdık. Bu rada, « تَابِ » kelimesi, « تَبَعٌ » olarak çoğul yapılmış adeta "**Hadim-Hadem, Ğaib-Ğayeb**" kelimeleri gibi. Ya da bu, "Peşinizden gelenlerden idik, dediklerinizi uyguluyorduk" anlamındadır. « تَبِعَ » kelimesi, « اتَّبَعَ » manasındadır. Örneğin; « تَبِعَهُ تَبَعًا » gibi.

« فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ » **"Şimdi siz, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?"** Bizin şu anda içinde bulunduğumuz durumumuzdan bizi kurtarabilecek, savunacak bir gücünüz var mı? Buna muktedir misiniz? Burada geçen, birinci « مِنْ » edatı tebyin yani açıklama ve beyan içindir. İkinci « مِنْ » edatı ise teb'iz içindir. Sanki burada şöyle denilir gibidir: "Şimdi siz herhangi bir şeyi bizden savabilir misini?" Ki o bazı şeyler de Allah'ın azabından bir kısmı ya da bazısı demektir. Bunu önleyebilecek gücünüz var mı sizin? Ya da bu « مِنْ » edatlarının her ikisi de teb'iz anlamındadırlar. Yani, "siz bizden Allah'ın azabından sadece bir kısmı olan o bazısını bizden savabilecek güçte misiniz?" Mademki bu sıradan kimselerini alt tabakadakilerin bu sözleri onları kötülemeye ve yermeye yöneliktir ve kendilerini hak yoldan saptırmaları sebebiyle onlara karşı bir azarlama ve sitem taşımaktadır. Bu demektir ki onlar liderlerinin kendilerini azabın birazı da olsa ondan kurtaramayacaklarını, bunların güçlerinin yetmeyeceğini anladılar da cevap olarak kendilerine:

« قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ » **"Onlar da** -mazeretlerini ileri sürerek cevap olarak onlara- **diyecekler ki: "Ne yapalım Allah bizi** -eğer dünyada iman etmeye- **hidayete erdirseydi biz de sizi doğru yola** -iman etmeye- **iletirdik."** Ya da eğer Allah, bize **azaptan kurtuluş yolunu gösterseydi biz de mutlaka size o yolu** gösterirdik. Yani sizi mutlaka o azaptan kurtarırdık ve nasıl ki size halk oluş yolunu çizmişsek size kurtuluş yolunu da elbette gösterirdik, sizi oraya yönlendirirdik.

« سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا » **"Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir."** Artık bizim için sızlanmak olsun, sabretmek olsun farketmez, İkisi de aynıdır. Burada geçen soru edatı hemze olsun, « أَمْ » edatı olsun her ikisi de eşitlik manasını vermek içindir. Rivayete göre onlar cehennem ateşinde iken şöyle diyecekler: "Gelin de buna sızlanalım, dert yanalım. Bunun üzerine beşyüz yıl sızlanıp duracaklar, ancak bu sızlanma onlara herhangi bir yarar getirmeyecektir. Bu defa şöyle diyecekler: Gelin sabredelim. Bunun üzerine beşyüz yıl sabredecekler, ancak bu sabır onlara herhangi bir yarar getirmeyecektir. Bundan sonra da şöyle diyecekler: "**Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir.**" Böylece bu sözleriyle hem kendilerini ve hem de onları kastedecekler. Çünkü onlar nasıl ki sapıklık ve dalalet cezalandırılmasında bir arada toplanmış idilerse, burada öylece onun üzerinde bir araya gelip toplanmışlardır. Şöyle diyecekler: "Nedir bu sızlanıp durma, nedir bu azarlama ve kötüleme, bunların bugün bir anlamı mı var ki? Nasıl ki sabretmenin bir yararı yoksa artık sızlanmanın da bir faydası yoktur ve olmayacaktır."

« مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ » **"Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."** Sızlansak da, sabretsek de artık bizim kaçabileceğimiz bir yerimiz ve kurtuluşumuz yoktur. Buradaki bu ifadelerin hem ayak takımının ve hem liderlerinin hepsine ait söz ve konuşmaları olması da caizdir.

❀ ❀ ❀

22. – 30. ÂYETLER

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِىَ الْأَمْرُ إِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ
فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِىَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّآ أَنْ دَعَوْتُكُمْ
فَاسْتَجَبْتُمْ لِى ۚ فَلَا تَلُومُونِى وَلُومُوٓا أَنْفُسَكُمْ ۖ مَآ أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ
وَمَآ أَنْتُمْ بِمُصْرِخِىَّ ۖ إِنِّى كَفَرْتُ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ ۗ إِنَّ
الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَأُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ
رَبِّهِمْ ۖ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً
طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَآءِ ۙ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِى
أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ
الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ
فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا
يَشَآءُ ﴿٢٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ
الْبَوَارِ ۙ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا
لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ

لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

Meâli

22- (Hesapları görülüp) iş bitirilince, şeytan diyecek ki: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vâdetti, ben de size vâdettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkâra) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önceden de ben, sizin beni (Allah'a) ortak koşmanızı reddetmiştim." Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır.

23- İman edip de iyi işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Orada (birbirleriyle) karşılaştıkça söyledikleri "selam" dır.

24- Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti.)

25- (O ağaç,) Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsın lar diye Allah insanlara misaller getirir.

26- Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer.

27- Allah, sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.

28- Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helâk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?

29- Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargâhtır!

30- (İnsanları) Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: (İstediğiniz gibi) yaşayın! Çünkü dönüşünüz ateşedir.

31- İman etmiş olan kullarıma söyle, namazı kılsınlar ve kendilerini merzuk etmiş olduğumuz şeylerden gizlice ve aşikare infakta bulunsunlar, bir günün gelmesinden evvel ki, onda ne satış vardır, ne de dostluk.

Tefsiri

٢٢- وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِىَ الْأَمْرُ إِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِىَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّآ أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِى ۚ فَلَا تَلُومُونِى وَلُومُوٓا أَنْفُسَكُمْ ۖ مَآ أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ أَنْتُمْ بِمُصْرِخِىَّ ۖ إِنِّى كَفَرْتُ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ ۗ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

22- (Hesapları görülüp) **iş bitirilince, şeytan diyecek ki: "Şüphe siz Allah size gerçek olanı vâdetti, ben de size vâdettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi** (inkâra) **çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önceden de ben, sizin beni** (Allah'a) **ortak koşmanızı reddetmiştim." Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır.**

« وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِىَ الْأَمْرُ » **"Hesapları görülüp iş bitirilince, şeytan diyecek ki:"** Yani yüce Allah cennetlik olanlara cennet ile, cehen nemlik olanlara da cehennem ilė hükmedince, hesap işi de sona erince, cennetliklerin cennete girmelerinden, cehennemliklerin de cehennem ateşine atılmalarından sonra şeytan diyecek ki; Rivayete göre şeytan, artık bu esnada cehennem ateşinde ateşten bir minber üzerine çıkarak, ateş ehline, cehennemliklere şöyle seslenecek:

« إِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ » **"Şüphesiz Allah size gerçek olanı vâd etti,"** Bu ise, yeniden diriltmek ve insanları amellerine göre ya mükafatlandırma veya cezalandırma olayıdır. İşte Allah bu konuda size neleri vaat buyurmuşsa tüm vaatlerini yerine getirdi.

« وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ » **"Ben de size** -ölümden sonra dirilme yok, hesap yok ve ceza da yok diye- **vâdettim ama, size yalancı çıktım."** Sözümde durmadım.

« وَمَا كَانَ لِىَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ » **"Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu."** Benim herhangi bir tasallutum, gücüm ve kudretim yoktu,

bulunmuyordu.

« إِلاَّ أَنْ دَعَوْتُكُمْ » **"Ben, sadece sizi inkâra çağırdım,"** Ancak ben tüm vesveselerimle, süslemelerimle sizi dalalet ve sapıklığa çağırdım. Buradaki istisna, munkati istisnadır. Çünkü çağrı ve davet olayı gücün varlığı cinsinden bir şey değildir.

Fakat, « فَاسْتَجَبْتُمْ لِي » **"Siz de benim davetime hemen koştunuz."** Siz de hemen koşarak benim davetime sarıldınız.

« فَلاَ تَلُومُونِي » **"O halde beni yermeyin,"** Çünkü düşmanlığa soyunan kimse, kötü ve çirkin bir işe çağırdığında kınanmaz. Kaldı ki Rahman olan Allah size şöyle buyurmuştu: "**Ey Ademoğulları! Babanızla annenizi -çirkin yerlerini kendilerine göstermek için- şeytan cennetten çıkardığı gibi sakınsizi de belaya uğratmasın.**" (A'raf,27)

« وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ » **"Kendinizi yerin."** Çünkü elimde herhangi bir belgem, hüccet ve burhanım ya da delilim olmaksızın siz gelip bana uydunuz, peşime takıldınız.

İşte bu noktada Mutezile mezhebi diyor ki: "Bu delil de gösteriyor ki; insan isterse şakaveti-küfrü tercih eder, isterse saadeti-imanı seçer. Bunu kendisi için elde eder. Allah'ın temkin dışında bunda hiçbir etkisi yoktur, yani Allah buna sadece imkan hazırlar, o kadar. Şeytanın ise ona sadece bunları süslü olarak göstermesinin dışında bir dahli yoktur. Olay bundan ibarettir" demektedirler. Bu görüş batıldır, geçersizdir. Çünkü şöyle buyurulmaktadır: "Eğer Allah bize doğru yolu gösterseydi, bizi yönlendirseydi." Yani Allah bizi imana yönlendirseydi, " biz de mutlaka sizi imana yönlendirirdik." Bu, daha önce geçmişti. O halde Mutezilenin görüşü batıldır.

«مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ» **"Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz!"** Yani kimimiz kimimizi Allah'ın azabından kurtaracak değildir, onun yardımına da koşacak değildir. **Israh** kelimesi imdat istemek, medet beklemek demektir. Kıraat imamlarından Hamza, «بِمُصْرِخِيَّ» kelimesini, kelimedeki «خَا » "**Ha**" harfinin kesresine bağlı olarak, « ى » harfini de kesreli olarak, « مُصْرِخِيِّ » şeklinde oku-

muştur. Diğerleri ise « ى » harfinin fethiyle okumuşlardır ki, iki kesreden sonra bir kesre/esre ve iki adet « ى » harfi bir arada toplanmamış olsun diye okumuşlardır. Bu da « مُصْرِخْ » kelimesinin çoğuludur. Bu kelimedeki iki « ى » harfinden ilki cemi yani çoğul harfidir, ikincisi ise mütekellim zamiridir.

«إِنِّى كَفَرْتُ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ» **"Kuşkusuz daha önceden de ben, sizin beni Allah'a ortak koşmanızı reddetmiştim."** Basra kıraat okulu mensupları,

«أَشْرَكْتُمُونِ» « ى » ile olarak, « أَشْرَكْتُمُونِى » şeklinde okumuşlardır. «مَا» ise mastariyedir. «مِنْ قَبْلُ» ise «أَشْرَكْتُمُونِى» kavline mütealliktir. Yani; " Bugünden önce de yani dünyada da siz beni Allah'a ortak koşmak istemiştiniz bugün de ben, beni Allah'a ortak koşmanızı o gün reddettiğimi dile getiriyorum." Bu şu kavil gibidir: **"Kıyamet gününde de sizin ortak koşmanızı ret ederler." (Fatır,14)** Burada, onların kendilerini ortak koşmalarını küfrü ifadesinin manası, şeytanın kendisini bundan arındırması ve böylece onlara karşı ret ile kendisini temize çıkarmaya kalkışmasıdır.

Bu şu ayetteki ifadeye benzer: **"Biz sizden ve Allah'ı bırakıp da taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz." (Mümtehine, 4)**

Ya da burada geçen, «مِنْ قَبْلُ» kavli, « كَفَرْتُ » kavline müteallıktir. «مَا » ise mavsuledir. Yani "Ben bundan önce de Adem'e secde etmekten kaçındığımda siz beni Aziz ve Celil olan Allah'a ortak koşmak istemiştiniz de bunu reddetmiştim."

Örneğin, **"Filan beni şerik-ortak kıldı"** dendiğinde bunun anlamı, "Beni ona ortak kıldı, şerik edindi" demektir. Onların şeytanı Allah'a ortak koşmalarının manası ise: putlara tapınmaları konusunda şeytanın onu onlara süslü gösterip o putlara tapınmalarını saplaması demektir. Şeytanın sözleri burada bitiyor. Bundan sonra gelen şu kavil:

« إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ » **"Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır."** Aziz ve Celil olan Yüce Allah'ın sözüdür. Bir yoruma göre de bu, İblisin sözlerinin bütünü içerisindedir. Ancak Aziz ve Celil olan Yüce Allah, İblisin o gün söyleyeceklerini burada hikaye ediyor, anlatıyor ki bu, dinleyenlere bir lütuf olmuş olsun.

٢٣- ﴿وَأُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾

23- İman edip de iyi işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Orada (birbirleriyle) karşılaştıkça söyledikleri "selam"dır.

« وَأُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ » **"İman edip de iyi işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır."** Burası daha önce geçen, « بَرَزُوا » üzerine matuftur. « بِإِذْنِ رَبِّهِمْ » kavli de , « أُدْخِلَ » kavline mütealliktir. Yani melekler onları Allah'ın izniyle cennete sokacaklar. Onun emri « تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ » **"Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri "selam" dır."** Yani cennet ehlinin cennet içerisinde birbirlerine selamlarıdır veya meleklerin onlara selam verişidir.

٢٤- ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاءِ﴾

24- Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti.)

« أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا » **"Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi:"** Yani nasıl bir örnek onu tanıtıp açıkladı. « كَلِمَةً طَيِّبَةً »

"Güzel bir sözü," Bu muzmar bir kelime ile mansubtur. Yani güzel bir söz kılarak «كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاءِ» **"Kökü yerde sabit** -damarları toprağın derinliklerinde iyice kökleşip yerleşmiş olarak- **dalları** -üst kısımları ve başı da- **gökte olan güzel bir ağaca benzetti."**

Burada geçen, « كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ » kavli, « ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً » kavlinin tefsiridir. Bu tıpkı şu ifadeye benzer:

« شَرَّفَ الْأَمِيرُ زَيْدًا » « كَسَاهُ حُلَّةً وَحَمَلَهُ عَلَى فَرَسٍ » Yani; "Emir, Zeyd'i onurlandırdı: Ona bir elbise giydirip onu at üzerinde gönderdi" gibi. Ya da, « مَثَلاً » ile « كَلِمَةً » kelimeleri, « ضَرَبَ » ile mansub kılınmışlardır. Yani, « ضَرَبَ كَلِمَةً طَيِّبَةً مَثَلاً » şeklinde olup bu da "güzel ve hoş bir sözü bir mesel- örnek kıldı" anlamındadır. Bundan sonra da: « كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ » diye buyurdu. Böylece bunu mahzuf bir mübtedanın haberi yaptı. Yani, "İşte o güzel ve hoş bir ağaç gibidir" demektir.

Burada geçen, **Kelimeyi Tayyibe'den** kasıt **Tevhit** kelimesidir. **Kökünden** kasıt ise, gönüllerden bunu tasdik edip doğrulamak demektir. **Dallarından** kasıt, dil ila ikrar etmektir. **Meyveleri** de, rükünlerle yani organlarla işlenen ya da yapılan amellerdir.

Nitekim bir ağaç eğer bir şey taşımıyorsa yani meyvesiz ise o yine de bir ağaçtır. Bir mümin de eğer inancının gereklerini yapmıyorsa o yine de bir mümin kimsedir. Ancak bilinmelidir ki, ağaçlar sadece ürün alınmak ve meyvesinden yararlanılmak için yetiştirilir, bunun için rağbet olunur. Bilinmelidir ki ateşin yakıtı da, ağaçların ürün verme zamanlarında ürün vermemeyi bir adet haline getirmeleri, sözünde durmamaları durumunda ateşe azık ya da yakıt olurlar.

Burada geçen, "**el-Şecere**" kelimesinden kasıt, güzel ve hoş ürün ve meyve veren her ağaç demektir. Örneğin hurma, zeytin ve benzeri ağaçlar gibi. Cumhura göre buradaki ağaçtan kasıt hurma ağacıdır.

İbn Ömer'den rivayete göre Allah Resulü (s.a.v) bir gün şöyle buyurmuş: **"Şüphesiz Yüce Allah müminleri bir ağaca benzetmiştir. Bana bu ağacın hangisi olduğunu söyleyebilir ya da haber verebilir misiniz?"** Bunun üzerine insanlar çöldeki ağaçların isimlerini bir bir saymaya başladılar. Ben de henüz küçük bir çocuk idim. Birden içime bu

ağacın hurma ağacı olacağı düştü. Ancak bunu Allah Resulü (s.a.v.)'e söylemeye cesaret edemedim. Çünkü ben oradakilerin en küçüğü idim. Bu sırada Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurdular: **"Bakın, kulak verin, bu ağaç hurma ağacıdır."** Bunun üzerine babam Ömer bana: **"Behey oğlum! Eğer sen bunu demiş olsaydın, sen bana kırmızı develerden daha sevimli olurdun."** [3]

٢٥- ﴿ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴾

25- O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.

«تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا» **"O ağaç, Rabbinin izniyle** -yaratıcısının bunu kolaylaştırması ve ol demesiyle- **her zaman yemişini verir."** Meyvesini vermesi için Yüce Allah'ın kendisi için belirlediği her ürün zamanında ürününü, meyvesini verir.

«وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ» **"Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir."** Çünkü örnek göstermede, darb-ı mesel sunmada daha çok meseleyi ve olayı anlayıp kavrama, hatırla ve manaları tasvir edip canlandırma imkanı vardır.

٢٦- ﴿ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴾

26- Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağaca benzer.

«وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ» **"Kötü bir sözün misali,"** Bu küfür ve inkar sözüdür.

«كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ» **"Gövdesi yer-den koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan kötü**

---

[3] Buhari, 61. Müslim, 2811

bir ağaca benzer." Bu kötü ağaç da yani "şecerei habise" de meyve vermeyen ya da iyi ürün vermeyen her türden ağaç demektir. Bir hadiste "**Bu ağaç, Ebu Cehil karpuzudur**" diye buyurulmuştur. [4]

« اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ » Yani kökü ve damarları topraktan koparılmış, yerle bir bağı kalmamış olan demektir. Aslında **ictisas,** gövdenin tamamını koparıp almak demektir. Bu ifade daha önce geçen, « أَصْلُهَا ثَابِتٌ» kavlinin yani "Kökü ve damarları toprağın derinliklerinde olan" ifadesinin karşıtıdır. «مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ » üzerinde ayakta durabileceği bir şeyi bulunmayan, kararsız olan demektir.

Örneğin; « قَرَّ الشَّيْءُ قَرَارًا » gibi ki bu, « ثَبَتَ ثُبُوتًا » kavli gibidir. Bu ifade ile, herhangi bir hüccete ve delile dayanmayan söz kasdolunmaktadır ki bu, yerinde durmayan, sabit olmayan, geçersiz sayılan söz anlamındadır.

٢٧- ﴿يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ﴾

27- Allah, sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.

« يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ»

"**Allah, sağlam sözle** -Bu, "La ilahe illallah **Muhammedun Resulüllah**" sözüdür, işte bu sözle- **iman edenleri hem dünya hayatında** -hatta dinlerinden döndürülmek ve baştan çıkarılmak istenseler bile, tıpkı **Ashabı Uhdud'u ve benzerlerini** yoldan çıkarmak için işkenceye başvurmalarına rağmen onların sebatlarından bir şey değiştirememişlerse, bunlar da aynen öyle sebat edeceklerdir- **hem de ahirette**- Cumhura göre burada ahiretten kasıt kabirde cevabın kendilerine telkin edilme ve doğru olanda sebatlarının sağlanmasıdır.

---

[4] Tirmizi,3119

Bera b. Azib'ten gelen rivayete göre; Hz. Peygamber (s.a.v.) mümin kişinin ruhunun kabzından yani canının alınmasından söz etti de şöyle buyurdu:

"Daha sonra onun ruhu cesedine iade olunur ve kendisine iki melek gelir, onu kabrinde oturturlar ve şöyle sorgulamaya başlarlar: Rabbin kimdir, dinin nedir-hangi dindensin? peygamberin kimdir? Mümin de şöyle cevap verir: Rabbim Allah, dinim İslam ve peygamberim de Muhammed (s.a.v.)'dir. İşte bu sırada gökten bir ünleyen şöyle seslenir: Kulum doğru söylemiştir.

İşte bu ifade, « يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ » *kavlinin belirtmek istediği ifadedir. Artık bundan sonra o iki melek kendisine: Sen mutlu olarak bir hayat geçirdin, övgüye değer bir ölümle vefat ettin. Şimdi de bir gelin uykusuyla uykuya dal."* [5]

" **Sapasağlam tutar.**" Yani onları o şey üzerinde devamlı kılar.

« وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِينَ » **"Zalimleri ise Allah saptırır."** Fitne yerlerinde Allah kendilerini sabit ve değişmez olan söz üzerinde sağlam ve tutarlı olarak tutmaz, öyle bırakmaz. Hemen ilk adımlarında Allah onları kaydırır. Bunlar ahirette ise daha da sapıtacaklar ve daha da bir kayacaklardır. «وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ» **"Allah dilediğini yapar."** Allah'ın müminleri sağlam olan sözde sabit ve sapasağlam bırakmasına itiraz olmadığı ve olmayacağı gibi, zalimleri saptırmasına da itiraz olmayacaktır. Hiçbir güç Allah'a karşı itiraza kalkışmayacaktır.

٢٨- ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ﴾

28- Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helâk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?

« أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ كُفْرًا » **"Allah'ın nimetine**- şükür yerine- **nankörlükle karşılık veren"** Çünkü o nimetle şükretmek aslında onlara vacip iken onlar bu şükrün yerine nankörlükte bulundular, nankörlüğü koydular. Sanki bu davranışlarıyla şükrü küfre dönüştürdüler ve

[5] Ahmed b. Hanbel, Müsned:2/287. Abu Davud;3212. Ayrıca bak, Süyuti, "Şerhau's-sudur" s:91-93. Tahkik Yusuf Budeyvi. Dar İbn Kesir baskısı. Dimeşk-Beyrut

bunu bütünüyle değiştirdiler ki, bunlar da Mekke toplumudurlar. Allah kendilerine Hz. Muhammed (s.a.v) ile ikramda bulunduğu halde onların, kendileri için gerekli olan bu nimete şükretmeleri gerekirken buna karşı çıktılar, küfrettiler, inkara kalkıştılar ve nankörlük ettiler.

« وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ » **"Ve sonunda kavimlerini helâk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?"** Ki o kavimleri küfürde izleyenler sonuçta helak yurduna sürüklenmede kendilerini buldular.

٢٩- ﴿ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴾

29- Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargâhtır!

« جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ » **"Onlar cehenneme girecekler. O** -cehennem kalınacak yer olarak- **ne kötü karargâhtır!"** Ayetin başında geçen, "جَهَنَّمَ" kelimesi atfı beyandır. « يَصْلَوْنَهَا » kavli mealde de geçtiği gibi gireceklerdir, anlamındadır.

٣٠- ﴿ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴾

30- (İnsanları) Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: (İstediğiniz gibi) yaşayın! Çünkü dönüşünüz ateşe dir.

« وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ » **"İnsanları Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular."** İbadette veya isim vermede Allah'a ortaklar edindiler. Kıraat imamlarından Mekke okulu ve Ebu Amr, « لِيُضِلُّوا » kavlini **"Y"** harfinin fethiyle, « لِيَضِلُّوا » olarak kıraat etmişlerdir. « قُلْ تَمَتَّعُوا » **"De ki:** -dünyada- **İstediğiniz gibi yaşayın!"** Bundan murat bunların rezil olmaları ve yardımsız bırakılmalarıdır, ellerine bir şeyin geçmeyeceğidir. Zünnun Mısri diyor ki: « تَمَتَّعُوا » kulun elinden geldiğince tüm gücünü şehevi isteklerini elde etmek için harca-

masıdır." « فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ » **"Çünkü dönüşünüz ateşedir."** Sonuç ta dönüp varacağınız yer cehennem ateşidir.

٣١- ﴿ قُلْ لِعِبَادِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴾

31- İman etmiş olan kullarıma söyle, namazı kılsınlar ve kendilerini merzuk etmiş olduğumuz şeylerden gizlice ve aşikare infakta bulunsunlar, bir günün gelmesinden evvel ki, onda ne satış vardır, ne de dostluk.

❁ ❁ ❁

32. - 34. ÂYETLER

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ
لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِه۪ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَۚ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ
لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۚ ﴿٣٣﴾
وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُۜ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا
تُحْصُوهَاۜ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

Meâli

32- O öyle Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveleri çıkardı; izni ile denizde yüzüp git meleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin için akıttı.

33- Düzeni seyreden güneşi ve ayı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi.

34- O size istediğiniz herşeyden verdi. Allahın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür.

Tefsiri

٣٢- ﴿اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ
بِاَمْرِه۪ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَۚ﴾

32- O öyle Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveleri çıkardı; izni ile denizde

yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin için akıttı.

« اَللّٰهُ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ » "O öyle Allah'tır ki, gözleri ve yeri yarattı" bu ayette yer alan « اَللّٰهُ » lafzı celali mübteda yani özendir. « الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ » İse haber yani yüklemdir. **"Gökten"** bulutlardan **"suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveleri çıkardı"** « مِنْ » edatı beyan içindir. Rızkın neler olduğunu açıklıyor. Yani o su veya yağmur sebebiyle sizin için meyve denen rızıkları yarattı. Yahut burada geçen « مِنَ الثَّمَرَاتِ » ifadesi « اَخْرَجَ » fiilinin mefulu yani tümlecidir. « رِزْقًا » kelimesi de mefulden hal olmuştur. **"İzni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin için akıttı."**

١٧- ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾

33- Düzeni seyreden güneşi ve ayı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi.

"Düzeni seyreden güneşi faydalı kıldı" bu ayette yer alan « دَٓائِبَيْنِ » kelimesi « دَٓائِمٌ » olarak sürekli olarak manasına gelir ve güneş ile aydan haldir. Yani yörüngelerinde harekette ve aydınlatmada süreklidirler. Karanlıkları ortadan kaldırıp yeryüzünde olabilecek herşeyi ıslah ediyorlar; ister varlıkların kendileri olsun, ister bitkiler olsun hepsi üzerinde tesirlidirler. **"Geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi."** Her ikisi de maişetilerinizi, geçiminizi ve rahatınızı sağlayabilesiniz diye birbirlerini izlerler.

٣٤- ﴿وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾

34- O size istediğiniz herşeyden verdi. Allahın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür.

"O size istediğiniz herşeyden verdi" Bu ayette geçen « مِنْ » edatı bazısı bir kısmı gibi manalara gelir. Burada da öyledir ve bazısı manasınadır. Yani yüce Allah sizin istediğiniz herşeyin tamamını değil de, bir. kısmını verdi veyahut da istediğiniz şeyleri de istemediğiniz şeyleri de size verdi, demektir. ayette geçen « مَا » edatı mevsufe olup, cümle ise onun sıfatıdır. İkinci cümle ise, hazfedilmiştir. Çünkü ayetin kalan kısmı zaten o ikinci cümlenin varlığına delalet ediyor. Bu adeta (Nahl 81) de geçen « سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ » ayeti gibidir.

Ebu Amr'dan gelen okuyuşa göre ise « مِنْ كُلٍّ » okunmuştur. « مَا سَأَلْتُمُوهُ » ise nefiydir yani olumsuzdur ve hal olması itibariyle de mahallen mansubtur. Yani bunun manası, isteyen kişi onu istemeden önce Allah bütün bu şeylerden size verdi. Yahut da buradaki « مَا » edatı ilgi zamiridir. Bu durumda manası "Siz ihtiyaç duyduğunuz herşeyden Allah size sanki siz onu istemişsiniz gibi veya hal diliyle onu dilemişsiniz gibi size verdi." **"Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız"** Onları saymaya, sonuna kadar hesaplamaya güç yetiremezsiniz. Yani şöyle sıradan bir sayalım diye arzu etseler bile böyle bir işi asla başaramazlar. Hele teferruata, tafsilata gelince, onları sadece yüce Allah bilir. **"Doğrusu insan çok zalim"** verilen nimetlerin şükrünü yerine getirmede gaflete düştüğünden dolayı haksızlık eder, değerini bilmez. **"Çok nankördür"** Çünkü verilen tüm nimetlere karşı nankörlük edecek derecede gözleri görmez olmuştur.

Ayette geçen « ظَلُومٌ » kelimesi, aşırı derecede şikayetçi olan, herşeyde feryat eden, haksızlıkta ısrar eden demektir. **"Keffar"** nimetleri toplamada nankörlük eden ve başkalarına vermekte nankörlük eden insan kelimesi, cins anlamında yani insan türü demektir. Dolayısıyla içinde bu manada haksızlıkta bulunan ve nankörlük edenlerin de olabileceğini içeren bir ifadedir.

35. – 41. ÂYETLER

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنِى وَبَنِىَّ أَنْ
نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ
تَبِعَنِى فَإِنَّهُ مِنِّى وَمَنْ عَصَانِى فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٦﴾ رَبَّنَآ
إِنِّى أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ
الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِى
إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ
تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ فِى
الْأَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى
الْكِبَرِ إِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ إِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ
اجْعَلْنِى مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا
اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

Meâli

35- Hatırla ki, İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak bulundur.

36- Çünkü onlar insanlardan birçoklarının sapmasına sebep oldular. Rabbim! Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, merhamet edensin."

37- Ey Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyti Harem'in yanında, ziraat yapılma-yan bir vadiye

yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönül-lerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver. Umulur ki bu nimetlere şükrederler.

38- Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen bizim gizleyeceğimizi de, açıklayacağımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbirşey Allah'a gizli kalmaz.

39- İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamd olsun. Şüphesiz Rabbim, duayı hakkıyla işiticidir.

40- Ey Rabbim! Beni ve neslimden gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle. Ey Rabbimiz! Duamı kabul buyur.

41- Ey Rabbimiz! Hesap olunacağı gün beni, anamı, babamı ve mü'minleri bağışla.

Tefsiri

٣٥- ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ﴾

35- Hatırla ki, İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak bulundur.

"Hatırla ki, İbrahim şöyle demişti: Ayetin başında yer alan « إِذْ » harfi, "hatırla ki" anlamındadır. **"Rabbim bu şehri emniyetli kıl"** buradaki şehirden kasıt, harem beldesi olan Beytullah ve sınırlardı demektir. "Emniyetli" demek de, güven veren, demektir. bu ayet ile Bakara suresinde geçen 126. ayet arasındaki fark şöyledir. Bakara suresindeki ayette üzerinde durulan nokta, Hz. İbrahim (a.s.) bu belde halkının da tıpkı halkı güven içinde olan öteki beldelerde olduğu gibi güvende kılmasını istiyor. Oysa buradaki ayette üzerinde durulan husus şudur; artık buranın korkulan bir yer ve belde olmadığı özelliğinin verilmesi isteniyor. Buradaki korku ve endişe durumlarının kaldırılması isteniyor. Yani korku yerine güven veren bir belde olsun istiyor. Sanki Hz. İbrahim: "Burası korkulan bir yerdir, ancak Rabbim sen burayı güvenli bir yer kıl" der gibidir. **"Beni ve oğullarımı"** Hz. İbrahim (a.s.) burada kendi öz soyundan gelen çocuklarını kast ediyor **"Putlara tapmaktan uzak bulundur"** Dinin üzere

beni sabit kıl ve putlara tapmaya devamdan beni hep uzak tut. Tıpkı Bakara Suresinde **"Her ikimizi de müslüman olarak sana teslim olmuş iki müslüman kul eyle"** (Bakara 128) ayetinde geçtiği gibi, bir duadır.

Burada bizi dinin üzere sabit kıl, diyor. Bu son kısımda fiilden önce bir « مَنْ » edatı bulunmaktadır.

٣٦- ﴿رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

36- Rabbim! Çünkü onlar insanlardan birçoklarının sapmasına sebep oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, merhamet edensin."

"Rabbim! Çünkü onlar insanlardan birçoklarının sapmasına sebep oldular." Burada putlar, dalalete götürmeye ve saptırmaya sebep oluşturduklarından ötürü, öyle gösterilmiştir. Çünkü halk bunlar sebebiyle yollarını şaşırmaktadırlar. Böyle olması sebebiyle de sanki saptıranlar putlar imiş gibi ayette öyle gösterilmiştir. **"şimdi kim bana uyarsa"** kim benim dinim üzere yaşarsa ve benim gibi tek Allah'a inanan Hanif bir müslüman olursa **"o bendendir"** yani benim bir kısmımdır. Çünkü soyundan gelenler kendi sulbü ve nesli olması sebebiyle bu ifadeyi kullanıyor. **"Kim de"** Allah'a şirk ve ortak koşma dışında ya da şirk manasında bir isyan ile bana karşı çıkarsa **"Bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek merhamet edensin"** yani tevbe ederlerse ve iman eder-lerse, demektir.

٣٧- ﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾

37- Ey Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmım senin Beyti Harem'in yanında, ziraat yapılmayan bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kıs-mının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver. Umulur ki bu nimetlere şükrederler.

"Ey Rabbimiz!" Senin haram olan Beyti'nin yanın da **"namazı**

dosdoğru kılmaları" orada sana ibadette bulunarak orayı mamur duruma getirmeleri ve seni hep anmaları, ibadet etmeleri için « لِيُقِيمُوا » buradaki "lam" harfi « أَسْكَنْتُ » fiiline müteallıktir. Yani yerleştirdiğin bu çıplak vadide, demektir. **"Ben, neslimden bir kısmını"** çocuklarımdan bazılarını örneğin Hz. İsmail ve onun soyundan gelenleri **"senin Beyti Harem'in yanında"** burası Beytullah'tır. Ayette de görüldüğü gibi "muharrem" denmesi, yüce Allah tarafından buraya saldırmanın yasaklanmış olması, taarruzda bulunmanın, basite alınmasının haram kılınması sebebiyledir. Çünkü yüce Allah bunun çevresini bu manada dokunulmaz kılmış ve sınırlarını bu şekilde tanımlamıştır. Ya da bu haram oluş durumunun yâ da dokunulmazlığın hala devam ediyor olması ve böylece de devam edecek olması nedeniyledir. Bu itibarla bütün zalimler oraya saldırıdan korkar. Ya da çok büyük bir saygıya değer olması sebebiyle burası muhteremdir. Kimsenin buranın dokunulmazlığına veya saygınlığına zarar vermesine asla izin verilmez. Ya da burasının tufan ve benzeri afetlerden azade kılınması sebebiyledir. Burada bu tür afetlerin vuku bulması yasaklanmıştır. Nitekim buraya Atik adı da verilmiştir. Çünkü buraya sığınan özgürlüğüne kavuşur. Bir de yüce Allah burayı zalimlerin saldırısından azade kılmış, uzak tutmuş olması ve bir de en eski yapı olması sebebiyledir.

"Ziraat yapılmayan" Hiçbir zaman ziraat adına hiçbir şey yetişmeyen veya bulunmayan **"bir vadiye yerleştirdim"** bu vadiden kasıt, Mekke vadisidir. **"Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini"** bir an önce değişik bölgelerden ve ülkelerden oraya gidip ziyarette bulunmaları, oraya doğru özlemle uçar gibi gitmeleri için **"onlara meyl edici kıl"** Burada geçen « مِنْ » edatı teb'iz manasınadır yani bazısı, bir kısmı demektir.

Nitekim Mücahid'ten gelen rivayete göre diyor ki: "Eğer İbrahim (a.s.) "bir kısmının gönüllerini" ifadesi yerine "insanların gönüllerini" demiş olsaydı, insanlar atlısıyla, yaya olanıyla, Rumu ile Türkü ve Hintlisi ile buraya akın ederlerdi. Bundan dolayı size zorluk çıkarırlardı. Yahut da buradaki « مِنْ » edatı ibtida, başlangıç manasınadır.

Örneğin: « الْقَلْبُ مِنِّي سَقِيمٌ » ifadesi gibi ifadedir. Ki bunun manası **"benden olan kalbim hastadır"** demek olup, asıl ifade ettiği şey **"kalbi-**

min" hasta olduğudur. Çünkü burada denmek istenen asıl söz « قَلْبِى » sözüdür. Bu da kalbim, demektir. sanki burada **"halkın gönülleri"** der gibi bir ifade bulunmaktadır. Bu örnekleme de, "ef'ide" kelimesinin ayette nekre olması sebebiyle muzafunileyh de nekre yani belirsizdir. Bununla da, sadece bazı gönülleri yönlendirme manası ifade olunmaktadır. **"Ve meyvelerden bunlara"** burada oturanlara, içinde hiçbir ziraat olmayan bu vadide, değişik bölgelerden ve beldelerden insanların celp olunarak gelmeleri suretiyle **"rızık ver. Umulur ki"** üzerinde hiçbir ekim yapılamayan, bir üründe yetişmeyen, bir ağaç ve su bulunmayan böyle bir vadide türlü meyve ve **"bu nimetlere şükrederler."**

٣٨- ﴿رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ فِى الْأَرْضِ وَلَا فِى السَّمَاءِ﴾

38- Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen bizim gizleyeceğimizi de, açıklayacağımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalamaz.

"Ey Rabbimiz!" Burada tekrar olunan sesleniş, yakarışın Allah'a sığınmanın bir delilidir. **Şüphesiz ki sen bizim gizleyeceğimizi de, açıklayacağımızı da bilirsin.** Açıktan işleneni bildiğin gibi, gizliden olarak işleneni de sen muhakkak bilirsin. **Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalamaz.** Hz. İbrahim'i doğrular mahiyette olan Allah kelamı olsun veya bizzat Hz. İbrahim'in söyledikleri olsun, Allah için gizli kalacak bir şey asla yoktur.

Ayette geçen « مِنْ » edatı istiğrak içindir. Sanki burada, her ne türden şeyler olursa olsun, Allah için gizli olan hiçbirşey yoktur ve olamaz, der gibidir.

٣٩- ﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى الْكِبَرِ إِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ إِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾

39- İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allaha hamdolsun. Şüphesiz Rabbim, duayı hakkıyla işiticidir.

İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allaha hamd olsun. Burada geçen « عَلَى » cer edatı, beraber manasına gelen « مَعَ » manasınadır ve hal ifade eder yani hal yerinde gelmiştir. Mana "ben tam da yaşlandığım halde veya yaşlandığım bir sırada" demektir. rivayete göre Hz. İbrahim (a.s.) 99 yaşına geldiğinde oğlu İsmail dünyaya gelmiştir. 112 yaşına geldiğinde de oğlu İshak (a.s.) doğmuştur. Farklı bir rivayete göre de İsmail (a.s.) doğduğu zaman Hz. İbrahim (a.s.) 64 yaşında bulunuyordu. Oğlu İshak (a.s.) dünyaya geldiğinde ise Hz. İbrahim (a.s.) 90 yaşında idi. Burada özellikle ihtiyarlık veya yaşlılık durumuna dikkat çekilmiş olması şundan dolayıdır. İnsanlar yaşlanınca kendilerine bir çocuk bağışlanmasına daha çok minnet duyarlar. Çünkü yaşlılık hali artık doğumdan umutsuzluğun başladığı bir dönem olmaktadır. Böyle tam da doğuramaz diye umutsuzluk duyulduğu bir sırada, bir çocuğu verilmiş olması en büyük nimetlerdendir. Kaldı ki bu çok ilerlemiş olan bir yaşlılık döneminde Hz. İbrahim'e çocuk verilmesi de en büyük bir mucizedir, Hz. İbrahim için bir ayettir. **"Şüphesiz Rabbim, duayı hakkıyla işiticidir"** yapılan duaya icabet edendir. Mesela kral filan adamın sözünü duydu, dendiğinde bu, o kimsenin kral tarafından kabul görmesi ve sözlerinin onun tarafından dinlenir olması manası gelir.

Nitekim **"semiallahu limen hamideh"** duası da bu manayadır. Anlamı **"Allah, kendisine hamd ve senada bulunanların sözünü işitir"** demektir. Çünkü Hz. İbrahim (a.s.) zaman zaman kendisine çocuk verilmesi için Allah'a dua ederdi ve nitekim: **"Rabbim! Bana salihlerden olacak bir evlat ver"** (Saffat: 100) diye dua ederdi. Hz. İbrahim (a.s.) yüce Allah tarafından duasına icabet buyurulması sebebiyle ve kendisine ikramda bulunduğu için şükretmiştir. Ayette işitme olayının duaya izafe olunması yani bir tamlama yapılmış olması, sıfatın mefulüne olan izafeti türündendir. Bunun aslı « لَسَمِيعٌ الدُّعَاءَ » demektir. İmam Sibeveyh, kendi fiilin yaptığı işi-ameli gören aşırılık yani mübalağa manasını ifade eden amil kalıpları veya kipleri verirken bunu da zikrediyor ve **"Semiun"** kelimesi tıpkı **"Rahimun"** kelimesi gibi olduğunu belirtiyor.

Örneğin: « هَذَا رَحِيمٌ أَبَاهُ » yani **"bu babasına merhamet edendir"** gibi. **Rahim** kelimesi burada **"ebahu"** kelimesini mef'ul olarak almış ve nasbetmiştir.

٤٠ - ﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَٓاءِ﴾

40- Ey Rabbim! Beni ve neslimden gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle. Ey Rabbimiz! Duamı kabul buyur.

"Ey Rabbim! Beni ve neslimden gelecekleri" yani bir kısmını, demektir. Bu « وَمِنْ » kelimesi ile mansup olan bir kelime üzerine matuf bulunmaktadır. Sadece bir kısmı, çünkü Allah'ın bildirmesiyle o da biliyor ki, neslinden gelecek olanların hepsinin müslüman olacağı sözkonusu değildir, soyundan kafir olanlarda gelecektir.

İbn Abbas'tan rivayete göre, Hz. İbrahim'in soyundan bazıları ta kıyamete kadar İslam fıtratı üzere hayatlarını sürdüreceklerdir. **Namazı devamlı kılanlardan eyle. Ey Rabbimiz! Duamı kabul buyur.** Kıraat imamlarından Mekke ekolüne göre buradaki « دُعَٓاءِ » kelimesi hem "vasıl" yani birleştirme ve hem vakf yani durma halinde olsun "ye" harfiyle « دُعَٓائِي » olarak okunur. Bu okuyuşta Mekke'ye Ebu Amr da muvafakat etmiştir. Hamza ise, vasıl halinde ona katılmış, ancak vakf halindeki okuyuşta ona muvafakat etmemiştir. Geri kalan kıraat imamları bu kelimeyi "ye" harfi olmaktasızın « دُعَٓاءِ » olarak okumuşlardır. Bunun da manası, duamı veya ibadetimi kabul buyur, demektir. **"Sizden de, Allah'ın dışında taptığınız şeylerden de uzaklaşıyorum"** (Meryem: 48)

٤١ - ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾

41- Ey Rabbimiz! Hesap olunacağı gün beni, anamı, babamı ve mü'minleri bağışla.

"Ey Rabbimiz! Hesap olunacağı gün" sabit olan gün demektir. Ya da burada ailesinin, herkesin kalkacakları gün olan kıyam mecazi manada hisap kelimesine isnad olunmuştur. Tıpkı Yusuf 48 de "köye sor" ayetinde olduğu gibi. Oysa buradaki mana "köye değil, köyde yaşayan ve orada bulunan insanlara sor" demektir. Mecazi manada "köye sor" denmiştir. **"Beni, anamı, babamı"** yani Adem ile Havva'yı yahut da Hz. İbrahim anne ve babası için dua etmekten men edilmeden önce ve onların iman etmelerinden umudunu kesmeden önce idi bu duası. **"Ve mü'minleri bağışla."**

42. – 46. ÂYETLER

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ
لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا
يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ
يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَى أَجَلٍ
قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ
مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ
ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ
الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ
مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

Meâli

42- Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak Allah onları korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.

43- Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, başları göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar.

44- Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygambere tabi olalım" diyecekleri gün hakkında insanları uyar. "Daha önce, sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?"

45- Kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik.

46- Hilelerinin cezası Allah katında biliniyorken, onlar, tuzaklarını kurmuşlardı. Halbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi.

Tefsiri

٤٢- ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴾

42- Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak Allah onları korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.

"**Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma**" Ayet mazlumlar (ezinler) için bir teselli ve zalimler (ezenler) için de bir tehdit içermektedir. Buradaki hitap Hz. Peygambere (sav) değil, onun şahsında başkalarınadır. Çünkü burada hitap eğer peygambere ise, bu taktirde bir durum tesbitidir. Yani Resulullah (sav) asla Allah'ı gafil sanmaz, demektir. Bu adeta "**Ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma**" (**En'am** 14) ayeti gibidir. Yine "**O halde sakın Allah ile beraber başka ilaha kulluk edip yalvarma**" (Şuara 213) ayeti gibidir. Keza "**Ey iman edenler! Allah'a, Resulüne ... iman edin**" (Nisa: 136) ayeti gibi. Söylendiğine göre, bundan kasıt, durum tesbiti ve bildirimdir. Yani yüce Allah zalimler herne yaparlarsa yapsınlar, Allah onu bilir. Allah için onların işledikleri hiçbirşey gizli kalmaz. İster az, ister çok olsun, o zalimler her ne işlemişlerse, yüce Allah onları işlediklerine göre cezalandıracaktır. Bu bir türlü korkutma ve tehdit yoludur. Nitekim "**Allah ne yaparsanız, hepsini bilir**" (Bakara 283) "**Ancak Allah onları**"n cezalarını "**korkudan gözlerin dışarı fırlacayacağı bir güne erteliyor**" Yani onların gözleri, gördükleri dehşetten ve korkudan ötürü yerinde duramaz, adeta göz yuvarlağından dışarı fırlayacak gibi olur.

٤٣- ﴿مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۚ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴾

43- Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, başları göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar.

"**Zihinleri bomboş**" hayır olarak sıfır noktasında ve elleri bomboş **olarak kenlerine bile dönüp bakamaz durumda**" dikkatleri dönüp kendilerine bakacak halde değil ki, dönüp bakabilsinler. Korku sebebiyle

ne yapacaklarını bilecek durumda değillerdir. **"Başları göğe dikilmiş bir vaziyette"** davetçiye doğru **"koşarlar"**

Heva: öyle bir boşluktur ki, hiçbir şeyin girmediği, hep boş kaldığı yer, demektir. Bunun için bu şekilde nitelendirilmiştir. Örneğin: Filancanın kalbi havalıdır, dendiğinde, boştur ve korkaktır, kalbinde kuvvet ve cesaret adına bir şey bulunmayan demektir. Bir diğer ifade ile boştur, yani aklı yoktur, demektir.

٤٤- ﴿وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَاْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا اَخِّرْنَا اِلَٓى اَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ اَوَلَمْ تَكُونُوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ﴾

44- Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygambere tabi olalım" diyecekleri gün hakkında insanları uyar. "Daha önce, sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?"

"Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre" bizi dünyaya gönder, şöyle yakın bir süreye kadar bize bir zaman tanı **"da senin davetine uyalım ve peygambere tabi olalım"** Senin davetine icabetten kaçmak suretiyle kaçırdıklarımızı, peygamberlerine uymamak suretiyle de işlediklerimizi affettirmek, yanlışlarımızdan dönmek için bir zaman ver **diyecekleri gün** "kıyamet" **hakkında insanları uyar.** "Bunun üzerine onlara denir ki: **"Daha önce sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?"** Yani siz henüz dünyada iken, öldükten sonra biz böyle bir durumla asla karşılaşmayacağız, bir başka dünyaya taşınmayacağız diye ant içen sizler değil misiniz? Yani sizler öldükten sonra dirilmeye iman etmiyordunuz, inkâr ediyordunuz.

Nitekim yüce Allah başka bir ayette de şöyle buyuruyor:

Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Ayette yer alan « مَا لَكُمْ » ifadesi, yeminin yani kasemin cevabıdır. Ancak burada « اَقْسَمْتُمْ » kavline hitap lafzıyla getirilmiştir. Eğer and içenlerin sözleri hikaye edilseydi yani onlara yer veril-

seydi, burada **"bizim için bir zeval yoktur"** olurdu. Ya da burada **"gün"** sözü yakın gelecekte olacak olan bir azap ile helak olunacakları gün manası murat olunmuştur veya ölümlerinin gerçekleştiği günde sekeratı mevt (ölüm sarhoşluğunun) dehşeti ve şiddetiyle azap olunmalıdır, meleklerin kendilerine herhangi bir müjde getirmeksizin onları karşılamalarıdır. İşte onlar böyle bir günde Rableri tarafından kendilerinin yakın bir geleceğe kadar ertelenmesini isteyeceklerdir.

Ayette geçen « يَوْمَ » kelimesi « أَنْذِرْ » fiilinin ikinci mef'ulüdür. Zarf değildir. Çünkü inzar (uyarma) kıyametin gerçekleştiği gün sözkonusu bile olamaz.

٤٥- ﴿وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ﴾ .

45- Kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik.

İnkar etmek suretiyle **"kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz"** « سَكَنَ » kelimesi « سُكُونْ » kelimesinden alınmadır. Bu da durmak, kalmak manalarına gelir. Bu kelime "fi" cer edatı ile geçişli fiil haline gelir. "Evde karar kıldı" veya "orada kaldı" gibi. Ancak bu kelime belli özel bir kalma, durma manasına nakledilince, bunda tasarrufa gidildi. Örneğin evde sakin oldu, yani kaldı, oturdu, ikamet etti gibi manalara gelir. Bu kelimenin ayñı zamanda sükun manasına gelmesi de caizdir. Bu taktirde orada, o evde huzur içinde problemsiz olarak yaşadılar, kendilerinden önce geçen toplumların gidişatı üzere davranarak zulm ettiler, haksızlık yaptılar, bozgunculuk çıkardılar. Kendilerinden önce gelenlerin başına neler geldiğinden söz etmez oldular, Allah tarafından başlarına neler geldiğinden ders çıkarmadılar, kötülüklerden uzak durmadılar. **"Onlara nasıl muamele ettiğimiz"** in haberlerini almakla veya bizzat görüp yaşayarak ayette geçen **"Tebeyyene"** fiilinin faili muzmardır (gizlidir). Cümlenin kendisi bunu göstermektedir. Yani onların durum ları size açık hale geldi, demektir.

Ayette yer alan « كَيْفَ » kelimesi fail değildir. Çünkü soru edatı kendisinden önce geçen kelime üzerinde amel etmez. Ancak bu kelime,

bunun öncesinden yer alan ve **"Onlara nasıl muamele ettiğimiz"** cümlesi ile mansubtur. Yani onları helak ettik, onlardan intikam aldık, demek tir. **"Size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik"** yani onların yaptıklarının özelliklerini sunduk, başlarına nelerin geldiğini anlattık. Bu da her zalim kimseye esasen ders çıkarılacak darbı meseller olarak gösterildi ama onlar yine de ders almadılar.

٤٦- ﴿وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾

46- Hilelerinin cezası Allah katında biliniyorken, onlar, tuzaklarını kurmuşlardı. Halbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi.

"Hilelerinin cezası Allah katında biliniyorken" Bu da önceki gibi faile muzaf olan bir ifadedir. Manası, onların hile ve tuzakları Allah katında yazılıdır, kayda geçirilmiştir. Allah da onları, yapageldikleri tuzaktan çok daha büyük bir tuzağa düşürecektir. Ya da bu, mefule muzaf olan bir ifadedir. Bu durumda manası şöyle olmaktadır. Allah'ın onlar için kurduğu ve hazırladığı tuzak, Allah katındadır. Bu da Allah'ın onlara vereceği azabtır. Bu azap onların hiç de tahmin etmedikleri bir yerde gelip onları ansızın yakalayıverecektir. **"Onlar, tuzaklarını kurmuşlardı"** ellerinden her ne geldiyse yapmak istedikleri her kötülüğü yaptılar, her yola başvurdular. Kafirliği desteklemede olsun, İslamı geçersiz ve anlamsız hale getirmede olsun ellerinden gelen her yolu denediler. **Halbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi.**

Burada « لِتَزُولَ » kelimesinde birinci **"lam"** harfinin esresi ve ikincisinin de nasbiyledir. Cümlenin anlamı şöyle olmaktadır: "Onların tuzakları, peygamberin (sav) getirdiği işi önleyecek, ortadan kaldıracak değildir" Burada Hz. Peygamberin (sav) kendisinden "dağ" ile söz olundu. Sebebi öneminin oldukça büyük olmasıdır.

Ayette geçen « كَانَ » tam fiildir, nakıs değildir. « اِنْ » edatı cer ise nefiy yani olumsuzluk içindir. "Lam" harfi ise bunu tekit ve teyit için gel miştir. Bu adeta, **"Allah onlara azap edecek değildir"** (Enfal 33) ayetinde geçen « لِيُعَذِّبَهُمْ » fiilindeki "lam" harfi gibidir. Bu durumda mana

şöyle oluyor:

"Onların hile ve tuzakları sayesinde dağların yerinden kalkması veya oynaması muhaldir, olacak bir iş değildir. Burada "dağlar" kelimesiyle Allah'ın ayetleri ve şeriatı, dini temsil olundu. Çünkü bunlar adeta yerinden sarsılmaz olan sağlam dağlar misali hükümlerdir, ayetlerdir. Bunun böyle olduğunun da delili İbni Mesud'un kıraatidir. Çünkü İbn Mesud bunu « وَمَا كَانَ مَكْرُهُمْ» olarak okumuştur. Yani onların tuzağı ... olmadı" demektir. İlk Lamın fethi ve ikincisinin de ref'iyle Ali okumuştur. Yani « وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ » eğer onların tuzağı... Bu şiddet ifade eden bir keli medir. Çünkü bunun etkisiyle dağlar güya yerinden kaybolacak, yerlerinden sökülüp atılacak. Burada yer alan « اِنْ » edatı ise « اِنَّ » edatının hafifletilmiş şeklidir. Lam harfi ise tekit içindir.

❁ ❁ ❁

47. – 52. ÂYETLER

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ ذُو
انْتِقَامٍ ۜ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا
لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي
الْاَصْفَادِ ۚ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ۙ ﴿٥٠﴾
لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ ۜ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾
هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ
وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

Meâli

47- O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah, mutlak üstündür, intikam sahibidir.

48- Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği, insanlar bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün.

49- O gün, günahkarların zincire vurulmuş olduğunu görürsün.

50- Onların gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürümektedir.

51- Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için onları diriltecektir. Kuşkusuz Allah, hesabı çabuk görendir.

52- İşte bu Kur'an, kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğrensinler diye insanlara bir bildiridir.

Tefsiri

٤٧ - ﴿ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴾

47- O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah, mutlak üstündür, kimsenin yaptığını yanına bırakmaz.

"O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma!" Bununla hatırlanan şey, yüce Allah'ın **"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında ve hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz"** (Mü'min 51) mealindeki bu ayet ve bir de: **"Allah, elbette ben ve elçilerim üstün geleceğiz, diye yazmıştır"** (Mücadele: 21) mealindeki bu ayetidir.

Ayette yer alan « مُخْلِفَ » kelimesi « تَحْسَبَنَّ » fiilinin ikinci mefulüdür. « مُخْلِفَ » kelimesi aynı zamanda « وَعْدِهِ » ifadesine izafe olunmuştur. Bu « وَعْدِهِ » da bunun ikinci mefulüdür.

Birinci meful ise « رُسُلَهُ » kelimesidir. Cümlenin manası: **"Peygamberlerine, verdiği sözden"** demektir. burada ikinci mef'ule birinciye göre öncelik vermesi, yüce Allah'ın asla sözünden dönmeyeceği gerçeğinin bilinmesi içindir. Tıpkı **"Şüphesiz Allah asla sözünden dönmez"** (Ali İmran: 9) kavli gibidir. Daha sonra « رُسُلَهُ » peygamberlerine, diye buyurması, yüce Allah'ın asla sözünden dönmeyeceğini bildirmek içindir. Allah nasıl olur da peygamberlerine verdiği sözden cayar? Bu hiç olacak bir şey midir? Çünkü peygamber onun tarafından seçilen seçkin insanlardır. **"Çünkü Allah mutlak üstündür"** asla kimse tuzağa düşüremez ve onunla yarışamaz da **"Kimsenin yaptığını yanına bırakmaz"** düşmanlarına karşı dostlarına yardım eder.

٤٨ - ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾

48- Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği, insanlar bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün.

Şu tanıdığınız **"yer** -yüzü şu tanıdığınızdan ve bildiğinizden farklı- **başka bir yer, gökler de** -başka gökler haline- **getirildiği"** burada sadece "gökler" dedi ve fakat "başka gökler" ifadesine yer verilmedi. Sebebi, zaten cümlenin gelişi yani öncesi bu manaya delalet ettiğinden dolayı sözkonusu ifade hazf olunmuştur. Ayette geçen "tebdil" kelimesi "tağyir" yani değiştirme anlamındadır. Bu değiştirme olayı bazen maddenin kendisinde olabilir, bazen de vasıf olan kelimelerde kullanılır. Örneğin: "Dirhemleri dinarlarla veya gümüşleri altınlarla tebdil ettim" demek "değiştirdim" demektir. Burada değişme olayı maddeler üzerinde cereyan etmiştir. Mesela "Halka yüzüğü gümüşe tebdil ettim" yani değiştirdim, erit tim demektir ki, burada özellikle değişim olmuştur. Ki eritmek suretiyle yüzük, yüzüklükten çıkarılmış gümüş olarak eritilmiştir. Bir oluşumdan farklı bir oluşuma dönüşmüştür.

Yeryüzünün ve göklerin değişiminin nasıl olabileceği üzerinde fark lı yorumlar yapılmıştır. Kimisi sadece vasıfları, özellikleri değiştirecek derken, kimisi de yeryüzündeki dağlar ortadan kalkacak, denizler coşup kaynayacak, yeryüzü dümsüz hale gelecektir. Hiçbir eğrilik bile üzerinde görülmeyecek demişlerdir.

İbni Abbas'tan (r.a.) rivayete göre, "yeryüzü yine yeryüzüdür ama sadece değişime uğrayacaktır. Gökte, yıldızların dökülmesi, güneş ve ayın batmasıyla, yarılmakla, her biri kapı olmakla değişime uğrayacaklardır." Farklı bir yoruma göre bu yer ve gökler tamemen yok olacaklar ve yepyeni bir yer ve gökler yaratılmış olacaktır.

İbni Mesud'dan (r.a.) rivayete göre: "İnsanlar bembeyaz bir yer üze rinde haşr olunacaklar üzerinde hiçbir kimsenin hata işlemediği bir dünya üzerinde hesaba çekileceklerdir."

Hz. Ali (r.a.)'den gelen rivayete göre: "Yeryüzü gümüşe, gökler de altına dönüştürülecektir." **İnsanlar bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah'ın huzuruna"** kabirlerinden **çıktıkları gün."** Bu ayet adeta: **"Bu gün hükümranlık kimindir? Kahhar olan tek Allah'ındır"** (Mümin 16) mealindeki ayet gibidir. Çünkü mülk ve varlık âlemi herşeye galip gelen, kendisine asla karşı çıkılamayacak olan Allah'ın olduğuna göre, hiçbir kimsenin Allah'tan başkasından medet beklemesi düşünülemez. Dolayısıyla durum oldukça şiddetli ve ağırdır.

Bu ayetin başında yer alan « يَوْمَ » kelimesinin zarf olarak mansup olması, **"intikam"** kelimesi sebebiyledir veya burada gizli (muzmar) bir

« اُذْكُرْ » (hatırla) fiili vardır onunla mansup kılınmıştır.

﴿ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴾ -٤٩

49- O gün, günahkarların zincire vurulmuş olduğunu görürsün.

"O gün" yani kıyamet günü **"günahkarların"** kafirlerin **"zincire vurulmuş olduğunu görürsün"** Birinin ötekisine bağlandığını veya şeytanlarla birbirlerine zincirlendiklerini yahut da el ve ayaklarının zincire vurulduğunu görürsün. « فِي الْأَصْفَادِ » kelimesindeki cer edatı «مُقَرَّنِينَ» kelimesine taalluk etmektedir. Yani zincire vurularak demektir. Yahut da ona taalluk etmemektedir. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: Bukağılanarak, zincire vurularak.

﴿ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴾ -٥٠

50- Onların gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürür.

"Onların gömlekleri katrandandır" Bu kara ardıç denen bir ağaç olup, kaynatılmak suretiyle bundan katran denen madde elde edilir. Bununla da uyuz develer katranlanmak suretiyle, uyuz olan yerler yakılır. Bu, çok çabuk tutunan bir maddedir, rengi siyahtır. Dolayısıyla cezalandırılacak kimseler üzerine bu adeta bir gömlek gibi sürülmek suretiyle katranla sıvanır ki, böylece o ateşin yakıcılığını bedenlerinde daha fazla hissetsinler, yakıcılık hızlı bir şekilde vücudlarına yayılsın. Bunun bizim gördüklerimiz veya müşahade ettiklerimiz arasındaki fark, hiçbir zaman onun yakıcılığının ne kadar yüksek bir derecede olacağını bilemeyeceğimiz bir miktarda ve değerdedir. Sanki bizim bildiklerimiz ve gördüklerimiz, yanımızda var olanlar sadece isimden ibaret gibi kalır. Asıl müsemması yani esas katran orada olanıdır. Allah'ın katran ile cezalandırmasından oluşan gazabından, azabından ve öfkesinden Allah'a sığınırız. Zeyd bunun **"min katrin anin"** olarak okumuştur. **"Yüzlerini de ateş bürür"** yani o ateş tutuşarak yüzlerini sarar. Özellikle yüz denmesinin sebebi, bu organın vücut organları içinde en değerli ve en hassas organ olması sebebiyledir. Adeta içteki kalp gibi yüz de bu manada değerlidir. Bunun içindir ki, **"yandıkça tırmanıp kalplerin ta üstlerine çıkan ateş"** (Hümeze 6-7) buyurulmuştur.

٥١- ﴿لِيَجْزِىَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾

51- Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için onları diriltecektir. Kuşkusuz Allah, hesabı çabuk görendir.

"**Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için onları diriltecektir.**" "Allah suçlulara, kafirlere yapacağını yapacaktır ki her nefis ne yapmış ise, kazandığının karşılığını böylece görebilsin. Ya da her nefis, suçu ne ise onun cezasını, itaatkar ise onun da ecirini görebilsin. Çünkü işledikleri suçlar yüzünden suçluları yüce Allah cezalandırınca, böylece bileceklerdir ki Allah, itaatkar olan mümin kullarını da sevap ile ödüllendirir. "**kuşkusuz Allah hesabı çabuk görendir**" Allah kullarının hepsini göz açıp kapayına dek geçecek olan zamandan çok daha hızlı bir zaman dilimi içerisinde hesaplarını görüverir.

٥٢- ﴿هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ اللّٰهُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾

52- İşte bu Kur'an, kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğrensinler diye insanlara bir bildiridir.

"**İşte bu Kur'an**" yani bu surenin 42. ayetinden 51. ayetine kadar özellikleri anlatılan hususlar "**kendisiyle uyarılsınlar**" bu mesaj ile uyarılıp nasihat alsınlar için, burada geçen « لِيُنْذَرُوا » fiili mahfuz olan bir fiil üzere atfolunmuştur ki bu da, « لِيَنْتَصِحُوا » nasihat, öğüt alsınlar, demektir. Uyarılsınlar demek, Allah'tan başka ilah olmadığını bilsinler demektir. Çünkü insanlar korktukları zaman, korku onları gerçekleri görmeye, onlara bakmaya yöneltir ki böylece tevhid inancına sahip olsunlar ister. Korku esasen her iyiliğin temelidir. "**Allah'ın ancak bir tek ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğrensinler diye insanlara bir bildiridir**" Hatırlamada yeter bir ifadedir, bir öğüttür.

❁ ❁ ❁

Sûre -15

HİCR SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

99 âyettir.

Cüz - 14

1. – 15. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

الٓرٰ قف تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَمَٓا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا يَٓا أَيُّهَا الَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ط ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١١﴾ كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ لا ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ع ﴿١٥﴾

Meâli

1- Elif. Lâm. Râ. Bunlar Kitab'ın ve apaçık bir Kur'an'ın âyetleridir.

2- İnkâr edenler zaman zaman, keşke Müslüman olsaymışlar diye arzu edecekler.

3- Onları bırak; yesinler, eğlensinler ve boş ümit onları oyalayadursun. (Kötü sonucu) yakında bilecekler!

4- Helâk ettiğimiz hiçbir ülke yoktur ki hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın.

5- Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez, ve onu geciktiremez.

6- Kafirler dediler ki: "Ey kendisine Zikir-(Kur'an) indirilen (Muhammed!) Sen mutlaka bir mecnunsun!"

7- "Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin."

8- Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman onlara mühlet verilmez.

9- Zikri (Kur'an'ı) kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.

10- Andolsun, senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik.

11- Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi.

12- İşte böylece biz onu, (inkârcılığı) suçluların kalplerine sokarız.

13- Öncekilerin başına gelenlerden ders almaları gerekirken onlar hâlâ buna inanmıyorlar.

14- Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar,

15- Kesin olarak diyeceklerdi ki: "Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır."

Tefsiri

١- ﴿الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ﴾

1- Elif. Lâm. Râ. Bunlar Kitab'ın ve apaçık bir Kur'an'ın âyetleridir.

« الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ » **"Elif. Lâm. Râ. Bunlar Kitab'ın ve apaçık bir Kur'an'ın âyetleridir."** Burada geçen, « تِلْكَ » işaret ismi, sure ayetlerinin içerdiği hususlara işaret etmektedir. Kitaptan kasıt da apaçık Kur'an demektir ki, Sureyi açıklamaktadır. Kur'an kelimesinin nekre olarak gelmesi de tazim ve saygı ifadesi içindir. Mana ise şöyledir: "Yani gerçek anlamda bir kitap olması bakımından işte bu muazzam ve mükemmel Kitab'ın içinde yer alan bu surenin ayetleridir ve her şeyi açıklayan Kur'an'ın da ayetleridir." Burada âdeta şöyle denilir gibidir: "Her manada kemali cami olan ve beyanda, açıklamada hayret ve şaşkınlık uyandıran bu Kitap!"

٢- ﴿رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ﴾

2- İnkâr edenler zaman zaman, keşke Müslüman olsaymışlar diye arzu edecekler.

« رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ » **"İnkâr edenler zaman zaman, keşke Müslüman olsaymışlar diye arzu edecekler."** Bu ayetin başında yer alan, « رُبَمَا » kavli, Medine kıraat okulu mensupları yani Nafi ve Ebu Cafer ile Asım tarafından tahfif ile yani şeddesiz olarak, «رُبَمَا » şeklinde kıraat olunmuştur. Bunlar dışındakiler ise bunu şeddeli olarak, «رُبَّمَا » şeklinde okumuşlardır. Bu kelime bünyesinde yer alan, « ما » ise kaffedir yani amel edemez. Çünkü bu, mabadını mecrur kılan bir cer edatıdır ve nekre olan isme mahsustur. Bu «مَا» harfi amelden menedildiğinde, kendisinden sonra mazi fiili ve isim gelir. Ancak burada, « يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا» *"İnkar edenler, arzu ederler"* diye caiz görülmesi, yani

sözkonusu, «ما» harfi amelden menedildiği halde bundan sonra gelen fiilin mazi değil de muzari olarak gelmesinin caiz görülmesi, şu açıdandır: Allah tarafından haber verilen herhangi bir şey, muzari fiil ile de haber verilmiş olsa bile o şeyin kesin olarak tahakkuk edeceğinin bir ifadesi olması itibariyledir. Sanki burada, « رُبَمَا يَوَدُّ » değil de, « رُبَمَا وَدَّ » demiş gibidir. Kafirlerin böylesi bir temennide bulunmaları ise, can çekiştikleri bir sırada veya kıyamet gününde kendi durumlarıyla Müslümanların durumlarını gördükleri zaman olacaktır. Ya da Müslümanlardan cehenneme girip de cezalarını çektikten sonra oradan çıkıp cennete gittiklerinde kafirler bu duyguyu ve arzuyu duyacaklardır. Kafir olan kimseler de o anda kendilerinin de keşke Müslüman olsaydık, temennisinde olacaklarını belirtiyor.

Nitekim İbn Abbas (r.a)'tan rivayete göre; "**Keşke Müslüman olsaymışlar**" diye olan temennilerini, hikaye yoluyla anlatmaktadır, onların ağzından ifade etmektir. Ancak ayette, "Keşke Müslüman olsaydık" diye hitap ifadesiyle değil de, gaip ifadesiyle getirilmiş ya da zikredilmiş olması, onların durumlarını haber vermesi veya aktarması sebebiyledir. Bu tıpkı senin; *"Bunu kesin olarak yapacağına dair Allah adına yemin etti"* ifadene benze bir ifadedir. Eğer: *"Kesin olarak yapacağım diye Allah adına yemin etti"* demiş olsaydı yani, *"Keşke Müslüman olsaydık"* deseydi daha güzel olurdu. Ancak bu, burada geçen, « رُبَّ » edatıyla azlık anlamı verildi. Çünkü bu, "zaman zaman, ara sıra, bazen" gibi anlamlara gelir. Zira kıyametin o dehşet veren hali kendilerini böyle bir temennide bulunmaya pek zaman tanımayacaktır. Ancak zaman zaman azap şiddetinin sarhoşluğundan uyanıp biraz akılları başlarına geldiği vakit böyle bir temennide bulunacaklardır ve keşke Müslüman olsaydık, diyeceklerdir. Bir de "رب" edatı ile azlık manası değil, çokluk anlamı kasdolunur diye söyleyenler vardır ki bu onların bir yanılgısıdır. Çünkü bu, Lügat bilicilerin yani dil bilimcilerinin bildiğinin aksinedir ve bu taklil yani azlık manası için kullanılan bir sözcüktür.

٣- ﴿ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾

3- Onları bırak; yesinler, eğlensinler ve boş ümit onları oyalaya dursun. (Kötü sonucu) yakında bilecekler!

« ذَرْهُمْ » **"Onları bırak;"** Bu ifade bir tür aşağılama, basit olarak görme anlamında bir emirdir. Yani onların durumlarını sergilemekten, çirkinliklerini ortaya dökmekten uzak dur. Onları yapmakta oldukları işten menetmeyi de bırak artık, ilgilenme onlarla. Onlara hatırlatmada bulunmaktan, öğüt vermekten de geri dur. Bırak ve halleri varsa görsünler.

« يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا » **"Yesinler, eğlensinler"** dünyalarıyla gülüp oynasınlar « وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ » **"Ve boş ümit onları oyalayadursun."** Boş umutları, ilerilere dönük temenni ve beklentileri onları imandan alıkoysun. « فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ » **"Kötü sonucu yakında bilecekler!"** yaptıklarının kötü sonucunu yakın bir gelecekte bileceklerdir. Burada şöyle bir uyarı ve ikaz bulunmaktadır. Dünya lezzetlerini ve nimetlerini tercih etmek, tul-i emele götürecek şeylerin peşinden koşturmak, bir mümine yakışmayacak şeylerdendir. Mümin böylesi bir kötü ahlaka sahip olmamalıdır.

٤- ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ﴾

4- Helâk ettiğimiz hiçbir ülke yoktur ki hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın.

« وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ » **"Helâk ettiğimiz hiçbir ülke yoktur ki hakkında bizce bilinen bir yazgı olmasın."** Burada geçen, « وَلَهَا كِتَابٌ » kavli, « قَرْيَةٍ » kelimesine sıfat olarak gelmiştir. Ancak kural gereği, sıfat ile mevsufu arasına **vav** harfinin girmemesi icab eder.

Tıpkı: «وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ الَّا لَهَا مُنْذِرُونَ» **(Şuara, 208)** ayeti olmalıydı. Ancak burada araya vav harfinin girmiş olması, sıfatın mevsufa bağlılığını pekiştirmek içindir. Çünkü vav harfi olmasızın mevsufa bağlı olan sıfatın daha da pekiştirilmesi için vav harfi getirilir.

İşin aslı şöyledir:Bu cümle mevsuf bir isim hükmünde sayıldığından, « قَرْيَةٍ » kelimesinin hali olmalıdır. Sanki şöyle denilmektedir: "Kasabalardan helak ettiğimiz herhangi bir kasaba yoktur ki..." demektir.

Yani vasıf olarak değil. « كِتَابٌ مَعْلُومٌ » yani bilinen bir yazgıları vardır ki bu da onların Levh-i Mahfuz'da yazılı bulunan süreleridir ve bu gayet açıktır. Nitekim Rabbimizin şı kavlini görmez misin? Bak ne buyuruyor:

٥- ﴿ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴾

5- Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez, ve onu geciktiremez.

«مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ » **"Hiçbir millet, ecelinin** hakkında yazılanın **önüne geçemez, ve onu geciktiremez."** Belirlenen süreden sonrasına da ertelenemez. Burada, «عَنْهُ » bilindiğinden hazfedilmiştir. Bir de önceki fiilde « أُمَّةٍ » müennes yani dişil kabul edilmiş, sonrakinde ise aynı kelime müzekker yani eril kabul edilmiştir. Bunun da sebebi ilkinde bizzat kelimenin lafzı yani kendisi kasdolunmuş ve buna göre müennes kabul edilmiştir. İkincisinde ise lafız değil de kelimenin manası kasdolunmuş ve buna göre de müzekker olarak getirilmiştir.

٦- ﴿ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴾

6- Kafirler dediler ki: "Ey kendisine Zikir (Kur'an) indirilen (Muhammed!) Sen mutlaka bir mecnunsun!"

«وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ» "Kafirler **dediler ki: "Ey kendisine Zikir-** Kur'an- **indirilen** Muhammed! **Sen mutlaka bir mecnunsun!"** Mealde de belirttiğimiz gibi burada deli ifadesiyle Peygamberimiz Hz. Muhammed'i kastetmektedirler. Onlar bu seslenişi, sadece alay olsun diye yapıyorlardı. Nitekim Firavun da böyle diyordu: **"Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir, dedi." (Şuara, 27)**

Dikkat edilirse, bunlar zikrin yani Kur'an'ın ona indirildiğini ikrar ettikleri halde, nasıl da gidip ona delilik damgasını vurup deli diye lanse ediyorlar. İfadelerinden de alaycı oldukları yansımaktadır Çünkü bunda bir tür baskıcı manada bir eğlenme, alay etme manası yatmaktadır. Dolayısıyla böylesine aynı şekilde cevap vermek caizdir.

Nitekim şu ayet bunun bir örneğidir: "**Onlara çok acıklı ve elim bir azabı müjdele!" (Al-i İmran, 21)** ve "**Oysa sen yumuşak huylu ve**

çok akıllısın!" (Hud, 87) gibi. Mana şöyle olmaktadır: "Sen, Allah tarafından sana zikir yani Kur'an indirildiğini söylemekle, böyle bir iddiaya kalkışmakla gerçekten sen böylece deliler gibi saçmalıyorsun."

٧- ﴿لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

7- "Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin."

« لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ » **"Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin."** Burada, « لَا » harfi, « مَا » harfiyle birlikte, başka bir şeyin varlığı sebebiyle diğer bir şeyin olmayacağını ifade anlamında gelmişlerdir veya bu tahziz-teşvik ya da yönlendirmek içindir.

« هَلْ » edatı, « لَا » edatıyla birlikte sadece tahziz yani yönlendirme anlamını yüklenir. Mana şöyle olmaktadır:

« هَلْ تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ » Yani *"senin doğru söylediğine şahitlikte bulunabilecek melekler getirmeli değil miydin?"* demektir. Ya da "Eğer sen doğru söyleyenlerden idiysen o halde seni yalanlamamızdan ötürü bizi cezalandırmaları için meleklerle gelmeli değil miydin/getirmeli değil miydin?"

٨- ﴿مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ﴾

8- Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman onlara mühlet verilmez.

« مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ » **"Biz melekleri ancak hak** -hikmet- **ile** -bağlı olarak- **indiririz."** Burada geçen, « نُنَزِّلُ » kelimesini burada görüldüğü gibi kıraat imamlarından Ebu Bekir dışında Kufe okulu yani Hafs, Hamza ve Kisai aynen « نُنَزِّلُ » olarak okumuşlardır. Ebu Bekir ise bunu « تُنَزَّلُ » olarak ve başkaları da « تَنَزَّلُ » olarak okumuştur.

«وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ» **"O zaman onlara mühlet verilmez."** Burada, « إِذًا » onların cevabıdır. Şartın cezası ise mukadderdir. Takdiri de şöyledir:

« وَلَوْ نَزَّلْنَا الْمَلَٓئِكَةَ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ اذا » yani, "Eğer biz onların üzerine melekler indirseydik, onlara mühlet verilmeyecek ve bu durumda da azapları ertelenmeyecekti."

٩- ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾

9- Zikri (Kur'an'ı) kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.

« إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ » **"Zikri-**Kur'an'ı**- kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız."** Bu ifade, müşrik ve kafirlerin;

«وَقَالُوا يَٓا أَيُّهَا الَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ» **(Hicr, 6)** ayetinde söyledikleri gibi sözlerini ve Hz. Peygamber ile alaylarını reddetmektedir. İşte bunun içindir ki Rabbimiz, « إِنَّا نَحْنُ » diye buyurdu. Bununla Yüce Allah, bu Kur'an-ı indirenin kesinlikle Allah olduğunu, yani kendisi olduğunu tekid etmektedir. Ve bunu, önceki kitapların aksine şeytanlardan korunmuş olarak indirenin de bizzat kendisi olduğunu, her zaman ve her vakit onu eklemelerden ve eksiltmelerden, tahriften, üzerinde oynanmaktan koruyacak olanın da yine bizzat kendisi olduğunu bildirmektedir. Çünkü yüce Kur'an'dan önce indirdiği kitaplar hakkında bu anlam da onları korumakla ilgili olarak herhangi bir garanti vermemiş, ancak bunların korunmasını Rabbanilerden ve ahbar denen din bilginlerinden istemiştir. Ancak bunlar da kendi aralarında taşkınlık ve azgınlıkları sebebiyle anlaşmazlığa düştüler. Bunun sonucunda da tahrif denilen bozulmalar ve değiştirmeler meydana gelmiş oldu. Ancak Allah, Kur'an'ın korunması ya da muhafa-zası konusunu başkalarına havale etmemiştir.

Nitekim, « وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ » kavlini de, bu Kur'an'ın kendi katından indirilen bir kitap olduğuna delil kılmıştır. Çünkü eğer bu Kur'an be-

şer sözü olsaydı ya da bir tek ayeti değiştirilseydi, nasıl ki başka söz ve ifadelere bir takım eklemeler yapılıyor ve çıkarmalar oluyor idiyse mutlaka buna da eklemeler ve çıkarmalar yapılabilirdi.

Ya da burada, «لَهُ» kavlindeki zamir, tıpkı **(Maide,67)** « وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ » kavlindeki olduğu gibi Allah Resulü (s.a.v.)'ne aittir.

١٠- ﴿وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْاَوَّلِينَ﴾

10- Andolsun, senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik.

« وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْاَوَّلِينَ » **"Andolsun, senden önceki milletler arasında da** elçiler **gönderdik."** Burada geçen, « شِيَعِ » kelimesi, "**eş-Şia**" kelimesinin çoğuludur ve bu da fırka ve gurup anlamındadır. **Fırka** ise, Herhangi bir mezhep ya da görüş ve tarikat üzerinde ittifak eden toplum ve cemaat anlamındadır.

١١- ﴿وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ﴾

11- Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi.

« وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ » **"Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi."** Burada « وَمَا يَأْتِيهِمْ » kavli, mazi halin hikayesidir. Çünkü « مَا » harfi ancak hal manasında olan muzari fiilin başına dahil olur ve bir de hale yakın manada olan mazi fiilin başında yer alır. Burada yüce Rabbimiz Peygamber (sav)'ini teselli buyurmaktadır.

١٢- ﴿كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ﴾

12- İşte böylece biz onu, (inkârcılığı) suçluların kalplerine sokarız.

«كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ» **"İşte böylece biz onu, inkârcılığı** -küfrü veya alaycılığı önceki toplumlar ve milletler arasına soktuğumuz gibi senin ümmetinden de bu yolu seçen- **suçluların kalplerine**- de küfrü veya alaycılığı **sokarız."** İğneden iplik geçirilince,

«سَلَكْتُ الْخَيْطَ فِى الاِبْرَةِ» veya «سَلَكْتُهُ» denir. İşte bu ayet, mutezilenin "**Aslah**" görüşü ile "**kullar fiillerinin yaratıcılarıdır**" görüşü konusunda onların aleyhlerine bir delildir.

١٣- ﴿لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ﴾

13- Öncekilerin başına gelenlerden ders almaları gerekirken onlar hâlâ buna inanmıyorlar.

«لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ» **"Öncekilerin başına gelenlerden** -Peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle Allah'ın onları helak etme ve ortadan kaldırma adetinden ya da sünnetinden veya kanunundan- **ders almaları gerekirken onlar hâlâ buna** -Allah'a veya zikre, Kur'an'a- **inanmıyorlar."** Bu, aslında Hz. Peygamber (s.a.v.)'i yalanlamaları konusunda Mekke toplumu için bir tehdit ve uyarıdır. «لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ» kavli haldir.

١٤- ﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ﴾

14- Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar,

«وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ» **"Onlara gökten bir kapı açsak da"** Yani biz onlara en açık ve en görünür bir mucize göstersek bile ki bu gökten bir kapı açılması da olsa ve «فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ» **"oradan yukarı çıksalar,"** oraya tırmanıp yükselseler,

١٥- ﴿لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ﴾

15- Kesin olarak diyeceklerdi ki: "Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır."

« لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا » **"Kesin olarak diyeceklerdi ki: "Göz lerimiz boyandı,"** Gözlerimiz şaşırtıldı, gözlerimizin görmesi engellendi, gibisinden bahaneler uydururlardı. Ayetteki, « سُكِّرَتْ » kelimesi ya, «اَلسَّكْرُ » veya «السُّكْرُ » kökünden türemedir. Kıraat imamlarından İbn Kesir, « سُكِّرَتْ » kelimesini « سُكِرَتْ » olarak okumuştur. Bu da, nehrin su akışının önü kesilip set ile durdurulduğu gibi durdurmak, hapsetmek, engellemek manasınadır. Buna göre mana şöyledir: "Şu müşrikler var ya, öylesine bir inatlaştılar ki, onlar için göğün kapıları açılmış olsa ve oraya yükselip çıkmaları için çıkma imkanı sağlansa bile, görmek istediklerini apaçık baş gözleriyle de görmüş olsalar da, yine de, "bize bir takım hayaller gösterildi, gerçekle ilgisi olmayan şeyler canlandırılıp gösterildi" diyeceklerdir. Ve yine devamla kesinlikle diyecekler ki:

«بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ» **"Daha doğrusu bize büyü yapılmıştır"** Yani Muhammed böylece bize büyü yaptı, bizi büyüledi.

Ya da buradaki zamir meleklere racidir. Buna göre mana şöyledir: "Eğer biz onlara, meleklerin açıkça gözler önünde göğe yükselip çıktıklarını gösterseydik, yine de böyle diyeceklerdi." Burada bir önceki ayette « فَظَلُّوا » yani «ظلول» kelimesinin zikredilmiş olması, bunların göğe geceleyin değil, güpegündüz çıkmaları ve her şeyi ayan beyan görmeleri gerçeğini pekiştirmek içindir. Bir de, «إِنَّمَا » demiş olması da, bu inkarcıların, kesin olarak gözlerinin boyandığını, gerçeklerin kendilerinden gizlendiğini söyleyeceklerini kesin bir şekilde anlatmak ve belirtmek içindir.

16. – 25. ÂYETLER

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ
مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ
لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا
بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي
وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ
وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ
عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

Meâli

16- Andolsun, biz gökte birtakım burçlar yarattık ve seyredip ders çıkaranlar için onu süsledik.

17- Onu, taşlanmış (kovulmuş) her şeytandan koruduk.

18- Ancak kulak hırsızlığı edenler olursa. Onun da peşine apaçık bir alev düşüp kovalar.

19- Yeri uzatıp yaydık ve orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik.

20- Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için (gerekli) geçim vasıtaları yarattık.

21- Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.

22- Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli suyu) depolayamazdınız.

23- Şüphesiz biz diriltir ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz vâris oluruz.

24- Andolsun biz, sizden önce gelip geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz.

25- Şüphesiz Rabbin onları kıyamette toplayacaktır. Çünkü O, hakîmdir, alîmdir.

Tefsiri

١٦- ﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَٓاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ﴾

16- Andolsun, biz gökte birtakım burçlar yarattık ve seyredip ders çıkaranlar için onu süsledik.

« وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَٓاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ » **"Andolsun, biz gökte birtakım burçlar** -yıldızlar, gezegenler, ya da içinde korucuların, muhafızların yer aldığı saraylar ya da yıldızlar için yörüngeler **-yarattık ve seyredip ders çıkaranlar için onu** -göğü- **süsledik."**

١٧- ﴿وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ﴾

17- Onu, taşlanmış (kovulmuş) her şeytandan koruduk.

« وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ » **"Onu** -semayı ya da göğü-, **taşlanmış, kovulmuş** -lanetlenmiş veya yıldızlarla taşlanmış- **her şeytandan koruduk."**

١٨- ﴿إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ﴾

18- Ancak kulak hırsızlığı edenler olursa. Onun da peşine apaçık bir alev düşüp kovalar.

« إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ » **"Ancak kulak hırsızlığı edenler olursa"** Dinlemeye ve duymaya çalışmak için içine girdiği dinleme hırsızlığı meydana gelirse...« مَنِ » edatı istisna üzere mahallen mansubtur.

« فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ » **"Onun da peşine apaçık bir alev** -yıldız- **düşüp kovalar."** O yıldız onları izler ve hemen üzerlerine çullanıp geri çevirir. Yani bakıp görenler o alevi açık olarak görürler. Denilmiştir ki bunlara bütün semalar engellenmiş, yasaklanmış değildi. Ancak Hz. İsa (a.s) dünyaya gelince, bunlara üç göğe çıkmaları yasaklandı. Hz. Muhammed (s.a.v)'in dünyaya gelişiyle bunların tüm göklere yükselmeleri yasaklandı, engellendi.

١٩- ﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ﴾

19- Yeri uzatıp yaydık ve orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik.

« وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا » **"Yeri uzatıp yaydık"**O yeri Kabe'nin altından itibaren yayıp döşedik. Cumhura göre yüce Allah, yeri-dünyayı suyun üzerinde yayıp döşedi. « وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ » **"Ve orada sabit dağlar yerleştirdik,"** yeryüzünde dengeyi sağlayan sabit dağlar yerleştirdik,

« وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ » **"Yine orada miktarı ve ölçüsü** -hikmet terazisiyle ölçülen- **belirli olan şeyler bitirdik."** Yani gerektiği miktar ve ölçüde, herhangi bir fazlalık veya eksiklik olmaksızın var ettik, meydana getirdik. Ya da yarar ve nimet bakımlarından bir değeri ve ölçüsü olan şeyler... ya da safran bitkisi, altın, gümüş, bakır, demir ve benzeri ağırlığı olan, tartılabilen şeyler meydana getirdik. Burada özellikle

tartılabilen şeylerden örnek verilmiş olması sonuçta kilo ile olan şeylerin de aynı yere varması sebebiyledir.

﴿ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴾-٢٠

20- Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için (gerekli) geçim vasıtaları yarattık.

« وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ » **"Orada** -yeryüzünde- **hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için gerekli geçim vasıtaları yarattık."** Ayette geçen, « مَعَايِشَ » kelimesi; yiyecek açısından insan ve diğer canlıların gereksinim duydukları şeylerdir ve bu kelime, « مَعِيشَةٌ » kelimesinin de çoğuludur. Kelime açık olarak « ى » harfiyle, « مَعَايِشَ » olarak, « خَبَائِث » ve benzeri kelimelerin aksine gelmiştir. Yani bu kelime « خَبَائِث » ve benzeri kelimeler gibi, « مَعَائِشَ » olarak gelmemiştir.

« وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ » kavlindeki, « مَنْ » edatı, « مَعَايِشَ » üzerine atfedildiğinden veya, « لَكُمْ » kavlinin mahalli üzerine atfedildiğinden nasb mahallinde gelmiştir. Sanki burada şöyle denilir gibidir:

« وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ » Yani "Orada hem sizin için gerekli geçim vasıtaları yarattık ve hem de rızıkları size ait olmayanlar için gerekli geçim vasıtaları yarattık" demektir.

Ya da, « وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَلِمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ » yani mealde verdiğimiz gibi, "**Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için gerekli geçim vasıtaları yarattık**" demektir. Bununla kasdolunanlar ise, aile bireyleri, köleler ve hizmetçilerdir. Çünkü insanlar, bunları rızıklandıranların, geçimliklerini sağlayanların kendileri olduğunu sanıyorlar. Oysa böyle sanmakla yanılıyorlar. Çünkü rızkı veren bizzat Yüce Allah'tır. Allah hem bunların kendilerini ve hem de sorumlulukları altında bulunanların rızıklarını veriyor. Haliyle bunun içine anlam olarak bütün hayvanlar, canlılar ve benzeri her şey girer.

Ancak burada, « مَنْ » edatının, « لَكُمْ » kavlindeki mecruru zamirin mahalline atfedilerek mahallen mecrur olması caiz değildir. Çünkü, cer edatı tekrar edilmeksizin bir kelime, mecrur olan zamir üzerine atıf yapılamaz.

٢١- ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلاَّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ﴾

21- Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.

« وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلاَّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ » **"Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz."** Burada hazinelerden söz edilmiş olması temsili manadadır. Mana şöyledir: "Kulların yararlandıkları hiçbir şey yoktur ki, onu meydana getirmeye kadir olan ve onu var eden, onunla nimet veren ancak Biziz. Biz de bunu ancak bilinen ölçülerde ve miktarda veririz." Burada hazinelerin bir örnekleme olarak verilmiş olması, Allah'ın her takdir olunana gücünün yettiğini göstermesi ve bu gerçeği ifade etmesi içindir. Yani her türlü miktarı ve ölçüyü, değerlendirmeyi biz koyarız, başkası değil.

٢٢- ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ﴾

22- Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) **siz onu** (yeterli suyu) **depolayamazdınız.**

« وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ » **"Biz, rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik"** Ayette geçen, « لَوَاقِحَ » kelimesi, « لاقحة » kelimesinin çoğuludur. Yani "Biz rüzgarları bulutları taşıyıcı olarak gönderdik" demektir. Çünkü rüzgarlar, içinde bulutları taşıyarak eserler. Adeta bulutlara gebe gibidirler. Örneğin, « لَقَحَتِ النَّاقَةُ » denir ki, deve gebe kaldı, demektir. Dolayısıyla kelime bu kökten alınmadır ve üzerinde taşıma, beraberinde götürme anlamındadır. Bunun zıddı ise **akiym** yani kısırlıktır.

Kıraat imamlarından Hamza, « الرِّيَاحَ » kelimesini tekil olarak, « الرِّيحَ » olarak okumuştur.

« فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ » **"Ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık."** Onu sizin için susuzluğu giderme imkanı kıldık.

« وَمَآ أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ » **"Biz bunları yapmasaydık siz onu, yeterli suyu depolayamazdınız."** Yüce Allah daha önce kendi zatını ilgilendiren;

« وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ » yani, **"Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır."** Kavliyle her şeyin kendisine ait olduğunu bildirmenin yanında, bu ayetiyle de kullarının böyle bir şey yapmaya güçlerinin yetmeyeceğini açık olarak belirtiyor. Rabbimiz burada âdeta: "Göğü yaratmaya, oradan yağmur indirmeye-yağdırmaya biz kadir oluğumuz gibi siz asla ona kadir değilsiniz" manası çerçevesinde, "suyu depolayıp biriktiren de Biziz, başkası değildir" demek istiyor gibidir. Bütün bunları, kudretinin ve gücünün azametine, kullarının da bundan aciz olduklarına delil getiriyor.

٢٣- ﴿وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ﴾

23- Şüphesiz biz diriltir ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz vâris oluruz.

« وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ » **"Şüphesiz biz diriltir ve biz öldürürüz!"** Yani var etmekle diriltir, ortadan kaldırmak ve yok etmekle de öldürürüz. Ya da -takdim ve tehir esasına göre- ecellerinin bitiminde onları öldürürüz ve amellerinin karşılığını görmeleri içinde diriltiriz. Çünkü, « نُحْيِي » ve « نُمِيتُ » kelimeleri arasında yer alan **vav** harfi mutlak cemi içindir.

« وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ » **"Ve her şeye biz vâris oluruz."** Yani tüm yaratılanların yok olmasından ve helakinden sonra baki kalan Biziz. Denil-

miştir ki; geride kalanlar için, « وَارِثْ » ya da "Mirasçı" kelimesinin kullanılması, ölüye mirasçı kalma ifadesinden istiare yoluyla kullanılan bir ifadedir. Çünkü ölünün gitmesinden sonra geride onun varisi kalır. Bu itibarla burada bu kelime istiare olarak kullanılmıştır.

٢٤- ﴿وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ﴾

24- Andolsun biz, sizden önce gelip geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz.

« وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ » **"And olsun biz, sizden önce gelip geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz."** Yani doğum ve ölüm olarak daha önce geçenleri de, sonradan gelecek olanları da bilmişizdir. Ya da erkeklerin sulbünden-belinden çıkanları da henüz çıkmamış olanları da biliriz. Veya İslam'a, taate, cemaat saflarına veya savaş saflarına kimlerin önce girdiğini de, kimlerin geride kaldıklarını da biliriz.

٢٥- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾

25- Şüphesiz Rabbin onları kıyamette toplayacaktır. Çünkü O, hakîmdir, alîmdir.

« وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ » **"Şüphesiz Rabbin onları kıyamette toplayacaktır."** Yani sadece ve yalnızca onları kıyamette haşretmeye, toplamaya kadir olan Allah'tır ve O yalnızca onların hepsini ihata edecektir.

« إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ » **"Çünkü O, hakîmdir, alîmdir."** Hikmeti apaçıktır ve ilmi de her şeyi kuşatan manada geniştir, ilmine nihayet yoktur.

26. – 36. ÂYETLER

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾
وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ
لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾
فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾
فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبٰٓى أَنْ
يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَآ إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ
السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ
عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلٰى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلٰى يَوْمِ
يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾

Meâli

26- Andolsun biz insanı, pişmemiş kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık.

27- Cannı/Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.

28- (Hatırla!) hani Rabbin meleklere bir zamanlar demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım."

29- "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!"

30- Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler.

31- Fakat İblis hariç! O, secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.

32-(Allah) dedi ki: "Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir?"

33- (İblis) de şöyle dedi: "Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim."

34- (Allah) şöyle buyurdu: "Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun!"

35- "Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır!"

36- (İblis) dedi ki: "Ey Rabbim! Öyle ise, varlıkların tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver."

Tefsiri

٢٦- ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ﴾

26- Andolsun biz insanı, pişmemiş kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık.

« وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ » **"Andolsun biz insanı** -Adem'i-, **pişmemiş kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık."** Ayette geçen, « صَلْصَالٍ » kelimesi pişmemiş kuru çamur demektir. « حَمَإٍ » kelimesi de bunun sıfatıdır. Yani, "Onun yaratılışı değişken siyah balçıktan şekil verilmiş olan pişmemiş çamurdandır."

Bunun yaratılışı şöyle olmuştur: Önce toprak idi, sonra su ile yoğrulup çamur haline getirildi. Bir müddet böyle bekletildikten sonra değişiklik geçirerek siyah çamur halini almıştır. Nihayet süzülerek, öz haline getirilip sülale denen süzme çamura dönüştü. Bundan sonra da şekil verilerek bu haliyle kurumaya bırakıldı ve sonunda değişmeyen ve salsal denilen ve ses çıkaran pişmemiş kuru çamur halini aldı.

٢٧- ﴿وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ﴾

27- Cannı/Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.

« وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ » **"Cannı/Cinleri de daha önce** -Adem'den- **zehirli ateşten** -yakıcılığı ve etkin zehirleyici özelliğiyle şiddeti olan ateşten- **yaratmıştık."** Denmiştir ki, ateşin bu zehirleyici yakıcılığının derecesi veya bir parçası, cehennem ateşinin yetmiş parçasından ya da derecesinden sadece bir derecesidir ki işte Yüce Allah Can denen cinlerin atasını ve cinleri bu ateşten yaratmıştır.

Ayette geçen, « الْجَانَّ » kelimesi ile cinlerin atası demek isteniyor, nitekim Adem ile de insanların atası kasdolunur. Bu kelime muzmar bir fiil ile mansub olup bundan sonra gelen, « خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ » kavli bunu açıklıyor.

٢٨- ﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴾

28- (Hatırla!) hani Rabbin meleklere bir zamanlar demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım."

« وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ » "Hatırla! hani bir zamanlar **Rabbin meleklere demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım."**

٢٩- ﴿ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴾

29- "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!"

« فَإِذَا سَوَّيْتُهُ » **"Ona şekil verdiğim"** yani onun yaratılışını bitirdiğim ve onu, ruh üflemeye hazır durumuma getirdiğim,

« وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي » **"Ve ona ruhumdan üflediğim zaman,"** ona ruh ya da can verdiğim ve diriltti ğim vakit.. Aslında ortada bir üfleme falan yoktur, fakat bunlar sadece temsili manada, sembolik olarak belirtilen ifadelerdir.

« رُوحِى » kelimesindeki izafet tahsis yani hususiyet ve özellik amacıyladır. Kısaca Hz. Adem'i onurlandırmak içindir.

« فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ » **"Siz hemen onun için secdeye kapanın!"** Yani yere kapanın, yani onun için secde edin.

Yine ayetteki, « فَقَعُوا » kelimesi, «وَقَعَ » ve «يَقَعُ » kelimesinden türemedir. Kelimenin başına "F" harfinin gelmesi ise, « اذا » edatının cevabı olmasındandır. Bu aynı zamanda, emrin, fiilin zamanından önce olmasının caiz olduğunun da bir delilidir.

٣٠- ﴿ فَسَجَدَ الْمَلَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴾

30- Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler.

«فَسَجَدَ الْمَلَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ» **"Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler."** Burada, « الْمَلَئِكَةُ » kelimesi Amm olan bir cemidir, kendisinde mübalağa açısından iki türlü tekit vardır. Aynı zamanda tahsise de ihtimali vardır. Ancak, ayette geçen, « كُلُّهُمْ » kavliyle bu tahsis durumu ortadan kalkmış oldu. Ancak, « كُلُّ » kelimesi de yorum olarak ayrılma ve bölünme ihtimalini gündeme getirdi. Böyle bir ihtimalin önlenmesi için de «أَجْمَعُونَ » kelimesi getirilerek buna meydan verilmemiş oldu.

٣١- ﴿إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴾

31- Fakat İblis hariç! O, secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.

«إِلاَّ إِبْلِيسَ» **"Fakat İblis hariç! O, secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı."** Ayette, «إِلاَّ إِبْلِيسَ» **"Fakat İblis hariç!"** diye yapılan istisna da ilk bakışta ve görünürde İblisin de meleklerden bir melek olduğu gibi bir anlam çıkmaktadır. Çünkü müstesna yani dışta tutulan şey, müstesna minhin yani kendisinin dışında tutulan ile aynı cinsten olur.

Hasan Basri diyor ki: "Buradaki istisna munkatı istisnadır. İblis meleklerden bir melek değildi." Biz diyoruz ki: "Bir şey ile emrolunmayan kimse, emredilmediği şeyi terketmek ya da bırakmakla melun yani lanete uğramış olmaz. Keşşaf da şöyle demektedir: "Onlar arasında, meleklerle beraber secde etmekle emredilenler vardı. Bu itibarla, melekler daha çoğunlukta olduklarından melek ismi diğerlerine baskın geldi, galebe çaldı. Daha sonra bu baskın isim arasından baskın olmayan isim istisna edildi, dışta tutuldu. Örneğin; "Hint dışında onları gördüm" cümlesi gibi. "**O secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.**" Onlarla beraber olmaktan imtina etti, kaçtı.

Ayette geçen, « أَبَى » kelimesi, söz söyleyenin ifadesine yani Kailin kavlini takdir etme durumuna göre bu bir istinaf cümlesidir yani yeni cümledir. O kail yani konuşan: "O secde etmedi mi?" diye soruyor ve buna da şöyle cevap veriliyor: "O bundan kaçındı ve büyüklük tasladı" demektir. Bir diğer yoruma göre ise bunun manası: "Ancak İblis kaçındı"demektir.

٣٢- ﴿ قَالَ يَٓا إِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴾

32- (Allah) dedi ki: "Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir?"

« قَالَ يَٓا إِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ » **"Allah dedi ki: "Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir?"** Burada, cer edatı «ان » edatı mahzuftur. Cümlenin takdiri şöyledir:

« مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ » Yani: "senin secdeden kaçınmandaki amacın ve maksadın nedir?" demektir.

٣٣- ﴿ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴾

33- (İblis) de şöyle dedi: "Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim."

« قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ » **"İblis de şöyle dedi: "Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan**

yarattığın bir insana secde edecek değilim." Burada, « لأَسْجُدَ » kavlin deki **lam** harfi tekit içindir. Yani, "Benim gibi bir varlığın..... secde etmesi doğru değildir, uygun değildir" demektir.

٣٤- ﴿قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ﴾

34- (Allah) şöyle buyurdu: "Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun!"

« قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ » **"Allah şöyle buyurdu: "Öyle ise oradan** -gökten veya cennetten ya da aralarında bulunduğun melekler toplumundan- **çık! Artık** -sen Allah'ın rahmetinden- **kovuldun!"** Yani mana olarak sen lanetlendin, demektir. Çünkü lanet, Allah'ın rahmetinden kovulmak, uzaklaştırılmak, demektir.

٣٥- ﴿وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ﴾

35- "Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır!"

« وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ » **"Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır!"** Ayette, lanet için sınır kıyamet gününe kadar olan zaman dilimi örnek olarak verilmiştir. Çünkü bu şekilde bir ifadeyi insanlar, olmayacak gibi olan işler hakkında kullanırlar. (Yani bekle, kıyamete beklersin gibi..) Bundan maksat, sen çok kötüsün, yerildin. Artık bundan böyle göklerde olsun yerde olsun ta kıyamet gününe dek herhangi bir azap sözkonusu olmaksızın hep lanetlenecek ve lanetle anılacaksın, demektir. Artık o beklenen kıyamet günü gelince geciktirilen azabınla beraber lanetlenmen de devam edecektir.

٣٦- ﴿قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾

36- (İblis) dedi ki: "Ey Rabbim! Öyle ise, (varlıkların) tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver."

« قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ » **"İblis dedi ki: "Ey Rabbim! Öyle ise, varlıkların tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver."** Bana süre tanı, o güne kadar beni ertele.

37. – 48. ÂYETLER

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الأَرْضِ وَلأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلاَّ عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلاَّ مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ اُدْخُلُوهَا بِسَلاَمٍ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لاَ يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

Meâli

37- (Allah) buyurdu ki: "Sen mühlet verilenlerdensin"

38- ("Allah katında) bilinen vaktin gününe kadar..."

39- (İblis) dedi ki: "Ey Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!"

40- "Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna."

41- Allah şöyle buyurdu: "İşte bana varan dosdoğru yol budur."

42- "Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna."

43- Muhakkak cehennem, onların hepsine vâdolunan yerdir.

44- Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer gurup ayrılmıştır.

45- (Allah'ın azabından korkup rahmetine sığınan) takvâ sahipleri, mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklar.

46- (Onlara denilir ki:) "Esenlikle ve emniyet-güven içinde girin oraya."

47- Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.

48- Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır.

Tefsiri

٣٧- ﴿قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ﴾

37- (Allah) buyurdu ki: "Sen mühlet verilenlerdensin"

٣٨- ﴿إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾

38- ("Allah katında) bilinen vaktin gününe kadar..."

(Fatiha,4) de geçen, « يَوْمِ الدِّينِ » kavli, (A'raf,14) de geçen, « يَوْمِ يُبْعَثُونَ» kavli ve burada geçen «يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ» kavli, hep aynı manayadır ve kıyamet günü demektir. Ancak ifadede Belagat yolu izlendiğinden ibareler arasında sadece lafzî farklılık bulunmaktadır. Manaları ise aynıdır.

Denilmiştir ki: "İblis, sırf ölmemek için insanların diriltileceği gün olan kıyamete dek kendisine zaman tanınmasını ve mühlet verilmesini istemiştir. Bunun da nedeni, insanların diriltildiği gün, artık bundan böyle ölüm denen olay olmayacaktır ve dolayısıyla kendisi de ölmemiş olacaktır. İblis böyle bir hileye başvurmuş olmakla birlikte ona, sorumlu-luk günlerinin kalkacağı günlerin sonuna kadar bu mühlet tanınmıştır. Ölüm den kurtuluşu olmayacaktır.

٣٩- ﴿قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ﴾

39- (İblis) dedi ki: "Ey Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!"

« قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ » **"İblis dedi ki: "Ey Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde** -gurur ve aldanma yurdu olan dünyada- **onlara günahları süsleyeceğim"** Ya da bununla şunu murat etmiştir: "Ben, Adem henüz semada iken, onu ger-çekten tuzağa düşürebilir ve ona yasaklanan ağaçtan yemeği de çekici gösterebilirim, ben bu güce sahibim. Şimdi o gökte iken ben ona böyle bir tuzak kurabildiysem eğer, dünyada onun çocuklarına dünyayı ve masiyetleri çok daha kolay olarak süslü ve çekici gösterebilirim, buna semadakinden daha çok gücüm yeter.

« لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَ » **"Ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!"**

Ayette geçen, « بِمَٓا » kelimesindeki "B" harfi kasem yani yemin manasınadır ve « مَٓا » ise mastariyet harfidir. Kasemin yani yeminin cevabı da; « لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ » kavlidir. Buna göre mana şöyle olmaktadır: "Senin sadece beni azdırman sebebiyle yemin ederim ki, ben onlara mutlaka masiyetleri süslü ve çekici olarak göstereceğim."

Bu ayette geçen « بِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ » kavlinin bir benzeri de, **(Sad,82)**

« قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَ » kavlidir. Yani yemin anlamında olması bakımından... Ancak bu iki ayetten birinde yapılan yemin, zatın sıfatına yapılırken, birinde ise fiilin sıfatına yemin edilmektedir. Fakihler bu ikisini farklı farklı değerlendirmişlerdir. Irak Ekolü ya da okulu mensupları, kudret, azamet ve izzet gibi yüce Allah'ın zatıyla alakalı sıfatlara yapılan ant içmeler yemindir, ancak rahmet, gazap-öfke gibi fiilini ilgilendiren sıfatlar ile ant içmek yemin değildir, diyorlar.

Ancak burada en doğru olan yol, örfe göre yapılan yeminlerdir. Toplumun kendi aralarında yemin olarak değerlendirdikleri ve yemin diye uygulaya geldikleri ve kabul ettikleri şeyler yemindir, bu şekilde kabul etmedikleri ise yemin değildir.

Bu ayet, fillerin yaratılması ve işin zahir yönünü bırakıp bunları sebebiyete yüklemeleri konusunda Mutezile mezhebinin aleyhlerine bir delildir.

٤٠- ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ﴾

40- "Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna."

« إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ » **"Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna."** Ayette geçen, « الْمُخْلَصِينَ » kelimesinin lam harfini, kıraat imamlarından Basra, Mekke ve Şam okulu mensupları esreli olarak, « الْمُخْلِصِينَ » olarak okumuşlardır. İblis yoldan çıkaracakları arasından, ancak ihlaslı olanlar dışında demekle, zaten bunlar üzerinde uğraşmasının, onları yoldan çıkaramayacağını, tuzağa düşüremeyeceğini ve onlar tarafından kabul görmeyeceğini bildiği için bunları ayrıca zikretmiştir ve bunlar hariç, demiştir.

٤١- ﴿قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ﴾

41- (Allah) şöyle buyurdu: "İşte bana varan dosdoğru yol budur."

« قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ » **"Allah şöyle buyurdu: "İşte bana varan dosdoğru yol budur."** Yani işte bu, bana gelen ve benim de gözetmem ve korumam icabeden dosdoğru olan yolumdur.

٤٢- ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾

42- "Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna."

« إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ » **"Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur. Ancak az-**

gınlardan sana uyanlar müstesna." Çünkü senin benim kullarım üzerin de bir hakimiyetin ve etkin olmayacaktır. Sadece onlardan, aptallıkları yüzünden senin peşinden gelmeyi seçenler, benim samimi ve dürüst olan kullarımın dışında kalacaklardır.

"Bir diğer yoruma göre ise, « عَلَيَّ » kavlinin manası, « إِلَيَّ » demektir. Kıraat imamlarından Yakub bunu, « عَلِيٌّ » olarak okumuşlardır. Bu da şanı, şerefi ve değeri üstün olan, onur sahibi demektir.

٤٣- ﴿وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾

43- Muhakkak cehennem, onların hepsine vâdolunan yerdir.

«وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ» **"Muhakkak cehennem, onların hepsine vâdolunan yerdir."** Buradaki zamir azıp sapanlara racidir.

٤٤- ﴿لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ﴾

44- Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer gurup ayrılmıştır.

« لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ » **"Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan** -İblisin yandaşlarından, ona uyanlardan- **her kapı için birer gurup ayrılmıştır."** Her bir kapı için ayrılmış belli bir pay, bir gurup bulunmaktadır. Denildiğine göte cehennemin kapılarından kasıt, onun tabakaları ile derekeleridir, yuvarlanacakları yerlerdir. Bunun en üst tabakası tevhid inancına sahip olanların bulunduğu tabakadır ki, bu kimseler burada günahları ve suçlarının ağırlığınca azap görüp cezalarını çektikten sonra buradan çıkarılacaklardır. İkinci tabakada Yahudiler, üçüncüsünde Hıristiyanlar, dördüncüsünde Sabiiler, beşinci tabakada Ateşe tapan Mecusiler, altıncı tabakada müşrikler ve yedinci tabaka da münafıklar içindir.

٤٥- ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾

45- (Allah'ın azabından korkup rahmetine sığınan) takvâ sahip leri, mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklar.

« إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ » **"Allah'ın azabından korkup rahmetine sığınan takvâ sahipleri, mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklar."**

Kıraat imamlarından Nafi, Ebu Amr ve Hafs burada geçen, « عُيُونٍ » kelimesini burada görüldüğü gibi ayın harfinin zammıyla okumuşlardır.

Mütteki: Bu kelime mutlak anlamda yasaklanmış olan şeylerden kaçınmaları ve sakınmaları gereken kimseler demektir. Ebu Mansur Maturidi'nin Şerh'de yani **"Tevilat"** eserinde söylediğine göre:

"Eğer, « لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ » kavline büyük günah işleyenler de giriyorsa, bu takdirde **"takva"** sahiplerinden kasıt, büyük günahlardan sakınanlar, demektir. Eğer bundan kasıt bu değilse, bu takdirde bununla muradolunanlar, şirkten sakınıp korunanlar, demektir.

٤٦- ﴿ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ ﴾

46- (Onlara denilir ki:) "Selametle-Esenlikle ve emniyet-güven içinde girin oraya."

« اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ » "Onlara denilir ki: **Esenlikle ve emniyet-güven içinde** -bir daha cennetten ve pınar başlarından uzaklaşmamak, çıkmamak ve orada hiçbir kötülükle, afetle karşılaşmamak üzere- **girin oraya."** Burada geçen, « بِسَلَامٍ » kelimesi haldir. Yani her sıkıntıdan ve azaptan kurtulmuş, sağ salim bir halde cennete girin, ya da, size selam ve esenlik olsun, yahut kendilerine selam verilir olduğu halde oraya girin, demektir. Çünkü melekler size selam vereceklerdir.

Ayrıca buradaki, « اٰمِنِينَ » kelimesi bir başka haldir.

٤٧- ﴿ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴾

47- Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.

« وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ » **"Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık;"** Burada geçen, « غِلٍّ » kelimesi, kalpte gizli olan kin ve düşmanlık, demektir. Yani herhangi bir müminin dünyada iken bir başkasına karşı duyduğu gizli bir kin ve nefreti varsa, Yüce Allah cennette bunu onların kalplerinden çıkarıp atacaktır. Hepsini de tertemiz kalp sahipleri kılacaktır.

Hz. Ali'den rivayete göre demiştir ki: "Ben, benim, Osman'ın, Talha'nın ve Zübeyr'in bu kimselerden olmamızı umut ederim."

Bir diğer yoruma göre bunun manası şöyledir denmiştir: "Allah, onların cennetteki dereceleri sebebiyle birbirlerini kıskanmamaları için gönüllerinden hasedi silip tertemiz hale getirir. Gönüllerinde ne kadar kin, nefret ve kıskanma duyguları varsa hepsini çıkarır ve bunların yerine sevgi, muhabbet ve dostluğu yerleştirir. "

« إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ » **"Onlar artık** -bu şekilde- **köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar."**

Burada geçen, « إِخْوَانًا » kelimesi haldir. Bir de denilmiştir ki: "Kendileri nereye ve hangi tarafa yönelirlerse yönelsinler, sevinç ve mutluluk da onlarla beraber hep döner durur. Böylece her hallerinde hep karşılıklıdırlar, hepsi de birbirlerini görüp dururular."

٤٨- ﴿لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ﴾

48- Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır.

« لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ » **"Onlara orada** -cennette- **hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır."** Çünkü asıl nimetin bütünü ya da tamamlanmış olması, orada ebedi olarak kalmaları iledir.

49. – 64. ÂYETLER

نَبِّئْ عِبَادِى أَنِّى أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَ أَنَّ عَذَابِى هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمَ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ ﴿٥١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِى عَلٰى أَنْ مَسَّنِىَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا اٰلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ اٰلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾

Meâli

49- (Resûlüm!) Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver.

50- Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir.

51- (Ey Resulüm!) Onlara İbrahim'in misafirlerinden, (melekler den) de haber ver.

52- Melekler onun yanına girdikleri zaman, "selam" dediler. (İbrahim) onlara dedi ki: "Biz sizden çekiniyoruz."

53- (Melekler) dediler ki: "Korkma; biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz."

54- (İbrahim) de şöyle dedi: "Bana ihtiyarlık çökmesine rağmen beni müjdeliyor musunuz? Beni ne ile müjdeliyorsunuz?"

55- Melekler dediler ki: "Sana gerçeği müjdeledik, sakın ümitsizliğe düşenlerden olma!"

56- (İbrahim) dedi ki: "Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?"

57- (İbrahim) dedi ki: "Ey elçiler! Başka ne işiniz var?"

58- (Melekler) dediler ki: "Biz, suçlu bir topluma (onları helâk etmeye) gönderildik."

59- "Ancak Lût ailesi hariç. Onların hepsini kurtaracağız."

60- ("Fakat Lût'un) karısı müstesna; biz onun geri kalanlardan olmasını takdir ettik."

61- (Melek olan) elçiler Lût âilesine gelince,

62- (Lût) onlara dedi ki: "Hakikaten siz tanınmayan kimselersiniz"

63- (Melekler) dediler ki: "Bilakis, biz sana, onların şüphe etmekte oldukları şeyi, (azabı ve helâkı) getirdik."

64- "Sana gerçeği getirdik; biz, hakikaten doğru söyleyenleriz."

Tefsiri

Yüce Allah vaat ve tehditleri içeren hususları bitirince hemen bunun peşinden de şu ayetlerini zikir buyurdu:

٤٩- ﴿ نَبِّئْ عِبَادِى اَنِّى اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾

49- (Resûlüm!) Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver.

« نَبِّئْ عِبَادِى اَنِّى اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ » **"Resûlüm! Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver."**

﴿ وَأَنَّ عَذَابِى هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴾ -٥٠

50- Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir.

« وَ أَنَّ عَذَابِى هُوَ الْعَذَابُ الأَلِيمُ » **"Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir."** Daha önce anlatılanları pekiştirmek ve bunun gönüllerde iyice yerleşmesini sağlamak için Rabbimiz bu iki ayette durumun insanlara bildirilmesini peygamberinden istemektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: ***"Eğer kul, Allah'ın affetmesinin ne kadar geniş olduğunu takdir edebilseydi, haramdan hiç geri durmazdı ve eğer azabının ne denli ağır ve şiddetli olduğunu bile bilseydi, kendisini büsbütün ibadete verirdi ve hiçbir günaha asla cesaret edemezdi."*** [1]

﴿ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ ﴾ -٥١

51- (Ey Resulüm!) **Onlara İbrahim'in misafirlerinden,** (meleklerden) **de haber ver.**

« وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ » **" Ey Resulüm! Onlara** -ümmetine- **İbrahim'in misafirlerinden, meleklerden de haber ver."** Böylece Allah tarafından Lut kavmine reva görülen azabın veya cezanın neden ileri geldiğinden ibret alıp kendileri için ders çıkarsınlar. Allah'ın gazabının neden ileri geldiğini ve suçlulardan, günahkarlardan nasıl intikam alındığını anlayabilsinler. Aynı zamanda Allah katındaki azabın nasıl gerçekleşmiş olduğunu ve O'nun azabının da « هُوَ الْعَذَابُ الأَلِيمُ » **"Elem verici bir azap olduğunu"** görsünler.

Bu ayetin başında yer alan, « وَنَبِّئْهُمْ » kavli, « نَبِّئْ عِبَادِى » kavli üzerine matuf bulunmaktadır. « ضَيْف » yani misafir veya konuk anlamındaki bu kelime, misafirler, konuklar demektir. Yani, «أَضْيَاف» anlamındadır. Bu misafirler de Hz. Cebrail (as) ve onbir melek idiler.

[1] Bak. İbn Cerir Tefsir;14/39

« ضَيْف » hem tekil ve hem çoğul olarak kullanılan bir kelimedir. Çünkü bu kelime, «ضافة» kökünden mastardır.

٥٢- ﴿إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ﴾

52- (Melekler) onun yanına girdikleri zaman, "selam" dediler. (İbrahim) onlara dedi ki: "Biz sizden çekiniyoruz."

« إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا » **"Melekler onun yanına girdikleri zaman, "selam" dediler."** Yani biz sana selam vererek, huzuruna esenliklerle gireriz veya biz seni bir selam ile selamlayarak girdik, dediler.

« قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ » "İbrahim onlara **dedi ki: "Biz sizden çekiniyoruz."** Endişe duymaktayız. Çünkü melekler ortaya konan sofraya yaklaşmamışlardı ya da eve izinsiz ve zamansız girmiş olmaları sebebiyle idi.

٥٣- ﴿قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ﴾

53- (Melekler) dediler ki: "Korkma; biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz."

« قَالُوا لَا تَوْجَلْ » **"Melekler dediler ki: "Korkma;"** Korku ve endişeye kapılacak bir durum yok.

« إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ » **"Biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz."** Burada geçen, « إِنَّا نُبَشِّرُكَ » kavli, korkmaya yer olmadığını bildiren bir gerekçe mahiyetinde olan yeni bir cümledir. Yani, "Sen muştulanan ve güven içinde olan birisi, sakın korkup endişeye kapılma!" demektir.

Kıraat imamlarından Hamza, şeddeli olan « نُبَشِّرُكَ » kelimesini şeddesiz olarak ve **nun** harfinin de fethiyle « نَبْشُرُكَ » olarak okumuştur.

Burada sözü edilen bilgin çocuk, Hud suresinde de, 71. ayetinde **"Biz onu İshak ile müjdeledik"** belirtildiği gibi bu, Hz. İshak'tır.

٥٤- ﴿ قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِى عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِىَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴾

54- (İbrahim) de şöyle dedi: "Bana ihtiyarlık çökmesine rağmen beni müjdeliyor musunuz? Beni ne ile müjdeliyorsunuz?"

« قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِى عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِىَ الْكِبَرُ » **"İbrahim de şöyle dedi: "Bana ihtiyarlık çökmesine rağmen beni müjdeliyor musunuz?"** Yani yaşımın oldukça ilerlemiş olmasına rağmen siz benim bir çocuğumun olabileceğini mi bana müjdeliyorsunuz? Yani doğal olarak yaş ilerleyince, böylesi ilerlemiş bir yaş döneminde bir çoğunun doğması pek olabilecek bir şey olarak görülemez. İşte bunun için böyle bir tepki gösteriliyor.

« فَبِمَ تُبَشِّرُونَ » **"Beni ne ile müjdeliyorsunuz?"** Burada, « فَبِمَ » kavlinde ki, «مَا » harfi, soru edatıdır, ancak buna hayret ve şaşkınlık manası kazandırılmıştır. Sanki şöyle denilir gibidir: "Hayret uyandıracak, şaşkınlık verecek ne gibi bir şey ile beni müjdeliyorsunuz?"

Kıraat imamlarından İbn Kesir; « تُبَشِّرُونَ » kelimesini, Nun harfinin kesri ve şeddeli olarak, « تُبَشِّرُونِّ » olarak kıraat etmiştir. Kelimenin aslı «تُبَشِّرُونَنِى » idi, Burada cemi nunu, asıl olan nuna idğam olundu ve sonra da **"Y"** harfi hazfedildi, delil olarak da kesre yani esre harekesi kaldı ve kelime, « تُبَشِّرُونِّ » olarak kaldı. Kıraat imamlarından Nafi ise bu kelimeyi şeddesiz olarak, « تُبَشِّرُونِ » şeklinde okumuştur. Bunun da aslı, « تُبَشِّرُونَنِى » idi. Burada da «ى » harfi, kesre ile yetinildiğinden hazfedilmiştir. Cemi nunu da iki nun harfi bir arada toplanmasın diye hazfedilmiş yani kaldırılmıştır. Diğer kıraat imamları ise, bunu nun harfinin fethiyle ve mefulün hazfiyle « تُبَشِّرُونَ » olarak kıraat etmişlerdir. **Nun** ise cemi **nun**udur.

٥٥- ﴿ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴾

55- (Melekler) dediler ki: "Sana gerçeği müjdeledik, sakın ümitsizliğe düşenlerden olma!"

« قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ » **" Melekler dediler ki: "Sana** -içinde şüpheye ve kuşkuya yer bırakmayan kesin- **gerçeği müjdeledik, sakın ümitsizliğe düşenlerden olma!"** sakın ye'se kapılanlardan olma!

٥٦- ﴿ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴾

56- (İbrahim) dedi ki: "Rabbinin rahmetinden, sapıklardan baş ka kim ümit keser?"

« قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ » "İbrahim **dedi ki: "Rabbinin rahmetinden, sapıklardan** -doğru olan yoldan sapanlardan veya kafirlerden- **başka kim ümit keser?"** Kıraat imamlarından, Ebu Amr, Yakub ve Ali Kisai, « يَقْنَطُ » kelimesindeki nun harfini esreli olarak, « يَقْنِطُ » olarak okumuşlardır. Diğer taraftan ayetteki, «إِلَّا الضَّالُّونَ» kavlinden kasıt kafirler olmuş olabilir. Nitekim bir diğer ayette şöyle buyurulmuştur: **"Şüphesiz kafirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez." (Yusuf, 87)** Yani: "Ben bu olayı Allah'ın rahmetinden umudumu kesmiş olarak söylüyor değilim. Yalnız bunu böyle görmemin sebebi doğal olarak ilahi sünnet gereği şimdiye dek olagelen âdet hep böyle cereyan etmiştir, diye düşünmem sebebiyledir, yoksa başka bir şekilde değil."

٥٧- ﴿ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴾

57- (İbrahim) dedi ki: "Ey elçiler! Başka ne işiniz var?"

«قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ» **"İbrahim dedi ki: "Ey elçiler! Başka ne işiniz var?"** Başka ne gibi bir görevle geldiniz?

٥٨- ﴿ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴾

58- (Melekler) dediler ki: "Biz, suçlu bir topluma (onları helâk etmeye) gönderildik."

« قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ » **"Melekler dediler ki: "Biz, suçlu bir topluma** -Lut kavmine- **onları helâk etmeye gönderildik."**

٥٩- ﴿ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾

59- "Ancak Lût ailesi hariç. Onların hepsini kurtaracağız."

« إِلَّا آلَ لُوطٍ » **"Ancak Lût ailesi hariç."** Burada Hz. Lut'un iman etmiş olan ailesi demek isteniyor. İstisna ise munkatı istisnadır. Çünkü kavmi zaten suçlu bir niteliğe sahiptirler. Müstesna ise böyle suçlu olanlar değildir. Ya da buradaki istisna muttasıl istisnadır. Bu durumdaki istisna ise, « مُجْرِمِينَ » kelimesindeki zamirden olabilir. Sanki burada şöyle buyurulmaktadır: "Sadece Lut ailesinin dışında, kavminin tümünün suçlu oldukları bir topluluğa..." demektir. Kısaca mana her iki istisna durumuna göre farklılık gösterir. Çünkü Lut ailesi, munkatı istisnada, irsal yani meleklerin gönderilmesi hükmünün dışında kalmaktadırlar. Melekler aslında Lut ailesi için değil, özellikle mücrim olan, suçlu görülen topluma gönderilmiş bulunuyorlar. "Bunların mücrim, günahkar ve inkarcı olan bir topluma gönderilmiş olmalarının" masına gelince; adeta okun, hedeftekilere atılıp gönderilmesi gibidir. Çünkü bunda azap verme, cezalandırma ve helak ile yok edilmeleri anlamı yatmaktadır. Sanki burada şöyle denilmektedir: "Biz mücrim yani suçlu ve günahkar olan inkarcı bir kavmi helak ettik. Ancak Lut ailesine gelince, Biz onları kurtardık." Muttasıl istisnaya gelince; bu durumda Hz. Lut'un ailesi de meleklerin gönderildiği hüküm amacı içine dahildirler. Yani melekler, diğerlerini helak etmek ve berikileri de kurtarmak üzere bunların hepsine gönderildiler.

Eğer istisna munkatı olursa, bu takdirde, « إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ » **"Onların hepsini kurtaracağız."** Kavli, « آلَ لُوطٍ » kavliyle ittisal yani bağlantılı olarak « لَكِنَّ » edatının haberiymişçesine değerlendirilir. Çünkü mana şöyle olmaktadır: "Fakat Lut ailesi kurtulmuş olacaklar." Eğer muttasıl istisna olarak değerlendirilirse, bu takdirde yeni bir cümle olarak kabul edilir. Bu durumda ise sanki Hz. İbrahim onlara şöyle demiş gibidir: "Peki ya Lut ailesinin durumu ne olacak?" Onlar da: "Biz onları kurtaracağız" demişlerdir.

٦٠- ﴿إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ﴾

60- "Fakat (Lût'un) karısı müstesna; biz onun geri kalanlardan olmasını takdir ettik."

« إِلَّا امْرَأَتَهُ » **"Fakat Lût'un karısı müstesna;"** Bu müstesna, « لَمُنَجُّوهُمْ » kavlindeki mecrur zamirden istisna edilmiştir. Yoksa bu, bir istisnadan bir istisna daha yapmak anlamında değildir. Çünkü istisna olandan tekrar istisna yapmak, ancak aynı hükümde bir olmaları, muttahit bulunmaları halinde olabilir. Yani şöyle demek gibi:

« أَهْلَكْنَا إِلَّا آلَ لُوطٍ إِلَّا امْرَأَتَهُ » *"Biz onları helak ettik, karısı dışında Lut ailesi müstesna."* İşte burada iki hüküm birbirine karışmış olmaktadır. Çünkü, « إِلَّا آلَ لُوطٍ » kavli, « أَرْسَلْنَا » kavline veya, « مُجْرِمِينَ » kavline müteallik bulunmaktadır.

Oysa, « إِلَّا امْرَأَتَهُ » kavli ise, « لَمُنَجُّوهُمْ » kavline müteallіktir. Bu takdirde bir istisnadan tekrar nasıl istisna yapılmış olabilsin ki?!

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « لَمُنَجُّوهُمْ » kavlini, şeddesiz olarak, « لَمُنْجُوهُمْ » okumuşlardır.

« قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ » **"Biz onun geri kalanlardan olmasını takdir ettik."** Geride kalarak azap görenlerden olmasını takdir ettik. Kıraat imamlarından Ebu Bekir Şube, « قَدَّرْنَا » kavlini şeddesiz olarak, « قَدَرْنَا » diye okumuştur. Denmiştir ki, eğer, bunun haberine lam harfi gelmemiş olsaydı, bu takdirde mutlaka, « إِنَّ » edatının fethalı olarak, « أَنَّ » şeklinde gelmesi gerekli/vacip olurdu. Çünkü bu edat isim ve haberiyle beraber, « قَدَّرْنَا » kavlinin mefulüdür. Ancak bu, **(Saffat,158)** « وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ » kavli gibidir. Ancak burada, takdir

fiilini yani «قَدَّرْنَا» fiilini melekler kendilerine isnat ettiler ve melekler: **"Allah bunu böyle takdir buyurdu"** demediler. Çünkü kendileri zaten Allah'a yakındırlar ve zaten Onun emri ile gelmişlerdir. Nitekim kralın gözde adamları, "Biz şöyle emrettik" dedikleri zaman, emredenin aslında kral olduğunu, onun adına böyle söylediklerini ifade etmiş oluyorlar. Bu da öyledir.

٦١- ﴿فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ﴾

61- (Melek olan) elçiler Lût âilesine gelince,

« فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ » **"Melek olan elçiler Lût âilesine gelince,"**

٦٢- ﴿قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ﴾

62- Lût onlara dedi ki: "Hakikaten siz tanınmayan kimselersiniz"

« قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ» **"Lût onlara dedi ki: "Hakikaten siz tanınmayan kimselersiniz"** Yani ben sizi tanımıyorum, siz yabancı kimselersiniz. Ancak üzerinizde uzun yoldan geldiğinizi gösteren bir belirti de yok, buralı da değilsiniz. Endişem o ki, sizin yüzünüzden bir kötülükle karşı karşıya kalacağım.

٦٣- ﴿قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾

63- (Melekler) dediler ki: "Bilakis, biz sana, onların şüphe etmekte oldukları şeyi, (azabı ve helâkı) getirdik."

« قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ» **"Melekler dediler ki: "Bilakis, biz sana, onların şüphe etmekte oldukları şeyi, azabı ve helâkı getirdik."** Yani durum sebebiyle bizden hoşlanmadığın ve rahatsız olacağın bir şey için gelmiş değiliz biz. Aksine biz, seni sevindirecek, mutlu kılacak ve seni düşmanlarından kurtaracak bir iş için sana geldik. Bu ise, senin kendilerini kendisiyle korkutup tehditte bulunduğun ve inmesini beklediğin azabı getirdik. Oysa onlar bu azabın geleceği hakkında şüpheli idiler ve seni yalanlıyorlardı.

٦٤- ﴿وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾

64- "Sana gerçeği getirdik; biz, hakikaten doğru söyleyenleriz."

« وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ » **"Sana gerçeği** -onların kesinleşen azabını- **getirdik; biz, hakikaten** -onlara ineceğini bildirdiğimiz azap konusunda- **doğru söyleyenleriz."**

❁ ❁ ❁

65. – 77. ÂYETLER

فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ
أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ
دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا
تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هَؤُلَاءِ
بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ
﴿٧٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا
وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

Meâli

65- Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü. Sizden hiç kimse, sakın dönüp de ardına bakmasın, istenen yere gidin."

66- Biz Lût'a şu hükmümüzü vahyettik: "Sabaha çıkarlarken mutlaka onların ardı kesilmiş olacaktır."

67- Şehir halkı, birbirlerini kutlayarak, (meleklerin yanına) geldiler.

68- (Lût) onlara şöyle dedi: "Bunlar benim misafirimdir. Sakın beni utandırmayın;

69- Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin!"

70- Kavmi de ona dediler ki:"Biz seni, elâlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?"

71- (Lût) da onlara dedi ki: "İşte kızlarım! (Düşündüğünüzü) yapacaksanız (onlarla evlenin)"

72- (Resûlüm!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.

73- Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı.

74- Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.

75- İşte bunda ibret alanlar için işaretler vardır.

76- Onlar hâla gözler önünde duran bir yol üzerindedirler.

77- Hakikaten bunda iman edenler için bir ibret vardır.

Tefsiri

٦٥- ﴿ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴾

65- Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü. Sizden hiç kimse, sakın dönüp de ardına bakmasın, istenen yere gidin."

« فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ » **"Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar,"** Gece bitiminde veya gecenin hareket etmeye elverişli olan bir anında onları yola çıkar.

« وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ » **"Sen de arkalarından yürü."** Onları görebilmen ve durumlarını öğrenmen, sıkıntılarını paylaşman için sen de arkalarından git., onları gözet.

« وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ » **"Sizden hiç kimse, sakın dönüp de ardına bakmasın,"** Kavimlerinin başına inen azabı görmemeleri ve onların

başlarına gelenler sebebiyle onlara acıma hissi duymamaları için kimse dönüp geriye bakmasın. Ya da buradaki yasaklamadan maksat, yürürken işi yavaştan almamaları, hızlı hareketi elden bırakmamaları, durup beklememeleri ifadesinden kinayedir. Çünkü etrafına bakınıp duran kimse, az da olsa yürüyüşünde duraklamalara ve gecikmelere neden olur.

« وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ » **"İstenen yere gidin."** Allah'ın size gitmesini emredip istediği yere gidin. Bu yerler de Şam ya da Mısır'dır.

٦٦- ﴿وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ﴾

66- Biz Lût'a şu hükmümüzü vahyettik: "Sabaha çıkarlarken mutlaka onların ardı kesilmiş olacaktır."

« وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذٰلِكَ الْأَمْرَ » **"Biz Lût'a şu hükmümüzü vahyettik:"**

Burada geçen, « وَقَضَيْنَا » kelimesi, «إلى» cer edatı ile müteaddi yani geçişli hale gelir. Çünkü bu kelime, "Vahyettik" manasını tazmin etmektedir, taşımaktadır. Sanki: " Biz ona kesin olarak ve katiyetle şunu vahy ettik, bildirdik" denir gibidir.

Vahyedilen bu şey ise, « أَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ » **"Sabaha çıkarlarken** -tam sabaha girmek üzerlerken- **mutlaka onların ardı** -sonlar- **kesilmiş olacaktır."** Kavliyle yapılan açıklamadır. Bunun müphem yani üstü kapalı ifade olmasında, tefsirinde yani açıklamasında, bu işin önemine işaret vardır. « دَابِرَ » kelimesi son ve sonları demektir. Yani, *"kökleri kazınana ve kendilerinde tek bir kişileri kalmayana dek"* demektir. « مُصْبِحِينَ » kavli, « هٰٓؤُلَاءِ » kavlinden haldir.

٦٧- ﴿وَجَٓاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ﴾

67- Şehir halkı, birbirlerini kutlayarak, (meleklerin yanına) geldiler.

« وَجَٓاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ » **"Şehir halkı** –Sedum şehrinin halkı-, **birbirlerini kutlayarak, meleklerin yanına geldiler."** Kötü emelle-

rini tatmin amacıyla meleklerin olduğu yere geldiler. Adı geçen Sedum şehrinde yaşayan insanların iğrenç fiilleri sebebiyle bu kötülük için darbı mesel haline gelmiştir.

٦٨- ﴿ قَالَ إِنَّ هٰؤُلَٓاءِ ضَيْفٖي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴾

68- (Lût) onlara şöyle dedi: "Bunlar benim misafirimdir. Sakın beni utandırmayın;

« قَالَ إِنَّ هٰؤُلَٓاءِ ضَيْفٖي فَلَا تَفْضَحُونِ » **"Lût onlara şöyle dedi: "Bunlar benim misafirimdir. Sakın beni utandırmayın;"** Yani misafirlerimin rezil kılınmasıyla beni rezil etmiş olursunuz. Çünkü misafirlerime kötülük edenler, bana kötülük etmiş olurlar.

٦٩- ﴿ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴾

69- Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin!"

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ » **"Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin!"** Yani misafirlerimi ya da konuklarımı aşağılık bir konuma düşürmekle beni de onların yanında aşağılar duruma getirmeyin. Ayetteki, « تُخْزُونِ » kelimesi, «خزى» kökünden alınmadır, bu da aşağılamak, horlamak ve zelil kılmak gibi manalara gelir. Kıraat imamlarından Yakub, « تَفْضَحُونِ » kavliyle, « تُخْزُونِ » kavlini «ى» harfiyle, «يَفْضَحُونِ» ve « يَخْزُونِ » olarak okumuştur.

٧٠- ﴿ قَالُٓوا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمٖينَ ﴾

70- (Kavmi de ona) dediler ki:"Biz seni, elâlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?"

« قَالُٓوا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمٖينَ » **"Kavmi de ona dediler ki:"Biz seni, elâlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?"** Hiçbir kimseyi korumamanı ya da savunmamanı senden istememiş miydik? Çünkü bunlar kim olursa olsun herkese saldırıyor, taarruzda bulunuyorlardı. Hz. Lut (a.s) onları yasaklanan bu kötü şeyden menetmeye uğraşıyordu, karşı

koymaya çalışıyordu. Onlarla taarruza uğrayanlar arasında bir siper, bir engel olmaya gayret gösteriyordu. Ancak kavmi onu tehdit ediyor ve ona şöyle diyorlardı:

"Ey Lut! Eğer (bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, mutlaka sürgün edilenlerden olacaksın." (Şuara,167)

Ya da böyle yabancıları konuk edinip korumaktan geri durmazsan seni sürgüne göndeririz.

٧١- ﴿قَالَ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتٖٓي اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلٖينَ﴾

71- (Lût da onlara) dedi ki: "İşte kızlarım! (Düşündüğünüzü) yapacaksanız (onlarla evlenin.)"

« قَالَ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتٖٓي اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلٖينَ » **"Lût da onlara dedi ki: "İşte kızlarım!"** Onlarla nikahlanıp evlenin. O dönemde kafirlerle inanmış kadınların evlenmeleri caizdi. Gelin benim misafirlerime dokunmayın. **"Düşündüğünüzü yapacaksanız onlarla evlenin."** Eğer şehevi isteklerinizi tatmin etmek peşinde iseniz, haram olan yoldan değil de gelin helal yoldan, kızlarımla evlenmekle bu ihtiyacınızı giderin. Hz. Lut'un bu telaşı karşısında melekler Lut (as)'a şöyle dediler:

٧٢- ﴿لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفٖي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾

72- (Resûlüm!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.

« لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفٖي سَكْرَتِهِمْ » **"Resûlüm! Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı."** Yani onların akıllarını başlarından alan azgınlık ve sapkınlıkları içerisinde bocalayıp duruyorlardı. Öyle ki yanlışla doğruyu ayırt edemeyecek bir halde idiler. Bununla bu toplumun kadınları bırakıp erkeklerle tatmin olmaya gittiklerine işaret olunmaktadır. Şimdi onlar böyle bir şaşkınlık içerisinde bulunurlarken, akıllarını yitirmiş bir halde iken senin sözlerini nasıl kabul edebilirler ki? Senin öğütlerine nasıl kulak versinler ki?

Ya da buradaki hitap Hz. Peygamber (s.a.v.)'e dir ve yapılan yemin de onun hayatına yapılmaktadır. Ondan başka kimsenin hayatı adına Allah yemin etmemiştir. Bu da Hz. Peygamber (s.a.v.)'e tazim ve saygı

ifadesidir. Allah'ın kendisine verdiği önemi göstermektedir. İster, "Amr" kelimesi olsun, ister "Ömür" kelimsi olsun mana bakımından her ikisi de aynıdır ve ömür anlamındadır. Bu da **beka** anlamındadır. Ancak burada yemin ifadesinde, « لَعَمْرُكَ » diye ayın harfinin meftuh olarak özellikle zikredilmiş olması, hafif olan harekeyi tercih sebebiyledir. Çünkü bu, dillerde çokça yemin anlamında hep dolaştığından fetha hareke tercih edilmiş ve bu bakımdan da haberi de hazfolunmuştur. Bu, "Senin ömrüne, hayatına yemin ederim ki," demektir.

٧٣- ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ﴾

73- Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı.

« فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ » **"Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı."** Cebrail (as)'in sesi... tam güneş doğmaya başladığı bir sırada...Güneş ışınları parlamaya başladığında... gün ışımasıyla beraber...

٧٤- ﴿فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ﴾

74- Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.

« فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا » **"Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik."** Cebrail (as) o kasabaları, şehirleri göğe kaldırıp sonra da yere attı, altını üstüne getirdi. Ayetteki zamir Hz. Lut'un kavminin şehir ve kasabalarına racidir.

« وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ » **"Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık."**

٧٥- ﴿إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ﴾

75- İşte bunda ibret alanlar için işaretler vardır.

« إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ » **"İşte bunda ibret alanlar için işaretler vardır."** Yani düşünüp uzağı görenler, feraset sahibi olanlar için alınacak dersler vardır. Sanki bu gibi kimseler bir şeyin iç yüzünü, dış yüzündeki bir takım işaret ve belirtilerle bilen ve anlayan kimselerdir.

﴿وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ﴾ -٧٦

76- Onlar hâla gözler önünde duran bir yol üzerindedirler.

« وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ » **"Onlar** -o şehir ve kasabalar, bunların kalıntıları- **hâlâ gözler önünde** -ayakta, sabit olarak- **duran bir yol üzerindedirler."** İnsanlar oralardan gelip geçerlerken onları hâlâ ayakta duruyor olarak ve henüz kalıntılar yok olmamış bir şekilde görmekteler. Evet onlar bu eserleri yani kalıntıları görüyorlar. Burada Kureyş toplumuna bir uyarıda bulunulmaktadır. Bu âdeta, **(Saffat,137-138) (Ey insanlar!) Siz de sabah ve akşam onlara uğruyorsunuz"** kavli gibidir.

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ -٧٧

77- Hakikaten bunda iman edenler için bir ibret vardır.

« إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ » **"Hakikaten bunda iman edenler için bir ibret vardır."** Çünkü bu gibi şeylerden ancak inananlar bakıp ders alırlar ve bunlardan yararlanırlar.

❁ ❁ ❁

78. – 99. ÂYETLER

وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَۙ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْۘ وَإِنَّهُمَا
لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَۙ ﴿٨٠﴾
وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ
الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَٓا
أَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَۜ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا إِلَّا بِالْحَقِّۜ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ
الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ
سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلٰى مَا
مَتَّعْنَا بِهٖٓ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُۚ ﴿٨٩﴾ كَمَٓا أَنْزَلْنَا عَلَى
الْمُقْتَسِمِينَۙ ﴿٩٠﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ
أَجْمَعِينَۙ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ
عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَۙ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ
مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ
صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَۙ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَۙ

﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

Meâli

78- Eyke halkı da gerçekten zalim idiler.

79- Biz onlardan da intikam aldık. Gerçek şu ki, sözkonusu her iki günahkar toplum da (bugün bile görülebilen) ana-işlek yol üzerinde yaşamaktaydılar.

80- Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.

81- Biz onlara mucizelerimizi vermiştik; fakat onlardan yüz çevirmişlerdi.

82- Onlar, dağlardan emniyet içinde kalacakları evler oyarlardı.

83- Onları da sabaha çıkarlarken o korkunç ses yakaladı.

84- Kazanmakta oldukları şeyler onlardan hiçbir zararı savmadı.

85- Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık. O saat (kıyamet) mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muamele et.

86- Şüphesiz Rabbin hakkıyla yaratan pek iyi bilendir.

87- Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'an'ı verdik.

88- Sakın onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme ve müminlere alçak gönüllü ol.

89- (Ey Resulüm!) De ki: "Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım."

90- Nitekim biz, (Kur'an'ı) kısımlara ayıranlara (azabı) indirmişizdir.

91- Onlar, Kur'an'ı bölüp ayıranlardır.

92- Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini sorguya çekeceğiz.

93- Yaptıklarından dolayı.

94- Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!

95- (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz.

96- Onlar Allah ile beraber başka bir tanrı edinenlerdir. (Kimin doğru olduğunu) yakında bilecekler!

97- Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz.

98- Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!

99- Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et!

Tefsiri

٧٨- ﴿ وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴾

78- Eyke halkı da gerçekten zalim idiler.

« وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ » "Asıl olan durum şu ki: **Eyke** – yani yoğun ve kesif ormanlık bölge- **halkı da gerçekten zalim** -kafir- **idi ler.**" Bunlar Hz. Şuayb (as)'ın kavmi idiler.

٧٩- ﴿ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ ﴾

79- Biz onlardan da intikam aldık. Gerçek şu ki, sözkonusu her iki (günahkar) **toplum da** (bugün bile görülebilen) **ana-işlek yol üzerin de yaşamaktaydılar.**

« فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ » "**Biz onlardan da intikam aldık.**" Bunlar Hz. Şuayb'ı yalanlayınca, Biz de kendilerini helak ettik.

« وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ » "**Gerçek şu ki, sözkonusu her iki günahkar toplum da** -Lut kavmi ile Şuayb kavminin şehir ve kasabaları halkı- **bugün bile görülebilen ana-işlek yol üzerinde yaşamaktaydılar.**"

Ayetteki, « لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ » kavli, apaçık yol, ana yol, demektir. Çünkü, « إِمَامٍ » kelimesi, kendisiyle eksiklik tamamlanan veya kendisine uyu lan, izinden gidilen demektir. Burada yol anlamında geçmektedir. Aynı zamanda yapı ustalarının ucuna ip bağlı bulunan şakul aletine de denir ki, belli bir yol ve düzlem anlamındadır. Çünkü ancak bu ikisiyle yapılacak şeyler tamamlanabilir.

﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ﴾ -٨٠

80- Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.

« وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ » **"Andolsun, Hicr** -Semud- **halkı da peygamberleri** -Salih peygamberi- **yalanlamıştı."** Çünkü bunların Peygamberi Hz. Salih idi. Burada çoğul olarak geçmesi ise, tüm peygamberlerin, ümmetlerini bütün peygamberlere iman etmeye davet etmeleri açısındandır. Dolayısıyla bu peygamberlerden herhangi birini yalanlamak, hepsini yalanlamak gibidir. Ya da burada Hz. Salih ve onunla beraber ona iman etmiş olanlar muradolunmuş olabilir. Nitekim İbn Zübeyr ve ashabı için kısaca Ayette geçen, Hubeybiler denir. Yani böyle denince bunlar anlaşılır. "**Hicr**" ise onların bulundukları vadidir ki burası Medine ile Şam arasında yer alan bir yerleşim bölgesiydi.

﴿وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ -٨١

81- Biz onlara mucizelerimizi vermiştik; fakat onlardan yüz çevirmişlerdi.

«وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ» **"Biz onlara mucizelerimizi vermiştik; fakat onlardan yüz çevirmişlerdi."** Yani gönderilen mucize lerden yüzçevirdiler ve onlara inanmadılar.

﴿وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ﴾ -٨٢

82- Onlar, dağlardan emniyet içinde kalacakları evler oyarlardı.

« وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ » **"Onlar, dağlardan emniyet içinde kalacakları evler oyarlardı."** Yani taşları yontarak dağlardan güven içinde kalabilecekleri, hırsızların ve düşmanların ulaşıp delip yıkamayacakları sağlamlıkta yapılar yapıyorlardı. Kısaca düşmanlar ve hırsız lar tarafından yıkılamayacak sağlamlık ve güvenilirlikte binalar inşa ediyorlardı. Yahut da kendilerini Allah'ın azabından koruyup kurtaracak binalar inşa ediyorlardı. Zavallılar böyle yapmakla kendilerini bu sağlam yapılar sayesinde Allah'ın azabından korunacaklarını sanıyorlardı.

٨٣- ﴿ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴾

83- Onları da sabaha çıkarlarken o korkunç ses yakaladı.

« فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ » **"Onları da sabaha çıkarlarken o korkunç ses** -azap- **yakaladı."** Bu olay dördüncü günde sabah vaktinde gerçekleşmişti.

٨٤- ﴿ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾

84- Kazanmakta oldukları şeyler onlardan hiçbir zararı savmadı.

« فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ » **"Kazanmakta oldukları şeyler onlardan hiçbir zararı savmadı."** Ne o sağlam ve güvenli yapı dedikleri binaları ve ne de kazandıkları değerli mal varlıkları kendilerini o azaptan kurtarmamıştı.

٨٥- ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾

85- Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık. O saat (kıyamet) mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muamele et.

« وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ » **"Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık."** Yani batıl karışmaksızın ve abes olmaksızın yarattık. Ya da ceza gününde, dünyada iken işlenen ameller sebebiyle adaletin uygulanması ve haksızlığın önüne geçilmesi nedeniyle yarattık.

« وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ » **"O saat-kıyamet, mutlaka gelecektir."** Ayette görüldüğü gibi, kıyamete "saat" adının verilmesi, her an için meydana gelme beklentisi olması sebebiyledir. İşte o gün geldiğinde Allah, düşmanlarından senin öcünü alacak, seni de onları da yaptıkları iyilikleri ve kötülükleri sebebiyle hesaba çekecektir, iyiliği olanlara mükafat, kötülük işlemiş olanlara da ceza verecektir. Çünkü Allah gökleri de yeri de ve ikisi arasında var olan şeyleri de sadece bunun için yaratmıştır.

« فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ » **"Şimdilik onlara güzel muamele et."** Onlara karşı şimdilik güzel davran, yumuşaklıkla yaklaş, sert çıkış yapma. Denilmiştir ki bu ayet, Seyf ayetiyle yani savaşa izin veren ayetle mensuh kılınmıştır yani yürürlükten kaldırılmıştır. Şayet bununla onlara uymama, onlara muhalefet et manası muradolunuyorsa, bu takdir de ayet mensuh değildir yani hükmü yürürlüktedir.

٨٦- ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾

86- Şüphesiz Rabbin hakkıyla yaratan pek iyi bilendir.

« إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ » **"Şüphesiz Rabbin hakkıyla** -seni de onları da- **yaratan,** -senin de onların da durumlarını- **pek iyi bilendir."** İşte bu bakımdan aranızda geçenlerin tamamını bilir, Ona hiçbir şey gizli kalmaz ve aranızda da O hüküm verecektir.

٨٧- ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ﴾

87- Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kuran'ı verdik.

« وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي » **"Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti..."** Fatiha suresini veya yedi uzun sureyi verdik. Ancak yedinci surenin hangi sure olduğu hakkında ihtilaf olunmuştur. Kimi bu surenin Enfal ve Berae yani tevbe suresi olduğunu, çünkü bu iki sure bir tek sure hükmündedir, demişlerdir. Delil olarak da her iki sure arasında Besmelenin yazılmamış olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kimisi de bu yedincisi, Yunus suresidir, demiştir. Ya da Kur'an'ın Esbaı (yedi uzun suresi).

« الْمَثَانِي » bu kelime, **"Tesniye"** kelimesinden alınmadır. Bu da tekrarlanmak demektir. Çünkü Fatiha suresi her namazın her rekatında tekrarlanan bir suredir. Ya da bu kelime, "Sena" kökünden alınmadır. Çünkü Fatiha suresi Allah'a övgüyü de kapsadığından bu isim verilmiştir. Bu kelimenin tekili, ayetin sıfatı olarak, ya, « مُثَنَّة » veya « مُثْنِيَة » olabilir. Ya da sureler veya Esba' (yedi uzun sure) olabilir. Çünkü bu surelerde kıssaların tekrarı, öğütler, vaatler, tehdit ve uyarılar ve sena yer

almaktadır. Bütün bunlarda hep Allah'a övgü yer alır. Eğer, sadece yediyi tekrarlanan anlamında değerlendirecek olursan, bu durumda, « مِنْ » edatı tebyin yani açıklama anlamındadır. Ancak tekrarlanan olarak Kur'anı kastedersen, bu takdirde, « مِنْ » edatı teb'iz içindir.

« وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ » **"Ve yüce Kur'an'ı verdik."** Bu, aynı şeyin kendisi üzerine atfı değildir. Çünkü eğer burada, "Yedi" ile kasıt Fatiha suresi veya yedi sure ise, bunlar dışında kalan kısmına da Kur'an ismi verilmektedir. Çünkü Kur'an ismi, Kur'an'ın tümüne isim olarak verildiği gibi, bir kısmı için de aynı şekilde Kur'an denir. Bunun da delili şu ayettir: **"Biz sana bu Kur'an'ı (sureyi) vahyetmekle geçmiş toplumların haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz." (Yusuf, 3)**

Eğer bununla muradolunan şey Esba' ise bu takdirde mana şöyle olur: **"Biz sana, kendisine Seb'u'l-Mesani denilenleri ve yüce Kurân'ı verdik."** Yani şu iki niteliği cami olanı.. bu nitelikler de ya tekrarlanmadır ya da sena ve ululuk, büyüklüktür. Yüce Allah daha sonra Resulüne şöyle buyurmaktadır:

٨٨- ﴿ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾

88- Sakın onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme ve müminlere alçak gönüllü ol.

« لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ » **"Sa-kın onlardan bazı sınıflara** -örneğin Yahudi, Hıristiyan ve Mecusilere- **verdiğimiz dünya malına göz dikme,"** Gözlerini onlara dikerek, onların özlemini duyarak tamah etme, onları arzulama. Yani: "Sana, nimetler üstü en büyük verildi. İşte bu nimet, en büyük nimetlerin bile yanında oldukça basit olarak kaldığı en büyük nimet ki bu, Kur'an-ı Azim'dir. Sana bununla yetinmeni emrederim. O halde gözlerini basit dünya metaına çevirme!" Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Kim Kur'an île yetinmez veya teğannide bulunmaz ise o bizden değildir." [2]

---

[2] Buhari;7527

Ebu Bekir'in rivayet ettiği hadis de şöyledir: *"Kime Kur'an verilir de, kendisine dünyalık verilmiş olan birine bakıp da, ona verileni değer li görürse, bu kimse değeri büyük olanı küçültmüş ve değeri basit olanı da büyütmüş olur."*[3]

« وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ » **"Onlardan dolayı üzülme"** Yani onların ellerinde var olan mal varlıklarını temenni etme ve onlar iman etmediler, etselerdi, onlar sayesinde İslam ve Müslümanlar güç kazanırlardı diye de, **"Onlardan dolayı üzülme"** « وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ » **"Ve müminlere alçak gönüllü ol."** Seninle birlikte hareket eden fakir ve yoksul müminlere göğüs ger, alçak gönüllü olarak davran. Zenginlerin iman etmesindense bunlardan bir tanesini hoş tutmaya bak. Bırak iman için zenginlerin peşine takılmayı.

٨٩- ﴿وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾

89- (Ey Resulüm!) De ki: "Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım."

«وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ» **"Ey Resulüm!** -Onlara- **de ki: "Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım."** Ben sizi delil ve burhan ile uyarıyor ve size, "Allah'ın azabı başınıza inecektir" diyorum.

٩٠- ﴿كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾

90- Nitekim biz, (Kur'an'ı) kısımlara ayıranlara azabı indirmişizdir.

« كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ » **"Nitekim biz, Kur'an'ı kısımlara ayıranlara azabı indirmişizdir."** Yani Kendilerine kitap verilip de onun bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak suretiyle parçalara ayıran kitap ehline nasıl kitap indirdiysek, onun gibi sana da Kur'an-ı indirdik.

Buradaki, « كَمَا أَنْزَلْنَا » kavli, daha önce geçen « وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ » kavline müteallıktir.

---

[3] Hafız, Ebu Bekir'den böyle bir rivayete rastlamadım, demiştir. Haşiyetu'l-Keşşaf; 2/588

٩١- ﴿ اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ ﴾

91- Onlar, Kur'an'ı bölüp ayıranlardır.

« اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ » **"Onlar, Kur'an'ı bölüp ayıranlardır."** Burada geçen, « عِضِينَ » kelimesi, parçalar, cüzler demektir. Kelime çoğuldur. Tekili ise, «عِضَةٌ » kelimesidir. Kelimenin aslı da, «عِضْوَةٌ » olup kelime, « فِعْلَةٌ » kalıbındadır. Koyunu parçalara ayırdı anlamın da olan, «عَضَى الشَّاةَ » cümlesinde olduğu gibi. Çünkü kitap ehli inatlarında ısrarla şöyle diyorlardı: "Kur'an'ın bir kısmı haktır, Tevrat ve İncil'e uygun düşmektedir. Bir kısmı ise batıldır, Tevrat ve İncil'e aykırıdır." Böylece Kur'an'ı hak olan ve batıl olan diye kısımlara ve parçalara ayırıyorlardı. Denilmiştir ki, bunlar Kur'an ile alay ediyor ve bunlardan bir kısmı: "Bakara suresi benim içindir, bir diğeri de Al-i İmran suresi benim içindir" diyordu. Ya da bunlar Kur'an ile kendi kitaplarında okuduklarını demek istiyorlardı. Çünkü bunlar kitaplarını da kısımlara ayırmışlardı. Yahudiler Tevrat'ın bir kısmına inanıyor ve bir kısmına da inanmayıp yalanlıyorlardı. Nitekim Hıristiyanlar da İncil'in bir kısmını kabul ediyor ve bir kısmını da yalanlıyorlardı.

Ayrıca, «اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ» kavlinin, daha önce geçen, «النَّذِيرُ » kavliyle mansubtur. Yani, *"Ben, Kur'an'ı büyüdür, şiirdir, efsanedir gibi parçalara ayıranları uyarıyorum. Bunlar da tıpkı daha önce kendilerine indirdiğimiz kitapları kısımlara ayıranlar gibi yapmaktadırlar."* Bunların sayıları oniki kişidir. Bunlardan her biri ayrı ayrı yerlerde hac mevsiminde Mekke'nin girişlerini tutmuşlar, böylece Mekke'ye gelenleri, Allah Resulüne iman etmekten menediyorlardı ve şöyle diyorlardı: Bizden ayrılan şu kimseye aldanmayın, o bir büyücüdür. Bir diğeri de, o bir yalancıdır, bir başkası ise o şairdir, diyordu. Böylece Allah onları helak etti.

« لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ » kavli, birinci veche ya da değerlendirmeye göre ikisi arasında itiraz yani parantez cümlesidir. Çünkü bunların Allah Resulü (s.a.v)'ü yalanlamaları ve ona karşı düşmanlıkta bulunmaları sebe-

biyle bu Allah Resulü için bir teselli, bir gönül alma, gönlünü hoş tutmadır. Bu bakımdan teselli manasında olan itiraz cümlesini yasakla ihtiva eder bir şekilde getirdi. Burada yasak olayı, bunların dünyalıklarına iltifat etmemesi, değer vermemesi ve bunların kafirliklerinde ısrar etmelerinden dolayı da Hz. Peygamberin buna üzülmemesi konusu idi. Evet kafirlere, zenginliklerine aldırmayacak, onları önemsemeyecek ve kendini bütünüyle müminlere vermesi gerektiği hususundaki emir. İnanalar ister yoksul, ister zengin, ister sağlam ve ister sakat olsunlar, mutlaka bunlara itibar edilmesi gerektiği emri Allah Resulüne verildi.

٩٢- ﴿ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴾

92- Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini sorguya çekeceğiz.

« فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ » **"Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini sorguya çekeceğiz."**

٩٣- ﴿ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

93- Yaptıklarından dolayı.

« عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"Yaptıklarından dolayı."** Allah'ın zatına, Rububiyetine yemin olsun ki, hepsi de Allah Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.), ya da Kur'an veya Allah'ın kitapları hakkında, bunlar arasında ayırım yaptıkları için kıyamet gününde tek tek mutlaka hesaba çekileceklerdir.

٩٤- ﴿ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾

94- Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!

« فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ » **"Sana emrolunanı açıkça söyle"** Onu ortaya dök, izhar eyle, aşikare söyle. Nitekim açıkça konuşulduğu zaman, hüccet ve delillerle konuştu, haykırdı ve seslendi, diye söylenir. Bu, « اصْدَعْ » kelimesi, « الصديع » kökünden türemedir. Bu ise yarmak ve tan yeri ağar-

ması, açıklık ve netlik anlamındadır. Ya da, « فَاصْدَعْ » kavli hak ile batılı birbirinden ayırdet, demektir. Bu da camdaki çatlaklık demektir ki açıklık, görülme anlamındadır. Mana şöyle olmaktadır: "Sana emrolunan şeriatı..."

Burada cer edatı hazfolunmuştur. Yani bu, «بِمَا تُؤْمَرُ بِهِ» takdirindedir. Tıpkı şairin şu kavli gibi: « اَمَرْتُكَ الْخَيْرَ فَافْعَلْ مَا اُمِرْتَ بِهِ »

« وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ » **"Ve ortak koşanlardan yüz çevir!"** Bu, onları basite indirme, önemsememe konusunda bir emirdir.

٩٥- ﴿اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾

95- (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz.

« اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ » **"Seninle alay edenlere karşı biz sana yeteriz."** Cumhura göre bu ayet beş kimse hakkında nazil olmuştur. Bunlar aşırı derecede Allah Resulü (s.a.v)'e ezada bulunuyorlar, onunla alay edip eğleniyorlardı. Allah da onları helak etti.

Bu kimseler de şu isimlerden oluşuyordu: **Velid b. Muğire.** Bunun ölümü ok ile oldu. Elbisesinin bir tarafına bir ok takılır ve buradan da topuğundaki bir damara saplanır, damarı keser ve bundan dolayı ölür. **As bin Vail:** Ayağına bir diken batar, dikenden dolayı ayağı şişer, o da bundan dolayı ölür. **Esved bin Abdulmuttalip**: bunun da gözleri kör olur. **Esved bin Abd Yeğus**: Bu bir ağacın altında oturuyordu, burada bir hastalığa yakalandı. İşte bu yüzden başını hep bir ağaca toslayıp duruyordu, sürtüyordu. Yüzüne de bir dal ile vurup dururdu, nihayetinde bu da böylece geberdi. **Haris bin Kays**: Bu da sümkürürken burundan kan ve irin geliyordu, o da nihayetinde bu hastalıktan geberdi.

٩٦- ﴿اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾

96- Onlar Allah ile beraber başka bir tanrı edinenlerdir. (Kimin doğru olduğunu) yakında bilecekler!

« اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللهِ إِلٰهًا اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ » **"Onlar Allah ile beraber başka bir tanrı edinenlerdir. Kimin doğru olduğunu yakında** -kıyamet gününde işlediklerinin akıbetini ve sonunu- **bilecekler!"**

٩٧- ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴾

97- Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz.

« وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ » **"Onların** -senin hakkın da, ya da Kur'an veya Allah hakkında- **söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz."**

٩٨- ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴾

98- Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!

« فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ » **"Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!"** Sen, seni Allah'a döndürecek olana sarıl. Sıkıntılara aldırma. Bu ise Allah'ı her an, her yerde ve hep anmaktır, zikretmektir. Çokça secdede bulunmaktır.İşte böyle yapman durumunda Allah sana yeter ve bu sayede Allah senin tüm sıkıntılarını senden giderip seni kurtaracaktır, önünü de açacaktır.

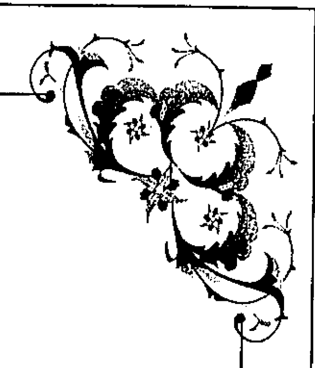
٩٩- ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾ .

99- Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et!

« وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ » **"Ve sana yakîn -ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet**-e devam - **et!"** Yani yaşadığın müddetçe hep ibadet ve Allah'a kullukla meşgul ol. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir iş ve durum konusunda bunaldığında veya sıkıldığında, derhal namaza başlarlardı.[4]

❁ ❁ ❁

[4] Bak, Ahmed b. Hanbel, Müsned;1/206,268

Sûre -16

NAHL SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de, son üç ayeti Medine'de nazil olmuştur; 128 âyettir.

Cüz - 14

1. – 9. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

أَتٰى أَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ط سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾
يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ
أَنْذِرُوٓا أَنَّهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّآ أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ ط تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا
هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾ وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا ج لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ
تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا
بِشِقِّ الْأَنْفُسِ ط إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ
وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ط وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللّٰهِ
قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ ط وَلَوْ شَآءَ لَهَدٰيكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

Meâli

1- Allah'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.

2- Allah kendi emri gereği melekleri, kullarından dilediği kimseye bir vahiy ile şöyle uyarıda bulunsunlar diye gönderir: "Benden başka ilah olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun."

3- (Allah) gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, koştukları ortaklardan münezzehtir.

4- O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki (insan) Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir.

5- Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı (şeyler) ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.

6- Sizin için onlardan ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken bir güzellik (bir zevk) vardır.

7- Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, ancak güçlüklere katlanarak varabileceğiniz bir memlekete taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.

8- Atları, katırları ve eşekleri binmeniz (ve gözlere) ziynet olsun diye yarattı. Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vasıtaları) yaratır.

9- Yolun doğrusunu göstermek Allah'a aittir. O yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.

Tefsiri

Müşrikler Bedir savaşı gününde kendilerine inecek olan azap konusunda peygamberimizle, müminlerle alay ediyor ve Hz. Peygamberi yalanlıyorlardı ve Allah'ın göndereceği azap vadini de yalanlıyorlardı. Bunun için de kendilerine geleceği ya da inmesi vaad edilen azabın ya da kıyamet gününün gelmesinde acele ediyorlardı. İşte bunun içindir ki kendilerine şöyle denildi:

١ - ﴿أَتَى أَمْرُ اللهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

1- Allah'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.

« أَتَى أَمْرُ اللهِ » **"Allah'ın emri gelmiştir."** Yani o her ne kadar geleceği beklenen bir şey ise de , kıyamet günü gelmiş gibidir. Çünkü her ne kadar ileride geleceği bekleniyorsa da, gelmesi öyle uzak değil, oldukça yakındır. Zira mutlaka meydana gelecektir.

«فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ» **"Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir."** Aziz ve Celil olan Allah, kendisinin bir ortağı bulunmasından uzak ve beridir, onların kendisine şerik-ortak koşmalarından münezzehtir. Ayette yer alan, « ما » harfi ya mevsuledir veya mastariyedir. Burada bu harfin müşrik ve kafirlerin aceleciğiyle bağlantısına gelince, bu, onların gelecek olan azap ile ve kıyamet günü ile alaycı bir tavır takınmaları, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i yalanlamaları sebebiyledir. Kısaca aralarındaki irtibat bu açıdandır. Bu ise yine bir manasıyla şirk koşmak anlamımdadır.

٢- ﴿يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِه۪ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ٓ اَنْ اَنْذِرُٓوا اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۬ فَاتَّقُونِ﴾

2- Allah kendi emri gereği melekleri, kullarından dilediği kimseye bir vahiy ile şöyle uyarıda bulunsunlar diye gönderir: "Benden başka ilah olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun."

«يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِه۪ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪» **"Allah kendi emri gereği melekleri, kullarından dilediği kimseye bir vahiy** -veya Kur'an- **ile şöyle uyarıda bulunsunlar diye gönderir:"**

Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Ebu Amr, « يُنَزِّلُ » kelimesini şeddesiz olarak okumuşlardır. Ayette geçen « بِالرُّوحِ » kavli de ya vahiy veya Kur'an ile demektir. Çünkü hem vahiy ve hem Kur'an, din açısından bedene göre ruh ne ise bu ikisi de aynen öyledir. Ya da cehalet sebebiyle ölen kalpleri ya da gönülleri diriltir, onları yeniden hayata kazandırır, demektir.

« اَنْ اَنْذِرُٓوا اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۬ فَاتَّقُونِ » **"Benden başka ilah olmadığına dair kullarımı uyarın ve benden korkun!"** Burada geçen, « اَنْ » edatı müfessiredir. Çünkü meleklerin vahiyle indirilmesi ifadesi içerisinde, "demek ve söylemek" anlamında olan, «قول» manası vardır. Do-

layısıyla, «أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا» kavlinin manası şöyledir: "İyi bilin ki, Allah'ın emri şöyledir!..." Bu kelime, «نذرت بكذا» ifadesinden alınmadır ki, bir şeyi bildiğin zaman böyle dersin. Mana şöyledir: "Benim, 'Benden başka hiçbir ilah yoktur ve Benden korkun' sözümü halka bildirin." « فَاتَّقُونَ » kelimesini, kıraat imamlarından Yakub, « ى » harfiyle, «فَاتَّقُونِى» olarak okumuştur.

Bundan sonra Yüce Allah vahdaniyetine, bir tek ilah olduğuna ve kendisinden başka ilah olmadığına delil olarak vahyi ve Kur'an'ı göndermenin yanında yine hiçbir gücün ve kuvvetin asla kadir olmayacağı, gökleri ve yeri yaratmada sadece kendisinin kadir olduğu gerçeğini de şu kavliyle dile getiriyor:

٣- ﴿خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

3- Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, koştukları ortaklardan münezzehtir.

« خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ » **"Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, koştukları ortaklardan münezzehtir."** Kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisai birinci ayet ile bu ayette geçen, « يُشْرِكُونَ » kavillerini "T" harfiyle, « تُشْرِكُونَ » olarak okumuşlardır. Aynı zamanda Yüce Allah insanların yaratılışının ve onlardan meydana gelenlerin de yaratılışlarını, varlığının ve gücünün delili olarak göstererek şöyle buyurmaktadır:

٤- ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ﴾

4- O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki insan Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir.

« خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ » **"O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki insan Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir."** İnsanoğlu daha önce hissiz, duyarsız ve hareket etmeyen bir nutfe yani sperm ya da bir damla su-meni iken, bir de bakıvermişsin çok konuşan, kendini savunan, mücadele eden, düşmanlarına karşı kav-

gacı olan, gerektiğinde hüccetini yani delilini ortaya koyan biri oluvermiştir. Ya da, **"Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" (Yasin,78)** diyecek kadar Rabbine hasım ya düşman olabilen, yaratanını inkara kalkışan bir kimse oluveriyor. İşte işin bu yönü insanın onun çirkin olan yüzünü, hayasızlığını, sürekli nankörlük içinde bulunduğunu göstermektedir. Hep kendisi için mutlak anlamda gerekli olan ve yemesi, binmesi, yüklerini taşıması ve diğer gereksinimlerini ya da ihtiyaçlarını karşılaması için lazım gelen hayvanları yaratmasını ister.

İşte işin bu noktasını da Rabbimiz şu kavliyle açıklıyor:

٥- ﴿وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾

5- Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı (şeyler) ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.

« وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا » **"Hayvanları da O yarattı."** Burada sözkonusu edilen hayvanlar bilindiği gibi bu erkekli dişili olarak sekiz çifti, deve, sığır, koyun ve keçiyi özellikle kasdetmektedir.

Ancak burada geçen « الْأَنْعَامَ » kelimesi daha çok develer için kullanılan bir kelimedir. Bu kelimenin mansub olması ise, zahir olan kelimenin kendisini açıklaması, tefsiri sebebiyle bir muzmar kelime iledir.

Örneğin, «وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ» **(Yasin,39)** kavlinde olduğu gibi.

Yahut da bu kelime, «الإنسان» üzerine atfedilmek suretiyle mansub kılınmıştır. Yani bu, « خَلَقَ الْإِنْسَانَ وَالْأَنْعَامَ » takdirindedir. Yani insanı ve hayvanları yarattı, demektir. Bundan sonra da, « خَلَقَهَا لَكُمْ » yani, "sizin... yarattı" buyurdu. Yani ey insan denen cins! Başka şey için değil, sadece sizin için yarattı" anlamındadır.

« لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ » **"Onlarda sizin için ısıtıcı şeyler ve birçok faydalar vardır."** Yani sizi ısıtacak, soğuktan koruyacak yünlerinden, post veya derilerinden, tüy ve kıllarından yapılmış giysiler. Bir de bunlardan doğacak yavrularından ve sütünden de ayrıca yararlanırsınız.

«وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ» **"Onlardan bir kısmını da yersiniz."** Burada zarf fiile takdim olunmuş yani fiilden önce getirilmiştir. Bunun da nedeni ihtisas maksadıyladır. Yani her ne kadar bunlar dışındaki hayvanlardan yararlansanız bile özellikle ve öncelikle sayılan bu hayvanlardan faydalanırsınız, demektir. Çünkü bu hayvan türlerinden her birinden insanlar geçimleri ve hizmetleri için de ayrıca yararlanırlar. Bunlar dışında kalan hayvanlardan yiyecek olarak yararlanmaya gelince örneğin, tavuk, kaz, ördek, kara avı ve deniz avı gibi ve daha sayılamayan diğerleri gibi onlardan da yararlanırsınız. Yani adeta bir eğlenme ve güzel vakit geçirme olarak ayrıca bu gibi işlerle de uğraşırsınız.

٦- ﴿وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ﴾

6- Sizin için onlardan ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken bir güzellik (bir zevk) vardır.

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ» **"Sizin için onlardan ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken bir güzellik bir zevk vardır."** Yani akşam vaktinde otlak ve meralarından evlerine, yerlerine dönüşlerinde sizin için bunlarda bir güzellik olduğu gibi aynı zamanda sabahleyin onları otlak alanlarına salıverirken de ayrı bir güzellik vardır. Yüce Allah nasıl ki bunlardan çeşitli yönlerinden yararlanmayı lütfetmiş ise aynı şekilde o yerlerin bunlar sayesinde güzelleşmesini de lütfetmiştir. Çünkü hayvan sahiplerinin de asıl istedikleri zaten budur. Zira çobanlar ya da hayvancılıkla uğraşanlar o hayvanlarını akşam vakti ağıllarına getirmeleri, gündüz ise onları otlaklarına salıverip götürmeleri kendileri açısından ayrı bir mutluluktur. Çünkü bu hayvanların gidip gelmeleriyle o alanlarda ve topraklarda bir canlılık ve bir süslenme, ziynet oluşur. Sahipleri de bunlardan dolayı oldukça mutlu olurlar. Bu durum yani hayvan sahibi olma durumu kendilerine toplum nazarında bir yer ve mevki kazandırır.

Burada ayette öncelik, bu hayvanların akşamleyin yerlerine getirilişine yer verilip önceliğin sabahleyin salıverilme olayına verilmeme nedeni, çünkü dönüşteki mutluluk bir başkadır. Zira hayvanlar karınları doymuş ve memeleri de süt toplamış olarak döndüklerinden dolayı bunun doğurduğu zevk ve mutluluk bir başka olmaktadır ve bu haliyle çok daha görünür bir şeydir.

٧- ﴿وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾

7- Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, ancak güçlüklere katlanarak varabileceğiniz bir memlekete taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.

« وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ » **"Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı** -yüklerinizi- **ancak güçlüklere katlanarak varabileceğiniz bir memlekete taşırlar."** Kıraat imamlarından Ebu Cafer, « بِشَقِّ » kelimesini, **şin** harfinin fethiyle, **"Bi Şakki"** olarak okumuştur. Her iki şekilde de bu kelime meşakkat ve zorluk manasına gelir. Denildiğine göre bunun meftuh olmasının sebebi, kelimenin, « شَقَّ » kökünden alınmış olmasıdır.

Örneğin « شَقَّ الْقَمَرُ شَقًّا » gibi. Yani burada işin aslı şudur; zora koşmak, zorlanarak götürmek ki bu, sıkıntılarla, yorgunluk çekerek, demektir. Esasen, **"eş-Şıkk"** kelimesi yarı, bir şeyin yarısı demektir. Sanki bu ifade ile çektiği sıkıntı ve zorluk nedeniyle canının yarısı gitmiş gibi olmaktadır. Mana şöyle oluyor: "Ağır yüklerinizi kendi sırtınızda taşımanızı bir tarafa bırakın, eğer develer yaratılmamış olsaydı ancak güçlüklere katlanarak, yarı canınızı dişinize takarak taşıyabileceğiniz yüklerinizi develer bile zorluklarla taşırlarken siz ne yapacaktınız?" Yahut da bunun manası şöyledir: "Siz o yükleri oraya ancak canınızı dişinize takarak sıkıntı ve zorluklarla ulaştırabilirdiniz. Bir yoruma göre de, « اَثْقَالَكُمْ » yani "ağırlıklarınız, yükleriniz" kelimesin den murat, bedenleriniz, demektir diye de söylenmiştir. Nitekim cin ve insan manasında olan, **"es-Sakalan"** sözcüğü de bu köktendir. Aynı şekilde, وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا **(Zilzal, 2)** ayetinde geçen **"Eskal"** sözcüğü de aynı köktendir. Yani Ademoğulları yüklerini zorluklarla... demektir.

«اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ» **"Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir."** Yani şu sözkonusu yüklerinizi taşıyan hayvanları yaratmak ve işlerinizi kolaylaştırmakla size merhamette bulunmuştur.

٨- ﴿وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

8- Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) **ziynet olsun diye** (yarattı.) **Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice** (nakil vasıtaları) **yaratır.**

«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً» **"Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve gözlere ziynet olsun diye yarattı."** Burası, bundan önce 5. ayette geçen, «الأنعام» üzerine atfedilmiştir. Yani: *"Şu sözü edilen hayvanları binmeniz, yüklerinizi taşıtmanız ve ziynet olsun için yarattı."*

İmam Ebu Hanife delil olarak bu ayete dayanmak ve bunu hüccet göstermek suretiyle atların etlerini haram saymıştır. Çünkü bu hayvanların yaratılış gerekçesini ya da amacını binmeye ve ziynete, süse bağlamıştır, bu maksatla yaratılmışlardır, demektedir. Çünkü burada, daha önce geçen ayetlerde olduğu gibi sözkonusu edilen hayvanların ya da davarların durumu aktarılırken orada bu hayvanların yani En'am diye zikredilen hayvanların yenilebilirliliğinden söz etmektedir. Çünkü bunlardan yemek suretiyle menfaat sağlama daha fazla olan bir ihtiyaçtır ve haliyle bu tür menfaat daha da kuvvet kazanmaktadır. Oysa burada bu ayette böyle bir durumdan söz edilmemektedir. Ayetin gelişi bize verilen ya da sunulan nimetleri açıklamak içindir. Kaldı ki Hakim olan bir zata, minnet yerlerinde en basit iki nimeti anlatıp da bu iki nimetin daha üzerinde olan nimetleri zikretmemesi, terketmesi Onun için yakışık almaz, O'na yaraşmaz.

Bir de «زِينَةً» kelimesinin mefulü leh olarak mansub kılınması ise, «لِتَرْكَبُوهَا» kavlinin mahalline atfedilmesi sebebiyledir. Bir de yaratıklarının arasında çeşit olarak sizin daha bilemediğiniz ve bilemeyeceğiniz daha nice nice varlıklar vardır. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: «وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ» **"Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice nakil vasıtaları yaratır."** İşte niteliği böyle olan bir zat, elbette kendisine başka bir şeyin şerik yani ortak koşulmasından münezzehtir, uzaktır ve beridir.

٩- ﴿وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ أَجْمَعِينَ﴾

9- Yolun doğrusunu göstermek Allah'a aittir. O yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.

« وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ » **"Yolun doğrusunu göstermek Allah'a aittir."** Burada murat olunan şey cinstir. Bunun içindir ki burada aynı zamanda, « وَمِنْهَا جَائِرٌ » **"O yolun eğrisi de vardır"** diye buyurdu. Burada geçen, « الْقَصْدُ » kelimesi, fail anlamında mastardır. Bu da, « الْقَاصِدُ » demektir. Örneğin « سبيل قصد و قاصد » gibi. Ki bu, doğru yol, demektir. Sanki yola giren kimsenin amaçladığı, gitmek istediği ve ondan dönmek istemediği hedefi demek istiyor gibidir. Manası ise şöyledir: "Ulaştırılması gereken hak yol, gösterilmesi icabeden hak yol Allah'a aittir." Bu şu ayete benzer: **"Doğru yolu göstermek bize aittir." (Leyl,12)** Ancak bu aidiyet vucub gerektiren manada bir aidiyet değildir. Çünkü hiçbir şey Allah üzerine vacip ve gerekli değildir. Ancak Allah bütün bunları fazlı ve ikramı gereği yapar. Bir yoruma göre de bunun manası, « إِلَى اللّٰهِ » dır, denmiştir.

Zeccac da diyor ki bunun manası şöyledir: *"Dosdoğru olan yolu açıklayıp göstermek ve delillerle o yola davette bulunmak Allah'a aittir."*

« وَمِنْهَا جَائِرٌ » **"O yolun eğrisi de vardır"** Yani o yoldan doğruluktan uzak olup da eğri olan yol da var dır.

« وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ أَجْمَعِينَ » **"Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi."** Yani genel olan hidayetten sonra muvaffakiyet ve nimet vermekle lütfuna hidayet etmektir, yönlendirmektir.

❀ ❀ ❀

10. – 18. ÂYETLER

هُوَ الَّذِى أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ
تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ
وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾
وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ
بِأَمْرِهِ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِى
الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾
وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا
مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ
فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَى فِى الْأَرْضِ رَوَاسِىَ أَنْ تَمِيدَ
بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ
هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾
وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾

Meâli

10- Gökten suyu indiren O' dur. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler vardır.

11- (Allah) su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır.

12- O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da Allah'ın emri ile hareket ederler. Şüphesiz ki bunlarda aklını kullananlar için pek çok deliller vardır.

13- Yeryüzünde sizin için rengârenk yarattıklarında da öğüt alan bir toplum için gerçek bir ibret vardır.

14- İçinden taze et (balık) yemeniz ve takacağınız bir süs (eşyası) çıkarmanız için denizi emrinize veren O' dur. Gemilerin denizde (suları) yara yara gittiklerini de görüyorsun. (Bütün bunlar) O'nun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

15- Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları, yolunuzu bulmanız için de ırmakları ve yolları yarattı.

16- Daha nice alâmetler (yarattı.) Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar.

17- O halde, yaratan (Allah,) yaratmayan (putlar) gibi olur mu? Hâla düşünmüyor musunuz?

18- Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Tefsiri

١٠- ﴿هُوَ الَّذِىٓ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ﴾

10- Gökten suyu indiren O' dur. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler vardır.

« هُوَ الَّذِىٓ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ » **"Gökten suyu indiren O' dur. Ondan hem size içecek vardır,"** Ayetteki, « لَكُمْ » kavli, « أَنْزَلَ » kavline müteallliktir ya da « شَرَابٌ » kelimesinin haberidir. Bu da içilecek şey, demektir.

« وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ » **"Hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler vardır."** Ayette geçen, « شَجَرٌ » kavli burada hayvanların otla-

yacağı otlar, yeşillikler vs. demektir.

Buradaki, « تُسِيمُونَ » fiili, «سَامَتِ الْمَاشِيَةُ » manasındadır, bu da otlamak, otladığı zaman, demektir. Başıboş bırakmak, salıvermek, meraya bırakmak demektir. Yani sahibi tarafından otlağa bırakılan anlamındadır. Kelime, «السومة » den alınmadır. Bu ise alamet demektir. Çünkü hayvanlar otlamakla, o toprağın ve o bölgenin damgasını üzerlerinde taşırlar, oralardan etkilenirler.

١١- ﴿يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۗ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

11- (Allah) su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır.

« يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ» **"Allah su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir."** Bu ayette, « وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ» her **meyveden** birazını, bir kısmını, diye buyurdu ve fakat, « كُلَّ الثَّمَرَاتِ» her **meyveyi** tattırdı, buyurmadı. Çünkü meyvenin hepsi ve tamamı ancak cennette olur. Ancak Yüce Allah yeryüzünde bu hepsinden sadece bir kısmını bitirip meydana getirdi ki, o nimetleri hatırlatsın içindir.

« إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ » **"İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır."** Bu delillere bakarak Yüce Allah'ın varlığını, Onun kudretini ve hikmetini delil olarak görebilirler. Çünkü ayet, çok açık bir şekilde buna delalet etmekte ve bu gerçeği ortaya koymaktadır.

١٢- ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

12- O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da Allah'ın emri ile hareket ederler. Şüphesiz ki bunlarda

aklını kullananlar için pek çok deliller vardır.

« وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ »

"O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da Allah'ın emri ile hareket ederler." Bu ayette geçen her dört kelime de, « جَعَلَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ » kavli üzerine matuf sayılarak mansub olmuşlardır. Ancak kıraat imamlarından sadece Hafs, «وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ» kavlini merfu olarak okumuştur.

Kıraat imamlarından İbn Amir de, « وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ » kavlindeki her dört kelimeyi de mübteda ve haber olarak merfu olarak kıraat etmiştir.

« إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ» **"Şüphesiz ki bunlarda aklını kullananlar için pek çok deliller vardır."** Burada geçen,« آيَاتٌ » kelimesi, « آيَةٌ » kelimesinin çoğuludur. Ayette aklı zikretmesinin nedeni, şu sebepledir. Ulvi yani yüce olan şeyler apaçık olan kudretin varlığını daha açık olarak gösterir ve azamet ve kibriya sahibi olan Yüce Allah'ın varlığına daha açık bir şekilde tanıklık ederler.

١٣- ﴿ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴾

13- Yeryüzünde sizin için rengârenk yarattıklarında da öğüt alan bir toplum için gerçek bir ibret vardır.

« وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ»

"Yeryüzünde sizin için rengârenk yarattıklarında da -yani yarattığı canlılarda, ağaçlarda, meyvelerde ve daha bilemediğimiz her şeyde de- **öğüt** -nasihat- **alan bir toplum için gerçek bir ibret vardır."**

Burada, «وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ» kavli, «اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ» kavli üzerine matuftur.

١٤- ﴿وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

14- İçinden taze et (balık) yemeniz ve takacağınız bir süs (eşyası) çıkarmanız için denizi emrinize veren O' dur. Gemilerin deniz de (suları) yara yara gittiklerini de görüyorsun. (Bütün bunlar) O'nun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

« وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا » **"İçinden taze et, balık yemeniz"** Burada geçen, « لَحْمًا طَرِيًّا » kavli yani taze et ifadesi, balık demektir. Nitekim mealde de buna işaret olunmuştur. Özellikle burada, "Taze et" ifadesinin kullanılmış olmasının sebebi, bunun çok çabuk bozulması sebebiyledir. Bunun çabuk yenilip tüketilsin ve bozulmasın için buna dikkat çekilmiştir. Bir kimse, et yemeyeceğim diye yemin etse, fakat bunun üzerine balık yese, yeminini bozmuş sayılmaz. Çünkü yeminler örfe göre değerlendirilirler. Dolayısıyla bir kimse kölesine ya da çocuğuna veya işçisine, şu paraları al da, bununla et satın al, demiş olsa, o da gidip et yerine balık satın alsa, bunu geri çevirmeye, kabul etmemeye hakkı vardır. Çünkü örf olarak et denilince deniz ürünleri değil, eti yenen kara hayvanları, davarların eti akla gelir.

« وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا » **"ve takacağınız bir süs eşyası –** inci ve mercan- **çıkarmanız için denizi emrinize veren O' dur."** Ayette geçen, « تَلْبَسُونَهَا » kavli yani "giyeceğiniz, takacağınız" ifadesiyle demek istenen şey, kadınlarının o ziynetleri takmaları anlamındadır. Çünkü kadınlar bu ziynetleri ve süsleri erkekler için takıp takıştırırlar. Böylece sanki bu, erkeklerin adeta ziyneti ve takısı olmuş gibi oluyor.

« وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ » **"Gemilerin denizde suları yara yara gittiklerini de görüyorsun."** Yani su içinde hareket ede ede, suyu yara yara, demektir. « المخر » "المخر" "Suyu/denizi göğsüyle yarmak, demektir.[1]

---

[1] Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Bak. Müsned:1/206,268

« وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ » **"Bütün bunlar onun lütfunu aramanız"** Bu cümle mahzuf bir kelime üzerine matuf bulunmaktadır. Yani ibret almanız için ve.....Onun lütfunu aramanız için, demektir. Burada, "Fazlını aramak" demek, ticaret yapmanız için, demektir. « وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ » **"Ve** -Allah'ın kendisiyle size ikramda bulunduğu- **nimetine şükretmeniz içindir."**

١٥- ﴿وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

15- Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları, yolunuzu bulmanız için de ırmakları ve yolları yarattı.

« وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ » **"Sizi sarsmaması** -düşürmemesi, sallamaması- **için yeryüzünde** -sağlam ve sarsılmaz- **dağları, yolunuzu bulmanız** -istediklerinizi elde edebilmeniz veya Rabbinizin birliğini kavrayabilmeniz- **için de ırmakları ve yolları yarattı."**

Yahut, « أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ » kavli, « لِئَلَّا تَمِيدَ بِكُمْ » takdirindedir ve, "sizi sarsmaması, düşürmemesi için..." demektir. Ancak muzafın hazfı daha çok olmaktadır. Denilmiştir ki; Allah yeryüzünü yarattı. Ancak yeryüzü hareket etmeye, sarsılmaya başladı. Melekler dediler ki: "Bunun üzerinde hiçbir kimse duramaz, yerleşemez." Ancak sabahladıklarında, bir de gördüler ki dağlar dikili verilmiş, çakılmış. Ancak melekler neden ve niçin yaratıldığını bilemediler.

Ayetin başında yer alan, «ألقى» kelimesi aynı zamanda, «جَعَلَ » manasını da taşır, bu manaya da gelir. Dolayısıyla yeryüzünde nehirler de yarattı, demektir.

١٦- ﴿ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ﴾

16- Daha nice alâmetler (yarattı.) Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar.

« وَعَلَامَاتٍ » **"Daha nice alâmetler yarattı."** Bunlar yolları göste-

ren nirengi noktaları, işaretleri demektir. Dolayısıyla yolcuların kendisiyle yollarını bulabildikleri ve tayin ettikleri her dağ, işaret vb. gibi şeyler bu manadadırlar.

« وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ » **"Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar."** Burada yıldızlardan murat cins demektir. Ya da bunlardan murat Süreyya Yıldızı, Küçükayının iki parlak yıldızı, Küçük ve Büyükayı, Kuzey Yıldızı gibi yıldızlar kasdolunmuş olabilir.

Şayet, « وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ » kavliyle muhatap kipiyle zikretme yerine gaip kipiyle zikretti, burada yıldız yani, « النَّجْم » kelimesi takdim olunmuş, başta zikredilmiştir. Özellikle de, « هُمْ » zamiriyle de buna vurgu yapılarak büyük bir önem verilmiştir. Sanki şöyle denmiş gibidir: "Özellikle yıldızlarla ve bilhassa onlarla yollarını bulurlar." O halde "**onlardan**" murat nedir? dersen, benim buna cevabım şudur: Sanki burada Kureyş kasdolunur gibidir. Çünkü onlar gidiş ve gelişlerinde yollarını hep yıldızlarla bulurlardı. Onların bu konuda bir takım bilgileri de vardı, bu konuda Kureyş'in sahip olduğu bilgilere başkaları sahip değillerdi. İşte bu bakımdan bunların daha çok Allah'a şükretmeleri gerekir. En çok bunların ders çıkarmaları icabeder. İşte bunun için özellikle diye tahsis edildiler, buna dikkat çekilmiş olundu.

١٧- ﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾

17- O halde, yaratan (Allah,) yaratmayan (putlar) gibi olur mu? Hâla düşünmüyor musunuz?

«أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ» **"O halde, yaratan** -Yüce- Allah, **yaratmayan** putlar **gibi olur mu?"** Ayette görüldüğü gibi, ilim ve akıl sahibi varlıklar için kullanılan, « مَنْ » edatı getirilmiştir. Bunun nedeni, puta tapanların bu putlarına ilah diye isim vermiş olmaları iddiasından ve onlara tapmalarından ötürüdür. Böylece putları da âdeta ilim ve akıl sahibi varlıklar imişçesine değerlendirdiler.

Ya da bunun manası şöyledir: *"Yaratan Allah, yaratmayan ilim sahipleri gibi olur mu? Ya bir de hiçbir ilimleri olmayanlar nasıl yaratabilirler ki?"*

Ancak burada, «أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ» Yani, "Yaratmayan nasıl yaratan gibi olur?" diye buyurmadı. Oysa mananın ve cümlenin asıl akışı böyle söylenmesini gerektirirdir, uygun olanı ve yeri de doğal olarak bu idi. Buna rağmen böyle demedi. Bunun sebebi, puta tapanları ilzam etmek ve susturmak içindir. Çünkü bunlar putlarını haşa Allah'a benzeterek ilah diye adlandırıyorlardı. Zira bu puta tapanlar, isim vermede ve tapmada putlarını, Allah'tan başkasını O'nun gibi isimlendirince, böylece her şeyden münezzeh olan yüce Allah'ı da yaratılmışlar cinsinden ya da türünden saymaya, onlara benzetmeye başladırlar.

İşte ayette: «أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ» buyurmakla, onların bu tür sakat görüşlerini reddetmiş oldu. Bu ayet, kullar fiillerinin yaratıcısıdır, görüşünü savunan Mutezile mezhebi mensuplarının aleyhinde bir hüccet, bir kanıttır.

« أَفَلَا تَذَكَّرُونَ» **"Hâla düşünmüyor musunuz?"** Hala düşünüp de üzerinde ısrar ettiğiniz inancınızın bozuk ve yanlılığını anlamış değil misiniz?

١٨- ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

18- Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

«وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا» **"Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız."** O nimetlerin sayı ve adetlerini tespit edemezsiniz. Bu nimetlerin hakkını yerine getirmeniz, şükrünü eda etmeniz bir yana, aslında sizin buna gücünüz yetmez. Yüce Allah, yukarıda birçok nimetlerini saydıktan hemen sonra bunu zikretmesi şu noktaya dikkat çekmek içindir. Bunlar görülen ve bilinen nimetlerdir. Oysa sizin bilemediğiniz ve bilemeyeceğiniz bunun ötesinde daha sayısız nimetler vardır. Bunlar sayıya da gelecek değildir.

« إِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir."** Nimetin şükrünü eda etmede ve yerine getirmedeki kusur ve eksikliklerinizi de görmezden gelir, bağışlar; aşırı gitmeniz ve yanlışlara sapmanızdan dolayı o nimetleri sizden kesmez.

19. – 29. ÂYETLER

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلٰئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلٰى إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

Meâli

19- Allah, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir.

20- Allah'ı bırakıp da taptıkları (putlar,) hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır.

21- Onlar diriler değil, ölülerdir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.

22- İlâhınız bir tek Tanrıdır. Fakat ahirete inanmayanlar var ya, onların kalpleri inkârcı, kendileri de böbürlenen kimselerdir.

23- Hiç şüphesiz Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları asla sevmez.

24- Onlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiği zaman, "Öncekilerin masallarını" derler.

25- Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için (öyle derler.) Bak ki yüklenecekleri şey ne kötüdür!

26- Onlardan öncekiler de (peygamberlere) hile yapmışlardı. Sonun da Allah da onların binalarını temellerinden söktü üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara, farkedemedikleri bir yerden gelmişti.

27- Sonra kıyamet gününde (Allah,) onları rezil eder ve der ki: "Kendileri hakkında (müminlere) düşman kesildiğiniz ortaklarım nerede?" Kendilerine ilim verilmiş olanlar derler ki: "Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kâfirleredir."

28- Kendilerine haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek teslim olurlar. (Melekler onlara şöyle der:) "Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir."

29- "O halde, içinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür!"

Tefsiri

١٩- ﴿ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴾

19- Allah, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir.

« وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ » **"Allah, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir."** Yani sözleriniz olsun, fiilleriniz olsun Allah hepsinden haberdardır. Burada hem vaad ve hem de tehdit bulunmaktadır.

٢٠- ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾

20- Allah'ı bırakıp da taptıkları (putlar,) hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır.

« وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ » **"Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar,"** Allah'ı bırakıp da kafirlerin taptıkları ilahlar, Kıraat imamlarından Hafs dışında hepsi **"T"** harfiyle okumuştur.

«لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ» **"Hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır."**

٢١- ﴿ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴾

21- Onlar diriler değil, ölülerdir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.

« أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ » **"Onlar diriler değil, ölülerdir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler."** Böylece Yüce Allah, tapınılan ve ilah diye ileri sürülen bu putların yaratan olmadıklarını, böyle bir özellik ve güce sahip bulunmadıklarını, hiç ölmeyecek diriler olmadıklarını, ne zaman dirileceklerini de bilenler olmadıklarını belirtmekle, bunlara izafe edilen ya da nispet olunan **ilahlık** özelliğini reddetmektedir. Bunların özelliklerinin de tıpkı diğer yaratılmışların aynısı olduğunu ve öleceklerini, ölümlerinden sonra da ne zaman dirileceklerini de bilmediklerini ve bilmeyeceklerini zikrediyor.

Ayetin başında yer alan, « أَمْوَاتٌ » kavli, « هُمْ أَمْوَاتٌ » takdirindedir. Ayrıca, « أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ » kavlinin manası şöyledir: "Eğer ilah diye ileri sürdükleri putları gerçekten ilah olmuş olsalardı, kesinlikle hiç ölmeyen diriler olmaları gerekirdi. Yani bunlar için ölüm caiz olmazdı. Oysa bunların durumları tamamen aksi olan bir durumdur. Çünkü herkes gibi onlar da ölecek ve dirilecekleri zamanlarını da bilmeyeceklerdir.

« يُبْعَثُونَ » kavlindeki zamir ise bu işe davette bulunanlara ya da bunlara dua edenlere racidir. Yani bunlar, kendirlerine tapan kulların ne zaman dirileceklerini de bilmezler. Burada aynı zamanda müşriklerle bir tür alay ifadesi de yatmaktadır. Çünkü tapınmakta oldukları tanrıları onların ne zaman dirileceklerini bilmiyorlar. O halde bu putlar kullarını işledikleri amellere göre değerlendirmek, ceza veya mükafat vermek için bu zamanı ve vakti nasıl bilebilecekler ki? Bu ayet, aynı zamanda mutlaka ölümden sonra dirilmenin kesin olacağına da delildir.

٢٢- ﴿إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ﴾

22- İlâhınız bir tek Tanrıdır. Fakat ahirete inanmayanlar var ya, onların kalpleri inkârcı, kendileri de böbürlenen kimselerdir.

« إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ » **"İlâhınız bir tek İlahtır."** Yani daha önce geçen ve okumuş olduğumuz ayetlerden de öğrendiğimiz ve anlaşıldığı gibi ilahlık Allah'tan başkasına ait değildir. Şüphesiz sizin mabudunuz, ilahınız bir tektir.

« فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ » **"Fakat ahirete inanmayanlar var ya, onların kalpleri inkârcı,"** kalpleri vahdaniyeti, Allah'ın birliğini inkar eder, «وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ» **"Kendileri de böbürlenen kimselerdir."** Tevhidi kabullenmekten büyüklenen ve onu ikrardan kibirleri sebebiyle kaçan kimselerdir.

٢٣- ﴿لَا جَرَمَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾

23- Hiç şüphesiz Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları asla sevmez.

« لَا جَرَمَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ» **"Hiç şüphesiz** -gerçek olan şu ki- **Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir."** Yani gizlilerini de, açıkça işlediklerini de bilir ve buna göre onları cezalandırır. Bu bir tehdit ifadesidir.

« إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ » **"O, büyüklük taslayanları asla sevmez."** Yani Tevhide karşı çıkan ve şirki kabullenen, böylece Allah'a karşı büyüklenen kimselerdir.

٢٤- ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾

24- Onlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiği zaman, "Öncekilerin masallarını" derler.

« وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ » **"Onlara** -söz konusu edilen bu kafirlere-: **'Rabbiniz ne indirdi?' denildiği zaman, 'Öncekilerin masallarını' derler."**

Ayette geçen, « مَاذَا » kavli, « أَنْزَلَ » kavliyle mansubtur. Yani, "Rabbiniz size hangi şeyi, neyi indirdi?" demektir. Ya da mübteda olarak merfudur. Yani, "Rabbinizin size indirdiği o şey nedir?" demektir. « أَسَاطِيرُ » kavli ise mahzuf mübtedanın haberidir.

Bir yoruma göre de denilmiştir ki: "Bu, Mekke'nin giriş ve çıkışlarını kendi aralarında bölüştürerek tutan ve dışarıdan Mekke'ye gelenleri kendilerince Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı uyarıp ondan uzaklaşmalarını sağlamaya çalışanların söyledikleri bir ifadedir. Çünkü Cahiliye dönemin de Mekke'ye hac için gelen heyetlerin, Allah Resulüne indirilen şeyin ne olduğunu sordukları zaman, bunlar da: **"Öncekilerin masallarını, derler."** Cevabıyla karşılık verirlerdi. Yani geçmiş toplumların başlarından geçen olayları, onların batıl ve anlamsız inançları kendisine iniyor, demekte idiler. « أَسَاطِيرُ » kelimesinin müfredi yani tekili, « اسطورة » dir. Ancak Mekke'ye gelenler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabıyla karşılaştıklarında, bunlar, gelen o yabancılara, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğru, dürüst biri olduğunu ve onun Allah'ın da peygamberi olduğunu söylüyorlardı. İşte doğru ve gerçeği söyleyenler bu sahabe idiler.

٢٥- ﴿لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ﴾

25- Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir

kısmını yüklenmeleri için (öyle derler.) Bak ki yüklenecekleri şey ne kötüdür!

« لِيَحْمِلُوا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذٖينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ

عِلْمٍ» **"Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için öyle derler."** Evet Yolları tutup da bu şeyleri söyleyenler, halkı doğru olan hak yoldan saptırmak için yapmaktadırlar. Böyle yapmakla hem tamamen kendi sapıklıklarının vebalini ve günahlarını yüklenecekler, hem de bunların saptırması sonucu yollarını saptıran kimselerin vebalinden de bir kısmını yükleneceklerdir. Bu vebal ise, o insanları saptırma sebebiyle olan günah ve vebaldir. Çünkü saptıranın kendisi olsun, saptıran sebebiyle haktan sapan kimseler olsun suçta ortaktırlar. « لِيَحْمِلُوا » kavlindeki, "Lam" harfi, talil yani sebep ve gerekçe bildirmek içindir. «بِغَيْرِ عِلْمٍ» kavli de mefulden haldir. Yani, "kendilerini yoldan saptıranların sapık kimseler olduğunu bilmeden onları saptırırlar, onlar da bunlara kanıp saparlar" demektir.

«اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ» **"Bak ki yüklenecekleri şey ne kötüdür!"** Burada geçen, « مَا » harfi mahallen merfudur.

٢٦- ﴿ قَدْ مَكَرَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴾

26- Onlardan öncekiler de (peygamberlere) **hile yapmışlardı. Sonunda Allah da onların binalarını temellerinden söktü üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara, farkedemedikleri bir yerden gelmişti.**

« قَدْ مَكَرَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ » **"Onlardan öncekiler de peygamberlere hile yapmışlardı. Sonunda Allah da onların binalarını temellerinden söktü,"** Yani temel direkleri, somelleri bakımından yerlerinden söküp attı. Burada geçen, « الْقَوَاعِدِ » kelimesi, kolon ve sütün anlamlarına gelir ki temel direkler demektir. Bu bir tem-

sili anlatımdır. Yani bu müşrik ve kafirler Allah'ın Resullerine karşı bir takım hile ve tuzaklar kurarlar ve kurdukları bu tuzaklarıyla onları yanıltmaya, zora düşürmeye çalışırlar. Yüce Allah da onların helaklerini ve yok oluşlarını kurdukları kendi tuzaklarını başlarına geçirmekle verir. Bu âdeta bir bina yapan topluluğun durumuna benzer. Bunlar yaptıkları binalarını direkler, someller, kendilerince sağlam temeller üzerinde kurarlar. Derken bu direklerde meydana gelen bir sarsıntı sonucu bina hemen çöküverir, hepsi de çöken binanın altında kalıp ölürler, yok olup giderler.

Cumhurun görüşüne göre burada sözü edilen kafir Nemrut bin Kenan'dır. Çünkü bu kişi Babil'de bir saray yaptırır. Sarayın uzunluğu beşbin zira idi. Bir rivayete göre de iki fersah uzunluğunda bir saray idi. Allah bir rüzgar ve kasırga fırtınası estirdi, saray buna dayanamayıp, Nemrut'un kendisinin, kavminin üzerine çöküverdi. Hepsi de helak olup gittiler. « فَأَتَى اللّٰهُ » kavli, "Allah o binayı kökünden, temelinden söküp atmasını rüzgara emretti" demektir.

« فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ »

"Üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara, farkedemedikleri bir yerden gelmişti." Yani hiç hesap edemedikleri ve hiç beklemedikleri bir anda ve bir sırada geliverdi.

٢٧- ﴿ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوٓءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾

27- Sonra kıyamet gününde (Allah,) onları rezil eder ve der ki: "Kendileri hakkında (müminlere) düşman kesildiğiniz ortaklarım nerede?" Kendilerine ilim verilmiş olanlar derler ki: "Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kâfirleredir."

« ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ » **"Sonra kıyamet gününde Allah, onları rezil eder"** Dünyada gördükleri ve cezalandırıldıkları azap dışında ahirette de Allah onları en aşağılayıcı ve rezil bir azap ile cezalandırıp zelil ve hakir kılar.

« وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ » **"Ve der ki: "Kendileri hakkında müminlere düşman kesildiğiniz ortaklarım nerede?"**

Burada Yüce Allah, « شُرَكَائِىَ » kavliyle, onların izafetlerini yani durumlarını kendi nefsine/zatına izafetle buyurmuş ki, bu şekilde onlarla alay yollu bir azarlama, onları kötülemedir.

«اَلَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ» yani mealde de belirtildiği gibi siz, bu ilah diye adlandırdığınız putlar sebebiyle müminlere karşı düşmanlık ediyor ve onlara karşı hasmane bir şekilde davranıyordunuz. Kıraat imamlarından Nafi, « تُشَاقُّونَ » kavlini nun harfinin kesriyle, « تُشَاقُّونِ » olarak okumuştur. Bu da, «تُشَاقُّونَ فِيهِمْ» takdirindedir ve, **"Onlar yüzünden bana zorluk-düşmanlık gösteriyordunuz"** demektir. Çünkü müminlere karşı gösterilen düşmanlık ve zorluk, bir manada Yüce Allah'a karşı yapılan düşmanlık demektir.

« قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ » ***"Kendilerine ilim verilmiş olanlar** -yani peygamberler, onların ümmetlerinden olup da onları iman etmeye davet eden alimler, onlara vaaz verenler, kendilerine dönüp bakmayan ve düşmanlık çıkaran o kimselere- **derler ki:"*** Bunu, onlara karşı sırf bir şamata, bir alay olsun için derler. Ya da bunu diyenler meleklerdir.

«إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ» **"Şüphesiz bugün rezillik rüsvaylık** ve kötülük -azap- **kâfirleredir."**

٢٨- ﴿اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

28- Kendilerine haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek teslim olurlar. (Melekler onlara şöyle der:) "Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir."

« اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ » **"Kendilerine**- Allah'ı ve Allah'a imanı inkar sebebiyle- **haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk** -daha önce kendilerinde bulunan inkarcılığı, küfrü ve düşmanlığı hiç yapmamışlar gibi inkar ederek ve böyle bir işte bulun-

muyorduk-, **diyerek** -barış içinde ve teslim bayrağını çekerek yani dünyada yaptıkları kötülüklerinin ve düşmanlıklarının aksine, durumlarını gizlemek suretiyle iyi kimselermiş havasında- **teslim olurlar.”**

« بَلَى إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » **“Melekler** -bu hususta bilgi sahibi olanlar- **onlara şöyle der: “Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir.”** Bundan dolayı da sizi cezalandıracaktır. Bu da yine onlarla bir tür alay etmektir. Nitekim bundan sonraki ayet de böyledir.

« تَتَوَفّٰيهُمُ » kavlini, kıraat imamlarından Hamza, « ى » harfiyle, « يَتَوَفّٰيهُمُ » olarak okumuştur. Nitekim bundan sonra gelecek olan 32. ayeti de böyle okumuştur.

٢٩- ﴿ فَادْخُلُوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴾

29- “O halde, içinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür!”

« فَادْخُلُوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ » **“O halde, içinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin yeri** -cehennem olarak- **ne kötüdür!”**

❀ ❀ ❀

30. – 42 ÂYETLER

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۜ قَالُوا خَيْرًا ۜ لِلَّذِينَ
اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ۜ وَلَنِعْمَ دَارُ
الْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُنَ ۜ كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٣١﴾ اَلَّذِينَ
تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ
يَأْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ ۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۜ وَمَا ظَلَمَهُمُ
اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا
عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ۚ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
اَشْرَكُوا لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَٓا
اٰبَٓاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ ۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي
كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ
هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۜ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى

هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾
وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى
وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ
الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾
اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾
وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ
صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

Meâli

30- (Kötülüklerden) sakınanlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiğinde, "Hayır (indirdi") derler. Bu dünyada güzel davrananlara, güzel mükâfat vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten güzeldir!

31- (O yurt,) girecekleri, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar için orada kendilerine diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takvâ sahiplerini böyle mükâfatlandırır.

32-(Onlar), meleklerin kendilerine: "Size selâm olsun. Yapmış olduğunuz (iyi) işlere karşılık cennete girin" diyerek tertemiz olarak canlarını aldıkları kimselerdir.

33- (Kâfirler) kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rablerinin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulm ediyorlardı.

34- Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi.

35- Ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi!

36- Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!

37- (Resûlüm!) Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah, saptırdığı kimseyi (dilemezse) hidayete erdirmez. Onların yardımcıları da yoktur.

38- Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Aksine, bu O'nun bizzat kendisine karşı gerçek bir vâdidir. Fakat insanların çoğu bilmez.

39- Hakkında ihtilaf ettikleri şeyi onlara açıklaması ve kâfir olanların da kendilerinin yalancılar olduklarını bilmeleri için (Allah onları diriltecek.)

40- Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona (söyleyecek) sözümüz sadece "Ol" dememizdir. Hemen oluverir.

41- Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür.

42-(Onlar) sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir.

Tefsiri

٣٠– ﴿وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ط قَالُوا خَيْرًا ط لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ط وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ط وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ﴾

30- (Kötülüklerden) sakınanlara: Rabbiniz ne indirdi? Denildiğinde, "Hayır (indirdi)" derler. Bu dünyada güzel davrananlara, güzel mükâfat vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten güzeldir!

«وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا» **"Kötülüklerden** -Allah'a şerik koşmaktan uzak durup- **sakınanlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiğinde, "Hayır indirdi" derler."** Bu ayette geçen, « خَيْرًا » kelimesi mansub kılınmış, daha önce, bu surenin 24. ayetinde geçen, « أَسَاطِيرُ » kelimesi de merfu kılınmıştır. Çünkü burada, « خَيْرًا » kelimesinin başına, « أَنْزَلَ » fiili takdir olunmuş ve bu nedenle de mansub olmuştur. Yani, "Hayrı indirdi" demektir. Böylece sorulan soruya cevabı uygun bir şekilde kondurmuş oldu, yerine oturttu. Oysa 24. ayette ise takdir edilen, « هُوَ » zamiridir.

Yani, « هُوَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ » takdirindedir. Böyle sorudan hareketle cevaba yöneldi.

« لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ » **"Bu dünyada güzel davranışlara, güzel mükâfat vardır."** Yani iman edip iyi ve güzel ameller işleyenler ya da, "La ilahe İllallah" diyenler, için mükafat vardır, demektir. «حَسَنَةٌ » kelimesi raf ile gelmiştir. Yani sevap vardır, güven ve emniyet vardır, ganimet vardır, demektir. Bu da ayette geçen, «خَيْرًا » kelimesinden bedeldir ve şirkten, kötülüklerden sakınanların sözlerini hikayedir, anlatmaktır. Yani, "Şu sözü dediler" demektir. Önce hayır diye adlandırdığı şeyi zikretti, takdim etti, sonra da hikaye yoluyla anlattı. Ya da bu, bir çok söyleyenlerine ait yeni bir cümledir, kelamdır. Dolayısıyla bunların söylediklerini yaptıkları iyiliklerden saymış olmaktadır.

« وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ » **"Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır."** Yani bunlar için dünyada hayırlı olandan çok daha hayırlısı ahirette vardır. Bu tıpkı Rabbimizin şu kavli gibidir: **"Sonunda Allah da onlara dünya nimetini/sevabını ve (en önemlisi) ahiret sevabının güzel olanını verdi." (Al-i İmran,148)** «وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ» **"Takvâ sahiplerinin** -ahiret- **yurdu gerçekten güzeldir!"** Burada, ifade daha önce geçtiğinden ötürü, medih sebebiyle mahsus hazfolunmuştur.

٣١- ﴿جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُنَ كَذٰلِكَ يَجْزِى اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ﴾

31- (O yurt,) girecekleri, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar için orada kendilerine diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takvâ sahiplerini böyle mükâfatlandırır.

« جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ » **"O yurt, girecekleri, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir."** Buradaki, « جَنَّاتُ عَدْنٍ» kavli, mahzuf bir mübtedanın haberidir. Yahut da mahsusun bilmedihtir. «يَدْخُلُونَهَا» haldir.

« لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُنَ كَذٰلِكَ يَجْزِى اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ» **"Onlar için orada kendilerine diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takvâ sahiplerini böyle mükâfatlandırır."**

٣٢- ﴿اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

32- (Onlar,) meleklerin kendilerine: "Size selâm olsun. Yapmış olduğunuz (iyi) işlere karşılık cennete girin" diyerek tertemiz olarak canlarını aldıkları kimselerdir.

« اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » **"Onlar, meleklerin kendilerine: "Size selâm olsun. Yapmış olduğunuz iyi işlere karşılık cennete girin" deyerek tertemiz olarak**-küfre sapmamak suretiyle kendilerini zulümden arındırmakla-**canlarım aldıkları kimselerdir."**

Burada geçen «اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ » kavli, bundan önce bu surenin 28. ayetinde geçen, «ظَالِمِى اَنْفُسِهِمْ » kavline karşılık olarak gelmiştir. «يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ » kavli için denilmiştir ki; Mümin olan bir kul

ölüm döşeğinde iken, ölüm meleği kendisine gelir ve ona: *"Ey Allah'ın dostu, sevgili kulu! Allah sana selam eder,"* der ve kendisini cennetle müjdeler. Ahirette bunlara şöyle denilir: **"Yapmış olduğunuz iyi işlere** -güzel amelinize- **karşılık girin cennete!"**

٣٣- ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴾

33- (Kâfirler) **kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rablerinin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.**

« هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ » **"Kâfirler kendilerine** -canlarını almaları için- **meleklerin gelmesinden veya Rablerinin emrinin** -onların kökünü kazıyacak azabın veya kıyametin- **gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?"** Bu kafirler başka bir şeyi değil, bunu mu bekleyip duruyorlar!?.. **"Onlardan öncekiler de böyle** -Allah'a şirk koşmak ve peygamberlerini yalanlamak gibi işler- **yapmışlardı. Allah** -onları ortadan kaldırmakla- **onlara zulmetmedi, fakat onlar** – kendilerini yok edebilecek suçları işlediklerinden ve bu şekilde cezalandırılmayı hakkettiklerinden dolayı kendi- **kendilerine zulmediyorlardı."** Kıraat imamlarından, Hamza ve Ali Kisai, « تَأْتِيَهُمُ » kavlini « ى » harfiyle, « يَأْتِيَهُمُ » olarak okumuştur.

٣٤- ﴿ فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴾

34- Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi.

« فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ » **"Sonunda yaptıklarının** -kötü amellerinin karşılığı ve- **cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi."** Alay ve eğlencelerinin cezası sonunda kendilerini kuşatıverdi. Kazdıkları kuyuya kendileri düştü.

٣٥- ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾

35- Ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi!

«وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا» **"Ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık."** Bu söz müşrikler tarafından alay olsun diye söylenen bir ifadedir. Oysa bunu gerçekten inandıklarından söylemiş olsalardı daha doğru olurdu, dürüst davranmış olurlardı.

«وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ» **"Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık."** Yani Bahire, Saibe ve benzerleri gibi haram kılmazdık. Bunlarla ilgili bilgi daha önce, **(Maide,103)** ayetinde açıklanmıştı. Oraya bakılsın.

«كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ» **"Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı."** Yani resulleri yalanlamışlar, helali haram kılmışlardı. Müşrikler bütün bu sözleri hep onların alay etmeleri gibi alay olsun diye söylüyorlardı.

«فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ» **"Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi!"** Onların görevleri sadece hakkı tebliğden ve halkı da şirkin batıl ve anlamsız olduğunu, geçersiz olduğunu, çirkinliğini bildirmek ve onları bundan haberdar etmekten ibarettir.

٣٦- ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾

36- Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının" diye (emretmeleri için) **her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!**

« وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولاً أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ » **"Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin** -Allah'ı birleyin ve bir tek olarak Onu tayın- **ve Tâğuttan** -şeytandan- **sakının** -ona itaat etmeyin-" **diye emretmeleri için her ümmete bir peygamber gönderdik."**

« فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ » **"Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti."** Hidayet yolunu, doğruyu seçmeleri sebebiyle, Allah kendilerini doğru yola yönlendirdi.

« وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ » **"Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler."** Yani bunlar da dalalet ve sapıklığı tercih ettiklerinden onlara da o gerekli kılındı.

« فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ » **"Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!"** Allah onları nasıl da helak etmiş, ortadan kaldırmış, ülkelerini ellerinden alıp onlardan boşaltmış, gezin de bütün bunları görün.

Yüce Allah bundan sonra Kureyş'lilerin inatçılığını ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onların iman etmesini ne kadar çok arzulayıp durduğunu zikretmektedir. Ve kendisine bunların, kendilerine dalalet ve sapıklık hakkedenlerden olduklarını bildirerek şöyle buyurmaktadır:

٣٧- ﴿إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدٰيهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾

37- (Resûlüm!) Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah, saptırdığı kimseyi dilemezse hidayete erdirmez. Onların yardımcıları da yoktur.

« إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدٰيهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ يُضِلُّ » **"Resûlüm! Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah,**

saptırdığı kimseyi dilemezse hidayete erdirmez." Bu ayette geçen, « يَهْدِى » kelimesini Kûfe kıraat okulu « ى » harfinin fethi yani üstün harekesi ve **dal** harfini de kesriyle yani esresiyle olmak üzere, **"Yehdi"** şeklinde okumuşlardır. Bunlar dışındaki kıraat imamları ise, « ى » harfinin zammesi yani ötüresi ve dal harfinin de fethası yani üstünüyle olmak üzere, « يُهْدَى » şeklinde okumuşlardır. Bunun da gerekçesi, « مَنْ يُضِلُّ» kavlinin mübteda ve, « لَا يُهْدَى » kavlinin de bunun haberi olmasındandır. « وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ » **"Onların yardımcıları da yoktur."** Haklarında Allah'ın hükmünüm uygulanmasına engel olabilecek biri de yoktur. Aynı şekilde onlar için hazırlanmış olan azabı da onlardan önleye cek bir yardımcıları yoktur.

٣٨- ﴿وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

38- Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Aksine, bu O'nun bizzat kendisine karşı gerçek bir vâdidir. Fakat insanların çoğu bilmez.

« وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى » **"Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Aksine,"** Bu, ret olayından sonra, gerçeği kanıtlamaktır. Yani onların dediklerinin ve inandıklarının aksine (Allah onları mutlaka diriltecektir.)

Ayetteki, «وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ» kavli, « وَقَالَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا » kavli üzerine matuftur. « وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا » **"bu Onun bizzat kendisine karşı gerçek bir vâdidir."** Burada geçen, « حَقًّا » kavli, « بَلٰى » kavlinin gösterdiği yani delalet ettiği gibi müekked mastardır. Çünkü yeniden diriltmek Allah'ın kesin vadidir. Allah'ın bu vadini yerine getireceğinin de gerçek olduğu gayet açıktır.

«وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» **"Fakat insanların çoğu bilmez."** Yani Allah'ın vadinin hak ve gerçek olduğunu ya da onları dirilteceğinin gerçek olduğunu bilmezler.

٣٩- ﴿لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذٖى يَخْتَلِفُونَ فٖيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذٖينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبٖينَ﴾

39- Hakkında ihtilaf ettikleri şeyi onlara açıklaması ve kâfir olanların da kendilerinin yalancılar olduklarını bilmeleri için Allah onları diriltecek.

«لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذٖى يَخْتَلِفُونَ فٖيهِ» **"Hakkında ihtilaf ettikleri şeyi onlara açıklaması"** Ayetin başındaki, «لِيُبَيِّنَ» kavli, «بَلٰى» kavlinin gösterdiği şeye taalluk etmektedir. Yani, "Onları diriltir ki, **"Hakkında ihtilaf ettikleri şeyi** -gerçeği, hakkı- **onlara açıklaması"** için, demektir.

«مَنْ يَمُوتُ» kavlindeki zamir ise, hem müminleri, hem de kafirleri kapşamaktadır, her ikisine de şamildir.

«وَلِيَعْلَمَ الَّذٖينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبٖينَ» **"Ve kâfir olanların da kendilerinin** -Allah ölenleri diriltmeyecek, diye söyledikleri sözlerinde- **yalancılar olduklarını bilmeleri için Allah onları diriltecek."**

٤٠- ﴿اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَیْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾

40- Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona (söyleyecek) sözümüz sadece "Ol" dememizdir. Hemen oluverir.

«اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَیْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ» **"Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona söyleyecek sözümüz sadece "Ol" dememizdir. Hemen oluverir."** Yani o şey de oluverir, demektir. Kıraat imamlarından İbn Amir ve Ali Kisai, «كُنْ» kavlinin cevabı olmak üzere, «فَيَكُونَ» kavlini nasb ile okumuşlardır. «قَوْلُنَا» ifadesi, mübteda dır., «اَنْ نَقُولَ» kavli de bunun haberidir. «كُنْ فَيَكُونُ» kavli tam fiil

olan ve meydana gelmek, var olmak manasına gelen, «كَانَ» fiilindendir. Yani: "Biz bir şeyin olmasını, meydana gelmesini istediğimizde, başka değil, Biz ona sadece, "var ol" deriz. O da beklemeksizin hemen anında var olur" demektir. Aslında bu ifade yaratılma olayının ne kadar hızlı ve çabuk meydana geldiğini anlatmak için söylenen bir ibaredir. Böylece kesin olarak anlaşılmıştır ki, Allah'ın muradettiği, istediği bir şey, asla kendisi için mümteni değildir, olamaz değildir. Zaten böyle bir şey Allah için düşünülemez. Bir şeyi, Allah'ın murat etmesi halinde, onun var olması beklemesizdir, yani zamana vb. gibi bir şeye asla gerek yoktur.

Bu, adeta kendisine itaat olunan bir amirin, emretmesi üzerine hemen kendisine her an ve her bakımdan itaatkar olan bir memuruna, emre konu olan şeyi derhal amirinin önüne koyması, işi anında yapması gibidir. Artık orada bir başka söze ve ifadeye yer yoktur. Söylenen gerçekleşir. Buna göre mana şöyledir:

"Takdir olunan her şeyin var edilmesi Allah hakkında oldukça basit bir şeydir ve bu kolaylıktadır. Madem ki Allah hakkında her şey böyledir, nasıl olur ki öldükten sonra diriltemesin. Oysa bu da onun takdir ettikleri içerisinde sadece biridir. Elbette buna da kadirdir."

٤١- ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾

41- Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür.

«وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا» **"Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda** -Allah hakkı ve Allah rızası için- **hicret edenlere gelince,"** Bunlar Allah Resulü (s.a.v.) ile ashabıdırlar. Mekke halkı kendilerine zulmettiler. Dinlerini yaşamak uğruna Allah'ın emrettiği yere hicret ettiler. Bunlardan kimisi inancını yaşamak üzere Habeşistan'a hicret etmiş, sonra da buradan Medine'ye hicret ederek iki hicreti bünyelerinde toplamışlardı. Kimisi de doğrudan Medine'ye hicret etmişlerdi.

«لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً» **"Onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz."** Buradaki, «حَسَنَةً» kelimesi, mastarın sıfatıdır. Bu da:

« تَبُوءَةً حَسَنَةً » demektir. Ya da, « لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مَبَاءَةً حَسَنَةً » demektir. Bu da Medine şehridir. Çünkü Allah onları oraya yerleştirdi ve oradaki halk da onlara kucak açtılar ve onlara orada yardım ettiler.

«وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ» **"Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür."**

Burada, «وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ» kavlinde durmak vakfı lazımdır. Çünkü, «لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ» kavlinin cevabı mahzuftur. Zamir de kafirlere racidir. Yani; "Eğer onlar bu gerçeği bilselerdi, mutlaka dine rağbet edip ona koşarlardır." Ya da bu zamir muhacirlere yani dinleri uğurunda yurtlarını terketmek zorunda kalanlara racidir. Yani, "Eğer bilebilselerdi, gayretlerinde ve çabalarında daha çok gayret ederlerdi ve daha fazla sabır gösterirlerdi."

٤٢- ﴿ اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾

42- Onlar sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir.

« اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» **"Onlar sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir."**

Ayetin başında geçen, « اَلَّذِينَ صَبَرُوا » kavli, « هُمْ اَلَّذِينَ صَبَرُوا» "Onlar sabredenlerdir" takdirindedir. Ya da: "Ben sabredenleri kasdediyorum," demektir. Sonuçta her ikisi de medih yani övgüdür. Yani bunlar ülkelerinden, vatanlarından ayrı düşmelerinden dolayı buna dayanıp sabr ettiler. Bu vatan, herkesin gönlünde sevgisi yatan Allah'ın **Harem'idir.** Herkes bu mübarek belde için gönülden yanıp tutuşurken, sevgisi gönülleri kavururken, peki ya bir de burada doğup büyümüş olanların oradan ayrılığı sebebiyle gönülleri nasıl yanıp tutuşmasın ki? Ya da cihad etmede sabır gösterdiler, Allah yolunda canlarını feda ettiler.

« وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ » **"Rablerine de dayanıp güvenerek tevekkülde bulundular."** İşlerini Allah'a havale ettiler, dinleri bakımından başlarına gelenlere rıza gösterdiler.

43. – 55. ÂYETLER

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُٓوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَۙ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِۜ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ اَفَاَمِنَ الَّذٖينَ مَكَرُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿٤٥﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ فٖي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزٖينَۙ ﴿٤٦﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍۜ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُ۫فٌ رَحٖيمٌ ﴿٤٧﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُ۬ا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمٖينِ وَالشَّمَٓائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ سجدة يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُٓوا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدّٖينُ وَاصِبًاۜ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَۚ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرٖيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا

اٰتَيْنَاهُمْۜ فَتَمَتَّعُوا۠ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

Meâli

43- Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.

44- Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler). İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik.

45- Kötülük tuzakları kuranlar, Allah'ın, kendilerini yere geçirmeyeceğinden veya kendilerine bilemeyecekleri bir yerden azabın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

46- Yahut onlar dönüp dolaşırlarken Allah'ın kendilerini yakalamayacağından emin mi oldular? Onlar (Allah'ı) âciz bırakacak değillerdir.

47- Yoksa Allah'ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından (emin mi oldular?) Kuşkusuz Rabbin çok şefkatli, pek merhametlidir.

48- Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner.

49- Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler.

50- Onlar, üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emr olunursa onu yaparlar.

51- Allah buyurdu ki: İki tanrı edinmeyin! O ancak bir tek İlah'dır. O halde yalnız benden korkun!

52- Göklerde ve yerde ne varsa, O'nundur, din de yalnız O'nundur. O halde Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

53- Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız.

54- Sonra da sizden o zararı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen Rablerine ortak koşarlar!

55- Kendilerine verdiklerimize karşılık nankörlük etmeleri için öyle yaparlar. O halde bir süre daha faydalanın; fakat yakında hakikati bileceksiniz!

Tefsiri

Kureyş'lilerin, "Allah, bir insanı, bir beşeri peygamber olarak göndermekten yücedir" demeleri üzerine işte şimdi tefsirini okuyacağımız bu ayet nazil olmuştur:

٤٣- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ﴾

43- Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.

« وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُوحِي إِلَيْهِمْ » "Senden önce de, kendilerine **-melekler aracılığıyla-** vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik." **Kıraat imamlarından sadece Hafs, «نُوحِي » olarak kıraat etmiştir.**

«فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ» "Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun." **Burada bilenler diye mealde geçen zikir ehlinden kasıt, kitap ehli demektir. Size öğretmeleri için onlara sorun. Onlar, Allah'ın önceki ümmetlere de insandan başkasını peygamber olarak göndermemiştir. Denildiğine göre, kitap ehline zikir ehli denilmesinin sebebi, öğüt almaları ve bir de gafilleri, aymazları uyarmak içindir.**

٤٤- ﴿بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾

44- Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler.) İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik.

« بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ » **"Apaçık mucizeler ve kitaplarla gönderildiler."** Ayetin başında yer alan, **"B"** harfi, « رِجَالاً » kelimesine, sıfatı olarak taalluk eder. Yani, mucizelerle beraber gönderilen adamlar" demek-

tir. Ya da bu harf; « نُوحِى » kavline müteallıktir. Yani, "Biz onlara beyyineler, belgeler ve mucizelerle vahyederiz" demektir. Ya da, «لَا تَعْلَمُونَ» kavline müteallıktir. Bu durumda, « فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ » kavli, anlatılan yorumlar çerçevesinde itiraz yani parantez cümlesidir.

« وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ » **İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için** -zikrin yani Kur'an'ın içinde yer alan hükümleri, emredilen ve yasaklanan şeyleri, nelerin vaad olunduğunu ve nelerle uyarıldığını anlatman için- **ve düşünüp anlasınlar** uyarılarına dikkat etsinler de uyansınlar- **diye sana da bu Kur'an'ı indirdik."** Ayette geçen ve mealde de görüldüğü gibi, zikirden, murat Kuran-ı Kerim'dir.

٤٥- ﴿اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾

45- Kötülük tuzakları kuranlar, Allah'ın, kendilerini yere geçirmeyeceğinden veya kendilerine bilemeyecekleri bir yerden azabın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

« اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ » **"Kötülük tuzakları kuranlar, Allah'ın, kendilerini** -kendilerinden öce geçen ümmetlere yaptığı gibi- **yere geçirmeyeceğinden veya kendilerine bilemeyecekleri bir yerden azabın** -ansızın- **gelmeyeceğinden emin mi oldular?"**

Buradaki, « مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ » kavli kötülüklerle dolu çeşit çeşit tuzaklar kuranlar, demektir. Burada sözü edilenler de Mekke halkı ile, kendisiyle Allah Resulü (s.a.v.)'ne tuzak kurdukları şeyler, demektir.

٤٦- ﴿اَوْ يَأْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾

46- Yahut onlar dönüp dolaşırlarken Allah'ın kendilerini yakalamayacağından emin mi oldular? Onlar (Allah'ı) âciz bırakacak değillerdir.

« أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ » **"Yahut onlar dönüp dolaşırlarken** -ya da ticaret yaparlarken- **Allah'ın kendilerini yakalamayacağından (emin mi oldular?) Onlar Allah'ı âciz bırakacak değillerdir."**

٤٧- ﴿أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾

47- Yoksa Allah'ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından emin mi oldular? Kuşkusuz Rabbin çok şefkatli, pek merhametlidir.

«أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ» **"Yoksa Allah'ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından emin mi oldular?"** Hep korku ve sıkıntı beklentisi içerisinde kalmaktan güvence içine mi girdiler? Yani kendilerinden önce ortadan kaldırılan bir toplumun başına gelenlerden dolayı korkuya kapılıp bu korku ve endişe içerisinde her an bir azabın gelip kendilerini yakalamaktan kendilerini güvencede mi sanıyorlar?

Bu ifade, «مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ» Kavlinden farklı, onun hilafına olan bir ifadedir. « فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ » **"Kuşkusuz Rabbin çok şefkatli, pek merhametlidir."** Çünkü hatalarınız sebebiyle her şeye rağmen acele davranmayıp size yumuşak muamele eder. Cezayı hakkettiğiniz halde onu vermekte aceleci davranmaz. Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"Eğer sizde bulunan kötü davranışlarınıza, hata ve isyanlarınıza rağmen sizi yakalayıp cezalandırmıyorsa bu, Allah'ın sizi korumadaki acıması, himaye etmedeki merhameti sayesindedir."

٤٨- ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ﴾

48- Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner.

« أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ » **"Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi?"** Kıraat imamlarından Hamza, Ali Kisai ve Ebu

Bekir, « يَرَوْا » kelimesini, "T" harfiyle, « تَرَوْا » olarak kıraat etmişlerdir. « مَا » edatı ise, « خَلَقَ اللّٰهُ » kavliyle Mesuledir. Yani buna bağlı ilgi zamiridir ve müphemdir. Bu müphemliği ya da kapalılığı kaldıran da, « مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ » kavlidir.

« يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَٓائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ » **"Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner."** Yani o gölgeler bir yerden diğer bir yere döner. « يَتَفَيَّؤُا » Kavlini Basra kıraat okulu "T" harfiyle, « تَتَفَيَّؤُا » olarak okumuşlardır .« الشَّمَٓائِلِ » kelimesi, **Şimal** kelimesinin çoğuludur. « سُجَّدًا لِلّٰهِ » kavli de, « ظِلَالُ » kavlinden haldir. Mücahit'ten rivayete göre demiş ki: "Güneş döndüğü zaman her şey secde eder. « وَهُمْ دَاخِرُونَ » kavli, "onlar da küçülerek" anlamındadır. Bu, aynı zamanda, « ظِلَالُهُ » kavlindeki zamirden haldir. Çünkü bu, cemi yani çoğul manası taşır. Yani bu şu demektir; Allah'ın yaratmış olduğu her varlığın bir gölgesi vardır. « دَاخِرُونَ » kelimesinin **vav** ve **nun** harfiyle cemi yapılmış olması, « دخور » kelimesi akıllı varlıkların taşıdığı vasıflardandır. Ya da bu ifade içerisinde akıllı varlıkların da yer alması sebebiyle işin bu yönü galip gelmiştir. Mana şöyledir: *"Onlar Allah'ın yaratmış olduğu cisimleri görmediler mi ki bütün bu varlıkların sağa ve sola dönen gölgeleri vardır."* Yani gölgeler sırf Allah'a boyun eğmek için bir taraftan diğer bir tarafa dönerler, Allah kendilerini ne için yaratmış ise, o görevlerinden kaçınmaksızın o gaye için bir yandan diğer bir yana dönerler. Kaldı ki bizzat ecramın yani çisimlerin kendileri küçülüp Allah'ın fiillerine o konuda karşı çıkmaksızın küçülüp boyun eğerler.

٤٩- ﴿ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴾

49- Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler.

« وَ لِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ » **"Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler."** Ayette geçen, « مِنْ دَآبَّةٍ » kavli, göklerde ve yerde ne varsa hepsini içine alan bir açıklamadır. Çünkü gökte de tıpkı yerdeki insanlar ve diğer canlılar gibi hareket eden canlılar ve yaratıklar vardır. Ya da bu kelime sadece yeryüzünde olanları açıklamaktadır. Gökteki varlıklardan murat ise Allah'ın melekleridir. Ayrıca zikredilen « وَالْمَلٰٓئِكَةُ » kavliyle de Hafaza melekleri ve bunların dışındakiler murat olunmuştur. Denilmiştir ki; "Mükelleflerin secdesi", onların Allah'a itaat ve ibadetleri demektir. Başkalarının secdeleri ise; onların Allah'ın iradesine ram olmaları, boyun eğmeleridir. Ancak **inkiyad** kelimesinin anlamı, mükellef olanları da olmayanları da mana açısından bünyesinde bulundurur. İşte bu bakımdan her ikisinden de bir tek lafızla söz etmek caiz görülmüştür. Ayrıca ayette, « مَا » edatının getirilmiş olması, bu harfin hem akıllı varlıklar için hem de diğerleri için kullanılmaya elverişli bir harf olmasındandır. Şayet ayette, « مَا » edatı yerine, «مَنْ» edatı getirilmiş olsaydı, bu takdirde sadece ve özellikle akıl sahibi olan varlıkları kapsamış olurdu.

٥٠- ﴿يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾

50- Onlar, üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emrolunursa onu yaparlar.

« يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ » **"Onlar, üstlerindeki Rablerinden korkarlar"** Burada, « يَخَافُونَ رَبَّهُمْ » kavli, bundan önceki, « لَا يَسْتَكْبِرُونَ » kavlindeki zamirden haldir. Yani, "Allah'tan korkup dururlarken O'na karşı büyüklük taslamazlar" demektir. « مِنْ فَوْقِهِمْ » deki edatı eğer, « يَخَافُونَ » kavline müteallik kabul edersen, bu durumda mana şöyle olur: "Rablerinin kendilerini galebe edeceğinden, üstün geleceğinden ve kahredeceğinden korkarlar." Bu tıpkı Yüce Allah'ın şu kavli gibidir: **"O,**

kullarının üzerinde her türlü tasarruf ve hükümranlığa sahiptir." (En'am,18)

« وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ » **"Ve kendilerine ne emrolunursa onu yaparlar."** Bu ayet, aynı zamanda meleklerin de mükellef varlıklar olduğuna delildir. Bunlar emir ve nehiyler konusunda idareci ve görevlidirler. Onlar da umut ile korku arasında yaşarlar.

٥١- ﴿وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ﴾

51- Allah buyurdu ki: İki tanrı edinmeyin! O ancak bir tek İlah'dır. O halde yalnız benden korkun!

«وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلٰهٌ وَاحِدٌ» **"Allah buyurdu ki: İki ilah edinmeyin! O ancak bir tek İlah'dır."** Eğer sen, "Bir ila iki sayılarının ötesindekiler için yani sayı ile sayılan yani adet ile madut olan şeyler için cemi ifade kullanırlar ve, « اِنِّى رَجُلٌ ثَلَاثَةٌ » derler. Çünkü mâdut yani sayıya konu olan ya da sayılan şey, zaten belli ve özel bir sayıya delalet etmekten aridir, uzaktır. Yani buna aslında gerek yoktur. Şayet bir tek adam yani « رَجُلٌ » veya iki adam yani, « رَجُلَانِ » söz konusu ise burada zaten madut olan şeyde yani sayıya konu olan şeyin kendisinde adede yani sayıya zaten delalet vardır. Bu itibarla ayrıca, « رَجُلٌ وَاحِدٌ » ve « رَجُلَانِ اثْنَانِ » diye söylemenin bir yararı yoktur, buna ihtiyaç da yoktur" diye soracak olursan, ben de cevap olarak derim ki:

"Müfred ve tesniye manasını bünyesinde taşıyan isim, iki şeye delalet eder. Biri cinsiyete, diğeri de özel sayıya delalet etmesidir. Eğer delalet açısından bu ikisinden kasıt sayı murat olunuyorsa, bu takdirde onu tekit edecek şey ile tesniye kılınır. Bununla da bu şey ile kasdolunan ne ise ona delalet olunur, o şey gösterilir ve ona titizlik gösterilir. Görmez misin, eğer sen, « اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ » demiş olsan, ve bu cümleyi ayrıca, « وَاحِدٌ » ile takviye etmezsen güzel bir iş olmaz. Böyle bir durumda senin bu ifadenden, ilahlıktan söz ederken, O'na birliği ve vahdaniyeti tes-

pit etmemiş, "Bir tek ilah" dememiş olursun."

« فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ » **"O halde yalnız benden korkun!"** Burada cümle gaiplikten mütekellime birinci şahsa dönüştü. Bu da iltifat yoluyla olan bir ifadedir. Bu tür ifadeler konuyu teşvik ve terğipte çokta geçerlidir, etkilidir. Yani, « فَإِيَّاهُ فَارْهَبُونِ » yerine, « فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ» kavli daha etkilidir. Kıraat imamlarından Yakub, « فَارْهَبُونِ» kavlini, « فَارْهَبُونِي» olarak kıraat etmiştir.

٥٢- ﴿وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ﴾

52- Göklerde ve yerde ne varsa, O'nundur, din de yalnız O'nun dur. O halde Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

« وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا » **"Göklerde ve yerde ne varsa, O'nundur, din** -taat - **de** -vacip, gerekli ve sabit olarak- **yalnız O'nundur."** Çünkü her nimet Allah'tandır. İşte bu itibarla insanların Allah tarafından kendilerine nimet olarak verilen her şey sebebiyle O'na itaat etmeleri farzdır. Burada geçen, «وَاصِبًا » kelimesi, haldir, bunda amel eden de zarftır Ya da, "Ceza da sürekli olarak O'na aittir." Yani sevap ve ceza vermesi de Allah'a aittir.

« أَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ » **"O halde Allah'tan başkasından mı korkuyor sunuz?"**

٥٣- ﴿وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ﴾

53- Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız Ona yalvarırsınız.

« وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ » **"Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır."**Size nimet olarak her ne sunulursa. Örneğin afiyet, sağlık, zenginlik ve bolluk olarak ne verilmiş ise hepsi de Allah tarafındandır. Buradaki « فَمِنَ اللّٰهِ » kavli, « فَهُوَ مِنَ اللّٰهِ » takdirindedir. Yani "O şey Allah'tandır" demektir.

«ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ» **"Sonra size bir zarar** - hastalık,

fakirlik ve kuraklık- **dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız."** Başkasına değil sadece ve sadece O'na niyazda bulunur, Ona yakarırsınız. «الجار» kelimesi, dua ederken, yardım isterken sesi yükseltmek anlamındadır.

٥٤- ﴿ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴾

54- Sonra da sizden o zararı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen Rablerine ortak koşarlar!

« ثُمَّ إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ » **"Sonra da sizden o zararı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen Rablerine ortak koşarlar!"** Eğer « وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ » kavliyle yapılan hitap veya sesleniş, **Amm** yani **genel** ise, bununla murat olunan kafir olan guruplardır. Eğer buradaki hitap müşriklere ise, bu durumda, « مِنْكُمْ » kavli, teb'iz için değil, beyan yani açıklama içindir. Sanki şöyle denilmektedir: " Hemen kafir bir gurup.. işte onlar da sizlersiniz. Burada bu kimseler arasında ibret alanların olması da caizdir. Tıpkı Rabbimizin şu kavli gibi: **"Allah onları karaya çıkararak kurtardığı zaman içlerinden bir kısmı orta yolu tutar." (Lokman, 32)**

٥٥- ﴿ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴾

55- Kendilerine verdiklerimize karşılık nankörlük etmeleri için (öyle yaparlar.) O halde bir süre daha faydalanın; fakat yakında hakikati bileceksiniz!

«لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ» **"Kendilerine** -sıkıntılarını önlemek ve nimetleri açmak maksadıyla- **verdiklerimize karşılık nankörlük etmeleri için öyle yaparlar."** Sanki şirk koşmakla amaçları Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere karşı nankörlükte bulunmakmış gibi bir duruma getirdiler Bundan sonra Yüce Allah onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

«فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ» **"O halde bir süre daha faydalanın; fakat yakında hakikati bileceksiniz!"** Burada gaip kipten bir tehdit olmak üzere hitap kipine dönmüştür.

56. – 65. ÂYETLER

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لاَ يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللهِ لَتُسْئَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْأُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ۚ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِ ۗ اَيُمْسِكُهُ عَلٰى هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِى التُّرَابِ ۗ اَلاَ سَاۤءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَ لِلّٰهِ الْمَثَلُ الْأَعْلٰى ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۟ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَاۤبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ فَإِذَا جَاۤءَ أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى لاَ جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَاۤ إِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَاۤ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلاَّ لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ ۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾ وَاللهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً فَاَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۗ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ

يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

Meâli

56- Bir de kendilerine rızık olarak verdiklerimizden, mahiyetini bilmedikleri şeylere (putlara) pay ayırıyorlar. Allah'a andolsun ki, iftira etmekte olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz!

57- Onlar, kızların Allah'a ait olduğunu iddia ediyorlar. Hâşâ! Allah bundan münezzehtir. Beğendikleri de (erkek çocuklar) kendilerinin oluyor.

58- Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir.

59- Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!

60- Kötü sıfat, ahirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir. Çünkü O, her şeyden üstün ve hikmet sahibidir.

61- Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.

62- Kendilerinin hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnat ediyorlar. En güzel sonucun kendilerinin olduğunu anlatan dilleri de yalanın örneğini veriyor. Hiç şüphesiz onlar için sadece ateş vardır ve onlar, (ateşe) terk olunacaklar.

63- Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) göndermişizdir. Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi de (iman etmediler.) İşte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır.

64- Biz bu Kitab'ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik.

65- Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır.

Tefsiri

٥٦- ﴿وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ﴾

56- Bir de kendilerine rızık olarak verdiklerimizden, mahiyetini bilmedikleri şeylere (putlara) pay ayırıyorlar. Allah'a andolsun ki, iftira etmekte olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz!

« وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ » **"Bir de kendilerine rızık olarak verdiklerimizden, mahiyetini bilmedikleri şeylere,** putlara **pay ayırıyorlar."** Ayetteki, « لَا يَعْلَمُونَ » kavli şu anlamadır. Bunlar tapmakta oldukları putlarına ilah diye isim vermekteler. İlah diye adlandırdıkları bu putlarının kendilerine zarar verebileceğine ya da fayda sağla yacağına, Allah katında da şefaatçı olabileceklerine inanmaları sebebiyledir. Oysa durum hiç de bunların söyledikleri gibi değildir. Çünkü bunlar zarar verebilecek ve yarar sağlayabilecek durumda olmayan bir takım cansız varlıklardır.

Ya da, « لَا يَعْلَمُونَ » kavlindeki zamir ilahlara racidir. Yani bilgi ile herhangi bir nitelikleri bulunmayan, hissetmeyen ve hayvanlardan ve ekinlerinden onlara bir payın var olup olmadığından bile haberleri bulunmayan bir takım varlıkları mı ilah ediniyorlar? Çünkü müşrikler ilah olarak adlandırdıkları putlarına, onlara yakın olmak amacıyla bunları sunuyorlardı.

« تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ » **"Allah'a andolsun ki, iftira etmekte olduğunuz** -ilahlar olarak savunduğunuz, bunların, kendilerine yakın olabilmek için bu sunulara ehil olduklarını ileri sürdüğünüz- **şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz!"** Bu sorguya çekilme konusu onlar için tehdit ve korkutmayı içeren bir ifadedir.

٥٧- ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾

57- Onlar, kızların Allah'a ait olduğunu iddia ediyorlar. Hâşâ! Allah bundan münezzehtir. Beğendikleri de (erkek çocuklar) kendilerinin oluyor.

« وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ » **"Onlar, kızların Allah'a ait olduğunu iddia ediyorlar."** Huzaa ve Kinane kabileleri, melekler Allah'ın kızlarıdır, diyorlardı. « سُبْحَانَهُ » **"Hâşâ! Allah bundan münezzehtir."** Bu, Allah'ın zatına çocuk izafe edilmesini tenzih eden bir ifadedir. Ya da onların söyledikleri bu söz sebebiyle bu, bir hayret ve şaşkınlık ifadesidir.

«وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ» **"Beğendikleri de,** erkek çocuklar **kendilerinin oluyor."** Burada geçen, « مَا » edatının mübteda olarak merfu olması da caizdir. « وَلَهُمْ » ise haberdir. Ayrıca, « الْبَنَاتِ » üzerine atıfla nasbı da caizdir. « سُبْحَانَهُ » kavli ise matuf ile matufun aleyh arasında itiraz yani parantez cümlesidir. Yani, "Kendileri için de arzuladıkları erkek çocuk sahibi olmasını uygun gördüler" demektir.

٥٨ - ﴿وَإِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾

58- Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir.

« وَإِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا » **"Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş** -öfkesi sebebiyle hanımına karşı kin dolmuş- **olarak yüzü kapkara kesilir."** Burada geçen, « ظَلَّ » kelimesi, «صار» manasındadır. Çünkü « ظَلَّ » «امسى» «اصبح» ve « بات » kelimeleri «الصيرورة» manasında kullanılırlar. Çünkü çoğu doğumlar geceye tesadüf eder. Böylece gündüzü de kararmış, tasalı duruma getirilmiş olur. Sıkıntıdan ve utançtan, insanlara karşı olan hayasından ötürü yüzü simsiyah kesilir.

٥٩ - ﴿يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ اَيُمْسِكُهُ عَلٰى هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِى التُّرَابِ اَلَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾

59- Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!

«يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُٓوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ» **"Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir."** Kendisine verilen kötü müjde sebebiyle içinde bulunduğu toplumundan gizlenip saklanır. Ayıplanacağım, diye toplum arasına çıkamaz olur. Kendi kendine konuşarak ve düşünerek:

«اَيُمْسِكُهُ عَلٰى هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ» **"Onu** -kendisine aşağılık ve horluk içinde müjdelenen kız çocuğunu-, **aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün!"** diye bir karamsarlık içinde bocalar durur.

« اَلَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ » **"Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!"** Çünkü kendileri nezdinde yeri ve değeri bu olan bir yavruyu, yani kızları Allah'a nispet ederlerken iyi oluyor da, kendilerine bunun tam aksi olanını yani erkek çocuklarını da kendilerine nispet ederler. Gerçekten ne kötü bir şey!..

٦٠- ﴿ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾

60- Kötü sıfat, ahirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir. Çünkü O, her şeyden üstün ve hikmet sahibidir.

«لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ» **"Kötü sıfat, ahirete inanmayanlar içindir."** Yani erkek çocuk sahibi olmaya ihtiyaç duymaları, kız çocuklarını hoş karşılamamaları, bunlardan rahatsızlık duymaları, açlık korkusuyla onları diri diri toprağa gömmeleri gibi kötü nitelikler, aslında inanmayanların sahip oldukları bir özelliktir.

«وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى» **"En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir."** Çünkü Yüce Allah alemlere muhtaç değildir, o bunlardan müstağnidir. Yaratılmışların sahip oldukları nitelik ve özelliklerden münezzehtir, uzak ve beridir.

«وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» **"Çünkü O, her şeyden üstün** -istediğini infaza kadir olan- ve -kullarına mühlet vermekle de- **hikmet sahibidir."**

٦١- ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَٓابَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَإِذَا جَٓاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾

61- Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.

« وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَٓابَّةٍ » **"Eğer Allah, insanları zulümleri** -küfürleri ve masiyetleri- **yüzünden cezalandıracak olsaydı,** yeryüzünde hiçbir **canlı bırakmazdı."** Kesinlikle hepsini, zalimlerin zulmü yüzünden, kötülüğünden mutlaka helak ederdi.

Nitekim Ebu Hureyre şöyle rivayet ediyor: "**Zalimin zulmü yüzünden kesinlikle toy kuşları yuvalarında ölüp kalırlardı.**" İbn Mesud'dan gelen rivayete göre: **"Ademoğlunun işlediği günahlar yüzünden neredeyse bokböceği bile deliğinde helak olup gidecektir"** demiştir. İbn Abbas'tan gelen rivayet ise: « مِنْ دَٓابَّةٍ » kavliyle murat, yeryüzünde dolaşan bir müşrik bırakmazdı, şeklindedir.

« وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّى » **"Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor."** Yani herkesi, tayin edilen süresine kadar erteler ya da hikmetin gerektirdiği vakte kadar veya kıyamete kadar, demektir.

« فَإِذَا جَٓاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ » **"Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler."**

٦٢- ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ﴾

62- Kendilerinin hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnat ediyorlar. En güzel sonucun kendilerinin olduğunu anlatan dilleri de yalanın örneğini veriyor. Hiç şüphesiz onlar için sadece ateş vardır ve onlar, (ateşe) terkolunacaklar.

« وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ » **"Kendilerinin hoşlarına gitmeyen şey-**

leri Allah'a isnat ediyorlar." Kendilerine yakıştıramadıkları, kendileri için uygun görmedikleri kız çocuklarını Allah'a nispet ediyorlar, Başkanlıklarında ya da liderliklerinde başka kimselerin kendilerine ortak olmasını arzu etmedikleri halde Allah'a ortak koşarlar. Kendi elçilerinin basite alınmamasını istedikleri halde kendileri, Allah'ın peygamberlerini hafife alıp alay ediyorlar. Kendileri için böyle bir şeyi arzu etmedikleri halde, mallarının en değersiz olanlarını, en önemsizlerini Allah için ayırırken putları içinse en değerlilerini, gözdelerini ayırıyorlar.

« وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى » **"En güzel sonucun kendilerinin olduğunu anlatan dilleri de yalanın örneğini veriyor."** Bütün bunlarla birlikte bir de yalan söylüyorlar. Eğer öldükten sonra dirilme olayı gerçek ise, Allah katında da en güzel şeyin yani cennetin kendilerinin olmasını istiyorlar. Bu, onun şu kavli gibidir: **"Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak Onun katında benim için daha güzel şeyler vardır."** (Fussilet 50) Ayetteki «اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى» kavli, «الكذب» kavlinden bedeldir.

« لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ » **"Hiç şüphesiz onlar için sadece ateş vardır ve onlar, ateşe terkolunacaklar."** Burada geçen, «مُفْرَطُونَ» kavlini, esreli olarak Nafi, « مُفْرِطُونَ » şeklinde okumuştur. Ebu Cafer de bunu « ر » harfinin şeddesiyle «مُفَرِّطُونَ» olarak okumuştur. Bu kelimenin meftuh yani üstünlü olarak okunması durumunda, *"Ateşe takdim olunacaklar, bir an önce oraya atılması için acele olunacaktır"* demektir. Örneğin, su aramada ya da istemede, birini geçtiğinde, « افرطت فلانا » dersin. Ya da bu, tamamen unutulmuş, terkedilmiş anlamındadır. Örneğin, « افرطت فلانا تاخلفي » demen gibi. Yani birini geride bırakıp terkettiğin ya da unuttuğunda bunu söylemen gibi. Esreli ve şeddesiz hali ile bu kelime **İf'al** babından İfrat kökünden alınma olup masiyetlerde ve günah işlemede aşırıya kaçmak anlamındadır. Bunun şeddeli hali ise tefritten yani **Tef'il** babından, Allah'a taatte kusurlu olmak, gerektiği gibi görevini yapmamak, demektir.

٦٣- ﴿تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ

فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴾

63- Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) **göndermişizdir. Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi de** (iman etmediler.) **İşte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır.**

« تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ » **"Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de peygamberler göndermişizdir."** Yani sen peygamber olarak gönderilmeden önce de daha evvelki ümmetlere de biz peygamberler gönderdik.

« فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ » **"Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi-** küfrü ve peygamberleri yalanlamayı çekici gösterdi-**de iman etmediler."**

« فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ » **"İşte o, bugün onların velisidir."** Yani dünyada onların en yakını olup, aldatmak suretiyle onları saptırandır. Ya da buradaki zamir Kureyş müşriklerine racidir. Yani: "Bunlardan önce de kafirlere amelleri süslü ve cazip gösterildi. Çünkü şeytan onların da velisi, yakınıdır, zira bunlar da aynen onlardandır. Ya da, « فَهُوَ » kavli muzafın hazfine göre değerlendirilir. Bu da: "Şeytan, bugün onlar gibi olanların da yakınıdır" demektir.

« وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ » **"Ve onlar için** -kıyamet gününde- **elem verici bir azap vardır."**

٦٤- ﴿ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾

64- Biz bu Kitab'ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik.

« وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ » **"Biz bu Kitab'ı** -Kur'an'ı- **sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi** -öldükten

sonra dirilmeyi- insanlara **açıklayasın"** çünkü onlar arasında buna iman edenler de vardı.

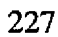
« وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ » **"Ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik."** Burada geçen, « وَهُدًى وَرَحْمَةً » kavilleri, « لِتُبَيِّنَ » kavlinin mahalline matuf bulunmaktadırlar. Ancak her ikisi de Mefulün leh olmak üzere mansubturlar. Çünkü her ikisi de Kitabı indirenin fiilidirler. « لِتُبَيِّنَ » kelimesinin başına **lam** harfinin dahil olması, muhatap fiili olması sebebiyledir. Yoksa inzal olunan şeyin fiili değildir.

٦٥- ﴿وَاللّٰهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾

65- Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır.

« وَاللّٰهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ » **"Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır."** Yani insaf ölçüleri içerisinde ve düşünerek, tedebbür ederek can kulağıyla dinleyen... Çünkü can kulağıyla dinlemeyen bir kimse âdeta baştan savan, dinler gibi gözükerek hiç dinlemeyen gibidir.

❁ ❁ ❁

66. – 74. ÂYETLER

وَإِنَّ لَكُمْ فِى الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۘ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ۘ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَأَوْحٰى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ۙ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِى مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلاً ۘ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلٰى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَىْ لاَ يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا ۘ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ ۘ أَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۘ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ۙ ﴿٧٢﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلاَ

يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

Meâli

66- Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından gelen, içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz.

67- Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır.

68- Rabbin bal (arısına:) Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin, diye ilham etti.

69- Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına gir, (diye ilham etti.) Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.

70- Sizi Allah yarattı; sonra sizi vefat ettirecek. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacak şüphesiz ki Allah bilgilidir, kudretlidir.

71- Allah kiminize kiminizden daha bol rızık verdi. Bol rızık verilenler, rızıklarını ellerinin altındakilere verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar. Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?

72- Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırdı. Onlar hâla bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

73- (Müşrikler) Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerde ve yerde olan rızıktan hiçbir şey veremeyen ve buna asla güçleri yetmeyen şeylere (putlara) tapıyorlar.

74- Allah'a birtakım benzerler icat etmeyin. Çünkü Allah (her şeyi) bilir, oysa siz ise bilemezsiniz.

Tefsiri

٦٦- ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾

66- Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından (gelen,) içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz.

« وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً » **"Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır."** Bir ayet ve mucize vardır.

« نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ » **"Zira size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından gelen, içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz."**

Kıraat imamlarından Nafi, İbn Amir ve Ebu Bekir Şube « نُسْقِيكُمْ » kavlindeki **nun** harfini **fetha** ile, « نَسْقِيكُمْ » olarak kıraat etmişlerdir. Zeccac, « سَقَيْتُهُ » ve « أَسْقَيْتُهُ » aynı anlamdadırlar, diyor. İmam Siybeveyh de, « الْأَنْعَامِ » kelimesinin fiiller üzerine gelen ve gayrı munsarıf olan müfret isimlerden olduğunu zikrediyor. İşte bunun içindir ki, buna raci olan zamiri müfret yani tekil olarak getirdi. Ancak **Mü'minun suresi 21.** ayetindeki, «فِي بُطُونِهَا» kavlinde yer alan zamirin müennes olmasına gelince -ki burada zamir müzekkerdir-, mana itibariyle cemi yani çoğul olduğundandır ve buradaki istinaf cümlesidir yani başlı başına bir cümledir, yeni bir cümledir. Sanki burada şöyle bir soru soruluyor gibidir: "Yani nasıl bir ibret ya da ayet var ki?" Bunun üzerine şöyle buyuruluyor:

« نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ » **"Çünkü onların karınlarından gelen şeyden-sütten içiririz."** Ve o süt, « مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا » **"fışkı ile kan arasından süzülüp gelen bir sütten.."** Yani Yüce Allah sütü, her iki tarafını da sarmış olan fışkı ile kan arasından süzüp çıkardı., yarattı. Süt ile o ikisi yani fışkı ile kan arasında bir engel, bir zar var ki hiçbiri süte ne rengi, ne tadı ve ne de kokusu bakımından galebe çalmaz,

biri ötekisinin sınırına geçmez. Aksine süt, bütün bunların arasından tertemiz ve halis bir halde süzülüp çıkar.

Denildiğine göre hayvanlar saman, ot vb. gibi yemlerini yediklerinde, bu sebeple onun kursağında, işkembe ya da midesinde bunların sindirilmiş hali yerleşir. Bunun alt tabakasında fışkı, ortasından süt ve üst kısmından da kan oluşur. Ciğer de bu üç madde üzerinde etki yaparak bunları kısımlara ayırır, bu yoldan damarlara kan, memelere süt akarken, geride kalan posa ise kursakta, mide ya da işkembede kalır ve sonra bu da dışarı atılır. İşte bütün bunlardan ibret almak isteyenler için çıkarılacak dersler vardır.[2]

Nitekim Şakik İbn İbrahim Belhi'ye (194/809), ihlasın ne olduğu sorulmuş, o da bunun üzerine şu cevabı vermiştir: "Tıpkı fışkı ile kan arasından sütün süzülüp ayırt olunduğu gibi ameli, yapılan işleri ayıp ve kusurlardan ayıklayıp ayırdetmektir.

« سَٓائِغًا لِلشَّارِبِينَ » **"İçenlerin boğazından kolayca geçen.."** İçerken boğazdan gayet kolaylıkla geçen... Denmiştir ki: "Hiçbir zaman süt, hiçbir kimsenin boğazından geçerken asla boğazında kalmamıştır." Ayetteki ilk, « مِنْ » edatı, **teb'iz** içindir. Çünkü süt, hayvanların karnında olanlardan sadece bir kısmıdır. İkinci « مِنْ » edatı ise, İptidai gaye içindir.

٦٧- ﴿وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًاۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

67- Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için bü-

---

[2] Merhum Nesefi'nin bu görüşleri çağımız biliminin de görüşleriyle uygun düşmektedir. Çünkü çağımızdaki bilimsel anlayışa göre alınan gıdalar ya da besinler insan vücudunda bir takım değişmelere uğramaktadır. Modern bilimin açıklamalarına göre alınan besinlerin sindirilmeleri ve bağırsaklardaki kılcal damarlar aracılığıyla emilip tümüyle sindirilmeleri ile her biri olması gereken yere gitmiş olmaktadır. Böylece İlahi bir mucize ortaya çıkmış bulunuyor. Çünkü tertemiz bir sütün, renginde, tadında ve kokusunda herhangi bir değişiklik olmaksızın süzülmüş olarak dezenfekte olunmuş ya da pastörize hale gelmiş bir şekilde fışkı ile kan arasından en güzel ve en yararlı bir şekilde çıkarılmış olması, gerçekten ilmin iman ile uygun düştüğünü destekleyen en önemli bir mucizedir.)

yük bir ibret vardır.

« وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا »

"Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz." Bu ayetteki, « وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ » mahzuf olan bir kavle taalluk etmektedir. Bunun da takdiri, « نُسْقِيكُمْ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ » şeklindedir. Yani bunların şırasından... Buradaki hazif ise, bundan önce geçen, « نُسْقِيكُمْ » kavlinin buna delalet etmiş olmasındandır. Yine, « تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا » kavli de içirme olayının künhünü, mahiyetini, neye yaradığını ve niçin yaratıldığını açıklayıp meydana koymaktadır. Ya da bu, « تَتَّخِذُونَ » kavline matuf bulunmaktadır. « مِنْهُ » ise, tekit maksadıyla zarfın tekrarıdır. « مِنْهُ » kavlindeki zamir ise, mahzuf olan muzafa racidir ki, bu mahzuf muzaf da çıkarılan şıradır; yani, « العصير » kelimesidir. «السكر » ise, şarap, içki anlamındadır. Kelime burada, «سكر » «شُكْرًا » ve «سَكَرًا » kökünden alınma mastar olarak isimlendirilmiş bir kelimedir. Tıpkı, «رَشَدَ » , « رُشْدًا » kavli gibi. Ayrıca bunda iki yön vardır: **Bunlardan birincisi**, ayet içki yasağından, içkinin haram kılınmasından önce nazil olan bir ayettir. Dolayısıyla ayet hüküm itibariyle mensuh bir ayettir, yani hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. **İkinci nokta** ise; " Ayetin itap ile minneti bünyesinde toplamış olmasıdır. Denilmiştir ki: Burada geçen, **Sükerden** kasıt Nebiz demektir ki, bu da üzüm, kuru üzüm ve hurmadan elde edilen şıra demektir. Bunun elde olunması için ateşte üçte iki miktarı kayboluncaya kadar kaynatılmak ve sonra da soğumaya terkedilerek katılaşıncaya kadar bekletilip elde edilen bir şıra ya da içecektir ki, bu, İmama Azam Ebu Hanife ve talebesi İmam Ebu Yusuf'a göre helaldir. -Allah her ikisine de rahmet buyursun. Bu helallik sarhoşluk sınırına kadardır. Çünkü bu sınırdan itibaren haramlık başlamaktadır. Her iki imam da delil olarak bu ayeti hüccet göstermişlerdir. Bir de Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuş: **"Her şeyden, maddeden elde edilen içki haramdır"** buyurmuştur. Her iki imam bu ayetle

birlikte bu hadisi de delil göstermişlerdir. Ayrıca oldukça fazla delillerle bunun haramlığını zikretmişlerdir.

«وَرِزْقًا حَسَنًا» **"güzel gıdalar, rızıklar"** ile murat olunan güzel, temiz olan şeyler ki, bunlar helaldir. Örneğin: sirke, meyve peltesi ya da reçel, pekmez, hurma, üzüm ve benzeri şeylerin şıraları, meyve suları gibi.

« إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ » **"İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır."**

٦٨- ﴿وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴾

68- Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) **edin, diye ilham etti.**

« وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ » **"Rabbin bal arılarına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan** -bu çardakların ya da evlerin tavanlarında- **kendine evler, kovanlar edinin, diye** ilham etti." Ayette yer alan, « أَنْ » edatı müfessiredir. Çünkü vahyetmek kelimesinde, «قول » manası vardır. Zeccac diyor ki: « النَّحْل » kelimesinin tekili, «نحلة » kelimesidir. Tıpkı, «نَخْل » ve نَخْلَة » kelimeleri gibidir. Bunların müenneslikleri için de bu husus göz önünde tutulur. Ya da dağlarda arılar için yaptıkları kovanlar.. Ağaçlar ve evler bal arılarının ballarını yaptıkları kovanlarını hazırladıkları yerlerdir. « مِنْ » teb'iz içindir. Çünkü bal arıları her dağda her ağaçta ve her çardakta yuva ya da kovan yapmazlar. «يَعْرِشُونَ » kavlindeki zamir, « لِلنَّاسِ » kavline racidir.Kırat imamlarından İbn Amir ve Ebu Bekir Şube, « يَعْرِشُونَ » kavlindeki « ر » harfini zammeli olarak, «يَعْرُشُونَ » diye okumuşlardır.

٦٩- ﴿ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلاً يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

69- Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.

« ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ » **"Sonra meyvelerin her birinden ye"** Yani evleri, kovanları yap, bundan sonra da istediğin her türlü meyvelerden ye, meyveleri yedikten sonra, « فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلاً » **"Ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına gir, diye ilham etti."** Artık bundan böyle Rabbinin sana ilham ettiği, gösterdiği yollara gir ve bal yapman için sana gösterdiği şekilde bu işe giriş. Ya da kovanlarından, evlerinden uzakta bulunan meyve ve ürünlerden alıp yediğin şeyleri al, artık kovanlarının/evlerinin yolunu tut ve böylece Rabbinin sana gösterdiği yola dön. O yoldan hiç sapma! Bu ayette geçen, «ذُلُلاً» kelimesi, «ذَلُول » kelimesinin çoğuludur ve « سُبُل » kelimesinden de haldir. Çünkü Yüce Allah o yolları zelil kıldı yani onun için kolay gidilip gelinecek hale getirdi, kolayca bulabilecek imkan verdi, demektir.

Yahut da bu, « فَاسْلُكِي » kavlindeki zamirden haldir. Yani sen, sana emrolunduğun şekilde hiçbir engel çıkarmaksızın, karşı koymaksızın Allah'a boyun eğip haddini bilensin.

« يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ » **"Onların karınlarından renkleri çeşitli** beyaz, sarı ve kırmızı- **bir içecektir.** -bununla balı kasdediyor- Ya da ayılan bu renkte genç olanlar, orta yaşlılar ve yaşlılar vardır- **çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır."** Çünkü bal bir bakıma yararlı ilaçlar arasında bulunur. Balın bulunmadığı macun (ilaç) dan doktorlar neredeyse hiç söz etmemişlerdir. Ancak nasıl ki her ilaç bütün hastalıklara şifa değilse, bal da her hasta için şifadır, demek değildir. Ayette geçen, « شِفَاءٌ » kelimesinin nekre olması, balda var olan şifanın büyüklüğü, önemi ve benzeri durumlarına dikkat çekilmesi için-

dir. Ya da bal bütünüyle değil de kısmen şifadır, anlamındadır.Çünkü nekre müspet manada değerlendirildiğinde hususiyet kazanır, yani tümü değil de bir kısmı gibi bir anlam taşır. Adamın birisi kardeşinin ishal olduğundan söz edince, Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "**Ona bal şerbeti içirin**" diye buyurur. Ancak bu adam tekrar Allah Resulü (s.a.v.)'ne gelir ve, ey Allah'ın Resulü bal içirdim, ama bu, onun ishalini artırmaktan başka bir işe yaramadı, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) ona: "**Allah doğru söylemiştir, ancak senin kardeşinin karnı yalan söylemiştir. Sen git bal içir, buyurdu. Adam da gidip tekrar bal içirdi. Sonunda kardeşi ishalden kurtuldu.**" [3]

İbn Mes'ud (r.a)'tan rivayete göre, *"Bal her derde şifadır. Kur'an da sinelerdeki hastalıklara şifadır. Size iki şifa kaynağına sarılmanızı tavsiye ederim: Bunlardan bir Kur'an, diğeri de baldır."*

Ancak sapık Rafıziler bunu farklı yorumlayarak, *"Burada arıdan murat Hz. Ali ve kavmidir"* diye zikretmişlerdir. Yine rivayete göre adamın biri, el-Mehdi Ebu Abdullah Muhammed b. Mansur'un yanında der ki: *"Burada Nahl yani arıdan kasıt, Haşimoğullarıdır. Çünkü ilim onların içinden çıkmıştır."* Bunun üzerine bir adam da kendisine şöyle der: "Allah yediğini ve içtiğini onların karınlarından çıkandan eylesin." Bu konuşma üzerine bu, Mehdi için gülmeye sebep bir mizah olur. Bu olayı bundan böyle Mansur Ebu Cafer Abdullah b. Muhammed. b. Abbas bu sözü her yerde konuşur ve bunu bir mizah, gülmeye sebep olan bir tekerleme haline getirir.

« إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ » "**Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.**" Yani arının gerçekten şaşkınlık ve hayret uyandıran bu işinde... Çünkü akıl sahibi insanlara nasıl ki gerçeği bulmaları için kendilerine akıl verilmiş ise, bu böcekler de, Allah'ın bu konuda kendilerine bir bilgi ve görev verdiğini biliyorlar.

٧٠- ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَىْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾

70- Sizi Allah yarattı; sonra sizi vefat ettirecek. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseler öm-

[3] Buhari, Tıp; 5684. Müslim, Selam;2217

rün en kötü çağına kadar yaşatılacak şüphesiz ki Allah bilgilidir, kudretlidir.

« وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ » **"Sizi Allah yarattı; sonra sizi vefat ettirecek."** Bedenlerinizden canlarınızı ya da ruhlarınızı almakla vefat ettirecektir. **"**Daha önce bilgili iken **hiçbir şeyi bilmez hale gelsin** -bildiklerini unutsun veya bildiği şeylere yeni bilgiler ekleyip öğrenmesindiye **sizden bazı kimseler ömrün en kötü,** -en çökmüş, en zor duruma düşmüş, en beğenilmeyen- **çağına kadar yaşatılacak,"** İşte bu yaş sınırı, 75 yaş ile 80 veya 90 yaş arasındaki dönemdir. «اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ» **"Şüphesiz ki Allah bilgilidir,** -yani en mükemmel çağından en önemsiz ve en sıkıntılı çağa dönmesini bilir ya da dirilmesinden ölümüne kadar olacakları da bilir- **kudretlidir."** Yani eşyadan dilediklerini dilediği gibi değiştirmeye de kadirdir.

٧١- ﴿وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآدّ۪ى رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَٓاءٌ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ﴾

71- Allah kiminize kiminizden daha bol rızık verdi. Bol rızık verilenler, rızıklarını ellerinin altındakilere verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar. Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?

«وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ» **"Allah kiminize kiminizden daha bol rızık verdi."** Yani sizleri rızık açısından çok farklı olarak yarattı. Sizin rızkınız elinizin altında bulunanlarınkinden daha değerlidir. Oysa onlar da sizin gibi beşerdirler. « فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا » **"Bol rızık verilenler,"** Yani sizden rızık bakımından üstün kılınan krallar, idareciler, despotlar,

« بِرَآدّ۪ى رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَٓاءٌ» **"rızıklarını ellerinin altındakilere** verip **de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar."** Oysa asıl yakışanı, size verdiğim rızkın önemlisini, fazlasını, sizinle -yemede, içmede ve giyimde eşitliği sağlamanız gerekirken böyle yapmıyorsunuz.- elinizin altındakilerin eşit olmaları için onlara vermenizdir. «فَهُمْ فِيهِ سَوَٓاءٌ» kavli isim cümlesi olup, fiil cümlesi yerinde gel-

miş ve mahallen mansub bir cümledir. Çünkü bu, "F" edatıyla olumsuzluğun cevabıdır. Bunun takdiri ise « فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ» şeklindedir. Böylece rızık bakımından ellerinin altında bulunan köleleri, işçileriyle bir olmuş, eşit duruma gelmiş olurlar. Bu, Allah'a ortak koşanlar hakkında, Allah'ın bir örnek olması için ifade buyurduğu bir örnektir. Buna göre onlara şöyle diyor: *"Siz ki, nimet olarak size verdiğim şeylerle, köle ve emriniz altında bulundurulanlarla aynı eşitlikte olmuyorsunuz, aranızda böyle bir eşitliğe karşısınız. Onları bu nimetleriniz konusunda kendinize şerikler ve ortaklar kılmıyorsunuz, böyle bir durumu kendi adınıza hoş karşılamıyorsunuz, o halde nasıl oluyor da, benim yarattığım kullarımı bana ortak koşarsınız. Bu, hiç olacak bir şey mi?"*

« أَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ » **"Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?"** Kıraat imamlarından Ebu Bekir Şube, « يَجْحَدُونَ » kavlini "T" harfiyle, « تَجْحَدُونَ » olarak okumuştur. Allah bu durumu nimetlerini inkar cümlesinden görmüştür.

٧٢- ﴿وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ﴾

72- Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırdı. Onlar hâla bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

« وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً » **"Allah size kendi nefislerinizden** -kendi cinsinizden- **eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı"** Burada geçen, « وَحَفَدَةً » kelimesi, « حَافِدٌ » kelimesinin çoğuludur. Yani itaate ve hizmete koşar. Nitekim kunut duasını okuyan bir kimse de duasında bu kelimeyi kullanmakta ve: «اليك نسعى ونحفد » demektedir. Bu konuda ihtilaf olunmuştur, denilmiştir ki; yani bunlar kızlardan sorumlu iki kız

kardeştir. Bir diğer yoruma göre bu, çocuğunun çocuğu yani torunu demektir.

Mana şöyledir: « وَجَعَلَ لَكُمْ حَفَدَةً » "ve sizin için torunlar yarattı." Yani işlerinize koşacak, işlerinizde size yardım edecek, gayret gösterecek, hizmet edecek kimseler yarattı." « وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ » **"ve sizi** -bir kısım- **temiz gıdalarla rızıklandırdı."** Çünkü temiz rızıkların tamamı cennettedir. Dünyadaki temiz rızıklar ise onlardan sadece birer örnektirler.

« أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ » **"Onlar hâla bâtıla** -putların kendilerine yarar sağlayacağına ve şefaatte bulunacaklarına- **inanıp Allah'ın nimetine** -İslam inancına- **nankörlük mü ediyorlar?"** Ya da ayette geçen, « الْبَاطِلِ » kelimesinden kasıt şeytandır ve « نعمة » kelimesinden kasıt da Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Yani, "Onlar şeytana inanıp da Muhammed'i inkar mı ediyorlar?" demektir. Ya da, burada geçen "Batık" ifadesinden maksat, şeytanın onlara süsleyip güzel gösterdiği Bahire ve Saibe ve benzeri hayvanların haram olduğuna inanıyorlar da, Allah'ın nimeti olan helal şeyleri inkar mı ediyorlar?" anlamındadır. Bahire ve Saibe gibi konular için Maide suresi ilgili ayete bakın.

٧٣- ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ﴾

73- (Müşrikler) Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerde ve yerde olan rızıktan hiçbir şey veremeyen ve buna asla güçleri yetmeyen şeylere (putlara) tapıyorlar.

« وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ » **"Müşrikler Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerde ve yerde olan rızıktan hiçbir şey veremeyen ve buna asla güçleri yetmeyen şeylere,** putlara **tapıyorlar."** Oysa putlar hiçbir şey ellerinden gelmeyen, hiçbir şeye rızık vermeye güçleri olmayan cansız varlıklardır. Burada geçen rızık kelimesi mastar manasında olabileceği gibi, rızık verilen şey manasına da gelebilir. Eğer bu kelime ile mastar manasını

kastedersen, bu durumda, « شَيْئًا » kelimesini bununla nasbetmiş olursun. Yani, "Hiçbir şeyi rızıklandırmaya malik olmaz" demektir. Eğer bu kelimeden rızıklanan varlıklar kasdolunuyorsa bu takdirde, « شَيْئًا » kelimesi bundan bedel olur. Bu da az bir rızık, demektir. Eğer kelime mastar ise, « مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ » kavli de « رِزْقًا » kelimesinin sılası yani yan cümleciği olur. Yani, "Gökte olanlar rızık olarak yağmur vermeyecekleri gibi yerdekiler de rızık olarak bitki-ürün vermezler." Eğer rızıklanan varlıklara ad olan bir ifade ise bu takdirde bu kelime, sıfattır.

« وَلَا يَسْتَطِيعُونَ » kavlindeki zamir de, «مَا » edatına racidir. Çünkü bu, « لَا يَمْلِكُ » buyurduktan sonra "ilahlar" anlamındadır ve (zamir) lafza racidir. Mana ise şöyle olmaktadır: "Onlar rızık vermeye malik değiller ve onlar için buna malik ve sahip olma imkanları da yoktur ve onlar bundan hiçbir şey de getiremezler" demektir.

٧٤- ﴿ فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾

74- Allah'a birtakım benzerler icat etmeyin. Çünkü Allah (her şeyi) bilir, oysa siz ise bilemezsiniz.

« فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ » **"Allah'a birtakım benzerler icat etmeyin."** Örnekler, denkler var etmeyin. Çünkü hiçbir şey ve hiçbir varlık asla O'na denk ve eş olamaz. Yani Allah'a bir takım ortaklar koşmayın" demektir.

« اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ » **"Çünkü Allah her şeyi bilir,"** yani yaratmış olduğu varlıklardan hiçbir şeyin O'nun dengi ve eşi olmayacağını bilir.

« وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ » **"Oysa siz ise** -bunu- **bilemezsiniz."**

Ya da, « اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ » **"Çünkü Allah her şeyi bilir,"** kavli, nasıl eşler ve denkler edinildiğini bilir. « وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ » **"Oysa siz ise** -bunu- **bilemezsiniz."** Diye de yorumlanmış ise de, asıl olan birinci yorumdur. Yüce Allah bundan sonra da darbı meseli yani örneği vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

75. – 83. ÂYETLER

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً عَبْدًا مَمْلُوكًا لاَ يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ
مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ
لِلّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً رَجُلَيْنِ
أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لاَ يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلٰيهُ أَيْنَمَا
يُوَجِّهْهُ لاَ يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ
عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا
أَمْرُ السَّاعَةِ إِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لاَ تَعْلَمُونَ
شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿٧٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلاَّ اللّٰهُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ
مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا
تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا
وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ
ظِلاَلاً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ

الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾
يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

Meâli

75- Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak harcayan (hür) bir kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı? Doğrusu hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler.

76- Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şey beceremez ve efendisinin üstüne bir yüktür. Onu nereye gönderse bir hayır getiremez. Şimdi, bu adamla, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit olur mu?

77- Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir. Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.

78- Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

79- Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi? Onları orada Allah'tan başkası tutamaz. Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.

80- Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı ve sizin için davar derilerinden gerek göç gününüzde, gerekse konaklama gününüzde, kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar (faydalanacağınız) bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi.

81- Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı. İşte böylece Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.

82- (Ey Resûlüm!) Yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir.

83- Onlar Allah'ın nimetini bilirler (itiraf ederler.) Sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir.

Tefsiri

٧٥- ﴿ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

75- Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak harcayan hür bir kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı? Doğrusu hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

Burada geçen « عَبْدًا » kelimesi, « مَثَلًا » kelimesinden bedeldir. Yine ayette yer alan, « سِرًّا » ve «وَجَهْرًا» kelimeleri hal olarak gelen iki mastar kelimedirler. Yani: "Sizin gibi Allah'a ortak koşanların hali adeta şu tasarruftan aciz ve elinden hiçbir şey gelmeyen bir efendinin emrinde kul- köle olan biri ile elinde imkan olan ve malik olmaya da haiz bulunan özgür birini eşit tutmaya, denk kabul etmeye benzer. Allah o malik olan ve istediği gibi tasarruf etme imkanına da sahip bulunan kimseye malından rızık olarak kendisine veriyor. Bu özgür kimse de Allah tarafından kendisine verilen bu maldan dilediğince infak ediyor, harcamada bulunuyor. Ayette kölenin, memluk ifadesiyle kayıtlanmış olması, yani bu şekilde belirtilmiş olması, onun özgür olan kimseden ayırt edilmesi içindir. Çünkü "Abd" yani "Kul" ismi köleye de, özgür olana da verilir. Çünkü sonuçta her ikisi de Allah'ın kuludurlar. Bu bakımdan başka bir efendinin emrinde kul yani köle olan, diye belirtmiştir.

« لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ » **"Hiçbir şeye gücü yetmeyen"** diye kayıtlanması da, mükatep köle ile kendisine bir takım tasarruf yetki ve izni verilen kölelerden ayırt olunsun içindir. Çünkü mükatep köle ile yetki veril-

miş köle berikisinden farklıdırlar, bunların tasarruf ve harcama yetkileri bulunmaktadır. « مَنْ » edatı mevsufedir. Yani, *"Özgür bir kimseye rızık ve imkan sunduk ki, bir köle ile bunun karşılaştırılması yapılabilsin"* demektir. Ya da bu edat, mevsuledir. Burada « هَلْ يَسْتَوُونَ » kavlindeki zamirin çoğul olarak gelmiş olması, bunun çoğul manası murat olunması sebebiyledir. Yani: **"Karşılaştırılan bu iki örnek eşit olamazlar"** demektir.

« اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ » "Doğrusu hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bunu bilmezler." **Çünkü hamd ve kulluk ancak Allah içindir, O'na yapılır. Bundan sonra da daha açık bir şekil de durumu ortaya koymak için şöyle buyurdu:**

٧٦- ﴿وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَٓا اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوٖى هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ﴾

76- Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şey beceremez ve efendisinin üstüne bir yüktür. Onu nereye gönderse bir hayır getiremez. Şimdi, bu adamla, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit olur mu?

« وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَٓا اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ » **"Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir** -ne konuşulanı anlar, ne de kendisi anlaşılır, meramını anlatamaz.-, **hiçbir şey beceremez"** « وَهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُ » **"ve efendisinin üstüne bir yüktür."** Yani ailesi ve bakımıyla yükümlü olanların sırtında bir ağırlık ve bir yüktür.

« اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ » **"Onu nereye gönderse bir hayır getiremez."** Nereye ve ne iş için, hangi görevle gönderirse göndersin hiçbir şeyi ve işi beceremez, verilen ve ihtiyaç duyulan hiçbir hizmeti de başaramaz. Efendisine bir yarar getirmez. Gittiği bir görevden de başarılı dönemez. Bütünüyle bir yüktür.

« هَلْ يَسْتَوِى هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ » **"Şimdi, bu adamla, doğru yolda yürüyerek** -yani duyu organları yerinde ve sağlıklı olan, gerçekten çok fayda getiren ve gittiği yerde işi becerebilen, dinden ve dürüstlükten ayrılmayan, herkese de iyiliği ve- **adaleti emr eden kimse eşit olur mu?"** Çünkü dürüst davranan kimse haddi zatında güzel ve doğru bir gidişat üzeredir. Doğru ve sağlıklı bir dini inanca sahiptir.

Nitekim kullarının üzerinde nimetlerinin ve rahmetinin eseri tecelli etmektedir. Halbuki putlar hiçbir zararı ve faydası olmayan ölü varlıklardır.

٧٧- ﴿ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴾

77- Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir. Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.

« وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » **"Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir."** Yani göklerde ve yerde kulların bilgisinden uzak tutulan, gayb denilen bilinemezliklerin bilgisi sadece Allah'a mahsustur. Gayba ait bilgi onlardan gizlenmiştir. Ya da burada, "göklerin ve yerin gaybı" ifadesinden murat kıyamet günüdür. Çünkü kıyamet günü ne zamandır? Göktekilerin ve yerdekilerin bu konuda bilgileri yoktur. Bunun bilgisi onlardan saklanmıştır. Bunlardan hiçbir kimse bunun bilgisine muttali olamamışlardır.

« وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ » **"Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi"** yani kıyametin vaki olmasının yakınlığı açısından ve çok çabuk oluvermesi bakımından adeta göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir süre gibidir, bir tarafa dönmesi gibidir. Burada böyle bir örneğin verilmiş olması, verilen bu süreden daha kısa bir zaman süresinin örnek olarak bilinememesindendir.

« أَوْ هُوَ أَقْرَبُ » **"Veya** -bu iş ya da olay- **daha az bir zamandan ibarettir."** Burada verilen bu şekildeki örnek ifadesinde muhatabın bu

konuda şüphesi bulunduğu açısından değildir. Ancak mana şöyle olmaktadır: "O kıyamet günü beklentisini böyle bir duygu içerisinde ve bu şekilde değerlendirin" demektir. Yine denilmiştir ki: "Veya daha az bir zamandan ibarettir" ifadesi, « إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » **"Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir."** Kavlinde belirtildiği gibi Allah, kıyameti meydana getirmeye, yaratılmışları yeniden diriltmeye de kadirdir, demek olabilir. Çünkü bu verilen örnekler Allah'ın kadir olduğu şeylerdendir ve zaten O'nun kudreti dışında hiçbir şey de tasavvur olunamaz.

Bundan sonra Yüce Allah kudretine delalet eden şeyleri örnek göstererek şöyle buyurmaktadır:

٧٨- ﴿وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـٴًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

« وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـٴًا » **"Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı;"** Bu ayette geçen « اُمَّهَات » kelimesini, kıraat imamlarından Ali Kisai, bu kelimeden önce geçen kelimedeki **nun** harfinin esre harekesine uysun diye, **elif** harfini esreli ve **mim** harfini de ötre harekeli olmak üzere, « اِمُّهَاتْ » diye okumuştur. Hamza ise her ikisini de yani hem **elif** harfini ve hem **mim** harfini esreli olarak, « اِمِّهَاتْ » diye okumuştur. Bir de, « اُمَّهَات » kelimesindeki «ـه » **"He"** harfi zaidedir ve tekit içindir. Bu tıpkı şu kelimede yapılan fazlalık gibidir.

Örneğin «اراق» kelimesine bir **"He"** harfi ilavesiyle, «اهراق» okumak gibi. Bu **"He"** harfinin kelimenin müfredine ilavesi oldukça ender rastlanan bir durumdur, şazdır.

« لَا تَعْلَمُونَ شَيْـٴًا » kavli de haldir. Yani sizi analarınızın karnında yaratan ve nimeti veren zat hakkında herhangi bir şey bilmedikleri halde" demektir.

٧٨- ﴿وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

78- Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

« وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ » **"Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi."** Yani size verilen bu organlar, sırf sizin cehaletinizi ve bilgisizliğinizi ortadan kaldırmak içindir. Çünkü siz bu cehalet ve bilgisizlikle dünyaya geldiniz. Dolayısıyla bilgi ve beceriyi, ameli elde etmeniz, size bu nimetleri veren zata şükretmeniz, ona karşı kulluk görevinizi yerine getirmeniz ve Allah'ın üzeriniz deki haklarına riayet ederek uygulamanız içindir.

Ayette geçen, « وَالْاَفْـِٔدَةَ » kelimesi, **"Fuad"** kelimesinin çoğuludur. Tıpkı, **"Ağribe"** kelimesinin müfredinin, **"Ğurab"** olması gibi. Bu da, başkalarında duyma ya da dinleme durumunun olmaması bakımından cemi kesret yerine geçen cemi kıllet türlerindendir.

٧٩- ﴿اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاۤءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

79- Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi? Onları orada Allah'tan başkası tutamaz. Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.

« اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاۤءِ » **"Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi?"** Kıraat imamlarından İbn Amir ve Hamza, « اَلَمْ يَرَوْا » kavlini "T" harfiyle « اَلَمْ تَرَوْا » olarak okumuşlardır. « مُسَخَّرَاتٍ » yani kendilerine sunulan kanatlar sayesinde uçmaya uygun, uçabilecekleri şekilde... kısaca bu iş için uygun sebepler var eden ya da veren, demektir. « فِي جَوِّ السَّمَاۤءِ » yani havada, boşlukta, yerden uzakta ve yükseklerde demektir.

«مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ» **"Onları orada Allah'tan başkası tutamaz."** Gerek kanatlarını kendilerine çekerken, gerek açarken ve gerekse dururken onları bütün bu hallerinde kudretiyle tutan ancak Allah'tır. İşte burada, tabiat ya da doğa güçlerinin etki özelliğinin var olduğunu, bunlarda asıl etken doğa koşullarıdır vehmini, ya da düşünce ve tasavvurunu da böylece reddetmektedir.

« إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ » **"Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır."** Çünkü yaratılmışlar hiçbir zaman yaratana muhtaç olmaksızın hiçbir şey başaramazlar ve hep O'na muhtaçtırlar.

٨٠- ﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ﴾

80- Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı ve sizin için davar derilerinden gerek göç gününüzde, gerekse konaklama gününüzde, kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar (faydalanacağınız) **bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi.**

« وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا » **"Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı"** Burada geçen « سَكَنًا » kelimesi, «فعل» kalıbından meful manasınadır. Yani insanın içinde huzura kavuşacağı, dinlenebileceği bir yer ve her türlü sıkıntıdan kurtulup başını soktuğu bir ev ya da ünsiyet ve yakınlık elde ettiği bir yer..

«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ» **"Ve sizin için** -tabaklanmış- **davar derilerinden gerek göç gününüzde, gerekse** -evlerinizde ve çadırlarınızda- **konaklama gününüz de, kolayca taşıyacağınız** -ve gerek kurarken, gerek kurduğunuz yerden sökerken ve gerekse taşınırken size fazla yük getirmeyecek şekilde- **evler** -çadırlar-;"

Ayette geçen, « ظَعْنِكُمْ » kelimesindeki **ayın** harfinin sükunu ile kıraat imamlarından Kufe kıraat okulu mensupları ve İbn Amir, « ظَعْنِكُمْ » olarak okumuşlardır. Yani burada görüldüğü gibi kıraat etmişler. Diğer kıraat imamları ise **ayın** harfinin fetha harekesiyle, « ظَعَنِكُمْ » olarak okumuşlardır. Bu kelime ister ayın harfinin sükunu ile okunsun, ister fetha harekesiyle okunsun, bir yerden diğer bir yere intikal etmek, geçmek ve taşınmak gibi manalara gelir.

Nihayet bunun manası şöyledir: "Bu evler ya da çadır sizin için gayet kolaydır. Çünkü gerek sefer yani yolculuk halinizde ve gerekse konaklamanız durumunda sizin için gayet kolay bir iştir." Ayette geçen, « يَوْمَ » kelimesi de vakit manasındadır.

« وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ » **"Yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar faydalanacağınız bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi."** Yani koyunların yünlerinden, develerin yapağısından, keçilerin kıl ve tiftiğinden evleriniz için gerekli mobilya, eşya edinirsiniz ve bundan başka bunlardan yararlanabileceğiniz daha birçok şeyler elde edersiniz. Ki bütün bunlar beli bir süreye ve zamana kadardır.

٨١- ﴿وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ﴾

81- Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı. İşte böylece Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.

«وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا» **"Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı."** Örneğin ağaçlardan ve tavanlardan gölgeler yaptı ki korunasınız.

« وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا » **"Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı."** Burada geçen, « اَكْنَانًا » kelimesi, "**Kenn**" kelimesinin çoğuludur. Bu da insanı bir çok şeylerden koruyan mağaralar, barınaklar, oyuklar anlamındadır.

« وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ » **"Sizi sıcaktan** -ve aynı zamanda soğuktan- **koruyacak elbiseler"** yünden mamul gömlekler, giysiler, keten ve pamuk yarattı. Burada sadece sıcaktan demekle iki karşıt olan şeyin sadece birini söylemekle diğerinin de anlaşılacağından bununla yetinilmiştir. Çünkü göçebeler için sıcaktan korunmak onlar açısından çok daha önemlidir. Kaldı ki soğuk süresi sıcağa göre daha az devam eder ve katlanılabilinir.

« سَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ » **"Ve savaşta sizi koruyacak** -demirden- **zırhlar yarattı."** Böylece düşmanlarınızın savaş esnasında size yönelecek silahlarını önleyebilirsiniz. Ayette geçen, « بَأْس » kelimesi, çok şiddetli savaş demektir. Yine burada geçen, « سَرَابِيلَ » tekili, "**Sirbal**" genel bir ifade olup demirden yapılacak savaş aletleri, zırhlar anlamında kullanıldığı gibi bunlar dışındaki şeyler için de kullanılır.

« كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ » **"İşte böylece Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor."** Yani Yüce Allah'ın bu kadar taşacak şekilde nimetlerine bakarsınız da bu sayede iman etmiş olursunuz ve O'na boyun eğersiniz.

٨٢- ﴿ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴾

82- (Ey Resûlüm!) Yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir.

« فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ » **"Ey Resûlüm! Yine de** -İslam'dan- **yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir."** Artık bundan böyle senin yapabileceğin bir şey ve sorumluluk yoktur. Çünkü sana düşen asıl görev, senin apaçık olarak tebliğ etmendir. Zaten sen de bunu yaptın.

٨٣- ﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ﴾

83- Onlar Allah'ın nimetini bilirler (itiraf ederler.) Sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir.

« يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ » **"Onlar Allah'ın nimetini bilirler, itiraf ederler."** Yani onlar kendi ifadeleriyle ve ağızlarıyla sayıp döktükleri bu nimetler gerçeğini bilip itirafta bulunuyorlar ve onlar; "bütün bunlar Allah tarafındandır" demektedirler ama, « ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا » **"Sonra da onu inkâr ederler."** Çünkü bu inkarlarını bizzat kendi fiilleriyle göstermektedirler. Zira gidip Allah'tan başkasına tapınıp kullukta bulunuyorlar. Ya da sıkıntı ve kıtlık anlarında, başları sıkıştığında Allah'ı bilip tanıyorlar, ancak bolluğa ve huzura kavuşunca da derhal inkar ediyorlar.

« وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ » **"Onların çoğu kâfirdir."** Yani itirafta bulunmayan gerçek anlamda azılı kafir ve inkarcıdırlar. Ya da burada geçen, "Allah'ın nimetinden" murat, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğidir. O inkarcılar, onun peygamberliğini bilirler ama sonra da bunu inkar edip kabul etmezler. Bu itibarla onların çoğu gerçekten içten ve kalplerinin derinliklerinden inkarcı olan azılı kafirdirler.

Ayette geçen, « ثُمَّ » edatı, şu noktaya işaret etmektedir. Bir defa bunlar bir şeyin gerçek olduğunu, hak olduğunu bilip öğrendikten sonra bunu kolay kolay inkar edemezler, bu, uzak bir olasılıktır. Çünkü nimeti bilip tanıyan ve öğrenen kimsenin hakkı yani asıl görevi, onu inkar etmek değil o nimeti kimden geldiği noktasında tanımasıdır.

❁ ❁ ❁

84. – 93. ÂYETLER

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لاَ يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلاَ
هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلاَ يُخَفَّفُ
عَنْهُمْ وَلاَ هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَاَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ
قَالُوا رَبَّنَا هٰؤُلاَءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ ۚ فَأَلْقَوْا
إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ۚ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ
وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾
وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ
شَهِيدًا عَلَى هٰؤُلاَءِ ۗ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ع ﴿٨٩﴾ إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ
وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ إِذَا
عَاهَدْتُمْ وَلاَ تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ
عَلَيْكُمْ كَفِيلاً ۗ إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلاَ تَكُونُوا كَالَّتِي
نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا ۗ تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً

بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبٰى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهِ
وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَٓاءَ
اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِي مَنْ
يَشَٓاءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

Meâli

84- Her ümmetten bir şahit göndereceğimiz gün, artık ne kâfir olanlara (özür dilemelerine) izin verilir ne de onların özür dilemeleri istenir.

85- O zulmedenler azabı gördüklerinde, artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez.

86- (Allah'a) ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri gördükleri zaman derler ki: "Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ortaklarımızdır." Onlar da bunlara: "Siz mutlaka yalancılarsınız" diye söz atarlar.

87- O gün Allah'a teslim (bayrağını) çekerler ve uydurmakta oldukları şeyler onlardan kaybolup gider.

88- İnkâr edip de (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onlara, yapmakta oldukları bozgunculuklar sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız.

89- O gün her ümmetin içinden kendilerine birer şahit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz. Ayrıca bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.

90- Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

91- Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir.

92- Bir toplum diğer bir toplumdan (sayıca ve malca) daha çok olduğu için yeminlerinizi, aranızda bir fesat aracı edinerek ipliğini sağlamca büktükten sonra, çözüp bozan (kadın) gibi olmayın. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ihtilafa düşmekte olduğunuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır.

93- Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet kılardı; fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız.

Tefsiri

٨٤- ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴾

84- Her ümmetten bir şahit göndereceğimiz gün, artık ne kâfir olanlara (özür dilemelerine) izin verilir ne de onların özür dilemeleri istenir.

« وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا » **"Her ümmetten bir şahit göndereceğimiz gün,"** Yani kendilerinin peygamberleri ve getirdiklerini doğruladıklarına, ya da yalanladıklarına, iman ettiklerine veya küfürlerine dair lehlerinde veya aleyhlerinde tanıklıkta bulunacak bir peygamberi haşredip göndereceğimiz gün,

« ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا » **"Artık ne kâfir olanlara özür dilemelerine izin verilir,"** ne bunların özür dilemeleri sırasında mazeretleri kabul edilebilir, bu durumda mana şöyledir: "Artık onların lehlerine dair bir hücceti yoktur." Çünkü ayette bunlara izin verilmemesi, ellerinde dayanabilecekleri bir hüccetlerinin veya delillerinin, bir özürlerinin bulunamayışındandır.

« وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ » **"Ne de onların özür dilemeleri istenir."** Yani ne de onlardan Rablerini memnun etmeleri istenir. Yani onlara: "Rabbinizi memnun edin" denmeyecektir. Çünkü ahiret yurdu amel yurdu değil, ödül ve ceza yurdudur. Ayette geçen, « ثُمَّ » edatının manası, bu kimselerin aleyhine peygamberlerin -Allah'ın selamı üzerlerine olsun- tanık-

lıkta bulunmalarından sonra daha şiddetli ve daha ağır bir şekilde cezalandırılacaklardır. Çünkü bunlara konuşma hakkı verilmeyeceği gibi, onlara mazeretlerini ortaya koyabilecekleri ya da hüccet getirerek delil sunabilecekleri imkanı da tanınmaz. Çünkü dünyada peygamberlere açıkça karşı çıkmışlar ve peygamberler de aleyhlerine en doğru tanıklar olarak şahitlikte bulunmuşlardır, bundan böyle onlara susmak düşecektir, konuşmak değil.

٨٥- ﴿ وَإِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴾

85- O zulmedenler azabı gördüklerinde, artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez.

« وَإِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ » **"O zulmedenler** -kafir olanlar- **azabı gördüklerinde** -ve azabı çekmek üzere cehenneme girdikten sonra-, **artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez."** Herhangi bir süre de bundan önce kendilerine verilmez.

٨٦- ﴿ وَإِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَٓاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ شُرَكَٓاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴾

86- (Allah'a) ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri gördükleri zaman derler ki: "Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ortaklarımızdır." Onlar da bunlara: "Siz mutlaka yalancılarsınız" diye söz atarlar.

« وَإِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَٓاءَهُمْ قَالُوا » **"Allah'a ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri** -tapmakta oldukları putlarını- **gördükleri zaman derler ki:"**

« رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ شُرَكَٓاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ » **"Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ortaklarımızdır."** Yani bunlar sana ortak koştuklarımız olup bunlar sebebiyle seni bırakıp bunlara kullukta bulunduk.

« فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ » **"Onlar da bunlara: 'Siz mutlaka yalancılarsınız' diye söz atarlar."** Yani onlar da berikilerini yalanlamak suretiyle kendilerine cevap verirler. Çünkü Allah'a ortak koştuk-

ları putlar cansız varlıklar olup kendilerine tapanları, kendilerini şerik olarak kabul edenleri bilmezler, tanımazlar. Bunun şöyle bir yorum ihtimali de vardır: "O tapındıkları şeyler, kendilerini şerik yani ortak olarak kabul edenleri, kendilerini şerikler ya da ortaklar, ilahlar diye isimlendirenleri, Allah'ı ortaklıktan tenzih için yalanlarlar.

٨٧- ﴿وَأَلْقَوْا إِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾

87- O gün Allah'a teslim (bayrağını) çekerler ve uydurmakta oldukları şeyler onlardan kaybolup gider.

« وَأَلْقَوْا إِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ » "-Küfrü seçerek zulmetmiş olanlar - **O gün Allah'a teslim bayrağını çekerler**" Önce bundan kaçarlarken ve dünyada büyüklük taslayıp dururlarken bundan sonra, Allah'ın emrine ve hükmüne karşı teslim bayraklarını çekerler.

« وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ » **"Ve uydurmakta oldukları şeyler** Allah'ın ortakları var, bunlar kendilerine yardım edecekler ve onlara şefaatte bulunacaklar diye uydurdukları putları **onlardan kaybolup gider."** Yani onları yalanladıklarında ve onlardan beri ve uzak olduklarını söylediklerinde onları bırakıp gidecekler.

٨٨- ﴿اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾

88- İnkâr edip de (insanları) **Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onlara, yapmakta oldukları bozgunculuklar sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız.**

« اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ » "-Kendi adlarına- **İnkâr edip de insanları Allah yolundan alıkoyanlar** -onları da tıpkı kendileri gibi küfre sevkedenler- **var ya,"** « زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ » **"işte onlara, yapmakta oldukları** -insanları Allah yolundan menederek, halkı yanlış yola yönlendirerek- **bozgunculukları** -ve küfürleri, Allah'ın yolundan saptırmaları- **sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız."**

٨٩- ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ

شَهِيدًا عَلَى هٰٓؤُلَٓاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿

89- O gün her ümmetin içinden kendilerine birer şahit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz. Ayrıca bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.

« وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِى كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ » **"O gün her ümmetin içinden kendilerine** -peygamberlerini aleyhlerine- **birer şahit** -olarak- **göndereceğiz."** Çünkü ümmetlerin peygamberleri, onlardan ve onların içinden olan kimselerdir.

«وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هٰٓؤُلَٓاءِ» **"Seni de** ey Muhammed!- **hepsinin** -ümmetinin- **üzerine şahit olarak getireceğiz."**

« وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَىْءٍ » **"Ayrıca bu Kitab'ı da sana, her şey** -dini konularla ilgili bütün şeyler- **için** -net ve kesin- **bir açîklama,"** Ancak nass ile belirlenmiş olan hükümler zaten apaçık olarak ortadadır. Nitekim Sünnet veya icma ile sabit olanlar, yahut da sahabe sözü veyahut kıyas yoluyla sabit olanlar zaten apaçık olarak meydandadırlar. Çünkü bütün bu sayılanların asıl mercii, kaynağı Kitaptır yani Kur'an'dır. Zira Kitapta Yüce Allah, bize Hz. Peygamber (s.a.v.)'e tabi olmamızı ve ona itaat etmemizi şu kavliyle emir buyurmakta ve şöyle demektedir: **"Allah'a itaat edin ve Resulüne de itaat edin." (Teğabun,12)** Yine Yüce Allah Kur'an'da bizi, icmaa yapmaya teşvik etmektedir ve şöyle buyurmaktadır: **"Ve müminlerin yolundan başka bir yola uyarsa," (Nisa,115)** Hz. Peygamber (s.a.v.) ümmetinin ashabına tabi olması sebebiyle bundan memnun kalmıştır. Çünkü Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: ***"Ashabım yıldızlar gibidirler. Hangisine uyarsanız, o sizi doğru yola götürür/hidayet eder."***[4]

Çünkü bu sahabe içtihadda bulunmuşlar, kıyas yapmışlar ve aynı zaman da içtihad ve kıyas yollarını düzenlemişlerdir. Kaldı ki Yüce Allah bize, şu kavliyle de bunu emretmektedir: **"Ey akıl sahipleri! ibret alın, (ders çıkarın.)" (Haşr,2)** Çünkü Sünnet olsun, icma olsun, kıyas olsun

[4] Buhari, 5684 ve Müslim, 2217

hepsi de Kitabın açıklanmasına dayanmaktadır. Böylece Kitabın her şeyin açıklayıcısı olduğu da ortaya çıkmış bulunmaktadır.

« وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ » **"Bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik."** Hakkı gösteren, onlar için rahmet olan ve onlara cenneti müjdeleyen bir kitap olarak indirdik.

٩٠- ﴿ إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾

90- Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

« إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ » **"Muhakkak ki Allah, adaleti,"** Aranızdaki hukukta eşitliği; zulmü ve haksızlığı bırakmayı, her hak sahibine hakkını ulaştırmayı, « وَالْإِحْسَانِ » **"iyiliği,"** size kötülükte bulunanlara iyilikle karşılık vermeyi emreder. Ya bunun her ikisi de farzdır veya menduptur. Çünkü farz olan bir şeyde mutlaka onda bir takım eksiklikler, yanlışlar olabilir, insan hata yapabilir. İşte mendup olan şeyler de bunları telafi eder, bunların önüne geçer.

« وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى » **"Akrabaya yardım etmeyi emreder,"** Yani yakın ve uzak tüm akrabaya yardım etmeyi, sılayı rahim yapmayı, akraba ile bağları koparmamayı emreder.

« وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ » **"Çirkin işleri** -çirkinlikte oldukça iğrenilen kötülükleri, bu anlamda işlenen günahları-, **fenalık** -akıl açısından kötü görülen şerleri- **ve azgınlığı** zulüm, haksızlık ve kibirle başkalarına üstünlük sağlamayı- **da yasaklar."**

« يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ » **"O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."**

Burada geçen, « يَعِظُكُمْ » kavli, haldir veya müstenef bir cümledir. Yani sizler, Allah'ın size verdiği öğütler sayesinde olur ki nasihat alır-

sınız.

Bu ayet Osman İbn Maz'un'un İslam dinini kabul etmesine sebep olmuş, bunu sağlamıştır. O şöyle dermiş: "Ben aslında Müslüman olacak değildim. Ancak Allah Resulü (s.a.v)'in ısrarlı daveti ve bana çokça İslam'ı arzetmesi nedeniyle kabul ettim. Fakat buna rağmen İslam dini bir türlü içime sinmiş değildi. Bu halim, bu ayet ininceye kadar devam etti. Bu sırada ben, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında bulunuyordum. Bunun üzerine iman kalbimde tamamen yer etti. Ben de bu ayeti Velid b. Muğire'ye okudum. O da bunu dinledikten sonra dedi ki: "Allah adına yemin ederim ki bunda bir tatlılık, çekicilik vardır, bir güzellik vardır. Doğrusu bütün yukarısı meyve vermekte, altı kısmı da bol bereketlidir. Bu, bir insan sözü değildir." Ebu Cehil de demiş ki: "Onun ilahı, kesinlikle en güzel ahlakı emretmektedir." Bu ayet Kur'an'daki ayetler içinde iyilik ve kötülüğü tümüyle ele alan en kapsamlı ve cami ayetidir. İşte bunun içindir ki her hatip minberde her hutbenin sonunda bu ayeti okur ki, bununla beraber her Müslüman nelerle emredilip nelerden de yasaklandığını öğrenmek için etraflı olarak bir öğüt alabilsin, onlar için bir nasihat olabilsin.

٩١- ﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾

91- Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir.

« وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ » **"Antlaşma yaptığınız zaman, Allah ın ahdini yerine getirin"** Burada anlatılmak istenen husus, İslam'ın öngördüğü şekilde Müslümanların bu İslam hükümleri çerçevesinde Allah Resulüne biatte bulunmaları emridir. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır: **"Şüphesiz sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmek tedirler." (Fetih, 10)**

« وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا » **"Ve Allah'ı üzerinize** -kefil- **şahit** -ve murakıp- **tutarak,** -çünkü kefil olan kimse, hakkında kefaletini üstlendiği kimsenin durumuna riayet eder ve ona kolaylık sağlar, yardımcı olur- **pekiştirdikten** -Allah adına yemin ettikten- **sonra** -biat konusunda verdiğiniz- **yeminleri bozmayın."**

« أَكَّدَ » ve « وَكَّدَ » kelimeleri iki fasih lügattir, yani fasih olarak her ikisi de Arap dilinde kullanılan iki kelimedir ve aynı anlamdadırlar. Kelimenin aslı **vav** harfiyledir, hemze ise bunun yerine kullanılmıştır.

« إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ » **"Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir."** Yani yemininizi tutup tutmadığınızı, iyiliğinizi ve yalan söylediğinizi, yalan yere yemin ettiğinizi de bilir ve size buna göre muamele edip ya cezalandırır veya ödüllendirir.

٩٢- ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهِ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾

92- Bir toplum diğer bir toplumdan (sayıca ve malca) daha çok olduğu için yeminlerinizi, aranızda bir fesat aracı edinerek ipliğini sağlamca büktükten sonra, çözüp bozan (kadın) gibi olmayın. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ihtilafa düşmekte olduğu nuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır.

Burada, « وَلَا تَكُونُوا » buyururken, yani yeminleri bozma konusunda, « نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ » "İpliğini sağlam bir şekilde eğirip büktükten ve sağlamlaştırdıktan sonra onu tekrar bozup, « أَنْكَاثًا » yeniden çözülmüş durma getiren kadın gibi olmayın." Söylendiğine göre bu kadın oldukça ahmak ve bunak olan **Riyta** adında bir kadın imiş. Onun bu halinden bir darb-ı mesel şeklinde olay aktarılmıştır. Bu kadın kendisi ve komşuları sabahtan öğleye kadar ipi eğirip sağlam bir duruma getirdikten sonra, bu defa kadınlara, büküp eğirdikleri ipleri çözmesini kadınlardan ister ve onlar da büküp sağlamlaştırdıkları bu ipleri yeniden çözerler.

« تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ » kavli, «أَنْكَاثًا » gibi haldir. «دخلا » kelimesi, « تَتَّخِذُونَ » kavlinin iki mefulünden biridir. Yani bu şu manayadır: "O yeminleri aranızda bir bozgunculuk, bir fesat, bir ihanet aracı olarak kullanmayın."

« أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ » Yani bir ümmet olma nedeniyle, yani Kureyş cemaati demektir.

«أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبٰى مِنْ أُمَّةٍ» yani, "Mümin cemaatten sayıca daha fazla ve mal bakımından çok daha imkan sahibi olan bir toplum yüzünden,..." « هِيَ أَرْبٰى » kavli mübteda ve haberdir. Raf mahallinde gelmiştir, « أُمَّةٌ » kelimesinin de sıfatıdır. « أُمَّةٌ » kelimesi aynı zamanda "تَكُونَ" kavlinin failidir. Nitekim, « تَكُونَ » kelimesi de nakıs fiil değil, tam fiildir. « هِيَ » iki nekre kelime arasında geldiği için fasl zamiri değildir.

« اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهِ » **"Allah, bununla sizi imtihan etmektedir."**

Burada « بِهِ » kavlindeki zamir mastar içindir. Yani, "Ancak Allah'ın sizi denemesi, onların çok daha fazla olmaları iledir. Böylece siz, Allah'a vermiş olduğunuz sözünüzde, Allah Resulüne kesin olarak vermeyi taahhüt ettiğiniz biat konusundaki yeminlerinizde durup bu vefa ipine tutunacak mısınız? Yoksa Kureyş'in sayıca ve servetçe çokluğuna, müminlerin ise sayı bakımından azlığına ve yoksulluklarına aldanarak onlarla mı olacaksınız?

« وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ » **"Hakkında ihtilafa düşmekte olduğunuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır."** Yani sizleri sevap ve ceza konusunda işlediğiniz amellere göre değerlendirdiğinde, buna göre sizi cezalandırdığında... Burada İslam dinine aykırı hareket eden ve ona muhalefet edenler hakkında bir uyarı bulunmaktadır.

٩٣- ﴿وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

93- Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet kılardı; fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız.

« وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً » **"-Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet kılardı;"** Hepinizi Hanif dinine bağlı Müslümanlar kılardı,

« وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُ » **"Fakat O, dilediğini** -ezeli bilgisiyle sapıklığı ve küfrü seçeceklerini bildiği kimseleri bu yüzden- **saptırır, dilediğini de doğru yola iletir."** Yani ezeli bilgisinde hidayet yolunu tercih edeceklerini bildiği kimseleri de doğru yola yönlendirir.

« وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » **"Yaptıklarınızdan** -kıyamet günün de- **mutlaka sorumlu tutulacaksınız."** Ve bunlardan dolayı da cezalandırılacaksınız.

❁ ❁ ❁

94. – 102. ÂYETLER

وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

Meâli

94- Yeminlerinizi aranızda fesada araç edinmeyin, aksi halde (İslâm'da) sebat etmişken ayağınız kayar da (insanları) Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle (dünyada) kötülüğü tadarsınız. Sizin için (ahirette)

de büyük bir azap vardır.

95- Allah'ın ahdini az bir karşılığa değişmeyin! Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan (sevap) sizin için daha hayırlıdır.

96- Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bâkidir. Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz.

97- Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.

98- Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!

99- Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur.

100- Onun hakimiyeti, ancak onu dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlaradır.

101- Biz bir âyetin yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman -ki Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir- "Sen ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır; onların çoğu bilmezler.

102- De ki: Onu, Mukaddes Rûh (Cebrail), iman edenlere sebat vermek, Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi.

Tefsiri

٩٤- ﴿وَلاَ تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

94- Yeminlerinizi aranızda fesada araç edinmeyin, aksi halde (İslâm'da) sebat etmişken ayağınız kayar da (insanları) Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle (dünyada) kötülüğü tadarsınız. Sizin için ahirette de büyük bir azap vardır.

« وَلاَ تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ » **"Yeminlerinizi aranızda fesada araç edinmeyin,"** Burada da, yapılan yeminlerin, andiçmelerin kendi aralarında herhangi bir fesada ve bozgunculuğa araç olmaması için aynı

ifade yeniden tekrarlanmış olmaktadır. Bu, onlar aleyhine bir tekit uyarısıdır ve işin önemine ve büyüklüğüne dikkat çekmedir, bu büyüklüğü göstermektir.

« فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا » **"Aksi halde İslâm'da sebat etmişken ayağınız kayar da"** Aksi durumda ayaklarınız İslam'ın apaçık yolu ve hücceti üzerinde karar kılmışken yanlışa sapmakla kayabilir. Ayeti kerimede "ayak" kelimesi tekil ve nekre olarak gelmiştir. Bunun sebebi bir tek ayağın üzerinden sebat edip kesin yerleştikten sonra haktan sapması, kaymasının büyük bir olay ve vebal olduğuna göre ya bir çok ayaklar yani kimseler bu gerçekten sonra saparsa halleri nice olur?

« وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ » "İnsanları Allah yolundan alıkoymanız -saptırmanız, dinden çıkıp uzaklaşmanız veya başkalarını dinden soğutup uzaklaştırmanız... çünkü eğer o insanlar biat konusunda vermiş oldukları kesin sözlerini, yeminlerini ve antlarını bozarlar da dinden dönerler, irtidat ederlerse, bu davranışlarıyla yani yeminlerini bozmakla kesin olarak başkalarına bir sünnet, bir yol veya çığır açmış olurlar ki, onları görenler de aynen bu yolu kendileri için bir metot kabul ederler ve onu izlemeler sebebiyle dünyada kötülüğü tadarsınız."

« وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ » **"Sizin için ahirette de büyük bir azap vardır."**

٩٥- ﴿وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

95- Allah'ın ahdini az bir karşılığa değişmeyin! Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan (sevap) sizin için daha hayırlıdır.

«وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا» **"Allah'ın ahdini** -Allah Resulü (s.a.v.) ile yaptığınız biatı- **az bir karşılığa** -basit bir dünyalık için- **satmayın!** -değişmeyin!-" Mekke'de iken İslam dinini kabul edenlerden kimilerine şeytan, Resulüllah (s.a.v) ile biatlerinde ettikleri yeminlerini ve Allah kendilerini İslam üzere sabitleştirdikten sonraki antlarını bozmalarını onlara süslü ve cazip olarak göstermişti. Çünkü Kureyşliler Müslüman olan bu kimselere Hz. Peygamberle yaptıkları antlaşmadan dön-

meleri vadinde bulunmuşlardı. Bunlar da Kureyş kabilesinde var olduğunu gördükleri görkemden ve güçlerinden ürkmüşler, Müslüman-ların ise onlar karşısında güçsüz ve zayıflıkları kanaatine varmışlardı. Oysa Allah bunların İslam üzere sebatlarını sağlamıştı.

« إِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ » **"Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan** -ahiret- **sevabı sizin için daha hayırlıdır."**

٩٦- ﴿ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾.

96- Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bâkidir. Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz.

«مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ» **"Sizin yanınızdaki** dünya malı **tükenir, Allah katındakiler** -rahmetinin hazineleri- **ise bâkidir."** Tükenmez.

« وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"Elbette sabırlı davrananlara** -müşriklerin eza ve cefalarına, işkencelerine karşı ve İslam'ın ilk dönemdeki sıkıntılarına katlanıp sabırlı olanlara- **yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz."**

Ayette geçen, « وَلَنَجْزِيَنَّ » kelimesini burada görüldüğü gibi İbn Kesir ve Asım **nun** harfiyle olarak, « نَجْزِيَنَّ » okumuşlardır.

٩٧- ﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

97- Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.

« مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ » **"Erkek veya kadın,**

mü'min olarak kim iyi amel işlerse," Ayetin başında yer alan, « مَنْ » edatı, müphemdir ve erkek-kadın her iki nevi de kapsamaktadır. Ancak ilk bakışta sanki erkekler içinmiş gibi bir durum gözükmektedir. Bu itibarla, « مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى » kavlinden her iki nevi de yani hem erkeği ve hem kadın da genel olarak içerecek şekilde olduğu meydana çıkmış bulunmaktadır. « وَهُوَ مُؤْمِنٌ » ifadesiyle de imanlı olmuş olmaları koşul ya da şart olarak getirilmiş bulunmaktadır. Çünkü kafirlerin işledikleri veya amelleri bundan sayılan türden şeyler değildir. Ayrıca bu ayet, amelin iman için bir şart olmadığını da göstermekte ve bu konuya da delalet etmektedir.

«فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً» **"onu mutlaka** -dünyada da- **güzel bir hayat ile yaşatırız."** Çünkü, « وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz."** Kavli bu gerçeğe işaret buyurmaktadır. Burada Rabbimiz bu kavliyle mü'min kullarına kadın olsun, erkek olsun hem dünya sevabını, mutluluğunu ve hem ahiret saadetini vadetmektedir ve bu tıpkı Rabbimizin şu kavli gibidir: **"Sonunda Allah da onlara dünya nimetini/sevabını ve en önemlisi ahiret sevabının güzel olanını verdi." (Al-i İmran,148)**

Bunun böyle olması ise, salih amel işleyen müminler, ister bolluk ve refah içinde olsunlar, ister sıkıntı ve zorluk içinde bulunsunlar, bütün bunlarla beraber çok daha mutlu bir yaşantı geçireceklerdir. Gerçi kişi zengin ve mutlu bir hayat içinde idiyse, bunun durumu zaten ortadadır. Eğer sıkıntı ve yoksulluk içinde bulunuyorsa, bununla beraber onun da hayatı güzelleşecek ve mutlu bir yaşam geçirecektir. Bu ise kanaat etmek, Allah'ın taksimatına rıza göstermek suretiyle mümkün olabilecektir. Yoksul mümin bunlardan ötürü şikayetçi olmayacaktır.

Facir, zalim ve kötü olan kimseler ise, bunların durumları az önce örnek olarak verdiğimiz müminlerin aksi olacaktır. Bu facir, zalim ve kötüler eğer zengin iseler durumları belli. Şayet fakir ve yoksul iseler, hırs, dünyaya olan düşkünlük gibi şeyleri terketmeyeceklerdir. İçinde bulunduğu hayattan asla memnuniyetini kabul etmeyecektir.

Söylendiğine göre, **"Hayatı Tayyibe"**, kanaat ve Allah'a yapılan itaatten tat ve haz almaktır ya da Allah'ı bilmek ve tanımaktır, Allah'ın

emirleri karşısında Onunla doğruluk içerisinde bir ve beraber olmaktır. Allah'ın emri karşısında doğru ve dürüst olarak üzerine düşeni gerektiği gibi yapmaya gayret etmektir. Allah'tan başkasından yüzçevirmek ve onlara dönüp bakmamaktır.

٩٨- ﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾

98- Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!

« فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ » **"Kur'an okuduğun zaman"** Kur'an okumak istediğin zaman **"O** kovulmuş veya lanetlenmiş **şeytandan** -İblisten- **Allah'a sığın!"** Burada fiilin irade olunması, bizzat fiil lafzıyla belirtilmiştir. İbn Mes'ud (r.a) demiş ki: "Allah Resulü (s.a.v.)'nün huzurunda okudum da: "**Euzü Billahissemiil alimi mineşşeytanirracim**" dedim. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v.) bana: "Öyle deme, fakat: '**Euzü Billahi mineşşeytanirracim**" de, diye buyurdu ve Cebrail (a.s) bana bunu bu şekilde okuttu' dedi.[5]

٩٩- ﴿ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾

99- Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur.

« إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ » **"Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler** -müminler- **üzerinde onun,** şeytanın **bir hakimiyeti** -bir gücü ve velayeti- **yoktur."** Müminler onun vesvesesini kabul de edecek değillerdir.

١٠٠- ﴿ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴾

100- Onun hakimiyeti, ancak onu dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlaradır.

« إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ » **"Onun hakimiyeti, ancak onu dost edinenlere"** kendileri üzerinde onun egemenlik ve üstünlüğünü ka-

[5] Bunu Kudai, Müsnedu'ş-Şihab,837 de rivayet etmiştir. Elbani de, "Silsiletu'l-Ehadis'd-Daife; 1/439 da bunun mevzu yani uydurma olduğunu söylemiştir. Bunun gerekçesi de ravileri arasında Cafer bin Abdulvahid'in var olmasıdır

bul edenlere, onun vesveselerine uyanlara **"ve onu** -şeytanı- **Allah'a ortak koşanlaradır."** Burada, « بِهِ » kavlindeki zamir « رَبِّهِمْ » kavline racidir ya da, « الشَّيْطَانِ » na racidir. Yani onun yüzünden, onun sebebiyle demektir.

١٠١- ﴿وَإِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍۙ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مُفْتَرٍۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

101- Biz bir âyetin yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman -ki Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir- "Sen ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır; onların çoğu bilmezler.

«وَإِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ» **"Biz bir âyetin yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman"** Yani bir ayetin yerine bir başka ayeti getirdiğimiz deki bu neshetmek, yürürlükten kaldırmak demektir. Çünkü yüce şeriatleri yine başka şeriatlerle gördüğü bir hikmet gereği nesheder, hükümlerini yürürlükten kaldırır.

Bu da, « وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ » **"-Kî Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir-"** kavlinin manasıdır. « يُنَزِّلُ » kavlini İbn Kesir ve Ebu Amr şeddesiz olarak, « يُنْزِلُ » diye okumuşlardır.

«قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مُفْتَرٍ» **"Sen ancak bir iftiracısın" dediler."** Bu, « إِذَا » edatının cevabıdır. « وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ » kavli, itiraz/parantez cüm lesidir. Müşrikler şöyle diyorlardı: "Doğrusu Muhammed ashabıyla alay ediyor. Bugün onlara bir şey emrediyor, ertesi gün de onları bu şeyden menediyor. Onlara daha ehven ve kolay olanını getiriyor." Bu davranışlarıyla iftiraya kalkışıyorlardı. Oysa Allah dilerse ağır hüküm taşıyanı dilediği takdirde daha hafif hükümle değiştirir, daha hafif olanını ise daha ağırı ile değiştirebilir. Bu, tamamıyla Allah'ın iradesine bağlıdır.

« بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ » **"Hayır; onların çoğu** -bu konudaki hikmeti bilemezler- **bilmezler."**

١٠٢- ﴿ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴾

102- De ki: Onu, Mukaddes Rûh (Cebrail), iman edenlere sebat vermek, Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi.

« قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ » **"De ki: O'nu, Mukaddes Rûh,** Cebrail, indirdi." Burada bunun « الْقُدُسِ » kelimesine izafe olunması, temiz olması sebebiyledir. Bu tıpkı, **"Hatemu'l-Cud"** kavli gibi bir ifadedir. Bundan murat ise, **Mukaddes ruh "er-Ruhu'l-Mukaddes"** ve **Cömert Hatem "Hatemu'l-Cevad"** demektir. Mukaddes demek, günahlardan, hatalardan arınmış tertemiz demektir.

« مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ » **"Rabbin katından** -O'nun nezdinden ve O'nun emriyle- **hak** -hikmetle dolu- **olarak indirdi."** « بِالْحَقِّ » burada haldir.

« لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا » **"İman edenlere sebat vermek,"** onları nesh ile ilgili hükümlerle imtihan etmek için. Ta ki onlar bu konuda şöyle dediler: "O Rabbimiz tarafından gelen gerçek ve haktır, hikmettir. Çünkü Allah Hakiym'dir, O ancak hikmet içeren ve doğru olan şeyleri işler. Allah, onların lehine olarak sağlam yere basan, inandığından dönmeyen, kesin, sahih yakin ve inanç sahibi, kalpleri gelenlerle-indirilenlerle tatmin olmuş, huzur bulmuş kimseler diye hüküm vermiştir.

« وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ » **"Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için,..."** Buradaki, « وَهُدًى وَبُشْرٰى » kelimelerinin her ikisi de, « لِيُثَبِّتَ » kavlinin mahalline matufturlar ve mefulün lehdirler. Bunun da takdiri şöyledir: "Onları orada sabit kadem kılmak, sarsılmaz yapmak, doğru yola iletmek ve kendilerine müjde vermek için..." Burada, « لِلْمُسْلِمِينَ » ifadesinde, başkalarına ait olarak var olan zıt haslet lerin olması halinde bir tariz ifadesi yer almış olmaktadır.

103. - 111. ÂYETLER

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ
اِلَيْهِ اَعْجَمِىٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ اِنَّمَا يَفْتَرِى
الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾
مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهِ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ
وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى
الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
طَبَعَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ
﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ
لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ
بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾ يَوْمَ تَاْتِى كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا
وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

Meâli

103- Şüphesiz biz onların: "Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır. Halbuki bu (Kur'an) apaçık bir Arapçadır.

104- Allah'ın âyetlerine inanmayanlar yok mu, kuşkusuz Allah onları doğru yola iletmez ve onlar için elem verici bir azap vardır.

105- Allah'ın âyetlerine inanmayanlar, ancak yalan uydurur. İşte onlar, yalancıların kendileridir.

106- Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- fakat kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır.

107- Bu (azap), onların dünya hayatını ahirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kâfirler topluluğunu hidayete erdirmemesinden ötürüdür.

108- İşte onlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Ve onlar gafillerin kendileridir.

109- Hiç şüphesiz onlar ahirette ziyana uğrayanların ta kendileridir.

110- Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin yardımcısıdır. Bütün bunlardan sonra Rabbin elbette çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

111- O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez.

Tefsiri

١٠٣- ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾

103- Şüphesiz biz onların: "Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır. Halbuki bu (Kur'an) apaçık bir Arap'çadır.

«وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ» **"Şüphesiz biz onların: "Kur'anı ona ancak bir insan öğretiyor"** dediklerini biliyoruz." Müşrikler bunu söylerken şunu demek istiyorlardı: Huveytip adında bir müşriğe ait bir köle vardı. Adı da Aiş veya Yaiş idi. Bu köle İslam dinini kabul eder ve gerçekten çok iyi bir Müslüman olur. Bu ehli kitaptan olan bir kişi olup eski bilgiler, dini kaynaklar hakkında bilgisi bulunuyordu, örneğin İncil'i bilmesi gibi. Yani okuma ve yazması olan biriydi. Ya da

bu kişi, Amir b. Hadremi'nin kölesi olup kendisi Rum asıllıydı. Yahut da bunlar biri Cebr diğeri de Yesar adlarında iki köle idiler. Her ikisi de Tevrat ve İncil okumasını biliyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu ikisinin Tevrat ve İncil okuyuşlarını dinlerlerdi. Yahut bu kişi Selman Farisi idi.

« لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ » "Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancıdır." Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « يُلْحِدُونَ » kelimesini, "Y" ve "H" harflerinin fetha harekesiyle, « يَلْحَدُونَ » olarak okumuşlardır.

« وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ » **"Halbuki bu Kur'an apaçık bir Arapçadır."** Yani Hz. Peygamber (s.a.v.)'in getirdiği Kur'an'ı, filancadan öğrendi diye nispet ettikleri şahsın dili yabancıdır, adam Arap değildir. Dolayısıyla dili anlaşılacak gibi değildir. Oysa bu Kur'an ise apaçık Arapça dilinde gelmiş olan bir Kitaptır. Gayet fasih ve her bakımdan anlaşılır bir kitap. Bu ifadeyle Rabbimiz onların bu konuda söylediklerini ve dil sarkıntılıklarını reddetmiş olmaktadır.

« لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ » cümlesinin cümle içerisinde iraptan mahalli yoktur. Çünkü bu, müstenefe bir cümledir, yani yeni ya da bağımsız bir cümledir ve onların sözlerine bir cevaptır.

Ayette geçen, « لِسَانُ » kelimesi, konuşulan dil anlamındadır. Ayrıca, "elhada'l-kabre", « لاَحَدَهُ » « مُلْحِدُونَ » ve « مَلْحَدُونَ » denir ki bu, bir şeyin kazılmasını, kazılması gereken doğrultudan saptırmak anlamındadır. Böyle o şeyin bir yanını kazdı, demektir. Daha sonra bu kelime bir istiare olarak amacından ve doğrultusundan saptırılan her şey hakkında kullanılan bir kelime oldu. Örneğin şöyle derler: *"Filan kimse sözünde ilhad etti.", "Dininden ilhad etti" gibi.* Bu, sözünden döndü, dininden vazgeçti manalarındadır. Nitekim mülhid yani dinsiz, inkara kaçan, ifadesi de böyledir. Bu itibarla sözkonusu bu kelime, *"görüşünü, mezhebini, tüm din ve inançlarını bırakıp bir başka yola saptı"* demektir.

١٠٤ - ﴿إِنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ لاَ يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

104- Allah'ın âyetlerine inanmayanlar yok mu, kuşkusuz Allah onları doğru yola iletmez ve onlar için elem verici bir azap vardır.

« إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ »

"**-Allah'ın âyetlerine** -Kur'an'a- **inanmayanlar yok mu,** işte onlar küfrü seçtikleri, tercih ettikleri müddetçe- **kuşkusuz Allah onları doğru yola iletmez ve onlar için** -küfürleri yüzünden ahirette- **elem verici bir azap vardır.**"

١٠٥- ﴿إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾

105- Allah'ın âyetlerine inanmayanlar, ancak yalan uydurur. İşte onlar, yalancıların kendileridir.

« إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ » "**Allah'ın âyetlerine inanmayanlar, ancak** -Allah adına- **yalan uydurur.**" Yani yalan söylemek suretiyle iftirada bulunmak ancak imansızların işidir. Çünkü böylesi kimseler ceza olarak kendilerini neyin beklediğini düşünmezler ve böyle bir beklentileri de olmaz. Bu ifadeyle Yüce Allah, bu yalancı ve iftiracı kafirlerin Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında:

« انَّمَا انْتَ مُفْتَرٍ » "**Sen ancak yalan uyduran bir iftiracısın**"

sözlerine de bir cevaptır. « وَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ » "**İşte onlar,** -yani iman etmeyenler- **yalancıların ta kendileridir.**" Yani gerçekte iman etmeyenler, yalan söylemekte üzerlerine adam bulunmayanlar işte bu yalancıların kendileridir, başkası değil. Çünkü Allah'ın ayetlerini yalanlamak, yalanların en büyüğüdür. Ya da onların, "**Sen ancak yalan uyduran bir iftira cısın**" diye söyledikleri sözlerinde, asıl yalancılar, bunların kendileridir. Allah Resulü (s.a.v.) değil.

١٠٦- ﴿مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

106- Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- fakat kim kalbini kâ-

firliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır.

« مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهِ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ » **"Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu** -bu sayede sakin ve huzur içinde- **olduğu halde inkâra zorlanan başka-"** Burada, « مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهِ » kavlinin şart olarak mübteda olmasını ve cevabının da mahzuf olmasını uygun bulmuşlardır. Çünkü, « مَنْ شَرَحَ » kavlinin cevabı buna delalet etmektedir. Âdeta şöyle denilir gibidir: Kim Allah'ı inkar ederse, Allah'ın gazabı onlar üzerine olsun.

« وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ» **"Fakat kim kalbini kâfirliğe açarsa,** -yani küfürle hoşnut kalbi bundan memnun kalırsa ve buna iman ederse- **işte Allah'ın gazabı bunlaradır;" "Onlar için büyük bir azap vardır."**

Bu son cümlenin, « الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ » kavlinden bedel olması, «وَاُولٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ» kavlini, bedel ile mübdelün minh arasında itiraz-parantez cümlesi kabul etmek durumuna göredir. Mana şöyledir: **"Ancak yalan uyduranlar, iman ettikten sonra Allah'ı inkar edenlerdir."** Fakat bunlar içerisinden kendilerine baskı uygulanan yani ikrah edilenler dışta tutulmuş, istisna edilmiştir. Bunlar Allah'ın dinin yalanlayıp iftira edenlerle aynı hüküm altında görülmemişlerdir.

Sonra da; « وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ » diye buyurmuştur. Bu cümlenin mübtedadan bedel olması da mümkündür ki o da, « اُولٰئِكَ » kavlidir. Yani; **"Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkar ederse, küfre girerse, işte onlar yalancıların kendileridir"** demektir. Yahut da, ""Haberden bedeldir ki bu da, « هُمُ الْكَاذِبُونَ » kavlidir. Yani, *"İşte bunlar var ya, iman ettikten sonra Allah'a küfreden, Allah'ı inkar edenlerin kendileridir"* demektir. Aynı zamanda zem üzere mansub olma sı da mümkündür.

Rivayete göre Mekke halkından bir takım kimseler irtidat ederler,

dinlerinden dönerler. Bunlar arasında üzerlerinde baskı kullanılmak suretiyle zorla irtidada sevkedilenler de bulunmuştur. Bunlar sadece dilden kafirlerin kendilerinden istedikleri küfür sözlerini söylemişlerdir. Fakat buna rağmen asla kalben imanlarından ve inançlarından dönmemişlerdir. Bunlar arasında Ammar bin Yasir de vardı. Ancak babası ve annesi Yasir ve Sümeyye öldürülüp şehit edilmişlerdi. Bunun her ikisi de İslam'ın ilk iki şehididirler.

Bu aileye yapılan baskı sonucu Ammar'ın müşriklerin baskıları sonucu kendisinden istedikleri sözü dilden söylemesi üzerine, Allah Resulü (s.a.v.)'e: "Doğrusu Ammar küfre girmiştir" diye söylediler. Resulüllah (s.a.v.) bunu duyunca, **"Asla öyle bir şey olamaz, çünkü Ammar, baştan aşağı iman dolu bir kişidir"** diye buyurdu.[6]

"İman, onun eti ve kanı ile karışmıştır, mümkün değil."[7]

Hz. Ammar bu şekilde ağlayarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna geldi. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun göz yaşlarını silerek kendisine dedi ki: **"Senin durumunla ilgili hiçbir problem yoktur. Eğer yeniden sana böyle bir baskı yapmaya kalkışırlarsa, daha önce söylediğini onlara aynen tekrar et!**[8]

Ammar'ın babasının baskı altındaki hareketi, tavizsiz oluşu güzeldir, efdaldir. Çünkü ölüme dayanıp sabretmek, İslam'ın güç kazanması için buna katlanmak İslam'ın izzeti ve şerefi vardır, yükselmesi, galip gelmesi vardır.

١٠٧- ﴿ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾

107- Bu (azap) onların dünya hayatını ahirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kâfirler topluluğunu hidayete erdirmemesinden ötürüdür.

« ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ » **"Bu azap, onların dünya hayatını ahirete tercih etmelerinden"** Yani bu dünya hayatını

[6] Hafız diyor ki; Salebi bunu rivayet etmiş ve Vahidi de bunu, "el-Vasiyt" kitabında Salebi'den rivayet etmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf,2/634

[7] Ebu Nuaym bunu Hilye kitabında rivayet etmiştir. 1/139

[8] İbn Asakir rivayet etmiştir

ebedi ahiret hayatından üstün görüp tercih etmelerinden.

Buradaki, «ذٰلِكَ» işaret ismi tehdide işaret etmektedir. Bu da Allah'ın gazabının bu kimselere erişmesi, en büyük azap ile cezalandırılmaları demektir.

« وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ » **"Ve Allah'ın kâfirler topluluğunu** -küfürlerinde direnip bunu tercih ettikleri sürece- **hidayete erdirmemesinden ötürüdür."**

١٠٨- ﴿ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴾

108- İşte onlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Ve onlar gafillerin kendileridir.

«اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ» **"İşte onlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir."** Bu itibarla inceden inceye düşünemezler, herhangi bir öğüde ve vaaza kulak vermezler, dosdoğru olan yolu da görmezler.

« وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ » **"Ve onlar gafillerin kendileridir."** Yani öylesine bir gaflet içindedirler ki bundan aymaları ya da uyanmaları asla mümkün değildir. Çünkü ilerisini düşünmemek, sonlarının ne olacağını akla getirmemek gerçekten en büyük aymazlık ve en aşırı ve nihayetsiz gaflettir.

١٠٩- ﴿ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴾

109- Hiç şüphesiz onlar ahirette ziyana uğrayanların ta kendileridir.

« لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ » **"Hiç şüphesiz onlar ahirette ziyana uğrayanların ta kendileridir."**

١١٠- ﴿ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

110- Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenler hakkında Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

« ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا » **"Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten** -eza ve cefa yoluyla işkence gördükten ve zorla küfrü yeniden kabullenmeleri için baskı uygulayıp yeniden küfre girmeleri için baskı ve zulüm uygulandıktan- **sonra** -Mekke'den- **hicret edip, ardından da** cihad eden ve sabreden kimseler hakkında...

Bu ayetin başında yer alan, « ثُمَّ » edatının delalet ettiği şey şudur:, şu inkarcı ve işkenceci zalim kafirlerin durumu ile, iman etmiş ve imanlarının gereği haksızlığa başkaldırmış olan müminlerin durumu birbiriyle hiçbir zaman kıyaslanamayacak şekilde uzaktır. Çünkü Mekke'den hicret edenlerin her şey lehlerine, onları buradan çıkaranların da aleyhine durumlar olacaktır. Yani hicret edenlerin velisi, yardımcısı sadece Allah tır ve Allah onların düşmanı olmadığı gibi onları ezip rezil de edecek değildir. Bu ifade âdeta şuna benzer. Bir kralın, bir adama, bundan böyle senin aleyhinde oluşacak bir durum yoktur. Bu ifade işte o kimse için bir korunma,bir himaye ve bir kalkan olur, hiçbir zarara uğramaksızın bundan yararlanmış olur. Kıraat imamlarından İbn Amir, ayette geçen, « فُتِنُوا » kavlini «فَتَنُوا» olarak okumuştur. Yani müminlere işkence ettik ten sonra Müslüman olanlar, demektir.

«إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ» **"Bütün bunlardan** -yani işledikleri bu fiillerinden ve eylemlerinden yani hicret etmek, cihad yapmak ve sabr etmek durumlarından- **sonra Rabbin elbette çok bağışlayan, pek esirgeyendir."** Yani daha önce bir **takıyye** olarak söyledikleri küfür kelimelerini onlardan, onların lehine olarak bağışlayacak ve baskı ve ikrah sonucu söylemiş oldukları sözler yüzünden onlara azap etmeyip esirgeyecektir.

١١١- ﴿يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

111- O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır

ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez.

« يَوْمَ تَأْتِى كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا » **"O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır"** Bu ayetin başında geçen, « يَوْمَ تَأْتِى » kavli, ya «رَحِيمٌ» ile veya, « اُذْكُرْ » ile mansubtur. Yine bu ayette geçen, nefis kelimesin diğer nefse izafe olunmuştur. Çünkü bunun sebebi, **aynı olan** bir şey için, onun **zatı** denir ki bu, **nefsi, kendisi** demektir. Nitekim **zıddı** için de **başkası** diye söylenir. Nefis olduğu gibi cümledir. İlk nefis cümledir, ikincisi de onun aynısı ve zatıdır. Âdeta burada şöyle denilir gibidir: "O gün her insan kendi zatıyla mücadele ederek, kendi derdiyle uğraşarak huzura gelir. Başkasının hali ya durumu onu hiç ilgilendirmez. Herkes o gün nefsi, nefsi, canımı kurtarmak istiyorum, kendimi kurtarmak istiyorum, deyip duracaktır." Burada ayette geçen, mücadele kelimesinin ya da ifadesinin anlamı, kendi adına mazeret uydurmak veya bulmak çabasında olmak anlamındadır. Bu, tıpkı inkarcıların, puta tapanların: **"İşte bizi saptıranlar bunlardır" (A'raf,38)** ayetinde ifade edildiği gibi olacaktır sözleri. Yine bunların sözleri şöyle olacaktır: **"Ey Rabbimiz! Biz reislerimize, liderlerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar." (Ahzab,67)** ve: **"Rabbimiz, Allah adına yemin ederiz ki biz müşriklerden değildik."(En'am,23)** gibisinden hep konuşup mazeretler uyduracaklar ama, yüzlerine bakılmayacaktır.

« وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ » **"Ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez."** Herkese, bu konuda hiç haksızlığa uğratılmaksızın ne yapmışlarsa, yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak ve tastamam bir şekilde verilir.

❁ ❁ ❁

112. – 119. ÂYETLER

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّٰهِ فَأَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ
وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ
فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلاَلاً طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ
وَمَٓا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَإِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلاَ تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا
حَلاَلٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لاَ يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ
قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ
رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ
وَأَصْلَحُٓوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

Meâli

112- Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.

113- Andolsun ki, onlara kendilerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmederlerken azap onları yakalayıverdi.

114- Artık, Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yeyin, eğer (gerçekten) yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, onun nimetine şükredin.

115- (Allah) size, sadece ölü hayvanı kanı, domuz etini ve Allahtan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. Ancak kim mecbur kalırsa (başkalarının haklarına) saldırmaksızın, sınırı da aşmadan bunlardan yiyebilir. Çünkü Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

116- Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "Bu helâldir, şu da haramdır" demeyin, çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.

117- (Kazandıkları) pek az bir menfaattir. Halbuki onlar için elem verici bir azap vardır.

118- Sana anlattıklarımızı, daha önce, Yahudi olanlara da haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat, onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı.

119- Sonra şüphesiz Rabbin, cahillik sebebiyle kötülük yapan, sonra da bunun ardından tevbe edip durumunu düzeltenleri (bağışlayacaktır.) Çünkü onlar tevbe ettikten sonra Rabbin elbet çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Tefsiri

١١٢- ﴿وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّٰهِ فَأَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾

112- Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.

« وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا » **"Allah, ibret için bir ülkeyi örnek verdi:"** Yani durumu şu şekilde olan bir kasabayı, kasaba halkını, Allah'ın kendilerine nimet sunduğu her kavme ibret olsun için örnek olarak gösterdi. Allah'ın verdiği nimet sebebiyle şımarıp hadlerini aştılar ve nankörlük edip inkara kalkıştılar. Gelen hakka da yüzçevirdiler. İşte bu davranışları yüzünden Yüce Allah, kendilerine intikamını indirdi-gönderdi. Burada "Karye" yani ülke ya da kasaba ifadesiyle durumları buna uygun düşen mukadder bir toplumun murat olunmuş olması da caizdir. Aynı zamanda bu ülke ya da kasabanın çok daha önce geçmiş olan ve durumları bu şekilde olan herhangi bir ülke veya kasaba da olmuş olabilir. Dolayısıyla Yüce Allah bunun bir örnek ve ibret olması açısından ve onların da akıbetleri bakımından aynı duruma düşmemeleri için Mekke halkını uyarmak için örnek olarak verilmiştir.

« كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً » **"Bu ülke güvenli, huzurlu idi;"** Yani saldırıdan, öldürülmekten ve esir düşmekten güvende idiler. Onları korkutacak, huzursuz edecek herhangi bir durumda yoktu. Çünkü güvenin olduğu yerde huzur ve sükunet vardır. Korkunun olduğu yerde de hep rahatsızlık, can sıkıntısı ve huzursuzluk, güvensizlik egemendir.

« يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ » **"Ona rızkı her yerden –ve her ülkeden- bol bol -ve genişçe- gelirdi."**

« فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ » **"Sonra onlar** -o ülke ve kasaba halkı- **Allah ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler."** Burada geçen, « اَنْعُم » kelimesi, alışılanın dışında « ت »harfiyle gelen «نِعْمَة» "Nimet" kelimesinin çoğuludur. Tıpkı, «اَدْرُع » kelimesinin, «دِرْع» kelimesinin çoğulu olduğu gibi. Ya da bu, « نُعْم » "Nuumin-Nu'min" kelimesinin çoğulu da olabilir. Tıpkı, «بُؤْس» "Bu'sin-Buusin" ve «اَبْؤُس» "Ebus" gibi.

« فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ » **"Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı."** Ayette geçen, «الاذاقة » ve «اللباس» kelimeleri burada istiaredirler. İstiare manasındaki tattırmak ifadesi yine istiare olan elbise, giydirme üzerinde vaki olmuştur. Bunun doğru ifadesi şöyledir: "Tattırma yani izaka" ifadesi, onlara göre hakikat yani gerçek yerine geçen bir ifade olmaktadır. Çünkü bu ifade bela, şiddet ve sıkıntılar için oldukça yaygın bir şekilde kullanılır. Bu bakımdan insanların başına herhangi bir sıkıntı ve buna benze bir durum gelince şöyle derler: "Filan kimse sıkıntı ve zararı tattı." ve "Ona azabı tattırdı" gibi.

Burada zarar ve acının etkilerinin idraki ya da anlaşılması hali, tadılan acı ve tiksindirici bir yemeğin durumundan algılanan ya da idrak olunan şeye benzetilmiştir. «اللباس» kelimesine gelince, bununla insanı örten ve kapatan şeye benzetme yapılmıştır. Çünkü bu, onu giyeni de kapsamına almaktadır da bu yönden bir benzetmeye gidilmiştir. Zira bir takım durumları sebebiyle bir benzerlik göstermektedir.

Tattırma olayının açlık ve korku elbisesi üzerine giydirilmesine ya da vaki olmasına gelince bu, şundan ötürüdür: bu ikisini de kaplayacak derecede bir ibare yani bir durum sözkonusu olursa, ve bir de diğerine giydirilirse veya benzetilirse sanki şöyle denilmiş gibidir: **"Allah, açlık ve korku endişesiyle onları kuşatacak durumla nihayet tattırdı, karşı karşıya getirdi"** demektir.

١١٣- ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ﴾

113- Andolsun ki, onlara kendilerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmederlerken azap onları yakalayıverdi.

« وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ »

"Andolsun ki, onlara kendilerinden bir peygamber -Muhammed- **geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmederlerken azap onları yakalayıverdi."** Yani zulüm ve eza içerisinde iken kendilerini yakalayıverdi. Bu konuda şöyle bir yorum getirmişler ve demişler ki: bu, Bedir savaşı gününde kılıçla öldürülmeleri olayıdır.

Rivayete göre kıtlık yıllarında Allah Resulü (s.a.v.) bir miktar gıda ile Mekke'ye doğru yöneldi ve o gıdayı onlar arasında dağıttı. Mekke halkı iyice açlığın ne olduğunu tattıktan sonra Yüce Allah onlara şöyle buyurdu:

١١٤- ﴿ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾

114- Artık, Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yeyin, eğer (gerçekten) yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, onun nimetine şükredin.

«فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا» **"Artık, Allah'ın size** -Muhammed (s.a.v.)'in eliyle sunduğundan- **verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yeyin,"** Hem de baskınlarla, gasp yoluyla, haram kazanç yollarıyla elde edip yediğiniz pis, murdar ve haram olan şeylerin ya da malların yerine Allah'ın Muhammed eliyle verdiği rızıktan helal ve temiz olarak yeyin.

«وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ» **"Eğer gerçekten yalnız Allah'a ibadet**-itaat ve kulluk- **ediyorsanız, onun nimetine şükredin."** Ya da putlara tapmakla gerçekten Allah'a kulluk ettiğiniz iddianız ve onların Allah katında size şefaatçı olacakları savınız doğru ise...

Bundan sonra da Allah bu kimselere, haram kıldığı şeyleri teker teker sayarak, kendilerini uyardı ve kendi heva ve heveslerine uyarak haramı helal, helal olanı da haram kılmamaları için yasağını koydu, onları bundan menetti. Sonra da bunları açıklamak üzere şöyle buyurdu:

١١٥- ﴿ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

115- (Allah) **size, sadece ölü hayvanı kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. Ancak kim mecbur kalırsa** (başkalarının haklarına) **saldırmaksızın, sınırı da aşmadan** (bunlardan yiyebilir) **Çünkü Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.**

Ayette geçen, « إِنَّمَا » kelimesi, hasr içindir. Yani haram kılınan bu şeylerdir. Yoksa Bahire ve benzeri haram kıldığınız hayvanlar haram değildirler. Ayetin geri kalan kısmının tefsiri daha önce benzer ayetlerde geçmişti.

١١٦- ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾

116- Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "Bu helâldir, şu da haramdır" demeyin, çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.

« وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ » **"Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "Bu helâldir, şu da haramdır" demeyin,"** Bu ayetin başında yer alan; «الكذب » kavli, « وَلَا تَقُولُوا » kavliyle mansubtur. Yani, "kimi hayvanların helal ve kimilerinin de haramlığı hakkında dillerinizin uydurduğu yalanları konuşmayın. Çünkü siz şöyle diyordunuz: "**Şu hayvanların karınlarındaki yavrular, canlı olarak doğmaları halinde yalnızca bizim erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haramdır. Şayet** (yavru) **ölü doğarsa bu durumda** (erkek-kadın) **hepsi bunda ortaktırlar."** **(En'am,139)** Artık böyle demekten uzak durun. Çünkü siz herhangi bir vahye, bir kıyasa dayanılarak çıkarılan bir hükme de dayanmaksızın bunları söyleyip duruyordunuz.

« لِمَا تَصِفُ » kavlindeki lam harfi tıpkı,

« وَلَا تَقُولُوا لِمَا أحل اللّٰه هَذَا حَرَامٌ » kavlindeki lam gibidir. « هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ» kavli, «الكذب » kavlinden bedeldir. Bu arada istersen, «الكذب » kavlini, « تَصِفُ » kavliyle mansub edebilir ve, « مَا » harfini de mastariye olarak değerlendirebilirsin.

Bu arada, « هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ » kavli de, « وَلَا تَقُولُوا » kavline taalluk eder. Yani, "Bu helaldir, şu da haramdır, demeyin. Bu, sizin dillerinizin yalan olarak uydurdukları bir şeyden ibarettir." Yani: "Sadece dil-

lerinizin konuştuğu bir yalan ifade olarak, ağzınızda hep geveleyip durduğunuz ve herhangi bir hüccet ve delile dayanmayan boş sözlerle haramı helal kılmayın ve helal olanı da haram kılmayın" demektir. Çünkü söyledikleriniz boş lakırdıdan, sözlerden ibarettir ve delili olmayan,bir burhana dayanmayan boş ve anlamsız bir davadır.

« تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ » kavli fasih olan güzel ifade ile sunulan bir cümledir. Böylece Allah, adeta onların sözlerini yalanın kendisi imiş gibi anlattı. Bu sözleri onların dilleri konuşunca, hemen yalanları bütün çıplaklığıyla ortaya dökülüvermekte ve onu yalan olduğu şekliyle göstermektedir. Bu tıpkı, **"Onun yüzü, güzelliği, gözü de büyüleyici bir hali yansıtıyor"** ifadesine benzer bir ifadedir.

« لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ اِنَّ الَّذينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ »

"Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler." Burada geçen, « لِتَفْتَرُوا » kavlindeki lam harfi, ğaraz manasını kapsamayan talil yani sebep içindir.

١١٧- ﴿مَتَاعٌ قَليلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَليمٌ﴾

117- (Kazandıkları) pek az bir menfaattir. Halbuki onlar için elem verici bir azap vardır.

« مَتَاعٌ قَليلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَليمٌ » **Kazandıkları pek az bir menfaattir. Halbuki onlar için elem verici bir azap vardır."** Bu cümle mahzuf bir mübtedanın haberidir. Yani cahiliye fiil ve düşüncesiyle elde ettikleri menfaatleri ahirete nispetle bir hiçtir ve fakat azabı oldukça büyüktür.

١١٨- ﴿وَعَلَى الَّذينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾

118- Sana anlattıklarımızı, daha önce, Yahudi olanlara da haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı.

« وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ » **"Sana anlattıklarımızı, daha önce, Yahudi olanlara da haram kılmıştık."** Bu, En'am suresinde geçmişti. Yani, **"Yahudilere tırnaklı hayvanların tümünü haram kıldık. Sığırların ve koyunların iç yağlarını da haram kıldık..." (En'am,146)**

« وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ » **"Biz onlara** -haram kılmakla- **zulmetmedik, fakat, onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı."** Ancak onların masiyetleri üzerine biz bu şeyleri onlara haram kıldık.

١١٩- ﴿ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

119- Sonra şüphesiz Rabbin, cahillik sebebiyle kötülük yapan, sonra da bunun ardından tevbe edip durumunu düzeltenleri (bağışlayacaktır.) **Çünkü onlar tevbe ettikten sonra Rabbin elbet çok bağışlayan, pek esirgeyendir.**

« ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ » **"Sonra şüphesiz Rabbin, cahillik sebebiyle kötülük yapan,"** Buradaki, « بِجَهَالَةٍ » hal yerinde gelmiştir. Yani, "Şehevi arzularının, heva ve heveslerinin baskın gelmesi sebebiyle, sonlarını düşünmediklerinden cahil bir halde kötülük işlediler. Onların arzuları, Mevla'ya isyan değil, heva ve heveslerinin tadını çıkarmaktı.

« ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Sonra da bunun ardından tevbe edip durumunu düzeltenleri bağışlayacaktır. Çünkü onlar** tevbe ettikten **sonra Rabbin elbet çok bağışlayan, pek esirgeyendir."** Yani daha önce işlemiş oldukları çokça suç ve günahları sebebiyle onları fazlasıyla bağışlayan, kesin kararlılıktan sonra vermiş oldukları gerçek güvenleri sebebiyle de pek esirgeyendir.

120. 128. ÂYETLER

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا ط وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ لا ﴿١٢٠﴾
شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ ط اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَاٰتَيْنَاهُ
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ط وَإِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ
أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ ط
وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿١٢٤﴾ اُدْعُ إِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ط إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ط
وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللّٰهِ
وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللّٰهَ
مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

Meâli

120- İbrahim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi; ve o Allah'a ortak koşanlardan değildi.

121- Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.

122- Ona dünyada güzellik verdik. Muhakkak ki o, ahirette de sâlih lerdendir.

123- Sonra da sana: "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy! O müşriklerden değildi" diye vahyettik.

124- Cumartesi tatili, ancak onda ihtilaf edenlere farz kılınmıştı. Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir.

125- (Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.

126- Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.

127- Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!

128- Çünkü Allah, (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.

Tefsiri

١٢٠- ﴿إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا ۗ وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

120- İbrahim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi; ve o Allah'a ortak koşanlardan değildi.

«إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا» **"İbrahim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir ümmet** -önder- **idi;"** Yani Hz. İbrahim (a.s) ümmetiler içinde tek başına bir ümmet idi. Çünkü o, bütün iyilik ve güzellik özelliklerini en mükemmel şekliyle kendisinde toplamış olan biri idi. Şair Ebu Nuvas'ın şu kavlinde ifade ettiği gibi:

Allah'a güç değildir göstermek tüm alemi bir tek kişide sergilemek

Mücahid'den rivayete göre demiştir ki: "Bir tek mümin, bütün kafir kimselere bedeldir." Ya da, ümmet kelimesi, uyulan, peşinden gidilen, lider gibi manalara gelir. Çünkü halk ya da insanlar, ondan iyilik ve hayır elde edebilmek için onu kendilerine önder tayin ederler.

« قَانِتًا لِلّٰهِ » mealde de kısaca belirtildiği gibi, Allah'ın kendisine emrettiklerini harfiyen yerine getiren, itaat edip uygulayan idi, demektir.

İbn Mes'ud -Allah kendisinden razı olsun- demiştir ki: "Muaz bin Cebel tek başına bir ümmet idi, Allah'a itaat eden tavizsiz bir kimse idi." Kendisine; "Bu ifade Hz. İbrahim (a.s) için söylenmiştir" denilince, şöyle cevaplamıştır: "**Ümmet**: Hayrı, iyilik ve güzelliği bilen demektir. **Kanit** ise; Allah ve Resulüne tamamen itaatkar olan, demektir. İşte Muaz da böyle bir zat idi."

Hz. Ömer (r.a) de, "Eğer Muaz hayatta olsaydı, kesinlikle hilafet makamına onu getirirdim" demiştir. Çünkü Allah Resulü (s.a.v.)'den şunu dinledim: **"Ebu Ubeyde bu ümmetin emini, en güvenilir kişisidir. Muaz da Allah için bir ümmet, örnek bir insandır. Allah'a ihlas ve samimiyetle itaat eder. Kıyamet gününde onunla Allah arasında peygamberlerden başkası yoktur" diye buyurmuştur.**[9]

«حَنِيفًا» Tüm batıl din, inanç ve sistemlerden sadece İslam dinine yönelen ve buna bağlı kalan, demektir.

«وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» **"Ve o Allah'a ortak koşanlardan değildi."** Yüce Allah, Kureyş kafirlerini yalanlamak ve söylediklerinin asılsız olduğunu bildirmek için, onun müşrik olmadığını gösteriyor ve onları da reddetmiş oluyor. Çünkü Kureyş'in iddiaları, kendilerinin ataları İbrahim'in dini üzere olduklarını ileri sürmeleriydi. « يَكُ » kelimesinden **nun** harfinin hazfedilmiş olması, **Lin** harflerine benzemesi sebebiyledir.

١٢١- ﴿شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

121- Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.

«شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ» **"Allah'ın nimetlerine şükrediciydi."** Rivayete göre Hz. İbrahim (a.s) misafirsiz yemek yemezdi. Bir misafir gelsin diye yemeğini ertelerdi, geciktirirdi. Bir de ne görsün beşer yani insan suretinde gelen ve aslında melek olan konuklar. Hz. İbrahim, onların melek

[9] Ebu Nuaym, Hilye adlı eserinde, 1/140'ta rivayet etmiştir

olduklarını bilemediğinden onları sofrasına davet buyurdu. Bu defa melekler sofraya oturmamak için, biz de cüzzam hastalığı var, diye bir bahane ileri sürdüler. Hz. İbrahim (as) da bunun üzerine; "İşte şimdi sizin yemeniz gerekli hale geldi.. Bunu da Allah'ın beni sağlıklı ve sizleri de hastalığa müptela kılmış olmasından ve bu imtihandan ötürü şükretmek mak sadıyla oturup yemelisiniz" diye konuştu. « اجْتَبٰيهُ » **"Çünkü Allah, onu seçmiş"** ona bir özel durum tahsis etmiş ve onu peygamberlik görevi için seçmiş «وَهَدٰيهُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» **"Ve doğru yola** -İslam dinine- **iletmişti."**

﴿وَاٰتَيْنَاهُ فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ -١٢٢

122- Ona dünyada güzellik verdik. Muhakkak ki o, ahirette de sâlihlerdendir.

« وَاٰتَيْنَاهُ فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً » **"Ona dünyada güzellik verdik."** Peygamberlik, mal, evlat, Allah'ı ibadet ve taatle tazim etmesi, her din erbabının onu veli edinip, ona gelmesi vb. gibi güzellikleri verdik. Yahut da bu, namaz kıldığımızda, bizim onun için, **"Kema Salleyte Ala İbrahim"** dememizi...

«وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ» **"Muhakkak ki o, ahirette de** -cennete girecek olan cennet ehli- **sâlihlerdendir."**

﴿ثُمَّ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ -١٢٣

123- Sonra da sana: "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy! O müşriklerden değildi" diye vahyettik.

« ثُمَّ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» **"Sonra da sana: 'Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy! O müşriklerden değildi' diye vahyettik."** Ayette geçen, « ثُمَّ » edatıyla peygamber (s.a.v.) efendimizin yeri ve öneminin büyüklüğünü, konumunun üstünlüğünü belirtiyor. Bu arada Hz. İbrahim Halilullah'a verilen en de-

ğerli ikramın, bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in onun dinine tabi olmasını bildirmesidir.

١٢٤- ﴿إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾

124- Cumartesi tatili, ancak onda ihtilaf edenlere (farz) kılınmıştı. Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir.

«إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ» **"Cumartesi tatili, ancak onda ihtilaf edenlere farz kılınmıştı."** Yani o güne tazimde bulunmaları, o günde avlanmamaları bunlara farz kılınmıştı.

« وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ » **"Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir."** Rivayete göre Hz. Musa (as) kavmine, haftada bir günlerini Allah'a ibadet için ayırmalarını emreder. Bu günün de cuma günü olmasını ister. Ancak onlar bundan kaçındılar ve dediler ki: "Biz cuma günün değil, Allah'ın yerleri ve gökleri yaratma işini bitirdiği günü isteriz. Bu gün ise cumartesi günüdür. İşte bu sebeple cuma günü olsun diyenler oldukça azınlıkta kaldılar. İşte bu olay onların cuma ve cumartesi günleri üzerindeki ihtilafa düşmeleridir, anlaşamamalarıdır. Çünkü bazıları cumartesi günü olsun derlerken, bazıları da bu günün Cuma günü olmasını istemişlerdir. Bu tartışmaları üzerine Allah onlara Cumartesi gününü seçmelerine izin verir ve onlara aynı zamanda o gün avlanmayı da yasaklar, haram kılar. Cuma günü olsun diye rıza gösterenler ise Allah'ın emrine itaat etmiş oldular. Bunlar artık avlanmıyorlardı. Ancak onlardan sonra gelenler, buna dayanamayıp yasağı çiğnediler ve avlandılar. İşte Allah, yasağı dinlemeyen bu kimseleri diğerlerinden ayırarak başka bir varlığa dönüştürdü. Allah kıyamet gününde bunların arasında hükmünü verecektir. Dolayısıyla her iki taraf da layık oldukları muameleyi görecekler ve buna göre kimi cezalandırılacak ve kimisi de ödüllendirilecektir.

١٢٥- ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي

هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾

125- (Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.

« اُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ » **"Resûlüm! Sen, Rabbinin yoluna** -İslam'a- **hikmet** -doğru ve sağlam sözlerle, çünkü bu, hakkı gerektiği gibi delile dayalı olarak açıklamak ve şüpheleri, kuşkuları ortadan kaldırmaktır.- **ve güzel öğütle çağır"** ki bu güzel öğüt, senin bu şeylerle onlara öğütte bulunduğun husus ve bu öğütle onlara yarar sağlamayı amaçladığın da onlara gizli kalmamalıdır.. Ya da Kur'an ile öğüt ver. Yani onları bizatihi hikmet olan ve güzel öğüt içeren Kitab'a onları davet et.

Yahut da **Hikmet**: Fiillerin mertebelerini bilip öğrenmektir.

« وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ » Rağbeti rehbet ile birbirine mezcetmektir. Yani umut ile korkuyu beraberce yaşamalılar. İkaz ile müjdeyi birlikte taşısınlar.

« وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ » **"Ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!"** Yani mücadele yollarının en iyisi, en güzeli ve en ideali olanla sürdür. Bu da yumuşak davranmak, güzel muamelede bulunmak ve sert davranmamakla olabilir. Yahut da kalpleri uyaracak, gönülleri öğütle yumuşatacak, akılları aydınlatacak bir yöntemle mücadeleyi yürüt. Bu da din konusunda ve aleyhte konuşmayı sürdürenlere, haddini bilmeyenlere, kabule yanaşmayanlara cevap vermekle olabilir.

« إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ » **"Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir."** Yani Allah onları daha iyi bilendir. Eğer bir kimse de hayır varsa, anlayacak ve kavrayacak kafa varsa, ona az öğütte bulunsan da bu, ona yeter. Eğer bir kimsede hayır yoksa, artık buna bir çare bulunmaz veya onu yola getirmekten hüner sahipleri bile aciz kalırlar.

١٢٦- ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ

لِلصَّابِرِينَ ﴾

126- Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.

« وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ » **"Eğer ceza verecekse-niz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin."** Birinci fiil ukubet diye isimlendirilmiştir. Ukubet ise ikincisidir. Yani burada birinci fiil ikincisinin adıyla isimlendirilmiştir. Çünkü her iki kelime de aynı anlamda ve iç içedirler. Bu ifade adeta Rabbimizin şu kavli gibidir:

«وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا» **"Bir kötülüğün cezası ona denk bir kötülüktür." (Şura,40)** Burada geçen ikincisi, « سَيِّئَةٌ » yani kötülük değildir. Bunun manası şöyledir: "Eğer size, örneğin öldürme ve benzeri manada kötü bir fiil uygulanırsa, siz de size uygulanın aynısıyla karşılık verin, onların yaptıklarının üzerinde fazla bir şey yapmayın." Rivayete göre müşrikler Uhud savaşı gününde Müslümanları müsle suretiyle yani en alçakça şekliyle cezalandırdılar. Çünkü şehit edilenlerin karınlarını deşiyorlar, erkeklik organlarını kesiyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), amcası Hz. Hamza'nın karnının deşildiğini gördüğünde, şöyle buyurdular: "**Allah'a yemin ederim ki, seni bu duruma getirenlerden yetmiş kişisini bende aynen cezalandıracağım, müsle yapacağım." Ancak bu ayetin inmesiyle, yaptığı yeminden dolayı kefaretini ödedi ve yapmak istediği şeyden de geri durdu.**[10]

Tartışmasız müsle uygulaması yani öldürülen veya cezalandırılan kimseye yaptığından fazlasıyla cezalandırmak yasaklanmıştır. Çünkü bu konunun yasaklığına ilişkin olarak gelen haberler bunu gerektirmektedir. Hatta bu, saldırgan bir köpek de olsa, ona da yapılamaz.

« وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ » **"Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır."** Burada geçen, « لَهُوَ ». zamiri, « صَبَرْتُمْ » kelimesinin mastarına racidir. « لِلصَّابِرِينَ » kavlinden murat, buna muhatap olan kimselerdir. Yani, "Eğer sabrederseniz, gerçekten

[10] İbn Hacer, bu hadisi bulamadım, demiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/642

sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır." Burada yüce Allah, « لِلصَّابِرِينَ » kavlini, Allah'tan bir sena ve övgü olsun için ismi zahir olarak getirmiştir. Çünkü bu kimseler şiddet ve sıkıntılara dayanabilen, sabır gösteren kimselerdir.

Daha sonra yüce Rabbimiz Rasulullah (s.a.v.) için şöyle buyurmuştur:

١٢٧- ﴿وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلاَّ بِاللهِ وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلاَ تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ﴾

127- Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!

« وَاصْبِرْ » **"Sabret!"** Sen görevinde sabret ve bunda kararlı ol.

« وَمَا صَبْرُكَ إِلاَّ بِاللهِ » **"Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir."** Yani Allah'ın seni muvaffak kılması ve bunda sebatını sağlaması sayesindedir.

« وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ » **"Onlardan dolayı kederlenme;"** Kafirler iman etmezlerse bu yüzden üzülme, kafirlerin müminler aleyhine işlediklerinden ötürü de müminlere de üzülme. Çünkü müminler istediklerini elde edeceklerdir.

« وَلاَ تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ » **"kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!"** Burada geçen, « ضَيْقٍ » kavlini kıraat imamlarından, İbn Kesir, « ضِيقٍ » **"Dıyk"** olarak okumuştur. Bu ise, **"Dayyık"** kelimesinin şeddesiz halidir. Yani sıkıntı ve hüzün veren bir şeyden... Bununla beraber bu her ikisinin de tıpkı, «القيل » ve «القول» gibi mastar olmaları da caizdir. Yani, göğsünü, onların hile ve tuzakları nedeniyle sıkma, bundan ötürü bir tasa duyma. Çünkü onlar sana bir şey yapamazlar.

١٢٨- ﴿ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴾

128- Çünkü Allah, (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.

« إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ » **"Çünkü Allah, kötülükten sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir."** Yani Allah günah ve kötülüklerden sakınanların velisidir, dostudur ve itaat etmek suretiyle amelde bulunanların da yardımcısıdır.

Denilmiştir ki: Her kim fiillerinde Allah'tan sakınıp hata yapmaz, amellerinde güzel işler işlerse, Allah bütün durumlarında onunla beraber olur. Allah'ın kulu ile beraber olması, emredilen konularda ona yardım etmesi ve sakıncalı olan şeylerden de onu korumasıdır.

Sûre -17

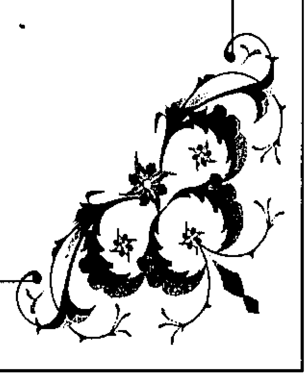
İSRA SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

111 âyettir.

Cüz - 15

1. – 8. ÂYETLER

بسم اللهِ الرَّحمن الرحيم

سُبْحَانَ الَّذٖى أَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذٖى بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا ط إِنَّهُ هُوَ السَّمٖيعُ الْبَصٖيرُ ﴿١﴾ وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنٖى إِسْرَآئٖيلَ أَلاَّ تَتَّخِذُوا مِنْ دُونٖى وَكٖيلاً ط ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ط إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾ وَقَضَيْنَآ إِلَى بَنٖى إِسْرَآئٖيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبٖيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ أُولٰيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَآ أُولٖى بَأْسٍ شَدٖيدٍ فَجَاسُوا خِلاَلَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولاً ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنٖينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفٖيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ط فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُؤُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبٖيرًا ﴿٧﴾ عَسٰى رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ ج وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا م وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرٖينَ حَصٖيرًا ﴿٨﴾

Meâli

1- Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.

2- Biz, Musa'ya Kitab'ı verdik ve İsrail oğullarına: "Benden başkasını dayanılıp güvenilen bir Rab edinmeyin" diyerek bu Kitab'ı bir hidayet rehberi kıldık.

3- (Ey) Nuh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin nesli! Şunu bilin ki, Nuh, çok şükreden bir kul idi.

4- Biz, Kitap'ta İsrailoğullarına: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik.

5- Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaad idi.

6- Sonra onlara karşı size tekrar (galibiyet ve zafer) verdik; servet ve oğullarla gücünüzü arttırdık; sayınızı daha da çoğalttık.

7- Eğer iyilik ederseniz kendi lehinize iyilik etmiş, kötülük ederseniz yine kendin aleyhinize kötülük etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e, (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık.)

8- Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız. Biz cehennemi kâfirler için bir hapishane yaptık.

Tefsiri

١- ﴿ سُبْحَانَ الَّذِى أَسْرٰى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾

1- Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim

diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.

« سُبْحَانَ الَّذِى أَسْرٰى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى »

« الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ » **"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye Muhammed kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir;"**

Ayetin başında yer alan, « سُبْحَانَ » kelimesi, Allah'ı kötülüklerden ve eksiklikten beri kılmak, uzak tutmaktır. Bu kelime, nasıl ki, Osman ismi, adam için bir özel isim ise bu da tesbih için yani, "Sübhanellah" demek anlamında bir özel ifadedir. Mansub olması ise, izharı metruk olan yani ortaya çıkmasına, söylenmesine gerek duyulmayan muzmar bir fiil iledir.

Takdiri de: «اسبح الله سبحانه» şeklindedir. Daha sonra, « سُبْحَانَ » kelimesi fiil yerine indirildi ve bu onun yerine geçmiş oldu ve bu, en açık ve en net şekilde tenzih manasına delalet eder. Diğer taraftan, «سرى» ve «اسرى» aynı anlamda iki kelimedirler.

« لَيْلاً » zarf olarak mansubtur. Burada özellikle, "gece" kaydının konulmuş olması, İsra denen olay geceleyin yapılan yürüyüş ve yolculuk anlamında olduğundan bu da konuyu tekit için gelmiştir. Yahut da kelimenin nekre olarak gelmiş olması ile İsra denen olayın süresinin çok az bir müddet içinde geçtiğine delalet etmek ve göstermek içindir. Çünkü Allah Resulü (s.a.v.) gecenin az bir bölümünde Mekke ile Şam-Suriye toprakları kırk günlük bir yol uzaklığında iken, Mekke'den yani Mescid-i Haram'dan geceleyin yürütülüp götürülmüştür.

Rivayete göre Resulüllah (s.a.v.) geceleyin amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'nin evinden geceleyin alınıp götürülmüştür. Burada Mescid-i Haram'dan murat, Harem-i şeriftir. Çünkü Mescid- Haram da, Harem sınırları içinde bulundurmaktadır. Bu açıdan bu şekilde zikredilmiştir. Dolayısıyla birbirleriyle bu anlamda özdeşleşmişlerdir.

Abdullah İbn Abbas -Allah kendisinden de razı olsun-'tan gelen rivayete göre; "Harem'in bütünü Mesciddir." Bir diğer anlatıma göre de bu, "Mescid-i Haram'ın kendisidir." Sahih olan görüş de budur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: ***"Ben, Mescid-i Haram'da, Beyt'in yanında Hicr denilen yerde uyku ile uyanıklık arasında bulunuyor idim. Ben bu halde iken Cebrail bir Burak ile bana geldi ve o gece beni semaya yükseltti, çıkardı."*** [1]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in miraca çıkışı, Beyt-i Makdis'ten yani Kudüs'ten başladı. Kureyş tarafından yalanlanınca, onlara kervanlarının gelişini ve nerede olduklarını, kaç develerinin bulunduğunu, durumlarını bildirdi. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.) semada gördüğü şaşkınlık ve hayret uyandıran olayları da onlar haber verdi. Orada peygamberlerle -Allah ın selamı üzerlerine olsun- karşılaşmasını, Beyt-i Mamur'a ve Sidre-i Münteha'ya vardığını anlattı. İsra olayı Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hicretinden bir yıl önce meydana gelmişti ve bu olay uyanık halde gerçekleşmiştir.

Hz. Aişe (r.a) annemizden rivayete göre o, şöyle demiştir: "**Allah a yemin ederim ki Allah Resulü (s.a.v.)'nün bedeni kaybolmadı. Ancak O (s.a.v.) ruhuyla miraç yaptı.**"[2]

Muaviye'den de benzeri bir rivayet gelmiştir. Ancak Cumhur ilk görüşü benimsemiştir. Çünkü rüya görene bir değer izafe olunamaz ve uyuyan kimsenin gördüklerinin de bir meziyeti olamaz.

Evet, **Allah Resulü (s.a.v.) Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya geceleyin götürüldü.** Burası Beytu'l-Makdis yani Kudüs'tür. Çünkü o zaman ondan başka Mescid bulunmuyordu. "**çevresini mübarek-bereketli kıldığımız**" Bu ifadeyle burada anlatılmak istenen şey, din ve dünya ile ilgili bereket ve mübarek oluşudur. Çünkü burası, bütün peygamberlerin -Allah'ın selamı üzerlerine olsun- ibadet merkezidir, vahyin indiği yerdir. Akar sular ve ırmaklarla, meyve veren türlü ağaçlarla çevrelenmiş bir yerdir.

« لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا » Hz. Muhammed (s.a.v.)'e, bizim birliğimize, onun da peygamberliğinin doğruluğuna delalet eden ayetlerimizi göstere-

---

[1] Buhari,3207. Müslim,164. Ahmed İbn Hambel, Müsned;4/208-209

[2] Hafız diyor ki; İbn İshak, "el-Meğazi" kitabında dedi ki: "Hz. Ebu Bekir'in ailesinden biri bana Hz. Aişe'den rivayetle bunu anlattı." Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/647

lim için.. çünkü gökleri ve oradaki ayetleri görmekle bu gerçeği daha huzurlu olarak anlamış olacaktır.

« إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ » "**O, gerçekten** -söylenen sözleri- **işitendir,** -işlenen fiilleri de- **görendir.**"

Görüldüğü gibi bu ayette şöyle bir yol izlenmiştir. Çünkü cümlede gelen fiil ya da kelime gaip yani üçüncü şahıs kipi, bundan sonra da mütekellim yani birinci şahıs kipi getirilmiştir. Yani cümlede böyle bir yol izlenmiştir. Böylece önce, « أَسْرَى » denildi, bundan sonra, « بَارَكْنَا » kavli getirildi ve bundan sonra da, « إِنَّهُ هُوَ » kavli getirildi. İşte bu şekilde izlenen bir cümle kuruluşunda belagat ile alakalı yollardan biri olan iltifat yolu ya da metodudur.

٢- ﴿وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَآئِيلَ أَلاَّ تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلاً﴾

2- Biz, Musa'ya Kitab'ı verdik ve İsrail oğullarına: "Benden başkasını dayanılıp güvenilen bir Rab edinmeyin" diyerek bu Kitab'ı bir hidayet rehberi kıldık.

« وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ » "**Biz, Musa'ya Kitab'ı** -Tevrat'ı- **verdik**"

« وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَآئِيلَ أَلاَّ تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلاً » "**ve İsrail oğullarına: "Benden başkasını** -işleriniz konusunda- **dayanılıp güvenilen** bir Rab **edinmeyin" diyerek bu Kitab'ı bir hidayet rehberi kıldık.**"

Ayette geçen, « أَلاَّ تَتَّخِذُوا » kavlini kıraat imamlarından Ebu Amr, "Y" harfiyle, « يَتَّخِذُوا » olarak okumuştur. Yani, « لِئَلاَّ يَتَّخِذُوا » olarak okumuştur.

٣- ﴿ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾

3- (Ey) Nuh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin nesli! Şunu bilin ki Nuh, çok şükreden bir kul idi.

« ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ » "**Ey Nuh ile birlikte gemide taşıdığımız**

kimselerin nesli!" Burada, « ذُرِّيَّةَ » kelimesinin nasb oluşu ya ihtisas üze redir veya, « لَا تَتَّخِذُوا » diye nehiy anlamında okuyanlara göre de nida üzere mansub bulunmaktadır. Yani, "Biz onlara dedik ki; ey Nuh ile beraber gemiye yüklediğimiz nesil! Benden başka dayanılıp güvenilen varlıklar edinmeyin!"

« إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا » **"Şunu bilin ki o** -Nuh, bollukta da zorluk anlarında da Allah'a- **çok şükreden bir kul idi." Şükür:** Nimeti verene karşı onu, verdiği nimet sebebiyle şükürle karşılayıp yadetmek, teşekkürde bulunmaktır.

Rivayete göre Hz. Nuh (as) el-Hamdulillah demedikçe yemez, içmez ve giyinmezdi. Oysa siz de ona iman eden onunla beraber gemiye binip taşınanların neslindensiniz. O halde nasıl ki atalarınız onu kendileri için bir örnek, uyulacak bir zat kılmışlarsa siz de onu aynen kendinize örnek ve model edinin. Çünkü çocukların doğru yolda olduklarının kanıtı, atalarının yoluna doğru bir şekilde uymak ve onları izlemekledir. Siz orada atalarınızın durumunu öğrendiniz, o halde ey çocuklar! Siz de aynen onlar gibi olun!

٤- ﴿وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا﴾

4- Biz, Kitap'ta İsrailoğullarına: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik.

« وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ »
"Biz, Kitap'ta -Tevrat'ta- **İsrailoğullarına: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız"** Biz İsrailoğullarına çok kesin ve net bir şekilde, kuşkuya yer bırakmayacak tarzda yeryüzünde bozgunculuk edeceklerine dair vahyettik, bildirdik.

« لَتُفْسِدُنَّ » kavli mahzuf bir kasemim cevabıdır. Ya da kesin olarak gerçekleşecek olan hüküm ya da durum, kasem yerine geçmiştir. Böyle olması halinde, « لَتُفْسِدُنَّ » kavli bu defa bunun cevabı olur. Bu takdirde

âdeta şöyle der gibidir: "Biz yemin ile bildirdik ki, siz yeryüzünde mutlaka iki kez bozgunculuk çıkaracak be böylece anarşizmi doğuracaksınız." Bunun ilki, İsariloğullarını Allah'ın gazabına uğramak konusunda uyarmaları sebebiyle Hz. Zekeriya (a.s)'yı öldürmeleri ve Ermiya (a.s)'yı da tutuklayıp hapse atmalarıdır. İkincisi ise Hz. Zekeriya (a.s)'nın oğlu Hz. Yahya (a.s)'yı öldürmeleri ve Hz. İsa (a.s)'yı da öldürmeye kalkışıp kasd etmeleridir.

« وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا » **"Ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik."** Allah'a itaat etmeyi kendinize yedirmeyip mutlaka büyüklük taslayacaksınız. Bu, Rabbimizin şu kavlinde ifadesini buluyor: **"Firavun (Mısır) toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli guruplara ayırmıştı." (Kasas,4)**

Burada bu ifadelerden kasıt, bunların azgınlıkları, zulüm ve baskıları, terör estirmeleridir ki bu, teröristlerin ve bozguncuların gerçekten ıslahatçı ve dürüst arabuluculara galebe çalmaları ve onlara baskın gelme leridir.

٥- ﴿ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولٰيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴾

5- Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaad idi.

« فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولٰيهُمَا » **"Bunlardan** -söz konusu iki terörizm ve bozgunculuk hareketinden- **ilkinin**- -yüzünden cezalandırılmaları için azap- **zamanı gelince,"** « بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ » **"Üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik."** Başınıza onları musallat kıldık. Çünkü onlar savaşma konusunda oldukça şiddetli ve acımasızdırlar. Yani bu kimseler Senharib ya da Sencarib ve ordusunu, Yahut Buhtunnasar'ı veya Calut'u başınıza musallat kıldık. Bu acımasız zalimler bunların ilim adamlarını öldürdüler, Tevrat'ı yaktılar, mabet ve mescit leri tahrib ettiler ve İsrailoğullarından yetmişbin kişiyi esir aldılar.

« فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ » **"Bunlar, evlerin arasında dolaşarak sizi aradılar."** Evlerinizde, saklandığınız en ücra yerlerde bile bütün değerle-

rinize saldırdılar, evlerinizi, yurtlarınızı didik didik ettiler. Zeccac diyor ki: **Cevs**: Herhangi bir şeyi bütün yönleriyle en mahrem sayılacak şeylere kadar arayıp bulma peşinde olmaktır.

« وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا » **"Bu, yerine getirilmiş bir vaad idi."** Bu azab vadi, mutlaka yerine getirilecek bir azaptı.

٦- ﴿ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴾

6- Sonra onlara karşı size tekrar (galibiyet ve zafer) verdik; servet ve oğullarla gücünüzü arttırdık; sayınızı daha da çoğalttık.

« ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ » **"Sonra onlara karşı size tekrar galibiyet ve zafer verdik;"** Sizlerin üzerinize gönderilenlerin zulmü ve baskınlıkları karşısında gerçeği anlayıp tevbe ederek, bozgunculuktan ve Terör estirmekten, üstünlük taslamaktan hakka dönmeniz üzerine, yeniden size devlet ve üstünlük sağladık. Söylendiğine göre bu durum, Buhtunnasar'ın öldürülmesi ile olmuştur Çünkü onun öldürülmesi üzerine, İsrailoğulları denen Yahudiler onların ellerinden esirlerini ve mallarını kurtarmış oldular, böylece mülk yani egemenlik yeniden bunların eline geçmiş oldu. Bir diğer yorum da şöyle yapılmıştır: Biz onlara yeniden devlet ve güçlerini kral Talut sayesinde verdik. Bu arada Hz. Davud da Calut'u öldürmüştü.

« وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا » **"Servet ve oğullarla gücünüzü arttırdık; sayınızı** -önce olduğunuzdan- **daha da çoğalttık."** « نَفِيرًا » kelimesi temyizdir ve, « نفر » kelimesinin çoğuludur. Bu da, kendi kavminden ya da topluluğundan olan kişinin komutasında savaşa girmek anlamındadır.

٧- ﴿ إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴾

7- Eğer iyilik ederseniz kendi lehinize iyilik etmiş, kötülük eder

seniz yine kendin aleyhinize kötülük etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e, (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık.)

« إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا » **"Eğer iyilik ederseniz kendi lehinize iyilik etmiş, kötülük ederseniz yine kendi aleyhinize kötülük etmiş olursunuz."** Söylendiğine göre, « فَلَهَا » kavlindeki **lam** harfi, «على » manasındadır. Tıpkı, « وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ » **(Bakara,286)** kavli gibi. Ancak sahih olanı kendi konusu üzerine atfıdır. Çünkü Lam harfi ihtisas içindir yani aidiyet bildirir. Amil ise ister iyi, ister güzel olsun amelinin cezasına ya da cevabına mahsustur. Yani ister iyilik anlamında ihsan olsun, ister kötülük manasında isaet olsun her ikisi de, « لِأَنْفُسِكُمْ » kavline aittir. Dolayısıyla yarar olsun zarar olsun sizden başkasına geçmez. Hz. Ali'den rivayetle: **"Kimseye iyilikte bulunmadım ve kimseye de kötülük etmedim"** demiş ve bu ayeti okumuştur.

« فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ » **"Artık diğer** -ikinci- **cezalandırma zamanı gelince,"** Yine o düşmanlarınızı gönderip başınıza musallat kıldık ki, «لِيَسُؤُا وُجُوهَكُمْ » **"yüzünüzü** -o düşmanlar- **kara etsinler,"** Bunun hazfi ise, daha önce geçmesinin buna delalet etmesi sebebiyledir. Yani yüzleri, gördükleri kötülüğü ve çektikleri sıkıntıyı açıkça dışa vursun da, kararıp morardıklarını görsünler diye... Bu da tıpkı, **"Mülk, 27)** « سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا » kavli gibidir. Kıraat imamlarından İbn Amir, Hamza, Ebu Bekir, « لِيَسُؤُا » kavlini, « لِيَسُؤَ » olarak okumuşlardır. Zamir ise Aziz ve Celil olan Yüce Allah'a racidir. Ya da bu zamir, « وَعْدُ » kavline racidir yahut da, « بَعَثْنَا » ya racidir. Kıraat imamlarından Ali Kisai aynı kelimeyi, « لَنَسُؤَ » olarak okumuştur.

« وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ » **"Daha önce** -oraya- **gir-**

dikleri gibi yine Mescid'e, Süleyman Mâbedi'ne -Beyt-i Makdis'e- **girsinler"**

« وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا » **"Ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık."** Ayetteki, « مَا عَلَوْا » kavli, « لِيُتَبِّرُوا » kavlinin mefulüdür. Yani üstünlük kazanmaları suretiyle ellerine geçirdikleri her şeyi yok edip ortadan kaldırsınlar ve orayı istila ederek oraya egemen olsunlar diye. Ya da bunun manası; "Orada üstünlüklerini devam ettirdikleri sürece..." demektir.

٨- ﴿عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْ وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا﴾

8- Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz eğer yine (fesatçılığa) **dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız. Biz cehennemi kâfirler için bir hapishane yaptık.**

« عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْ » **"Belki Rabbiniz size merhamet eder;"** Bu ikinci sapıklığınızdan, haddi aşmanızdan sonra eğer tevbe edip yaptıklarınızdan döner ve masiyetlerden de uzak durursanız olur ki Allah size rahmetiyle muamele eder.

« وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا » **"Fakat siz eğer** -üçüncü bir defa olarak- **yine fesatçılığa dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız."** Biz de yeniden sizi cezalandırmaya geçeriz. Nitekim durmadılar ve yeniden fesada, teröre giriştiler, isyan ettiler. İşte bunun üzerine Yüce Allah onların başına kisraları musallat kılarak, kendilerinden haraç alınarak intikam aldık. İbn Abbas'tan rivayete göre, **"Kıyamete dek müminler bunlara musallat kılınmışlardır."**

« وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا » **"Biz cehennemi kâfirler için bir hapishane yaptık."** Ayette geçen, « حَصِيرًا » kelimesi hapishane demektir. Çünkü zindana, **"Muhsar"** ve «حصير» denilir.

9. – 17. ÂYETLER

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يِهْدِى لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وأَنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَٓاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولاً ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَٓا اٰيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَٓا اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَىْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلاً ﴿١٢﴾ وَكُلَّ إِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَٓائِرَهُ فِى عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾ اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَنِ اهْتَدٰى فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولاً ﴿١٥﴾ وَإِذَٓا أَرَدْنَٓا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

Meâli

9- Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.

10- Ahirete inanmayanlara gelince, onlar için de elemli bir azap hazırlamışızdır.

11- İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister. İnsan pek acelecidir!

12- Biz, geceyi ve gündüzü birer âyet (delil) olarak yarattık. Öyle ki, gece ayetini ortadan kaldırıyoruz ve bunun ardından da her tarafı aydınlatan gündüz ayetini getiriyoruz. Ki bu sayede Rabbinizin fazlından payınıza düşeni arayıp bulasınız. Bir de (gece ile gündüzün birbirini izlemeleri sayesinde) yılların, (ayların ve günlerin) sayısını ve hesaplarını bilip farkına varasınız. Böylece (dünya ve din ile alakalı) her şeyi açık ve seçik olarak ortaya koyduk.

13- Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız.

14- Oku kitabını! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.

15- Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.

16- Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarına (iyilikleri) emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helâke müstahak olur; biz de orayı darmadağın ederiz.

17- Nuh'tan sonraki nesillerden nicelerini helâk ettik. Kullarının günahlarını bilen ve gören olarak Rabbin yeterlidir.

Tefsiri

٩- ﴿إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْد۪ي لِلَّت۪ي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَب۪يرًا﴾

9- Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.

« إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ » **"Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir;"** Yani içinde bulunulan durumlardan en iyisine ve doğru ve sağlıklı olanına yönlendirir. Bu ise Allah'ı bir tanımak yani tevhiddir, peygamberlerine iman etmektir, O'na itaat etmek suretiyle görevlerini yerine getirmektir. Ya da bu, en iyi dine veya en iyi yola iletir, demektir.

« وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًا » **"iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat** -cennet- **olduğunu müjdeler."** Ayette geçen, « يُبَشِّرُ » kavli, kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai tarafından « يَبْشُرُ » olarak okumuştur. Yine burada geçen, « اَنَّ لَهُمْ » kavli de, « بِاَنَّ لَهُمْ » demektir.

١٠- ﴿وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا﴾

10- Ahirete inanmayanlara gelince, onlar için de elemli bir azap hazırlamışızdır.

« وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا » **"Ahirete inanmayanlara gelince, onlar için de elemli bir azap** -cehennem ateşi- **hazırlamışızdır."** Buradaki, « اَنَّ الَّذِينَ» kavli, « بِاَنَّ الَّذِينَ » demektir.

« اَعْتَدْنَا » kavli de, « اَعْدَدْنَا » demektir. Ancak **dal** harfi « ت » harfine kalbedilmiştir. Bu ayet, "**iki menzile arasında bir menziledir**" görüşüne de bir ret cevabıdır. Çünkü ayet müminlerden ve onların alacakları mükafatlarından, kafirlerden ve bunların çarptırılacakları cezadan söz ettiği halde, fasıklardan söz etmemiştir.

١١- ﴿وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا﴾

11- İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister. İnsan pek acelecidir!

« وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ» **"İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister."** Yani bir kimse, kendisine, çoluk-çocuğuna ve malına hayır duada bulunduğu gibi, kızıp öfkelenince, kendisine, ailesine, malına ve çocuklarına karşı Allah'tan bedduada bulunur. Ya da ileride büyük zararlara sebebiyet verecek şeylerden korunma isteyeceğine, faydası az da olsa hemen eline geçebilecek bir menfaati ister.

« وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولاً » **"İnsan pek acelecidir!"** Çünkü insan, aklına ne düşerse, hatırına her ne gelirse bunların tez elden oluvermesini, sağlanmasını ister. Bu gibi konularda uzağı gören ve olayları etraflı bir şekilde değerlendiren basiret sahibi kimseler gibi teennili davranmaz, işi yavaştan ele alıp değerlendirmez.

Ya da burada, "İnsan" ifadesiyle kafirler demek istenmiş olabilir. Çünkü kafir sırf alay ve eğlence olsun diye azabın gelmesini istemekte aceleci davranır, hemen oluvermesini ister. Tıpkı bir şiddet ve sıkıntı ile karşılaştığı zaman hayır ve iyilik istediği gibi...

« وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولاً » **"İnsan pek acelecidir!"** kavli ile şöyle denilmektedir: "Şüphesiz azap mutlaka gelecektir. O halde bu aceleniz de niyedir?" İbn Abbas'tan gelen rivayete göre bu aceleci olan kişi, " Nadr İbn Haris'tir. Çünkü bu adam şöyle dua etmişti: **"Allah'ım! Eğer** (Muhammed'in bize okuduğu) **bu şey, senin katından indirilen/gönderilen hak bir kitap ise, derhal üstümüze gökten taş yağdır veya bizi bir başka acıklı ve şiddetli azap ile cezalandır."** **(Enfal, 32)** Bu duasına icabet olundu ve hapsedilmek suretiyle boynu vuruldu. Burada, «يدع » kelimesinden **vav** harfinin hattan yani yazıdan düşmesi, lafza uysun diyedir.

١٢- ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا اٰيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلاً﴾

12- Biz, geceyi ve gündüzü birer âyet (delil) **olarak yarattık. Öyle ki, gece ayetini ortadan kaldırıyoruz ve bunun ardından da her tarafı aydınlatan gündüz ayetini getiriyoruz. Ki bu sayede Rabbinizin fazlından payınıza düşeni arayıp bulasınız. Bir de** (gece ile gün-

düzün birbirini izlemeleri sayesinde) **yılların,** (ayların ve günlerin) **sayısını ve hesaplarını bilip farkına varasınız. Böylece** (dünya ve din ile alakalı) **her şeyi açık ve seçik olarak ortaya koyduk.**

« وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ » **"Biz, geceyi ve gündüzü birer âyet, delil olarak yarattık."** Yani bizzat gece ile gündüzün kendilerini iki mucize olarak yarattık.

« فَمَحَوْنَا اٰيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً » **"Öyle ki, gece ayetini ortadan kaldırıyoruz ve bunun ardından da her tarafı aydınlatan gündüz ayetini getiriyoruz."**

Bu ayette geçen, « اٰيَةَ اللَّيْلِ » ve « اٰيَةَ النَّهَارِ » kavillerindeki izafet tıpkı adedin maduda yani sayının sayılan varlığa izafesi gibi tebyin yani açıklamak içindir. Yani biz bir ayet ve mucize olan gece delilini silip kaldırdık ve bunun yerine de yine bir ayet ve mucize olan gündüz delilini de bir aydınlatıcı olarak getirdik. Ya da, "Biz gece ile gündüzü aydınlatan iki şeyi yani ay ile güneşi birer mucize olarak getirdik. "Biz gece ayetini sildik" ki bu, gökteki aydır. Çünkü ayın kendisi bizzat güneş gibi ışık kaynağı değildir. Allah onu böyle yaratmamıştır. Bu itibarla ayın tıpkı güneş gibi ışınları yoktur. Ancak yine de ayın aydınlatması sayesinde eşyayı açık ve net olarak geceleyin görebilirsin. Güneşe gelince biz onu bizzat ısı ve ışık kaynağı kıldık, ışınlarını her tarafa yayar olarak yarattık. Dolayısıyla güneşin aydınlatması sebebiyle kişi gündüz her şeyi ve her yeri görebilir.

« لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ » **"Ki bu sayede Rabbinizin fazlından payınıza düşeni arayıp bulasınız."** Gündüzün aydınlığı ve beyazlığı sayesinde maişet ve geçiminiz için gerekli olan tasarrufta bulunasınız.

«وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ» **"Bir de gece ile gündüzün birbirini izlemeleri sayesinde yılların, ayların ve günlerin sayısını ve hesaplarını bilip farkına varasınız."** Mealde de işaret ettiğimiz gibi, "Cedideyn" den murat gece ile gündüzdür. Hesap sayesinde de ecellerin ya da süreli ve vadeli işlerinizin sürelerini, yaptığınız işlerin mevsimlerini bilmeniz, herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmamanız için. Eğer her ikisi de aynı olsalardı yani var olmasalardı bu durumda gece ile gündüz bilinemezdi, dolayısıyla çalışanlar, iş, kazanç ve ticaret peşinden koşturanlar

da dinlenme imkanı bulamazlardı.

« وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلاً » **"Böylece dünya ve din ile alakalı** ihtiyaç duyduğunuz **her şeyi açık ve seçik olarak ortaya koyduk."** Hiçbir karışıklığa meydan bırakmayacak bir şekilde apaçık olarak izah ettik. Böylece itirazlarınız önledik ve aleyhimizde hüccet ve delil olarak kullanabileceğiniz hiçbir şeyi size bırakmadık.

١٣- ﴿وَكُلَّ إِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا﴾

13- Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız.

« وَكُلَّ إِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ » **"Her insanın** amelini **veya kaderini boynuna bağladık."** Yani kişinin işlediği ameli, malın üzerindeki etiket misali adeta boyundaki gerekli bir gerdanlık ve ona ait bir parça gibi bağladık. Ya da boynundan hiç çıkmayan bir halka misali dolayıverdik.

« وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا » **"İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız."** Ayette geçen, « يَلْقَاهُ » kelimesi, « كِتَابًا » kelimesinin sıfatıdır. Kıraat imamlarından İbn Amir, « يَلْقَاهُ » kelimesini, « يُلَقَّاهُ » olarak okumuştur. « مَنْشُورًا » kelimesi de, « يَلْقَاهُ » kavlinden haldir. Yani önüne serilecek olan kitap dürülmüş olmayacak, her şeyi açıkça gösteren bir durumda olacaktır. Ya da bunun her ikisi de yani, « يَلْقَاهُ مَنْشُورًا » kavli beraberce, « كِتَابًا » kelimesinin sıfatıdırlar. Ve Biz o gün ona şöyle deriz:

١٤- ﴿اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾

14- Oku kitabını! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.

« اقْرَأْ كِتَابَكَ » **"Oku kitabım!"** Yani amellerinin ve yaptıklarının işlendiği kitabı oku! Çünkü o gün herkes kabrinden dirilirken okuyan biri olarak dirilecektir.

«كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا» **"Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter."** Ayette geçen, « بِنَفْسِكَ » kavlinin başında yer alan, "B" harfi zaidedir. Yani bu, « كَفَى نَفْسُكَ حَسِيبًا » demektir. «حَسِيبًا » kelimesi de temyizdir ve bu kelime hesaba çeken anlamında, « حَاسِب » demektir. «على» cer edatı da buna mütealliktir. Bu ifade örneğin, «حسب عليه كذا» kavli gibidir. Yahut da bu, kafi yani yeter manasındadır. Kelime bu haliyle şahitlik yerinde kullanılan bir ifadedir ve «على» cer edatı ile geçişli olmuştur. Çünkü şahit veya tanık iddia sahibinin önem verdiği şeyde, konuya açıklık getiren kimsedir. Bu da öyledir. Bu ayette, «حَسِيبًا » kelimesinin zikredilmiş olması, şahit, kadı ve emir gibi olayı bütünüyle görüp ona vakıf olan konumundadır. Çünkü bu tür işlerde yaygın ve egemen olan şey, bu tür görevleri erkeklerin üstlenmeleridir. Burada sanki şöyle denilir gibidir:

«كَفَى بِنَفْسِكَ رجلا حَسِيبًا» Yani, senin nefsin, kendin, kendini hesaba çeken bir adam olarak sana yeter, demektir. Ya da nefs kelimesi şahıs olarak tevil olunabilir.

١٥- ﴿مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدٖى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبٖينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا﴾

15- Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.

«مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدٖى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا» **"Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim**

de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur." Yani doğru yola girmenin sevabı kendi lehinedir, sapıklığa sapmanın da vebali kendisine aittir.

« وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى » **"Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez."** Yani her nefis veya her can ya da kişi bir günah, bir vebal üstlenecektir ama bu ancak, kendi günahını ya da vebalini taşımak olacaktır. Yoksa bir başka kimsenin günahını veya vebalini taşıyacak değildir.

« وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا » **"Biz, bir peygamber göndermedikçe kimseye azap edecek değiliz."** Dünyada bir topluluğun kökünü kazıyacak şekilde ortadan kaldırmamız bize yakışmaz, bizim için sahih ve doğru olmaz. Ancak bir peygamber göndermek ve onlara gerekli olan hücceti sunmak suretiyle, bunun gereğini yapmadıkları takdirde azap edip cezalandırırız.

١٦- ﴿وَاِذَا اَرَدْنَا اَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا﴾

16- Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarına (iyilikleri) emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helâke müstahak olur; biz de orayı darmadağın ederiz.

« وَاِذَا اَرَدْنَا اَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا » **"Bir ülkeyi** -halkını- **helâk etmek istediğimizde, o ülkenin** zenginlik sebebiyle şımarmış ve taate karşı koyan zorba- **elebaşılarına iyilikleri emrederiz;"** Ebu Amr ve Zeccac'tan böyle yorumlanmıştır.

« فَفَسَقُوا فِيهَا » **"Buna rağmen onlar orada kötülük işlerler."** Yani emri tanımazlar, verilen emrin dışına çıkarlar. Bu âdeta, "**Emertuhu Fe Asa**" kavli gibidir ya da, « اَمَرْنَا » kelimesi çoğalttık, artırdık, demektir. Bunun bu manaya gelişi de, kıraat imamlarından Yakub'un, "**Aamerna**" diye okumasıdır. Nitekim bu manada gelen hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Malın en hayırlısı aşısı yapılmış hurma ağaçları veya nesli çok olan bir taydır."[3]

« فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ » **"Böylece o ülke, helâke müstahak olur;"** Bunlara artık ceza ve vaid zorunlu hale gelir, «فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا» **"biz de orayı darmadağın ederiz."** Taş üstünde taş bırakmamak kaydıyla ortadan kaldırırız.

١٧- ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾

17- Nuh'tan sonraki nesillerden nicelerini helâk ettik. Kullarının günahlarını bilen ve gören olarak Rabbin yeterlidir.

« وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ » **"Nuh'tan sonraki nesillerden nicelerini helâk ettik."** Yani Âd, Semûd ve benzeri kavimleri... Ayette geçen « كَمْ » mefuldür. « أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ » kavli de, «كَمْ» kelimesini açıklayan bir cümledir.

« وَكَفَى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا » **"Kullarının günahlarını bilen ve gören olarak Rabbin yeterlidir."** Onlar bu günahlarını içlerinde saklı ve gizli tutsalar da Allah bunlardan haberdardır ve üzerini kapatsalar da Allah onları görendir.

[3] Ahmed b. Hanbel, 3/468; Taberani, 6470 ve 6471; Buhari, Tarihu'l-Kebir,2/144; Kudai, Müsnedüşşihab;778

18. - 22. ÂYETLER

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَٓاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ
جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَۚ يَصْلٰيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ
وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا
﴿١٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ مِنْ عَطَٓاءِ رَبِّكَؕ وَمَا كَانَ عَطَٓاءُ
رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍؕ
وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ
اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾

Meâli

18- Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.

19- Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.

20- Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de) Rabbinin ihsanından (istediklerini) veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.

21- Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır! Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.

22- Allah ile birlikte bir ilâh daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın.

Tefsiri

١٨- ﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴾

18- Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.

« مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ » **"Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir,"** Yoksa dileyenin dilediği kadarını değil. Ayette geçen, « لِمَنْ نُرِيدُ » kavli, cer edatının iadesi-tekrarı ile « لَهُ » kavlinden bedeldir. Bu, bedeli külden bedeli ba'zdır. Çünkü zamir, « مَنْ » kelimesine racidir. Yani, "Kimin isteği ve amacı bu dünya ise ve bundan başka bir tasası yoksa, örneğin kafirler gibi.. Biz de o dünya çıkar larından istediklerimize dilediğimiz kadarını veririz. Burada muaccel olan dünya çıkarlarını Cenab-ı Hak kendi meşietine, dilemesiyle ve istenen ya da arzulanan şeyin de kendi iradesine bağlı olmakla kayıtlamıştır. Nitekim zaten durum da böyledir. Hatta bakarsın ki bu tip kimseler önü ve ardı kesilmeyen istek ve arzular peşindedirler, böyle olduklarını görürsün. Fakat bütün bu isteklerine rağmen onlara sadece isteklerinin bir kısmı verilir. Bunlardan bir çokları da arzuladıklarının bir kısmının kendilerine verilsin isterler ve fakat bundan da yoksun bırakılırlar. Dolayısıyla bu tür kimselerin bünyesinde hem dünya yoksulluğu ve hem ahiret fakirliği birlikte toplanmış olur.

Ancak takva sahibi, Allah'ın emirlerine bağlı ve yasaklarından uzak duran müminlere gelince; bunlar gerçekten ahiret zenginliğini tercih ederler. Eğer bu tercihlerine rağmen kendilerine dünyalık da verilmiş ise bu elbette güzeldir. Yok eğer böyle bir mümin dünyada da fakirlik ve yoksulluk içindeyse bu durum onun için çok daha hayırlıdır.

« ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا » **"Sonra da onu, kınanmış** -Allah'ın gazabına uğramış- **ve** -Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış ve- **kovulmuş olarak** -ahirette- **gireceği cehenneme** -atarız- **sokarız."**

١٩- ﴿وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا﴾

19- Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.

« وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ » **"Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa,"** Ayette geçen, "سَعْيَهَا" mefulün bihtir. Yani onun gayreti sebebiyle kazandığı ve müstahak olduğu şey, salih amellerinden de beklentisi bir inanmış kimse olarak, vadi ve tehdidi (vaidini) doğrulayıp kabul eden bir mümin olarak beklentisine gelince,

«فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا» **"işte bunların çalışmaları** -Allah katında- **makbuldür."** Ve bundan dolayı da sevap kazanmışlardır.

Seleften biri şöyle diyor: "Bir kimsede üç özellik bulunmuyorsa, işlediği ameli ona herhangi bir yarar sağlamaz. Bunlar da: sabit ve sağlrklı bir iman; sadık, samimi ve dürüst bir niyet ve üçüncüsü de isabetli bir ameldir. Sonra da bu ayeti okumuştur." Çünkü bu ayette üç tane şart bulunmaktadır. Şöyle ki: Teşekküre değer bir gayret ve çabanın makbul olabilmesi için hayrı ve iyiliği istemek gerekir, sorumlu bulunduğu şey konusunda gayret göstermelidir ve sabit ve sağlıklı bir imana sahip bulunmaktır.

٢٠- ﴿كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُلَٓاءِ وَهٰٓؤُلَٓاءِ مِنْ عَطَٓاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَٓاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾

20- Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de) **Rabbinin ihsanından** (istediklerini) **veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.**

«كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُلَٓاءِ وَهٰٓؤُلَٓاءِ مِنْ عَطَٓاءِ رَبِّكَ» **"Hepsine, onlara da bunlara da dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de Rabbinin ihsanından** -rızkından- **istediklerini veririz."** Yani iki taraftan her birine de...« كُلًّا » kelimesindeki tenvin, muzafun ileyhten yani tamlayandan

ivazdır, ona karşılık olarak gelmiştir ve bu, « نُمِدُّ » kavliyle mansubtur. « هَؤُلَاءِ » kavli de, « كُلًّا » kelimesinden bedeldir. Yani, "Bu tarafların her ikisine de, onlara da bunlara da ... veririz. Yani dünyayı isleyene de ahireti arzulayana da veririz.

« مِنْ » edatı, « نُمِدُّ » kavline müteallıktir. « عَطَاءِ » kelimesi, verilen, bahşedilen şeyin adıdır. Yani Biz, onlara ihsanımızı, lütfumuzu artırırız. Önceden verdiğimiz nimetleri daha sonraki nimetlerimizle sürdürürüz ve onu kesmeyiz. Böylece hem itaatkar ve hem de asi olanların tamamını bizden bir lütuf olarak rızıklandırırız.

« وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا » **"Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir."** Kulları kendisine karşı isyana kalkışsalar bile yine de onlardan lütfunu esirgeyecek değildir.

٢١- ﴿اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا﴾

21- Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır! Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.

« اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ » **"Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır!"** Şöyle bir ibret gözüyle bak da gör; Biz insanların kimisini kimisinden mal, makam, mevki, imkan, üstünlük ve olgunluk gibi özelliklerle nasıl da farklı olarak yaratmışızdır.

« وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا » **"Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür."**

Rivayete göre eşraftan bir topluluk ile onlardan konum bakımından daha düşük seviyede olan bir kısım kimseler, Hz. Ömer (r.a)'in kapısı önünde toplanırlar. Ancak içeri alınıp kendileriyle görüşülmesi konusunda izin sadece Hz. Bilal Habeşi ile Hz. Suheyb-i Rumi'ye çıkar. Bu durum Ebu Süfyan'ın zoruna gider. Bu durum üzerine kafası çalışan ve Kureyş kabilesinden de olan Süheyl İbn Amr, Ebu Süfyan'a şöyle der: "Bu durum sadece bizim kendi kabahatimiz sebebiyle olmuştur. Çünkü

huzura alınan bu kimseler de İslam'a çağırıldılar, biz de çağırıldık. Ancak bu daveti kabullenmede onlar bizden çok daha erken davranıp İslam'ı kabul ettiler, biz ise bu dini kabul etmekte işi ağırdan aldık. Bunda yadırganacak bir durum yok. İşte Hz. Ömer'in kapısı! Eğer burada durum böyle ise, acaba ahirette nasıl bir durumla karşılaşılır ki? Eğer siz Hz. Ömer'in kapısında onlara haset ediyorsanız, onları çekemiyorsanız, o halde Allah'ın cennette bunlar için hazırladığı şey buradakinden daha çok ve daha büyüktür."

٢٢- ﴿لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا﴾

22- Allah ile birlikte bir ilâh daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın.

« لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ » **"Allah ile birlikte bir ilâh daha tanıma!"** Bu hitap Allah Resulü (s.a.v.)'e dir. Bundan murat ise ümmetidir.

« فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا » **"Sonra kınanmış ve kendi başına terk edilmiş olarak kalırsın."** Böylece tüm kötülük tepkilerini kendi üzerine çekmiş ve rezil bir duruma düşmüş olursun. Denilmiştir ki: aşağılanmak suretiyle kötü ifadelere maruz kalırsın ve bundan böyle yapılacak olan yardımlardan da mahrum bırakılırsın. Çünkü rezil ve perişan olmak, yardım almanın, kendisine arka çıkılmanın zıddıdır. Yapayalnız kalmanın da sebebidir. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır:

"Eğer Allah size yardım ederse artık size üstün gelecek hiçbir kimse (ve kuvvet) **yoktur. Ve eğer bir de sizi (yardımsız) bırakırsa, ondan sonra size yardım edecek olan kimdir?"** (Al-i İmran, 160)

Eğer ayete iyice dikkat edilecek olunursa, rezil olmanın, yardımsız bırakılmanın karşısında hemen yardım ve zaferi zikredilmiştir ki, mü'min ler bundan kendileri için ders çıkarsınlar.

❁ ❁ ❁

23. – 30. ÂYETLER

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ط اِمَّا يَبْلُغَنَّ
عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَآ اُفٍّ وَلَا
تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ
مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ط ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ
اَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ط اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ
لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا اِخْوَانَ
الشَّيَاطِينِ ط وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ
ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا
تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ
مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ط
اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ع ﴿٣٠﴾

Meâli

23- Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.

24- Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et.

25- Rabbiniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir. Eğer siz iyi olursa nız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır.

26- Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yerede saçıp savurma.

27- Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdırlar. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

28- Eğer Rabbinden umduğun (beklemek durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle.

29- Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybet tiklerinin) hasretini çeker durursun.

30- Rabbin rızkı dilediğine bol verir, dilediğine daraltır. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, (onları) çok iyi görür.

Tefsiri

٢٣- ﴿وَقَضٰى رَبُّكَ اَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَا اَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا ﴾

23- Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.

«وَقَضٰى رَبُّكَ اَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» **"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti."** Ayetin başında geçen, « وَقَضٰى » kelimesi, kesin bir emir olarak ve kati bir ifadeyle emretti, demektir. « اَلاَّ تَعْبُدُوا » kavli, « اَنْ

لاَ تَعْبُدُوا » demektir ve buradaki, « أَنْ » müfessiredir. « لاَ تَعْبُدُوا » fiili nehiydir. Ya da bu, « بِألاَ تَعْبُدُوا » demektir.

Ayrıca, « وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا » kavli de, « وَاَحسنوا بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا » yani anne ve babaya da iyilikte bulun, onları incitme!" demektir. Yahut da bu, « بان تحسنوا بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا » yani, "**Ana ve babanıza da iyi dav ranmanızı emretti**" demektir.

« إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا » "**Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa,**" Ayetin bu kısmında geçen, « إِمَّا » kelimesi, iki harften oluşmaktadır. Bunlardan biri, şart anlamında olan, «ان » edatıdır, diğeri de buna ek olarak manayı pekiştirmek için ilave olunan « مَا » harfidir. İşte bunun içindir ki, « يَبْلُغَنَّ » fiiline tekit **nunu** dahil edilmiştir. Şayet tek olarak, «ان » edatını dahil edersen, bu takdirde « مَا » harfinin dahil olması sahih olmaz. Yani bu durumda, « انْ تُكْرِمَنَّ زَيْدًا يُكْرِمْكَ » diyemezsin. Fakat, « اِمَّا تُكْرِمَنَّهُ » demek başka...

« أَحَدُهُمَا » kavli, « يَبْلُغَنَّ » fiilinin failidir. Bu kelime kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisai tarafın «يَبْلُغَانّ» olarak okunmuştur. Bu ise, ana ve babaya raci olan elifin zamirinden bedeldir.

« أَوْ كِلاَهُمَا » kavli de, « أَحَدُهُمَا » üzerine fail ve bedel olarak atf olunmuştur. « فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ » "**Kendilerine "of!" bile deme;**" Buradaki, « أُفٍّ » kelimesi, Kıraat imamlarından Nafi ve Hafs tarafından görüldüğü gibi okunmuştur. Ancak İbn Kesir ve İbn Amir tarafından ise, "**Uffe**" diye okunmuştur. Bu imamların dışında kalanlar ise bu kelimeyi, "**Uffu**" olarak okumuşlardır. Bu kelime, herhangi bir sıkıntı, zorbalık be zarar görme sırasında söylenen bir ifadedir. Bunun meksur okunması, iki sakinin birleşmesi sebebiyledir. Kelime esasen mebni olan bir kelimedir.

Fetha ile okunması, tahfif içindir. Tenvinli olarak gelmesi de tenkir yani nekrelik içindir. Yanı kızdırıp öfkelendirecek bir harekette bulunma. Bunun terki ise, marifelik içindir. Yani bilinen azarlama ve kızdırıp öfkelendirme şekliyle sakın ola ki onlara karşı çıkma!.

« وَلَا تَنْهَرْهُمَا » **"Onları azarlama;"** Senin hoşuna gitmeyecek bir şekilde durumlarının karşısında sakın onları azarlama, onlara karşı çıkma! Burada geçen, kelime yasaklama, menetme, manalarına gelir. Yani Arapça'daki **Nehiy** ile **Nehr** kelimesi aynı anlamdadırlar.

« وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا » **"İkisine de güzel söz söyle."** Burada « قُلْ لَهُمَا» kavli, « أُفٍّ » ile, «تنهلر» kavillerinden bedeldir. « قَوْلًا كَرِيمًا » Yani uygun edep ve güzel ahlak neyi gerektiriyorsa bunun gerektiği gibi yumuşak, güzel ve tatlı söz söyleyin. Kaba ve hırçın olmayın. Ya da ey anacığım ve ey babacığım, diye karşılayın. Babanızı ve annenizi adlarıyla çağırmayın. Çünkü onları adlarıyla çağırmak, onlara bir tür rahatsızlık vermek demektir. Ancak babasının ya da ebeveyninin adlarını başlarının yanında onlar orda değilken, ismiyle söylemelerinde bir sakıca yoktur.

Nitekim Hz. Aişe (r.a) şöyle demiştir: "Ebu Bekir bana şöyle bir bağışta bulundu." Diye söylerken bizzat babası Hz. Ebu Bekir'in adını zikretmiş ve babam bana şöyle şöyle yardımda bulundu, dememiştir. Gerçi öyle demek de caiz olmakla beraber, başkasının yanında babasını veya annesini, onlar olmaksızın isimlerini vererek konuşabilir, bunda bir sakınca yoktur.

Önemli bir Husus:

Ayette geçen, « عِنْدَكَ » yani **"Senin yanında"** ifadesinden çıkarılan ders şudur: Şayet anne ve baba, çocuğu ya da çocuğunun sırtında bit yük durumuna gelirlerse ve o çocuktan başka da sırtlarını dayayacakları ya da yardım alacakları bir kimseleri de yoksa ve anne ile babanın her ikisi de o çocuğun yanında, onun evinde ve himayesinde iseler ve beraber kalıyorlarsa bu durum da çocuğa gerçekten zor ve ağır geliyorsa, burada çocuğa yine de şöyle bir görev düşmektedir:

Evlat bütün bu sayılanlara rağmen her ikisine yumuşak davranmalıdır, güzel ahlak ile yaklaşmalıdır. Eğer anne ve babasından sıkıntı verecek, gerçekten rahatsızlık doğuracak bir durum görse bile, bu durum üze-

rine onlara kaşı sert ve kaba davranması bir tarafa, hatta onlara "Öööf" bile demeyecektir, dememelidir. Çünkü her şeye rağmen Yüce Allah anne ve babanın haklarına karşı çocukları için çok önemli ve karşı koyulmaması gereken tavsiye yani emirlerde bulunmuştur. Çünkü Yüce Allah anne ve babaya iyilikte bulunmayı, dikkat edilirse kendi birliği yani tevhid manasıyla yan yana zikretmiştir. Bunun da hemen ardından olayın önemini çok daha zorlayıcı ve ağır yük getirici anlamında emir vermiştir ki, çocuk anne ve babaya karşı gevşeklik edip bir yanlışa sapmasın için kesin emir ve hükmünü icra etmiştir. Onlara karşı en basit bir anlamda da olsa, sıkıntı ve zorluk da getirse, hatta neredeyse insanın sabrını taşırma noktasında bile olsa, yine onlara yumuşak davranılmasını emir buyurmaktadır.

٢٤- ﴿وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا﴾

24- Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et.

« وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ » **"Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger"** Yani anne ve bana kanatlarını ger, onları koru, onları gözet. Bu adeta; **"Müminlere karşı alçak gönüllü ol" (Hicr,88)** kavli gibidir. Yani onlara karşı şefkatli ol, onlara kol kanat ger. Nasıl ki, Hatem-i Tai İsmi, **Cud** kelimesine izafe olunmuş ise bu âyette de aynen buna benze bir izafe yapıldı ve « جَنَاحَ » kelimesi, « الذُّلِّ » kelimesine izafe olundu. Yani bu, kısaca mevsuf kelimenin kendi sıfatına izafe olunması türünden bir izafet şeklidir. « مِنَ الرَّحْمَةِ » Yani anne ve babaya karşı aşırı ve fazlaca olan merhamet duygusuyla ilgilen. Yaşlılıkları sebebiyle her ikisine de şefkatli ol. O ikisinin bugün sana muhtaç olmaları âdeta dün Allah'ın en korumasız kimsenin, yoksulun onlara muhtaç olması gibidir. Yani sen dün dünyaya geldiğinde nasıl ki Allah'ın en korumasız bir yaratığı idiysen ve onların bakımlarına muhtaç idiysen, bugün de o ikisi aynı dorumda sana muhtaç hale gelmişlerdir. O halde onların gönüllerini her şeye rağmen hoş tutmaya bak.

Zeccac diyor ki, "Senin onlara karşı sonsuz bir merhamet ve acıma

duygusu içinde olman kaydıyla onun her ikisine de şefkat ve merhamet kanatlarını ger" demektir. "**ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara öyle rahmet et!" diyerek dua et.**" Ana ve babana karşı şefkatin, devamlılığı olmayan bir merhamet duygusuyla kalmamalıdır. Dolayısıyla her ikisi için de Allah'ın baki ve sürekli olan rahmet ve merhamet duygusuyla duada bulun ki, Allah onlara karşı merhametini arttırsın.

Bunu yaparken de, onların sen henüz küçücük bir bebek iken sana karşı olan merhametleri, seni bağırlarına basmaları ve senin üzerinde titreyerek seni eğitme duygu ve inancıyla, onların sana yaklaştığı gibi sen de onlara yaklaş.

Buradaki hitap Hz. Peygamber (s.a.v.)'e değil, onun dışında olan bizleredir. Dua ebeveyne yani ana ve babaya hastır. Bu arada şöyle de bir soru sorulabilir ve denebilir ki: Ana ve baba kafir iseler, bunlara karşı nasıl hareket edilmeli? Bu durumda da çocuğun görevi Allah'ın kendilerine iman nasip etmesi için istekte bulunması ve Allah'ın onların her ikisini de hidayete erdirmesi için de dua etmelidir ve bu anlayışla olmaları şartıyla bunlara merhametle yaklaşılır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) efendimizden rivayete göre şöyle buyurmuşlardır: "**Allah'ın rızası, ana ve banın rızasını almak ve onları mem nun kılmaktan geçer. Allah'ın gazabı da, ana ve babanın gazabından, memnuniyetsizliğinden geçer.**"[4]

Rivayet olunduğuna göre denilmiştir ki: "**Ana ve babasına hürmetkar, iyilik sever ve saygılı davranan bir kimse her ne işlerse işlesin o asla ateşe girmeyecektir. Ana ve babasına da eza eden bir kimse istediği kadar eza etsin o da asla cennete girmeyecektir.**"[5]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayete göre şöyle buyurmuştur: "**Ana ve babaya eza ve cefa vermekten sizi uyarırım. Çünkü cennetin kokusu bin yıllık uzak bir mesafeden duyulup hissedildiği halde, ana ve baba sına karşı eza ve cefada bulunan bir kimse, akraba ile bağlarını kopa ran kimse, zina yapan yaşlı kimse, kibirlilik sebebiyle eteklerini yer de sürüyen kimseler cennet kokusunu asla duyamayacaklardır. Çünkü kibriya yani büyüklük sadece Alemlerin Rabbi Allah'a aittir.**" [6]

---

[4] Tirmizi;1899

[5] Hafız diyor ki, bu hadisi Salebi rivayet etmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/659

[6] Bak, Heysemi, Mecmauzzevaid;5/125

٢٥- ﴿رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا﴾

25- Rabbiniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir. Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır.

« رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ » **"Rabbiniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir."** Yani ana ve babanıza karşı vicdanen neye sahip olduğunuzu, onlara hizmet konusunda ne kadar istekli ve saygılı olup olmadığınızı muhakkak en iyi olarak bilendir.

« إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ » **"Eğer siz iyi olursanız,"** Eğer siz iyilik, salah, dirlik ve düzenlik niyetinde iseniz, ancak bununla beraber eğer sizde herhangi bir öfke halinde ve kafanızın iyice bunalması, sıkıntı meydana gelmesi durumunda sizi onlara karşı eza verecek, bir yanlış yapacak herhangi bir aşırılığa gitme gibi bir konuma gelirseniz, bundan sonra da siz bu yanlışınızdan Allah'a dönerseniz, hemen bunun ardından da Allah'tan mağfiret dilerseniz,

« فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا » **"Şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır."** Ayette geçen, **"el-Evvab"** kelimesi, bir kimse herhangi bir günah işleğinde hemen bunun ardından derhal tevbeye koşan demektir. Diğer taraftan böyle bir yanlışın ve suçun içine giren herkes için bu durum caizdir. Eğer yaptıklarından sonra Allah'a tevbe ederse Allah dilediği takdirde onu mağfiret eder, çünkü bu, caizdir. Bir de kişinin ebeveynine yani ana ve babasına karşı böyle bir suçu işlemesi halinde de durum aynıdır. Yeter ki tevbe etmesini bilebilsin. Çünkü cinayetinden yani suç ve hatasından dönüp tevbe eden bir kimse, ancak böyle bir olayın meydana gelmesinden sonra sözkonusudur.

٢٦- ﴿وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا﴾

26- Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.

« وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ » **"Bir de** -senden olan- **akrabaya,** yani yoksul ve fakirliği sebebiyle sana nafaka bakımından muhtaç ise bu akrabalara ve ayrıca- **yoksula, yolcuya** -da vermen gereken zekattan- **hakkını ver."**

« وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذٖيرًا » **"Gereksiz yere de saçıp savurma."** Sakın saçıp savurma, savurganlık etme. Denilmiştir ki: "**Tebzir**:" mal varlığını helal olmayan ve harcanmaması gereken yere harcamaktır. Mücahid'den rivayete göre şöyle demiştir: "Eğer batıl ve uygun olmayan yerlere bir **müd** yani bir ölçek değerinde de olsa yapılan harcama tebzirdir, yani saçıp savurmaktır. Kimi insanlar da var ki, varlığını, nafakasını ya da harcamasını hayır yoluna yapar ve fazlasıyla da yapar." Arkadaşı ona der ki: "İsrafta hayır yoktur." Bunun üzerine o da: "Hayır yolunda yapılan harcama lar israf değildir" der.

٢٧- ﴿إِنَّ الْمُبَذِّرٖينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطٖينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهٖ كَفُورًا﴾

27- Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdırlar. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

« إِنَّ الْمُبَذِّرٖينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطٖينِ » **"Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdırlar."** Şer işlemekte ve kötülükte şeytanın benzerleridirler. Dikkat edilirse bu, gerçekten çok ağır bir suçlamadır. Çünkü bu tür kimseleri, kötülükte şeytanların benzerleri olarak zikrediyor ki, bilindiği gibi şeytandan daha kötü bir varlık yoktur. Ya da bunlar şeytanların bizatihi kardeşleri, dostları, yandaşlarıdırlar. Çünkü şeytan onlardan her ne istiyorsa, her neyi emrediyorsa israf ve savurganlıkta ona itaat ediyorlar.

« وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهٖ كَفُورًا » **"Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür."** Bu itibarla ona itaat etmek bir mümin için yakışık alacak bir durum değildir. Zira şeytan onları tıpkı kendisinin işlediği fiiller gibi fiil işlemeye davet eder.

٢٨- ﴿وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا﴾

28- Eğer Rabbinden umduğun (beklemek durumunda olduğun) **bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendile-**

rine gönül alıcı bir söz söyle.

« وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا » **"Eğer Rabbinden umduğun, beklemek durumunda olduğun bir rahmet-rızık için onların yüzlerine bakamıyorsan,"** Eğer yakın akrabandan, yoksul ve fakirlerden, yolda kalmış olanlardan yüzçevirmen, onlar bunu ret ederler duygusuyla bir utanma içerisinde isen, böyle bir haya duygusu taşıyorsan,

« فَقُلْ لَهُمْ قَوْلاً مَيْسُوراً » **"Hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle."** Yani eğer onlardan yüzçevirmen ya da yüzlerine bakmaman, Rabbinin senin yolunu açmasını umduğun bir rızkın veya bir varlığın olmamasından ileri geliyor ise -ki ayette **rızık** anlamında **rahmet** kelimesi zikredilmiştir- bu takdirde bari onlara güzel bir karşılık vererek onların üzülmemelerini sağla.

Ayette, « ابْتِغَاءَ » yani **"beklenti"** kelimesi, burada yokluk, elde bir şeyin olmaması anlamında değerlendirilmiştir. Çünkü rızık bulamayan bir kimse, sonuçta onu arar. Bu itibarla elde bulunmamak, bir şeye sahip olamamak demek, onu aramaya ve bulmak için gayret içine girmeye bir sebeptir. Dolayısıyla İbtiğa Müesebbeün anhtır. Bu durumda müsebbip sebep yerine konmuştur, öyle değerlendirilmiştir.

Örneğin, « يُسِرَ الأَمْرُ وَ أُسِرَ » ifadesi gibi ki bu da tıpkı, « سُعِدَ الرَّجُلُ وَ نُهِسَ » gibidir. Ancak, « مَيْسُوراً » kelimesi, « يُسِرَ » kelimesinden İsmi meful yani edilgen sıfat fiildir. Yani, « أُسِرَ » kelimesinin « مَعْسُورْ » « سُعِدَ » kelimesinin, « مَسْعُودْ » ve « نُهِسَ » kelimesinin de, « مَنْهُوسْ » anlamında ismi meful manasında olmaları gibi.

Denilmiştir ki bunun manası şöyledir: **"Onlara de ki":** Allah bizi de sizi de fazlından ikramda bulunarak rızıklandırsın. Yani zor durumda olan birinin, akrabasını veya bir yakınını zengin sanarak ya da imkanı olan biri olarak tanıyarak gelir de bu şahıstan bir yardım talebinde bulunursa ve kendisinden yardım istenen de gerçekten bu durumda değilse, onlar için hayır duada bulunsun, dolayısıyla Allah onlara fakirlik ve yoksulluklarını kolaylaştırır. Sanki bunun manası âdeta şöyle gibidir: "Bari kolaylık dilemeyi, sıkıtlarının bir an önce ortadan kalkmasını istemeyi

içeren bir duada bulunsun." Çünkü Meysur kelimesi yüsr yani kolaylık anlamında olan bir kelimedir. Yani içinde hayır ve kolaylık dilemeyi bulunduran bir duada bulunsun.

« اِبْتِغَاءَ » kelimesi mefulün lehtir. Ya da hal yerinde gelmiş olan bir mastardır, bu takdirde « تَرْجُوهَا » kavli de haldir.

٢٩- ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا﴾

29- Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) **hasretini çeker durursun.**

« وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ » **"Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma."**Kelimenin kendisine izafeti sebebiyle mastar olarak mansub kılınmıştır. Bu, cimriyi ve israfçının saçıp savurma durumundan menetmek için bir temsil, bir örneklemedir. Oysa iktisatlı davranmayı emretmek ise israf ile büsbütün elini kısan arasında gidilen orta bir yoldur.

« فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا » **Sonra kınanır, kaybettiklerinin hasretini çeker durursun."** Böylece otura kalırsın. Zira Allah katında kınanmış biri olursun. Çünkü savurgan ve israfçı bir kimse ne Allah katında sevilir, ne halk tarafından ve ne de kendisince makbul sayılır. Çünkü muhtaç duruma düştüğünde bu defa yaptıklarına pişmanlık duyar. Çünkü Fakir: "Filancaya verdi ve beni ise mahrum bıraktı" derken zengin de: "Bu adam elindeki maişetini, geçimini idare etmeyi pek bilmiyor" der.

« مَحْسُورًا » Elinde hiçbir şey kalmayan bir duruma düşer, hasret çekersin. Çünkü artık elde avuçta kalan bir şey yoktur. « مَحْسُورًا » kelimesi, «حسر» kelimesinden alınmadır. Örneğin, *"Sefer-yolculuk onu hasret içerisinde bırakıverdi, adamı çökertti"* denmesi gibi. Yani bu durum kişinin üzerinde çok net ve açık olarak bir etki bıraktığında böyle denir. Ya da çıplak olarak ortada bırakıverir. Bu da aynı kökten, "Başını açtı" ifadesine benzerdir.

Bir Müslüman kadın, kuması olan bir Yahudi kadınla Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Musa'dan çok daha cömerttir, diye aralarında tartışıp bahse tutuştular. Bunun üzerine Müslüman kadın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kızını gönderip, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, üzerindeki gömleğini annesinin istediğini söyler, Hz. Peygamber (s.a.v.) de gelen kız çocuğuna istenen gömleğini üzerinden çıkarıp verir, ancak çıplak kaldığından evde oturakalır ve dışarı çıkamaz duruma gelir. Bu arada namaz için ezan okunmuştur, bu yüzden de cemaate çıkamamıştır. İşte bu olay üzerine bu ayet nazil olmuştur.[7]

Daha sonra Yüce Allah Resulünü (s.a.v.) teselli babında, onun çektiği sıkıntı ve zorluk sebebiyle aşağıdaki ayeti indirdi. Bu arada Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, çektiğin sıkıntı senden kaynaklanan bir şeyden, bir zafiyetten dolayı değildir, senin cimrilik gibi bir durumun yok ki bundan dolayı kendini suçlayasın. Ancak bilmen gereken şey şu ki rızkı genişletmek de, daraltmak da sadece Allah'a aittir, diye teselli buyurmak için işte şimdi tefsirini okuyacağımız bu ayet nazil olmuştur:

٣٠- ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾

30- Rabbin rızkı dilediğine bol verir, dilediğine daraltır. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, (onları) çok iyi görür.

«إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ» **"Rabbin rızkı dilediğine bol verir** -bunu genişletip bollaştırmak senin elinde olan bir şey değildir, **dilediğine daraltır."** Yani daraltan da odur. Bundan dolayı kendini suçlu hissetmen, ya da kınaman diye aleyhinde bir durumda yoktur.

«إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا» **"Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır** - ne gibi maslahatları varsa bilir ve gerekeni yapar-, **onları çok iyi görür."** Ne tür ihtiyaçları varsa onları da karşılar.

❁ ❁ ❁

[7] Bak. Vahidi, Esbabü'l-Nüzul,s:194

31. – 44. ÂYETLER

وَلاَ تَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاَقٍ ۖ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلاَ تَقْرَبُوا الزِّنٰى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً ۖ وَسَاءَ سَبِيلاً ﴿٣٢﴾ وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ۗ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلاَ يُسْرِفْ فِى الْقَتْلِ ۖ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۖ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۖ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلاً ﴿٣٤﴾ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۚ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً ﴿٣٥﴾ وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۚ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلاً ﴿٣٦﴾ وَلاَ تَمْشِ فِى الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ مِمَّا أَوْحٰى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلاَ تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِى جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾ أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰئِكَةِ إِنَاثًا ۚ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلاً عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوا ۖ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ نُفُورًا

﴿٤١﴾ قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ
سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ
لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

Meâli

31- Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur.

32- Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.

33- Haklı bir gerekçe olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın. Bir kimse haksız yere öldürülürse, onun velîsine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu velî de kısasta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır.

34- Yetimin mana, rüşdüne erinceye kadar, ancak en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.

35- Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir.

36- Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.

37- Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.

38- Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin nezdinde sevimsizdir.

39- İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilâh edinme; sonra kınanmış ve (Allah'ın rahmetinden) uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.

40- (Ey müşrikler!) Rabbiniz, erkek çocukları sizin için ayırdı da,

kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi! Gerçekten siz, (vebali) çok büyük bir söz söylüyorsunuz.

41- Biz, onların akıllarını başlarına toplamaları için bu Kur'an'da (çeşitli ikaz ve ihtarları) türlü şekillerde tekrar ettik. Fakat bu, onlara, daha da kaçıp uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamıyor.

42- De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilâhlar da bulunsaydı, o takdirde bu ilâhlar, Arş'ın sahibi olan Allah'a ulaşmak için çareler arayacaklardı.

43- Allah, onların söyledikleri şeylerden münezzehtir; son derece yücedir ve uludur.

44- Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır.

Tefsiri

٣١- ﴿وَلَا تَقْتُلُوٓا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا﴾

31- Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur.

« وَلَا تَقْتُلُوٓا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ » **"Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın."** Burada bunların çocuklarını öldürmeleri meselesi, bu kimselerin kız çocuklarını diri diri gömerek öldürmeleri demektir. « خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ » kavli de mealde zikredildiği gibi, geçim sıkıntısı bahanesiyle, ya da fakirlik veya yoksulluk endişesiyle... demektir.

« نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ » **"Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz."** Yüce Allah ayetin bu kısmıyla, çocuklarını olmayacak nedenlerden ötürü öldürmekten insanları menediyor ve onların rızıklarını garanti ediyor.

« إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا » **"Onları öldürmek gerçekten büyük**

bir suçtur." Çok büyük bir günah ve vebaldir. Ayette geçen, « خِطْأً » « خَطَأً » ve « خِطْأً » kelimeleri kalıp ya da vezin olarak tıpkı, « إِسْمًا إِسْمًا» kelimeleri gibidir. Ancak kıraat imamlarından İbn Amir bu kelimeyi, « خَطَأً » olarak okumuştur. Bu kelime, doğrunun karşıtıdır, yani doğru olmayan, yanlış olan, suç oluşturan demektir. Kelime aynı zamanda, « أَخْطَأَ » kelimesinden mastar isimdir.

Denilmiştir ki; « اَلْخَطَأُ » ve « اَلْخِطْأُ » adeta, « اَلْحَذَرُ اَلْحِذْرُ » gibidir. İbn Kesir ise bu kelimeyi, kesre hareke ile medli olarak yani uzatarak okumuştur.

٣٢- ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾

32- Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.

«وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً» "**Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır.**" Şeriatın ve aklın koyduğu sınırları çiğnemek anlamında bir masiyettir. Çoğunlukla, « الزِّنَى » kelimesi kasr ile yani uzatmaksızın okunur ve fakat dil açısından med ile yani uzatılarak da okunabilmektedir. Bu ise, zinaya açan yolları, zinayı çağıran durumları nehyetmekte yani yasaklamaktadır. Örneğin dokunmak, öpmek ve benzeri durumlar gibi. Şayet zinaya açan bütün yolları değil sadece zina fiilinin yasaklanması murat olunmuş olsaydı bu takdirde, « وَلَا تَزْنُوا » yani "**zina etmeyin**" diye buyururdu. « وَسَاءَ سَبِيلًا » "**ve çok kötü bir yoldur.**" Yani zina yolu gerçekten öylesine kötü bir yoldur ki, bundan daha kötü bir yol yoktur.

٣٣- ﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾

33- Haklı bir gerekçe olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı

cana kıymayın. Bir kimse haksız yere öldürülürse, onun velîsine (hakkını alması) için yetki verdik. Ancak bu velî de kısasta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır.

«وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ» **"Haklı bir gerekçe** -yani öldürülmek istenen kişinin öldürülmesini mubah kılan ya da gerektiren bir neden- **olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın."**

« وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا » **"Bir kimse haksız yere öldürülürse,"** yani kanının akıtılmasını gerektiren bir durum, mubah kılan bir sebep var olmadığı halde öldürülürse, « فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا » **"onun velîsine hakkını alması için yetki verdik."** Yani katilden kısas yoluyla alınması gereken hakkını alma yetkisi öldürülen tarafın velisine aittir, ona verdik.

«فَلَا يُسْرِفْ فِى الْقَتْلِ» **"Ancak bu velî de kısasta ileri gitmesin."** Burada zamir maktulün velisine aittir. Yani öldürülen tarafın velisi durumundakiler, katil yerine, onun yakınlarından bir başkasını öldürmeye kalkışmasınlar. Ya da katil tek kişi ise, onun yerine maktul adına iki kişiyi öldürmeye kalkışmasınlar. Çünkü cahiliye dönemindeki âdetler böyle idi. Ya da israftan kasıt müsle yapmak demektir. Yani katili öldürmekle yetinmeyip ayrıca vücudunu parçalamak, bir yerlerini koparıp atmak gibi bir yanlışa sapmamalıdır. Ya da zamir ilk katile racidir. Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai « فَلَا يُسْرِفْ » kavlini «ت» harfiyle, « فَلَا تُسْرِفْ » diye okumuşlardır. Yani bu takdirde ya veliye seslenilmekte veya mazlumun yani haksız yere öldürülenin katiline seslenilmektedir. Yani hitap bunlaradır.

« إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا » **"Zaten kendisine bu yetki verilmekle o, alacağını almıştır."** Burada zamir veliye racidir. Yani bu konuda Yüce Allah'ın ona yardım edip hakkını almasını sağlaması onun için yeter bir haktır. Yani kısas hakkını vermekle, bu hakkı onun için vacip kılmakla zaten hakkını almıştır ve kesin alacaktır. Dolayısıyla bundan fazlasını isteyerek işi aşırıya götürmesin. Ya da zamir mazluma yani haksız bir şekilde öldürülen kimseye aittir. Yani Allah o mazlumun yardımcısıdır, demektir. Yani mazlumun öldürülmesiyle yüce Allah onun için kısas yapılmasını vacip kılmıştır. Ahirette de ona sevap vermekle de ondan yardımı-

nı ayrıca esirgememiştir.

Yahut da veli tarafından haksız olarak öldürülen ve onun öldürülmesiyle yetinmeyip haddini aşarak çok ileri giden kimsenin aleyhinde olarak veli tarafından haksız yere öldürülen mazlum için de Yüce Allah onun da hakkını zaten vermiştir. Çünkü Yüce Allah öldürme konusunda aşırıya kaçan veli için de kısas yapılmasını vacip kılmıştır.

Ayet ayrıca ilk bakışta yani zahire göre şu hususa da delalet etmektedir: Kısas olayı hür ile köle, Müslüman ile gayri müslim zimmi arasında da caridir, geçerlidir. Çünkü içerik olarak zimmet ehli ile kölelerin de canları ayet kapsamı içerisinde yer almaktadır Çünkü onlar da saygındır ve dokunulmazlıkları vardır.

٣٤- ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا﴾

34- Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, ancak en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.

« وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ » **"Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar** -yani yetim olan kimse ya da kimseler onsekiz yaşına gelinceye kadar- **ancak en güzel bir niyetle** -yani en halis ve en samimi bir şekilde, en güzel bir yoldan yaklaşıp değerlendirin. Yani onların mallarını hem koruyun ve hem de nemalandırıp artırma yollarını seçin. **yaklaşın."**

« وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ » **"Verdiğiniz sözü de yerine getirin."** Yüce Allahın verdiği emirler ve koyduğu yasaklar konusunda da verdiğiniz sözleri de kesinlikle tuttu.

« إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا » **"Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."** Bu bakımdan sorumluluk altında bulunan kimseden üzerine aldığı görevi ihmal etmemsi, basitten ele almaması gerekir ve bu, ondan istenir, görevi gereği ne yapması gerekiyorsa verdiği sözleri mutlaka yerine getirmelidir. Yahut da sözü veren taraf ya da kimse bundan sorumludur.

٣٥- ﴿وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلاً﴾

35- Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir.

« وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ » **"Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru** -mutedil, bir sapması ve hatası olmayan hassas bir- **terazi ile tartın."** Ayette geçen « بِالْقِسْطَاسِ » kelimesi, kırat imamlarından Hamza, Ali Kisai ve Hafs tarafından burada görüldüğü gibi kesre ile okunmuştur. Bu da ister küçük olsun ister büyük olsun dirhem ve benzeri şeyleri tartan her şey demektir. Denildiğine göre bu kıstas kelimesi, **"Karestun"** demektir ki bu da **"Kabban"** anlamındadır ki, kantar demektir.

« ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلاً » **"Bu, hem** -bu dünyada- **daha iyidir, hem de neticesi** -yani sonucu- **bakımından daha güzeldir."** Ayette geçen, « تَاْوِيلاً » kelimesi, **Tef'il** babından bir kelime olup, bu da geri dönmek anlamındadır. Kelime, « اَوَلَ » kökündendir. Yani sonuçta dönüp dolaşıp varacağı yer anlamındadır.

٣٦- ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلاً﴾

36- Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.

« وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ » **"Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme."** Bilmediğini bir şeyin peşine takılma, üzerine düşme. Yani görmediğin halde gördüm, duymadığın halde duydum deme. İbn Hanefiye'den rivayete göre demiştir ki: **"Yalan yere şahitlikte bulunma."** İbn Abbas da: "Hakkında hiçbir bilgin olmayan bir konu hakkında bir kimse için bir şeyler atma, uydurma! Sırf içtihadı iptal etmek için böyle bir yoldan bir sonuca gitmek, yani bu ayete dayanarak içtihadı

reddetmek sahih değildir. Çünkü içtihad da bir tür ilimdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz, ..." (Mümtehine,10)** Şari' yani kanun koyucu Allah, galip zannı ilim değerinde ikame etmiş ve tıpkı şahitliklerde olduğu gibi bununla amel edilmesini emretmiştir. Anlattığımız ölçü çerçevesinde bize göre haberi vahid ile amel etmek caizdir.

« إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلاً » **"Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur."** Ayette geçen, « أُولَٰئِكَ » işaret ismi, kulak, göz ve gönüle işaret etmektedir. Çünkü, « أُولَٰئِكَ » işaret ismi ile akıl sahibi varlıklara işaret olunduğu gibi, aynı zamanda bununla diğer varlıklar da işaret olunmaktadır. Nitekim Ebu Harze Cerir'in şiiri ya da kavli buna bir delildir.

"ذمّ المنازل بعد منزلة اللوى والعيش بعد أولئك الايّام"

Ayetteki, « عَنْهُ » kavli fail yerinde olarak ref' mahallindedir. Yani, **"Bütün bu sayılan organlar, bu şeyden sorumlu tutulacaklardır."** « مَسْؤُلاً » kelimesi, car ile mecrura isnad etmektedir. Bu adeta, (Fatiha,7) ayeti «غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ» kavlindeki, « الْمَغْضُوبِ » kelimesi gibidir.

O gün insana şöyle denilir: "Senin hakkında dinlenmesi haram olan bir şeyi neden dinledin? Senin için bakılması haram olan bir şeye neye dayanarak baktın? Aynı şekilde senin için atılman helal olmayan bir şeye niçin atıldın ya da yöneldin?" Nitekim bu, "Keşşaf"ta da aynen böyledir.

Ancak bazılarına göre burada durum pek de denildiği gibi değildir. Çünkü car ve mecrur, eğer fail olan kelime fiilden taahhur ederse, yani fiilden sonra gelirse bu takdirde fail yerine geçerler. Ancak car ile mecrur eğer fiilden önce gelirlerse, bu caiz olmaz. doğru değildir.

٣٧- ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً﴾

37- Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) **ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.**

« وَلَا تَمْشِ فِى الْأَرْضِ مَرَحًا » **"Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma."** Burada geçen, « مَرَحًا » kelimesi haldir. Yani şımararak, kendini beğenmiş bir halde olarak, demektir.

« إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ » **"Çünkü sen ağırlık ve azametinle ne yeri yarabilir"** Sen yerin üzerine çok sağlam basmak, üzerinde gezmek ve şiddetle çiğnemek suretiyle onu yaramazsın, buna asla gücün yetecek değildir.

« وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا » **"Ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin."** Sen boyca dağlarla da yarışacak değilsin, yarışamazsın. Bu ifadeler aslında kendini beğenmiş olan gurur, kibir sahibi zorbaları bir tür aşağılamadır, bir hiç olduklarını ortaya koymaktır. Ya da sen güç ve kuvvet bakımından onlarla aynı düzeyde olamazsın. « طُولًا » kelimesi ya failden veya özneden haldir.

٣٨- ﴿كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾

38- Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin nezdinde sevimsizdir.

« كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا » **"Bütün bu sayılanların kötü olanları,"** Kıraat imamlarından Kufe ve Şam okulu imamlarına göre, « سَيِّئُهُ » kelimesinin, « كُلُّ » kelimesinin zamirine muzaf kılmak suretiyle okumuşlardır. Bu imamların dışındakiler ise bu kelimeyi, « سَيِّئَةً » olarak okumuşlardır.

« عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا » **"Rabbinin nezdinde sevimsizdir.** Ayette, « مَكْرُوهًا » kelimesinin müzekker olarak gelmesi, « سَيِّئَةً » kelimesinin günah ve vebal anlamına gelen isimler hükmünde olması sebebiyledir.

Dolayısıyla böyle olunca da bundan sıfatlara ait hüküm ortadan kalkmış bulunmaktadır. Bu itibarla bunun müennes olmasına herhangi bir itibar yoktur. Nitekim sen, «سيئة الزنى» dediğini görmez misisin? Oysa zina kelimesi müzekker olması rağmen "**Seyyie**" kelimesi müennestir ama, isim hükmünde olarak gelmiştir. Bu açıdan müenneslik nazarı itibara alınmamıştır. Nitekim, « السرقة سيئة » de denebilmektedir.

Şayet, sözkonusu hasletlerin kimisi kötüdür, çirkindir ve kimisi de iyidir, güzedir. İşte sır bunun için bazı kimseler bunu, izafetle, « سَيِّئُهُ » olarak okumuşlardır. Yani: "Yukarıda kötü/**seyyi'** diye sayılan şeyler Allah katında sevimsiz olan şeylerdir." O halde bu kelimeyi, « سَيِّئَةً » olarak okuyanların gerekçeleri nelerdir, diyecek olursan? Benim buna cevabım şöyle olacaktır: « كُلُّ ذَلِكَ » kavli, özellikle yasaklanan ve insanların uzak durmaları istenilen şeyleri ihata etmektedir. Yoksa sayılan tüm hasletleri kapsıyor değildir.

٣٩- ﴿ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا﴾

39- İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilâh edinme; sonra kınanmış (ve Allah'ın rahmetinden) **uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.**

«ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ» "**İşte bunlar** -yani bu sure nin 22. ayeti olan, « وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ » ayetinden başlayıp, « مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ » **Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir.**" Kavline kadar olan bu kısım, yani aklın doğruluğuna hükmettiği ve nefsin de bu yoldan gitmek doğruya ulaşıp ıslah olacağı şeyler... hikmetlerdir.

« وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا » "**Allah ile birlikte başka ilâh edinme; sonra kınanmış ve** Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış olarak **cehenneme atılırsın.**"

İbn Abbas (r.a)'tan rivayete göre, işte bu onsekiz ayet, Hz. Musa (as)'nın Tevrat levhalarındandır.

Bu ayetlerin ilki, « وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ » **(İsra, 22)** diye başlayan ayet olup, sonuncusu da işte, « مَلُومًا مَدْحُورًا » diye biten bu, **(İsra, 39)** ayetidir. Dikkat edilirse özellikle burada bir noktaya bilhassa dikkat çekilmiş bulunmaktadır. Bu da 22. ayette de şirkten, yasaklama vardır. Bu son ayette de yine şirkten yasaklama vardır. Şirkten yasaklama ile başlıyor ve bitiş de aynı yasakla sona eriyor.

Çünkü **Tevhid** inancı her hikmetin başıdır ve her şey ancak bununla sağlıklı bir sonuca varıp ulaşır. Bunu kaybeden, bundan yoksun kalan ise, bu hikmetten ona bir yararı olmaz. Hatta bilge kişiler bu konuda çok ilerlemiş olsalar da ve bu kafasıyla göğe ulaşsa da yine kendisine bir yarar sağlamaz. Kaldı ki bilge kişilerin kitapları felsefesiz yazılmamıştır, bunun için de onlar Allah'ın dininden uzaklaşmada hayvanlardan daha sapkındırlar.

Bundan sonra Yüce Allah, **"Melekler Allah'ın kızlarıdır"** diye konuşanlara şu kavliyle seslenmektedir:

٤٠- ﴿اَفَاَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا﴾

40- (Ey müşrikler!) Rabbiniz, erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi! Gerçekten siz, (vebali) **çok büyük bir söz söylüyorsunuz.**

« اَفَاَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا » **"Ey müşrikler! Rabbiniz, erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi!"** Ayetin başında yer alan hemze-soru edatı inkar içindir. Yani Yüce Rabbiniz size özellikle, ihlas ve samimiyettiniz sebebiyle en değerli çocukları size mi has olarak yarattı ki, bunlar erkek çocuklardır. Bunlardan aşağı olarak kabul edilenleri de kendisine mi has kıldı ki bunlar da kız çocuklarıdır. Doğrusu bunun hikmetle hiçbir ilgisi yoktur, hikmetin hilafı olan bir şeydir. Sizce makul görülenin de aksi olan bir şeydir bu. Çünkü efendiler, en basiti ve en bayağısını alırlarken köleler hiçbir zaman en değerli ve en seçkin şeylere layık görülemezler.

« إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلاً عَظِيمًا » **"Gerçekten siz, vebali çok büyük bir söz söylüyorsunuz."** Öyle ki siz Allah'a çocuk izafe ediyorsunuz ki bu durum cisimlere ait bir özelliktir. Sonra da kendinizi O yüce zattan üstün kıldınız. Çünkü kendiniz için hoşlanmadığınız bir şeyi Allah'a isnad ediyorsunuz.

٤١- ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ نُفُورًا﴾

41- Biz, onların akıllarını başlarına toplamaları için bu Kur'an da (çeşitli ikaz ve ihtarları) **türlü şekillerde tekrar ettik. Fakat bu, onlara, daha da kaçıp uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamıyor.**

« وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوا » **"Biz, onların akıllarını başlarına toplamaları için bu Kur'an'da** -indirilen bu kitapta- **çeşitli ikaz ve ihtarları türlü şekillerde tekrar ettik."**

Buradaki, « وَلَقَدْ صَرَّفْنَا » kavlinden murat, « وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ » demektir. Yani bu mana indirilen kitabın bir çok yerlerinde zikrettik, tekrar tekrar ele aldık. Zamirin terkedilmesi ise, meselenin zaten bilinir olması sebebiyledir. « لِيَذَّكَّرُوا » kavlini Hamza ve Ali Kisai tahfif ile yani şeddesiz olarak okumuşlardır. Yani, "Biz bunu, öğüt alsınlar, bundan ders çıkarsınlar için tekrar tekrar anlattık."

« وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ نُفُورًا » **"Fakat bu, onlara, daha da kaçıp** -haktan- **uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamıyor."** İmam Sevri bu ayeti okuduğu zaman şöyle derdi: "Düşmanlarının senden uzaklaşmalarını ne kadar sağlıyorsa bu, benim için o kadar sana karşı olan saygımı artırıyor."

٤٢- ﴿قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَابْتَغَوْا إِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلاً﴾

42- De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilâhlar da bulunsaydı, o takdirde bu ilâhlar, Arş'ın sahibi olan Allah'a ulaşmak için çareler arayacaklardı.

« قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ » **"De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilâhlar da bulunsaydı,"** Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Hafs, « يَقُولُونَ » kelimesini ayette görüldüğü gibi "Y" harfiyle, « يَقُولُونَ » olarak okumuşlardır.

« إِذًا لَابْتَغَوْا إِلَى ذِى الْعَرْشِ سَبِيلًا » **"O takdirde bu** ilâhlar, **Arş'ın sahibi olan Allah'a ulaşmak için çareler arayacaklardı."** Yani kralların birbirlerine karşı üstünlük kazanmak için yaptıkları gibi bu ilahlar da, mülk ve Rububiyet kendisinin olan Allah'a karşı gelmek ve üstünlük kazanmak için bir yol, bir çıkış ararlardı. Ya da Ona yaklaşmak için bir yol, bir çıkış ararlardı. Nitekim bu surede bundan birkaç ayet sonra gelecek olan 57. ayetinde de Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

« أُولٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ » **"Onların yalvardıkları bu varlıklar Rablerine vesile ararlar."** Ayetteki, « إِذًا » kavli, mabadına delalet eder ki bu da, « لَابْتَغَوْا » kavlidir, müşriklerin mukabelesine bir cevaptır ve « لو » kelimesinin de cezasıdır.

٤٣- ﴿ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴾

43- Allah, onların söyledikleri şeylerden münezzehtir; son derece yücedir ve uludur.

« سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا » **"Allah, onların söyledikleri şeylerden münezzehtir; son derece yücedir ve uludur."**

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « يَقُولُونَ » kavlini "T" harfiyle, « تَقُولُونَ » olarak okumuşlardır. « عُلُوًّا » kelimesi de daha üstün, daha yüce manalarınadır. Bundan murat ise, Yüce Allah'ın müşriklerin söylediği şeylerden beri, uzak ve münezzeh olduğunu anlatmaktır.

« كَبِيرًا » kelimesiyle de, Yüce Allah'ın büyüklük ve Kibriya sıfatlarıyla muttasıf bulunduğunu, söylenenlerden tamamen beri olduğunu

çok daha aşırı bir ifade ile anlatmak manasına gelmektedir. Allah, müşrik lerin kendisi hakkında ileri sürdükleri nitelemelerden tamamen uzaktır.

٤٤- ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾

44- Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır.

«تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ» **"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur."** Kıraat imamlarından Ebu Bekir Şube dışında Basra ve Kufe yani Iraki kıraat imamları ayetin başında geçene, « تُسَبِّحُ » kelimesini ayette görüldüğü gibi "T" harfiyle, « تُسَبِّحُ » olarak okumuşlardır. Yani hepsi de, "**Sübhanellahi ve bi hamdihi**" diye Allah'ı takdis ve tenzih ederler. Süddi'nin anlattığına göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuş: "***Denizde avlanan bir balık, havada uçan bir kuş avlanmamış olsun ki bu mutlaka o hayvanın Allah'ı tesbih etmedeki bir kusuru yüzündendir.***"[8]

« لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ» **"Ne var ki siz, onların tesbihini** -dillerinin farklı oluşları açısından veya onu kavramanın zor olması bakımından- **anlamazsınız."** Ya da ona bakanın tesbihine "Sübhanellah" demelerine sebep olmaları yönünü anlayamazsınız. Çünkü bir hayra ya da iyiliğe önderlik eden, yol gösteren kimse âdeta onu işlemiş gibidir. Ancak asıl en doğru olan yorum ilk yorumdur.

« اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا » **"O, halîmdir, bağışlayıcıdır."** O, kullarının cehaletleri ve bilgisizlikleri ile hatalarını yumuşaklıkla karşılar, onları hemen cezalandırmaz, mühlet ve süre tanır. Müminlerin de günahlarını mağ firet buyurur.

---

[8] Ebu Nuaym, Kenzu'l-Ummal'da "1919" olduğu gibi böyle rivayet etmiştir. Bak. Ed-Dürrülmensur,5/291

45. – 52. ÂYETLER

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي
اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَى
أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ
إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا
مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا
يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَإِنَّا
لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾
أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ
الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ
مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ
فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

Meâli

45- Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir örtü çekeriz.

46- Ayrıca, onu anlamamaları için kalplerine bir kapalılık ve kulaklarına bir ağırlık veririz. Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yâdettiğinde

onlar, canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri dönüp giderler.

47- Biz, onların seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini çok iyi biliriz.

48- Baksana; senin için ne türlü benzetmeler yaptılar! Bu yüzden, (öyle bir) saptılar ki, artık (doğru) yolu bulamayacaklardır.

49- Bir de onlar dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni bir yaratılışla mı diriltileceğiz, öyle mi!

50- De ki: "İster taş olun, ister demir",

51- İsterse aklınıza (yeniden dirilmesi) imkânsız gibi görünen herhangi bir yaratık! (Bunlar, Allah'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştirmez.) Diyecekler ki: "Bizi tekrar (hayata) kim döndürecek?" De ki: Sizi ilk kez yaratan. Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?" diyecekler. De ki: Yakın olsa gerek!

52- Allah sizi çağıracağı gün, kendisine hamdederek çağrısına uyar sınız ve (dirilmeden önceki halinizde) çok az kaldığınızı sanırsınız.

Tefsiri

٤٥- ﴿وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا﴾

45- Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir örtü çekeriz.

«وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا» **"Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir örtü çekeriz."** Örtülü hale getiririz. Ya da görülmeyen bir perde gereriz. İşte o örtüdür. Yani görünmeyen şey demektir.

٤٦- ﴿وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَى أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا﴾

46- Ayrıca, onu anlamamaları için kalplerine bir kapalılık ve

kulaklarına bir ağırlık veririz. Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yâdettiğinde onlar, canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri dönüp giderler.

«وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا» **"Ayrıca, onu anlamamaları** -anlamak istemeyi hoş karşılamadıkları- **için kalplerine bir kapalılık ve kulaklarına** -duymalarını engelleyen- **bir ağırlık veririz."** Ayette geçen, « اَكِنَّةً » kelimesi, « كنان » kelimesinin çoğuludur. Bu da herhangi bir şeyin üzerini kapatan ve örten anlamınadır.

«وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ» **"Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yâdettiğinde"** Ayette geçen, « وَحْدَهُ » kelimesi, « وَحَدَ » «يَحِدُ» « وَحْدَةً » ve « حدة » kökünden alınmadır. Tıpkı, «وَعَدَ» «يَعِدُ» «وَعدا» ve «عدة» kelimeleri gibidir. Bu, hal yerine geçen bir mastar kelimedir.

Burada bunun aslı, « يحد وَحْدَهُ » olup bu da, «واحدا» manasınadır.

«وَلَّوْا عَلَى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا» **"Onlar, canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri** -arkaları, topukları üzere- **dönüp giderler."** Burada geçen, « نُفُورًا » kelimesi, tevliye, yani dönüş anlamında mastardır. Ya da, "نافر" kelimesinin çoğuludur. Tıpkı, «قاعد» ve «قعود» kelimeleri gibi. Yani onlar, ilahlarının da onunla beraber anılmasını isterler. Çünkü müşriktirler. Müşrik olmaları sebebiyle de, Tevhid inancından kaçıp uzaklaşıyorlar.

٤٧- ﴿نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰى اِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا﴾

47- Biz, onların seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini çok iyi biliriz.

«نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ» **"Biz, onların seni dinlerken ne mak**

satla dinlediklerini,.... çok iyi biliriz." Yani Biz onları hangi ruh haleti içerisinde veya hangi yol-maksat sebebiyle Kur'an'ı dinlediklerini en iyi bileniz. Çünkü dinlenen şey bizzat Kur'an'ın kendisidir. Bu da mahzuftur. « بِهِ » haldir ve «بِمَا» harfini açıklamak içindir. Yani, "Onlar Kur'an'ı sırf, onunla eğlenmek için dinlerler, yoksa ciddi ve doğru anlamda inanmak için dinlemezler. Oysa onlara farz ve gerekli olan şey, Kur'an'ı en ciddi bir şekilde dinlemeleridir."

« إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ » kavli, « أَعْلَمُ » fiiliyle mansubtur. Yani onların, Kur'an'ı dinledikleri sırada, onu hangi niyet ve maksatla dinlediklerini Allah çok iyi bilendir."

« وَإِذْ هُمْ نَجْوَى » **"Kendi aralarında fısıldaşırlarken de"** Yani aralarında Kur'an hakkında neleri fısıldaştıklarını, çünkü onlar hep gizlilik peşindeler, her şeyi gizli yürütmek isterler..

« إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلاَّ رَجُلاً مَسْحُورًا » **"O zalimlerin: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini çok iyi biliriz."**

Buradaki, « إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ » kavli, « إِذْ هُمْ » kavlinden bedeldir. « مَسْحُورًا » yani büyü yapılarak cinnet geçiren bir adamdır.

٤٨- ﴿اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً﴾

48- Baksana; senin için ne türlü benzetmeler yaptılar! Bu yüzden, (öyle bir) saptılar ki, artık (doğru) yolu bulamayacaklardır.

« اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ » **"Baksana; senin için ne türlü benzetmeler yaptılar!"** Seni şaire, büyücüye ve deliye benzettiler.

« فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً »**"Bu yüzden, öyle bir saptılar ki, artık doğru yolu bulamayacaklardır."** Yani bunlar öylesine sapıttılar ki, hemen her konuda, çölde yolunu şaşırıp, hangi yoldan gideceğini bilemeyen şaşkınlara döndüler, öylesine her konuda bir sapıklık içindedirler. Adam, kendi yolunu bulmaya kadir değildir ve durumu hakkında şaşkınlık içerisindedir. Artık ne yapacağını bilemez hale gelmiştir. İşte o müş-

riklerin hali de tıpkı yolunu çölde şaşıran bu adamın hali gibidir.

٤٩- ﴿وَقَالُوا أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾

49- Bir de onlar dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni bir yaratılışla mı diriltileceğiz, öyle mi!

« وَقَالُوا أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا » **"Bir de onlar** -ölümden sonra dirilmeyi inkar edenler- **dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken,** yepyeni **bir yaratılışla mı diriltileceğiz, öyle mi!"** « خَلْقًا » haldir ve yaratılmış olarak, demektir.

٥٠- ﴿قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا﴾

50- De ki: "İster taş olun, ister demir."

٥١- ﴿أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا﴾

51- İsterse aklınıza (yeniden dirilmesi) imkânsız gibi görünen herhangi bir yaratık! (Bunlar, Allah'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştirmez.) Diyecekler ki: "Bizi tekrar (hayata) kim döndürecek?" De ki: Sizi ilk kez yaratan. Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?" diyecekler. De ki: Yakın olsa gerek!

« أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ » **"İsterse aklınıza yeniden dirilmesi imkânsız gibi görünen herhangi bir yaratık! Bunlar, Allah'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştirmez."** Yani gökler ve yer. Çünkü bunlar size göre yeniden dirilmeyi kabul noktasında zor ve olamayacak bir şey gibi görünebilir. İşte o zaman bu kimseler, « فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ » **"Diyecekler ki: "Bizi tekrar hayata kim döndürecek? De ki: Sizi ilk kez yaratan** -sizi iade edecek, yeniden diriltecek-" Mana şöyledir: "Size göre Yüce Allah'ın sizi yeniden yaratıp hayat ver-

mesi oldukça uzak bir şeydir. Sizin kupkuru kemiklere dönüşüp toz haline gelmenizden sonra yeniden hayata döndürmesini uzak görmektesiniz. Kaldı ki kimi kemikler dirilmenin bir parçası durumundadır. Hatta diğer parçaların veya organların üzerlerinde yaratılışları bakımından ayakta duracağı temel direğidir. Yoksa Yüce Allah'ın onları kudretiyle ilk durumlarına reddetmesi yani yaratması, ilk defa olan yepyeni bir icat olayı değil ki!? Ancak eğer siz yeniden hayata dönüşe en uzak bir durumda bile olsanız, yani taş, demir gibi şeyler haline gelmiş olsanız bile, elbette Yüce Allah sizi yeniden hayata geçirmeye kadirdir.

« فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ » **"Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak"** Şaşkınlık, hayret ve alaylı bir şekilde onlar sana karşı başlarını sallayıp duracaklardır.

« وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ » **"Ve "Ne zamanmış o?" diyecekler."** Yani o dirilme denen olay da ne zaman olacakmış?! diyerek bunun olamayacak ve oldukça uzak bir ihtimal olduğunu ileri sürerek ret edeceklerdir.

« قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا » **"De ki: Yakın olsa gerek!"** Yani o gerçekten yakındır. Çünkü, « عَسَى » vucub manasındadır.

٥٢- ﴿يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا﴾

52- Allah sizi çağıracağı gün, kendisine hamdederek çağrısına uyarsınız ve (dirilmeden önceki halinizde) **çok az kaldığınızı sanırsınız.**

« يَوْمَ يَدْعُوكُمْ » **"Allah, sizi** -muhasebeye- **çağıracağı gün** -ki bu, kıyamet günüdür-, « فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ » **kendisine hamdederek çağrısına uyarsınız"** Yani O'nun davetine hamd ederek icabet edersiniz. « بِحَمْدِهِ » kavlindeki, "B" harfi hal içindir. Said b. Cubeyr'den rivayete göre demiştir ki: Üst ve başlarından toprağı silkelemek suretiyle, **"Sübhanekellahumme ve bi hamdike"** derler.

« وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا » **"Ve dirilmeden önceki halinizde çok az kaldığınızı sanırsınız."** Yani az bir kalış süre, veya dünyada çok az bir zaman ya da kabirde çok az bir süre...

53 – 60. ÂYETLER

وَقُلْ لِعِبَادِى يَقُولُوا الَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ ۚ إِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ ۚ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا ۚ كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾ وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ ۚ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ ۚ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِى أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْآنِ ۚ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾

Meâli

53- Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.

54- Rabbiniz, sizi en iyi bilendir. Dilerse size merhamet eder; dilerse sizi cezalandırır. Biz, seni onların üstüne bir vekil olarak göndermedik.

55- Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir. Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık; Davud'a da Zebur'u verdik.

56- (Resûlüm!) De ki: "Allah'ı bırakıp da (ilâh olduğunu) ileri sürdüklerinize yalvarın. Ne var ki onlar, sizin sıkıntınızı ne uzaklaştırabilir, ne de değiştirebilirler."

57- Onların ilahlaştırıp yalvardıkları bu varlıklar da Rablerine - hangisi daha yakın olacak diye- vesile ararlar; O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır.

58- Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız. Bu, Kitap'ta (levh-i mahfuz'da) yazılıdır.

59- Bizi, âyetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, (bu deveyi boğazladılar ve) bu yüzden zalim oldular. Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz.

60- Hani sana: Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz.

Tefsiri

٥٣- ﴿وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا﴾

53- Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.

« وَقُلْ لِعِبَادِى يَقُولُوا الَّتِى هِيَ اَحْسَنُ » **"Kullarıma** -müminlere- **söyle,** -müşriklere kelimenin- **sözün en güzelini** -en yumuşak olanını- **söylesinler."** Onlara en sert ve haşin söz söylemesinler. Onlara sözün en güzeli olan, "Allah size hidayet versin" diye söylemeleridir.

« إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ » **"Sonra şeytan aralarını bozar."** Şeytan aralarına fesat ve bozgunculuk sokar, aralarında problem doğsun diye, birini ötekine saldırtır. **"el-Nezğ"** kelimesi; araya kötülük sokmak, ortalığa şer atmak, insanların arasını bozmak demektir. Talha « يَنْزَغُ » kavlini, kesre hareke ile, « يَنْزِغُ » olarak okumuştur. Her iki okuyuş tarzı da aynı anlamda kullanılmaktadırlar.

« إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا » **"Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır."** Yani onun düşmanlığı açıkça ortadadır.

٥٤- ﴿رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ إِنْ يَشَاْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً﴾

54- Rabbiniz, sizi en iyi bilendir. Dilerse size merhamet eder; dilerse sizi cezalandırır. Biz, seni onların üstüne bir vekil olarak göndermedik.

« رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَاْ يَرْحَمْكُمْ » **"Rabbiniz, sizi en iyi bilendir. Dilerse size** -hidayet kılmak ve sizi hakka muvaffak etmekle- **merhamet eder;"** Yahut da, « الَّتِى هِيَ اَحْسَنُ » kavli, bu cümle ile tefsir olunmuştur, açıklanmıştır. « اَوْ إِنْ يَشَاْ يُعَذِّبْكُمْ » **"Dilerse sizi** -rezil etmekle- **cezalandırır."** Yani onlara bu ve benzeri sözler söylenir. Yoksa onlara, siz cehennemliksiniz, gibisinden onları kızdıracak, onları daha da hırçınlaştırıp kötülüğe sevk edecek sözler söylenmez. Bir önceki ayette geçen, « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ » kavli itiraz cümlesidir. « وَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً » **"Biz, seni onların üstüne bir vekil olarak göndermedik."** Onların amellerini muhafaza eden biri olarak göndermedik. Biz seni, ancak müjdeleyen ve uyaran olarak gönderdik. Onları idare et, ashabına da, on-

larla iyi geçinmelerini, işi idare etmelerini emret.

٥٥- ﴿وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾

55- Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir. Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık; Davud'a da Zebur'u verdik.

« وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ » **"Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir."** Onların durumlarını ve her birinin neye ehil olup olmadıklarını daha iyi bilir.

« وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ » **"Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık;"** Burada bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in diğer peygamberlerden daha üstün olduğuna işaret vardır.

« وَاٰتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا » **"Davud'a da Zebur'u verdik."** Kavliyle de onun üstünlük yönüne delalet etmektedir. Çünkü bizim peygamberimiz bütün peygamberlerin sonuncusudur ve onun ümmeti de ümmetlerin en hayırlısıdır. Çünkü bu, Hz. Davud'un Zebur'unda da böyle yazılıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Andolsun Zikir'den sonra Zebur'da da: 'Yeryüzüne iyi kullarım varis olacaktır' diye yazmıştık." (Hicr,105)

İşte bu ayette sözü edilen salih-iyi kullar ile Hz. Muhammed (s.a.v.) efendimiz ile onun ümmeti denmek istenmektedir. Bu ayette geçen, « زَبُورًا » ismi marife olarak geçmediği halde, az önce mealini verdiğimiz Enbiya,105. ayetinde bu isim, « الزَّبُور » diye marife olarak zikredil miştir. Bu ifade de tıpkı, « العباس » ve «عباس» ile, «الفضل» ve «فضل» gibidir.

٥٦- ﴿قُلِ ادْعُوا الَّذٖينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهٖ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ

وَلَا تَحْوِيلًا ﴾

56- (Resûlüm!) De ki: "Allah'ı bırakıp da (ilâh olduğunu) ileri sürdüklerinize yalvarın. Ne var ki onlar, sizin sıkıntınızı ne uzaklaştırabilir, ne de değiştirebilirler."

« قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ » **"Resûlüm! De ki: "Allah'ı bırakıp da** ilâh olduğunu **ileri sürdüklerinize yalvarın."** İlah diye ileri sürdükleri şeyler de ya meleklerdir, ya da Hz. İsa ve Hz. Uzeyir'dir yahut da bir kısım cinlerdir ki bazı Arap kesimleri onlara tapıyorlardı. Daha sonra cinler İslam dinini kabul ettiler. Ancak onlar bunu bilmediler.

« فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا » **"Ne var ki onlar, sizin sıkıntınızı ne uzaklaştırabilir, ne de değiştirebilirler."** Yani onlara dua edip durun bakalım. Oysa onlar herhangi bir hastalık, fakirlik veya azap gibi şeyleri sizden giderecek, önleyecek değiller, buna güçleri yetmez. Ya da bir durumdan bir başka duruma değiştirebilecek bir güçleri de yoktur.

٥٧- ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴾

57- Onların ilahlaştırıp yalvardıkları bu varlıklar da Rablerine hangisi daha yakın olacak diye- vesile ararlar; Onun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır.

« أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ » **"Onların ilahlaştırıp yalvardıkları bu varlıklar da, - Rablerine hangisi daha yakın olacak diye- vesile ararlar;"** Burada, « أُولَٰئِكَ » mübtedadır. « الَّذِينَ يَدْعُونَ » kavli sıfattır. Yani, ilahlarına dua edip çağıranlar veya onlara kulluk edip ibadet edenler.. « يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ » kavli de bu nun haberidir. Yani bu kim-selerin ilah diye taptıkları o kimseler ve varlıklar da, Allah'a nasıl yakın olabiliriz, diye bir yol, bir vesile arayıp dururular. Vesile, Aziz ve Celil olan Yüce Allah'a yakın olmak, demek-

tir. « أَيُّهُمْ » ise, « يَبْتَغُونَ » kav-linin **vav** harfinden bedeldir. "أي" kelimesi de mevsuledir. Yani, "Onlardan kim Allah'a daha yakındır, diye vesile-yol ararken nasıl olu-yor da yakın olmayandan yardım beklerler?!" Ya da, "Vesile ararlar, ifa-desi, vesile aramaya düşkün ve haristirler manasını tazammun etmek-tedir. Sanki şöyle denilmektedir: "Hangisi Allah'a daha yakındır, diye bu işin üzerine hırsla varırlar, demektir. Bu ise taat ile ve çok çok hayır yapmakla kazanılır.

«وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ» **"Onun rahmetini** -ilah diye kabul ettikleri bu kimseler ve varlıklar da Allah'ın diğer kulları gibi Allah'ın rahmetini **umarlar ve azabından korkarlar."** O halde bunların ilah olduklarını nasıl ileri sürerler ki?

« إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا » **"Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır."** Bırakın sıradan kimseleri, Allah'a yakın olan melekler ve peygamber olarak gönderilmiş olan elçiler bile, kısaca herkesin O'nun azabından sakınmaları daha çok yerine getirilmesi gereken, sakınılması icab eden bir durumdur.

٥٨- وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

58- Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız. Bu, Kitap'ta (levh-i mahfuz'da) **yazılıdır.**

« وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا»

"Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız." Denilmiştir ki helak salih olanlar içindir, azap ise küfürde direnenler içindir.

« كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا » **"Bu, Kitap'ta** (levh-i mahfuz'da) **yazılıdır."**

Mükatil'den rivayete göre demiştir ki: "**Dahhak**'ın kitaplarında bu ayetin tefsiriyle alakalı olarak gördüm. Şöyle ki; "**Mekke**'nin tahribi Habeşliler eliyle olacaktır. **Medine** ise açlıkla helak edilecektir. **Basra** halkı suda boğulmakla, **Kufe** halkı beldeyi Türkler eliyle, **Kuhistan** halkı

yıldırımlar ve yer sarsıntılarıyla cezalandırılacaklardır. **Horasan** halkı çeşitli çalkantılarla, iç çekişmelerle helak edilecek, **Belh** halkına da büyük bir sarsıntı ve ses isabet ederek buranın halkı da bununla olacaktır. **Bedehşan** bölgesi de başka milletlerin akınıyla tarumar edilip cezalandırılacaklar. **Tirmiz** bölgesi halkı da veba salgınıyla yok edilecek. **Sağanyan** ya da **safanyan** bölgesinden ta **İşçird** bölgesine kadar olan bölge halkları da çok feci bir ölüm ile hayatlarına son verilecektir.

Semerkant bölgesi halkının da egemenliğine Benu Kantura –Türkler veya Sudanlılar- halkı son verecektir ve bunlar **Semerkant** halkını en feci ölümlerle hayatlarına son vereceklerdir. Nitekim **Fergana, Şaş, İspicap, Harzem** halklarının sonları da adı geçen Kantura oğullarınca getirilecek. **Buhara** ise zalimlerin çoğunlukla yer aldığı ve zorbaların kol gezdiği bir topraktır. Buranın halkı da kıtlık ve açlık sonucu öleceklerdir. **Merv** bölgesi halkı kum fırtınasıyla karşı karşıya kalacaklar, alim ve abidleri böylece helak olacaktır. **Herat** bölgesi halkı yılanların salgınına uğrayacak, gökten yağmur misali gelen yılanlar bunları yeyip bitirecek. **Nisabur** bölgesi halkı yıldırımlarla, şimşeklerle ve karanlıkla cezalandırı lacak ve çoğu böylece helak olacaklardır. **Rey** bölgesi halkı Taberiye ve Deylem bölgesi halklarının baskınları sonucu ortadan kaldırılacaklardır. **Ermenistan** ve **Azerbaycan** halkları da atların, orduların, yıldırımların ve yer sarsıntılarının baskınları sonucu helak olacaktır. Hemedan ve Deylem halkı buralara girip buraları harabeye dönüştürecekler. **Hulvan** bölgesi halkı da esen sakin bir rüzgar sonucunda, henüz hepsi uykuda iken sabaha maymun ve domuzlara dönüşmüş bir halde uyanacaklardır.

Daha sonra **Cüheyne** kabilesinden çıkan bir adam **Mısır'a** girecektir. Buranın halkına ve **Şam-Suriye, Afrika, Remle** halklarına yazıklar olsun! Bu adam **Beyt-i Makdis'e-Kudüs'e** girmeyecektir.

Sicistan halkına gelince, bunlara da günlerce süren bir kasırga fırtınası isabet eder, sonra da şiddetli bir sarsıntı ve bir ses ile ölecekler, alimleri de orada ölüp gidecektir.

Kirman, Isfahan ve Faris-İran toprakları üzerindeki halklara gelince, onlara da öyle bir düşman saldırıda bulunacak ve öyle dayanılmaz bir ses çıkaracak ki bu sebepten kalpler korku dolacak ve bedenler de ölüp gidecektir."[9]

---

[9] Bu haberi rivayet eden müfessir Mukatil İbn Süleyman'dır. Ancak kendisi yalancılıkla suçlanmıştır. Alıntıları genelde kitap ehlinden yani Yahudi ve Hıristiyanlardan yapar. Anlatıldığına göre kendisi Dahhak ile buluşmamıştır. Bak. Mizanu'l-İ'tidal;4/173

٥٩- ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا﴾

59- Bizi, âyetler (mucizeler) **göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise,** (bu deveyi boğazladılar ve) **bu yüzden zalim oldular. Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz.**

« وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ » **"Bizi, âyetler, mucizeler göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır."** Burada, mucizelerin gönderilmesinden menetmek, alıkoymak ifadesi bir istiare olup terketmek anlamındadır. Ayette geçen ilk, « أَنْ » edatı sılasıyla beraber nasb mahallinde gelmiştir. Çünkü bu, « مَنَعَنَا » kavlinin ikinci mefulüdür. İkinci, « أَنْ » edatı ise sılasıyla birlikte ref' mahallindedir, çünkü, « مَنَعَنَا » kavlinin failidir. Cümlenin takdiri şöyle olmaktadır: "Bizi, mucizeler göndermekten alıkoyan şey, sadece daha önce geçen toplumların bunları yalanlamış olmalarıdır."

Burada sözkonusu edilen ayetlerden ya da mucizelerden murat, Kureyş tarafından istenen Safa tepesinin altına dönüştürülmesi, ölülerin diriltilmesi ve buna benzer talepleridir. Yüce Allah'ın milletler hakkında geçerli olan kanunu şöyledir. Eğer ümmetlerden ya da milletlerden herhangi birisi bir ayet ya da mucize ister de, onların bu isteklerine olumlu cevap verilip mucize gösterildiğinde, buna rağmen iman etmedikleri takdirde, derhal onların köklerinin kazılmasına sebep bir azap gönderilir. İşte buna göre mana şöyledir:

"Onların istedikleri ayetleri ve mucizeleri göndermekten bizi engelleyen şey, önceki toplumlardan örneğin Ad ve Semud kavimleri gibi kalpleri damgalanmış olup da istekleri üzerine gelen mucizeleri yalanlamaları sebebiyle bunların durumları da onların durumlarına benzeyeceğindendir. Eğer istedikleri o ayetler gönderilmiş olsaydı, bunlar da tıpkı adı geçenlerin ayetleri yalanladıkları gibi gelen ayetleri mutlaka yalanlayacaklardı. Bunun üzerine de köklerini kazıyacak azaba da müstahak olurlardı. İşte biz bu nedenle, seni kendilerine peygamber olarak gönder-

diğimiz toplumun işini kıyamet gününe erteledik."

Yüce Allah daha sonra, önceden geçen toplumların istedikleri muci zeleri anlatıyor. Bunun ardından da mucizelerin istekler üzerine gönderildiği halde bunları yalanlamaya kalkışmaları yüzünden de helak edildiklerini gösteren bir ayet-mucize zikrediyor. Bu mucize de Hz. Salih (as)'in dişi devesidir. Çünkü bu kavmin helak ediliş belirtileri onların sınırlarına gelip dayanmıştı. Zira gelip geçen herkes de bunu görüyordu. İşte bunun üzerine Rabbimiz şöyle buyuruyor:

« وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا » **"Nitekim Semûd kavmine,** -istekleri üzerine- **açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, bu deveyi boğazladılar** -buna rağmen nankörce davranıp kafir oldular- **ve bu yüzden zalim oldular."** Yani küfre girdiler

« وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيفًا » **"Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz."** Eğer bununla istenen ayet ya da mucizeler demek isteniyorsa, murat bu ise, mana şöyle olur: "Bu takdir biz onların isteklerine bakarak ayet göndermeyiz. Ancak korkutmak maksadıyla azap için bir öncü haber, bir ileri gözcü olsun diye göndeririz. Eğer buna rağmen korkmazlarsa azap başlarına iniverir." Eğer mucize ya da ayet istekleri bunun dışında bir amaç içinse buna göre mana şöyle olur: "Biz Kur'an ayetleri ve daha başka ayetler gibi mucizeleri sadece ahiret azabıyla korkutmak için göndeririz. « تَخْوِيفًا » mefulün lehtir.

٦٠- ﴿وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِى اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْاٰنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾

60- Hani sana: Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz.

« وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِى اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْاٰنِ » **"Hani sana: Rabbin, insanları**

çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik." Ey Resulüm! Şunu iyice hatırla ki, hani Biz sana vahiyle bildirmiş, senin Rabbin, Kureyş kavmini ilim ve kudretiyle ihata edip kuşatmıştır" diye haber vermiştik. Onların hepsi Onun kabzasındadır. Sakın onlara aldırma ve onları önemseme! Sen işini sürdür, görevine devam et. Sana gönderilen ne ise onu tebliğ et. Ya da Biz seni, Bedir olayından haberdar ederek, Bedir savaşını kazanıp zafer elde edeceksin, diye müjdeledik. İşte bu, şu kavlin manasıdır: "**O Topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır.**"**(Kamer, 45)** Ve bir de şu kavlin manasıdır: "**(Resulüm! Her türden ve renkten) kafirlere de ki: "Pek yakın bir gelecekte siz yenilecek ve** (kıyamet gününde) **cehennem de de toplanacaksınız. Gidip ebedi olarak kalacakları o yer ne kötü bir yerdir.**" **(Al-i İmran,12)**

Bu ayetlere dikkat edilirse, Rabbimiz ileride olabilecek şeyleri adeta olmuş ve sonucu da görülmüş gibi bildirmektedir. Bu bakımdan, « أَحَاطَ بِالنَّاسِ » "**İnsanları çepeçevre kuşatmıştır**" diye buyurmuştur. Bu da Onun haber verdiği şeyler gibi ilahi kanun yani sünnetullah gereği gerçekleşecektir. Belki de Yüce Allah, Resulüne rüyasında o savaş alanlarını da göstermiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) Bedir'e vardığın da: "***Allah'a yemin ederim ki sanki ben topluluğun savaş alanını görür gibiyim***" diyordu. Allah Resulü (s.a.v.) eliyle yeri işaret ederek: "***İşte şurası filancanın düşeceği-öldürüleceği yerdir***" diye işaret ediyordu.[10]

Ancak Kureyş topluluğu da Allah Resulü (s.a.v.)'e Bedir savaşıyla alakalı olarak vahyedilen şeyleri ve rüyasında onların öldürülüp yıkılacağı yerlerin kendisine gösterildiğini" duymuşlar ve bunu, eğlenerek, alay ederek aralarında konuşuyor ve yine alaylı bir şekilde eğer bunlar olacaksa hemen oluversin diye acele ile, bir an önce olmasını istiyorlardı. Çünkü buna inanmıyorlardı. Onlar bu mucizevi gerçeklerle alay ediyorlardı.

«وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْاٰنِ» "**Kur'an'da lânetlenen ağacı**" kavli de, "**Kur'an'da lânetlenen ağacı da ancak insanlara bir imtihan olsun için yarattık**" demektir. Çünkü müşrikler, "**Şüphesiz Zakkum ağacı, günahkarların yemeğidir.**" **(Duhan, 43-44)** ayetini duydukları zaman, bunu

[10] Müslim, H.1779

alay konusu edinmişlerdi ve şöyle diyorlardı: "Muhammed, cehennemin taşları yakacağını ileri sürüyor ve ardından da, orada ağaç biteceğinden söz ediyor." İşte böylece alay edip duruyorlardı. Oysa Allah'ı gerektiği gibi takdir etmediler, tanımadılar. (6/91). Çünkü müşrikler ve kafirler bunu söylerlerken, böyle bir şeyin mümkün olamayacağından söz ediyorlardı. Yani ateşin ağacı yakmaması olacak iş değildir. Ağaç yanmaktan imtina edemez, Allah böyle bir şeyi yapamaz. Kısaca Allah, ateşin yakmaması mümkün olmayan ve her halükarda yanacak türden bir şeyi yanmaz hale getiremez diye konuşuyorlardı. Oysa Türk beldelerinde yaşayan ve ateşte dolaşıp yanmayan Semender-Semendel denen bir tür kurbağa ya da canlı var ki, bunun tüyünden mendil elde edilir ve bu mendil kirlendiğinde ateşe atılır, üzerindeki kir yanar ve fakat mendile bir şey olmaz. Ateşin bunun üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Nitekim devekuşunun kor halinde ateşi yuttuğunu ve fakat bunun ona bir zarar vermediğini görebilirsin. Nitekim her bir ağaçta bir ateş yaratılmıştır ama bu ateş onu yakmaz. Dolayısıyla ateşte-cehennemde de, ateşin onu yakmayacağı bir ağacın yaratılması da caizdir, olabilirdir.

Mana şöyledir: Ayetler veya mucizeler ancak kulları uyarmak ve korkutmak için gönderilirler. İşte bunlar yani Mekke Müşrikleri de dünyadaki azap ile korkutulmuşlardır. Bu da Bedir gününde öldürülmeleridir ve ayrıca ahiret azabıyla korkutulmalarıdır ki bu da zakkum ağacıdır. Ancak onlara bu bir etki sağlamadı. Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu:

« وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ طُغْيَانًا كَبِيرًا » **"Biz onları** -dünya ve ahiret korkularıyla- **korkuturuz da, bu** -korkutma- **onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz."** Şimdi durumları bu olan bir topluluk, kendilerine gönderilmesini istedikleri ayetlerin gönderilmesi üzerine nasıl korkabilirler ki? İnkar iliklerine işlemiştir.

Söylendiğine göre **rüyadan** kasıt **İsra** olayıdır. **Fitneden** kasıt ise, bu olayları büyüterek, olamazlığını kabul ederek **dinden dönmek, irtidat etmektir.** Burada aynı zamanda, "İsra olayı rüyada olan bir durumdur" diyenlerin, o uyanık halinde olmuştur diyenlerin görüşlerine de bir bağlantı kurulmaktadır. Buna da bir taalluku bulunmaktadır. Bir de rüya rüyet yani görmekle tefsir olunmuştur. Buna rüya diye isim vermesi, onu yalanlayanların sözü üzerinedir. Çünkü bunlar: "Belki de bu, senin görmüş olduğun bir rüyadır" diyorlardı. Bu, onların böyle bir durumu uzak

bir şey olarak görmeleri sebebiyledir. Yani bu, tıpkı kafirlerin eşyayı kendi açılarından isimleriyle adlandırmaları gibi bir durumdur. Örneğin şu ayetteki ifade gibi: "**İbrahim onların ilahlarının-putlarının yanına vardı.**" **(Saffat,91)** Dikkat edilirse Hz. İbrahim müşriklerin ifadeleriyle, "Onların ilahları.." diye söylüyor. Çünkü onlar, kendi kafalarınca putlara ilah adını koymaktadırlar. Yine, "**Nerede benim ortaklarım**" kavli gibi. **(Nahl,27)**

Ya da sözkonusu rüya Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'ye gireceğine dair olan rüyasıdır. Fitneden kasıt Hudeybiye'de meydana gelen durumdur. Eğer, Kur'an'da zakkum ağacının lanetlendiği yoktur, diye sorarsan, sana cevap olarak şöyle derim: "Bu ağaçtan yiyecek olan lanetlenmiş kimseler demektir ki bunlar da kafirlerdir." Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır:

"Sonra siz ey sapıklar, yalancılar! Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı ondan dolduracaksınız." (Va**kıa, 51-53)**

Burada oraya gireceklerin lanetleneceklerini mecazi bir anlamda nitelemektedir. Çünkü Araplar hoşlanmadıkları zararlı olan her yiyeceğe lanetli anlamında melun demektedirler. Çünkü lanet, Allah'ın rahmetinden uzak olmaktır. Lanet ise, cehennemin en alt tabakasında ve onun temelinde yer alan ve rahmetten de uzak olan en uç noktadır.

61. – 69. ÂYETLER

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ۚ ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَأَيْتَكَ هٰذَا الَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُٓ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ۖ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾ رَبُّكُمُ الَّذِى يُزْجِى لَكُمُ الْفُلْكَ فِى الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۖ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِى الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ۖ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ۙ ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ۙ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

Meâli

61- Meleklere: Âdem'e secde edin! demiştik. İblis'in dışında hepsi secde ettiler. İblis: "Ben, dedi, çamurdan yarattığın bir kimseye secde mi ederim!"

62- Dedi ki: "Şu benden üstün kıldığına da bir bak! Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!"

63- Allah buyurdu: Git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir. Tam bir ceza!

64- Onlardan gücünün yettiği kimseleri dâvetinle şaşırt; süvarilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ; mallarına, evlâtlarına ortak ol, kendilerine vaadlerde bulun. Şeytan, insanlara, aldatmadan başka bir şey vâdetmez.

65- Şurası muhakkak ki, benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter.

66- (Kullarım!) Rabbiniz, lütfuna nâil olmanız için denizde gemileri sizin için yüzdürendir. Doğrusu O, sizin için çok merhametlidir.

67- Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, Ondan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, (yine eski halinize) dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür.

68- Onun, sizi kara tarafında yerin dibine geçirmeyeceğinden, yahut başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız.

69- Yahut O'nun, sizi bir kez daha oraya (denize) gönderip üzerinize bir kasırga yollayarak, inkâr etmiş olmanız sebebiyle sizi boğmayacağından emin misiniz? Sonra, bundan dolayı kendinize (intikamınızı almak için) bizi arayıp soracak bir destekçi de bulamazsınız.

Tefsiri

٦١- ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْلِيسَ ۜ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا﴾

61- Meleklere: Âdem'e secde edin! demiştik. İblis'in dışında hepsi secde ettiler. İblis: "Ben, dedi, çamurdan yarattığın bir kimse-

ye secde mi ederim!"

« وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا » **"Meleklere: Âdem'e secde edin! demiştik. İblis'in dışında hepsi secde ettiler. İblis: "Ben, dedi, çamurdan yarattığın bir kimseye secde mi ederim!"**

Ayetteki, «طِينًا » kelimesi temyizdir. Yahut da mevsulden haldir. Buna etki eden amil de, « ءَاَسْجُدُ » kavlidir. Yani, **"O bir çamurdan olduğu halde ben mi ona secde edeceğim?"** demektir. Yani aslı çamurdan olan.

٦٢- ﴿ قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذٖى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُٓ اِلَّا قَلٖيلًا ﴾

62- Dedi ki: "Şu benden üstün kıldığına da bir bak! Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!"

« قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذٖى كَرَّمْتَ عَلَىَّ » **"Dedi ki: "Şu benden üstün kıldığına da bir bak!"** Mana şöyledir: İblis dedi ki, şu benden üstün olarak yarattığın varlıktan bir haber ver hele, neden dolayı onu benden üstün olarak yarattın? **"Ben ondan daha hayırlı ve üstünüm. Çünkü Sen beni ateşten yarattın onu da çamurdan yarattın." (Sad,76)** konuşmanın devamı niteliğinde olan ayetin bu kısmı burada ihtisar yani cümleyi kısa tutmak maksadıyla hazfedilmiştir. Çünkü zaten öncesi mananın gelişinin böyle olduğunu göstermektedir, bu bakımdan buna yer verilmemiştir. Bu ayette « اَرَاَيْتَكَ » kavlinde yer alan **"Kef"** harfinin iraptan mahalli yoktur. Sadece tekit olarak hitap maksadıyla zikredilmiştir. « هٰذَا » ise mefulün bihtir. Sonra şöyle sözüne başlamıştır:

« لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُٓ اِلَّا قَلٖيلًا » **"Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında** -ki onlar da ihlas sahibi olan kimselerdir-, **onun neslini kendime bağlayacağım!"** Denildiğine göre her bin kişiden bir kişidir. Ancak melun İblis bunu,

bildirilme yoluyla öğrenmişti. Ya da İblis Ademoğullarının şehevi duygu lara sahip kimseler olarak yaratıldıklarını görmüştü, biliyordu. İşte bunun için öyle söylemişti. Kufe kırat okulu imamları ve İbn Amir, « أَخَّرْتَنِ » kavlini ayette görüldüğü gibi "Y" harfi olmaksızın okumuşlardır. « لَئِنْ » deki lam harfi mahzuf olan kasem içindir.

٦٣- ﴿ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا ﴾

63- Allah buyurdu: Git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir. Tam bir ceza!

« قَالَ اذْهَبْ » **"Allah buyurdu: Git!"** Burada geçen, **"git"** ifadesi, **gelmenin** karşıtı olan **git** demek değildir. Ancak bu, şu anlama gelmektedir: "Önünden geleni ardına bırakma, rezil biri olarak seçtiğin bu rezilce işi yapmanda serbestsin, sana süre tanınmıştır. Bundan sonra Yüce Allah, onun bu kötü seçimini seçenlerin sonlarının nereye varacağını da şöyle buyurarak zikretmektedir:

« فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا » **"Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir. Tam bir ceza!"** yani öyle bir ceza ki ne ceza!

Aslında burada, « جَزَآؤُكُمْ » yani "sizin ya da hepinizin cezası" ifadesi yerine, « جَزَآؤُهُمْ جَزَآؤُكَ » denmeliydi, Çünkü takdiri böyledir. Yani, "Onların ve senin cezan..." Daha sonra muhatap ifadesi gaip ifadesine baskın gelmekle, « جَزَآؤُكُمْ » diye buyuruldu.

« جَزَآءً مَوْفُورًا » kavli, gizli olan, « تُجَازَوْنَ » ile mansub kılınmıştır.

٦٤- ﴿ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴾

64- Onlardan gücünün yettiği kimseleri dâvetinle şaşırt; süvarilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ; mallarına, evlâtlarına ortak ol, kendilerine vaadlerde bulun. Şeytan, insanlara, aldatmadan başka bir şey vâdetmez.

« وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ » **"Onlardan gücünün yettiği kimseleri dâvetinle** -vesvese vermekle, şarkılar ve nağmelerle, çalgılarla- **şaşırt;"** Onları basite al, onları yoldan kaydır. « اِسْتَفَزَّهُ » kelimesi, birini hafife almak, basite indirmek demektir. "**el-Fezz**" kelimesi de, hafif ve basit manasına gelir.

« وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ » **"Süvarilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ;"** Yani fesat ehli, bozguncu bütün atlıların ve piyadelerinle onları toplayıp şamataya boğ, demektir.

Ayette geçen, « خَيْل » kelimesi atlılar, süvariler, motorize guruplar manalarına gelir. « رجل » kelimesi de, yaya olarak yürümenin, piyade olmanın çoğul ismidir yani ism-i cemidir. Bunun benzeri de, « اَلرَّقْب » ve « اَلسَّاهب » kelimeleridir. Kıraat imamlarından Hafs « رَجِلِكَ » kavlini burada görüldüğü gibi okumuştur. Yani fail manasında **feilen** olarak... tıpkı «تعب» ve «تاعب» gibi. Yani sen piyadelerini toplayarak saldır, üzerlerine üzerlerine var, manasındadır. Çünkü bu, aslında işleri toparlamak noktasında gücünü en son raddeye kadar ortaya koymak demektir. Yani atları-süvarileri yayaları ya da piyadeleri... Yine bu hususta, burada sözü edilenler, İblise ait atılar ve yayalardır, diye denilmesi de caiz görülmüştür.

« وَشَارِكْهُمْ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ » **"Mallarına, evlâtlarına ortak ol,"** Zeccac diyor ki: Mal ve çocuk konusunda her masiyette İblis onların bu hususta ortağıdır. Örneğin faiz, haram kazanç, Bahire, Saibe adıyla hayvanların haram kılınması gibi (Bak. Maide suresi ilgili ayet). Fasıklık yollarında harcama yaptırtmak, israf ve savurganlığa yönlendirmek, zekat vermelerine mani olmak gibi her konuda onların ortağıdır. Haram yollardan çocuklara sahip olmak, çocuklarına Abduluzza ve Abduşşems gibi put isimlerini vermek..

« وَعِدْهُمْ » **"Kendilerine vaadlerde bulun."** Onları yalan vaatlerle, ilahlarınız size şefaatçı olacak türünden uydurmalarla, Allah'a karşı soylu neseplerle üstünlük taslamak türünden palavralarla, dünyayı ahirete ter-

cih ettirmekle ve benzeri vaatlerle yoldan saptırır.

« وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلاَّ غُرُورًا » **"Şeytan, insanlara, aldatmadan başka bir şey vâdetmez."** Yani hata ve yanlış olan şeyleri doğru imişler gibi süslü ve cazip ifadelerle bir vehim verdirmek suretiyle yoldan çıkarmaktan başka bir şey söz veremez.

٦٥- ﴿إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلاً﴾

65- Şurası muhakkak ki, benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter.

« إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ » **"Şurası muhakkak ki, benim** ihlâslı ve salih **kullarım üzerinde senin** -imanlarını değiştirmek gibi hiçbir gücün ve- **hiçbir ağırlığın olmayacaktır."** Ancak onlara İsyanı ve masiyeti süslü, cazip gösterebilirsin.

« وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلاً » **"Onları koruyucu olarak Rabbin yeter."** Onları senden korumak ve istiaze yoluyla senden uzaklaştırmak için onlar Rablerine dayanıp güvenirler, O'na tevekkül ederler. Bunların tümü tehdit içeren ve bu gibi durumlarda cezalandırılmayı kapsayan emirlerdir. Ya da bu, bir aşağılamadır ki, yani bunlardan hiçbir şeyle mülkümü ihlal edecek değilsin.

٦٦- ﴿رَبُّكُمُ الَّذِى يُزْجِى لَكُمُ الْفُلْكَ فِى الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾

66- (Kullarım!) Rabbiniz, lütfuna nâil olmanız için denizde gemileri sizin için yüzdürendir. Doğrusu O, sizin için çok merhametlidir.

« رَبُّكُمُ الَّذِى يُزْجِى لَكُمُ الْفُلْكَ فِى الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا » **"Kullarım! Rabbiniz, lütfuna nâil olmanız** -ticaret yaparak kar elde etmeniz- **için denizde gemileri sizin için yüzdürendir** -ve yüzdürmeyi kolaylaştırandır-. **Doğrusu O, sizin için çok merhametlidir."**

٦٧- ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِى الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلاَّ إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّيكُمْ

إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴾

67- Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, Ondan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, (yine eski halinize) **dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür.**

« وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ » **"Denizde başınıza bir musibet geldiğinde,"** boğulma korkusuyla yüz yüze geldiğinizde « ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ » **"O'ndan** -Allah'tan- **başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider."** Olaylarınızda, iş ve durumlarınızda kendilerini çağırıp durduğunuz vehminiz sebebiyle peşlerinden koşup dua ile çağırdıklarınız hep ortadan kaybolup gidecekler. Yalnızca O yani Allah kalır. Artık öyle bir anda Allah'tan başkasına yakarıp durmazsınız. Ya da, "kendilerine dua edip imdatlarını istediğiniz tüm ilahlarınız sizden uzaklaşıp gidecek, yok olacaktır. Ancak umut beklediğiniz tek varlık ve yegane zat olarak Yüce Allah'ı arayacak, O'ndan imdat isteyeceksiniz. Yani burada istisna munkatı istisna olarak değerlendirildiğinde mana böyle olur.

« فَلَمَّا نَجَّيكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ » **"O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, yine eski halinize dönersiniz."** Yani kurtulduktan sonra, bundan önceki samimi yakarışlarınızı bırakınız.

« وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا » **"İnsanoğlu çok nankördür."** Yani kafir olan kimseler nankördürler..

٦٨- ﴿أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴾

68- O'nun, sizi kara tarafında yerin dibine geçirmeyeceğinden, yahut başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız.

« أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا » **"O'nun, sizi kara tarafında yerin dibine geçirmeyeceğinden,** -kurtulduğunuza- **emin misiniz?"** Ayetin başında yer alan « أَفَأَمِنْتُمْ » kavlindeki **hemze** inkar anlamındadır. **"F"** harfi ise, mahzuf olan bir kelime üzerine matuf-

tur. Yani bu, "siz, kurtulup güvende olduğundan emin mi oldunuz ki, bu hal sizi O'ndan yüz çevirmeye sevk ediyor" demektir. « جَانِبَ » kelimesi, « يَخْسِفَ » fiiliyle mansub mefulün bihtir. Bu tıpkı Rabbimizin şu "فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الاَرْضَ" (Kasas,81) kavlinde geçen, «الْاَرْضَ» kelimesi gibidir. « بِكُمْ » ise haldir. Mana ise: **"Kara tarafından yerin dibine geçirmeyeceğinden.."** Yani siz o karanın üzerinde iken bulunduğunuz o kara parçasını alt-üst etmeyeceğinden..." demektir.

İşin özeti şudur ki dünyanın her tarafı O'nun kudretinde eşittir. O'nun kudreti her tarafta caridir, geçerlidir. Bu yerler ister kara parçaları olsun, ister denizler olsun asla farketmez. Hepsi de helak sebeplerinden birer sebeptirler. Yoksa sadece denizlerin bulunduğu yerler ve taraflar tehlikelidir, helak edicidir, anlamında değildir. Oysa denizlerde boğulma tehlikesinin yanında kara parçalarında da yere batma, yerin dibine geçme durumu vardır. Çünkü, «خسف» kelimesi toprağın altına gömülüp kaybol maktır. Boğulma olayı ise suyun altında boğulup yok olmaktır. Oysa akıllı kimseye düşen görev, Allah'a karşı olan korkusunu her tarafta ve her yerde, karada olsun, denizlerde olsun eşit olarak tutmasıdır. Birinde güvence var, diğerinde yok demek değildir. Kısaca her nerede olursan ol, Allah korkusunu unutma.

« اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا » **"Yahut başınıza taş yağdırmayacağından..."** « حَاصِبًا » kelimesi taş savuran rüzgar, kasırga ve taş yağmuru anlamlarına gelir. Yani rüzgar ile sizi taşlamak... Yani eğer ayaklarınızın altındaki yerleri yerin dibine geçirmekle size bir felaket ve helak vermese bile, kesinlikle göndereceği bir rüzgar sayesinde üzerinize taşlar yağdırmaktan kendinizi güvencede mi sanıyorsunuz?

« ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا » **"Sonra kendinize** -sizden bela ve felaketleri, musibetleri önleyecek- **bir koruyucu da bulamazsınız."**

٦٩- ﴿اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا﴾

69- Yahut O'nun, sizi bir kez daha oraya (denize) **gönderip üze-**

rinize bir kasırga yollayarak, inkâr etmiş olmanız sebebiyle sizi boğmayacağından emin misiniz? Sonra, bundan dolayı kendinize (intikamınızı almak için) **bizi arayıp soracak bir destekçi de bulamazsınız.**

« اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ » **"Yahut O'nun, sizi bir kez daha oraya, denize gönderip üzerinize bir kasırga yollayarak, inkâr etmiş olmanız sebebiyle sizi boğmayacağından emin misiniz?"** Yoksa siz, yeniden sizi oraya, denizlere gönderecek güçlü nedenler var ederek ve oradan bolca gerek duyduğunuz ihtiyaçlarınızı sağlayıp tekrar dönmenizden, kendisinden daha önce kurtulup karaya çıkmakla yüzçevirip unuttuğunuz o denizlerde, sırf sizden intikam almak maksadıyla yeniden yolculuk yaptırtarak üzerinize bir kasırga, bir rüzgar fırtınası gönderip şiddetli bir ses ile veya gemilerinizin direklerini kırarak siz, inkar ettiğiniz ve nankörlükte bulunduğunuz nimetler sebebiyle orada boğulmaktan kendinizi güvencede mi sandınız? **Kasifli** rüzgar demek, şiddetli ses ve gürültü çıkaran, gemilerin direklerini kıran, gemilerin alabora olmasına neden olan çok şiddetli kasırga demektir. Nimetlere karşı nankörlük etmeleri ise, sizi kurtardığımız zaman yüz çevirip Bizi unutmanız ve eski durumunuzu sürdürmenizdir.

« ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا » **"Sonra, bundan dolayı kendinize intikamınızı almak için bizi arayıp soracak bir destekçi** -bir yardım isteyeceğiniz bir kimse- **de bulamazsınız." Bu, tıpkı,** « فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ » **(Bakara,178)** kavli gibidir. Yani talep ve istekte bulunabilecekleri bir kimseyi de... demektir. Mana şöyledir: "Biz, onlara yapacağımızı yaparız. Sonra da onlar, bizim onlara yaptıklarımızdan ötürü öç almak maksadıyla bize karşı bir sorgulama yapacak, bizim tarafımızdan yapılanlara karşı bir intikam alacak birilerini de bulamazsınız." Bu adeta Rabbimizin şu kavline benzer: « وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا » **(Şems,15)**

Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Ebu Amr, « اَنْ نَخْسِفَ » , « اَوْ نُرْسِلَ» , « اَنْ نُعِيدَ » , « فَنُرْسِلَ » ve « فَنُغْرِقَ » kelimelerini burada verdiğimiz gibi hepsini **nun** harfiyle okumuşlardır.

70. – 77. ÂYETLER

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً ﴿٧٠﴾ يَوْمَ
نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولٰئِكَ
يَقْرَؤُنَ كِتَابَهُمْ وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهِ أَعْمٰى
فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ أَعْمٰى وَأَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٧٢﴾ وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ
عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذًا لاَتَّخَذُوكَ
خَلِيلاً ﴿٧٣﴾ وَلَوْلاَ أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلاً
﴿٧٤﴾ إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ
عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ
مِنْهَا وَإِذًا لاَ يَلْبَثُونَ خِلاَفَكَ إِلاَّ قَلِيلاً ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا
قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلاَ تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلاً ﴿٧٧﴾

Meâli

70- Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları) ile karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.

71- Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağımız o günde kimlerin amel defteri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okuyacaklar.

72- Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır.

73- Müşrikler, sana vahyettiğimizden başka bir şeyi yalan yere bize isnat etmen için seni, nerdeyse, sana vahyettiğimizden saptıracaklar ve ancak o takdirde seni candan dost kabul edeceklerdi.

74- Eğer seni sebatkâr kılmasaydık, gerçekten, nerdeyse onlara birazcık meyledecektin.

75- O zaman, hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık; sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.

76- Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar.

77- Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki kanun (da budur.) Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.

Tefsiri

٧٠- ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِى اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً﴾

70- Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) **karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yaratıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.**

« وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِى اٰدَمَ » **"Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık."** İnsana verdiğimiz akıl, konuşma, yazı yazma, güzel şekil ve suret, normal bir boy, hem dünya ve hem ahiret işleriyle ilgilenme, başkalarına egemen olma, eşyanın onun emrine verilmesi ve elleriyle yemek yemesi gibi özelliklerle üstün ve saygın kıldık.

Harun Reşit'ten rivayete göre: "Kendisi bir yemek ziyafeti hazırlatır. Yemek için kaşık istetir. Bu sırada İmam Ebu Yusuf da oradadır. İmam Ebu Yusuf bunun üzerine Harun Reşid'e şöyle der: Senin deden İbn Abbas'ın -Allah ondan razı olsun- tefsirinde, Yüce Allah'ın « وَلَقَدْ

« وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ » kavli şöyle tefsir edilmiştir: Biz onlara parmaklar verdik, onlar parmaklarıyla yemek yerler. Bu arada kaşıklar getirilir, ancak o kabul etmez ve yemeği parmaklarıyla-elleriyle yer."

« وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ » **"Onları,** çeşitli nakil vasıtaları **ile karada** -karada hayvanlarla ve diğer araçlarla- **ve denizde** -gemilerle- **taşıdık;"** « وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ » **"kendilerine güzel güzel rızıklar verdik;"** türlü tat ve lezzette rızıklar verdik ya da ellerinin kazancıyla çeşitli rızıklar sunduk, « وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا » **"yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık."** Yani hepsine... Bu tıpkı, **"Ve Ekseruhum kazibun" (Şuara,223)** kavli gibidir. Hasan Basri de: "Yani onların hepsini, demektir" demiştir. Yine, **"Ve ma Yettebiu ekseruhum illa zannen" (Yunus,36)** kavli gibi. Keşşaf tefsirinde, "ekser-çoğu" kelimesinden murat hepsinden, tümünden demektir, diye zikredilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivayet olunmuştur:

"Allah katında mümin kimse meleklerden daha saygın ve daha üstündür."[11]

Çünkü bunun böyle olma nedeni, melekler sadece ve sadece taat için yaratılmışlar, görevleri budur. Onlarda akıl var ama şehvet olayı yani erkeklik ve dişilik yoktur. Hayvanlarda ise akıl yok fakat şehvet vardır. Oysa Ademoğlunda bunun her ikisi de vardır. Kim aklını şehvetine baskın kılar, aklını şehvetten önde tutarsa, bu kimse meleklerden daha üstündür. Kim de şehvetini öne çıkarıp aklını bastırır ve akla göre hareket etmezse o kimse de hayvanlardan daha kötüdür. Çünkü Yüce Allah bütün bunları insanlar için yaratmıştır ve insanı da kendi nefsi için yaratmıştır.

٧١- ﴿يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَؤُنَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا﴾

71- Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağımız o günde kimlerin amel defteri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okuyacaklar.

---

[11] Bak. İbn Mace,3947

« يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ » **"Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağımız o günde"** Ayetteki, « يَوْمَ » kelimesi, «اذكر» fiiliyle mansubtur. «بِإِمَامِهِمْ » kavlindeki "B" harfi ise,hal içindir. Cümlenin takdiri şöyledir: **"O günde herkesi önderleriyle, liderleriyle bir arada, karışık olarak çağırırız."** Yani Peygamberlerden kimi kendilerine örnek edinmişler, dinde kimi öncü kabul etmişler, ya da hangi kitaba veya dine mensuplar ise o kimselerle ve mensubu bulundukları inançlarıyla çağrılacaklardır. Örneğin; Ey filan kimsenin tabileri! Ey Filan dinin mensupları veya ey şu kitabın sahipleri gibi kendilerine seslenilecektir. Denilmiştir ki, herkes amellerinin kitabı, amel defterleriyle çağrılacaktır. Örneğin, ey Hayır işleyen kitabın sahibi, ey kötülük işleyen defterin sahibi, gibi.

« فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَؤُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا » "-Bu çağrılanlardan-**kimlerin amel defteri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak** -sevaplarından en basit bir şey de bile bir eksiltme yapılmaksızın- **amel defterlerini okuyacaklar."** Ayette kafirler zikredilmedi, çünkü onların kitapları ya da amel defterleri sol taraflarından verilecektir. Nitekim bundan sonraki ayette de buna işaret edildiğinden ayrıca bunları zikretmeye gerek duyulmamıştır.

Ayrıca ayette, « أُولَٰئِكَ » denmiş olması, « مَنْ » edatının çoğul manasında olması sebebiyledir.

٧٢- ﴿ وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴾

72- Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır.

« وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ » **"Bu** dünyada **kör olan kimse ahirette de** -aynen- **kördür; üstelik** -körlerden de öte- **iyice yolunu şaşırmıştır."** Yani yolca onlardan da sapıktır. Ayette kör ifadesine yer verilmiş olması, basiretleri kapalı olan idrak yoksunu kimselerden istiaredir. Çünkü duyu organları dengesiz olan, bozulan, bu sebeple de kurtuluş yolunu bulamayanlar için bir istiaredir. Bunların dünyadaki körlükleri, ders alma ve ibret çıkar özelliklerini kaybetmiş olma-

ları demektir. Ahirette ki körlükleri ise, orada gerçeği görüp doğru yola yönelmelerinin kendilerine bir yararının olmayacağıdır. Ayrıca bu ayette geçen ahiret körlüğü yani ikinci körlük, birincisine göre daha fazla bir körlüktür. Çünkü burada geçen ikinci « أَعْمَى » kelimesi sıfat anlamında olmayıp ismi tafdildir. Bunun da kanıtı, « وَأَضَلُّ » kavlinin atfedilmiş olmasıdır. Nitekim kırat imamlarından Ebu Amr birince « أَعْمَى » kelimesini imaleli olarak okumuş ve ikincisini de **Tefhim** ila yani vurgulamak, kuvvetle seslendirmek suretiyle okumuştur. Çünkü **Ef'aluttafdil** denilen kelimelerin tamamı, « مِنْ » ile gelir. Dolayısıyla bundaki elif harfi, kelime ortasında gelmiş hükmündedir ve bu bakımdan da imale kabul etmez. Oysa birincisine bir şey taalluk etmemiştir ve bunun elifi, tarafta yani sonda gelmiştir bu itibarla da imaleye kalblonmuştur. Ancak Hamza ile Ali Kisai her iki « أَعْمَى » kelimesini de imaleli olarak okumuşlar, diğerleri ise her ikisini de tefhim ile yani vurgu yapmakla okumuşlardır.

Kureyş topluluğu Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, rahmet ayetini azaba, azap ayetini de rahmete dönüştür ki biz de sana iman edelim demeleri üzerine işte şimdiki okuyacağımız ayet inmiştir.

٧٣- ﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا﴾

73- Müşrikler, sana vahyettiğimizden başka bir şeyi yalan yere bize isnat etmen için seni, nerdeyse, sana vahyettiğimizden saptıracaklar ve ancak o takdirde seni candan dost kabul edeceklerdi.

« وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ »

"**Müşrikler, sana vahyettiğimizden** -emirlerimizden, nehiylerimizden, vadimizden ve vaidimiz-tehdidimizden- **başka bir şeyi yalan yere** -bizim söylemediğimiz bir şeyi aleyhimizde senin söylemen için- **bize isnat etmen için** -yani vadi tehdit olarak, tehdidi de vaat olarak göstermeni istedikleri için- **seni, nerdeyse, sana vahyettiğimizden saptıracaklar**"

Ayetin başındaki « إِنْ » harfi şeddeli halinden hafifletilmiş halidir.

« لَيَفْتِنُونَكَ » kavlinde bulunan **lam** harfi ise, bununla nefi yani olumsuzluk manasına gelen « إِنْ » harfinden ayırdetmek içindir. Mana ise şöyledir: "Durum neredeyse seni ... den saptıracak bir hale gelmişti." Yani aldatmak suretiyle seni baştan çıkaracaklar, ayartacaklardı.

« وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا » **"Ve ancak o takdirde seni candan dost kabul edeceklerdi."** Yani sen onların isteklerine boyun eğmiş olsaydın, işte bu takdirde seni kendileri için candan dost kabul edeceklerdi. Sen de onlara dost olsaydın, mutlaka benim dostluğumdan çıkardın, dostluğumu kaybederdin.

٧٤- ﴿وَلَوْلَآ أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا﴾

74- Eğer seni sebatkâr kılmasaydık, gerçekten, nerdeyse onlara birazcık meyledecektin.

« وَلَوْلَآ أَنْ ثَبَّتْنَاكَ » **"Eğer seni sebatkâr kılmasaydık,"** Şayet Bizim seni kararlı, sabit kılmamız ve korumamız olmasaydı, « لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا » **"gerçekten, nerdeyse onlara birazcık meyledecektin."** Neredeyse birazcık onların tuzaklarına meyledip o tuzağa düşüverecektin. Bu ifade, Yüce Allah'ın peygamberini gayrete getirmesi ve onun kararlılığını önemini göstermesi içindir.

٧٥- ﴿إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا﴾

75- O zaman, hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık; sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.

« إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ » **"O zaman,** -Eğer sen onlara en basit anlamda bir eğilim, bir yaklaşım içine girseydin- **hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık;"** Ayetteki, « لَأَذَقْنَاكَ » ahiret ve kabir azabı anlamındadır. Bu her iki azabı

da katlayarak sana tattırırdık. Çünkü bulunduğun konum, saygınlık ve peygamberliğin bakımından suçun çok büyük olurdu. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "**Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayasızlık yaparsa, onun azabı iki katına çıkarılır." (Ahzab,30)** Peygamber hanımları için durum böyle olunca, acaba müşriklere basit anlamda meyledecek bir peygamber hakkında durum nasıl olur? Onu da siz değerlendirin, demek isteniyor.

Sözün özü şöyledir: "**Sana mutlaka hem hayatın ve hem ölümün azabını tattırırdık.**" Çünkü azap iki türdür. Bunlardan biri ölümle gelen azaptır ki bu kabirde sözkonusudur. Diğeri de ahiret azabıdır ki, bu da cehennem ateşi azabıdır. Azabın kat kat yani, «ضعف» kelimesiyle nitelenmiş olması Rabbimizin şu kavlindeki gibidir: "**Rabbimiz! Şunlar var ya, işte asıl bizi yoldan çıkaranlar, saptıranlar onlardır. Bu bakımdan onların ateşteki azabını fazlasıyla kat kat olarak ver!" (A'raf,38)**

Burada sanki sözün aslı şudur: "**Mutlaka sana henüz hayatta iken kat kat bir azap tattırırdık ve bir de ölümden sonra kat kat bir azap tattırırdık.**" Daha sonra mevsuf hazfedilmiş, sıfat onun yerine geçirilmiş ya da ikame edilmiştir. Bu da, «ضعف» kelimesidir. Daha sonra, sıfatın mevsufa izafet şeklinde bu izafe olunmuştur.

Böylece, « ضعف الحيوة وضعف الممات » denmiştir. Aynı zamanda, « ضعف الحيوة » kavliyle dünya hayatının azabı da muradolunmuş olabilmesi de caizdir. « ضعف الممات » kavliyle de, hemen ölümü izleyen kabir azabı ve cehennem ateşi azabı kasdolunmuş olabilmesi de caizdir. Ayrıca bir önceki ayette tuzak kurulmasından ve bunun azlığından söz edilmiş olması, bunu ise her iki dünyada da kat kat şiddetli azap ile tehdit olarak izlemesi, şuna delildir: Çirkin ve kötü olan bir şeyin çirkinliği ve kötülüğü, onu işleyenin durumunun büyüklüğüne, makam ve konumuna, bulunduğu yere göre değerlendirilir. Nitekim bu ayet nazil olunca Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

"Allah'ım! Göz açıp kapayacak kadar beni nefsimle başbaşa bırakma!" [12]

---

[12] İbn Hacer; "Ben bu hadisi bulamadım, bunu Katade'den Salebi mürsel olarak rivayet etmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/685

« ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا » **"Sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın."** Senden azabı önleyecek bizim dışımızda kendin için başka bir yardımcı da bulamazsın.

٧٦- ﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا﴾

76- Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar.

« وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا » **"Yine onlar,** -Mekke halkı- **seni** -tuzaklarıyla, düşmanlıklarıyla rahatsız ve huzursuz ederek- **yurdundan** -Mekke'den- **çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler."**

« وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا » **"O takdirde, senin ardından** sen gittikten sonra, senin oradan çıkarılmandan sonra **kendileri de fazla kalamazlar."** Orada baki değiller. Onlar orada çok az bir süre kalabilecekler ve şüphesiz Allah onları helak edecektir. Nitekim durum Yüce Rabbimizin buyurduğu gibi de gerçekleşmiştir. Zira Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Mekke'den çıkarılışından az bir süre sonra kendileri de Bedir'de helak edilmişlerdir.

Ya da mana şöyledir: **"Eğer onları seni oradan çıkaracak olurlarsa mutlaka kendileri de kesin olarak babalarının ülkesinden kökleri kazınacaktır."**

Kıraat imamlarından Ebu Bekir Şube dışında Hafs, Hamza ve Kisai, « خِلَافَكَ » kelimesini ayette olduğu gibi okumuşlardır. İbn Amir de aynı manada okumuştur.

٧٧- ﴿سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا﴾

77- Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki kanun (da budur.) Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.

« سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا » **"Senden önce gönder-**

diğimiz peygamberler hakkındaki kanun da budur." Yani her topluluğun peygamberi onların kendi içlerinden çıkarılıp gönderilmiştir. Allah'ın kanunu ise, karşı çıkanları helak etmektir. « سُنَّةً » kelimesinin mansub olması, müekked mastarın tekidiyle nasb edilmiştir.

Yani bu, «سن الله ذلك سُنَّةً» takdirindedir. « وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا » **"Bizim kanunumuzda hiçbir** değişiklik ve tebdil **bulamazsın."**

❀ ❀ ❀

78. – 84. ÂYETLER

أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ إِنَّ
قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ
عَسٰى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِى
مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْكَ
سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ
كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ
وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ
أَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ
عَلٰى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدٰى سَبِيلًا ﴿٨٤﴾

Meâli

78- Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar (belli vakitlerde) namaz kıl; bir de sabah namazını. Çünkü sabah namazı şahitlidir.

79- Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama gön dereceğini umabilirsin.

80- Ve ey Resulüm! şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüst lükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Bana tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver.

81- Yine de ki: Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti. Zaten bâtıl yıkılmaya

mahkumdur.

82- Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.

83- İnsana nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirip yan çizer; ona bir de zarar ziyan dokunacak olsa iyice karamsarlığa düşer.

84- Resulüm! De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir.

Tefsiri

٧٨- ﴿أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلٰى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾

78- Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar (belli vakitlerde) namaz kıl; bir de sabah namazını. Çünkü sabah namazı şahitlidir.

« أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلٰى غَسَقِ اللَّيْلِ » **"Gündüzün güneş dönüp** -güneşin zevaliyle, işte buna göre bu ifade beş namazın tümünü camidir, hepsini kapsamaktadır. Ya da batışıyla, buna göre bundan öğle ile ikindi namazı ortaya çıkar-, **gecenin karanlığı bastırıncaya kadar** - bu da yatsı vaktidir. Çünkü, « غَسَق » karanlık demektir. **belli vakitlerde namaz kıl;"** « وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ » **"bir de sabah namazını."** Çünkü, « وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ » kavli mealde de ifade olunduğu gibi "Sabah namazı" demektir. Buna, "Kur'an" diye ad verilmiş olması, -ki bu kıraat yani okumak anlamındadır- ve namazda kıraat ise, o namazın bir rüknü ve temelidir. Nitekim Rüku ve secde diye de isimlendirilmiştir. İşte bu ayet Ebu Abdurrahman İbn Ulvan'ın yani Asam'ın (273/886) görüşünün aleyhinedir. Çünkü Asam'ın iddiasına göre namazda kıraat, namazın bir rüknü değildir. Yahut da buna, "Kur'an" diye isim verilmesi, sabah namazında kıraatin uzun uzun olarak okunması sebebiyledir. Çünkü bu, « الصَّلٰوة » yani namaz üzerine atfolunmuştur.

« إِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا » **"Çünkü sabah namazı şahitlidir."** Yani sabah namazına gece ve gündüz melekleri birlikte tanıklık ederler. Gece melekleri sabahleyin görevleri gereği sabah namazına gelenleri gördükten sonra göğe çıkarlarken, bu sırada gündüz melekleri de yere inerler. Bir tür görev devir teslimi yaparlar. Bu olay gece divanının sona erip sabah divanının ya da meclisinin başlamasıdır. Yahut da genel olarak birçok insanların sabah namazında hazır bulunmaları sebebiyledir.

٧٩- ﴿وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَكَ عَسٰٓى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾

79- Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. Böylece Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin.

« وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَكَ » **"Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak** -farz kılınan beş vakit namaza ek olarak ve sana mahsus olduğu- **üzere namaz kıl."** Sana düşen bir görev de gecenin bir kısmında kalkıp namaz kılmandır. **Teheccüd:** Namaz kılmak için geceleyin uykuyu terketmek, demektir. Nitekim aynı zamanda uykudan uyanmaya da teheccüd denir. « بِهٖ » yani Kur'an ile namaz kıl. Ayette, « نَافِلَةً » kavli, «تَهَجُّدًا» yerine konmuştur. Çünkü Teheccüd beş vakit namazın dışında fazla olan bir namaz demektir. Bu itibarla, gerek **Teheccüd** ve gerekse **Nafile** kelimelerinin her ikisi de tek manayı, aynı anlamı toplamışlardır. Bu durumda mana şöyle oluyor: "Sana bir ganimet ve bir kazanç olmak üzere ya da diğer Müslümanlardan ayrı olarak özellikle sana beş vakit namaza ek olarak teheccüd-gece namazı da farz kılındı." Çünkü Teheccüd namazı müminler için nafile olan bir namaz olup farz değildir.

« عَسٰٓى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا » **"Böylece Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin."** «مَقَامًا مَحْمُودًا» kavli zarf olarak mansub kılınmıştır. Yani, "Böylece Rabbinin seni, kıyamet gününde, Makam-ı Mahmud denilen övgüye değer makama yerleş-

tirir, ikamet ettirir." Yahut da, « يَبْعَثَكَ » kavli, «يقيمك » manasını içermektedir. Bu da cumhura göre şefaat etme makamıdır. Nitekim buna dair gelen haberler-hadisler de bunu göstermektedirler. Yahut da, kendisine **Livau'l-Hamd** adlı sancağın verildiği makam anlamındadır.

٨٠- ﴿وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا﴾

80- Ve ey Resulüm! şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Bana tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver.

« وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ » **"Ve ey Resulüm! şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla;"** Burada geçen, « مُدْخَلَ » kelimesi mastardır. Yani, "Ey Rabbim! Gireceğim kabre benden hoşnut kalmış ve zellelerden arınıp tertemiz hale gelmiş olarak girme mi sağla" demektir.

« وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ » **"Çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla."** Yani, "Beni diriltip kabirden çıkardığında, benden memnun ve hoşnut kalmış olarak, ikram ve saygınlıkla karşılanarak, kınanmaktan emin olarak çıkmamı sağla!" demektir. Bunun delili, öldükten sonra dirilme olayının zikredilmesinin ardından zikredilmiş olmasıdır. Bir yoruma göre de denilmiş ki, bu ayet, Hz. Peygamber (s.a.v.) hicret ile emredilince nazil olmuştur. Bununla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medineye girişi ve Mekke'den de çıkışı anlatılıyor. Ya da bu, herhangi bir iş olsun veya yer olsun oralara giriş ve çıkışta söylenmesi istenen ve her Müslüman için de uyulması gereken anlamda genel bir ifadedir.

« وَاجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا » **"Bana tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver."** Bana muhalefet edenlere karşı katından bir hüccet ve delil bana ver. Ya da kafirlere karşı İslam'ı üstün kılacak olan bir mülk-varlık ve güçlü bir destek ver, onlara karşı benim üstün gel memi, zafer kazanmamı sağla, demektir.

٨١- ﴿وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۚ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾

81- Yine de ki: Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti. Zaten bâtıl yıkılmaya mahkumdur.

«وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ» **"Yine de ki: Hak** -İslam- **geldi; bâtıl**-şirk yıkılıp gitti, helak oldu." Ya da Kur'an geldi, şeytan helak oldu.

«إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» **"Zaten bâtıl yıkılmaya mahkûmdur."** Aslında her zaman ve her yerde batıl yok olmaya, tarumar olmaya mahkûmdur.

٨٢- ﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾

82- Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.

«وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ» **"Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için** -gönüllere, kalp hastalıklarına- **şifa ve** -sıkıntılardan kurtulmak, kusurları temizlemek, günahları örtmek için- **rahmettir;"** Hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Kur'an ile şifa bulmayan kimseye Allah şifa vermesin!"[13]

Ayetin başındaki, « نُنَزِّلُ » kelimesini Ebu Amr şeddesiz olarak, « نُنْزِلُ » diye okumuştur. Yine ayette geçen, « مِنَ » edatı da tebyin yani açıklama içindir.

«وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا» **"Zalimlerin** -kafirlerin- **ise yalnızca ziyanını** -ve sapıklıklarını- **artırır."** Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'i ve ona gönderilenleri yalanlamışlar ve inkar etmişlerdir.

٨٣- ﴿وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَا بِجَانِبِهِ ۚ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا﴾

[13] Hafız diyor ki: Bunu Salebi tahric etmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/689. Darekutni de, Kenzu'l-Ummal,28106 da geçtiği gibi el-Efrad kitabında rivayet etmiştir."

83- İnsana nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirip yan çizer; ona bir de zarar ziyan dokunacak olsa iyice karamsarlığa düşer.

« وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَـَا بِجَانِبِهِ » **"İnsana nimet** -sağlık, sıhhat, afiyet ve bol imkanlar- **verdiğimiz zaman** -ya da Kur'an ile inam da bulunduğumuz zaman- **bizden** -Allah'ı anmaktan- **yüz çevirip yan çizer;"** Ayette geçen, « وَنَـَا بِجَانِبِهِ » kavli, « أَعْرَضَ » yüzçevirme manasını pekiştirmek, tekid etmek içindir. Çünkü bir şeyden yüzçevirmek demek, ona karşı yüzünü bir başka cihete döndürmek, ona bakmamak, onu önemsememek, demektir. «النأى بالجانب » ise, kişiye sırtını dönmek, ondan şefkatini esirgemek demektir. Ya da büyüklenme isteğidir. Çünkü büyüklenmek, kendisini büyük göstermek müstekbirlerin adetidir. «نأى » kelimesini Hamza imaleli olarak okumuş, Ali Kisai ise kesre ile okumuştur.

« وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا » **"Ona bir de zarar ziyan** -örneğin fakirlik, hastalık veya herhangi bir musibet ya da felaket- **dokunacak olsa iyice karamsarlığa düşer."** Allah'ın rahmetinden neredeyse umudunu tümüyle keser. Çünkü şiddetli bir yeis-umutsuzluk içindedir.

٨٤- ﴿ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا ﴾

84- Resulüm! De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir.

«قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ » **" Resulüm! De ki: Herkes,** -Her insan hidayet ve dalalette durumu kime benziyorsa işte bu açıdan- **kendi mizaç ve meşrebine** -mezhebine, yoluna- **göre iş yapar."**

«فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا » **"Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir."** Kimin daha doğru mezhep ve görüş, kimin daha doğru bir yolda olduğunu Rabbiniz en iyi bilendir.

85. – 89. ÂYETLER

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ۖ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ
الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ
ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِۦ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ
فَضْلَهُۥ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ
عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا الْقُرْءَانِ
مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰٓ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

Meâli

85- Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.

86- Hakikaten, biz dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız; sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir koruyucu bulamazsın.

87- Ancak Rabbinin rahmeti (sayesinde Kur'an bâki kalmıştır.) Çünkü O'nun sana lütufkârlığı çok büyüktür.

88- De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere eğer insanlar ve cinler bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler.

89- Muhakkak ki biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali çeşitli şekillerde anlattık. Yine de insanların çoğu inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.

Tefsiri

٨٥- ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَا أُوتِيتُم مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾

85- Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.

« وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى » **"Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir."**Yani bu, Rabbimin bildiği şeylerdendir. Cumhura göre **Ruh**: Canlılarda var olan şeydir. Bunun mahiyeti, hakikati nedir, diye Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sordular. O da (s.a.v.), bunun Allah'ın bilgisi dahilinde olan bir iş olduğunu haber verdi. Yani Allah bunun bilgisini kendisine bırakmış, bu konuda detaya varan bilgi vermemiştir.

Ebu Hureyre'den rivayete göre, Hz. Peygamber ruhun mahiyetini bilmeden bu dünyadan göçüp gitti." [14]

Önceki ümmetler, ruhun mahiyetinin ne olduğu üzerinde tüm ömürlerini tüketmişlerse de ve bütün mesailerini bunun üzerinde yoğunlaştırmışlarsa da buna rağmen ruhun mahiyetini anlamaktan aciz düşmüş lerdir. Bunun hikmetine gelince; aklın, kendisiyle mücavir olan, aynı olan bir yaratığın ruh mahiyetinin ne olduğunu idrakten acze düşmesidir. Kendisi gibi bir yaratığın mahiyetini anlamaktan aciz olan bir varlığın, kendisini yaratan zatını idrakten elbette çok daha büyük bir acz içinde olduğunun bu, bir delili ve kanıtı olmaktadır. İşte bunun içindir ki, ruhun tanımı hakkında şöyle denmiş veya cevap verilmiştir:

Ruh; her canlının her parçasında da var olan dakik ve havai bir cisimdir. Yine denilmiş ki ruh; meleklerden de üstün ruhani olan büyük bir yaratıktır. İbn Abbas'tan rivayete göre, bu, Cebrail (a.s)'dır. Çünkü Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: **"(Resulüm!) Onu Ruh'l-emin-Cebrail (senin kalbine) indirmiştir." (Şuara,193)** Hasan Basri'den rivayete göre; Kur'an bunun delilidir. Çünkü Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: **"İşte böylece sana da emrimizle ruhu vahyettik." (Şura,52)** Çünkü ancak gönüller yani kalpler onunla hayat bulur. Ruh kalplerin hayatıdır.

---

[14] Hafız diyor ki: Bunu Vahidi, **"el-Vasiyt"** kitabında zikretmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf, 2/690

« مِنْ أَمْرِ رَبِّى » yani Rabbimin vahyindendir ve O'nun kelamı beşer kelamı değildir.

Rivayete göre Yahudiler Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bir takım soru sormaları için Kureyşlilere bir heyet gönderirler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Ashabı-ı Kehif'ten, Zülkarneyn'den ve Ruhtan soru sormalarını söylerler. Haklarında soru sorulan bu şeylerle ilgili olarak eğer Hz. Muhammed (s.a.v) hepsine de cevap verirse veya hiçbirine cevap vermezse, demektir ki o, peygamber değildir. Eğer sorulanların bir kısmını cevaplar ve bir kısmını da cevaplayamazsa, o peygamberdir, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara iki olayı yani Ashabı Kehf ile Zülkarneyn olaylarını ya da kıssalarını açıkladı. Ancak Ruh hakkındaki sorularını müphem olarak bıraktı, tam olarak cevaplayamadı. Zaten bu durum Tevrat'ta da müphem olarak zikredilmişti. Bunun üzerine sorduklarına pişman oldular. Çünkü böylece peygamber olduğu gerçeği onlarca bilinmiş oluyordu.

Bir başka rivayete göre soru, ruhun yaratılışıyla alakalıdır. Yani ruh mahluk mu? Yaratılan bir varlık mı? Değil mi? üzerindedir. Dolayısıyla, « مِنْ أَمْرِ رَبِّى » kavlin ruhun yaratıldığına delildir ve bu aynı zamanda bir cevaptır.

« وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاَّ قَلِيلاً » **"Size ancak az bir bilgi verilmiştir."** Buradaki hitap genel bir hitaptır. Rivayet olunduğuna göre Resulüllah (s.a.v) bunu söylediği zaman, onlar da demişler ki: ***"Bu ifadeye muhatap olanlar sadece biz miyiz? yoksa bizimle birlikte sen de bu hitaba dahil misin?" Hz. Peygamber (s.a.v.) de onlara şu karşılığı verdi: "Aksine biz ve siz hepimiz bununla muhatabız, bu hitap hepimizedir. Bize pek az bir bilgi verilmiştir."*** [15]

Denildiğine göre bu hitap özellikle Yahudileredir. Çünkü Yahudiler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e şöyle demişlerdi: "Bize Tevrat verildi. Onda hikmet vardır ve sen de şunu okudun: **"Hikmet-faydalı ilim-kime verilirse, ona çok hayır** (dünya ve ahiret hayrı) **verilmiş demektir." (Bakara,269)** Kendilerine denildi ki, Allah'ın ilmi yanında Tevrat'taki ilim azdır." Burada sözkonusu edilen azlık ve çokluk gibi ifadeler aslında izafi olan yani göreceli olan şeylerdendir. Örneğin Allah'ın kuluna ver-

---

[15] Hafız diyor ki, bunu Salebi zikretmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf,2/690

diği hikmet, bizatihi kendisinde oldukça çok hayır bulunan bir şeydir veya çok olan hayrın ta kendisidir. Ancak bu, yüce Allah'ın ilmine izafe edilince, Onun ilmine nispetle bu oldukça azdır.

Sonra Yüce Allah vahiy nimetine dikkat çekiyor ve bunun yanında, sorulan sorular nedeniyle meydana gelen üzüntü verici tartışmalara karşı şu ayetiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sabretmesini tavsiye ediyor.

٨٦- ﴿وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِى أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلاً﴾

86- Hakikaten, biz dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız; sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir koruyucu bulamazsın.

« وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِى أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ » **"Hakikaten, biz dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız;"** Buradaki « لَنَذْهَبَنَّ » kavli, şartın cezasının yerine geçen mahzuf bir yeminin cevabıdır. Bir de, « إن » edatının başına gelen **lam** harfi ise, Kasem içindir veya kasem için konmuş bir lamdır. Mana şöyle olmaktadır: ***"Eğer dileseydik Kur'an'ı ortadan kaldırır ve onu Mushaflardan ve gönüllerden de silerdik de ondan bir tek iz bile bırakmazdık."***

« ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلاً » **"Sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir koruyucu bulamazsın."** Yani o Kur'an'ı ortadan kaldırdıktan sonra sen onu tekrar gönderilmesi ve yeniden satırlarda muhafazası için bize dayanıp güvenecek bir kimseyi de bulamazsın.

٨٧- ﴿إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا﴾

87- Ancak Rabbinin rahmeti (sayesinde Kur'an bâki kalmıştır). Çünkü O'nun sana lütufkârlığı çok büyüktür.

« إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا » **"Ancak Rabbinin rahmeti sayesinde Kur'an bâki kalmıştır. Çünkü O'nun sana lütufkârlığı çok büyüktür."** Yani meğer ki Rabbin sana merhamet buyursun. İşte o takdirde o Kur'an'ı yeniden sana iade eder ve döndürür. Dikkat

edilirse burada Allah'ın rahmet ve merhameti, Kur'an'ın yeniden iadesi için dayanılıp güvenilecek şey olarak gösterilmiştir.

Ya da buradaki istisna Munkatı istisnadır. Yani ancak Rabbinden gelecek olan bir Rahmet ve merhamet sayesinde Kur'an'ı yok etmeyip kalıcı kılar. İşte bu gerçek sebebiyledir ki, yüce Allah'ın büyük lütuf ve ihsanından ötürü Kur'an'ı, indirdiği şekliyle koruyup muhafaza edeceğini ve böylece baki kılacağı gerçeği Allah'tan bir ikramdır, bir ihsandır.

Aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet, Nadr adındaki şahsın ve benzeri kafir ve müşriklerin; **"Eğer istersek buna benzer sözler düzmeyi biz de kesinlikle başarabiliriz." (Enfal,31)** demeleri üzerine nazil olmuştur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

٨٨- ﴿ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴾

88- De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere eğer insanlar ve cinler bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler.

« قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا » **"De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere eğer insanlar ve cinler** -yardımcı olmak için- **bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler."** « لَا يَأْتُونَ » kavli, mahzuf cevabın kasemidir. Eğer lam harfi kasem için olmamış olsaydı mutlaka şartın cevabı olması da caiz olurdu. Bu adeta Şair Züheyr İbn Ebu Sülemi'nin şu kavli gibidir:

"وإن أتاه خليل يوم مسغبة يقول لا غائب مالي ولا حرم"

Çünkü şart mazi olarak gelmiştir. Yani, "Onlar belagatta, nazmının güzelliğinde ve telifinde onun bir benzerini getirmek üzere birbirleriyle yardımlaşmış olsalar, birbirlerine arka da çıksalar yine de onun benzerini getirmekten mutlaka aciz kalırlardı" demektir.

٨٩- ﴿ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ

إِلَّا كُفُورًا ﴾

89- Muhakkak ki biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali çeşitli şekillerde anlattık. Yine de insanların çoğu inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.

«وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ» **"Muhakkak ki biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali** -tekrarlayarak, cevaplayarak- **çeşitli şekillerde anlattık."** Yani garabette ve güzellikte, şaşkınlıklar içerisinde bırakmakta ne varsa her örneği onlara gösterdik, söyledik.

« فَاَبٰى اَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا » **"Yine de insanların çoğu inkârcılıktan başkasını kabullenmediler."** Tek bildikleri şey kesin inkar olmuştur.

Burada, « فَاَبٰى اَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا » kavli bu şekilde caiz görülmüştür. **"Darebtu İlla Zeyden"** ise caiz görülmemiştir. Çünkü, «اَبٰى» kelimesi, olumsuz olarak yorumlanmıştır. Sanki burada, "Onlar inkarcılıktan başka hiçbir şeye rıza göstermediler" denilir gibidir.

90. – 100. ÂYETLER

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًاۙ ﴿٩٠﴾
أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا
تَفْجِيرًاۙ ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَٓاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ
تَأْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًاۙ ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ
أَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَٓاءِۜ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا
كِتَابًا نَقْرَؤُهُۜ قُلْ سُبْحَانَ رَبّ۪ي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾
وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَٓاءَهُمُ الْهُدٰٓى إِلَّٓا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ
اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ
مُطْمَئِنّ۪ينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفٰى
بِاللّٰهِ شَه۪يدًا بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْۜ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرًا بَص۪يرًا ﴿٩٦﴾
وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَٓاءَ
مِنْ دُونِه۪ۜ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا
وَصُمًّاۜ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَع۪يرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ
جَزَٓاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُوا أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَإِنَّا
لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَد۪يدًا ﴿٩٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَ

السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا
لَا رَيْبَ فِيهِ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾ قُلْ لَوْ اَنْتُمْ
تَمْلِكُونَ خَزَٓائِنَ رَحْمَةِ رَبّ۪ٓي اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ
وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

Meâli

90- Onlar: "Sen, dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız."

91- "Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın."

92- "Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin."

93- "Yahut da altından bir evin olmalı, ya da (göğe) çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece göğe çıktığına da asla inanmayız." Resulüm! De ki: Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim.

94- Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, "Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?" demeleri engellemiştir.

95- (Ey Resulüm! Onlara şunu) söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik.

96- De ki: Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kâfidir. Zira O, kullarını hakikaten bilip görmektedir.

97- Allah kime hidayet verirse, işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık onlara, Allah'tan başka dostlar bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşrederiz. Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça onun alevini artırırız.

98- Cezaları işte budur! Çünkü onlar, âyetlerimizi inkâr etmişler

ve: "Sahi bizler, bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?" demişlerdir.

99- Düşünmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kadirdir! Allah, onlar için bir vâde takdir etti. Bunda şüphe yoktur. Ama zalimler, inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.

100- De ki: Rabbimin rahmet hazinesine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kıstıkça kısardınız. İnsanoğlu da pek eli sıkıdır!

Tefsiri

Kur'an'ın icaz durumu bütünüyle ortaya konulunca buna bu defa başka mucizeler eklendi. Onlara da hüccet ortaya koymaları, delil sunma ları zorunluluğu getirilmiş oldu. Ancak ayetler yani mucizeler istemekle şaşkınlığa dönenlerin, hüccet ve kanıtlar karşısında ne yapacaklarını şaşı ranların durumuna düşerek yenilgiye uğradılar. İşte bu durum karşısında:

٩٠- ﴿وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا﴾

90- Onlar: "Sen, dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız."

« وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا » **"Onlar: "Sen, dediler, bizim için yerden** -Mekke topraklarından- **bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız."** Bol su veren bir kaynak yani ardı arası kesilmeyecek, suyu hiç bitmeyecek olan bir kaynak « يَنْبُوعًا » kelimesi, **"Yef'ul"** kalıbında bir kelimedir. Suyun kaynayıp çıktığı pınar veya pınardan suyun kaynayıp çıkması demektir. Kufe kıraat okulu imamları, « تَفْجُرَ » kelimesini burada görüldüğü gibi şeddesiz olarak oku muşlardır.

٩١- ﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا﴾

91- "Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın."

« أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الأَنْهَارَ خِلاَلَهَا تَفْجِيرًا »

"Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden-ortasından- **gürül gürül ırmaklar akıtmalısın."** « فَتُفَجِّرَ » kavlindeki teşdit yani şeddeli oluşu, mastarını tasrih içindir.

٩٢- ﴿أَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللهِ وَالْمَلٰئِكَةِ قَبِيلاً ﴾

92- "Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün karşımıza getirmelisin."

« أَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا » **"Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın"** Burada geçen, «كِسَفًا» kelimesi, Nafi ve Asım tarafından bu şekilde sin harfini fethiyle okunmuş tur. Bu da parçalar halinde demektir. Örneğin; «أَعْطِنِي كسفة من الثوب» yani bana elbiseden bir parça ver, gibi. Bu iki imamın dışındakiler ise bu kelimeyi sin harfinin sükunu ile okumuşlardır. Kelime, tıpkı, **"Sidretun"** ve **"Sidrun"** kelimeleri gibi « كسفة » kelimesinin çoğuludur. Bunların kastı şu ayette geçtiği şeydir: **"Dilersek onları yere batırırız, ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz." (Sebe, 9)**

«أَوْ تَأْتِيَ بِاللهِ وَالْمَلٰئِكَةِ قَبِيلاً» **"Veya Allah'ı ve melekleri** -söylediklerinin doğruluğuna şahit ve kefil olmaları için- **karşımıza getirmelisin."** Bu, tıpkı Şair Frezdak'ın söylediği gibidir:

"رمانى بـأمر كنت منه ووالدى بريّاً ومن جول الطوى رمانى"

Ya da, « قَبِيلاً » kelimesi, **"Mukabilen"** kelimesinin karşılığıdır. Tıpkı, **"Aşiyr"** kelimesinin **"Muaşir"** karşılığı olduğu gibi. Nitekim bunun benzeri şu ayettir: لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلاَئِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا **(Furkan,**

21) ya da bu, « قَبِيلاً » kelimesi bir cemaat demektir ve bu kelime, « الْمَلَئِكَة » kelimesinden haldir.

٩٣- ﴿أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَآءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلاَّ بَشَرًا رَسُولاً﴾

93- "Yahut da altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız." Resulüm! De ki: Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim.

«أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَآءِ» **"Yahut da** altından **bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın."** Yükselmelisin.

« وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ » **"Bize, okuyacağımız** -içinde senin doğruluğunu gösteren- **bir kitap** -gökten- **indirmediğin sürece göğe çıktığına da asla inanmayız."** Sen göğe çıktın diye inanacak değiliz. Ayetteki, «نَقْرَؤُهُ » kavli, « كِتَابًا » lafzının sıfatıdır.

« قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلاَّ بَشَرًا رَسُولاً » **" Resulüm! De ki: Rabbimi tenzih ederim.** -Bu ifade, onların böyle olmayacak isteklerde bulunmaları üzerine bir taaccüp, bir hayret ifadesidir.- **Ben, sadece beşer bir elçiyim."** Yani ben de diğer peygamberler ya da elçiler gibi bir peygamberim, bir elçiyim. Onlar da tıpkı sizin gibi beşer yani insan idiler. Peygamberler, içinde bulundukları topluluklarına Allah'ın kendilerine verdiği ve ümmetlerine göstermek için sunduğu ayet ya da mucizeler le gelmişlerdir. Yoksa ayetlerin veya mucizelerin getirilmesi benim elimde olan bir şey değildir. Bu, yalnızca Allah'a aittir. Size ne oluyor ki onu yapamazsan, şunu yap veya şunları şunları yap gibi bir muhayyerlikle karşı karşıya bırakıyorsunuz? Oysa bu, benim ihtiyarımda olan bir şey değildir.

İbn Kesir ve İbn Amir ise, « قُلْ » kelimesini, «قال » diye okumuşlar.

٩٤- ﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدٰى اِلَّا اَنْ قَالُوا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا﴾

94- Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, "Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?" demeleri engellemiştir.

« وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدٰى اِلَّا اَنْ قَالُوا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا » "**Zaten,** -Mekke halkı- **kendilerine hidayet rehberi** -peygamber ve Kur'an- **geldiğinde, insanların buna inanmalarını sırf, Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?" demeleri engellemiştir.**" Burada, « اَنْ يُؤْمِنُوا » kavli, « مَنَعَ » kavlinin ikinci meful olması sebebiyle mahallen mansubtur. « اِلَّا اَنْ قَالُوا » kavli de, « مَنَعَ » fiilinin failidir. Mana şöyle takdir olmuştur: "Onları Kur'an'a, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğine iman etmekten meneden veya buna engel oluşturan tek şey; 'Allah peygamber olarak bir insanı, bir beşeri mi gönderdi? diye söylemeleridir." Yani gönüllerine iyice yerleşmiş olan bir şüphe sebebiyledir. Bu da, Allah'ın bir beşeri peygamber olarak göndermeyeceği ifadesi olup, bundan ötürü inkara kalkışmakta inad etmişlerdir. « اَبَعَثَ اللّٰهُ » kavlindeki hemze inkar içindir. Onların bu inkarları bir hikmet gereğidir. Yani bunlar Allah katında inkarcıdırlar. Çünkü Allah'ın hikmeti gereği, insanlara peygamber olarak bir meleği göndermeyeceği gerçeğidir. Ancak onları kendisi gibi olanlara veya peygamberlere elçi olarak gönderir.

٩٥- ﴿قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا﴾

95- (Ey Resulüm! Onlara şunu) söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik.

« قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ » "**Ey Resulüm! Onlara şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş** -tıpkı insanlar gibi karar kılmış, burada yerleşmiş ve onlar gibi ayakları üzerinde- **gezip dolaşan** -

kanatlarıyla göğe uçmayan ve oradakilerden bir şeyler dinleyip duymayan, Allah'ın ilminin gerektirdiği şeyleri de bilmeyen- **melekler olsaydı,"**

Ayetteki, « مُطْمَئِنِّينَ » haldir. « لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا » **"elbette onlara gökten,** -kendilerine hayır öğreten ve onları doğru yola yönlendiren- **peygamber olarak bir melek gönderirdik."** Ancak insanlara gelince, melek ancak onların içinden peygamber olarak seçilmiş olan kimselere gönderilir. Seçilen bu peygamber de onların davetiyle ilgili görevlerini yapar ve insanları irşat eder. « بَشَرًا» ve «مَلَكًا» kelimelerinin her ikişi de « رَسُولًا » kelimesinden haldirler.

٩٦- ﴿ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴾

96- De ki: Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kâfidir. Zira O, kullarını hakikaten bilip görmektedir.

«قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ» **"De ki: Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kâfidir."** Yani benim gönderilmiş olduğum şeyi size tebliğ ettiğim ve sizin de onu yalanladığınız ve inatçılık edip direndiğiniz konusunda aramızda şahit olarak Allah yeter. « شَهِيدًا » kelimesi hal olabileceği gibi temyiz de olabilir.

« إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا » **"Zira O, kullarını** -uyaranları da uyarılanları da- **hakikaten** -her hallerini- **bilip** -her fiillerini de- **görmektedir."** İşte Allah buna göre onları cezalandıracaktır. Bu, Allah Resulünü teselli ve kafirleri de tehdit ve korkmayı içeren bir ifadedir, ayettir.

٩٧- ﴿ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴾

97- Allah kime hidayet verirse, işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık onlara, Allah'tan başka dostlar bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde

yüzükoyun haşrederiz. Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça onun alevini artırırız.

« وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ » **"Allah kime hidayet verirse, işte doğru yolu bulan odur;"** Yani kişiyi hidayete, doğru yola götüren şeyleri kabul etmeye Allah kimi muvaffak kılarsa, işte Allah katında hidayete eren odur. Ayette geçen « يَهْدِ » kelimesini kıraat imamlarından Yakub ve Sehl, « ى » harfiyle, « يَهْدِى » olarak kıraat etmişlerdir. Vasl yani geçiş halindeki okuyuşta Ebu Amr ile Nafi ve Ebu Cafer bu ikisine katılmışlardır. « وَمَنْ يُضْلِلْ » **"kimi de hidayetten uzak tutarsa,"** Kimi de rezil eder ve hatta şeytanın vesveselerinden önce de olsa, korumasa « فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ » **"Artık onlara, Allah'tan başka dostlar**-yardımcılar- **bulamazsın."**

« وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا » **"Kıyamet gününde** -tıpkı dünyada olduğu gibi, nasıl ki gerçekleri görmezlikten geldilerse, nasıl ki hakkı konuşmamışlarsa ve nasıl ki kulaklarını hakkı dinlemekten uzak tutup işi sağırlığa dökmüşlerse- **onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşrederiz."** Yani yüzüstü süründürerek huzurda toplarız. Bu ifade aynen; "**O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde..." (Kamer,48)** kavli gibidir. Dünyada halleri bu olanların haliyle ahirette de aynı olacaktır, gözlerinin ikrar ettiğini görmezler, kulaklarının dinlediklerini işitmezler, onlardan kabul edilecek gerçekleri konuşamazlar.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Yüzü koyun nasıl yürüyecekler?" diye sorulması üzerine, şöyle buyurmuştur: ***"Doğrusu onları ayakları üzerinde yürütmeye kadir olan Allah, elbette onları yüzüstü de yürütmeye kadirdir."***[16]

« مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا » **"Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça** -ateşin şiddeti dindikçe, sönmeye yüz tuttukça- **onun alevini artırırız."**

[16] Ahmed b. Hanbel Müsned kitabında rivayet etmiştir. 2/352,363. Tirmizi, Hn.3142

٩٨- ﴿ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُوٓا اَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾

98- Cezaları işte budur! Çünkü onlar, âyetlerimizi inkâr etmişler ve: "Sahi bizler, bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?" demişlerdir.

« ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُوٓا اَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا » **Cezaları işte budur! Çünkü onlar, âyetlerimizi inkâr etmişler ve: 'Sahi bizler, bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?' demişlerdir."** Onların bu azapları, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkar etmeleri sebebiyledir. Yüce Allah, bunları ceza olarak, tüm vücut organlarının cehennem ateşi tarafından yenmesi için ateş onlara musallat kılmıştır. Sonra o organlarını yeniden iade edecek ve ceza böylece kesilmeksizin sürüp gidecektir ki, öldükten sonra yeniden dirilmenin ne olduğunun üzüntüsünü iyice yaşasınlar içindir.

٩٩- ﴿اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا﴾

99- Düşünmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kadirdir! Allah, onlar için bir vâde takdir etti. Bunda şüphe yoktur. Ama zalimler, inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.

« اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ » **"Düşünmediler** -görüp bilmediler- **mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini** -benzeri insanları- **yaratmaya da kadirdir!"**

« وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا » **"Allah, onlar için bir vâde** -ölüm veya kıyamet- **takdir etti. Bunda şüphe yoktur." "Ama zalimler,** bütün apaçık delillere rağmen- **inkârcılıktan başkasını kabullenmediler."**

١٠٠- ﴿ قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبّٖى إِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ ۜ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا ﴾

100- De ki: Rabbimin rahmet hazinesine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kıstıkça kısardınız. İnsanoğlu da pek eli sıkıdır!

« قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبّٖى » **"-De ki: Rabbimin rahmet hazinesine eğer siz sahip olsaydınız,"** Yani rızkı ve yaratıklarına ait diğer nimetleri size bıraksaydı, harcama yetkisini size verseydi... « قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ » kavlinin takdiri şöyledir: "Eğer siz sahip olsaydınız." Çünkü, "لَوْ" kelimesi, isimlere değil fiillere dahil olur. Bu itibarla mutlaka bundan sonra bir fiil bulunmalıdır. İşte bu bakımdan, « تَمْلِكُ » kelimesi şart kuralı yani tefsir şartı gereği gizli kalmış ve muttasıl zamir olan **vav** harfi, munfasıl zamir olan, « اَنْتُمْ » zamirinden bedel kılınmıştır. Çünkü burada lafza muttasıl olan şey düşmüştür, ibarede yer almamıştır.« اَنْتُمْ » zamiri de muzmar fiilin failidir. « تَمْلِكُونَ » de bunun tefsiridir. İşte işin bu yönü, i'rab ilminin gerektirdiği husustur. Ancak Beyan ilminin gereklerine göre ise; burada, « تَمْلِكُونَ » kelimesi aslında hususiliğe ve özelliğe delalet içindir. Çünkü insanlarda özellikle cimrilik ve aşırıya gidecek şekilde pintilik vardır. Bu durum onların şaşmaz özelliğidir.

« إِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا » **"Harcanır korkusuyla kıstıkça kısardınız. İnsanoğlu da pek eli sıkıdır!"** Harcama suretiyle bitip tükenir diye bu korku ve endişe ile kesinlikle cimrilik edip hemen hemen bütünüyle kısma yolunu seçerdiniz. Fakat insan oğlu gerçekten pek cimridir.

❁ ❁ ❁

101. – 109. ÂYETLER

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنٖى إِسْرَآئٖيلَ إِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنّٖى لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ وَإِنّٖى لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمٖيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ لِبَنٖى إِسْرَآئٖيلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفٖيفًا ﴿١٠٤﴾ وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذٖيرًا ﴿١٠٥﴾ وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزٖيلًا ﴿١٠٦﴾ قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذٖينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ إِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ سجدة وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَآ إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزٖيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

Meâli

101- Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik. Haydi İsrailoğullarına sor. Musa onlara geldiğinde Firavun ona, "Ey Musa! dedi, senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum!"

102- (Musa Firavun'a:) "Pekâlâ biliyorsun ki, dedi, bunları, birer

ibret olmak üzere, ancak, göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de senin hakikaten mahvolduğunu sanıyorum!"

103- Derken, Firavun onları ülkeden çıkarmak istedi. Bu yüzden biz onu ve maiyetindekilerin hepsini (denizde) boğduk.

104- Arkasından da İsrailoğullarına dedik ki: "O topraklarda oturun! Ahiret vâdi tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz."

105- Biz Kur'an'ı hak olarak indirdik; o da hakkı getirdi. Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

106- Biz onu, Kur'an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye (âyet âyet, sûre sûre) ayırdık; ve onu peyderpey indirdik.

107- De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar.

108- Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vâdi mutlaka yerine getirilir.

109- Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır.

Tefsiri

١٠١- ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنٖٓى إِسْرَٓائِيلَ إِذْ جَٓاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنّٖى لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا﴾

101- Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik. Haydi İsrailoğullarına sor. Musa onlara geldiğinde Firavun ona, "Ey Musa! dedi, senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum!"

« وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ » **"Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik."** İbn Abbas'tan rivayete göre -Allah her ikisinden de razı olsun- bunları şöyle zikretmiştir: Asanın yılana dönüşmesi, elinin bembeyaz olarak parlaması, çekirge, kımıl-ürünleri yeyip bitiren bir tür böcek- ya da bit, kurbağa, kan, taş-kayadan su çıkartması, deniz den -yarılması ile- İsariloğullarını geçirip kurtarması, İsrail oğullarının

üstüne Tur dağını kaldırıp iman etmemeleri halinde bunun üzerlerine düşürüleceği gibi ayetler ya da mucizelerdir. Hasan Basri'den rivayete göre bu ayetler: Tufan, kıtlık, ürünlerin azalması, taşın bulunduğu yer, deniz ve Tur gibi ayetlerdir.

« فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَآئِيلَ » **"Haydi İsrailoğullarına sor."** " Biz ona dedik ki, İsrail oğullarına sor, onlara Firavun hakkında sor ve kendilerine de ki: **"İsariloğullarını benimle birlikte gönder..." (A'raf,105)** « إِذْ جَآءَهُمْ» **"Musa onlara geldiğinde Firavun ona,"** kavli, mahzuf olan bir kavle müteallik bulunmaktadır. Yani: "Biz ona dedik ki onlara sor, Musa onlara gelince...

« فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا » **"Ey Musa! dedi, senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum!"** Hepsini büyüleyip kafalarını karıştırdın.

١٠٢- ﴿ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هٰٓؤُلَٓاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴾

102- (Musa Firavun'a:) "Pekâlâ biliyorsun ki, dedi, bunları, birer ibret olmak üzere, ancak, göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de senin hakikaten mahvolduğunu sanıyorum!"

« قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ » "Musa Firavun'a: "Pekâlâ biliyorsun ki, **dedi, bunları,** -bu ayet ve mucizeleri- **birer ibret olmak üzere, ancak, göklerin ve yerin Rabbi** -yaratıcısı- **indirdi."**

Buradaki, « بَصَآئِرَ » kelimesi haldir. Yani açık ve meydanda olduğu halde indirdi. Ancak sen inatçılık ediyorsun. Bunun bir benzeri de şu ayettir: **"Kendileri de bunlara kesin olarak ve yakinen iman ettikleri halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü onları inkar ettiler." (Neml,14)** Kıraat imamlarından Ali Kisai, « عَلِمْتَ » kelimesini, **"Alimtu"** olarak zamme ile yani mütekellim siygasıyla okumuştur. Yani, "Senin anlattığın gibi ben büyülenmiş biri değilim. Aksine ben olayın doğruluğunu bilen biriyim. Aslında bu ayetleri ve mucizeleri indiren de göklerin ve yerin

Rabbidir. Daha sonra Hz. Musa Firavun'un kendisi hakkındaki zannını ve düşüncesini şu kavliyle başına çarptı, onu uyardı:

« وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُوراً » **"Ey Firavun! Ben de senin hakikaten mahvolduğunu sanıyorum!"** Sanki şöyle demektedir: "Eğer sen beni büyülenmiş biri olarak sanıyorsan, ben de senin helak olduğunu biliyorum. Dolayısıyla benim zannım yani bilmiş olmam, senin zannın yanında en doğru olanıdır. Çünkü benim zannımın, söylediklerimin bir takım işaretleri ve emareleri bulunmaktadır. Bunlar da, senin de doğruluğunu bildiğin gerçekleri inkar etmiş olmandır. Bütün açıklığına ve netliğine rağmen Allah'ın gösterdiği ayetler ya da mucizeler karşısında büyüklenmekte direnmendir. Bir de bu gerçeği de biliyorsun. Senin zannına gelince kesin olarak yalandır, aslı ve astarı yoktur. Çünkü, benim davamın ya da işimin doğruluğunu bildiğin halde, buna rağmen, "Sen büyülenmiş birisin" demen senin kesin olarak yalan söylemendir ve yakan bir ifadedir.

İmam Ferra demiş ki: « مَثْبُوراً » demek, hayırla alakası olmayan, hayırdan uzak duran demektir. Bu ifade, «ما ثبرك عن هذا» cümlesine benzer ki, yani seni meneden, sana engel olan, bundan alıkoyan nedir? anlamındadır.

١٠٣- ﴿ فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعاً ﴾

103- Derken, Firavun onları ülkeden çıkarmak istedi. Bu yüzden biz onu ve maiyetindekilerin hepsini (denizde) boğduk.

« فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ » **"Derken, Firavun onları ülkeden-** Mısır'dan- **çıkarmak** -veya onları öldürmek ve köklerini kazımak suretiyle yeryüzünden silmek- **istedi."** Yani Hz. Musa (as) ve kavmini..

« فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعاً » **"Bu yüzden biz onu ve maiyetindekilerin hepsini denizde boğduk."** Allah da onu kendi kurduğu tuzağıyla kuşatarak kendisini kıptisiyle birlikte ülkesinden çıkarıp boğulmalarını sağladı.

١٠٤- ﴿ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفاً ﴾

104- Arkasından da İsrailoğullarına dedik ki: "O topraklarda oturun! Ahiret vâdi tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz."

« وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِى إِسْرَآئِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ » **"Arkasından** -Firavun'dan sonra- **da İsrailoğullarına dedik ki:** -Firavun'un sizi çıkarmak istediği- **'O topraklarda oturun!"**

« فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا » **"Ahiret** -kıyamet- **vâdi tahakkuk edince, hepinizi** -sizi de onları da beraberce- **toplayıp bir araya getireceğiz."** Sonra da aranızda hüküm vereceğiz. Böylece iyi olanlarınızla kötü olanlarınızı ayırt edeceğiz. « اللفيف » kelimesi, farklı kabilelerden bir araya toplanan cemaatler demektir.

١٠٥- ﴿وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾

105- Biz Kur'an'ı hak olarak indirdik; o da hakkı getirdi. Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

« وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ » **"Biz Kur'an'ı hak olarak indirdik; o da hakkı getirdi."** Biz Kur'an'ı ancak hikmetle indirdik. Onda inen ne varsa, mutlaka hakkı ve hikmeti beraberce taşımaktadır. Çünkü Kur'an hayrın ya da iyiliğin her çeşidine insanı yönlendirmeyi kapsam olarak içeren bir kitaptır. Ya da biz onu gökten sadece hak ile ve hakkı içeren, melekler tarafından korunan ve gözetim altında tutulan bir kitap olarak indirdik. Çünkü Kur'an, şeytanların onun üzerinde oyun oynamasından, tahrif ve tebdillerinden korunmuş bir halde Allah Resulüne indirilmiştir.

Ravi diyor ki:Muhammed İbn Semmak rahatsızlandı, şikayeti vardı. Ona ait suyunu alıp, bu suyu bir Hıristiyan doktora götürdük. Derken güzel yüzlü, temiz simalı ve mis kokan, tertemiz giysili bir adam biz karşıladı ve bu adam bize: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Biz de filan doktora gidiyoruz, ona İbn Semmak'ın suyunu göstereceğiz, diye kendisine söyledik. Bizim bu sözlerimiz üzerine şaşkınlığını gizlemeyip bize: "Sübhanellah! Siz Allah'ın düşmanından Allah'ın bir velisini iyileştirmesi için yardım etmeye gidiyorsunuz demek ha! Hemen o suyu yere dökün ve İbn Semmak'a dönün, kendisine deyin ki: 'Elini vücudunun ağrıyan yerine koy ve « وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ » ayetini oku. Sonra da

adam kaybolup gitti. Biz de geri döndük, İbn Semmak'ın yanına vardık ve bize söylenenleri ona bildirdik. O da hemen ağrıyan yerine elini koydu ve adamın tarif ettiği gibi ayeti okudu ve o andan itibaren ağrısı kesildi. Sonra da dedi ki, size bunu söyleyen Hızır (as) idi.

« وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا » **"Seni de ancak** -cennetle- **müjdeleyici ve** -cehennemden de- **uyarıcı olarak gönderdik."**

١٠٦- ﴿وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا﴾

106- Biz onu, Kur'an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye (âyet âyet, sûre sûre) ayırdık; ve onu peyderpey indirdik.

« وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ » **"Biz onu, (Kur'an) olarak, insanlara dura dura** -içlerine sindire sindire- **okuyasın diye âyet âyet, sûre sûre ayırdık;"** etraflıca anlattık veya onunla hak ile batılı birbirinden ayırdık.

« وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا » **"Ve onu peyderpey** -gelişen olaylara göre- **indirdik."**

١٠٧- ﴿قُلْ اٰمِنُوا بِه۪ٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُواۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِه۪ٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا﴾

107- De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar.

« قُلْ اٰمِنُوا بِه۪ٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا » **"De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın;"** Yani tercihinizi ya ebedi nimetlerden yana koyup nefsiniz için bunu seçin veya acıklı azaptan yana koyar, onu seçin. Sonra durumu şu gerekçe ile açıklıyor:

« اِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِه۪ٓ » **"Şu bir gerçek ki, bundan** -Kur'an dan- **önce kendilerine ilim** -Tevrat- **verilen kimselere"** « اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ » « يَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا » **"O Kur'an okununca, derhal yüz üstü secdeye**

kapanırlar." Buradaki, «سُجَّدًا » kelimesi haldir.

١٠٨- ﴿وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَآ إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً﴾

108- Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vâdi mutlaka yerine getirilir.

« وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَآ إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً » **"Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vâdi mutlaka yerine getirilir."** Bu, "İster O'na iman edin, ister etmeyin" kavli üzerine söylenmiş ve kesin olarak Allah'ın vadinin gerçekleşeceğini bildiren bir hükümdür. Yani ondan kimileri yüz çevirip eğer ona iman etmemişlerse, Kur'an'ı da doğrulayıp tasdik etmemişlerse.. haklarında elbette Allah'ın vadi yerine getirilir. Onlardan hayırlı olanlar ise, kitapları okuyup da onlara iman edenlerdir, Kur'an'ı tasdik edenlerdir ve Kur'an kendilerine okununca derhal yere kapanıp secde edenlerdir. Allah'ın emri gereği ve O'na tazim için O'nu takdis ve tenzih edenlerdir. Allah tarafından indirilmiş olan kitaplarda yer alan hükümleri ve orada vadedilenleri de uygulayanlardır. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderileceğini müjdesine ve ona Kur'an indirileceği haberine inanıp buna göre hareket edenlerdir. Çünkü burada söz konusu edilen vaatten murat da zaten budur.

Ayette geçen, « إِنْ » harfi, « إِنَّهُ » manasındadır. Bu da fiili tekid etmektedir. Nitekim, « أَنَّ » ve « إِنَّ » edatları da ismi tekid etmektedirler. Nitekim « إِنَّ » edatı **lam** harfiyle de tekit olunmaktadır.

Örneğin; « فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ » **(Saffat,127)** İşte burada da, « إِنْ » edatı, « لَمَفْعُولاً » kelimesindeki lam harfiyle tekid olunmuştur.

١٠٩- ﴿وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾

109- Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır.

« وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ » **"Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar."**Ayette geçen çeneleri üstü yere kapanırlar, demek, yüzüstü yere dü-

şerler, kapanırlar, demektir. Ayette özellikle "Çene" sözcüğünün kullanıl mış olması, secde sırasında insan yüzünün yere en yakın olan kısmı çene kısmıdır. Bu açıdan böyle gelmiştir. Nitekim yüzü koyun yere serildi, çenesinin üstüne düştü, Yüzüstü düştü, çenesi için düştü" tabirleri hep bu manayadır. Cümlenin « على » cer edatı ile kullanılması ile yine cer eda tı olan **"Lam"** harfiyle kullanılmasının manasına gelince bu da şöyledir: «على » cer edatı ile kullanılması konusu gayet açık olarak bilinmektedir, bunun izahına gerek yoktur. Ancak "Lam" cer edatıyla kullanılmasına gelince, sanki bu harfi getirmekle, çene ile yüzü yere kapanmak, yüzükoyun yere serilmek için var etmiş gibi bir anlam yer almaktadır. Sanki çene ile yüz sırf bunun için tahsis edilmiş gibidir. Çünkü cer edatı olan lam harfi ihtisas içindir yani aidiyet bildirir.

« يَخِرُّونَ » kelimesinin ayetlerde tekrar edilmiş olması, durumların farklılığı nedeniyledir. Her ikisi de hem secde hallerinde yere kapanmayı, hem de ağlarken yere kapanmayı içermektedir. Yani onlar secdeye varırlarken yüzükoyun yere kapanırlar, ağlarlarken de yüzükoyun sürünerek ağlarlar, demektir.

« وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا » "Kur'an okumak **onların saygısını artırır.**" Ya ni gönüllerini yumuşatır, gözlerini de hep nemli yani ağlamaklı tutar.

❁ ❁ ❁

110. - 111. ÂYETLER

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ۖ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِىٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

Meâli

110- De ki: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır." Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut.

111- (Ey Resulüm!) De ki: "Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamd ederim." İşte hep O'nu yücelterek an ve O'nun şanını ilan et!

Tefsiri

١١٠- ﴿قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ۖ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا﴾

110- De ki: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır." Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut.

«قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ» **"De ki: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin."** Ebu Cehil, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Ya Allah, Ya Rahman, diye söylediğini duyduğu zaman, "Muhammed bizim iki ilaha tapmamızı yasaklarken, oysa kendisi başka bir ilaha da tapmaktadır" demiş. İşte bu ayet bu nedenle nazil olmuştur. Bir diğer rivayete göre bu ayet kitap ehli hakkında nazil olmuştur. Çünkü bunlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Sen, Allah'ın ismi olan Rahman adını çok az zikretmektesin.

Oysa Tevrat'ta, Allah, bu Rahman ismini daha çok zikretmiştir" dediler. İşte ayet bunun üzerine nazil olmuştur. Ayette geçen çağırma yani dua ifadesi, isimlendirmek anlamındadır. Yoksa seslenmek, manasında değildir. Yine ayette geçen, « أَوْ » kelimesi muhayyerlik içindir. Yani İster Allah'ı bu isimle anın, ister diğer isimle anın hiç farketmez. Ya da ister bunu zikredin, söyleyin, ister şunu zikredin, söyleyin, demektir.

« أَيًّا مَا تَدْعُوا » **"Hangisini deseniz olur."** Tenvin Muzafun ileyh yerine gelmiştir. « مَا » harfi tekit için ziyade kılınmıştır. « أَيًّا » kelimesi, «تَدْعُوا» fiiliyle mansubtur. Ve « تَدْعُوا » kelimesi de, «أَيًّا» ile meczumdur. Yani bu iki isimden hangisini söylerseniz söyleyin, ve hangisiyle adlandırırsanız adlandırın, demektir.

« فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى » **"Çünkü en güzel isimler O'na hastır."** Burada, « لَهُ » kavlindeki zamir Yüce Allah'ın zatına racidir. "F" harfi de şartın cevabıdır. Yani hangi isimle çağırır ve dua ederseniz, o da güzeldir.

Çünkü, «فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» bu anlamda zikredilmiş ve konulmuştur. Çünkü, Allah'ın her ismi mademki güzeldir, bu iki isim de haliyle aynen güzeldir. Zira bu iki isim Allah'ın diğer isimlerimden olan isimlerdir. Bunun "İsimlerin en güzeli olmasının" manası ise; çünkü tüm bu isimlerde yücelik, azamet, kudsiyet, tazim ve temcid gibi manaları kapsamaları sebebiyledir.

« وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ » **Namazında yüksek sesle okuma;"** Yani namaz kılarken yüksek bir sesle Kur'an okuma. Burada muzaf hazfolunmuştur. Çünkü bu ifadeye bir başka mana karışmaz. Zira açıktan yüksek ses ile hafif-alçak sesle nihayetinde iki sıfattırlar, sonuçta her ikisi de ses için kullanılmakta, başka şey için değil. Namaz ise bir takım fiillerden ve zikirlerden ibaret olan bir ibadet şeklidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) okurken sesini yükseltirdi. Müşrikler bunu duydukları zaman, gürültü çıkarıp Kur'ana hakaret ediyorlardı. İşte bu nedenle daha alçak bir sesle Kur'an okuması kendisine emrolundu. Buna göre mana şöyledir: Müşriklerin duyabileceği tarzda yüksek bir sesle okuma!"

« وَلَا تُخَافِتْ بِهَا » **"Onda sesini fazla da kısma;"** Yani arkanda olan cemaatin duyamayacakları kadar da sesini alçaltma.

« وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا » **"İkisinin arası bir yol tut."** Yani ne fazla yüksek sesle ne de büsbütün sessiz olarak değil, ikisinin ortası olan bir ses tonuyla oku. Yahut da bunun manası şöyledir: "Bütün namazlarında açıktan yüksek sesle okuma ve yine bütün namazlarında alçak-düşük tonlu bir ses ile de okuma. Bunlar arasında orta bir yol tut. Örneğin gece namazlarını sesli olarak kıl ve gündüz namazlarını da sessiz olarak kıl, demektir. Ya da, « بِصَلَاتِكَ » yani namazında, ifadesi, "duanda" manasın da olabilir.

١١١- ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِىٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا﴾

111- Ey Resulüm! De ki: "Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim." İşte hep Onu yücelterek an ve Onun şanını ilan et

« وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا » **"Ey Resulüm! De ki: 'Çocuk edinmeyen,** -çünkü Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müleyh oğulları, Allah'ın çocuğunun olduğunu iddia ediyorlardı.- ve müşriklerin ileri sürdükleri gibi- **hakimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta** -bir yardımcıya- **da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim."** Ya da acizliği sebebiyle herhangi birilerini kendine dost edinerek onun dostluğu sayesinde, olabilecekleri bertaraf etmeye de ihtiyacı olmayan Allah'a hamd ederim.

« وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا » **"İşte hep Onu yücelterek an ve Onun şanını ilan et!"** Ona tazimde bulun! Bu ayette, Allah'ın çocuk edinmekten münezzeh ve yüce olduğunu, şeriki ve ortağı bulunmadığını belirterek şanının yüceliğini anlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu ayeti, İzzet-ululuk ayeti diye isimlendirmiştir. Abdulmuttalip oğullarının çocukları konuşmaya başladıklarında, onlara bu ayeti öğretirlerdi.[17]

[17] Hafız diyor ki, bu hadisi İbn Ebu Şeybe ve Abdurrezzak tahricetmişlerdir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf, 2/701

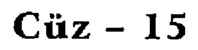
Sûre -18

KEHF SÛRESİ

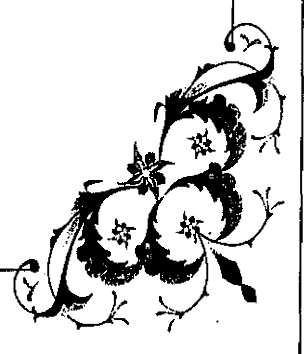
Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

110 âyettir.

Cüz - 15

1. – 5. ÂYETLER

بِسْــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحيــمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ٓى اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۜ ﴿١﴾ قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَد۪يدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًاۙ ﴿٢﴾ مَاكِث۪ينَ ف۪يهِ اَبَدًاۙ ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ الَّذ۪ينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ﴿٤﴾ مَا لَهُمْ بِه۪ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَٓائِهِمْۜ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۜ اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾

Meâli

1- Hamd, O Allaha ki, kuluna kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı.

2- Onu dosdoğru bir kitap olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli azaba karşı (küfredenleri) uyarsın ve iyi işler yapan mü'minlere de kendileri için güzel bir mükâfat bulunduğunu müjdelesin.

3- Onlar ebedi olarak o mükafat içinde bulunacaklardır.

4- Allah çocuk edindi diyenleri de uyarsın.

5- Bu husuta kendilerinin, ne de atalarının hiçbir ilgisi yoktur. Ağız larından en büyük söz çıkıyor. Onlar yalandan başka şey söylemiyorlar.

Tefsiri

١- ﴿ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ٓى اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ﴾

1- Hamd, O Allaha ki, kuluna kitabı indirdi ve ona hiçbir eğri-

lik koymadı.

Kuldan murat, Muhammed (s.a.v)'dir. Kitap ise, Kur'anı Kerim'dir. Âyeti kerime de Allah, bahşettiği en güzel İslam nimeti ve Muhammed (s.a.v.)'a indirdiği kurtuluş vesilesi kitap için nasıl hamd-u senâ edeceklerini kullarına telkin ediyor. Eşyalarda ki eğrilik için denilir ki: *"Fikrinde eğrilik var" "Âsasında eğrilik var"* Ayeti Kerime de "Kur'anda ihtilaf ve tezadın bulunmadığı ve içerisindeki herşeyin hikmet ihtiva ettiği kast olunmaktadır.

٢- ﴿ قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴾

2- Onu dosdoğru bir kitap olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli azaba karşı (küfredenleri) uyarsın ve iyi işler yapan mü'min lere de kendileri için güzel bir mükâfat bulunduğunu müjdelesin.

Dosdoğru, yani istikameti düzgün « قَيِّمًا » kelimesi, gizli bir zamirle mensup olmuştur. Takdiri ise *"Onu dosdoğru kıldı"* dır. Onda eğriliğin olmadığının söylenmesi, dosdoğru olduğunun söylenmesidir. Biri yeterli olduğu halde ikisinin bir arada zikredilmesi ise, te'kit içindir. Bununla beraber, araştırıldığında, istikameti doğru nice kişilerin, ufak tefek hatalardan, salim oldukları görülür.

« قَيِّمًا » kelimesi, diğer kitapları tasdik eden ve onların sıhhatini doğrulayan manasına da olabilir. « أَنْذَرَ » fiili müteaddidir. İki meful alır. *"Muhakkak ki biz, sizi yakın bir azapla uyardık"* ayetin de olduğu gibi. Ancak burada mefullerden birini almadı. Aslı ise *"Küfredenleri uyarsın diye"* dir. Yani kendi katından gelecek azaba karşı küfredenleri uyarsın diye. « أَنْذَرَ » fiilinin ilk mef'ulunden birisini hazfetti. Çünkü uyarılan şey, kendisine doğru gidilen şeydir. bu sebeple sadece onu zikretti. Sâlih amel işleyen mü'minlere de kendileri için güzel bir mükâfat, cennet bulunduğunu müjdeledi. « يَبْشُرَ » fiili Hamza ve Ali'ye göredir.

٣- ﴿ مَاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ﴾

3- Onlar ebedi olarak o mükafat içinde bulunacaklardır.

« مَاكِثِينَ » kelimesi « لَهُمْ » daki « هُمْ » dan haldir. *"Orada o cennette ebedi olarak kaldıkları halde"* demektir.

٤- ﴿ وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ﴾

4- Allah çocuk edindi diyenleri de uyarsın.

Burada yukarıdakinin aksine uyarılanları zikretti. Uyarılan şeyi zikretmedi. Çünkü uyarılan şeyin zikri daha önce geçmişti.

٥- ﴿ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴾

5- Bu husuta kendilerinin, ne de atalarının hiçbir ilgisi yoktur. Ağızlarından en büyük söz çıkıyor. Onlar yalandan başka şey söylemiyorlar.

Yani onların *"Çocukla"* ilgili ya da *"Allah'ın çocuk edinmesiyle"* ilgili hiçbir bilgileri yoktur. Bu sözleri bilgiden değil, cehaletten kaynaklanmaktadır. Allah'ın çocuk edinmesi, aslında muhaldir. *"Nasıl oluyor da, bu hususta onların hiçbir bilgisi yoktur?"* dersen, derim ki; "Onların bir bilgisi yoktur. Çünkü, bunun var olması aslında mümkün olmadığındandır. Taklitçi babalarının da bu hususta hiçbir bilgisi yoktur.

« كَلِمَةً » kelimesi temyizdir, mensuptur. Burada şaşkınlık manası vardır. Sanki şöyle denilmiştir: *"Ne kadar da büyük kelime oldu"*

« كَبُرَتْ » kelimesindeki zamir, *"Allah çocuk edindi"* cümlesine râcidir. *"Kelime"* olarak adlandırılması ise kasidenin kelime olarak adlandırılması gibidir.

« تَخْرُجُ » , « كَلِمَةً »'nin sıfatıdır. Bu sözü konuşma hususundaki cüretlerinin büyüklüğünü ifade ediyor. Çünkü insanlar, şeytanın kalplerine verdiği kötü vesveselerden bir çoğunu gizleyip ağızlarına alamazken, bu kadar çirkin bir şeye nasıl muktedir oluyorlar? Onlar yalandan başka bir şey söylemiyorlar. « كَذِبًا » hazfedilmiş bir mastarın, yani «قَوْلًا» sıfatıdır.

6. – 12. ÂYETLER

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ
اَسَفًا ﴿٦﴾ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ
اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ اَمْ
حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾
اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَٓا اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ
سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوٓا
اَمَدًا ﴿١٢﴾

Meâli

6- Herhalde sen, onlar bu sözü inanmıyorlar diye peşlerinden üzüntüden kendini helâk edeceksin.

7- Biz yeryüzündeki şeyleri, kendisine süs olsun diye yarattık ki, onların, hangisinin daha güzel yaptığını deneyelim.

8- Biz elbette (birgün) yerin üzerindekileri kupkuru bir toprak yapa rız.

9- Yoksa sen Kehf ve Rakîm sahiplerinin bizim şaşılacak ayetlerimizden olduklarını mı sandın?

10- Hani o gençler mağaraya sığınmışlar ve "Rabbimiz, bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla" demişlerdi.

11- Bunun üzerine mağarada nice yıllar onların kulaklarına ağırlık

vurduk (onları derin bir uykuya daldırdık.)

12- Sonra onları uyandırdık ki (onların uyuma müddetleri hakkında ihtilaf eden) iki zümreden hangisinin, (onların) kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini bilelim.

Tefsiri

٦- ﴿ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَٰى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ﴾

6- Herhalde sen, onlar bu sözü inanmıyorlar diye peşlerinden üzüntüden kendini helâk edeceksin.

Yani, kâfirler için kendini öldüreceksin. Âyet-i kerime de, Muhammed (sav)'in kendine inanmadıkları ve terk ettikleri için üzüntüye düşmesi anlatılıyor. O da, onların izine düşüyor. Onların durumuna ve ayrılışına üzülerek kendini helak ediyor. Bu söze, yani Kur'an'a inanmıyorlar diye üzüntüden dolayı kendini helak edeceksin.

« أَسَفًا » mef'ulun lehtir. Yani *"şiddetli üzüntüden dolayı"* demektir. Esef kelimesi, üzüntü ve gazap hususlarında mübalağa için kullanılır.

٧- ﴿ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾

7- Biz yeryüzündeki şeyleri, kendisine süs olsun diye yarattık ki, onların, hangisinin daha güzel yaptığını deneyelim.

Dünya ve dünyada yaşayanlar için, dünya süslerinden ziynet almaya elverişli olanları ve güzel görünen şeyleri süs olsun diye yarattık. Güzel amel ise, dünyaya karşı zahit olmaktır. Onunla aldanmayı terk etmektir. Ona karşı meyli bile bile terk etmektir.

٨- ﴿ وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴾

8- Biz elbette (birgün) **yerin üzerindekileri kupkuru bir toprak yaparız.**

O yerin üstündeki ziynetleri, otların bittiği yemyeşil bir durumdan ot bitmeyen kupkuru çorak bir toprağa çeviririz. Yani onu, hayvanları öldürmek, otları ve ağaçları kurutmak suretiyle harap bir hale getiririz. Yeryüzünün sayılamayacak kadar çeşitli mahlukâtla bezemesi ve sonra-

dan bunların hiç yokmuş gibi yok edilmesi külli âyetlerdendir.

٩- ﴿ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا ﴾

9- Yoksa sen Kehf ve Rakîm sahiplerinin bizim şaşılacak ayetle .rimizden olduklarını mı sandın?

Yani bu arzı yeşertip sonra kurutmamız, Ashab-ı Kehf'in kıssasından ve onların uzun müddet yaşatılmalarından daha büyüktür. Kehf, dağdaki geniş mağaraya denir. Rakîm ise, onların köpeğinin adı veya köy lerinin adı veya onların durumlarını yazan kitapların kâtipleri veya mağaranın bulunduğu dağın adıdır. Onlar, şaşılacak delillerimizden biriydiler. « عَجَبًا » mastardır, sıfattır.

١٠- ﴿ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴾

10-Hani o gençler mağaraya sığınmışlar ve "Rabbimiz, bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla" demişlerdi.

Bize rahmet hazinelerinden ver ki, burada o, mağfiret, rızık ve düşmanlardan emin olmaktır. İşimizden, yani kâfirlerden ayrı olduğumuz şu durumdan bir çıkış yolu ver! Taki onun sebebiyle kurtulalım ve hidayeti bulalım. Veya bütün işlerimizi hayırlı eyle veya rızanın yollarını bize kolaylaştır.

١١ - ﴿ فَضَرَبْنَا عَلَى اٰذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴾

11- Bunun üzerine mağarada nice yıllar onların kulaklarına ağırlık vurduk (onları derin bir uykuya daldırdık.)

Yani onlar üzerine uyku örtüsü geçirdik. Onları, seslerin bile uyandıramayacağı ağır bir uykuya daldırdık. Burada mef'ul hazfedilmiştir. O da örtüdür.

Nice yıllar sözündeki « عَدَدًا » kelimesi « سِنِينَ » nin sıfatıdır. Zeccâc şöyle demiştir: *"Yılları çok olduğu için sayarsın. Az olduğunda ise miktarı sayılmaksızın bilinir. Gümüş paraların sayılması ise, az olduğunu*

gösterir. Çünkü onlar, az olunca sayarlar, çok olunca tartarlardı."

١٢- ﴿ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ اَىُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوا اَمَدًا ﴾

12- Sonra onları uyandırdık ki (onların uyuma müddetleri hakkında ihtilaf eden) **iki zümreden hangisinin,** (onların) **kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini bilelim.**

Çünkü onlar uyandıklarında bu hususta ihtilafa düşmüşlerdi. Onlardan biri *"Ne kadar kaldınız?"* dedi. *"Bir gün yada günün bir parçası (kadar kaldık)"* dediler. (Kimi de) şöyle dedi: *"Rabbiniz, kaldığınız müddeti daha iyi bilir"* Rabbiniz, kaldığınız müddeti daha iyi bilir diyenler, burada uzun müddet kaldıklarını anladılar. Bu ihtilaf başka iki gurubun ihtilâfı da olabilir.

« اَحْصٰى » geçmiş zaman fiilidir. «اَمَدًا » kelimesi « اَحْصٰى » 'nin zarfıdır. Veya mef'ulün lehtir. Fiil-i mâzi, mübtedanın haberidir. Mübteda da « اَىُّ » olur. Mübteda, haberiyle beraber « نَعْلَمَ » fiilinin iki mefulunun yerine geçmiştir. Mana şudur: *"Kaldıkları vakti en iyi tesbit edip-öğrenenler hangileridir."*

Kim « اَحْصٰى » fiili «اَحْصَاءً» nın İsmi Tafdili'dir derse hata etmiştir. Çünkü onun binası sülasi mücerretin dışındadır. Kıyas ile değildir. Çünkü âyet-i kerime de Allah, bildiği halde "bilelim" dedi. Buradaki kastı, ilmin taalluk ettiği şeyin, onların imanlarını ve ibret almalarını artırmak için ortaya çıkmasıdır. Ayrıca kendi zamanlarında yaşayan mü'minler için bir lütûf, kâfirler için apaçık bir delil olması için ortaya çıkmasıdır. Ya da buradaki maksat, o iki gurubun ihtilafını var olmadan önce bildiğimiz gibi var olduğu halde de bilmemiz için demektir.

❁ ❁ ❁

13. – 16. ÂYETLER

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ ۗ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهٖٓ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَآ إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً ۗ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ ۗ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللّٰهَ فَأْوُٓا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

Meâli

13- Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz. Onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.

14- Onların kalplerini metin kıldık, kalktılar, dediler ki: "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir, biz ondan başkasına ilâh demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz.

15- Şu bizim kavmimiz, ondan başka tanrılar edindiler. Onların tanrı olduğuna dair açık bir delil getirmeleri gerekmez miydi. Allaha karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir.

16- (İçlerinden biri şöyle dedi) "Madem ki siz, onlardan ve onların Allah'tan başka taptıkları şeylerden ayrıldınız, o halde mağaraya sığının ki Rabbiniz size rahmetini yaysın. Ve size (şu) işinizden yararlı bir şey hazırlasın."

Tefsiri

١٣- ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾

13- Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz. Onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.

Onların haberlerini doğru olarak anlatıyoruz. « فِتْيَةٌ » genç manasına gelen « فَتًى » ın çoğuludur. Fütüvvet ise, iyilik yapmak, eziyet vermekten sakınmak, şikâyeti terk etmek, haramlardan kaçınmak ve en güzel ahlaklı olmak demektir. Denildiki, *"Genç, bir işi yapmadan evvel yaparım demeyen, yaptıktan sonra da gurura kapılmayandır"* Biz onların yakinlerini artırdık. Dakyanus'un has adamlarındandılar. Şöyle dediler: *"İkişer ikişer çıkalım ki iki kişiden biri diğer arkadaşının gizlisini saklısını ortaya çıkarsın"* bunu uyguladılar ve iman üzerinde karar kıldılar.

١٤- ﴿وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهِ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا﴾

14- Onların kalplerini metin kıldık, kalktılar, dediler ki: "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir, biz ondan başkasına ilâh demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz.

Vatandan ayrılığa ve mağaralarda saklanmaya sabretmeleri için kalplerini kuvvetlendirdik. Onların, hak sözü söylemeleri ve Müslümanlıklarını ortaya koymaları için cesaretlendirdik. Putlara ibadeti terk ettikleri için kendilerini arzulayan Dakyanus'a karşı pervasızca ayağa kalktılar ve övünerek şöyle dediler: *"Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz ondan başkasına ilah demeyiz. Eğer onlara ilah dersek saçma sapan konuşmuş oluruz. Bu da zülümde ileri gitmek demektir."*

١٥- ﴿هٰؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا﴾

15- Şu bizim kavmimiz, ondan başka tanrılar edindiler. Onla-

rın tanrı olduğuna dair açık bir delil getirmeleri gerekmez miydi. Allaha karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir.

« هٰؤُلَاءِ » mübtedadır, « قَوْمُنَا » atfı beyandır. *"Ondan başka tanrılar edindiler"* haberdir. Bu, inkâr anlamındaki bir ihbardır. Onlara ibadet etmelerine dair apaçık bir delil getirmeleri gerekmez miydi. Bu bir azardır. Çünkü, putlara ibadet etmeye dair delil getirmek imkansızdır.

« عَلَيْهِمْ » kelimesinde muzaf hazfedilmiştir. Ona ortak koşmak suretiyle Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir.

١٦- ﴿وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللّٰهَ فَأْوُۤا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا﴾

16- (İçlerinden biri şöyle dedi) **"Madem ki siz, onlardan ve onların Allah'tan başka taptıkları şeylerden ayrıldınız, o halde mağaraya sığının ki Rabbiniz size rahmetini yaysın. Ve size** (şu) **işinizden yararlı bir şey hazırlasın."**

Bu dinleri için kaçmaya azmettiklerinde birbirlerine söyledikleri sözdür. « وَمَا يَعْبُدُونَ » mansuptur, zamir üzerine atıftır. Yani onlardan ve onların mabutlarından ayrıldığınız da demektir.

« إِلَّا اللّٰهَ » İstisnai muttasıldır. Çünkü onlar, yaratıcıya inanıyorlardı. Fakat Mekke halkı gibi ona ortaklar koşuyorlardı. Ya da istisnai munkatıdır. O zaman da mana, kâfirlerden ve Allah'tan başka taptıkları putlardan ayrıldınız demektir. Ya da bu, konuyla alakası olmayan bir sözdür ki Hz. Allah, bu gençlerin Allah'tan başkasına tapmadıklarını bununla haber veriyor. Mağaraya girin ve onu kendinize sığınak yapın ki Rabbiniz size rahmetini rızık yönünden yaysın. Ve size şu işinizde kendisiyle faydalanacağınız bir şey hazırlasın.

«مَرْفَقًا » kelimesi, Medenî ve Şamî'ye göre «مِرْفَقًا » dir. Bunu, Allah'ın fazlına olan güvenlerinden, ona olan tevekküllerin den, ümitlerinin kuvvetinden ve yakinlerinin netliğinden dolayı söylemişlerdir. Ya da bunu, onlara kendi asırlarındaki peygamberleri haber vermiştir.

17. – 20. ÂYETLER

وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا
غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ؕ ذٰلِكَ مِنْ
اٰيَاتِ اللّٰهِ ؕ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ
وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ
الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ ؕ لَوِ
اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾
وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ؕ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ؕ
قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ؕ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ
فَابْعَثُوا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهِ اِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَا اَزْكٰى
طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾
اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ
تُفْلِحُوا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

Meâli

17- Güneşi görürsün, doğduğu zaman mağaralarından sağa doğru eğiliyor, battığı zaman da sola doğru onları makaslayıp geçiyor. (hiçbir halde onların üzerine düşüp kendilerini rahatsız etmiyor.) Ve onlar mağaranın geniş bir dehlizi içindedirler. Bu (durum) Allah'ın âyetlerindendir. Allah, kimi doğru yola iletirse o, yolu bulmuştur. Kimi de sapıklıkta bırakırsa, artık onun için yol gösteren bir dost bulamazsın.

18- Uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırsın. Onları (uyku da) sağa sola çeviririz. Köpekleri de girişte iki ön ayağını uzatmış vazi-

yettedir. Onların durumunu görseydin mutlaka dönüp kaçardın. Ve onlardan içine korku dolardı.

19- Yine böyle onları dirilttik ki, kendi aralarında (birbirlerine) sorsunlar. İçlerinden biri "Ne kadar kaldınız?" dedi. "Bir gün ya da günün bir parçası (kadar kaldık) dediler. (Kimi de şöyle dedi) "Ne kadar kaldığı nı Rabbiniz daha iyi bilir. Birinizi şu gümüş (para) ile şehre gönderin bak sın hangi yiyecek daha temiz (ve nefis) ise ondan size rızık getirsin. Fakat çok dikkatli davransın, sakın sizi birine sezdirmesin.

20- Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse taşlayarak öldürürler. Yahut dinlerine döndürürler ki o taktirde asla iflah olamazsınız.

Tefsiri

١٧- ﴿وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا﴾

17- Güneşi görürsün, doğduğu zaman mağaralarından sağa doğru eğiliyor, battığı zaman da sola doğru onları makaslayıp geçiyor. (hiçbir halde onların üzerine düşüp kendilerini rahatsız etmiyor.) **Ve onlar mağaranın geniş bir dehlizi içindedirler. Bu** (durum) **Allah'ın âyetlerindendir. Allah, kimi doğru yola iletirse o, yolu bulmuştur. Kimi de sapıklıkta bırakırsa, artık onun için yol gösteren bir dost bulamazsın.**

Kûfi'ye göre « تَزَاوَرُ » daki, «ز» sakindir. Şamî'ye göre « تَزْوَرُّ » şeklinde okunur. Bazıları da « تَزَّاوَرُ ». demişlerdir. Aslı « تَتَزَاوَرُ » dur. «ت» nın «ز» ye idğamıyla veya hazfıyla hafifletilmiştir. Hepsi de «الزور» kelimesinden gelir. Bu da doğrudan sapmak demektir. Güneşi, doğduğu zaman mağaralarından sağa doğru meylediyor ve ışınları onların üzerine düşmüyor görürsün. Battığı zaman da onları makaslayıp sola doğru meylettiğini, yani yine onların üzerine düşmediğini görürsün. Onlar mağa ra da geniş bir boşluk içindedirler. Yani onlara, geniş ve açık bir mekân da olmalarına rağmen gün boyunca, ne doğarken ne de batarken güneş ışınları isabet etmiyor. Allah'u Teâlâ güneşi onlara karşı perdelemeseydi

bu böyle olmazdı. Denildiki: *"Mağaralarında bir dehliz vardı. Oradan hava ve rüzgarın serinliği geliyordu. Bu sayede mağaranın havasızlığını hissetmiyorlardı. Güneşin doğarken ve batarken meyletmesi, onları makaslaması Allah'u Teâlâ'nın onlar için yarattığı âyetlerdendir."* Yani o bölgeye güneş ışınları isabet ediyor, fakat bir lütûf eseri olarak onlara isabet etmiyordu. Denildiki: *"Mağaranın kapısı kuzey tarafta ve onlara dönüktü. Onlar ise asla güneş almayan yerdeydiler."* Onların bu durumları ve sözleri, bunun Allah'ın âyetlerinden olduğunu gösteriyor. Allah kimi doğru yola iletirse o yolu bulmuştur. Bu onlar için bir övgüdür. Çünkü onlar, Allah için cihat etmişler ve ona teslim olmuşlar. Allah'da onları bu yüksek keramete nâil kılmıştır. Kimi de sapıklıkta bırakırsa ona kimse hidayet edemez.

١٨- ﴿وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا﴾

18- Uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırsın. Onları (uykuda) **sağa sola çeviririz. Köpekleri de girişte iki ön ayağını uzatmış vaziyettedir. Onların durumunu görseydin mutlaka dönüp kaçardın. Ve onlardan içine korku dolardı.**

« تَحْسَبُهُمْ » «س» 'in fethasıyla. Bu Ağşa'nın dışında Şamî, Hamza ve Âsım'ın görüşüdür. *"Uyanık sanarsın"* hitabı herkes içindir. « أَيْقَاظًا » kelimesi «يَقِظٌ» un çoğuludur.

Denildiki *"Onlar uyurken gözleri açıktı. Bu sebeple onlara bakan onları uyanık zannediyor"* Onları uykuda sağa sola çeviririz. Denildi ki: *"Onlar yılda iki defa çevriliyorlardı."* Yine denildiğine göre: *"Yılda bir defa Aşurâ günü çevriliyorlardı."* Köpekleri de avluda ya da eşikte iki ön ayağını uzatmış vaziyettedir. Bu, hâlin mazi olarak ifade edilmiş şeklidir. Çünkü İsmi Fail, mazi manasında olduğunda amel etmez. Onlara muttali olup baksaydın yüz çevirip kaçardın.

«فِرَارًا » kelimesi mastar üzerine mansuptur. Çünkü « وَلَّيْتَ » demek «فَرَرْتَ» (kaçardın) demektir. «وَلَمُلِئْتَ » deki «ل» Hicâzi'ye göre

mübalağa için olduğundan şeddelidir. « رُعْبًا » temyizdir. Şamî ve Ali'ye göre «ع» ötrelidir.

Rub; kalbe dolan korkudur. Bu, Allah'ın onlara verdiği heybetten ya da tırnakları, saçları ve cüsseleri büyüdüğü içindir. Muâviye'den rivâyet edildiğine göre o, rumlara karşı savaşmış ve bir mağara önüne gelmiş ti. İçeri girmek istiyorum deyince, İbn Abbas (r.a.) ona: *"Senden daha hayırlı olana bile, 'onlardan kaçardın' denildi" dedi.* Muâviye'nin emriyle bir gurup mağaraya girdi ve korku onları yaktı.

١٩- ﴿وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٓ اِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا﴾

19- Yine böyle onları dirilttik ki, kendi aralarında (birbirlerine) **sorsunlar. İçlerinden biri "Ne kadar kaldınız?" dedi. "Bir gün ya da günün bir parçası** (kadar kaldık) **dediler.** (Kimi de şöyle dedi) **"Ne kadar kaldığını Rabbiniz daha iyi bilir. Birinizi şu gümüş** (para) **ile şehre gönderin baksın hangi yiyecek daha temiz** (ve nefis) **ise ondan size rızık getirsin. Fakat çok dikkatli davransın, sakın sizi birine sezdirmesin.**

Allah'ın uyutmaya da diriltmeye de kâdir olduğunu göstermek için onları, bu uykuya daldırdığımız gibi uyandırdık. Birbirlerine sorsunlar da durumlarını ve Allah'u Teâlâ'nın, kendi üzerlerinde icra ettiklerini öğretsinler, ibret alsınlar. Allah'ın kudretinin bahşettiği nimete şükretsinler. Onların reisleri *"Ne kadar kaldınız?"* dedi. *"Bir gün yada günün bir parçası (kadar kaldık)"* dediler. bu zannı galibe göre verilmiş bir cevaptır. Burada içtihadın caiz olduğuna ve zannı galip ifade eden sözlerin söylene bileceğine dair deliller vardır. İçlerinden bir kısmı, onların kalmayla ilgili bu sözünü inkar ederek *"Ne kadar kaldığımızı Rabbiniz daha iyi bilir"* dediler. sanki onlar, müddetin çok uzun olduğunu ve onun miktarını Allahtan başka kimsenin bilemeyeceğini delillere bakarak ya da ilham yoluyla anlamışlardır. Rivayet edildiğine göre onlar mağaraya sabah vakti girdiler. Uyanmaları ise öğleden sonra oldu. bu onlara aynı günde

oldukları zannını verdi. Ancak tırnaklarına ve saçlarına baktıklarında bu (ikinci) sözü söylediler.

İbni Abbas (ra.) rivayete göre onların sayısının yedi olduğunu söylüyor ve "Çünkü ayette içlerinden biri 'ne kadar kaldınız' dedi. Ona cevap olarak "Bir gün ya da günün bir parçası (kadar kaldık)' dediler. Bu çoğuldur. En azı üçtür. Sonra kimileri de: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir' dediler. Bu da başka bir grubun sözüdür. Böylece yedi oldular. Sonra "birinizi şu gümüş para ile şehre gönderin" dediler. sanki burada *"Rabbiniz bunu daha iyi bilir, sizin de gücünüz bunu bilmeye yetmez. Öyleyse siz, sizi ilgilendiren başka bir şey yapınız ve içinizden birini Yemliha'yı gümüş para ile gönderiniz. Bu gümüş, para haline getirilmiş de olabilir, getirilmemiş de olabilir."*

« بِوَرِقِكُمْ » kelimesinde ki «ر» Ebû Amr'a, Hamza'ya, ve Ebû Bekir'e göre sakindir. Şehir Tarsus'dur. Kaçışları esnasında yanlarına para almaları, nafaka ve yolcuya gerekli olan diğer eşyanın alınmasının Allah'a tevekkül edenlerin görüşü olduğuna delildir. İşi tesadüflere bırakan ve başkalarının nafakalarına bel bağlayanların görüşü değil. Beytullah'a karşı şiddetli arzu duyan âlimlerin bir kısmının *"Bu sefer için gözyaşı ve rahmana tevekkülden başkası gerekmez"* demeleri ayrı bir mevzudur. Baksın hangi yiyecek daha lezzetli, daha temiz, daha çok ucuz ondan bir rızık getirsin.

Fakat aldanmaması için yapacağı alışverişte ya da tanınmaması için gizlenme işinde çok dikkatli davransın. Sakın sizi birine sezdirmesin. Anlamadan bizi öğrenecekleri bir iş yapmasın. Burada 'onun diğerlerine hissettirmesi' diye söylendi, çünkü sebep olur.

٢٠ - ﴿إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا﴾

20- Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse taşlayarak öldürürler. Yahut dinlerine döndürürler ki o taktirde asla iflah olamazsınız.

« إِنَّهُمْ » daki zamir, « أَيُّهَا » daki mukadder «اَهْل» » kelimesine râcidir, onlar size muttali olurlarsa sizi en kötü bir öldürüşle, taşlayarak öldürürler. Ya da sizi zorla sinelerine döndürürler. « إِذًا » kelimesi şarta delâlet eder. Yani, onların dinine girdiğinizde de ebediyyen iflah olmazsınız.

21. – 22. ÂYETLER

وَكَذٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾

Meâli

21- Böylece onları buldurduk ki Allah'ın (öldükten sonra dirilme) vadinin gerçek olduğunu ve kıyamet saatinin şüphe götür-mez olduğunu kesinlikle bilsinler. (Bulanlar) o sırada kendi aralarında onların durumlarını tartışıyorlardı. "Onların üstüne bir bina yapın" dediler. Rableri onları daha iyi bilir. Onların işine galip gelen yetkililer. "Mutlaka onların üstüne bir mescit yapacağız" dediler.

22- Gayba taş atar gibi: "Onlar üçtür, dördüncüleri köpeklerdir" diyecekler. "Beştir, altıncıları, köpekleridir," diyecekler. (hayır) yedidir sekizincileri köpekleridir" diyecekler. Deki: Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Onları bilen azdır" onun için onlar hakkında, sabit tartışma dışında, derin münakaşaya girme ve onlar hakkında bunlardan hiçbirine bir şey sorma."

Tefsiri

٢١-﴿ وَكَذٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ

فِيهَا ج إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ط رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ ط قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴾

21- Böylece onları buldurduk ki Allah'ın (öldükten sonra dirilme) **vadinin gerçek olduğunu ve kıyamet saatinin şüphe götür-mez olduğunu kesinlikle bilsinler.** (Bulanlar) **o sırada kendi aralarında onların durumlarını tartışıyorlardı. "Onların üstüne bir bina yapın" dediler. Rableri onları daha iyi bilir. Onların işine galip gelen yetkililer "Mutlaka onların üstüne bir mescit yapacağız" dediler.**

Onları, uyuttuğumuz ve uyandırdığımız da olduğu gibi buldurma mızda da hizmetler vardır. Buldurduğumuz kişiler, onların hallerini görsünler ve Allah'ın vadinin yani tekrar dirilmenin hak olduğunu bilsinler. Çünkü onların uyku ve uyanışlarındaki hali, ölen sonra da dirilen kişi nin hali gibidir. Yine kıyamet saatinin şüphe götürmez olduğunu bilsinler. Çünkü onlar, onların bu durumuyla tekrar dirilmenin olacağı sonucunu çıkarıyorlar.

Yani o zamanın halkını, onlara muttali kıldığımız da halk, dinleri konusunda tartışıyorlardı. Yeniden dirilişin hakikati hususunda ihtilaf içindeydiler. Bazısı *"Ruhlar dirilecek cesetler değil"* diyor. Bazısı da *"Ruhlarla beraber cesetlerde dirilecek"* diyordu. İhtilafın ortadan kalkması için ve cesetlerin de ölüm öncesinde olduğu gibi ruhlarla beraber canlı bir şekilde dirileceği hakikati ayan beyan ortaya çıksın diye Allah halkı onlara muttali kıldı.

Ashab-ı Kehf vefat edince, türbeleri, halktan sakınmak ve korumak için *"Bulundukları mağaranın kapısı üzerine bina inşa edin" dediler.* nitekim Resûlüllah Efendimiz (s.a.v.)'in türbesi de etrafı çevrilerek koruma altına alınmıştır. Onları en iyi Rableri bilir. Bu Ashab-ı Kehf'in nesep leri, durumları ve uyku müddetleri hususunda söz söyleyen ve onların durumunu müzakere eden tartışmacıların sözüdür. Hakikati bulumadıklarında ise *"Onların en iyi Rableri bilir"* demişlerdir. Ya da bu söz, onlar hakkında sözü uzatan kişileri red için Allah'u Teâlâ'nın söylediği bir sözdür. Onların işine galip gelen Müslüman yetkililer ki onların üzerine bina yapmaya en layık olanlarda onlardır. *"Müslümanların namaz kılması ve onların mekanlarıyla teberrük etmeleri için mağaranın kapısına mescit yapacağız"* dediler.

Rivâyet edildiğine göre Hıristiyanlar büyük günahlar işlemeye ve

kralları da zulmetmeye başladı. Sonunda putlara tapmaya başladılar. İnsanları onlara ibadete zorladılar. Bu hususta en şedit davrananı Dakyanus'tu. Kavminin eşrafından gelen gençlerin şirk koşmalarını istedi ve onları ölümle tehdit etti. Onlar imana sarıldılar ve kararlı davrandılar. Sonra bir mağaraya kaçtılar. Yolda karşılaştıkları bir köpek onlara tabi oldu. Onu kovdular. Allah'da onu konuşturdu. *"Benden ne istiyorsunuz?" ben Allahın sevdiklerini seviyorum. Uyuduğunuz da sizi beklerim"* dedi. Denildiki onlar, köpeği olan bir çobanın yanına geldiler. O da onların dinine tabi oldu. Ve mağaraya girdiler. Allah onların kulaklarına ağırlık verdi. Allah onları uyandırmadan önce onların şehrine iman sahibi salih bir adam kral oldu. Memleket ahalisi yeniden diriliş hususunda ihtilaf içindeydiler. Bir kısmı inanıyor, bir kısmı inanmıyordu. Hakkı beyan etmesi için Allaha yalvardı. Allah aniden bir adamın kalbine koyunları için ağıl yapmak üzere mağaranın ağzına yapılan duvarı yıkmasını ilham etti ve adam duvarı yıktı. Ashab-ı Kehf'in yiyecek satın almak üzere gönderdikleri adam şehre girdi. Gümüş parayı çıkardı. Dakyanus zamanında bastırılmıştı. Onu hazine bulmakla suçladılar ve krala götürdüler. Ashab-ı Kehf'ten olan kıssayı ona anlattı. Kral ve halk onunla birlikte yola çıktılar. Ve Ashab-ı kehf onlara gösterildi. Yeniden dirlişi gösteren bu delil üzerine Allah'a hamd etitler. Sonra gençler krala: "Seni Allah'a emanet ediyoruz. Cin ve insan şerrinden ona sığındırıyoruz" dediler ve yattıkları yere döndüler ve Allah emanetini aldı, öldüler. Kral onların üzerine elbisesini örttü. Her biri için altından bir tabut yapılmasını emretti. Fakat rüyada onların altını çirkin gördüklerini görünce saçtan yapılmasını emretti. Mağaranın kapısı üzerine de mescit yaptı.

٢٢- ﴿ سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ
رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ
إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴾

22- Gayba taş atar gibi: "Onlar üçtür, dördüncüleri köpeklerdir" diyecekler. "Beştir, altıncıları, köpekleridir," diyecekler. (hayır) **yedidir sekizincileri köpekleridir" diyecekler. Deki: Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Onları bilen azdır" onun için onlar hakkında, sabit tartışma dışında, derin münakaşaya girme ve onlar hakkında bunlardan hiçbirine bir şey sorma."**

« سَيَقُولُونَ » deki zamir, Resûlüllah (s.a.v.) zamanında, onların kıssalarına dalan müminler içindir. Ehli kitap, onlar hakkında Resûlüllah (s.a.v.)'a sordu. Onlarla ilgili vahiy gelinceye kadar cevabı geciktirdi. Vahiy, sayıları hakkında kendi aralarında geçecek olan ihtilafları haber vererek, ayrıca onlar yedidir, sekizincileri köpekleridir, diyenlerin isabet ettiğini haber vererek indi.

Rivâyete göre Seyyid ve Akıb, Necran ahalisinden olan arkadaşlarıyla beraber Nebi (s.a.v.)'nin yanındaydılar. Ashab-ı Kehf'in zikri geçti. Seyyid Yakubi'ydi. "Onlar üç kişiydiler, dördüncüsü köpekleriydi" dedi. Akıb Nasturiya idi. *"Onlar beş kişiydiler, sekizincileri köpekleriydi"* dediler. Müslümanlarda *"Yedi kişiydiler, sekizincileri köpekleriydi"* dediler. Allah Müslümanların sözünü doğruladı. Bunu, Resûlüllah (s.a.v.)'in haber vermesiyle ve az önce zikrettiğimiz şeylerle bildiler. Ali (r.a.)'den: Onlar yedi neferdir. İsimleri Yemliha, Mekselina, Mislina, bunlar kralın sağında bulunurlardı. Solunda bulunanlar ise Mernuş, Debernuş, Şazenuş idi. Kral, işlerini bu altısıyla istişare ederdi. Yedincisi ise Dakyanus'tan kaçarken karşılaştıkları çobandır. Adı Kefeştatayyüş'tür. Şehirlerinin adı Efsus'tur. Köpeklerinin adı Kıtmir'dir.

« ثَلَاثَةٌ » deki istikbal sözü sadece birinci fiilin başına gelse de di-ğer iki fiili de içine alır. Senin *"İkram ve in'am etti"* sözünde olduğu gibi. Mana her iki fiilde de aynıdır. Ya da muzari fiil, istikbal manasını da içerdiğinden bu kastedilmiştir. « ثَلَاثَةٌ » haberdir. Mübteda hazfedil-miştir. « هُمْ » dur. Aynı şekilde *"beştir ve yedidir"* de haberdir. «رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ » mübteda ve haberden oluşan cümle « ثَلَاثَةٌ » un sıfatıdır « سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ » ve «وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ » da bu şekildedir.

Gayba taş atmak demek, bilinmeyen bir haberi savurmak ve bunu delil olarak getirmek demektir. Gaybı taşlıyorlar sözünde olduğu gibi. Yani bilinmeyeni delil olarak getiriyorlar. Ya da taşlamayı zannın yerine koyuyorlar. Onlar çok defa zan kelimesi yerine zanla taşlamak kelimesini kullanıyorlar. Hatta onlara göre bu iki ibare arasında hiçbir fark bulunmuyor. Üçüncü cümle üzerine dahil olan vav ise, nekrenin sıfatı olarak vaki olan cümleye dahil olan vavdır. Marife üzerine dahil olduğunda hal olduğu gibi. Senin *"Bana yanında başkası olan bir adam geldi"* ve *"Elin*

de kılıç olduğu halde Zeyd'e uğradım" sözlerinde olduğu gibi. Bunun faydası, sıfatın mevsufa bitiştirilmesidir. Mevsuf'un sıfatla muttasıl olması sabit bir iştir. Bu vav *"yedidir ve sekizincileri köpeklerdir"* diyenlerin yaptığı gibi zanla değil. Bunun delili de Allah'u Teâlâ önceki iki sözün sonunda ise *"Onların taş atar gibi"* buyurmasına rağmen üçüncüsünün sonunda ise *"Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir de"* buyurmuştur. Yani onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Bunu da size *"yedidir sekincileri de köpeklerdir"* sözüyle haber vermiştir. Onları ancak çok az kişi bilir. İbni Abbas (r.a.) şöyle diyor: *"Ben bu az olanlardanım"* denildiki: "Bu az olanlar kitap ehlinden olanlardır."

« سَيَقُولُونَ » deki zamir onlara gidiyor. Yani Ehl-i Kitap, onlar hakkında şöyle şöyle diyecekler. Ancak onlardan çok azı müstesna bu hususta bilgileri yoktur. Çoğu zan ve tahmin yürütüyorlar. Ashab-ı Kehf hakkında Ehl-i Kitapla tartışma. Ancak derin olmayan sathi bir tartışma yapabilirsin. O da sadece Allah'u Teala'nın sana vahyettiklerini onlara hikaye etmendir. Doğruluğunu ortaya koymak için insanlar önünde onların cehaletini ortaya koymaya çalışma. Ve Ashab-ı Kehfin kıssaları hakkında onlardan hiçbirine, cevap verdiklerinde reddedeceğin ve çürüteceğin ters bir soru sorma. Öğrenmek için de bir şey sorma. Çünkü Allah'u Teâlâ, onların kıssalarını vahyetmek suretiyle seni irşad etti.

23. – 24. ÂYETLER

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰى أَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

Meâli

23- Hiçbir şey için "bunu yarın yapacağım" deme.

24- Ancak Allah dilerse (yapacağım de) unuttuğun zaman Rabbini an ve "Rabbimin beni doğruya, bundan daha yakın bir yola ulaştıracağını umarım" de.

Tefsiri

٢٣- ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا﴾

23- Hiçbir şey için "bunu yarın yapacağım" deme.

Azmettiğin herhangi bir şey için *"Yarın veya daha sonraki bir zamanda bunu yapacağım"* deme. Yarın kelimesi sadece ona mahsus olmak üzere kullanılmamıştır.

٢٤- ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰى أَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا﴾

24- Ancak Allah dilerse (yapacağım de) **unuttuğun zaman Rabbini an ve "Rabbimin beni doğruya, bundan daha yakın bir yola ulaştıracağını umarım" de.**

Orada, sana bunun iznini Allah'ın vermesini ifade edersin ya da onu ancak *"Allah dilerse"* ifadesini kullanarak demelisin. Yani *"Ancak onun dilemesiyle birlikte"* de. Bu hal makamındadır. Yani İnşeallah diyerek Allah'ın dilemesine sığınıyorum. Zeccâc şöyle demiştir: *"Bunun manası, bunu ancak Allah'ın izniyle yaparım de" demektir. çünkü Allah*

dilerse, şu işimi yapacağım" diyenin sözünün manası, onu ancak Allah'ın dilemesiyle yapacağım demektir. Bu Allah'tan peygamberi için getirilmiş te'dibi bir nehiydir. Yahudiler Kureyş'e: "Ona ruhtan, Ashabı Kehf'ten, ve Zülkarneyn'den sorun" demişler, onlar da sormuşlardı. Nebi (a.s.) "Yarın bana gelin size haber vereyim" demiş, İnşeallah dememişti. Bunun üzerine vahiy gecikmiş zora düşmüştü."

Rabbini an. Yani Rabbinin dilemesini an ve İnşeallah de! Bu hususta sana unutma arız olursa, yani inşallah kelimesini söylemeyi unutursan ve sonra hatırına gelirse onu söyleyerek yerine getir.

Hasan'a göre konuşma meclisinde olduğu müddetçe söylenebilir. İbni Abbas (r.a.) göre ise, bir sene sonra dahi olsa söylemelidir. Bu, İnşaallah kelimesinin kullanılmasıyla teberrükün kazanılmasına yorumlanmıştır. Manayı değiştiren bir istisna ancak birlikte zikredilirse sahih olur.

Hikaye edildiğine göre, Ebû Hanife (r.a.)'nin meclisten sonra yapılan istisna hususunda İbni Abbas (r.a.) muhalefet ettiği halife Mansur'a ulaştı. Onu menetmek için huzuruna getirtti. Ebû Hanife ona *"Bu senin aleyhine olur. Sen insanlardan yeminle biat alıyorsun. Senin yanında ayrıldıktan sonra istisnayı kullanıp sana karşı gelmelerine razı olur musun?"* Halife onun bu sözünü güzel buldu. Ve ona zarar vermek isteyen kişinin dışarı çıkarılmasını emretti.

Ya da mana, İnşeallah sözünü unuttuğunda Rabbini dikkat ve ihtimam ile tesbih ederek istiğfar ederek zikret. Ya da unuttuğun namazı hatırladığın da kıl. Ya da bir şeyi unuttuğunda onu an ki unutulan şeyi sana hatırlatsın.

Ve Rabbimin beni doğruya, bundan daha yakın bir yola ulaştıracağını umarım de! Yani bir şeyi unuttuğunda Rabbini zikret! Bir şey unutulduğunda Rabbin zikredilmesi, rabbimin beni, bu unutulana bedel başka bir şeye, bundan daha iyisine, daha hayırlısına ve daha faydalısına ulaştıracağını umarım demektir.

« أَنْ يَهْدِيَنِ » , « اِنْ تَرَنِ» , « أَنْ يُؤْتِيَنِ » , «اَنْ تُعَلِّمَنِ » Mekki'ye göre iki halde de olurlar. Ebû Âmr ve Medenî'de vasıl halinde ona muvafakat etmişlerdir.

25. – 26. ÂYETLER

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

Meâli

25- Mağaralarında üçyüz yıl kaldılar. Dokuz (yıl) da ilave ettiler.

26- Deki "onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybı onundur, o ne güzel görendir, ne güzel işitendir. Onların ondan başka bir yardımcısı yoktur. Ve o, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez."

Tefsiri

٢٥- ﴿وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا﴾

25- Mağaralarında üçyüz yıl kaldılar. Dokuz (yıl) **da ilave ettiler.**

Burada mağarada diri olarak uyutuldukları müddet kastediliyor. Bu *"bunun üzerine mağarada nice yıllar onların kulaklarına ağırlık vurduk (onları derin bir uykuya daldırdık)* mücmel âyetinin beyanıdır.

« سِنِينَ » (yıllar) kelimesi « ثَلَاثَ مِائَةٍ » (üç yüz) ün atfı beyanıdır. « ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ » Hamza ve Ali'ye göre izafetledir. Temyiz de çoğul tek yerine konur. « بِالْأَخْسَرِينَ اَعْمَالًا » de olduğu gibi. Dokuz yıl daha ilave ettiler « تِسْعًا » mef'ulun bihtir. Çünkü « زَادَ » fiili iki mefulu almayı « اِزْدَادَ » fiili ise tek bir meful almayı gerektiriyor.

٢٦- ﴿ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَبْصِرْ بِه۪ وَاَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ ف۪ي حُكْمِه۪ٓ اَحَدًا ﴾

26- Deki "onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybı onundur, o ne güzel görendir, ne güzel işitendir. Onların ondan başka bir yardımcısı yoktur. Ve o, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez."

Yani o Allah, onların kalma müddetlerini, ihtilafa düşenlerden daha iyi bilir. Gerçek sana haber verdiğidir. Ya da bu, Ehl-i Kitab'ın sözünün (Allah tarafından) hikaye edilmesi ve *"Deki Allah daha iyisini bilir"* sözü onlara bir cevaptır. Cumhura göre bu onların şu kadar müddet kaldıklarına dair Allah'u Teâlâ'nın haber vermesidir.

Göklerin ve yerin gaybı onundur. Göklerdeki ve yerdeki bilinmeyenlere ve orada bulunanların gizli hallerine dair bilginin kendisine ait olduğunu zikretti. O ne güzel görendir, ne güzel işitendir. Yani o bütün mevcudatı ne güzel gören ve bütün işitilenleri ne güzel işitendir. Gökler ve yer halkınının ondan başka işlerine bakacak yardımcısı yoktur. O, kazasındaki hükmüne, onlardan hiçbir kimseyi ortak etmez.

« وَلَا يُشْرِكُ » kelimesi, Şamî'ye göre nehiy olarak *"şirk koşma"* manasına « لَا يُشْرِكْ » dir. Ona, bu Kur'an'dan başkasına getir, yada onu değiştir diyorlardı. Ona denildiki:

❁ ❁ ❁

27. - 28. ÂYETLER

وَاتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِه۪ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُر۪يدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْۚ تُر۪يدُ ز۪ينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

Meâli

27- Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku. Onun sözlerini değiş tirecek yoktur. Ondan başka sığınılacak bir kimse de bulamazsın.

28- Nefsini sabah akşam rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber tut, gözlerin dünya hayatının süsünü isteyerek onlardan başka yana sapmasın. Kalbini bizi anmaktan alıkoyduğumuz, keyfine uyan ve işi hep aşırılık olan kişiye itaat etme.

Tefsiri

٢٧ - ﴿وَاتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِه۪ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًا﴾

27- Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku. Onun sözlerini değiştirecek yoktur. Ondan başka sığınılacak bir kimse de bulamazsın.

Yani Kur'an dan sana vahyedileni oku. Değiştirilmesini isteyerek hezeyan salvalarını sakın dinleme. Çünkü hiç kimse onu tebdil ve tağyire güç getiremez. Buna ancak tek başına o kâdirdir. Sığınmak istediğinde ondan başka sığınılacak birkimse de bulamazsın. Kâfirlerin reislerinden oluşan bir grup Resûlüllah (s.a.v.)'e: *"Şu köleleri yanından uzaklaştır ki seninle oturalım"* dediler. onlar Suheyb, Ammar, Habbab, Selman ve di-

ğerleriydi. Onların bu teklifi üzerine şu âyet indi:

٢٨- ﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا﴾

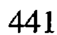
28- Nefsini sabah akşam rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber tut, gözlerin dünya hayatının süsünü isteyerek onlardan başka yana sapmasın. Kalbini bizi anmaktan alıkoyduğumuz, keyfine uyan ve işi hep aşırılık olan kişiye itaat etme.

Nefsini her vakit duaya devam edenlerle beraber kıl. Ya da sabah vakti muvaffakiyet ve kolaylık isteyen, akşam vakti de kusurların bağışlanmasını talep edenlerle beraber kıl. Veya o ikisi sabah ve ikindi namazlarıdır. Şamî « بالغدوة » kelimesini « بالغُدْوَة » şeklinde okumuştur.

Gözlerin onlardan başka yana sapmasın. Haddi aşma. Onun başka yana sapması, haddi aşmasıdır. « عدى » fiili «عن » harfi ceriyle kullanılınca uzaklaşmak manasını içerir. Senin *"Gözü ondan uzaklaştı"* sözünde olduğu gibi. Kelimenin birkaç manaya gelmesinin faydası, manaların her birinin verilebilmesidir. Bu (gözlerini) soyutla manasını vermekten daha doğrudur.

"Dünya hayatının süsünü isteyerek" haldir. Kalbini zikirden, bizi anmaktan alıkoyduğumuz kişiye itaat etme. Bu, bizim *"Allah'u Teâlâ, kulların fiillerinin yaratıcısıdır"* sözümüzün delilidir. Keyfine uyan, işi aşırılık olan ve Haktan ayrılan kişiye uyma.

❁ ❁ ❁

29. ÂYET

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَٓاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَٓاءَ فَلْيَكْفُرْۙ إِنَّٓا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًاۙ أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَاۜ وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَٓاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَۜ بِئْسَ الشَّرَابُۜ وَسَٓاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

29- De ki: "Bu gerçek, Rabbinizdendir. Artık dileyen insansın, dileyen inkar etsin" Çünkü biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki çadırı onları kuşatmıştır. Eğer (susuzluktan) feryat edip yardım isteseler, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir, o ne kötü bir içecektir. Ve ne kötü bir dayanak (koltuk) tur.

Tefsiri

٢٩- ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَٓاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَٓاءَ فَلْيَكْفُرْۙ إِنَّٓا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًاۙ أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَاۜ وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَٓاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَۜ بِئْسَ الشَّرَابُۜ وَسَٓاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾

29- De ki: "Bu gerçek, Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin" Çünkü biz zâlimlere öyle bir ateş hazırladık ki duvarları onları kuşatmıştır. Eğer (susuzluktan) **feryat edip yardım isteseler, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir, o ne kötü bir içecektir. Ve ne kötü bir dayanak** (koltuk) **tur.**

Bu gerçek, İslam ya da Kur'an'dır. «حَقٌّ» kelimesi haberdir. Mübteda, hazfedilmiş «هُوَ» dir. Dileyen inansın dileyen inkâr etsin. Yani hak gelmiştir, bahaneler kalkmıştır. Kendiniz için dilediğiniz, kurtuluş yoluna ya da helâk yolunu seçmekten başka şansınız yok. Emir lafzıyla ve tercihli getirildi. Çünkü o, bu ikisinden dilediği birini seçtiğinde sanki, iki

yoldan dilediğini seçmekle emrolunmuş muhayyer biri olmaktadır. Daha sonra (Allah) küfrü seçen kişinin cezasını zikretmiş ve *"Biz zâlimlere yani kâfirlere ateş hazırladık"* buyurmuştur. İşin hakikatinin anlatılmasının terk edilmesinde olduğu gibi muhayyer bırakma işi de cümlenin son kısımlarıyla kayıt altına alındı. Duvarları onları kuşatmış bir ateş hazırladık. Onları kuşatan ateşi, duvarın etrafındaki odalara veya cehenneme girmeden önce kâfirleri kuşatan dumana veya onların etrafını saran ateşten duvara benzetmiştir. Eğer susuzluktan feryat edip yardım isteseler, erimiş maden gibi bir suyla, yani yağın posasıyla ya da erimiş madenle onlara azap edilir. İçmek için yaklaştırdığında yüzünü haşlar. Ve yüz bu hararetten dolayı kavrulur. Bu ne kötü içecek ve bu ateş, ne kötü dayanacak (koltuk) tur. Bu sözle, *"ne iyi dayanacak"* sözü arasında uygunluk vardır. Yoksa cehennem halkı için dayanmak yoktur. İmanı seçenin mükafatını da açıkladı ve şöyle buyurdu.

❁ ❁ ❁

30. – 31. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً ﴿٣٠﴾ اُولٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

Meâli

30- Onlar ki inandılar ve sâlih ameller işlediler, elbette biz ameli gü zel yapanın ecrini zayi etmeyiz.

31- Onlar öyle kimselerdir ki kendileri için Adn cennetleri vardır. Altlarından ırmaklar akar. Orada altın bileziklerle bezenirler. İnce ipekten yeşil giysiler giyerek koltuklar üzerine yaslanırlar. Ne güzel sevap ve ne güzel kalma yeridir.

Meâli

٣٠- ﴿ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً ﴾

30- Onlar ki inandılar ve sâlih ameller işlediler, elbette biz ameli güzel yapanın ecrini zayi etmeyiz.

Yeni bir başlangıç sözü. Bilinmeyen bir müfakatı beyan için buyurulmuştur.« إِنَّا لاَ نُضِيعُ » cümlesi ile « اُولٰئِكَ » kelimesi birlikte haberdir.

« مَنْ أَحْسَنَ مِنْهُمْ عَمَلاً » sözü de senin «السَّمْنُ مَنَوَانِ بِدِرْهَمٍ» (iki ölçek yağ bir dirhemedir) sözünde olduğu gibidir. Ya da «مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً » ile « وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ » sözü aynı manaya söylenmiş iki farklı ifadedir. « مَنْ أَحْسَنَ » lafzını zamir yörene koymuştur.

٣١- ﴿ أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴾

31- Onlar öyle kimselerdir ki kendileri için Adn cennetleri vardır. Altlarından ırmaklar akar. Orada altın bileziklerle bezenirler. İnce ipekten yeşil giysiler giyerek koltuklar üzerine yaslanırlar. Ne güzel sevap ve ne güzel kalma yeridir.

« تَجْرِى » den sonra ki « مِنْ » başlangıç içindir. *"Bilezikler" kelimesinin belirsiz (nekra) olarak getirilmesi, onun güzelliğini belirsizleştirmek içindir.*

« أَسَاوِرَ » kelimesi « أَسَاوِرَةٌ » kelimesinin, o da «سِوَارْ» kelimesinin çoğuludur. « مِنْ ذَهَبٍ » deki « مِنْ » beyan içindir. «سُنْدُسٍ» ince ipektir « إِسْتَبْرَقْ » ise kalın ipektir. Yani her iki çeşidi de bir arada kullanırlar.

"Orada koltukla üzerine yaslanırlar" diyerek özellikle yaslanmayı zikretmiştir. Çünkü nimet sahiplerinin ve kralllarn, aileleri arasındaki duruşları bu şekildedir. Ne güzel sevap, ne güzel cennet ve koltuklar.

❁ ❁ ❁

32. – 36. ÂYETLER

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ
وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ
آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾
وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالاً
وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ
تَبِيدَ هٰذِهِ أَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى
رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

Meâli

32- Onlara şu iki adamı misal olarak anlat: ikisinden birine iki üzüm bağı vermiş, onların etrafını hurmalarla çevirmiş, ortalarında da ekin bitirmiştik.

33- Her iki bağda yemişini vermiş, ondan hiçbirşey eksik etmemişti. Aralarından bir de ırmak akıtmıştık.

34- O adamın (başka) ürünü de vardı. Arkadaşıyla konuşurken ona "Ben malca senden zenginim, adamca da senden güçlüyüm" dedi.

35- (Böylece) kendisine yazık ederek bağına girdi: "Bunun yok olacağını hiç sanmam" dedi.

36- Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet rabbime döndürülsem bile (orada) bundan daha güzel bir sonuç (daha güzel bir yer) bulurum.

Tefsiri

٣٢- ﴿وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ
وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا﴾

32- Onlara şu iki adamı misal olarak anlat: ikisinden birine iki üzüm bağı vermiş, onların etrafını hurmalarla çevirmiş, ortalarında da ekin bitirmiştik.

Hz. Allah, kâfir ve mü'minlerin durumlarını, iki adamın durumuyla örnekledi. İsrailoğullarına mensup iki kardeştiler. Biri kâfir, diğeri mümindi. Kâfirin adı Katrus, mü'minin adı Yehuza idi. Bu ikisinin Saffât Suresi'ndeki **"Onlardan bir sözcü 'benim dedi, bir arkadaşım vardı"** âyetinde geçen iki kişi olduğu söylenmiştir. Bunlara babalarından sekiz bin dinar (altın) miras kaldı. Onu ikiye böldüler. Kâfir bin dinarla arazi satın aldı. Mü'min de "Allah'ım, kardeşim bin dinara arazi satın aldı. Bende senden bin dinara cennetten arazi satın alıyorum" dedi ve onu tasadduk etti. Sonra kardeşi bin dinara bir ev inşa etti. O *"Allah'ım ben senden bin dinara cennetten bir ev satın alıyorum"* dedi. Ve onu tasadduk etti. Sonra muhtaç duruma düştü. Kardeşinin yolu üzerine oturdu. Kardeşi öfkeyle onun yanına geldi, onu tartakladı ve kovdu. Malını tasadduk ettiği için de azarladı.

İkisinin birine iki üzüm bağı vermiştik. Etraflarını hurmalarla çevirmiştik. Bu çiftçilerin üzüm bağlarında yaptığı şeylerdendir. Onları meyve ağaçlarıyla örterler. İnsanlar bir yere konunca *"onu sarın"* derler. Yani etrafını sarın. Yine *onu onlarla kuşattı"* denir. «حف» fiili bir mef'ul alır. «ب» ile geldiğinde ikinci mef'ulu alır. İkisi arasında da ekin bitirmiştik. Onu yiyecekleri meyveleri ve imar özelliklerini kendisinde bulunduran bir arazi haline getirmişti. Çünkü o, güzel şekli ve zarif düzenlemesiyle iç içe ve uyumlu bir görünüme sahipti. Onun bu tertip ve güzelliğini bozacak hiçbir şey onda yoktu.

٣٣- ﴿كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا﴾

33- Her iki bağda yemişini vermiş, ondan hiçbirşey eksik etmemişti. Aralarından bir de ırmak akıtmıştık.

« اٰتَتْ » kelimesi « كِلْتَا » kelimesi üzerine hamledilmiştir. Çünkü « كِلْتَا » kelimesi tekildir. « اٰتَتَا » denilseydi manaya göre o da caiz olur-

du. Her iki bağa da yemişini vermiş, o yemişten hiçbir şey eksiltmemişti. Aralarından bir de ırmak akıtmıştık. İki bağı da yemişini eksiltmeksizin tam olarak vermekle vasıflandırdı. Sonra da asıl hayrı, içme işinin asıl maddesini ele aldı. Ve onu kendisiyle sulanan şeylerin en üstünü kıldı. O da orada akan nehirdir.

٣٤- ﴿وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا﴾

34- O adamın (başka) ürünü de vardı. Arkadaşıyla konuşurken ona "Ben malca senden zenginim, adamca da senden güçlüyüm" dedi.

Bağların sahibine ait malının kazancından kaynaklanan envai çeşit mal vardı. Yani onun altını, gümüşü ve diğer çeşitlerden birçok malı vardı. Ürünü vardı ve bununla kuşatılmıştı.

« ثَمَرٌ » kelimesi Âsım'a göre « م » in ve « ث » nın fethasıyladır. Ebu Amr'a göre « ث » nin zammesiyle « م » in sükunuyladır. Başkalarına göre ise her ikisinin zammesiyledir.

« حَاوَرَ » fiili « حَارَ يَحُورُ » dan gelir. Katrus Müslümanın elini tuttu ve onu bağların içinde gezdirdi. Ona oradakileri gösteriyor ve sahip olduğu malla ona karşı övünüyordu. Ben malca senden zenginim, adamca da yardımcı, akraba ve erkek evlat yönünden de senden güçlüyüm diyordu. Erkek evlatları zikretti. Çünkü onlar onunla birlikte bulunuyorlar ve birlikte hareket ediyorlar, kızlar ise böyle değil.

٣٥- ﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هٰذِهِ أَبَدًا﴾

35- (Böylece) **kendisine yazık ederek bağına girdi: "Bunun yok olacağını hiç sanmam" dedi.**

Allah'u Teâlâ'nın *"bağına girdi"* demesi, ya ikisinden birine girdiği için ya da duvarları bir olduğu için o ikisini bir kabul ettiğindendir. *"İki bağ"* diye adlandırması da aralarından geçen nehirden dolayıdır. Nefsine yazık etmesi küfre girmek suretiyle nefsine zarar vermesinden-

dir. Uzun emelinden, gafletinin devam etmesinden ve kendisine verilen mühlete aldanmasından dolayı bağının yok olacağı hususunda şüpheye düştü ve *"bu bağın yok olacağını hiç sanmam"* dedi. Müslüman zenginlerden birçoğunun da hal diliyle böyle konuştuklarını görürsün.

٣٦- ﴿وَمَآ أَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّى لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا﴾

36- Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet rabbime döndürülsem bile (orada) bundan daha güzel bir sonuç (daha güzel bir yer) **bulurum.**

Bağ sahibi, arkadaşının inandığı gibi Rabbine döndürüleceği düşünüldüğü takdirde bile, arkadaşına karşı üstünlüğünü ve konumunu iddia ediyor. « مُنْقَلَبًا » kelimesi temyizdir. Dönüş yeri ve sonuç manalarına gelir.

❁ ❁ ❁

37. – 41. ÂYETLER

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِى خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلاً ﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا هُوَ اللّٰهُ رَبِّى وَلَٓا أُشْرِكُ بِرَبِّى أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَٓا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَٓاءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ إِنْ تُرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالاً وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسٰى رَبِّى أَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَٓاؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾

Meâli

37- Kendisiyle konuşan arkadaşı ona dedi ki: "Seni topraktan, sonra nutfeden (spermden) yaratan sonra da seni bir adam biçimine koyan Rabbine nankörlük mü ettin?"

38- "Fakat O Allah benim Rabbimdir, ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmam."

39- Bağına girdiğin zaman: "Maşallah, kuvvet yalnız Allah iledir, demen gerekmez miydi? Gerçi sen beni malca ve evlatça senden az görüyorsun ama.

40- 41- "Rabbim! Bana senin bağından daha iyisini verebilir. Ve o (senin bağının) üzerine de gökten bir hesap görme afeti gönderir de bağın kupkuru bir toprak kesilir. Yahut suyu dibe çekilir de bir daha suyu arayamazsın.

Tefsiri

٣٧- ﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِى خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلاً﴾

37- Kendisiyle konuşan arkadaşı ona dedi ki: "Seni topraktan, sonra nutfeden (spermden) **yaratan sonra da seni bir adam biçimine koyan Rabbine nankörlük mü ettin?"**

Senin aslını topraktan yaratan demektir. çünkü onun aslının yaratılması, yaratılışındaki sebeptir. Aslının yaratılması onun yaratılmasıdır.

Sonra seni bir adam biçimine sokan, insan olarak azalarını düzenleyip kemâle ulaştıran ve seni adamların ulaştığı noktaya erkek olarak ulaştıran Rabbine nankörlük mü ettin? Onun Allah'ı inkâr etmesi, yeniden dirilişi inkâr etmesindendir.

٣٨- ﴿لَكِنَّا هُوَ اللّٰهُ رَبِّى وَلَٓا اُشْرِكُ بِرَبِّى اَحَدًا﴾

38- "Fakat O Allah benim Rabbimdir, ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmam."

«لَكِنَّا» kelimesi Şâmî'ye göre vasıl halinde elifledir. Diğerlerine göre elifsizdir. Vakf halinde ise ittifaken elifledir. Aslı «لَكِنْ اَنَا» dir. Hemze hazfedildi ve harekesi «لَكِنْ» 'in nunu üzerine konuldu. Böylece iki (ن) yanyana gelmiş oldu. birincisi sakin kılındıktan sonra ikincisine idğam edildi. O Allah benim rabbimdir.

« هُوَ » zamiri şandır. Şan ise « اللّٰهُ رَبِّى » (Allah benim rabbimdir) cümlesidir. Cümle «اَنَا » nin haberidir. « رَبِّى » deki mütekellim « ى » ona râcidir. *"Rabbine nankörlük mü ettin?"* sözüne karşı istidraktir. Kardeşine *"Sen Allah'ı inkâr ediyorsun. Fakat ben mü'min muvahhit biriyim"* diyor. Senin *"Zeyd yok ama Amr burada demen gibi"* burada hazif var o da «اَقُولُ » (derim ki) dir. Bu da atıf deliliyle ortaya çıkıyor.

٣٩- ﴿وَلَوْلَٓا اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَٓاءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا﴾

39- Bağına girdiğin zaman: "Maşallah, kuvvet yalnız Allah iledir, demen gerekmez miydi? Gerçi sen beni malca ve evlatça senden az görüyorsun ama.

« مَا » İsmi mevsuldür. Mahzuf bir mübtedanın haberi olarak mahal len merfudur. Takdiri ise *"Hüküm Allahın dilediğidir"* ya da « مَا » şart edatıdır, mensubtur. Şartın cezası ise mahzuftur. Yani *"Allah hangi şeyi dilerse o olur"* demektir. Ayetin manası ise *"o bağa girerken ve orada Allahın sana verdiği rızıklara bakarken bu bağın içindekilerin Allah'ın dilemesiyle meydana geldiğini ve onların işinin Allah'ın elinde olduğunu, dilerse onu bu mamur halde bırakacağını ve dilerse onu yok edeceğini itiraf ederek maşaallah diyemez miydi"* bağın imarına ve işletmesine sarfedilen gücün Allah iledir demen gerekmez miydi?

« أَقَلَّ » Kelimesini mansub okuyan « أَنَا » yi fasl yapmıştır. Merfu okuyan -ki bu Kisâîdir- onu « أَنَا » yi mübteda kılmıştır. Haberi de « أَقَلُّ » olur. Cümle « تَرَنِ » fiilinin ikinci mef'ulu olur. « وَلَدًا » Kelimesi « وَأَعَزُّ نَفَرًا» Ayetindeki « نَفَرًا » kelimesini çocuklar diye tefsir edenlere göre yardımdır.

٤٠ - ﴿فَعَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَتُصْبِحَ صَع۪يدًا زَلَقًاۙ﴾

٤١ - ﴿اَوْ يُصْبِحَ مَٓاؤُ۬هَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَط۪يعَ لَهُ طَلَبًا﴾

40- 41- "Rabbim! Bana senin bağından daha iyisini verebilir. Ve o (senin bağının) **üzerine de gökten bir hesap görme afeti gönderir de bağın kupkuru bir toprak kesilir. Yahut suyu dibe çekilir de bir daha suyu arayamazsın.**

Rabbim bana dünyada veya âhirette senin bağından daha iyisini verebilir. Ve o senin bağın üzerine gökten bir azap indirir de o, düz oldu-ğu için taban tutmayan kupkuru beyaz bir toprağa dönüşebilir. Ya da suyu toprağa çekilir de, var olması bir yana, onu aramaya da muktedir olamazsın. Genel mana ise şudur: "benim senden daha fakir olduğumu görüyorsun. Ama ben Allah'tan fakirlik ve zenginlik açısından benim ve senin durumunu değiştireceğini ve imanımdan dolayı beni, senin bağın-dan daha güzel bir bağla rızıklandıracağını, senden de küfründen dolayı nîmetini alacağını ve bağını yok edeceğini umuyorum."

42. - 44. ÂYETLER

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا
وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ
هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

Meâli

42- Derken (o inkârcı kişinin) ürünü yok edildi, çardakları üzerine yıkılmış durumda olan (bağ) ın karşısında ona harcadık-larına acıyarak ellerini ovuşturmaya başladı: "Ah nolaydı, ben Rabbime kimseyi ortak koşmamış olsaydım" diyordu.

43- Allah'tan başka kendisine yardım eden topluluğu da olmadı, kendi kendisine de kurtaramadı.

44- İşte bu durmda velilik (koruyuculuk) yalnız hak olan Allah'a mahsustur. Onun vereceği sevap da sonuç da daha hayırlıdır.

Tefsiri

٤٢- ﴿وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا
وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي﴾

42- Derken (o inkârcı kişinin) **ürünü yok edildi, çardakları üzerine yıkılmış durumda olan** (bağ) **ın karşısında ona harcadıklarına acıyarak ellerini ovuşturmaya başladı: "Ah nolaydı, ben Rabbime kimseyi ortak koşmamış olsaydım" diyordu.**

Ürünü ihata edildi. *"İhata edildi"* lafzı, yük edildi manasınadır. Bunun aslı *"Düşman onu ihata etti (kuşattı)"* dır. Çünkü düşman onu kuşatınca ona sahip olur ve ona hükmeder. Bu ihata kelimesi, daha sonra yok oluşlar için de kullanılmaya başlandı. Kâfir, pişman ve üzüntülü olduğu halde ellerini ovuşturmaya ve onları birbirine vurmaya başladı. Ellerin

ovuşturulması, pişmanlık ve üzüntüden kinayedir. Çünkü pişman kişi ellerini dıştan içe, içten dışa doğru ovuşturur.

«عض الكف» ve «السقوط في اليد» lafızları da pişmanlıktan kinaye olarak kullanılmaktadır. « يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ » lafzını « عَلَى » harfi ceriyle geçişsiz hale getirdi ve sanki *"pişman oldu"* denildi.

Çardakları üzerine yıkılmış durumda olan bağın karşısında imarı için harcadıklarına üzülerek ellerini ovuçturmaya başladı. Yani, çardaklanmış üzümlerin çardakları yere düştü. Üzümler de onların üzerine düştü. Kardeşinin nasihatini hatırlayarak *"Ah nolaydı ben, Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım"* diyordu. Bu durumun küfür ve isyanından dolayı meydana geldiğini anlamıştı. Temenninin fayda vermediği bir zamanda, keşke müşrik olmasaydı da Allah bağını yok etmeseydi diye temenni etti. Ama böyle bir durumda şirkten tevbe, yapılanlardan pişmanlık duyup imana girmek makbuldur.

٤٣- ﴿وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴾

43- Allah'tan başka kendisine yardım eden topluluğu da olmadı, kendi kendisine de kurtaramadı.

Allah'tan başka kendisine yardıma güç getiren bir topluluğu da olmadı. Yani, ona yardım etmeye sadece Allah kâdirdir. Ondan başkası ona yardım edemez. O da hikmeti gereği yardım etmedi. Allah'ın intikamına kendi gücüyle de mani olamadı.

٤٤- ﴿هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴾

44- İşte bu durmda velilik (koruyuculuk) **yalnız hak olan Allah'a mahsustur. Onun vereceği sevap da sonuç da daha hayırlıdır.**

Hamza ve Ali'ye göre « تَكُنْ » lafzı « يَكُنْ » şeklinde okunur. «وَلَايَة» de «وَ»'ın kesresiyledir. Fetha ile olursa nusret ve velilik, kesra ile olursa Sultan ve Kral demektir.

Bu makamda ve bu halde yardım işi ancak Allah'a aittir. Ondan başkası ona sahip değildir. Ve ondan başkası ona güç getiremez. Bu **"Allahtan başka kendisine yardım eden bir topluluğu da olmadı"** âyetini

açıklamaktadır. Ya da bu durumda Sultan ve Kral, yenilmeyen Allah'tır. Ya da bu gibi şiddetli hallerde Allah yardım eder. Ve her sıkışan ona iman eder. Yani *"Allah nolaydı ben, Rabbime kimseyi ortak koşmamış olsaydım"* sözü kendisine sığınılmış bir sözdür ki o, küfrün uğursuzluğundan korkularak söylenmiştir. Böyle olmasaydı o söz söylenmeyecekti. Ya da koruyuculuk Allah'a aittir. Kâfirlere karşı mü'min dostlarına yardım eder ve onların intikamını alır. Yani o, kâfirin, mü'min kardeşine karşı yaptığı hareket sebebiyle mü'mine yardım etti ve onun *"Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verebilir. Ve o (senin bağının) üzerine de gökten bir hesap görme afeti gönderir"* sözünü gerçekleştirdi. Bunu şu sözü teyit etmektedir. *"Onun dostlarına vereceği sevap da, sonuç da daha hayırlıdır"* ya da burada âhirete yönelik bir işaret vardır. Yani orada hüküm Allah'a aittir. *"bugün mülk kimindir?"* sözünde olduğu gibi.

« الْحَقُّ » Kelimesi, Ebû Amr ve Ali'ye göre ötrelidir. « وَلَايَةُ » kelimesinin sıfatıdır. Ya da mahzuf bir mübtedanın haberidir.

Yani « هُوَ الْحَقُّ » veya « هُوَ الْحَقِّ » (o haktır) Ebû Amr ve Ali'den başkalarına göre kesrelidir. « اللّٰهِ » Lafzının sıfatıdır. « عُقْبًا » lafzı ise, Âsım ve Hamza'ya göre «قْ » ın sükûnuyladır. Onlardan başkalarına göre ötre iledir. Şaz kıraatlerde ise «فُعْلَى » vezninde «عُقْبَى » gelmiştir. Hepsi de âkıbet, sonuç manalarına gelir.

❁ ❁ ❁

45. - 46. ÂYETLER

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشٖيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زٖينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

Meâli

45- Onlara dünya hayatının, tıpkı şöyle olduğunu anlat: "Gökten su indirdik, yerin bitkisi onunla karıştı ve (sonunda bitkiler) rüzgarların savurduğu çöp kırıntıları haline geliverdi. Allah herşeye kadirdir.

46- Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan güzel işler ise Rabbinin katında sevapça da daha hayırlıdır. Umutça da daha hayırlıdır.

Tefsiri

٤٥- ﴿وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشٖيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا﴾

45- Onlara dünya hayatının, tıpkı şöyle olduğunu anlat: "Gökten su indirdik, yerin bitkisi onunla karıştı ve (sonunda bitkiler) rüzgarların savurduğu çöp kırıntıları haline geliverdi. Allah herşeye kadirdir.

Onlara şunu da misal göster. Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz su gibidir ki, bu su sayesinde yerin bitkisi gürleşip çoğalmış ve birbirine karışmış, ya da su bitkiye etki etmiş ona karışmış ve sonunda rüzgarların alıp savurduğu çer çöp haline gelmiştir.

« هَشٖيمًا » Lafzının müfredi « هَشٖيمَةٌ » dir. « رِيَاحٌ » Lafzı, Hamza ve

Ali'ye göre « رِيحٌ » dir.

Allah herşeye Kâdirdir. Yaratmaya da Kâdirdir, yok etmeye de Kâdirdir. Dünyanın parlaklığı ve alımlılığı sonra da onu takip eden yok oluş halini, kuruduktan sonra rüzgarların silip süpürdüğü yeşil otun haline benzetmiştir.

٤٦- ﴿الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾

46- Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan güzel işler ise Rabbinin katında sevapça da daha hayırlıdır. Umutça da daha hayırlıdır.

Servet ve oğullar kabir azığı ve âhiret hazırlığı değil, dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan güzel işler ise, faydası insan da bâki olan hayır işleridir. Ya da beş vakit namazdır. Ya da « سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ » dir. Bu kalıcı güzel işler Rabbi'nin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit etmeye daha layıktır.

Çünkü bu gerçek bir vaaddir. Emellerin çoğu ise yanıltıcıdır. Yani, bu kalıcı güzel işlerin sahibi, dünya da iken Allah'ın sevabını ümit eder, ahiret'te de onu bulur.

47. – 49. ÂYETLER

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصٰيهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

Tefsiri

٤٧- ﴿وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾

47- O gün dağları yürütürüz. Yerin çırçıplak olduğunu görürsün onları (hep bir yere) **toplamışız, hiçbirini bırakmamışızdır.**

Dağları yürüteceğimiz o günü hatırla. Yani dağlar havada yürütülecek. Ya da savrulup toz duman haline getirilerek yürütülecek.

« نُسَيِّرُ » Mekkî, Şamî ve Ebû Amr'a göre « تُسَيَّرُ » dir. Yürütülür demektir. Yeri çıplak olarak görürsün, üzerini örten dağ ve ağaç cinsinden hiçbir şeyi göremezsin. Ölüleri toplamışızdır. Onlardan hiç kimseyi terk etmemişizdir.

« غَادِرْ » Terk etti demektir. « اَلْغَدْرُ » Buradan gelmektedir. Vefasızlık demektir. «غَدِيرٌ» İse selin bıraktığı su manasına gelmektedir.

٤٨- ﴿وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا﴾

48- Ve hepsi sıra sıra Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır. And olsun, sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz. Oysa siz, size bir zaman tayin etmeyeceğimizi sanmıştınız.

Rablerinin huzuruna saf saf arzedilirler. Görünür haldedirler. Her birini tek tek gördüğün gibi, cemaat halinde de görürsün. Çünkü orada kimse kimseyi örtmez. Onların hali, sultanın huzuruna çıkarılan askerlerin hali gibidir. Onlara: *"Sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz"* dedik. Bu gizli *"dedik"* lafzının «يَوْمَ نُسَيِّرُ» daki « يَوْمَ » nin mansup olmasına sebep olan âmil olması mümkündür. Sizi ilk defa yarattığımız gibi dirilttik. Ya da bize, sizi ilk defa yarattığımız gibi üzerinizde hiçbir şey olmadığı halde çıplak olarak geldiniz. « نُسَيِّرُ » ve « نَرَى » muzari fiillerinden sonra «حَشَرْنَاهُمْ» buyurdu. Bu fiilin, fiili mazi olarak getirilmesi haşrın, dağların yürütülmesinden ve huzura çıkışından önce olacağına delâlet eder. Bu, onların bu halleri görmeleri içindir. Ve sanki *"Bundan önce onları topladık"* denilmiştir. Yeniden dirlişle ilgili peygamberler diliyle vaad edildiğiniz şeyin yerine getirilmesi için bir vakit tayin etmeyeceğimizi sanmıştınız. Ya da hesap için vaad edilmiş bir yer tayin etmeyeceğimiz sanmıştınız.

٤٩- ﴿وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصٰيهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾

49- Kitap ortaya konulmuştur. Suçluların onun içindekilerden korkarak: "Vah bize, bu kitaba da ne oluyor, ne küçük ne de büyük hiçbir şey bırakmıyor (yaptığımız) **herşeyi sayıp döküyor" dediklerini görürsün. Yaptıklarını hazır bulmuşlardır. Rabbin kimseye zulmetmez.**

Amel defterleri ortaya konmuştur. Suçluların onun içindeki günahlardan korkmuş olduklarını görürsün. Vah bize, derler, bu kitaba da ne oluyor. Ne küçük ne de büyük hiçbir günah bırakmamış hepsini zaptetmiş. Sayıp dökmüş. Yaptıklarını ya da yaptıklarının karşılığını sahifelerde hazır olarak bulmuşlardır. Rabbin kimseye zulmetmez ki, yapmadığını onun üzerine yazsın. Ya da cezasını artırsın. Ya da suçsuz yere azap etsin.

50. - 53. ÂYETLER

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا إِلَّٓا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُٓ أَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلاً ﴿٥٠﴾ مَٓا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَٓائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّٓوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

Meâli

50- Melekler: "Âdem'e secde edin" demiştik. Secde ettiler. Yalnız İblis etmedi. O cinlerdendi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı. Şimdi siz, benden ayrı olarak onu ve onun neslini dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar, sizin düşmanınızdır. Zâlim için ne kötü bir değiştirmedir.

51- Ben onları, ne göklerin ve yerin yaratılmasında ve ne de kendilerini yaratılmasında hazır bulundurdum. Yoldan şaşırtanları (kendime) yardımcı tutmuş da değilim.

52- O gün (Allah, kafirlere) der ki: "Benim ortaklarım zannettiğiniz şeyleri çağırın İşte çağırdıkları zaman kendilerine cevap vermediler. Ve biz onların aralarına tehlikeli bir uçurum koyduk.

53- Suçlular ateşi gördüler, artık içine düşeceklerini iyice anladılar, fakat ondan kaçacak bir yer bulamadılar.

Tefsiri

٥٠- ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا إِلَّٓا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ

فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلاً ﴾

50- Melekler: "Âdem'e secde edin" demiştik. Secde ettiler. Yalnız İblis etmedi. O cinlerdendi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı. Şimdi siz, benden ayrı olarak onu ve onun neslini dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar, sizin düşmanınızdır. Zâlim için ne kötü bir değiştirmedir.

Meleklere "Âdem'e tahiyye (selamlama) secdesi ya da inkıyat (boyun eğme) secdesi yapın demiştik, secde ettiler. Yalnız İblis etmedi, kaçındı. O cinlerdendi. Sanki biri *"O niye secde etmedi?"* diye sordu da onu cevaben *"O cinlerdendi"* denildi. Rabbi'nin ona emrettiği secde emrinin dışına çıktı. Bu onun da meleklerde birlikte secde etmeye memur olduğuna dair delildir. Şimdi siz beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz.

İnkâr ve tâcib içindir. Sanki şöyle denilmektedir *"Onda ve onun soyunda ne buldunuz da onları dost edindiniz? Ediniyorsunuz?"* Onun soyundan olanlar: **Lakıs:** Namaz da vesvese verir. **Ağver:** Zinaya sevkeder. **Betir:** Musibetlerin sebepkârı. **Matus:** tacirlere yalan söyletir. **Dasim:** besmele çekmeyenlerle birlikte yemek yer. Oysa onlar sizin düşmanınızdır. Allah'a itaat yerine şeytana itaat ederek Allah'ı şeytana değiştirmek, onu değiştiren zâlimler için ne kötü değiştirmedir.

٥١- ﴿ مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴾

51- Ben onları, ne göklerin ve yerin yaratılmasında ve ne de kendilerini yaratılmasında hazır bulundurdum. Yoldan şaşırtanları (kendime) **yardımcı tutmuş da değilim.**

İblisi ve soyunu göklerin ve yerin yaratılışında hazır bulundurmadım. Yani siz onları, ibadet hususunda bana ortak koştunuz. Onlar o hususta ortak olurlar. İlahlıkta ortak olsalardı. *"Ben onları göklerin ve yerin yaratılışında yaratma hususunda onlardan yardım almak ya da onlara o hususta danışmak için hazır bulundurmadım"* diyerek ilahlıktaki ortaklıklarını hükümsüz çıkarırdı. Yani, ben eşyayı yaratmakta tekim. O halde ibadeti sadece bana yapın, demektir. onları kendi yaratılışlarında da hazır bulundurmadım. Yani onların bir kısmını yaratırken diğerleri hazır değil-

di.

« أَنْفُسِهِمْ » Lafzının manası «وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ» (kendinizi öldürmeyin) ayetinde olduğu gibidir. Yoldan çıkaranları yardımcı edinecek değilim. « الْمُضِلِّينَ » Kelimesinin saptırmalarından dolayı onları aşağılamak için zamir yerine koymuştur. Normal de « مُتَّخِذَهُمْ » olması gerekirdi. Yaratma hususunda bana yardımcı olmadıklarına göre size ne oluyor da onları ibadet hususunda bana ortak koşuyorsunuz?

٥٢- ﴿وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا﴾

52- O gün (Allah, kafirlere) **der ki: "Benim ortaklarım zannettiğiniz şeyleri çağırın İşte çağırdıkları zaman kendilerine cevap vermediler. Ve biz onların aralarına tehlikeli bir uçurum koyduk.**

O gün Allah kâfirlere şöyle der: *"Ortaklarım olduğunu zannettiklerinizi yüksek sesle çağırın bakalım. Sizi benim azabımdan kurtarmaları için onları, ortak koşmuştunuz"* burada onları azarlamak için kastediyor ve kendisine ortak koşulanları da ona ekliyor.

Hamza'ya göre «يَقُولُ» fiili «نَقُولُ» dur. Onları çağırdılar ama çağırdıkları kendilerine cevap vermedi. Ve biz onların aralarına tehlikeli bir uçurum koyduk. « مَوْبِقًا » lafzı « وَبَقَ - يَبِقُ - وُبُوقًا » fiilinden gelir. Ve yok edici demektir.

« مَوْبِقًا » İse geniş bir berzahtır. Böyle olunca mana, aralarına uzak mesafeler koyduk. Çünkü onlar cehennemin dibinde diğerleri ise cennetlerin en üst makamlarındadır.

٥٣- ﴿وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا﴾

53- Suçlular ateşi gördüler, artık içine düşeceklerini iyice anladılar, fakat ondan kaçacak bir yer bulamadılar.

Suçlular ateşi gördüler ve yakinen oraya düşeceklerine inandılar. Ve o ateşten kaçacak bir yer de bulamadılar.

54. – 56. ÂYETLER

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَٓاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلٖينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلٖينَ اِلَّا مُبَشِّرٖينَ وَمُنْذِرٖينَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُٓوا اٰيَاتٖى وَمَٓا اُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

Meâli

54- Andolsun biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali anlattık. Ama insan, tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür.

55- Kendilerine hidayet geldiği zaman insanları inanmaktan ve Rab lerine istiğfar etmekten alıkoyan şey, ancak evvelkilerin yasasının kendilerine de gelmesini yahut azâbın açıkça karşılarına gelmesi (ni beklemeleri) dir.

56- Biz elçileri sadece müjdeyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler, hakkı batılla gidermek için mücadele ediyorlar (Onlar) âyetlerimle ve uyarıldıkları şeylerle alay ettiler.

Tefsiri

٥٤- ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾

54- Andolsun biz bu Kuran'da insanlar için her türlü misali anlattık. Ama insan, tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür.

Andolsun biz, bu Kur'an da insanlara ihtiyaç duydukları her çeşit

misali türlü biçimler de anlattık. Ama insan, tartışmaya herşeyden daha çok düşkündür.

« جَدَلاً » kelimesi temyizdir. Yani batıl yolda yapılan husumetleri ve mücadeleleri tek tek sayarsan tarışmanın daha çok olduğunu göreceksin. Kısaca, insanın tartışması, herşeyin mücadelesinden daha çoktur.

٥٥- ﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّا اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا﴾

55- Kendilerine hidayet geldiği zaman insanları inanmaktan ve Rablerine istiğfar etmekten alıkoyan şey, ancak evvelkilerin yasasının kendilerine de gelmesini yahut azâbın açıkça karşılarına gelmesi (ni beklemeleri) **dir.**

Hidayet derken, hidayete sebep olan kitap ve peygamber kastedilmektedir.

« اَنْ يُؤْمِنُوا » Mansubdur. « اَنْ تَأْتِيَهُمْ » İse merfudur. « اِنْتِظَارْ » dan önce mahzuf bir muzaf vardır. O da « مَنَعَ » kelimesidir. Beklemek demektir.

Mana içerisinde takdiri ise şöyledir: *"İnsanları iman ve istiğfar değil, ancak evvelkilerin yasasının kendilerine de gelmelerini beklemeleri dir ki o da helâk edilmeleridir"* Ya da âhiret azâbının kendilerine gelmesini beklemeleridir.

« قُبُلًا » kelimesi, Kûfi'ye göre « قَبِيلْ » kelimesinin çoğuludur. Çeşit çeşit manasına gelir. Diğerlerine göre ise « قِبَلًا » dir. Açık açık manasına gelir.

٥٦- ﴿وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا اٰيَاتِي وَمَا اُنْذِرُوا هُزُوًا﴾

56- Biz elçileri sadece müjdeyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler, hakkı batılla gidermek için mücadele ediyorlar (Onlar) **âyetlerimle ve uyarıldıkları şeylerle alay ettiler.**

"Biz elçileri sadece müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz" dedikten sonra orada duruyor ve *"İnkâr edenler, hakkı batılla gidermek çin mücadele ediyorlar. Onlar âyetlerimle ve uyarıldıkları şeylerle alay ettiler"* diyerek başka bir konuya giriyor. İnkâr edenler, peygamberlere karşı *"Sizde bizim gibi insanlarsınız. Eğer Allah, böyle bir şeyi dileseydi melekleri gönderirdi"* gibi sözler sarfederek mücadele ediyorlardı. Hakkı, yani nübüvveti bu tip mücadelelerle iptal etmeye, yok etmeye çalışıyorlardı.

« وَمَا أُنْذِرُوا » daki « مَا » ismi mevsuldur. Sıladan kendisine râci olan zamir, mahzuftur. Böyle olunca mana, Kur'an'la ve onların uyardıkları azapla alay ettiler, demektir. Ya da « مَا » mastariyyedir. O zaman da mana Kur'an'la ve onların korkutmalarıyla alay ettiler, demektir.

« هُزُوًا » alay konusu demektir. Hamza'ya göre « ز » ve hemzenin sükûnuyladır. Hafsa göre hemzenin vava kalp edilmesiyledir. Onlardan başkalarına göre ise « ز » nin ve hemzenin dammesiyledir.

❁ ❁ ❁

57. – 59. ÂYETLER

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ ۚ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۚ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرَى أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

Meâli

57- Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldığı halde onlardan yüz çeviren ve ellerinin (yapıp) öne sürdüğü (günahlarını, isyanlarını) nı unutandan daha zalim kim olabilir? Biz onların kalpleri üzerine, onu anlamalarına engel olan örtüler, kulaklarının içine de ağırlık koymuşuz. Onları doğru yola çağırsan da bu halde asla doğru yola gelmezler (çünkü gerçeğe basiretlerini kapamışlardır)

58- Ama çok bağışlayan, esirgeyen Rabbin eğer onları, yaptıklarıyla hemen cezalandıracak olsaydı, onların azabını çabuklaştırırdı. Fakat onlar için vaad edilen bir zaman vardır ki, ondan (kaçıp) sığınacak bir yer bulamayacaklar."

59- İşte şu kentler de zulmetmeye başlayınca onları helak ettik. Onları helak etmek için de bir süre belirlemiştik.

Tefsiri

٥٧- ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى

الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴾

57- Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatıldığı halde onlardan yüz çeviren ve ellerinin (yapıp) öne sürdüğünü unutandan daha zalim kim olabilir? Biz onların kalpleri üzerine, onu anlamalarına engel olan örtüler, kulaklarının içine de ağırlık koymuşuz. Onları doğru yola çağırsan da bu halde asla doğru yola gelmezler.

« اٰيَاتِ » (Âyetler) kelimesi, Kur'an manasınadır. Bu sebeple « اَنْ يَفْقَهُوهُ » daki zamir ona müzekker olarak râci olmuştur. Kendisine Rabbi'nin âyetleri hatırlatıldığı halde onlardan yüz çeviren, hatırlatıldığında hatırlamayan ve düşünmeyen, ellerinin, düşünmeksizin ve iyi kötünün bir cezası, bir mükâfatı olacağına bakmaksızın yapıp öne sürdüğü küfür ve isyanlarının sonucunu unutandan daha zâlim kim olabilir. Sonra, onların kalplerinin mühürlendiğini *"Biz onların kalpleri üzerine örtüler koyduk"* diyerek beyan ediyor ve bunun onların yüz çevirmelerine ve unutmalarına sebep olduğunu beyan ediyor.

« اَكِنَّةً » kelimesi « كِنَانْ »'ın çoğuludur. Örtü demektir. onların kulaklarının içine de hakkı duymaktan uzaklaştıracak ağırlık koymuşuz. Müfretten sonra cem'i getirilmesi « مَنْ » lafzı ve manası üzerine haml edilir. Ya Muhammed! Onları imana çağırsan elbette ihtida etmezler.

« اِذًا » Kelimesi ceza ve cevaptır. Peygamberin davetine icabet etme lerinin mümkün olmadığına delalet ediyor. Çünkü onlar, ihtidanın var olmasını gerektiren şeyi, onun yok olmasına sebep kıldılar. Yine o, peygambere verilen bir cevaptır. Takdiri ise, niçin onları, hırsla Müslüman olmaya çağırmayayım? Mukadder sözüne karşılık *"Onları hidayete çağır san da asla doğru yola gelmezler"* cevabı verilmiştir. «اَبَدًا » kelimesi, teklif müddetince demektir.

٥٨- ﴿وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴾

58- Ama çok bağışlayan, esirgeyen Rabbin eğer onları, yaptık-

larıyla hemen cezalandıracak olsaydı, onların azabını çabuklaştırırdı. Fakat onlar için vaad edilen bir zaman vardır ki, ondan (kaçıp) **sığınacak bir yer bulamayacaklar."**

Son derece bağışlayıcı, merhamet sahibi Rabbin eğer onları yaptıklarıyla hemen cezalandıracak olsaydı, onların azâbını çabuklaştırırdı. Yani Hz. Allah, Mekke halkını Resûlüllah (s.a.v.) a son derece düşman olmalarına rağmen rahmetinden dolayı hemen cezalandırmadı. Fakat onlar için vaad edilen bir zaman vardır ki bu Bedir günüdür, ondan kaçıp kurtulacakları bir kurtuluş yeri, bir sığınak bulamayacaklar. Kurtulduğunda «وَأَلَ» denir, birine sığındığında ise « وَأَلَ إِلَيْهِ » denir.

٥٩- ﴿وَتِلْكَ الْقُرٰى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا﴾

59- İşte şu ülkeler de zulmetmeye başlayınca onları helâk ettik. Onları helâk etmek için de bir süre belirlemiştik.

« وَتِلْكَ » mübtedadır. « الْقُرٰى » sıfattır. Çünkü işaret isimleri, cinslerin isimleriyle sıfatlanırlar. Haber « اَهْلَكْنَاهُمْ » dur. Ya da « تِلْكَ الْقُرٰى» tefsir ölçülerine göre gizli bir « اَهْلَكْنَا » ile nasp edilmiştir.

Mana ise: *İşte şu kentlerin halkını helâk ettik"* demektir. Nûh, Ad, ve Semûd kavmi kastediliyor. Onlar Mekke'lilerin zulmettiği gibi zulmettiklerinde helak ettik. Onları helak etmek için, Bedir günü Mekke'lilere yaptığımız gibi geciktirmeyecekleri malum bir vakit tayin ettik.

«مَهْلِكْ» Helâk etmek ve helâk vakti demektir. Hafs'a göre « م »'ın fethi ve « ك »'ın kesresiyledir. Ebû Bekir'e göre ise, ikisinde de fetha iledir. Yani helâk vakti için ya da helâk edilmeleri için « مَوْعِدْ » kelimesi ise vakit ya da mastardır.

60. – 65. ÂYETLER

وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَٓا اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبٖيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَاۘ لَقَدْ لَقٖينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَٓا اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنّٖي نَسٖيتُ الْحُوتَۘ وَمَٓا اَنْسَانٖيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُۚ وَاتَّخَذَ سَبٖيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصًاۙ ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَٓا اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

Meâli

60- Mûsa uşağına demişti ki: "Durmayıp ya iki denizin birleşti-ği yere varacağım veya uzun bir zaman yürüyeceğim."

61- İkisi iki denizin birleştiği yere varınca, balıklarını unuttular (ba-lık) sıyrılıp denizde yolunu tuttu.

62 - Orayı geçip gittiklerinde (Mûsa) uşağına: "Kahvaltımızı bize getir de (yiyelim) andolsun ki, bu yolculuğumuzda (epey) yorgunluk çek-tik" dedi.

63- (Uşağı): "Gördün mü! dedi. Kayaya sığındığımız vakit balığı unuttum. Onu söylememi, bana ancak şeytan unutturdu. (Balık) şaşılacak biçimde denizin içinde yolunu tuttu.

64- (Mûsa): "İşte aradığımız o idi" dedi. Tekrar izlerini takip ede-rek geriye döndüler (kayaya vardılar)

65- (Orada) kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiştik ve ona katımızdan bir ilim öğretmiştik.

Tefsiri

٦٠- ﴿ وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَٓا اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِىَ حُقُبًا ﴾

60- Mûsa uşağına demişti ki: "Durmayıp ya iki denizin birleştiği yere varacağım veya uzun bir zaman yürüyeceğim."

Musa'nın uşağına dediğini hatırla. O Yûşâ b. Nun idi. Uşağı denildi, çünkü o Mûsa (a.s.)'ya hizmet ediyordu. Onunla birlikte bulunuyor ve ondan ilim öğreniyordu. İki denizin birleştiği yere kadar varacağım.

Hâlin ve kelâmın delâletinden dolayı « لَٓا اَبْرَحُ » nun haberi hazfedildi. « لَٓا اَبْرَحُ » bırakmayacağım, devam edeceğim, demektir. hâlin delâletine göre, sefer hâlidir. Sefer hâlini bırakmayacağım demektir.

Kelâmın delâletine göre ise *"iki denizin birleştiği yere kadar"* sözüdür. Bu gayenin gerçekleştiği yerdir. O halde mana şöyle olmalıdır. İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar yürümeye devam edeceğim. Mekafi, Mûsa (a.s.)'nın Hızır (a.s.)'la karşılaşmayı vaat ettiği yerdir ki Basra Körfezi ile Akdenizin birleştiği noktadır. Hızır (a.s.)'ın Hızır adını almasının sebebi ise, her namaz kıldığı yerin etrafının yeşillenmesidir.

Rivayet edildiğine göre Mûsa (a.s.) İsrailoğullarıyla birlikte Mısır'a galip geldiğinde ve Kıpti Firavunun ölümünden sonra orada (Tih çölünde) karar kıldılar. Mûsa (a.s.) Rabbine sual edip: *"Ya Rabbi kullarının sana en sevgilisi hangisidir?"*demiş, buyurulmuş ki: *"Beni zikreden ve unutmayan" "Hakim kulun hangisidir?"* demiş. Buyurulmuş ki: *"Hak ile hükmeden ve hevasına uymayan" "En Alim kulun kim?"* demiş, buyurulmuş: *"Belki bir kelimeye rastlarım da bir hidayete delalet eder veya bir felaketten kurtarır diye insanların ilmini araştırıp ilmine ekleyen"* Binaenaleyh Mûsa (a.s.) demiş ki: *"Ya Rabbi! Kullarından benden daha bilgilisi varsa bana göster" "Var. Senden daha bilgilisi, Hızır'dır"* buyurulmuş. *"Onu nerde arayayım"* demiş *"Sahil de taşın yanında"* buyurulmuş. *"Ya Rabbi onu nasıl bulurum?"* demiş. *"Zenbilin içine balık koyarsın. Onu nerede kaybettiğinde bana haber ver" Onu nerede kaybedersen o ordadır"* buyurulmuş. Mûsa (a.s.) uşağına: *"Balığı kaybettiğinde bana haber ver"* dedi. yürüyerek yola çıktılar. Bir müddet sonra Mûsa (a.s) uyudu. Balık canlandı ve denize düştü. Yemek vakti gelince Mûsa (a.s)

balığı istedi uşağı balığın denize düştüğünü söyledi. Taşın yanına geldiler. Elbisesine bürünmüş bir adam gördüler. Mûsa (a.s.) ona selâm verdi. O *"nasıl oluyor da bizim buralarda selam verenler bulunuyor?"* dedi. Onu tanıdı ve *"Ey Mûsa ben Allah'ın bana öğrettiği ve senin bilmediğin bir ilmi biliyorum. Sende Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim bir ilmi biliyorsun"* dedi.

٦١- ﴿ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ سَرَبًا ﴾

61- İkisi iki denizin birleştiği yere varınca, balıklarını unuttular (balık) **sıyrılıp denizde yolunu tuttu.**

İki denizin birleştiği yere vardıklarında Yûşa balığı unuttu. Çünkü azık işine o bakıyordu. Delili de "Hakikaten ben balığı unuttum" sözüdür. Bu "Azıklarını unuttular" sözündeki gibidir. Onu, azık işini yerine üzerine alan unuttu. Denildiğine göre balık tuzluydu. Bir gece Aynu'l-Hayat kıyısına inmişlerdi. Mûsa (a.s.) uyumuştu. Suyun serinliği balığa vurunca canlandı ve suya düştü. Denizde yolunu tuttu. Yani, karadan denize doğru kendine bir yol tuttu.

« سَرَبًا » kelimesi mastar üzerine mansuptur. Yani « سَرَبَ فِيهِ سَرَبًا» demektir. İçine girdi ve kayboldu manasına gelir.

٦٢- ﴿ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَاۘ لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴾

62 - Orayı geçip gittiklerinde (Mûsa) **uşağına: "Kahvaltımızı bize getir de** (yiyelim) **andolsun ki, bu yolculuğumuzda** (epey) **yorgunluk çektik" dedi.**

İki denizin birleştiği yeri geçtiklerin de konakladılar. Epeyi yürümüşlerdi. Mûsa, uşağına *"Kahvaltımızı getir, andolsun ki bu yolculuğumuz dan epey yorgunluk çektik."* Daha önce yorulmamış ve acıkmamıştı.

٦٣- ﴿ قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَٓا اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنّ۪ي نَس۪يتُ الْحُوتَۘ وَمَٓا اَنْسَان۪يهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُۚ وَاتَّخَذَ سَب۪يلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴾

63- (Uşağı): **"Gördün mü! dedi. Kayaya sığındığımız vakit balığı unuttum. Onu söylememi, bana ancak şeytan unutturdu.** (Balık) **şaşılacak biçimde denizin içinde yolunu tuttu.**

Uşak: *"Gördün mü, buluşma yeri olan o kayaya sığındığımız da*

ben balığı unutmuşum" dedi. sonra özür beyan ederek: *"Onu söylememi kalbime vesvese vermek suretiyle ancak şeytan unutturdu" dedi.*

Hafs'a göre « أَنْسَانِيهُ » daki « هُ » zamiri damme iledir. « أَنْ أَذْكُرَهُ » « أَنْسَانِيهُ » daki zamirden bedeldir.

Yani *"Bana onu zikretmeyi ancak şeytan unutturdu"* demektir. balık şaşılacak biçimde denizin içinde yolunu tuttu. Nereye gittiyse iz bıraktı.

٦٤- ﴿قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصًاۙ﴾

64- (Mûsa): **"İşte aradığımız o idi" dedi. Tekrar izlerini takip ederek geriye döndüler** (kayaya vardılar)

(Mûsa) *"İşte aradığımız o idi"* dedi. « نَبْغِ » kelimesi, Mekki'ye göre « نَبْغِى » şeklinde ya iledir. Ebû Amr ve Ali ve Medenî, vasl halinde onu muvafakat etmişlerdir. Bu kişilerin haricindekilere göre ise, mushafın yazılış şekline uyarak her iki halde de (vakf ve vasıl) « ى »'siz okunur. Bu denizin yol edinebileceğine dair bir işarettir. Yani bu bizim aradığımız şey, çünkü balığın gidişi Hızır (a.s.) ile karşılaşma alametiydi. İzlerini takip ederek geldikleri yoldan geri döndüler.

« يَقُصَّانِ قَصَصًا » Yani tam olarak izlere tabi oluyorlar. Zeccac şöyle diyor: « قَصَصَ » izleri takip etmek demektir.

٦٥- ﴿فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَٓا اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾

65- (Orada) **kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiştik ve ona katımızdan bir ilim öğretmiştik.**

Orada kullarımızdan biri olan Hızır'ı buldular. Elbisesine bürünmüş uyuyordu. Ya da deniz üzerinde oturuyordu. Ona katımızdan vahiy ve nübüvvet ya da ilim ve uzun ömür vermiştik. Ona katımızdan bir ilim, yani gaybden haber vermeyi öğretmiştik. Denildiki ilmi ledünni; kulda ilham yoluyla hasıl olan şeydir.

66. - 70. ÂYETLER

قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِه۪ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُن۪ٓى اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَلَٓا اَعْص۪ى لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَن۪ى فَلَا تَسْـَٔلْن۪ى عَنْ شَیْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

Meâli

66- Musa ona: “Sana öğretilenden, bana da bir bilgi öğretmen için sana tabi olabilir miyim?” dedi.

67- (O da) “Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın” dedi.

68- “(İç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?”

69- (Musa): “İnşallah, dedi. beni sabredici bulursun, senin emrine karşı gelme.”

70- (O kulu): “O halde, dedi, eğer bana tabi olursan ben sana anlatıncaya kadar (yaptığım) hiçbir şey hakkında bana soru sorma.”

Tefsiri

٦٦- ﴿قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا﴾

66- Musa ona: “Sana öğretilenden, bana da bir bilgi öğretmen için sana tabi olabilir miyim?” dedi.

Dinim hususunda beni hayra irşat edecek bir bilgiyi öğretmen için sana tabi olabilir miyim? « رُشْدً » (hayra isamet etmek) kelimesi, Ebu Amr’a göre « رَشَدً » (doğru) dir. Her ikisi de ayrı ayrı kelimelerdir. « بُخْلْ » (cimrilik) ve « بَخَلْ » (çok cimri) de olduğu gibi.

Bu ayeti kerime de hiç kimsenin, son noktasına varsa bile ilim öğrenmekten kaçınmaması gerektiğine ve daha bilgili olan kişiye karşı da

mütevazi olunması gerektiğine dair delil vardır.

٦٧- ﴿ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴾

67- (O da) **"Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın" dedi.**

Hafs'a göre « مَعِيَ » deki «ى» fetha iledir. (O da) : *"Sen benimle beraber bulunmaya dayanamaz inkâr edersin ve soru sormaya başlarsın"* dedi.

٦٨- ﴿ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴾

68- "(İç yüzünü) **kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?"**

« خُبْرًا » temyizdir. Te'kit yoluyla, onun kendisiyle birlikte sabredemeyeceğini ifade etmektedir. Bunun da sebebini şu şekilde beyan etmiştir. *"Kendisinin zahiri münker olan işler işlediğini, değil peygamber sâlih bir Müslümanın bile böyle bir şeyi gördüğünde kendisini tutamayıp müdahale edeceğini"* söylemiştir.

٦٩- ﴿ قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴾

69- (Mûsa): **"İnşeallah, dedi. beni sabredici bulursun, senin emrine karşı gelme."**

İnşeallah beni inkâra ve yüz çevirmeye karşı sabredenlerden bulacaksın. Yine beni senin emrine karşı gelmeyenlerden bulacaksın. Bu ikinci cümle mahallen mansuptur.

« صَابِرًا » üzerine atıftır. Yani beni sabırlı ve isyan etmez bulacaksın. Ya da o ikinci cümle « سَتَجِدُنِي » üzerine atıftır. O zaman da irapta mahalli yoktur.

٧١- ﴿ قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴾

70- (O kulu): **"O halde, dedi, eğer bana tabi olursan ben sana anlatıncaya kadar** (yaptığım) **hiçbir şey hakkında bana soru sorma."**

Ben de, doğruluk yönü sana gizli kalmış, ama doğru olduğunu bildiğin ve nefsinin inkâr ettiği bir şey gördüğünde ben onu sana açıncaya kadar bana o hususta ne soru sor, ne de danış. Bu talebinin hocasına, tabi olanın tabi olunana karşı göstermesi gerekli edeplerdendir.

71. – 73. ÂYETLER

فَانْطَلَقَا حَتّٰى إِذَا رَكِبَا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ أَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾

Meâli

71- Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman gemiyi deliverdi. (Mûsa) "Halkını boğmak için mi gemiyi deldin? Gerçekten sen çok tehlikeli bir iş yaptın" dedi.

72- (O kul): "Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın, demedim mi?" dedi.

73- Unuttuğum şeyden ötürü beni kınama ve bana işimden dolayı bir güçlük çıkarma.

Tefsiri

٧١- ﴿فَانْطَلَقَا حَتّٰى إِذَا رَكِبَا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا﴾

71- Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman gemiyi deliverdi. (Mûsa) **"Halkını boğmak için mi gemiyi deldin? Gerçekten sen çok tehlikeli bir iş yaptın"** dedi.

Deniz kıyısında gemi araştırarak yürüdüler. Ona binince gemidekileri *"bu ikisi hırsızdır"* dediler. Geminin sahibi ise *"Onlarda peygamber yüzü görüyorum"* dedi ve onları ücretsiz olarak gemiye bindirdi. Açıl dıklarında Hızır baltayı aldı ve suya temas eden tahtalardan ikisini sökmek suretiyle gemiyi deldi. Mûsa, deliği elbisesiyle tıkamaya çalıştı. Sonra da ona *"Halkını boğmak için mi gemiyi deldin?"* dedi.

Hamza ve Ali'ye göre « غَرِقَ » fiilinden « لِيَغْرَقَ » şeklindedir. O zaman da mana: *"Halkın boğulması için mi gemiyi deldin?"* olur. Büyük bir iş yaptın iş büyüdüğünde « أَمِرَ الْأَمْرُ » denir.

٧٢- ﴿ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴾

72- (O kul): "Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın, demedim mi?" dedi.

Mûsa, suyun delikten içeri girmediğini görünce gemiden kaçmadı ve şöyle dedi:

٧٣- ﴿ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ أَمْرِى عُسْرًا ﴾

73- Unuttuğum şeyden ötürü beni kınama ve bana işimden dolayı bir güçlük çıkarma.

Unuttuğum kimseyle veya unuttuğum şeyle veyahut da unutmaklığımla. Burada anlaşmayı unuttuğunu ve unutmanın da kınanmayacağını ifade etmek istemiştir. Ya da unutmakla terk etmeyi kastetmiştir. Yani *"İlk defa olarak terkettiğim şeyle beni kınama"* demektir. sana tabi olma işimden dolayı bana güçlük yükleme. Yani, sana tabi olma işini zorlaştırma, göz yummak ve münakaşa etmemek suretiyle onu bana kolaylaştır, demektir.

❁ ❁ ❁

74. – 76. ÂYETLER

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾

Meâli

74- Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladılar. (O kul) hemen onu öldürdü. (Mûsa) "bir can karşılığı olmadan temiz bir cana kıydın ha? Doğrusu sen çirkin bir iş yaptın" dedi.

75- (O kul): "Ben sana, sen benimle beraber bulunmaya daya-namazsın dememiş miydim?" dedi.

76- (Musa) dediki: "Eğer bundan sonra (bir daha) sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma. (O zaman) benim tarafımdan sana özür ulaşmıştır (artık benden ayrılmakta mazur sayılırsın)

Tefsiri

٧٤- ﴿فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا﴾

74- Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladılar. (O kul) **hemen onu öldürdü.** (Mûsa) **"bir can karşılığı olmadan temiz bir cana kıydın ha? Doğrusu sen çirkin bir iş yaptın" dedi.**

Denildi ki: başını duvara vurdu. Şöyle de denildi: onu yatırdı sonra bıçakla boğazladı. Burada « فَقَتَلَهُ » lafzını «فـ» ile söyledi. « خَرَقَهَا » lafzı ise «فـ» sız geldi. Çünkü « خَرَقَهَا » şart için ceza kılındı. «قَتَلْتَ» ise kendisine matuf olarak şart cümlesinden kılındı. Cezadır. İkisi arasındaki farklılığın bir sebebi de gemiyi delme işinin biner binmez olmaması, öldürme işinin ise çocukla karşılaşır karşılaşmaz olmasıdır.

« زَكِيَّةً » Hicâzi'ye ve Ebû Amr'a göre « زَاكِيَةً » dir. O da günahlardan pak olan demektir. Bu ya Mûsa indinde pak olduğundandır. Çünkü o, onun günah işlediğini görmedi. Ya da buluğ çağına varmamış küçük bir çocuk olduğundandır. O çocuk, birini öldürmedi ki bundan dolayı kısas olunsun.

İbni Abbas (r.a.)'dan rivâyet edildiğine göre, Necdetü'l-Hairi ona bir mektup yazdı. Orada *"Resûlüllah (s.a.v.) çocuklarını öldürülmesini yasakladığı halde onun öldürülmesinin nasıl caiz olduğunu"* sordu. İbni Abbas ona şöyle yazdı: *"Çocukların durumu ile ilgili Mûsa'nın bildiğini bilseydin öldürüleceğini anlardın."* « نُكْرًا » deki « كْ » Medenî ve Ebû Bekir'e göre nerede olursa olsun, damme iledir. Kötülük demektir. denildiki: « نُكْرًا » kelimesinin ifade ettiği kötülük « إِمْرًا » kelimesinin ifade ettiği kötülükten daha hafiftir. Çünkü tek bir kişiyi öldürmek, bir gemi adamı boğmaktan hafiftir. Ya da mana, *"öncekinden daha kötü bir şey yaptın"* demektir. Çünkü deliğin kapatılması mümkündür. Ama öldürülmenin geri getirilmesi mümkün değildir.

٧٥- ﴿ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴾

75- (O kul): **"Ben sana, sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın dememiş miydim?" dedi.**

Bu âyete, önceki benzer âyette olmayan « لَكَ » lafzı ziyade edilmiştir. Çünkü ikinci olaydaki kötülük daha çoktur.

٧٦- ﴿ قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴾

76- (Musa) **dedikі: "Eğer bundan sonra** (bir daha) **sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma.** (O zaman) **benim tarafımdan sana özür ulaşmıştır** (artık benden ayrılmakta mazur sayılırsın)

Eğer bu seferden sonra ya da bu sorudan sonra sana bir şey sorar-sam, artık bana arkadaş olma. benim tarafımdan sana özür ulaşmıştır. Aramızdaki ayrılık meselesinde mazur sayılırsın. « لَدُنِّي » deki « ن » Medenî ve Ebu Bekir'e göre şeddesizdir.

77. – 78. ÂYETLER

فَانْطَلَقَا حَتّٰى اِذَٓا اَتَيَٓا اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَٓا اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

Meâli

77- Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yemek istediler. (Köy halkı) onları misafir etmekten kaçındı. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular; Hızır hemen onu doğrulttu. (Mûsa): "İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın" dedi.

78- İşte dedi bu benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.

Tefsiri

٧٧- ﴿ فَانْطَلَقَا حَتّٰى اِذَٓا اَتَيَٓا اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَٓا اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴾

77- Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yemek istediler. (Köy halkı) **onları misafir etmekten kaçındı. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular; Hızır hemen onu doğrulttu.** (Mûsa): **"İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın" dedi.**

Kent halkına varıp yemek istediler. Kent Antakya ya da Eyle'dir. Eyle, Allah'ın gökten en uzak mekan'dır. Misafir edilmelerini istediler. Onlar da kaçındı.

« ضَيَّفَهُ » onu indirdi ve misafir etti, demektir. Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdular: *"O kent halkı düşük kişilerdi" "Kentlerın en şerlisi*

orada cimrilik yapılanıdır" denilmiştir. O kentte uzunluğu yüz zira olan yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Neredeyse yıkılıyordu.

«إرادة» , « يُرِيدُ » yaklaşmak ve sarkmak manalarına istişare olarak kullanılmıştır.

İstek ve azim manalarına istişare olarak kullanıldığı gibi. Onu eliyle doğrulttu. Ya da eliyle dokundu. O da doğruldu, düzgün hale geldi. Ya da önce onu yıktı, sonra yaptı. Onların yiyeceğe şiddetle ihtiyacı vardı. Hatta ihtiyaç onları kazanç yollarının sonuncusuna sevketmişti. O da istemekti. Yardım edecek birini bulamamışlardı. Hızır duvarı doğrultunca Mûsa kendine hâkim olamadı. Çünkü muhtaçtılar ve mahrumiyet görmüşlerdi. Şöyle dedi: *"İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın"* yani çalışmana karşılık şu sıkıntıyı defedecek kadar bir ücret talep etseydin.

Basrî'ye göre «ت» şeddesiz « خ » kesreli ve « ذ » idğamlıdır. Mekkî ye göre « ذ » açık okunur. Hafsa göre « ت » şeddeli, « خ » fethalı ve «ذ » açık okunur. Bunlardan başkalarına göre ise, « ت » şeddeli, « خ » fethalı ve « ذ » « ت » ye idğam edilmelidir. « تَخِذَ » deki « ت » « تَبِعَ » deki « ت » gibi asıldır. « اِفْتَعَلَ » Veznindeki «اِتَّخَذَ» ondandır «اِتَّبَعَ» « تَبِعَ » dun geldiği gibi « اَخَذَ » fiilinden değildir.

٧٨- ﴿ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَاُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴾

78- İşte dedi bu benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.

Bu üçüncü soruya işarettir. Yani bu itiraz ayrılış sebebidir. Aslı bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. « فِرَاقُ » kelimesiyle söylendi. Mastar zarfa izafe edildi. Mef'ulu bihe izafe edildiği gibi.

79. – 82. ÂYETLER

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِى الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَآ أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدْنَآ أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِى الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَآ أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِى ذٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

Meâli

79- O gemi, deniz de çalışan yoksullarındı. Onu kusurlu yapmak istedim. Çünkü onların ilerisinde her (sağlam) gemiyi zorla alan bir kral vardı.

80- Erkek çocuğa gelince: onun anası babası mümin insanlardır. Bunun için (çocuğun) onlara azgınlık ve nankörlükte boğmasından korktuk.

81- İstedik ki Rableri onun yerine onlara ondan daha temiz, daha merhametli birini versin.

82- Duvar ise şehirde iki yetim çocuğun idi. Altında onlara ait bir hazine vardı. Babaları da iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki onlar (büyüyüp) güçlü çağlarına ersinler ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. Bunları, ben kendiliğimden yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur.

Tefsiri

٧٩- ﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾

79- O gemi, deniz de çalışan yoksullarındı. Onu kusurlu yapmak istedim. Çünkü onların ilerisinde her (sağlam) gemiyi zorla alan bir kral vardı.

Çünkü onların önlerinde ya da arkalarında, dönüş yolları üzerinde bekleyip kusursuz sağlam gemileri zorla alan bir kral var. Kusurlu gemileri almıyordu.

Mastar ya da mef'ulun lehdir. *"Onu kusurlu kılmayı istedim"* sözünün sebebi *"Geminin çalınması korkusuyla o zaman onun hakkı, sebepten sonra gelmesi değil miydi?"* diye sorarsan derim ki *"Burada tehir edilen kastedilmiş ve öneminden dolayı da o cümle takdim edilmiştir."*

٨٠- ﴿وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾

80- Erkek çocuğa gelince: onun anası babası mümin insanlardır. Bunun için (çocuğun) onlara azgınlık ve nankörlükte boğmasından korktuk.

Çocuğun ismi Hüseyin'di. Mü'min ana-babasına karşı gelmesinden, onların ona olan iyiliklerini inkar etmesinden, onlara karşı isyan edip kötülük yapmasından ve dolayısıyla o ikisine şer ve bela isabet etmesinden korktuk. Ya da manevi hastalığıyla ve sapkınlığıyla onları, saptırmasından ve onların da onun sebebiyle dinden çıkmalarından korktuk. Bu Hızır'ın sözüdür. Hızır bundan korktu. Çünkü Hz. Allah ona, onun durumunu bildirdi. Ve onu gizli olan sırra muttali kıldı. Eğer bu Allah'ın sözü ise o zaman mana: *"Eğer yaşarsa ana babasının küfrüne sebep olacağını bildiğimizden korktuk"* demektir.

﴿فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا﴾

81- İstedik ki Rableri onun yerine onlara ondan daha temiz, daha merhametli birini versin.

« يُبْدِلَهُمَا » Medenî ve Ebû Amr'a göre « يُبَدِّلَهُمَا » dir. İstedik ki rableri onun yerine onlara daha günahsız, daha merhametli, daha hürmetkar ve daha dürüst birini versin.

«رُحْمًا » Temyizdir. Rivayet edildiğine göre onların bir kız çocuğu olmuş ve bir peygamberle evlenmiş. Ve o peygamberden bir ya da yetmiş peygamber doğmuştur. Ya da onlara kendileri gibi mü'min bir erkek çocuk vermiştir. Şamî'ye göre « رُحُمًا » dir. Bunlar iki ayrı kelimedir.

٨٢- ﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا ۚ فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ۚ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾

82- Duvar ise şehirde iki yetim çocuğun idi. Altında onlara ait bir hazine vardı. Babaları da iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki onlar (büyüyüp) **güçlü çağlarına ersinler ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. Bunları, ben kendiliğimden yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur.**

Çocukların adı Asram ve Sarim idi. O duvar, zikri geçen kentteydi. Hazine ise altın bir levha idi. Üzerinde şunlar yazılıydı. Kadere inandığı halde üzülene şaşarım. Rızka inandığı halde yorulana şaşarım. Ölüme inandığı halde rahat olana şaşarım. Hesaba inandığı halde gafil olana şaşarım. Dünyanın ve onun halkının devri daim içerisinde olduğunu bildiği halde ona bağlanana şaşarım. Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed Allah'ın Rasûlü'dur.

Ya da o hazine de altın, gümüş ve içerisinde bazı ilmi hakikatlerin bulunduğu sahifeler vardı. Birinci görüş daha sağlamdır.

Katâde'den rivâyet edildiğine göre, hazineler bizden öncekilere helâl, bize haram kılındı. Ganimetler ise onlara haram, bize helâl kılındı.

Denildiğine göre, "Babaları" ifadesindeki kişi onların yedinci dedesi idi. Hz. Hüseyin (r.a.)"den rivâyet edildiğine göre, o bazı Haricilere aralarında geçen bir konuşmada şöyle demişti: *"Allah o iki çocuğu neyle muhafaza etti?"* Onlar: *"Babalarının iyiliğiyle"* dediler. bu cevap üzerine o şöyle dedi: *"Babam ve Dedem o iyi kişiden daha hayırlıdır"*

« رَحْمَةً » mef'ulün leh ya da mastardır. «أَرَادَ رَبُّكَ » ile mansup olmuştur. Çünkü mana *"O ikisine merhamet etmiştir"* demektir. O gördüğün şeyler ben kendi düşünceme göre yapmadım. Onları Allah'ın emriyle yaptım.« وَمَا فَعَلْتُهُ » daki «ه» hepsine ya da duvara gider. İşte senin sabredemediğin şeylerin cevabı budur.

İfade kolaylığı olsun diye « تَسْطِع » daki « تَ » hazfedildi. Veli'yi, peygamber üzerine tafdil eden sapık görüşlülerin ayakları kaydırmıştır. Bu açık bir küfürdür.

Onlar *"Mûsa, veli olan Hızır'dan öğrenmekle emrolundu"* diyorlar. Bunun cevabı şudur: *"Bazıları her ne kadar öyle olmadığını zannetseler de Hızır peygamberdir"* bu olay, Mûsa (a.s.) hakkında bir imtihandır. Ehl-i kitap ve Mûsa'nın Musa b. İmran değil, Mûsa b. Men'an olduğunu söylemişlerdir. Veli'nin veli olabilmesi için peygambere inanması lazımdır. Ama Nebinin Nebi olabilmesi için veliye inanması gerekmez. Mûsa (a.s.)'ın ilim öğrenmesinde bir zillet yoktur. Çünkü ilim, artması istenen bir şeydir.

Birinci olayda « فَأَرَدْتُ » dedi. Çünkü o zahirde kötü bir şey yapmıştı. Üçüncü olay da « فَأَرَادَ رَبُّكَ » dedi. Çünkü burada katıksız bir nimetlendirme vardır.

İkinci olayda ise « فَأَرَدْنَا » dedi. Çünkü burada fiil yönünden kötülük, ona bedel başkasının verilmesi yönünden ni'metlendirme vardır. Zeccac şöyle demiştir: « فَأَرَدْنَا » Aziz ve celil olan Allah istedi, demektir. bunun benzeri Kur'anı Kerim'de çoktur.

❁ ❁ ❁

83. – 84. ÂYETLER

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِى الْأَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

Meâli

83-84- (Ey Muhammed) Sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki "Size ondan bir hatıra okuyacağım." Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık ve ona herşeyden bir sebep verdik.

Tefsiri

٨٣- ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا﴾

٨٤- ﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِى الْأَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا﴾

83-84- (Ey Muhammed) **Sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki "Size ondan bir hatıra okuyacağım." Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık ve ona herşeyden bir sebep verdik.**

İmtihan kastıyla Yahudiler ya da Ebû Cehil ve taraftarları sana Zülkarneyn'den soruyorlar. o bütün dünyaya hakim olan İskender'dir. Bütün dünyaya iki mü'min ve iki kâfir hakim olmuştur. Mü'minler, Zulkarneyn ve Süleyman (a.s.)'dır. Kafirler ise Nemrut ve Buhtunnasır'dır. Zamanı Nemrut'tan sonraydı. Denildiğine göre sâlih bir kuldu. Allah onu dünyaya hakim kıldı. Ona ilim ve hikmet verdi. Işığı ve karanlığı onun emrine verdi. Yürüdüğünde, önünden ışık yol gösteriyor. Arkasından karanlık örtüyordu. Peygamber olduğu, meleklerden biri olduğu söylendi.

Hz. Ali (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre o şöyle demişti: *"O melek değildi. Peygamber de değildi. O ancak salih bir mü'mindi. Allah'a itaat halinde iken şakağından vuruldu ve öldü. sonra Allah onu diriltti. Bu sefer sol şakağından vuruldu ve öldü. Allah onu tekrar diriltti ve onu Zülkarneyn diye isimlendirdi. Hz. Ali kendini kastederek "sizin içinizde onun bir benzeri vardır"* dedi. denildiğine göre, o, insanları tevhide çağırıyor, onlar da onu öldürüyorlardı. Allah da onu diriltiyordu.

Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Zülkarneyn diye isimlendirildi. Çünkü o, dünyanın iki tarafını da gezdi dolaştı."* Yani doğusunu da batısını da gezdi. Onun Zülkarneyn diye isimlendirilmesi hakkında çeşitli sebepler sayılmıştır. İki saç örgüsü olduğu, onun devrinde yaşayan iki milletin olması, Rum ve Farsa hakim olması, Türkler'e ve Rumlara hakim olması, Tâcı üzerinde iki boynuz olduğu, başı üzerinde boynuza benzer bir şey olduğu ve ana-baba cihatiyle kerem sahibi sülalelerden gelmesi sebepler arasında sayılmıştır. Kendisi Rumlardandı. Biz onu orada güç ve kudret verdik. Mülkünde kastettiği herşeye ulaşmanın yolunu, aracını verdik.

❁ ❁ ❁

85. – 88. ÂYETLER

فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتّٰى إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلٰى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَآءً الْحُسْنٰى وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

Meâli

85- O da bir yol tuttu.

86- Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıkta batar buldu. Onun yanında da bir kavim buldu. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn, (onlara) ya azab edersin veya güzel davranırsın."

87- Dedi ki: "Kim haksızlık ederse ona azap edeceğiz, sonra o Rabbine döndürülecektir. O da ona görülmemiş bir azap edecektir."

88- Fakat inanıp sâlih amel işleyen kimseye de en güzel mükafat vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz.

Tefsiri

٨٥- ﴿فَأَتْبَعَ سَبَبًا﴾

85- O da bir yol tuttu.

Sebep, kendisiyle maksada ulaşılan ilim ya da kudrettir. Batıya varmak istedi ve kendisini oraya ulaştırarak bir yol tuttu. Sonunda oraya vardı. Aynı şekilde doğuya varmak istedi ve bir yol tuttu. İki seddin olduğu yere varmak istedi ve bir yol tuttu.

Kûfi ve Şamî'ye göre « فَأَتْبَعَ » kelimesi « ثُمَّ أَتْبَعَ » şeklindedir.

Diğerleri ise elifin vaslı ve «ت» nin şeddesiyledir, demişlerdir. Rivâyet edildiğine göre Asmaî « أَتْبَعَ » tabi olmak demektir, « اِتَّبَعَ » ise *"Tabi, olmasada seçmek, tercih etmek demektir"* demiştir.

٨٦- ﴿حَتّٰى إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا﴾

86- Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıkta batar buldu. Onun yanında da bir kavim buldu. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn, (onlara) **ya azab edersin veya güzel davranırsın."**

Güneşin battığı yer, batı tarafında mamur bölgelerin bittiği yerdir. Doğduğu yer de böyledir. Resûlüllah s.a.v. şöyle buyurmuştur: *"Zülkarneyn bu işe şöyle başladı: kitaplarda Sâmin çocuklarından birini hayat suyundan içtiğini ve ölümsüzleştiğini gördü. Bu sebepten o da onu arama ya başladı. Hızır, onun veziri ve teyzesinin oğluydu. O onu buldu ve içti. Zülkarneyn ise bulamadı"* Onu kuru balçıklı bir gözede batar buldu.

Kuyu da karabalçık çok olduğundan « حَمِئَتِ الْبِئْرُ » denir. Şâmî ve Kûfî'ye göre « حَامِيَة » dir. Hafs'ın dışındakilere göre bu, *"sıcak"* manası na gelmektedir.

Ebû Zer (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: deve üzerinde Resûlüllah (s.a.v.)'ın terkisinde bulunuyordum. Batışı anında güneşi gördü. Dedi ki: *"Ebû Zer, bu nereye batıyor biliyor musun?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir?"* derim. Şöyle buyurdu: *"O sıcak bir göze de batıyor"*

İbni Abbas (r.a.) Muaviye'nin yanında bulunuyordu. Muaviye « حَامِيَة » şeklinde okudu. İbni Abbas da *"O « حَمِئَت » şeklindedir"* dedi. bu sefer Muaviye, Abdullah b. Ömer (r.a.) *"Bunu siz nasıl okuyorsunuz?"* diye sordu. O *"Mü'minlerin emirinin okuduğu şekilde"* diye cevap verdi. Muaviye bu cevaptan sonra Ka'bü'l Ahbar'a döndü ve *"Güneşin batışını nasıl buluyorsunuz?"* dedi. O *"Su ve balçıkta (batıyor) şeklinde. Onu Tevrat'ta da aynı şekilde buluyoruz"* dedi ve İbni Abbas (r.a.)'ın sözüne muvafakat etti, ters düşmedi.

Bununla birlikte gözenin her iki vasfa da sahip olması caizdir. O gözenin yanında av hayvanlarının derisinden yapılmış elbiseler giyen yarı çıplak bir kavim buldu. Bunlar denizin kıyıya vurduğu şeyleri yiyorlardı. Ve kâfirdiler. Ona *"Ey Zulkarney onlara ya azab edersin ya da güzel davranırsın"* dedi. Zulkarneyn eğer peygamberse Allah ona bu şekilde vahyetmiş demektir, değilse Allah bir peygambere vahyetmiş o da ona bununla emretmiştir. Ya da bu bir ilhamdı. Zülkarneyn bu durumlarında ısrar ettikleri taktirde onları öldürmek suretiyle azap etmek ya da iman ettikleri taktirde onlara ikram etmek ve dinini öğretmek suretiyle güzel davranmak sarasında muhayyer bırakılmıştır. Ya da azap etmek, öldürmek, iyi davranmak, esir almak demektir. Çünkü esir almak öldürmeye nazaran ihsan sayılır.

٨٧- ﴿قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا﴾

87- Dedi ki: "Kim haksızlık ederse ona azap edeceğiz, sonra o Rabbine döndürülecektir. O da ona görülmemiş bir azap edecektir."

Kim zulmederse ona öldürülmekle azap edeceğiz. Rabbi de ona kıyamette görülmemiş bir şekilde azab edecektir. Yani İslam'a çağırdığım kişi kaçınır ve büyük zulüm şirk üzere kalmaya devam ederse iki cihanda da azab olunacaktır.

٨٨- ﴿وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَآءً الْحُسْنَى وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا﴾

88- Fakat inanıp sâlih amel işleyen kimseye de en güzel mükâfat vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz.

İman edip imanın gerektirdiği işleri yapan kimseye en güzel mükafat vardır. Onun için en güzel fiilin –ki o kelimei şehadettir - mükafatı vardır. Kûfî'ye göre, "en güzel ceza" demektir. Ebû Bekir'in dışındakilere göre ise *"onun mükafatı en güzel fiil"* ona tarafımızdan kolay olanı söyleyeceğiz. Ona zoru ve meşakkati emretmeyeceğiz. Zekât, haraç ve diğer hususlarda da kolay olanı emredeceğiz.

89. – 96. ÂYETLER

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتّٰى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى
قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا
بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتّٰى إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ
وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا
الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ
لَكَ خَرْجًا عَلٰى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنّ۪ي
فِيهِ رَبّ۪ي خَيْرٌ فَأَع۪ينُون۪ي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾
اٰتُون۪ي زُبَرَ الْحَد۪يدِ حَتّٰى إِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ
انْفُخُوا حَتّٰى إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ اٰتُون۪ي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

Meâli

89- 90- Sonra yine bir yol tuttu. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca onu, güneşe karşı kendilerine siper yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu.

91- İşte böylece onunla ilgili herşeyden haberdardık.

92- 93- Sonra yine bir yol tuttu. Nihayet iki dağ arasına ulaşınca onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu.

94- Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc bu yerde bozgunculuk yapıyorlar. bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi?"

95- Deki: "Rabbimin, beni içinde bulundurduğu imkânlar, daha ha-

yırlıdır. Siz bana (insan) gücü (yle) yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir engel yapayım.

96- "Bana demir kütleler getirin" iki dağın arasını aynı seviyeye getirince: "Üfleyin" dedi. Nihayet o (demir kütleleri) mi bir ateş haline sokunca "getirin bana, üzerine erimiş bakır dökeyim" dedi.

Tefsiri

٨٩- ﴿ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴾

٩٠- ﴿ حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴾

89- 90- Sonra yine bir yol tuttu. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca onu, güneşe karşı kendilerine siper yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu.

Onlar zencilerdi. Onlara güneşe karşı siper olabilecek çardaktan evler ya da elbiseler yapmadık. Onların arazisi binaları tutmuyordu. Orada izbeler vardı. Güneş doğunca izbelere giriyorlar, yükselince de yiyecek için dışarı çıkıyorlardı.

Mücahit'ten rivâyet edildiğine göre "Sudanlılardan güneşin doğuşunda elbise giymeyenler, yerli ahalisinin toplamından daha çoktur."

٩١- ﴿ كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴾

91- İşte böylece onunla ilgili herşeyden haberdardık.

Zulkarneynin işi böyle idi. Yani onu vasfettiğimiz gibiydi. Bu ifade onun işini yüceltmek için sevkedilmiştir. Onun yanındaki ordular, aletler ve hakimiyet araçları cinsinden olan şeyleri biliyorduk.

« خُبْرًا » mastar olarak mansuptur. Çünkü « أَحَطْنَا » da « خَبَرْنَا » (bildik) manası vardır. Ya da aynı şekilde güneşin doğduğu ve battığı yere (tekrar) vardığını bildik. Yani onlar da diğerleri gibi kâfirdiler. Hükümleri de diğerlerinin hükmü gibiydi. Küfür üzere kalanları cezalandırması, iman edenlere ihsan etmesiydi.

٩٢- ﴿ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا﴾

٩٣- ﴿حَتَّى إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا﴾

92- 93- Sonra yine bir yol tuttu. Nihayet iki dağ arasına ulaşınca onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu.

İki set, iki dağdır. Zülkarneyn, o ikisi arasına set çekti. Mekkî, Ebû Amr ve Hafsa göre « سَدَّيْنِ » ve «سَدًّا » şeklinde okunur. Hamza ve Ali'ye göre, « سُدَّيْنِ » ve «سَدًّا » şeklinde okunur. diğerlerine göre ise « سُدَّيْنِ » ve «سُدًّا » şeklinde okunur.

Şöyle de denildi: yaratılıştan var olan set dammelidir. Kulların yaptığı set ise fethalıdır. « بَيْنَ » kelimesi, « هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَ » cümlesinde izafetle mecrur ve « لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ » cümlesinde merfu olduğu gibi burada da « بَلَغَ » fiilinin mefulun bihidir. Mansuptur. Çünkü o, isim ve zarf olarak kullanılan zarflardandır.

Bu yer, Türk topraklarının doğu sınırındadır. O iki setin arkasında hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu. Onlar Türktü. Onları ancak işaret ve benzeri yöntemlerle zorlukla anlıyordu.

Hamza ve Ali'ye göre « يُفْقِهُونَ » dir. Yani sözlerini dinleyene anlatamıyorlar, açıklayamıyorlardı. Çünkü onların konuştukları dil, bilinmeyen garip bir dildi.

٩٤- ﴿قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِى الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا﴾

94- Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc bu yerde bozgunculuk yapıyorlar. bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi?"

Ye'cüc ve Me'cüc arap olmayan iki isimdir. Sarfedilmemeleri buna bir delildir. Bu ikisini, sadece Âsım hemzeli okumuştur. Onlar Yafes'in çocuklarındandır. Ya da Ye'cûc Türklerden, Me'cüc ise Cil'den ve Deylem'dendir. Dediler ki: *"Ey Zulkarney, Ye'cüc ve Me'cüc bu yerde bozgunculuk yapıyorlar"* denildiğine göre, onlar insan yiyorlardı. Yine denildiğine göre, onlar, ilkbaharda çıkıyorlar yemedik yeşillik ve götürmedik kuru madde bırakmıyorlardı. Ve onlardan hiçbiri kendi meslinden silah taşıyan bin erkeği görmedikçe ölmüyordu. Yine denildiğine göre onlar, iki sınıftı. Bir kısmı haddinden fazla uzun, diğer kısmı da haddinden fazla kısaydı. *"Bizimle onlar arasında bir set yapman için sana malımızdan çıkarıp vergi verelim mi?"* Hamza ve Ali'ye göre «خَرْجًا» «خَرَاجًا» okunur. bunun benzeri iki kelime « نَوْل » ve « نَوَال » dır.

٩٥- ﴿قَالَ مَا مَكَّنِّى فِيهِ رَبِّى خَيْرٌ فَأَعِينُونِى بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾

95- Dedi: "Rabbimin, beni içinde bulundurduğu imkânlar, daha hayırlıdır. Siz bana (insan) **gücü** (yle) **yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir engel yapayım.**

« مَكَّنِّى » deki « ن » idğamlıdır. Mekkî'ye göre ayrıdır.

Rabbimin beni içinde bulundurduğu mal çokluğu ve bolluk gibi imkânlar sizin haraç olarak bana vereceğinizden daha hayırlıdır. Benim ona ihtiyacım yoktur. Sizler bana fiziki güç ve aletlerle güzel bir şekilde çalışarak yardım edin ki sizinle onlar arasına koruyucu bir duvar, sağlam bir engel yapayım" "Redm" setten daha büyüktür.

٩٦- ﴿اٰتُونِى زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتّٰٓى إِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتّٰٓى إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ اٰتُونِىٓ أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا﴾

96- "Bana demir kütleler getirin" iki dağın arasını aynı seviyeye getirince: "Üfleyin" dedi. Nihayet o (demir kütleleri) **mi bir ateş haline sokunca "getirin bana, üzerine erimiş bakır dökeyim" dedi.**

Bana demir parçaları getirin. « زُبَرُهَا » büyük parça, yani kütle

demektir.

Denildiğine göre temel, suya ulaşıncaya kadar kazıldı. Temele taş ve erimiş bakır kondu. Duvar için ise, seviyesi iki dağın yüksekliğine varana kadar demir kütleleri kondu. Aralarına da odun ve kömür konuldu. Sonra körük getirildi. Ateş gibi olunca, kaynar demirin üzerine erimiş bakır döküldü. Bunlar birbirine karıştı ve sert bir blok haline geldi. denildiğine göre, iki seddin arasındaki mesafe yüz fersah idi.

« صَدَفَيْنِ » kelimesindeki « ص » ve « د » fetha iledir. Mekkî, Basrî ve Şamî'ye göre « صُدُفَيْنِ » Ebû Bekir'e göre « صُدْفَيْنِ » şeklindedir.

Sâdefeyni, iki dağın iki yakası demektir. Çünkü o iki yaka karşı karşıya bulunmaktadır. İki dağın arasını aynı seviyeye getirince çalışanlara *"demire üfleyin"* dedi. nihayet o üflenilen demiri ateş gibi bir hale getirince *"Verin üzerlerine erimiş bakır dökeyim"* dedi. Çünkü o da akıcıydı.

« قِطْرًا » kelimesi « أُفْرِغْ » fiiliyle mansup kılınmıştır. Takdiri ise « آتُونِى قِطْرًا أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا » dir.

İkinci bakır kelimesi birinciye delâlet ettiği için birinci hazfedildi. Hamza'ya göre « ا » vaslıyladır. Kendisiyle başlandığında elif meksur kılınır ve mana *"bana gelir"* olur.

❀ ❀ ❀

97. - 99. ÂYETLER

فَمَا اسْطَاعُوا اَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبّى فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبّى جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبّى حَقًّا ﴿٩٨﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فى بَعْضٍ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾

Meâli

٩٧- ﴿فَمَا اسْطَاعُوا اَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا﴾

97- Artık (Ye'cuc ve Me'cuc) **onu ne aşabildiler ne de delebildiler.**

« اسْطَاعُوا » daki « ت » hafiflik olsun diye hazfedildi. Çünkü « ت » nin mahreci « ط » nın mahrecine yakındır. Ne seddin o yüksekliğine çıkıp onu aşmaya ve ne de sertliğine karşı onu delmeye çare bulabildiler.

٩٨- ﴿قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبّى فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبّى جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبّى حَقًّا﴾

98- (Zülkarneyn) **dedi ki: "Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vadi geldiği zaman onu yerle bir eder, şüphesiz ki Rabbimin vadi gerçektir."**

Bu set, ya da onu bu şekilde yapabilmemiz için bize verilen güç ve kudret, Allahın kullarına olan bir ni'meti ve bir rahmetidir. Kıyâmetin gelişi yaklaştığında, gelmesine az kala onu yerle bir eder. Yükseltildikten sonra dağılan herşey yerle bir olmuş demektir.

Kûfî'ye göre « دَكَّاءَ » dır. Ve düz bir yer manasına gelir. Ve düz bir yer manasına gelir. *"Rabbimin vaadi gerçektir"* Zülkarneyn'in son sözüdür.

٩٩- ﴿وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴾

99- Biz o gün (Ye'cüc ve Me'cüc'u) bırakmışızdır. Biribiri için de dalgalanırlar. Sur'a da üflenmiştir ve onları hep bir araya toplamışızdır.

Bütün halk insanlar ve cinler, şaşkın bir vaziyette birbirine karışır. « يَمُوجُ » daki zamirin Ye'cüc ve Me'cüc'e âit olması da mümkündür. Zira onlar seddin arkasından çıktıklarında dalgalar halinde ülkeleri istila ederler.

Rivâyet edildiğine göre onlar, deniz kıyısına geldiklerinde suyunu içerler ve hayvanlarını yerler. Daha sonra ağaçları ve galip geldikleri insanları yerler. Sadece Mekke, Medine, ve Kudüs'e giremezler. Sonra Allah, onların enselerinde kurt bitirir, onların kulaklarından içeri girerler ve böylece Ye'cüc ve Me'cüc ölür. Kıyametin kopması için sûra üflenir. Bütün mahlukâtı mükafat ya da ceza görmek üzere toplarız.

« جَمْعًا » kelimesi tekit içindir.

❁ ❁ ❁

100. - 102. ÂYETLER

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ اَلَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

Meâli

100-101- O gün cehennemi kâfirlere açıkça göstereceğiz. Onlar ki beni anmaya karşı gözleri perde içinde idi. Ve (Kur'an'ı) dinlemeye tahammül edemezlerdi.

102- O kâfirler benden ayrı olarak kullarımı kendilerine dostlar yapacaklarını mı sandılar? Biz kâfirlere cehennemi konak olarak hazırladık.

Tefsiri

١٠٠- ﴿وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا﴾

١٠١- ﴿اَلَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا﴾

100-101- O gün cehennemi kâfirlere açıkça göstereceğiz. Onlar ki beni anmaya karşı gözleri perde içinde idi. Ve (Kur'an'ı) **dinlemeye tahammül edemezlerdi.**

Cehennemi onlara gösteririz. Onlar da görür, şahit olurlar. Onlar ki beni anmaya karşı veya bakılan ayetlere karşı ve ta'zim ile zikrettiğimiz Kuran'a karşı veya Kur'an'a ve manalarını düşünmeye karşı gözleri perde içinde idi. Kur'an'ı işitmeye de tahammül edemiyorlardı. Yani Kur'an'a karşı sağırdılar. Hatta daha da ileriydiler. Çünkü sağır bir kişi kendisine bağırıldığında duyabilir. Bunlar ise kulakları sağırlaştırılmış kimselerdir ki, işitmeye mecalleri yoktur.

١٠٢- ﴿أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِى مِنْ دُونِى أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلاً﴾

102- O kâfirler benden ayrı olarak kullarımı kendilerine dostlar yapacaklarını mı sandılar? Biz kâfirlere cehennemi konak olarak hazırladık.

O kâfirler, kullarımı, yani melekleri ve İsa (a.s.)'yı kendilerine dost olarak kabul etmelerinin kendilerine faydalı olacağını mı sanıyorlar. Ne kötü bir sanmak bu böyle.

Denildi ki « أَنْ » sılasıyla birlikte « أَفَحَسِبَ » nin iki mef'ulunun yerine geçmiştir. « عِبَادِى » ve « أَوْلِيَاءَ » kelimeleri « أَنْ يَتَّخِذُوا » nun iki mafuludur.

En münasip olanı da budur ki mana *"Onlar, onlara dost olamazlar"* demektir. Nuzul, misafir ve benzerleri için kurulan şeydir. Onla rı elem verici bir azapla müjdele.

❁ ❁ ❁

103. - 106. ÂYETLER

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالاًۜ ﴿١٠٣﴾ اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُولٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذٰلِكَ جَزَاۤؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا اٰيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

Meâli

103- De ki: "Size işleri bakımından en çok ziyana uğrayacak olanla rı söyleyeyim mi?"

104- Dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan ve kendileri de iyi iş yaptıklarını sanan kişileri.

105- İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve ona kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa çıkan kimselerdir. Kıyamet gününde onlar için bir terazi kurmayız.

106- İnkâr ettikleri, âyetlerimi ve elçilerimi eğlence yerine koydukları için onların cezası cehennemdir.

Tefsiri

١٠٣- ﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالاًۜ﴾

103- De ki: "Size işleri bakımından en çok ziyana uğrayacak olanları söyleyeyim mi?"

« أَعْمَالاً » temyizdir. Cemidir. Kıyasa göre heva ve heveslerin çeşitliliğinden dolayı müfret olarak gelmesi gerekirdi. Ziyana uğrayacak kişiler, Ehl-i Kitap ya da ruhbanlardır.

١٠٤- ﴿اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾

104- Dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan ve kendileri de iyi iş yaptıklarını sanan kişileri.

« اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ » mahallen merfudur. Yani « هُمُ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ» demektir. Dünya hayatında bütün çabaları iptal olmuş, boşa gitmiş kişileri.

١٠٥- ﴿أُولٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا﴾

105- İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve ona kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa çıkan kimselerdir. Kıyamet gününde onlar için bir terazi kurmayız.

Bizim katımızda onların hiçbir ağırlığı, kadr-u kıymeti yoktur.

١٠٦- ﴿ذٰلِكَ جَزَٓاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا اٰيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا﴾

106- İnkâr ettikleri, âyetlerimi ve elçilerimi eğlence yerine koydukları için onların cezası cehennemdir.

"Cehennem" kelimesi « جَزَٓاؤُهُمْ » nın atfı beyanıdır. Yani, inkâr ettikleri ve Allah'ın âyetlerini ve peygamberlerini eğlence yerine koyduk ları için onların cezası cehennemdir, demektir.

❁ ❁ ❁

107. - 108. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلاًۙ ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلاً ﴿١٠٨﴾

Meâli

107- 108- İman edip sâlih amel işleyenlere gelince onların konağı da Firdevs cennetleridir. Orada sürekli kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.

Tefsiri

١٠٧- ﴿إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلاًۙ﴾

١٠٨- ﴿خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلاً﴾

107- 108- İman edip sâlih amel işleyenlere gelince onların konağı da Firdevs cennetleridir. Orada sürekli kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.

« خَالِدِينَ » haldir. Kendilerine verilen şeylere razı oldukları için oradan başka bir yere geçmek istemezler. « حَالَ مِنْ مَكَانٍ حَوْلاً » (yerini değiştirdi) denir.

Yani ondan daha fazlası yoktur ki arzuları ve ihtiyaçları adına, onlar için, nefisleri kavga etsin. Bu vasfetmenin son noktasıdır. Çünkü, dünyada ki insanın gözü, hangi ni'metler içinde olursa olsun daha yukarılara bakar, onları arzular. Ya da ifade edilmek istenen, değişmenin olma yacağı ve devamlılığın te'kididir.

109. – 110. ÂYETLER

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَٰى اِلَىَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

Meâli

109- Deki: "Rabbim sözleri (ni yazmak) için deniz mürekkep olsa, Rabbimin sözleri tükenmeden önce deniz tükenir" Yardım için bir o kadarını daha getirsek (yine yetmez)

110- De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Tanrınızın bir tek tanrı olduğu bana vahyolunuyor. Kim rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine (yaptığı) ibadete hiç kimseyi ortak etmesin."

Tefsiri

١٠٩- ﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا﴾

109- Deki: "Rabbim sözleri (ni yazmak) **için deniz mürekkep olsa, Rabbimin sözleri tükenmeden önce deniz tükenir" Yardım için bir o kadarını daha getirsek** (yine yetmez)

Denizden maksat deniz suyudur. Ebû Ubeyde'ye göre midad, kendisiyle yazı yazılan şeydir, Allah'ın ilmine ve hikmetine ait kelimeleri yazmaya kalksan, denizler mürekkep olsa da denizler, kelimeler tükenmeden tükenirler.

« بَحْرٌ » deniz kelimesiyle, deniz cinsi kastolunmuştur. Yardım için bir o kadar deniz daha getirsek, deniz tükenir, kelimeler tükenmez.

« مَدَدًا » kelimesi temyizdir. « لِي مِثْلُهُ رَجُلاً » (Benim onun gibi bir adamım var) cümlesinde olduğu gibi.

Meded, kendisiyle yardım olunan şey demektir ki, burada kendisiyle yardım olunan şey, mürekkebin bir benzeridir.

Hamza ve Ali'ye göre « تَنْفَدَ » « يَنْفَدَ » dur. Denildiğine göre bu âyet, Huyey b. Ahtab'ın *"Sizin kitabınızda, "kime hikmet verilmişse gerçekten ona çok hayır verilmiştir" âyeti var. Ve ondan sonra da "size ilim çok azı verildi" âyetini okuyorsunuz, bu nasıl oluyor"* sorusuna karşılık inmiştir. Yani bu çok haberdir. Ancak Allah'ın kelimelerine ait denize kıyasla bir damladan ibarettir.

١١٠- ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

110- De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. İlahınız tek bir ilah olduğu bana vahyolunuyor. Kim rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine (yaptığı) **ibadete hiç kimseyi ortak etmesin."**

Yani, kim Rabbinin kendisini iyi karşılamasını, râzı olarak ve makbul görerek karşılamasını isterse ya da kim Rabbinin kötü karşılamasından korkarsa, demektir.

Karşılama: Onun huzuruna varmak demektir. Onun görülmesidir de denildi. Lafzın hakikati de bunu ifade etmektedir. Bu şekilde ki bir dilek hakikati üzerine hamlolunur.

"Amel-i sâlih işlesin" yani, Rabbinin rızasından başka bir şey istemeksizin ve Ona bir başkasını ortak koşmaksızın amel etsin. Yahya b. Muaz'dan rivayet olunduğuna göre, amel-i sâlih, kendisinden utanmadığı şeydir. *"Rabbine yaptığı ibadete kimseyi ortak koşmasın"* bu şirkten, ve riyâdan sakındırmadır.

Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Küçük şirkten sakının." Küçük şirk nedir?"* dediler. *"Riyadır"* buyurdu.

Yine Resûlüllah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Kim Kehf suresini okursa o sekiz gün boyunca olacak her fitneden korunmuştur. Bu se-*

kizinci günde Deccal çıksa Allah onu Decccal'in fitnesinden korur.

Kim de;

« قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ »*'yi sonuna kadar yatarken okursa, bu onun için yattığı yerden Mekke'ye kadar uzanan parlak bir nur haline gelir. Melekler bu nuru sararlar. Ve yatağından kalkana kadar o kişi için istiğfar ederler. Eğer yattığı yer Mekke'de ise ve bunu okumuşsa onun için yattığı yerden Beytü'l-Ma'mura kadar uzanan parlak bir nûr haline gelir. Melekler bu nûru sararlar ve uyanıncaya kadar onun için dua ve istiğfarda bulunurlar."*

❁ ❁ ❁

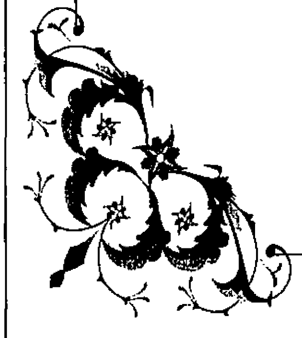

Sûre -19

MERYEM SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

98 âyettir.

Cüz - 16

1. – 6. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّاۚ ﴿٢﴾ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَٓاءً خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنّ۪ي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَٓائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَاِنّ۪ي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَٓاء۪ي وَكَانَتِ امْرَاَت۪ي عَاقِرًا فَهَبْ ل۪ي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُن۪ي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

Meâli

1- Kâf. Hâ. Yâ. Ayn. Sâd.

2- (Bu) Rabbinin, kulu Zekeriyya'ya rahmetinin anılmasıdır.

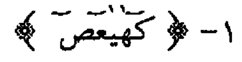
3- O Rabbine gizli bir seslenişle yalvarmıştı.

4- "Rabbim demişti. Benden kemiklerim zayıfladı, sa.çım başım ağardı. Rabbim sana dua ile hiçbir zaman bahtsız olmadım."

5- Doğrusu ben arkamdan, yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısır. (Ne olur) katından bana bir velî lütfet.

6- "Ki (o) bana ve Yakûboğullarına mirasçı olsun. Rabbim, onu be ğendiğin bir insan yap."

Tefsiri

1- Kaf Ha. Ya. Ayn. Sad.

Suddi, *"O İsm-i Âzam'dır"* demiştir. Sure'nin ismidir de dendi. Ali

ve Yahya « ه » ve « ى » yı kesra ile okudular. Nafî'nin görüşü fetha ile kesra arasındadır. Ama fethaya daha yakındır. Ebû Amr'a göre « ه » kesra ile « ى » fetha iledir. Hamza tam aksini söylemektedir. Bunlardan hariç olanlarda her ikisinin fetha ile olduğunu söylemişlerdir.

٢- ﴿ ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴾

2- (Bu) Rabbinin, kulu Zekeriyya'ya rahmetinin anılmasıdır.

« ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ » mübtedanın haberidir. Yani « هٰذَا ذِكْرُ » demektir. « عَبْدَهُ », « رَحْمَةِ » nin mef'uludur. « زَكَرِيَّا » kelimesi, Hamza, Ali ve Hafsa göre kasırlıdır. « عَبْدَهُ » kelimesinden bedeldir.

٣- ﴿ إِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَاۤءً خَفِيًّا ﴾

3- O Rabbine gizli bir seslenişle yalvarmıştı.

« إِذْ » Rahmet için zarftır. O Rabbine emrolunduğu gibi gizlice dua etti. Riya'dan en uzak olanı ve sayfiyete en yakın olanı da budur. Ya da onu yaşlılık günlerinde çocuk istemesinden dolayı kınanmaması için gizli yaptı. Çünkü o, yetmiş beş ya da seksen yaşlarındaydı.

٤- ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَاۤئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴾

4- "Rabbim demişti. Benden kemiklerim zayıfladı, sa.çım başım ağardı. Rabbim sana dua ile hiçbir zaman bahtsız olmadım."

Bu duanın açıklmasıdır. « رَبِّ » kelimesinin aslı « يَا رَبِّ » dir. Harfi nidâ ve muzâfun ileyh kısaltma kastıyla hazfedilmiştir.

Kemik gevşedi, zayıfladı diyerek özellikle kemiği zikretti. Çünkü o bedenin direğidir, onunla ayaka durur. Gevşeyince, zayıflar ve güçten düşer. Çünkü insandaki en sert ve en katı olan şey odur. O gevşeyince onun gerisindekiler daha çok gevşer. Onu tek olarak zikretti. Çünkü tek olan

cinse delalet eder. Bu cins, direktir, ayakta tutandır ve cesedin kendisin den meydana geldiği şeylerin en kuvvetlisidir, ona gevşeklik isabet etti.

« شَيْبًا » Temyizdir. Yani başında beyazlık ortaya çıktı ve alev aldı. Ateş dağılıp yayıldığında alev halini alır. Beyazlığı, beyazlığın saça yayılması ve ateşin yanmasıyla alıp götüreceği herşeyi ondan alması hususunda dumansız ateşe benzetti. Bundan daha fasih bir söz göremezsin. Görmüyor musun, sözün aslı *"Ya Rabbi! Gerçekten yaşlandım. Zira yaşlılık bedenin zayıflaması ve başın beyazlaması demektir. Yaşlılık bu ikisine hedef olur"* cümlesidir. Bundan daha güçlüsü *"Bedenim zayıfladı, başım beyazladı"* sözüdür. Çünkü bunda açıklama için ifade çokluğu vardır. Bundan daha güçlüsü *"Bedenimin kemikleri gevşedi"* sözüdür. Çünkü burada açıklamaktan kinayeye kaçış vardır. Bundan daha güçlüsü *"Benim bedenimin kemikleri gevşedi"*sözüdür. Bundan daha güçlüsü *"Şüphesiz ki ben, bendeki kemikler gevşedi"* sözüdür. Çünkü burada beden kelimesinin kullanılması terk edildi. Bundan daha güçlüsü ise *"Şüphesiz ki ben, bendeki kemik gevşedi"* sözüdür. Bunun güçlülüğü, kemik kelimesini, cem'i değil müfret olarak kullanması sebebiyle gevşekliğin tek tek bütün kemiklere şâmil olunmasındandır. Bunu da fertleri tek tek zikretmeksizin sadece bir parçasını zikretmekle fertlerin tamamının gevşekliği anlaşıldığı için yaptı.

"Başım beyazladı" cümlesinden daha beliğ olanı -ki istiaredir- gidilerek hakikat terk edildi. *"başımın beyazlığı alevlendi"* denildi. Ondan daha beliği *"Başım beyazlıkta alevlendi" dir.* Burada alevlenme saçın bulunduğu ve bittiği yere, başa isnat edildi. Bunu, alevlenmenin başı kapladığını ifade için söylemiştir. Zira *"Başımın beyazlığı alevlendi"* ile *"başım beyazlık yönünden alevlendi"* sözleri eşittir. Yine *"Evimde ateş alevlendi"* ile *"Evim ateş yönünden alevlendi"* sözleri eşittir. Ancak bunların arasındaki edebi fark aşikârdır. Çünkü onda temyiz yoluyla da bilin diği güzelleştirme ve açıklama vardır. Bundan daha beliği *"Bana ait olan baş beyazlık yönünden alevlendi"* sözüdür. Ondan daha beliği *"baş beyaz lık yönünden alevlendi"* sözüdür. Burada *"kemiklerin gevşemesi"* üzerine atıf olması belirtisinden ve muhatabın o başın Zekeriyya (a.s.)'ya ait oldu ğunu bilmesinden dolayı baş demekle yetinilmiştir.

« دُعَاءِ » mastardır. Mef'ule muzaftır. Yani *"Sana olan duamla"* demektir. Rabbim sana dua ile hiçbir zaman bahtsız olmadım. Bu günden önce duası makbul ve bununla mutlu biriydim. Biri, muhtaç olduğu

herhangi bir şeyi elde ettiğinde *"falan ihtiyacı hususunda mutlu oldu"* nâil olamadığında da *"mutsuz oldu"* denir. Biri, muhtaç birinin kendisine gelerek *"Ben falan zaman da bana iyilik ettiğin kişiyim"* sözleriyle bir şeyler istediğini ve kendisinin de ona *"Merhaba! Ey ihtiyacı esnasında bize bizi aracı gösteren kişi, hoş geldin"* diye cevap verdiğini ve ihtiyacını giderdiğini anlattı.

٥- ﴿وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَآئِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا﴾

5- Doğrusu ben arkamdan, yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısır. (Ne olur) **katından bana bir velî lütfet.**

Onlar, onun akrabaları, kardeşleri ve çocuklarıydı. Onlar, İsrail oğullarının en şerlileriydiler. Dini bozmalarından ve milletinin yönetim işini iyi yapamayacaklarından korktu. Bu sebeple kendi neslinden, dini yaşatma hususunda kendisine uyacak sâlih bir nesil istedi.

« وَرَآئِي » Mekkî'ye göre « هُدَايَ » gibi kasırla ve « ي » nın fethiyle okunur. Bu zarf, « خِفْتُ » ya taalluk etmez.

Çünkü onun, ölümünden sonra korkması düşünülemez. Bu sebeple bu zarf mahzuf bir kelimeye taalluk eder. Ya da akrabalarındaki velilik manasınadır. Yani, akrabaların işinden korktum. O da, benden sonra dinlerini değiştirmeleri ve idarelerinin kötü olmasıdır. Ya da benden sonra idare işini ele alacak olanlardan korktum, demektir. Karım da kısır, çocuk doğurmuyor. Katından bana, benden sonra senin işini üzerine alacak bir çocuk lütfet, onu sebepsiz olarak vücuda getir. Çünkü karım doğum yapmaya elverişli değildir.

٦- ﴿يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا﴾

6- "Ki (o) bana ve Yakûboğullarına mirasçı olsun. Rabbim, onu beğendiğin bir insan yap."

« يَرِثُنِي » ve « يَرِثُ » fiileri ref'iledir. « وَلِيًّا » Kelimesinin sıfatıdırlar.

Yani *"bana, ilmi yönden nübüvvet yönünden de Yakub oğullarına*

mîrasçı olan bir çocuk lütfet." Nübüvvete vâris olmanın manası ise, onun vahyedilmeye uygun olmasıdır. Yoksa nübüvvetin miras bırakıldığını kastetmedi.

Ebû Amr ve Ali'ye göre « يَرِثْنِي » ve « يَرِثْ » fiilleri duanın cevabı olarak cezimlidirler. « وَرِثْتُهُ » ve « وَرِثْتُ مِنْهُ » cümleleri *"ona vâris oldum"* manasına her iki şekilde de kullanılır.

Yakûb, Yakûb b. İshak (a.s.)dır. *"Rabbim, onu râzı olduğun biri yap. Ya da onu senden râzı olan ve senin hükmüne râzı olan biri yap"* Allah onun duasına icabet etti ve şöyle buyurdu.

❁ ❁ ❁

7. – 9. ÂYETLER

يَا زَكَرِيَّٓا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍۨ اسْمُهُ يَحْيٰىۙ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لٖي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتٖي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذٰلِكَۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾

Meâli

7- "Ey Zekeriyya, biz sana bir oğul müjdeleriz. Adı Yahya'dır. Daha önce hiç kimseyi adaş yapmadık."

8- "Rabbim, dedi. Benim nasıl oğlum olur? Karım da kısırdır. Ben ise ihtiyarlığın son sınırına vardım."

9- "Öyledir" dedi, Rabbin: "O bana kolaydır. Daha önce, sen hiç birşey değilken seni de yaratmıştım" dedi.

Tefsiri

٧- ﴿يَا زَكَرِيَّٓا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍۨ اسْمُهُ يَحْيٰىۙ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا﴾

7- "Ey Zekeriyya, biz sana bir oğul müjdeleriz. Adı Yahya'dır. Daha önce hiç kimseyi adaş yapmadık."

Hz. Allah şereflendirmek için onun isimlendirilmesini bizzat üstlendi. Hamza'ya göre « نُبَشِّرُكَ » tahfiflidir, şeddesizdir. Ondan önce hiç kimse Yahya ismiyle isimlenmedi. Bu, garip ismin üstün kimselere verilebileceğine delâlet eder.

« سَمِيًّا » (adaş) kelimesinin *"benzer"* manasına geldiğini söyleyenler olmuştur. Onun bir benzeri olmadı. Çünkü o, hiçbir günah işlemedi ve asla hiçbir günaha heveslenmedi. O yaşlı bir adamın ve yaşlı bir kadının çocuğu olarak doğdu. O iffetli idi. Melekler Zekeriyya (a.s.)'ya onu müj-

deleyince:

٨- ﴿ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴾

8- "Rabbim, dedi. Benim nasıl oğlum olur? Karım da kısırdır. Ben ise ihtiyarlığın son sınırına vardım."

Bu soru, olayı uzak gördüğünden değil, tam tersi olayın hangi yolla olacağını öğrenmek içindir. Yani o, kendilerine, kendisi ve karısı bu halle rinde iken mi verilecek yoksa kendileri gençleştirilecek de öyle mi verilecek? Ben ise ihtiyarlığın son sınırına vardım.

« عتيًّا » Kelimesi, mafsallardaki ve kemiklerdeki kuruluktur. Yaşlılık sebebiyle kuru bir odun gibidir. Hamza, Ali ve Hafs'a göre « عتيًّا » « صليًّا » ve « جثيًّا » kelimelerinin başları kesrelidir.

٩- ﴿ قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴾

9- "Öyledir" dedi, Rabbin: "O bana kolaydır. Daha önce, sen hiçbirşey değilken seni de yaratmıştım" dedi.

« كَذٰلِكَ » deki « كَ » merfudur. Yani *"iş böyledir"* demektir. Yani onu tasdik etti. Sonra söze tekrar başladı. Ya da « قَالَ » ile mansuptur.

Bu açıkladığı müphem birşeye işarettir. O Yahya'nın iki yaşlı kimseden yaratılması bana kolaydır. Yahya'yı yaratmadan önce seni de yaratmıştım. Sen hiçbirşey değildin. Çünkü olmayan şey, bir şey değildir.

❁ ❁ ❁

10. – 15. ÂYETLER

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي اٰيَةً ۜ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾ يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۜ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً ۜ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

Meâli

10- Rabbim! dedi: "(öyle ise) bana bir işaret ver" "Senin işaretin sapasağlam olduğun halde tam üç gün (ve gündüz) insanlarla konuşamamandır" dedi.

11- (Zekeriyya) Mâbetten kavminin karşısına çıkıp onlara: "Sabah akşam (Rabbinizi) tesbih edin" diye işaret etti.

12- "Ey Yahya, Kitabı kuvvetle tut onun emirlerini uygula dedik) ve ona çocuk iken hikmet verdik.

13- Katımızdan bir rahmet (bir acıma duygusu) ve temizlik de (ver dik. O günahlardan) korunan oldu.

14- Ana-babasına iyilik ediciydi. Başkaldıran bir zorba değildi.

15- Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kaldırılacağı gün ona selâm olsun.

Tefsiri

١٠ – ﴿قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي اٰيَةً ۜ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا﴾

10- Rabbim! dedi: "(öyle ise) **bana bir işaret ver" "Senin işaretin sapasağlam olduğun halde tam üç gün** (ve gündüz) **insanlarla konuşamamandır" dedi.**

« سَوِيًّا » , « تُكَلِّمَ » nun zamirinden haldir. Yani azaların ve dilin sağlam olduğu halde, demektir.

Yani senin alâmetin, azaların sağlam olmasına ve sende dilsizlik ya da tutukluluk hâli olmamasına rağmen konuşamamandır. Burada gecelerin zikredilmesi ve Al-i İmran'da gündüzlerin zikredilmesi, konuşamamanın üç gün üç gece sürdüğüne delâlet ediyor. Zira örfen günlerin zikredilmesi onları takip eden geceleri, gecelerin zikredilmesi onları takip eden gündüzleri içine alır.

١١- ﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾

11- (Zekeriyya) **Mâbetten kavminin karşısına çıkıp onlara: "Sabah akşam** (Rabbinizi) **tesbih edin" diye işaret etti.**

Namaz kıldığı yerden çıktı. Onu bekliyorlardı. Konuşamadı. Onlara, parmağıyla sabah ve ikinci namazlarını kılın diye işaret etti « أَنْ » en'i müfessiredir.

١٢- ﴿يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا﴾

12- "Ey Yahya, Kitabı kuvvetle tut onun emirlerini uygula dedik) ve ona çocuk iken hikmet verdik.

Yani ona Yahya'yı verdik. Sonra ona doğduktan sonra ve hitap anında *"Ey Yahya Tevrat'ı kuvvetle tut"* dedik.

« بِقُوَّةٍ » haldir. Yani ciddiyetle ve başar ve yardım isteyerek demektir. Ona hikmeti verdik. O hikmet de Tevrat'ı anlamak ve dindeki anlayıştır.

« صَبِيًّا » hâldir. Denildiğine göre küçük çocuklar, onu küçük bir çocukken oyuna çağırmışlar. O da onlara *"Oyun için yaratılmadım"* de-

miştir.

١٣- ﴿وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً وَكَانَ تَقِيًّا﴾

13- Katımızdan bir rahmet (bir acıma duygusu) **ve temizlik de** (verdik. O günahlardan) **korunan oldu.**

Onu, ana babasına ve diğerlerine karşı şefkâtli ve merhametli kıldık. « حَنَانًا » « الْحُكْمَ » üzerine atıftır. Ona katımızdan temizlik ve dürüstlük verdik. Bu sebeple günaha hiç niyetlenmedi. Takva sahibi, itaatkar bir Müslümandı.

١٤- ﴿وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا﴾

14- Ana-babasına iyilik ediciydi. Başkaldıran bir zorba değildi.

Ana babasına karşı iyiydi. Onlara isyan etmezdi. Rabbine isyan eden kibir sahibi bir zorba da değildi.

١٥- ﴿وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا﴾

15- Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kaldırılacağı gün ona selâm olsun.

Doğduğu gün, şeytanın ona sahip olmasına, öldüğü gün, münker nekire ve diri olarak kaldırılacağı gün de büyük korkuya karşı Allah'ın koruması altındadır. Eman içindedir. İbn Uyeyne: *"Bunlar en korkulu yerlerdir"* demiştir.

16. - 21. ÂYETLER

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مَرْيَمَۘ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّاۙ ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَاَرْسَلْنَٓا اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ اِنّ۪ٓى اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ اِنَّمَٓا اَنَا رَسُولُ رَبِّكِۗ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ ل۪ى غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْن۪ى بَشَرٌ وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذٰلِكِۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌۚ وَلِنَجْعَلَهُٓ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّاۚ وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾

Meâli

16- Kitapta Meryem'i de an. Bir zaman o ailesinden ayrılıp doğu yönünde bir yere çekilmişti.

17- Onlarla kendisi arasına bir perde çekmişti. Biz de Ruhumuzu (Cebraili) ona gönderdik. (O) ona düzgün bir insan şeklinde göründü.

18- (Meryem) dedi ki: "Ben senden, çok esirgeyen (Allaha) sığınırım. Eğer (Allahtan) korkuyorsan (bana dokunma.)"

19- (Cebrail) "Ben sadece Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir erkek çocuğu hediye edeyim, diye geldim" dedi.

20- "Benim nasıl oğlum olur? Bana bir insan dokunmadı ve ben iffetsiz de değilim" dedi.

21- (Cebrail) "Öyledir" dedi. Rabbin "O bana kolaydır. Onu insanlara bir mucize ve bizden bir rahmet kılmak için (bunu yapacağız)" dedi ve iş olup bitti.

Tefsiri

١٦- ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا﴾

16- Kitapta Meryem'i de an. Bir zaman o ailesinden ayrılıp doğu yönünde bir yere çekilmişti.

Ya Muhammed, Kur'anda Meryem'i de an. Yani onlara Kur'an'dan üzerinde durmaları ve başından geçenleri öğrenmeleri için Meryem'in kıssasını oku. « إِذْ » Meryem'den bedeldir. Bedeli iştimaldir. Çünkü vakitler, içinde bulunduğu şeyleri kapsarlar.

Burada Meryem'in zikredilmesinden maksat, bu acaib kıssa onda meydana geldiği için Meryem'in bu vaktinin zikredilmesidir. Ailesinden uzaklaşmıştı.

« مَكَانًا » zarftır. Yani Beytü'l-Makdis'in doğusunda bir yere ibadete çekilmişti. Ya da insanlardan uzaklaşarak evinde bir köşeye çekilmişti.

١٧- ﴿فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا﴾

17- Onlarla kendisi arasına bir perde çekmişti. Biz de Ruhumuzu (Cebraili) **ona gönderdik.** (O) **ona düzgün bir insan şeklinde göründü.**

Yıkanmak için kendisiyle halkı arasına kendisini örten bir örtü çekti. Ona Cebrail'i gönderdik. « رُوحَنَا » 'nın izafetle gelmesi şereflendirmek içindir.

O ruh diye isimlendirildi, çünkü din, onunla ve onun getirdiği vahiyle yaşıyor. Cebrail, ona sakalsız, temiz yüzlü ve kıvırcık saçlı genç bir insan suretinde göründü. Azaları tamdı. Ona, insan suretinde görünmesi, sözünü dinlemesi ve kendisinden kaçmaması içindi. Eğer ona melek suretinde görünseydi, Meryem kaçardı ve onun sözünü dinlemezdi.

١٨- ﴿ قَالَتْ إِنِّى أَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴾

18- (Meryem) **dedi ki: "Ben senden, çok esirgeyen** (Allaha) **sığınırım. Eğer** (Allahtan) **korkuyorsan** (bana dokunma.)"

Allahtan korkması beklenen biriysen eğer senden ona sığınırım.

١٩- ﴿ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴾

19- (Cebrail) **"Ben sadece Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir erkek çocuğu hediye edeyim, diye geldim" dedi.**

Cebrail (a.s.) *"Ben Rabbinin elçisiyim"* diyerek onu, korktuğu şeye karşı temin etti. Ve ona kendisinin insan olmadığını, bilakis o kendisine sığındığı zâtın elçisi olduğunu haber verdi. *"Allah'ın izniyle sana günahlardan arınmış ya da hayır ve berekeyi devamlı artan bir çocuk vermek için Rabbinin gönderdiği elçiyim"* ya da *"Elbisene üflemek suretiyle çocuğun verilmesine sebep olmak için"* demektir.

٢٠- ﴿ قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴾

20- "Benim nasıl oğlum olur? Bana bir insan dokunmadı ve ben iffetsiz de değilim" dedi.

Beni, kimse nikâhı altına almadığı halde nasıl oğlum olur? Ben erkeklere karışan günahkâr kadınlardan da değilim. Yani önüne gelen adamla düşüp kalkanlardan değilim. Normal de çocuk bu iki yoldan biriyle olur.

« بَغِىٌّ » kelimesi, Müberri'ye göre « فَعُولٌ » vezninde « بَغُوىٌ » dur. « و », « ى » dönüştürülmüş ve ona idğam edilmiştir. Sonra da « غ » meksur kılınmıştır. Bu sebepten « امْرَأَةٌ صَبُورٌ » ve « امْرَأَةٌ شَاوُرٌ » da olduğu gibi ona müenneslik tası bitiştirilmiştir. Onun dışındakilere göre « فَعِيلٌ » veznindedir. Ona müenneslik « ت »'sı bitişmedi, çünkü o fail manasında da olsa meful manasındadır. Onu « انَّ رَحْمَةَ اللّٰهِ قَرِيبٌ » da olduğu gibi teşbih yapmıştır.

٢١- ﴿قَالَ كَذٰلِكِۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌۚ وَلِنَجْعَلَهُۥٓ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّاۚ وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا﴾

21- (Cebrail) **"Öyledir" dedi. Rabbin "O bana kolaydır. Onu insanlara bir mucize ve bizden bir rahmet kılmak için** (bunu yapacağız)" dedi ve iş olup bitti.

Evet iş, senin dediğin gibidir. Sana nikahlı ya da nikahsız kimse dokunmamıştır. Rabbin *"O bana kolaydır" demiştir.* yani babasız bir çocuk vermek bana kolaydır demektir. *"Onu insanlara bir mucize kılmak için"* sözü sebeptir. Sebebin râci olduğu fiil ise mahzuftur. Yani, onu insanlara bir mucize kılmak için bunu yapacağız, demektir. Ya da gizli bir sebebe atıftır. O zaman da mana; kudretimizi göstermek ve onu insanlara bir mucize kılmak için demektir. Yani, onu kudretimizi gösteren bir ibret, bir delil kılacağız, demektir. Ve iman edenlere bizden bir rahmet kılmak için bunu yapacağız. İsa (a.s.)'nın yaratılması mukadderdi. Levh-i Mahfuz'da yazılmıştı. Meryem, Cebrail'in sözüne inanınca ona yaklaştı. O da elbisesinin aralığından üfürdü ve üfürük onun karnına ulaştı.

❁ ❁ ❁

22. – 26. ÂYETLER

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى
جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا
مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ
سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا
﴿٢٥﴾ فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا
فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

Meâli

22- (Meryem) ona gebe kaldı. Onunla uzak bir yere çekildi.

23- Doğum sancısı onu, bir hurma dalı (nın altı) na getirdi. "keşke bundan önce ölseydim, unutulup gitseydim" dedi.

24- Aşağısından (Ruh) ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabbin alt tarafından bir su arkı var etti."

25- "Hurma dalını sana doğru silkele üzerine olmuş, taze hurma dökülsün."

26- Ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen. "Ben Rahman için (susma) orucu adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım" de.

Tefsiri

٢٢- ﴿ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴾

22- (Meryem) **ona gebe kaldı. Onunla uzak bir yere çekildi.**

İsa (a.s.)'ya gebe kaldığında on üç, ya da yirmi yaşlarındaydı. O, karnında olduğu halde dağların arkasında ailesinden uzak bir yere çe-

kildi. « بِهِ » deki car ve mecrur hal makamındadır.

İbn Abbas (r.a.)'tan rivâyet edildiğine göre onun hamilelik müddeti bir andır. Hamile kaldığı gibi onu doğurdu. Hamilelik müddeti altı ay, ye di ay, ve sekiz ay olduğu da söylendi. Ayrıca İsa (a.s.) müstesna sekiz aylık hiçbir çocuğun yaşamadığı da söylendi. Yine bir anda hamile kaldı ve bir anda doğurdu, denilmiştir. O, dağların arkasında ailesinden uzak bir mekâna çekildi. Çünkü o, hamile kaldığını hissettiğinde kınayıcılar dan korktuğu için kavminden kaçmıştı.

٢٣- ﴿ فَأَجَآءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴾

23- Doğum sancısı onu, bir hurma dalı (nın altı) **na getirdi. "keşke bundan önce ölseydim, unutulup gitseydim" dedi.**

Doğum sancısı, onu kuru bir hürma kütüğüne getirdi. Vakit kıştı. Marife olarak ifade edilmesi, o hurmanın bilindiği hissini veriyor. Marife olmasının cins için olması da caizdir. Yani *"bu ağaç cinsinin kütüğüne"* demektir. Sanki Allah'u Teâlâ onu, ona olgun, taze hurma yedirmek için hurma ağacına sevketmiştir. Çünkü o, loğusa kadınların yiyeceğidir. Sancılı bir şekilde *"Keşke bu günden önce ölseydim; terk edilmiş bilinmeyen ve hatırlanmayan bir şey olsaydım"* dedi.

Medeni ve Kufi'ye göre « مِتُّ » şeklindedir. Ebû Bekir'den başka diğerlerine göre ise damme iledir. « مَاتَ يَمُوتُ » ve « مَاتَ يَمَاتُ » denir. « نَسْيًا » Hamza ve Hafs'a göre « ن »'un fethasıyladır. Diğerlerine göre ise kesralıdır. Mana aynıdır. O da, değersizliğinden dolayı atılmaya ve unutulmaya layık olan şey, demektir.

٢٤- ﴿ فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴾

24- Aşağısından (Ruh) **ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabbin alt tarafından bir su arkı var etti."**

Aşağısında olan ona seslendi. Buradaki « مَنْ » fiildir. Cebrail

(a.s.)'dır. Çünkü o, onun aşağısındaki bir kenarda bulunuyordu. Ya da İsa (a.s.)'dır. Çünkü o onunla elbisesinin altından konuşmuştur. Medeni ve Kûfî'ye göre « مِنْ تَحْتِهَا » dır. Ebû Bekir'in dışındakilere göre fail gizli dir. O da İsa (a.s.) ya da Cebrail (a.s.)'dır. « تَحْتِهَا » kelimesindeki « هَا » hurma ağacına aittir.

Meryem, karşılaştığı güçlüklerden dolayı şu sözlerle teselli edildi. Tek başına kılışına, yiyecek ve içeceğinin olmayışına ve konuşacak insanların olmayışına üzülme.

« أَنْ » Yani manasınadır. Rabbin senin yakınında, alt tarafında ya da emrin altında, akmasını emrettiğinde akan durmasını emrettiğinde duran bir su arkı var etti.

Cumhura göre « سَرِيًّا » küçük bir ırmaktır. « سَرِيًّا » kelimesi Nebi (s.a.v)'e soruldu. O da *"o, küçük bir ırmaktır"* buyurdu.

Rivâyete göre Hasan « سَرِيًّا » kelimesinin, kerem sahibi, efendi manalarına geldiğini söylemiştir. Ve onun İsa (a.s.) olduğunu ifade etmiş tir.

Yine rivâyete göre, Halid b. Safvan ona *"Araplar küçük ırmağa « سَرِيًّا » derler. (Ne dersin?)"* diye sorunca Hasan: *"Doğru söyledin"* dedi ve onun sözüne döndü.

İbni Abbas (a.s.) şöyle dedi: *"İsa ya da Cebrail (a.s.) topuğuyla yere vurdu. Derhal tatlı bir su çıktı. Su kuru ağaca doğru aktı. Ağaç yeşillendi, meyve verdi. Meyveler olgunlaştı ve ona şöyle dendi:*

٢٥- ﴿وَهُزِّى إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا﴾

25- "Hurma dalını sana doğru silkele üzerine olmuş, taze hurma dökülsün."

Hurma dalını sana doğru haraket ettir. Ebu Ali'ye göre « بِجِذْعِ » deki « بِ » zaiddir. « وَهُزِّى بِجِذْعِ النَّخْلَةِ » *"hurma dalını silkele"* demektir. Mekkî, Medenî, Şamî, Ebû Amr, Ali ve Ebû Bekire göre

« تُسَاقِطْ » kelimesi, birinci “ta”nın ikinci « ت »’ya idğamıyladır. Aslı « تَسَاقِطْ » dur. İki « ت » nın izharıyladır. Hamza’ya göre « ت »’nın ve “kafın fethiyle ikinci « ت » nın hazfıyla ve « س »’in şeddesiz haliyledir. Yakub, Sehl, Hammad ve Nasır’a göre « ى » ve « ق »’ın fethi, “sin” in de şeddesiyledir. Hafs’a göre « صُفَّا عَلَمْ » babındandır. « تُسَاقِطْ » dır. « تَسْقُطْ », « يَسْقُطْ » , « تُسْقِطْ » şekillerinde de okunmuştur.

Bir okuyuşa göre « نَخْلَة » nin « ت »’sı düşer. Bir okuyuşa göre de « جِذْعِ » kelimesinin sonuna « ى » ilavesi vardır. Tamamı dokuz kıraattir.

« رُطَبًا » Temyiz ya da bu okuyuşa göre mefulu bihdir. « جَنِيًّا » *“Taze hurma”* demektir. *“Lohusalar için bu vakitlerde hurma adettir”* dediler. Yine *“lohusalar için yaş hurmadan, hastalar içinde baldan daha hayırlı bir şey yoktur”* denildi.

٢٦- ﴿ فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴾

26- Ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen. “Ben Rahman için (susma) **orucu adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım” de.**

Toplanmış olgun hurmadan ye ve arktan su iç. Râzı olunmuş çocuk sebebiyle gözün aydın olsun. « عَيْنًا » Temyizdir. Yani nefsin, İsa ile hoş olsun. Seni mahzun eden şeyi üzerinden at. « فَإِمَّا »’nin aslı «إِنْ » ve « مَا » dır. « إِنْ » ‘i şartiyye « مَا » ya bitiştirildi ve ona idğam edildi.

Eğer senin hâlini soran birini görürsen ona *“Ben Rahman’a konuşmamayı nezr ettim”* de! Onlar, yeme ve içmede oruç tuttukları gibi

konuşmama orucu da tutuyorlardı. Bunun gerçek bir oruç olduğu da dendi. Onların oradaki orucu konuşmamaktı. Onun gerekliliği isteyerek olmasıydı. Resûlüllah (s.a.v.) konuşmama orucunu yasakladı. Bu, bizde nesh edilmiş oldu. Meryem sukütu nezretmekle emrolundu. Çünkü onun suçsuzluğu hakkında İsa (a.s.)'nın konuşması yetecektir. Ve yine düşük kimselerle tartışmaması için bununla emrolundu.

Bunda, düşük kimselere karşı susmanın vacib olduğuna dair delil vardır. Sefih, yüz çevirmekle menedilmez. Güzelliğe karşı da fazilet serdetmez. Meryem onlara oruç nezrettiğini haberini işaret verdi. İşaret bazen söz diye isimlendirilir. Şairin kabirleri vasfettiği şu sözünü görmüyor musun:

Eski yüzler hakkında konuştum

Denildiki, susmanın vacib olması bu sözden (işatetten) sonradır.

Ona, şu kadar konuşmaya ruhsat verildi: *"Bugün hiçbir insanla konuşmayacağım."*

❁ ❁ ❁

27. – 33. ÂYETLER

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ ۖ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾
يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾
فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾
قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي
مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا
﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ
يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

Meâli

27- (Meryem) onu taşıyarak kavmine getirdi: "Ey Meryem sen tuhaf bir iş yaptın" dediler.

28- "Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de fahişe değildi (sen ne yaptın böyle?)

29- (Meryem) çocuğu gösterdi. Dediler ki: "Beşikteki çocukla nasıl konuşuruz?"

30- (Çocuk): "Ben Allah'ın kuluyum. (O) bana Kitabı verdi. Beni peygamber yaptı" dedi.

31- "Beni bulunduğum her yerde yararlı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekât vermeyi emretti."

32- "(Beni) anneme iyilik eder (kıldı) beni başkaldıran bir zorba yapmadı."

33- "Doğduğum gün de, öleceğim gün de ve diri olarak kaldıracağım gün de bana esenlik verilmiştir."

Tefsiri

٢٧- ﴿ فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴾

27- (Meryem) **onu taşıyarak kavmine getirdi: "Ey Meryem sen tuhaf bir iş yaptın" dediler.**

Nisaftan temizlendikten sonra İsa (a.s.)'yı taşıyarak kavmine getirdi. « تَحْمِلُهُ » haldir. İsa'yı onunla birlikte görünce *"Ey Meryem, benzeri olmayan acaip bir iş yaptın"* dediler. « فَرِيًّا » *"kesmek"* demektir. Sanki o alışılmışı kesiyor.

٢٨- ﴿ يَا أُخْتَ هَرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴾

28- "Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de fahişe değildi (sen ne yaptın böyle?)

Harun, baba tarafından erkek kardeşiydi ve İsrailoğullarının en faziletlilerindendi. Ya da, o Mûsa (a.s.)'ın kardeşi Harun (a.s.)'dı. Meryem onun neslindendi. Aralarında bin yıl vardı. Bu *"Ey Hamda'nın kardeşi"* sözünün bir benzeridir. Yani onlardan biri demektir. Ya da bu, onların zamanında yaşayan sâlih ya da hayırsız bir adamın ismidir ki bununla onu, ona benzeterek ya övdüler ya da kötülediler. Baban İmran zinakâr biri değildir. Annen Hanne de zinakâr değildi.

٢٩- ﴿ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴾

29- (Meryem) **çocuğu gösterdi. Dediler ki: "Beşikteki çocukla nasıl konuşuruz?"**

Onlara cevap vermesi için İsa (a.s.)'ya işaret etti. Bunu, İsa (a.s.)'nın ona *"Üzülme, cevabı da bana havale et"* sözü üzerine yapmıştı. Bunu, ona Cebrail (a.s.)'ın emrettiği de söylendi. Meryem ona işaret edince kızdılar ve şaşırdılar. *"Yeni doğmuş, beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?"* dediler. « صَبِيًّا » haldir.

٣٠- ﴿ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴾

30- (Çocuk): **"Ben Allah'ın kuluyum.** (O) **bana Kitabı verdi. Be**

ni peygamber yaptı" dedi.

Meryem'in konuşan dili Allah'ın emriyle susturulunca Allah, onun için susan dili konuşturdu. Hatta o, kırk günlük ya da bir günlük olduğu halde kulluğunu itiraf etti.

Rivâyet edildiğine göre, o işaret parmağıyla işaret etti ve yüksek sesle *"Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum"* dedi. Bunda Hıristiyanların sözüne cevap vardır. *"Bana İncil'i verdi ve beni peygamber yaptı"* Hasan'dan rivâyet edildiğine göre, *"O beşikte iken nebi idi. Onun sözü mucizeydi."* Denildiki: *"Bunun manası, bu onun kazasında mevcuttur. Ya da geleceği var olmuş gibi kaçarsız kabul etti"* demektir.

٣١- ﴿وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِى بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾

31- "Beni bulunduğum her yerde yararlı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekât vermeyi emretti."

Her nerede bulunursam bulunayım, beni yararlı ve hayrı öğretici kıldı. Bana hayatım boyunca namaz kılmayı ve mala sahipsem zekât vermeyi emretti. Denildiki: *"Bu zekât sadaka-ı fıtırdır. Ya da bedeni temizlemektir."*

« وَأَوْصَانِى » lafzının size, namazı ve zekâtı emrettiği ihtimal dahilindedir. « حَيًّا » lafzı zarf olarak mansuptur.

٣٢- ﴿وَبَرًّا بِوَالِدَتِى وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا﴾

32- "(Beni) **anneme iyilik eder** (kıldı) **beni başkaldıran bir zorba yapmadı."**

« بَرًّا » , « مُبَارَكًا » üzerine atıftır. Yani ona iyilik eder, ikram eder ve onu yüceltir kıldı. Beni isyankâr, kibirli bir zorba yapmadı.

٣٣- ﴿وَالسَّلَامُ عَلَىَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا﴾.

33- "Doğduğum gün de, öleceğim gün de ve diri olarak kaldırılacağım gün de bana esenlik verilmiştir."

« يَوْمَ » Zarftır. Amili haberdir. O da « عَلَيَّ » dir. « اَلسَّلَامُ » daki harfi tarif ahdi zihni içinse, mana *"Üç noktada Yahya'ya gönderilmiş bu selam bana da gönderilmiştir"* demektir.

Eğer cins içinse o zaman mana: *"Selâm cinsi üzerine olsun"* bura da Meryem'in ve oğlunun düşmanlarına karşı lanetle târiz vardır. Çünkü *"Selâm cinsi üzerime olsun"* dediğinde târiz yapmış olur ve bu *"Bunun zıddı da sizin üzerinize olsun"* demektir. çünkü makam inkâr ve inat makamıdır. Bu tip bir ta'rize uygundur.

❁ ❁ ❁

34. – 37. ÂYETLER

ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِى فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ اِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

Meâli

34- İşte Meryem oğlu İsa. Şüphe edip ayrılığa düştükleri şey, "gerçek söz"e göre budur.

35- Çocuk edinmek, Allah'a yakışmaz. O'nun şânı yücedir. Bir iş yapmak istedi mi ona sadece "ol" der, (o da) olur."

36- "Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na kulluk edin" İşte doğru yol budur.

37- Kendi aralarından çıkan hizipler, ayrılığa düştüler. Artık büyük bir gün (ün duruşmasın) da bulunmaktan ötürü vay kafirlerin haline.

Tefsiri

٣٤- ﴿ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِى فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾

34- İşte Meryem oğlu İsa. Şüphe edip ayrılığa düştükleri şey, "gerçek söz"e göre budur.

« ذٰلِكَ » mübtedadır. « عِيسَى » onun haberidir. « ابْنُ مَرْيَمَ » onun sıfatı ya da ikinci haberdir. Yani *"Ben şöyle söyleyeyim"* diyen Meryem oğlu İsa'dır. Hıristiyanların *"o ilahtır"* ya da *"Allah'ın oğludur"* dedikleri gibi değil.

« قَوْلَ » kelime « الْحَقِّ » Allah demektir. Yani Allah'ın kelimesidir. Onun için *"Allah'ın kelimesidir"* denildi. Çünkü o « كُنْ » "kün" lafzıyla babasız olarak doğdu, ref olması haberden sonra haber olduğu içindir. Ya da muzaf bir mübtedaya haber olduğu içindir. Ya da "İsa" kelimesinden bedel olduğu içindir. Şâmî ve Asım'a göre medh ya da mastar olmak üzere nasptır. Yani, gerçek sözü söylüyorum. O Meryem oğludur. İddia ettikleri gibi ilah değildir. Şüphe edip ayrılığa düştükleri şey, gerçek söze göre budur.

« يَمْتَرُونَ » fiili « مَرْيَتَ » den gelirse, *"şüphe ediyorlar"* « مِرَاء » dan gelirse *"ihtilaf ediyorlar"* demektir. Yahudiler, *"o sihirbazdır, yalancıdır"* demişlerdi. Hıristiyanlar ise *"o Allah'ın oğludur, üçün üçüncüsüdür"* demişlerdi.

٣٥- ﴿مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ اِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾

35- Çocuk edinmek, Allah'a yakışmaz. O'nun şânı yücedir. Bir iş yapmak istedi mi ona sadece "ol" der, (o da) **olur."**

« وَلَد » kelimesi olumsuzluğu tekit için « مِنْ » ile geldi. Zâtını «سُبْحَانَهُ » diyerek çocuk edinmekten tenzih etti. Şâmi'ye göre « مِرَاء » nasb iledir. Bir işi yapmak istedi mi ona sadece "ol" der o da olur. İsa (a.s.) için "ol" demesiyle onun, babasız olarak olması gibi. Kim bu sıfatlara sahipse o, babaya benzetilmekten münezzehtir.

٣٦- ﴿وَاِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ﴾

36- "Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na kulluk edin" İşte doğru yol budur.

Şâmî ve Kûfî'ye göre « اِنَّ » başta olduğu için kesreyledir. Bu, İsa (a.s.)'nın sözüdür. Yani *"ben onun kulu olduğum gibi, siz de onun kullarısınız. Bana ve size düşen O'na ibadet etmektir"* demektir.

« إِنَّ » okuyanlar ise, bunu namaz, üzerine atfederler. Yani *"bana namazı, zekatı ve Allah'ın benim ve sizin Rabbiniz olduğunu emretti"* demektir. Ya da onu, kendisinden sonrasına bağladı. O zamada mana: *"Allah, benim ve sizin rabbiniz olduğu için ona ibadet edin"* demektir. İşte doğru yol bu zikrettiğimdir. O'na ibadet edin ve O'na hiçbirşeyi eş koşmayın.

٣٧- ﴿فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

37- Kendi aralarından çıkan hizipler, ayrılığa düştüler. Artık büyük bir gün (ün duruşmasın) **da bulunmaktan ötürü vay kafirlerin haline.**

Hizip, kendilerine ait görüşleriyle başkalarından ayrılan gruptur. Bunlar üç gruptur ki adları, Nastûriyye, Yakûbiye ve Melkâni'yedir. Kendi aralarından, yani ashab arasından veya kavmi arasından ya da insanlar arasından demektir. Hıristiyanlar İsa hakkında göklere kaldırılmasında ihtilafa düştüler. Sonunda üç görüş üzerinde ittifak ettiler. Devrin en büyük alimleri yanlarındaydı. Onlar Yakûb, Nasûr ve Melkan'dı. Yakub: *"O, Allah'tır. Yeryüzüne indi. Sonra göğe yükseldi"* dedi. Nastur: *"O Allah'ın oğludur. Onu dilediği kadar gösterdi sonra kendine yükseltti"* dedi. Üçüncüleri olan Melkan ise: *"Yalan söylediler. O yaratılmış bir kuldur, peygamberdir"* dedi. Millet, her üçüne de tâbi oldu. Artık büyük gün (ün duruşmasın) da bulunmaktan ötürü vay kâfirlerin haline. Vay o hiziplerden küfre düşenlerin haline demektir. Çünkü onlardan biri hak üzereydi.

« مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ » İfadesi farklı şekillerde anlaşılabilir. Kıyamet günüdür ya da kıyamet gününde hesap ve ceza korkusunu görmeleridir. Ya da bu günün, meleklerin, peygamberlerin ve organlarının onların küfürlerine şehadet etmeleridir. Ya da şehadet etme yeridir. Ya da şehadet etme zamanıdır. Ya da buradaki kasıt, istişare için toplandıkları o gündür ki, o İsa (a.s.) hakkında şahit olduklarının çirkinliğinden dolayı Allah onu büyük kabul etti.

38. – 40. ÂYETLER

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

Meâli

38- Bize geldikleri gün ne güzel işitir, ne güzel görürler. Ama o zâlimler, bugün apaçık sapıklık içindedirler.

39- Onları şu hasret gününe karşı uyar ki, o zaman kendileri gaflet içinde inanmakta ısrar ederlerken iş bitirilmiş olur.

40- Dünyaya ve üzerinde bulunanlara biz vâris oluruz biz, ve bize döndürülürler.

Tefsiri

٣٨- ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

38- Bize geldikleri gün ne güzel işitir, ne güzel görürler. Ama o zâlimler, bugün apaçık sapıklık içindedirler.

Cumhur'a göre onun lafzı emirdir. Manası ise şaşkınlıktır. Allah'u Teâlâ için şaşkınlık tasavvur olunamaz. Fakat burada kastedilen; onların dünyadaki sağırlıklarından ve körlüklerinden sonra görmelerinin ve işitmelerinin şaşırmaya değer olduğudur.

Kâtâde şöyle demiştir: *"Dünyada iken hakka kör ve sağır olsalar da o fayda vermeyen günde hidayeti ne iyi işitirler ve ne iyi görürler."*

« بِهِمْ » fail olmak üzere mahallen merfudur. « اَكْرِمْ بِزَيْدٍ »'de olduğu gibi. *"Zeyd cidden iyi ve ahlaklı oldu."*

« لٰكِنِ الظَّالِمُونَ » da « هُمْ » zamiri yerine aslı getirildi. Yani, ama onlar bugün dünyada kendilerine faydalı olacağı bir zaman da dinlemeyi

ve bakmayı terk etmek suretiyle ve ibadeti de başkalarına yapmak suretiyle nefislerine zulmettiler. Bu sebeple onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler. Sonradan olduğuna dair izler kendisinde görülmesine rağman, *"İsa ilahtır, mabuddur"* diye inandılar. İşte âyet, onların bu zulümden daha büyük bir zulüm olmayacağını hissettiriyor.

٣٩- ﴿وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

39- Onları şu hasret gününe karşı uyar ki, o zaman kendileri gaflet içinde inanmakta ısrar ederlerken iş bitirilmiş olur.

Onları kıyamet gününe karşı korkut. Çünkü o günde kaçırılan imkânlardan pişmanlık hasıl olur.

Hadis-i Şerifte: *"Cennetteki yerlerini gördüklerine iman etmiş olmayı arzularlar"* buyurulmuştıur.

« إِذْ » « يَوْمَ الْحَسْرَةِ » den bedeldir. Ya da « حَسْرَةِ » lafzına ait zarftır. O da mastardır. Hesap işi bittikten sonra her iki grup cennet ve cehenneme gönderilirler. Onlar burada, bu makama karşı dikkatsizlik içindedirler. Ve yine onlar onu tasdik etmezler. Her iki « وَهُمْ » haldir. Yani, onları gafiller ve inançsızlar oldukları bu hal üzere uyar.

٤٠- ﴿إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ﴾

40- Dünyaya ve üzerinde bulunanlara biz vâris oluruz biz, ve bize döndürülürler.

Mülkte, umûmî helâk anında ve yok oluşta eşsiz kalırız. Akılların galebe çalmasından dolayı « مَنْ » getirildi. « يُرْجَعُونَ » « ى » nın dammesi ve « ج » nın fethasıyladır. Yakuba göre « ى » nın fethasıyladır. Yani, döndürülürler de en uygun cezayla cezalandırılırlar.

41. – 45. ÂYETLER

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ إِبْرٰهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَٓا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنْكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾ يَٓا أَبَتِ إِنِّى قَدْ جَٓاءَنِى مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِى أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَٓا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَٓا أَبَتِ إِنِّى أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

Meâli

41- Kitapta ki İbrahim'i de an; gerçekten o, çok doğru bir peygamberdi.

42- Babasına demişti ki: "Babacığım, işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun."

43- "Babacığım, bana sana gelmeyen bir bilgi geldi. bana uy, seni düzgün bir yola ileteyim."

44- "Babacığım, şeytana kulluk etme. Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a âsi oldu."

45- "Babacığım, Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum."

Tefsiri

٤١- ﴿وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ إِبْرٰهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾

41- Kitapta ki İbrahim'i de an; gerçekten o, çok doğru bir peygamberdi.

Kavmine İbrahim'in babasıyla olan Kur'an'daki kıssasını da an.

« نَبِيًّا » hemzesidir. Nafi onu hemzeli okumuştur. *"Sadık, işleri doğru olandır. Sıddık ise; halleri doğru olandır"* denildi. Sıddık, mübalağa sıgasındandır. Onun bir benzeri « ضِحِّيكٌ » (çok gülen) dir. Onun son derece doğru bir olduğu ve Allah'ın gaybıyla, ayetleriyle, kitaplarıyla ve peygamberleriyle ilgili söylediği doğru şeylerin çokluğu kastedilmiştir. Yani o bütün peygamberleri ve kitapları tasdik eden biriydi. Nefsinde peygamberdi. Bu cümle « إِبْرٰهِيمَ » ile ondan bedel olan bir sonraki cümle arasına girmiştir.

٤٢- ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَٓا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْـًٔا﴾

42- Babasına demişti ki: "Babacığım, işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun."

« إِذْ » ın « كَانَ » ya da « صِدِّيقًا نَبِيًّا » ya tealluku caizdir. Yani o, babasına bu şekilde hitap ettiğinde sıddıkların ve peygamberlerin özelliklerini kendinde toplamıştı.

İbrahim peygamberin ve kitaptaki kıssasının zikredilmesinden maksat, onu insanlara okuması ve onlara tebliğ etmesidir. *"Onlara İbrahim'in haberini oku"* âyetinde olduğu gibi. Değilse bizzat Allah (c.c.) kitabında onu zikreder ve rivâyet eder.

« يَٓا أَبَتِ » «ت» nın kesresiyledir. İbni Âmir'e göre fetha iledir. «ت » izafet « ى » sından ivezdir. İvezle, kendisi için ivez kılınan şey bir araya gelmediği için « يَٓا أَبَتِي » denmez. « لَا يَسْمَعُ » ve « لَا يُبْصِرُ » daki mef'ul mensidir, menvi değildir. Takdiri ise şu şekilde caizdir. *"Bir şey işitmeten ve bir şey görmeyen"* « شَيْـًٔا » kelimesinin mastar yerinde olması muhtemeldir. Yani *"Zenginlik açısından sana hiçbir faydadı olmayan"* demektir. Mefulu bih olma ihtimali de vardır. *"Yüzünü benden uzak laştır"* sözünde olduğu gibi.

٤٣- ﴿يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا﴾

43- "Babacığım, bana sana gelmeyen bir bilgi geldi. bana uy, seni düzgün bir yola ileteyim."

Bilgi: Vahiy ya da Allah'ı bilmektir.

« مَا لَا يَسْمَعُ » ve « مَا لَمْ يَأْتِكَ » deki « مَا » ların ismi mevsul ya da mevsuf olmaları caizdir. Bana tabi ol ki seni doğru bir yola irşat edeyim.

٤٤- ﴿يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا﴾

44- "Babacığım, şeytana kulluk etme. Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a âsi oldu."

Şeytanın putlara ibadetle ilgili teşviklerine itaat etme.

٤٥- ﴿يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا﴾

45- "Babacığım, Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum."

« أَخَافُ » "korkuyorum" la « أَعْلَمُ » "bilmiyorum" da dendi. Cehennem de şeytanla birbirinize yakın dost olmanızdan korkuyorum. Şu nasihatine bak. Güzelliğe, yumuşaklığa ve güzel ahlaka emrolunduğu gibi nasıl riayet ediyor.

Hadis-i Şerifte: *"Allah İbrahim'e vahy etti: şüphesiz ki sen benim halilimsin. Kafirlerle de olsa ahlakını güzelleştir, iyilerin girdiği yere giresin"* buyurulmuştur. Önce ona hatasındaki sebebi sordu. Onu, küfürdeki devamlılığına ve aşırılığına karşı uyarıp ikaz etmek istedi. Çünkü makam itibarıyla yaratılmışların en üstünleri olan peygamberlere bile ibadet edenler apaçık bir sapıklığa mahkumdurlar. Kendine ibadet edenin zikrini işitmeyen, onun ibadet şeklini görmeyen, kendisinden belayı defetmeyen, hacetini gidermeyen, taşlara ve ağaçlara ibadet eden kimseler nasıl sapmaz? Sonra onu lütufkâr ve yumuşak davranarak hakka çekmeye çalıştı. Babasını bilgisiz, kendisini de bilgili olarak adlandırmadı.

Sadece *"Yanımda sende olmayan bir bilgi var. yanımda doğru yolu göste ren bir ilim var. benimle senin yolda olduğumuzu farzet, kurtuluş yoluyla ilgili bilgi sende değil bende. Öyleyse bana tabi ol ki seni sapmaktan ve şaşırmaktan kurtarayım"* sonra üçüncü defa onu, üzerinde bulunduğu bu durumda *"bütün ni'metleri veren Rahmana karşı isyan eden şeytan seni putlara ibadet etmeye sevketti ve bunu sana süsledi. Sen gerçekte ona ibadet ediyorsun"* diyerek men etti. Dördüncü olarak da âkıbetinin kötü olmasından, tabi olduğu şeylerin onu sürükleyeceği durumdan ve vebal-den edebe riayet ederek bahsetti. Yani ona *"sana azap gelip çatacaktır"* demedi. Ona *"sana azabın dokunmasından korkuyorum"* dedi.

Burada "azap" kelimesini nekra (belirsiz) olarak ifade etti. Bu da azlığı hissettirmektedir. Sanki o *"Ben sana Rahmanın azabından bir esin ti dokunacağından korkuyorum"* demiştir. Şeytanın dostluğunu ve onun bağlıları arasına girmeyi azabtan daha kötü saymıştır. Allah'ın rızasının haddizatında sevaptan daha büyük olduğu gibi, ayrıca bütün nasihatlerine kâfir de olsa babaya hürmetin vacib olduğunu hissettirmek ve lütufkâr davranarak « يَا أَبَتِ » **"Ey Babacığım"** sözüyle başlamıştır.

❁ ❁ ❁

46. – 48. ÂYETLER

قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتٖى يَٓا اِبْرٰهٖيمُۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنٖى مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَۚ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبّٖىۜ اِنَّهُ كَانَ بٖى حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُو رَبّٖى عَسٰٓى اَلَّٓا اَكُونَ بِدُعَٓاءِ رَبّٖى شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

Meâli

46- (Babası): "Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviri yorsun. Eğer vazgeçmezsen seni andolsun ki taşlarım. Uzun zaman benden uzak dur" dedi.

47- (İbrahim): "Selâm sana. Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü o bana çok lütufkârdır" dedi.

48- "Sizden de Allah'ın dışında taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki (senin için) Rabbime dua etmemle bedbaht olmam."

Tefsiri

٤٦- ﴿قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتٖى يَٓا اِبْرٰهٖيمُۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنٖى مَلِيًّا﴾

46- (Babası): **"Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun. Eğer vazgeçmezsen seni andolsun ki taşlarım. Uzun zaman benden uzak dur" dedi.**

Azer: "İlahlarıma ibadetten yüz mü çeviriyorsun" dedi. Ve ona adıyla mukabele de bulundu. *"Ey babacığım"* ın karşılığı olan *"Ey oğlum"* ifadesini kullanmadı. Haber mübteda üzerine takdim edilmiştir. Çünkü onun katında o, daha önemlidir. *"Eğer putlara tapmaktan vazgeç mezsen, seni elbette taşlayarak öldürürüm. Ya da seni uzaklaştırıncaya*

kadar taşlayarak döverim. Ya da kötülerim." -

« وَاهْجُرْنِى » mahzuf üzerine atıftır. Buna « لَأَرْجُمَنَّكَ » lafzı delâlet etmektedir. Takdiri de *"Benden sakın ve uzak dur"* demektir. « مَلِيًّا » zarftır. Yani, uzun zaman demektir. « مَلَاوَة » den gelmektedir.

٤٧- ﴿قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّى إِنَّهُ كَانَ بِى حَفِيًّا﴾

47- (İbrahim): **"Selâm sana. Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü o bana çok lütufkârdır" dedi.**

Buradaki selam, vedalaşma ve ayrılma ya da yaklaşma ve nezaket içindir. Bu sebebten onun için istiğfar edeceğini şu sözüyle vaad etmiştir.

"Allah'tan seni İslam'a hidayet etmesini ve mağfiret ehlinden kılmasını isteyeceğim" Çünkü o bana bütün ni'metleriyle lütufkârdır. Ya da merhametlidir. Ya da ikram edicidir.

« حَفَاوَة » "Yumuşaklık, merhamet ve ikram" manalarına gelir.

٤٨- ﴿وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَأَدْعُو رَبِّى عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّى شَقِيًّا﴾

48- "Sizden de Allah'ın dışında taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki (senin için) **Rabbime dua etmemle bedbaht olmam."**

"Uzaklaşmak" sözüyle, Babil'den Şam'a hicret etmeyi kastetmiştir. *"Sizden ve sizin taptığınız putlardan uzaklaşıyor ve Rabbime dua ve ibadet ediyorum"* dedikten sonra, onların putlarına dua etmeleri, bedbahtlığına rağmen tevazu ve alçak gönüllülük içerisinde, şöyle devam etmiştir. *"Umulur ki sizin putlara tapmakla bedbaht olduğunuz gibi, Rabbime dua etmemle bedbaht olmam."*

49. – 55. ÂYETLER

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ ۜ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا
لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰىٓ اِنَّهُ كَانَ
مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾ وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ
وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَٓا اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾
وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ
رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ۖ وَكَانَ عِنْدَ
رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

Meâli

49- Nihayet onlardan ve Allah'ın dışında taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman biz ona İshak ve Yâkub'u bağışladık ve herbirini peygamber yaptık.

50- Ona rahmetimizden bağışta bulunduk ve kendilerine güzel ve üstün bir şöhret nasip ettik.

51- (Rasulüm!) Kitap'ta Mûsa'yı da an. Gerçekten o, ihlâs ve sami miyete ulaşmıştı. Hem elçi, hem de peygamberdi.

52- Ona Tur'un sağ tarafından seslendik ve özel olarak konuşmak için onu iyice yaklaştırdık.

53- Rahmetimizin bir sonucu olarak ona, kardeşi Harun'u bir peygamber olarak armağan ettik.

54- (Rasûlüm!) Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı. Ve bir Resul, bir nebiydi.

55- Halkına namazı ve zekâtı emrederdi. Rabbinin nezdinde beğeni len bir kimse idi.

Tefsiri

٤٩- ﴿ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلاًّ جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴾

49- Nihayet onlardan ve Allah'ın dışında taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman biz ona İshak ve Yâkub'u bağışladık ve herbirini peygamber yaptık.

Kâfirlerden ve onların putlarından uzaklaştığında ona, yalnızlığını gidermek için evlat olarak İshak'ı, torun olarak da Yakûb'u verdi. Her iki sini de peygamber kıldık. Yani, günahları Allah rızası için terk ettiğinden dolayı ona, buna karşılık inanan peygamber çocuklar vermiştir.

٥٠- ﴿ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴾

50- Ona rahmetimizden bağışta bulunduk ve kendilerine güzel ve üstün bir şöhret nasip ettik.

Biz onlara rahmetimizden mal ve çocuk verdik. Ve onlara güzel bir övgü, üstün bir şöhret nasip ettik. O da, bütün namazlarda İbrahim ve ailesi üzerine olan duadır. Dille yapıldığı için « لسان » kelimesini kullandı. Elle yapılan bağışlarda « يَدٌ » kelimesinin kullanıldığı gibi.

٥١- ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰى اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولاً نَبِيًّا ﴾

51- (Rasulüm!) **Kitap'ta Mûsa'yı da an. Gerçekten o, ihlâs ve samimiyete ulaşmıştı. Hem elçi, hem de peygamberdi.**

Kûfî'ye göre « مُخْلَصًا » dir. Fazilette geçilmemiş demektir. Yani *"Allah onu samimi kıldı ve seçti"* « مُخْلِصٌ » olursa *"ihlas sahibidir"* demektir.

İhlas; "Allah için ibadet etmek" demektir. O, lehine olup saadete götüren işlerde fıtratıyla, aleyhine olan işlerde de niyetinin düzgünlüğüyle ihlas sahibidir. Rasûl, kendisine Kitap verilen peygamberdir. Nebi ise, Yuşa (a.s) gibi, kendisine Kitap verilmediği halde Allah'tan haber

veren peygamberdir.

٥٢- ﴿ وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴾

52- Ona Tur'un sağ tarafından seslendik ve özel olarak konuşmak için onu iyice yaklaştırdık.

Cuma gecesi Tûr'un sağ tarafından onu çağırdık ve ona konuştuk. Tûr dağı, Mısır ile Medyen arasındadır. Cumhura göre *"sağ tarafından seslendik"* demek, *"Mûsa'nın sağından seslendik"* demektir. Çünkü dağın sağı olmaz. Mûsa *"Mısır'a gitmek için Medyen'den yola çıktığında sağında bulunan dağdaki ağaçtan Mûsa'ya nida olundu"* demektir. *"Onu yaklaştırdık"* yani onun derecesini ve makamını artırdık, demektir. mekân olarak yaklaştırdık demek değildir. « نَجِيًّا » haldir, konuşarak olduğu halde yaklaştırdık, demektir. «نَرِيمْ» vezninde gelmiştir.

٥٣- ﴿ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَرُونَ نَبِيًّا ﴾

53- Rahmetimizin bir sonucu olarak ona, kardeşi Harun'u bir peygamber olarak armağan ettik.

Şefkât ve merhametimizden dolayı onun kardeşi Harun'a peygamberlik verdik. Mana budur. Çünkü kardeşi Harun yaş olarak ondan daha büyüktür. « أَخَاهُ » mef'uldur « هَرُونَ » ondan bedeldir. « نَبِيًّا » ise haldir.

٥٤- ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمٰعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولاً نَبِيًّا ﴾

54- (Rasûlüm!) **Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı. Ve bir Resul, bir Nebiydi.**

En doğru görüşe göre İsmail (a.s.), İbrahim (a.s.)'ın oğludur. Onun vefakarlığı ile ilgili şu olay nakledilir. Bir adama dönünceye kadar yerinde bekleyeceğine dair söz vermişti. Adama dönünceye kadar tam bir sene bekledi. Yine o kesilmeye karşı nefsine sabır sözü vermişti. Ve onu başarıyla tamamlamıştı. Onun, rabbine verdiği bütün vaadleri yerine getirdiği de söylendi. Hz. Allah onun sözüne sadık olmasını zikretti. Halbuki bu, bütün peygamberlerde olan bir özelliktir. Bunun sebebi, onun

şerefini yüceltmektir. Çünkü onun en meşhur hasleti bu idi. O Cürhum kabilesine gönderilmiş bir Rasûl, bir uyarıcıydı.

٥٥- ﴿وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا﴾

55- Halkına namazı ve zekâtı emrederdi. Rabbinin nezdinde beğenilen bir kimse idi.

"Ümmetine" yerine "ailesine" kelimesini kullandı. Çünkü peygamber, ümmetinin de, aile halkının da babasıdır. Bunda onun başkasını aldatmadığına delil vardır. *"Namazı ve zekâtı emrederdi"* muhtemel ki onlara sadece bu ikisini emretmiştir. Çünkü bu iki ibadetin biri bedenî, diğeri de mâli'dir.

« مَرْضِيًّا » kelimesi, aslı üzerine « مَرْضُوًّا » şeklinde de okunmuştur.

❁ ❁ ❁

56. – 58. ÂYETLER

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْرَآئِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

Meâli

56- Kitapta İdris'i de yâd et. Hakikaten o, pek doğru bir peygamberdi.

57-Onu üstün bir makama yücelttik.

58- İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Adem'in soyundan, Nûh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail (Yakûb) un soyundan, doğruya ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara, çok merhametli olan Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlar.

Tefsiri

٥٦- ﴿وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾

56- Kitapta İdris'i de yâd et. Hakikaten o, pek doğru bir peygamberdi.

O, Uhnuttur. Adem (a.s.)'den sonraki ilk elçidir. Kalemle ilk yazı yazan. İlk elbise diken, yıldız ilmiyle ilk uğraşan, ilk hesap yapan, ölçü ve tartı ölçülerini ilk kullanan ve ilk silah edinen odur. Kabil oğullarıyla savaşmıştır. *"Allah'u Teâlâ'nın Kitap'larını çokca mütalaa ettiği için İdris diye adlandırılmıştır"* görüşü yanlıştır.

Çünkü eğer o «دَرَسَ» kelimesinden çıkarılan « إفْعِيلاً » veznine girmiş olsaydı, bu isimlendirmenin sebebi sadece ilmi olurdu. Ve böylece isimde munsarıf olurdu. Ama kelimenin gayr-ı munsarıf olması onun yabancı bir kelime olduğuna delildir. Allah'ın, kendisine otuz sayfa indirdiği bir peygamberdir.

٥٧- ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾

57-Onu üstün bir makama yücelttik.

Bu, peygamberlik şerefi ve Allaha yakınlıktır. *"Bunun manası, meleklerin onu dördüncü kat semaya yükseltmeleridir ki Rasûlüllah (s.a.v.)'de onu Mirac gecesi orada görmüştür"* denilmiştir.

Hasan'dan rivâyet edildiğine göre *"Cennete cennetten daha yüksek hiçbirşey yoktur. İdris (a.s.) ibadetinin çokluğundan dolayı meleklere sevdirildi. O ölüm meleğine "Bana ölümü tattır ki bana kolaylaşsın" dedi. o da Allah'ın izniyle bunu yaptı. Sonra İdris (a.s.) dirildi. Yine "Beni cehenneme sok ki korkum artsın" dedi. Onu da yaptıktan sonra ölüm meleği: "çık" dedi. o "Ölümü tattım, cehenneme girdim. Artık cennetten çıkmam" dedi. Allah (c.c.) buyurdu:* **"Benim iznimle yaptı ve benim iznimle girdi. Bırak onu."**

٥٨- ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْرَٰٓائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا﴾

58- İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Adem'in soyundan, Nûh ile birlikte (gemide) **taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail** (Yakûb) **un soyundan, doğruya ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara, çok merhametli olan Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlar.**

"Bunlar" kelimesiyle surede Zekeriyya (a.s.)'dan İdris (a.s.)'a kadar zikredilen bütün peygamberler kastedilmiştir. « مِنْ » beyan içindir. Çünkü bütün peygamberler nimetlendirilmişlerdir. İkinci « مِنْ » temğiz içindir.

İdris, Adem (a.s.) zürriyetindendi. Ona yakındı. O, Nuh (a.s.)'ın babasının dedesidir. İbrahim (a.s.), Nuh (a.s.) ile birlikte taşınanların zürriyetindendi. Çünkü o Nûh'un oğlu Sâm'ın çocuklarındandı. İsmail, İshâk ve Yakûb ise İbrahim'in zürriyetindendi. Mûsa, Harûn, Zekeriya, Yahyâ ve İsa (a.s.) Yakub (a.s.)'ın zürriyetindendiler. İsa (a.s.) da o zürriyettendi. Çünkü Meryem, onun zürriyetindendi.

İkinci « مِنْ » in birinci ve ikinci « مِنْ »'e atfedilmesi mümkündür.

İşte bunlar, İslam'ın güzelliklerine ulaştırdığımız ve dini açıklamaları ve hakikati göstermeleri için insanlar arasında seçtiğimiz kimselerdendir. Allah'ın indirilmiş kitapları onlara okunduğunda isteyerek secdeye kapanırlar ve korkarak ağlarlar.

« إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ » cümlesi, eğer « الَّذِينَ » , « أُولَٰئِكَ » için haberse başlangıç sözüdür. Eğer sıfatsa haberdir. « تُتْلَى » fasıla bulunduğundan ve müennes de gayr-i hakiki olduğundan « يُتْلَى » olarak okuyanlar oldu. « بُكِيًّا » "ağlayanlar" demektir. « بَاكٍ » (ağlayan) kelimesinin çoğuludur.

Hadis-i Şerif'te: *"Kur'anı okuyun ve ağlayın. Ağlayamıyorsanız ağlar gibi yapınız"* buyurulmuştur. Salihi'l-Merri şöyle anlatıyor: *"Rüyamda Resûlüllah (s.a.v.)'e Kur'an okudum. Bana: "Ey Sâlih bu okuyuş, ya ağlamak nerede?" buyurdu. Tilavet secdesinde üç defa:* « سُبْحَانَ رَبِّىَ الْأَعْلَى» *"Yüce olan Rabbimi noksan sıfatlarından tenzih ederim"* der.

❀ ❀ ❀

59. – 63. ÂYETLER

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْـًٔا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

Meâli

59- Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldik ki, bunlar namazı bıraktılar. Nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride azgınlıklarının cezasını çekecekler.

60-61- Ancak tevbe eden, iman eden ve iyi davranışta bulunan kimseler hariçtir. Bunlar, hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete, yani çok merhametli olan Allah'ın, kullarının gıyaben vaad ettiği Adn cennetine girecekler. Şüphesiz onun vadi yeri bulacaktır.

62- Orada boş söz değil, sadece selâm duyarlar. Orada, sabah-akşam rızıkları da kendileri için hazırdır.

63- Kullarımızdan takva sahibi kimselere verdiğimiz cennet, işte budur.

Tefsiri

٥٩- ﴿ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴾

59- Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldik ki, bunlar na-

mazı bıraktılar. Nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride azgınlıklarının cezasını çekecekler.

Bu seçkin kişilerden sonra kötü çocuklar geldi. farz namazı terk ettiler. Nefislerin lezzet oladığı şehvetlere tabi oldular.

« خَلْفٌ » kötü nesildir. « خَلَفٌ » ise hayırlı nesildir.

İbn Abbas'tan rivâyet edildiğine göre o kötü nesil yahudilerdir. Nefislerine lezzet aldığı şehvetlere tabi oldular ise Hz. Ali'nin rivâyet ettiğine göre, sağlam binalar kuranlar, dikkat çeken bineklere binenler ve şöhret elbisesi giyenlerdir.

Kâtâde (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre bu, ümmetin içindedir. Yaptıkları şer işlerin cezasını çekecekler.

Araplara göre herşey "gard" her hayır da "Reşad" dır. İbn Abbas ve İbni Mesud'tan yapılan rivâyete göre « غَيٌّ » cehennemdeki bir vadidir ki zina etme, içki içme, faiz yeme, ana babaya isyan etme ve yalancı şahitlik etme hususlarında ısrarcı olanlar için hazırlanmıştır.

٦٠- إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا

٦١- ﴿جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا﴾

60-61- Ancak tevbe eden, iman eden ve iyi davranışta bulunan kimseler hariçtir. Bunlar, hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete, yani çok merhametli olan Allah'ın, kullarının gıyaben vaad ettiği Adn cennetine girecekler. Şüphesiz onun vadi yeri bulacaktır.

Ancak tevbe edip küfründen dönenler, şartlarına uyarak iman edenler ve imandan sonra ameli sâlih işleyenler müstesna. Onlar, cennete gireceklerdir ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır. Amellerinin karşılığı, ne az ne çok azaltılmayacaktır. Tam tersi onlar için katlanacak-tır. Ya da zulüm açısından hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.

Mekkî, Basrî ve Ebû Bekir'e göre « يَدْخُلُونَ » kelimesi « ى » yanın zammesi ve « خ » "ha" nın fethasıyla « يُدْخَلُونَ » şeklindedir. Onlar Rahmanın salih amel işleyen tevbekâr mü'min kullarına vaad ettiği Adn

cennetlerine girecekler.

« جَنَّاتِ » kelimesi, « الْجَنَّةَ » den bedeldir. Çünkü cennet, Adn cennetlerini de kapsamaktadır. Çünkü o cinstir. Ya da « جَنَّاتِ » kelimesi fetha üzere mensuptur. « عَدْنٍ » Marifedir. Çünkü o Adn manası için alem olmuştur. Çünkü orası ikamet yeridir.

«عِبَادَهُ » diyerek onları kendine izafe etti. Bu, kendine has kılmak içindir. Onlar da has kılınan adamlardandır. *"Gıyaben vaad ettiği Adn cennetlerine girecekler"* dedi. Yani onu yanlarında olmadığı ve görmedikleri halde onlara vaad etti, demektir. şüphesiz ki onlar, onun vaad ettiği cennete gireceklerdir.

« اِنَّهُ » daki zamir, zamir şan da ya da « رَحْمٰنِ » ait zamirdir.

٦٢- ﴿ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا اِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴾

62- Orada boş söz değil, sadece selâm duyarlar. Orada, sabah-akşam rızıkları da kendileri için hazırdır.

O cennette çirkin ya da yalan ya da manasızca söylenmiş uzun sözler yoktur. Burada boş sözden kaçınmanın vacib olduğuna dair tembih vardır. Öyle ki teklifin olmadığı yurdu bile ondan korumuştur. Orada ancak meleklerden ve birbirlerinden *"selâm"* sözünü işitirler. Ya da orada ayıp ve noksanlıktan uzak sözleri işitirler. Cumhur'a göre bu istisnai münkatıdır. *"selâm'ın manası 'selamet'- kelimesiyle yapılan bir duadır"* denildi. Ancak cennet halkı, selametle yapılacak duaya muhtaç değildirler. Eğer burada ikram faydası olmasaydı, dış görünüşü itibarıyle boş söz olacaktı.

"Orada sabah-akşam rızıkları hazırdır" Yani dünya gündüzün iki ucu arasındaki zaman mesafesi kadar bir zaman esas alınarak rızıklandırılır. Çünkü orada ne gece ne de gündüz vardır. Sonra onlar, daima nur içindedirler. Gündüzün miktarını perdelerin kalkmasıyla, gecenin miktarını da indirilmesiyle bilirler. Sabah-akşam yemek, Araplar katında en güzel yemektir. Bu sebeple Allah cennetini bununla vasfetti. *"Bununla rızkın devamlı olduğu kastedilmiştir"* diyenler de olmuştur. Senin, devamlılığı kasdederek *"ben sabah-akşam falanın yanındaydım"* sö-

zünde olduğu gibi.

٦٣- ﴿ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴾

63- Kullarımızdan takva sahibi kimselere verdiğimiz cennet, işte budur.

O cenneti, onların amellerinin mîrası, yani meyvesi ve neticesi kılarız. *"İman etme şartına bağlı olarak cehennemlikler için hazırlanmış meskenlere vâris olurlar"* denilmiştir. Çünkü küfür, hükmen ölümdür. Burada *"takva"* şirkten korunmak demektir. İbn Abbas (r.a.) rivâyet ettiğine göre Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Ey Cebrail, bizi şimdi yaptığın ziyaretlerden daha fazla ziyaret etmenden seni engelleyen bir şey mi var?"* Bunun üzerine şu âyet-i kerime indi.

❀ ❀ ❀

64. – 70. ÂYETLER

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَۚ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّاۚ ﴿٦٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِۜ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّاۚ ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ أَئِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّاۚ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّاۚ ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

Meâli

64- Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey ona aittir. Senin Rabbin unutkan değildir.

65- (O), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir. Şu halde O'na kulluk et. O'na ibadette sabırlı ve metanetli ol. Hiç O'nun adıyla anılan birini biliyor musun?

66- İnsan "Ben öldükten sonra mı diri olarak çıkarılacağım" diyor.

67- İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey olmadığı halde biz, kendisini yaratmışızdır.

68- Öyle ise, Rabbine andolsun ki, muhakkak surette onları da, şeytanları da mahşerde toplayacağız. Sonra onları diz üstü çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız.

69- Sonra her milletten, çok merhametli olan Allah'a, daha çok âsi

olanlar hangileri ise çekip ayıracağız.

70- Sonra orayı boylamaya daha çok müstehak olanları elbette biz daha iyi biliriz.

Tefsiri

٦٤- ﴿وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾

64- Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey ona aittir. Senin Rabbin unutkan değildir.

İnişin iki manası vardır. Zaman zaman iniş ve kesin iniş. Burada birincisi daha münasiptir. Yani bizim arada-sırada, zaman zaman inişimiz ancak Allah'ın emriyledir. Önümüzdeki ve arkamızdaki yerler ve içinde bulunduğumuz şeyler O'na aittir. O'nun emri ve dilemesi olmadan bir yerden diğer bir yere geçemeyiz. O koruyandır, her hareketi, her süküneti ve meydana gelen bütün halleri bilendir. Gaflet ve unutkanlık O'nun için caiz değildir. İzni olmadan O'nun mülkünde gezmek bize nasıl mümkün olabilir?

٦٥- ﴿رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا﴾

65- (O), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir. Şu halde O'na kulluk et. O'na ibadette sabırlı ve metanetli ol. Hiç O'nun adıyla anılan birini biliyor musun?

« رَبُّ السَّمٰوَاتِ » ile başlayan cümle « رَبُّكَ » den bedeldir. Ya da mahzuf bir mübtedanın haberidir.

Yani *"O göklerin ve yerin Rabbidir"* demektir. sonra Resûlüne şöyle diyor: *"O'nun bu sıfatlarla muttasıf olduğunu bildiğin için O'na karşı daima ibadet üzere ol. Mabudu ibadet için, hasetçilere karşı yaptığın müdafaa da sabırlı ol. Yaratıcıya ibadet için, zorluklara sabret"* yani *"ibadeti yapabilmen için"* demektir. Onun eşi, benzerini biliyor musun.

Ya da hiç kimse *"Allah"* adıyla bir başkasını isimlendirdi mi? hayır. Çünkü o, gerçek mabuda mahsustur. İnsanların yönelip ibadet ettikleri mabutların olmadığı ve sadece onun olduğu düşünülse dahi, yine de O'na ibadet gereklidir. Ve o ibadetler için çekilen zorluklara da sabr gereklidir. Ubey b. Halef bir kemiği ufalamış ve *"Böyle olduktan sonra mı diriltileceğiz?"* demişti. Bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu.

٦٦- ﴿وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ أَئِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا﴾

66- İnsan "Ben öldükten sonra mı diri olarak çıkarılacağım" diyor.

« أَئِذَا مَا » nın âmili «أُبْعَثُ» dur. Buna kelâm delâlet etmektedir. Yani *"Öldükten sonra mı diriltileceğim"* demektir. Onun « أُخْرَجُ » fiiliyle mansup olması mümkün değildir. Çünkü « لِ »'ı ibtidadan sonra ki « مَا » « لِ »'ı ibtida'nın öncesinde amel etmez. Sen « اَلْيَوْمَ لَزَيْدٌ قَائِمٌ » demezsin.

Muzari üzerine dahil olan « لِ »'ı ibtida ise hal manası verir ve cümlenin manasını kuvvetlendirir. Harf-i istikbal ile bir araya gelirse ancak te'kit için olur, hal manası düşer. Aynı şekilde « اِذَا مَا » daki « مَا» da te'kit içindir.

O sanki inkâr ederek ve uzak görerek şöyle demiştir: *"Ölüm ve yok oluş biz de karar kıldıktan sonra kabirlerden diri olarak çıkacağımız haberi gerçek midir?"* zarfı takdim edip harfi inkârı onun başına getirdi. Çünkü inkar olunan şey, ölümden sonra hayatın oluşudur.

٦٧- ﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا﴾

67- İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey olmadığı halde biz, kendisini yaratmışızdır.

« يَذْكُرُ » Şâmî ve Nâfî'ye göre şeddesizdir ve « الذِّكْرُ » den gelmektedir. Diğerlerine göre ise « ذ » ve « ك » in şeddeli şekliyledir.

Atfedilenle atıf harfi arasına inkâr hemzesi girdi ve mana şöyle oldu *"birinci yaratılışı düşünmeden ikinci yaratılışı inkâr edip bunu mu diyor"* böyle söyledi, çünkü yaratıcının gücünü, madenlerin ve eşyaların yoktan var edilmesi daha çok göstermektedir. İkincisinde ise sadece var olan parçaların toplanması ve dağıldıktan sonra eski yerlerine iadesi söz konusudur. Onu, bulduğu şu durumdan önce hiçbir şey değilken yaratmamız buna bir delildir. *"Hiçbir şey olmadığı halde"* ifadesi, Mutezile'nin aksine, Madum'un (yok olanın) bir şey olmadığına delâlet etmektedir.

٦٨- ﴿ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴾

68- Öyle ise, Rabbine andolsun ki, muhakkak surette onları da, şeytanları da mahşerde toplayacağız. Sonra onları diz üstü çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız.

Dirilişi inkâr eden o kâfirleri şeytanlarla beraber haşredeceğiz. Yani onları yoldan çıkaran şeytanlarla beraber haşredileceklerdir. Ve her kâfir şeytanla beraber bir zincire vurulacaktır. Allah'ın ismini, resûlüne muzaf kılarak yemin etmesi, Rasûlünün kadrini yüceltmesidir.

« جِثِيًّا » haldir « جَاثٍ » kelimesinin çoğuludur. Diz üstü çöken demektir. « فُعُول » veznindedir. Yani *"Bulundukları mahşer yerinden cehennem kıyısına yürüyecek değil de bulundukları o hal üzere, dizleri üzerinde sürüklenerek götürürler"* demektir.

٦٩- ﴿ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴾

69- Sonra her milletten, çok merhametli olan Allah'a, daha çok âsi olanlar hangileri ise çekip ayıracağız.

Saptırıcılara tabi olan her milletten Rahman'a karşı cüret ve isyanı en fala olanları teker teker ayıracağız. Toplandıklarında da onları sırasıyla cehenneme atarız. Azaba en layık olanları tertip üzere öne geçiririz. Denildi ki: *"Onların en çok âsi olanları, saptıkları ve saptırdıkları için saçlarının katlanması sebebiyle reisleridir."*

Sibeveyh şöyle demiştir: « أَيُّهُمْ » sılası olan cümlenin başı hazfedil

diği için damme üzerine mebnidir. O da « هُوَ » dir. Yani « مَنْ هُوَ اَشَدُّ » *"En şiddetli olan"* demektir. Eğer o hazfedilmeyip getirilseydi, irabı nasb olacaktı. Denildi ki: « أَيُّهُمْ هُوَ اَشَدُّ » şeklindedir. Çünkü sıla, muzafın ileyhin muzafı açıkladığı gibi ismi mevsulu açıklar. « مِنْ قَبْلُ » da olduğu gibi muzafın ileyh hazfı muzafın mebni olmasını gerektirdiği gibi sılanın hazfi ya da ondan bir şeyin hazfi de mebniliği gerektirir. Konumu « نَنْزِعَ » fiiliyle nasp olunmasıdır.

Halil'in dediğine göre o mureb ve mübtedadır. « اَشَدُّ » ise onun haberidir. Hikâye üzere olduğundan reftir. Takdiri ise: *"Kendileri hakkında 'Rahmana karşı en isyankâr'* denilenleri çekip çıkaracağız" demektir. Bu çekip çıkarma işinin her toplumdan olması caizdir. *"Onlara rahmetimizden verdik"* sözünde olduğu gibi. Yani *"Her toplumdan birilerini çıkaracağız"* demektir. Sanki biri *"Onlar kimdir?"* diye soruyor ve ona: *"Onlar en çok âsi olanlardır"* deniyor.

« عَلَى » harf-i cer-i ismi tafdile taalluk eder. Yani *"Rahmana karşı en isyankâr olanları"* demektir.

٧٠- ﴿ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴾

70- Sonra orayı boylamaya daha çok müstehak olanları elbette biz daha iyi biliriz.

« صِلِيًّا » temyizdir. Yani *"o cehenneme girmeye müstehâk olanları elbette biz daha iyi biliriz"* demektir. « بِ » harfi ceri « اَوْلٰى » taalluk eder.

❁ ❁ ❁

71. - 75. ÂYETLER

وَإِنْ مِنْكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلاَلَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتَّى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾

Meâli

71- İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş hükümdür.

72- Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız. Zâlim'leri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.

73- Kendilerine âyetlerimiz ayan beyan okunduğu zaman inkâr edenler, iman edenlere: "İki topluluktan hangisinin (dünyadaki) mevkii ve makamı daha hayırlı, meclis ve topluluğu daha güzeldir" derler.

74- Onlardan önce de, eşya ve görünüş bakımından güzel olan nice nesiller helâk ettik.

75- Deki: "Kim sapıklıkta ise, çok merhametli olan Allah ona mühlet verir. Nihayet kendilerine vaad olunan şeyi –azabı veya (kıyamet) saatini- gördükleri zaman, mevkii ve makamı daha kötü ve topluluğu daha zayıf olanın kim olduğunu çok geçmeden görecekler."

Tefsiri

٧١- ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾

71- İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş hükümdür.

Sizden cehenneme girmeyecek hiçbir kimse yoktur. « وُرُودْ » "Verud" Ali ve İbn Abbas (r.a.)'a göre, girmek demektir. *"Onları cehenneme soktu" "Eğer onlar (gerçek) ilahlar olsalardı oraya girmezlerdi"* ve *"sonra ittika edenleri kurtarırız"* âyetlerine dayanarak ehl-i sünnet'in cumhuru, bu görüşü kabul etmişlerdir. Çünkü kurtuluş ancak girdikten sonra olur. Yine bu hususta Resûlüllah (s.a.v) *"Vurud, giriştir. Oraya gir meyen iyi ve kötü hiç kimse kalmaz. Ancak mü'minlere İbrahim (a.s.)'a olduğu gibi serin ve selamet olur. Ve cehennem mü'mine: "Gel ey mümin. Zira senin nûrun benim alevimi söndürüyor"* der. Hadis-i Şerifini de delil kabul etmişlerdir.

Denildiki, "Vurud, giriş manasınadır. Ancak İbni Abbas'ın kıraatine göre -ki « وَإِنْ مِنْهُمْ » şeklindedir- kâfirlere mahsustur. Ve meşhur kıraat ise iltifat üzere hamlolunur.

Abdullah'tan rivâyet edildiğine göre, *"Vurud; Medyen suyuna vardığında"* ve *"Onlar ondan uzaklaştırılmışlardır"* âyetlerinde olduğu gibi *"hazır olmak"* demektir. Ona *"bundan murat onun azabından uzaklaştırılmışlardır"* demektir diye cevap verildi. Hasan ve Kâtâde'ye göre *"Vurud sırat üzerinde gidiştir. Çünkü sırat, cehennem üzerinde kurulmuştur. Cennetlik kurtulurlar, cehennemlik ise oraya atılırlar"* Mücahid'e göre ise "mü'minin ateşe vurudu, onun cesedine dünya da iken humma hastalığının dokunmasıdır. Çünküü Nebi (s.a.v.) "Humma her mü'minin cehennemden aldığı paydır" buyurmuştur. Sahabeden biri diğe rine: *"Cehenneme uğranılacağını biliyor musun?"* diye sordu. Diğeri: "Evet" "Peki oradan ayrılacağını biliyor musun?" Diğeri *"Hayır" deyince "Bu gülme ve bu tembellik ne öyleyse?"* dedi. Bu varış kesindir.

« حَتْمٌ » mastardır. Birisi gerekli kılarak olan onu « حَتْمٌ » diye isimlendirir. "Emir darbetti (gerekli kıldı)" sözünde olduğu gibi.

٧٢- ﴿ ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴾

72- Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız. Zâlim'leri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.

« نُنَجِّى » Ali'ye göre « نُنْجِى » şeklindedir, şeddesizdir.

Şirkten korunmuş mü'minleri kurtarırız ve zâlimleri orada bırakırız. Bu, herkesin cehenneme gireceğine dair delildir. Çünkü *"Onları orada bırakırız"* dedi. *"Onları oraya sokarız"* demedi. Mezhebimize göre, büyük günah sahipleri, işledikleri günahları miktarınca azab görürler ve sonra da kesin olarak kurtulurlar. Mürcie *"Azap edilmezler, Mu'tezile ise "büyük günah sahipleri ebedi olarak cehennemliktirler"* derler.

٧٣- ﴿ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَىُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴾

73- Kendilerine âyetlerimiz ayan beyan okunduğu zaman inkâr edenler, iman edenlere: "İki topluluktan hangisinin (dünyadaki) **mevkii ve makamı daha hayırlı, meclis ve topluluğu daha güzeldir" derler.**

Âyetlerden kasıt, Kur'an-ı Kerim'dir. « بَيِّنَاتٍ » icazı açık ya da delil ve burhan manalarına gelmektedir. Haldir. « هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا » (o tasdik edici olduğu halde haktır) âyetinde olduğu gibi tekit içindir.

Zira Allah'ın âyetleri ancak açık olurlar ve ancak delil olurlar. Saçlarını taramış ve pahalı elbiseler giymiş Kureyş müşrikleri, saçı başı dağınık ve kaba elbiseler fakir mü'minlere *"Hangi grubun makamı daha hayırlı ve hangi grubun meclisi daha güzel, sizin ki mi bizim ki mi?" diye sordular.*

« مَقَامًا » kelimesi fetha iledir. O da ayakta durulan yer demektir. burada kastolunan, yer ve meskendir. Mekkî'ye göre damme iledir. O da oturma yeri ve ev manasına gelmektedir. « نَدِيًّا » kavmin istişare için toplandıkları meclistir. Âyet'in manası şudur: Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor: *"Biz içinde deliller ve burhanlar olan bir âyet indirdiğimizde, o ayet*

hakkında düşünmüyorlar. Servetle, malla, güzel ev ve güzel halle övünüyorlar."

٧٤- ﴿وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِئْيًا﴾

74- Onlardan önce de, eşya ve görünüş bakımından güzel olan nice nesiller helâk ettik.

« كَمْ » , « اَهْلَكْنَا » nın mef'uludur. « مِنْ » belirsizliği beyan için gelmiştir. Yani *"Birçok nesli helâk ettik"* demektir. Her asrın yaşayanları kendilerinden sonrakiler için bir nesildir. « هُمْ اَحْسَنُ » nasp makamındandır. « كَمْ »'ın sıfatıdır. « هُمْ » u terk ettiğin taktirde « اَحْسَنُ » nun sıfat olarak mansup olacağını görmüyor musun? « اَثَاثًا » ev eşyası ya da yaygı cinsinden olan örtülerdir. « رِئْيًا » şekil ve görünüş demektir. « رَاَيْتُ » dan gelir. Mef'ul manasınadır. Nâfi ve İbni Amir'e göre « رِيًّا » dir. Hemzesiz ve şeddelidir. Hemze sakin olduğundan ve ondan önceki harfte meksur olduğundan, hemze « ى »'ya kalbedilmiştir. Sonra da idğam edilmiştir. Ya da « الرِىّ » den gelir. O da ni'met manasına gelmektedir.

٧٥- ﴿قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتّٰى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا﴾

75- Deki: "Kim sapıklıkta ise, çok merhametli olan Allah ona mühlet verir. Nihayet kendilerine vaad olunan şeyi –azabı veya (kıyamet) saatini- gördükleri zaman, mevkii ve makamı daha kötü ve topluluğu daha zayıf olanın kim olduğunu çok geçmeden görecekler."

Kim sapıklıkta ise, yani küfürde ise demektir. « فَلْيَمْدُدْ » dün itibaren « مَنْ » in cevabıdır. Çünkü o, şartiyyedir. Bu emir, haber manasınadır.

Yani *"kim küfrederse Rahman ona, sapkınlığı ve taşkınlığı artması için mühlet verir. Ömrünü uzatır" "Onlara günahları artsın diye mühlet veririz" âyetinde olduğu gibi.* Bunu, gerekliliğini bildirmek için emir sigasında getirdi. Bu, yoldan çıkmışların mazeretlerini kesmek için emredilen bir şeyi gibi kesin olarak yapılacaktır." *"Kendilerine vaad olunan şeyi gördükleri zaman"* cümlesi *"mevkii ve makamı daha hayırlı, meclis e topluluğu daha güzeldir"* cümlesine bağlıdır. O ikisi arasındaki ara cümlesidir. Yani *"Onlar bu sözü kendilerine vaad olunanı gözleriyle görünceye kadar söyleyeceklerdir"* ya dünya da Müslümanların onları öldürmesi ya da esir alması ile azap görecekler ya da kıyameti ve onlara ulaşacak olan alçaklığı ve azabı göreceklerdir.

« امَّا الْعَذَابَ » ve « امَّا السَّاعَةَ », « مَا يُوعَدُونَ » den bedeldirler.

Kimin yere daha kötü ve kimin adamca daha zayıf olduğunu bilecekler. Adamca, yani yardımcı açısından demektir. işte o zaman onlar, işin, kendi taktirlerinin tam tersi olduğunu, kendilerinin yerce daha kötü ve adamca da daha zayıf olduklarını, hayırlı bir makama ve güzel bir meclise de sahip olmadıklarını göreceklerdir. Yine onlar müminlerin sıfatlarının tam tersine olduğunu da göreceklerdir. Bir sonra ki cümleye bağlanması da caizdir. O zaman da mana; sapıklıkta onlara mühlet verilmiştir. Allah'ın mü'minlere olan yardımını gözleriyle görünceye kadar ya da kıyameti görünceye kadar bu sapıklıklarından vazgeçmezler.

« حَتّٰى » dan sonra ki cümleler hikaye edilmiştir. Çünkü ondan sonra « اذَا رَاَوْ مَا يُوعَدُونَ » ile başlayan ve « فَسَيَعْلَمُونَ » ile cevaplandırılan şart cümlesi gelmiştir.

❁ ❁ ❁

76. – 80. ÂYETLER

وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًىۜ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾ أَفَرَأَيْتَ الَّذِى كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًاۜ ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًاۙ ﴿٧٨﴾ كَلَّاۜ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّاۙ ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

Meâli

76- Allah doğru yola gidenlerin hidayetini artırır. Sürekli kalan iyi işler, Rabbinin nezdinde hem mükafat bakımından daha hayırlı, hem de akıbetçe daha hayırlıdır.

77- Âyetlerimizi inkâr edip "Muhakkak surette bana mal ve evlat verilecek" diyen adamı gördün mü?

78- O, gaybe mi muttali olsu, yoksa Allahın katından bir ahid mi aldı?

79- Hayır, biz onun söylediğini yazacağız ve azabını uzattıkça uzatacağız.

80- O dediği (malı ve evladı) na biz vâris olacağız ve o bize tek başına gelecek.

Tefsiri

٧٦- ﴿وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًىۜ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا﴾

76- Allah doğru yola gidenlerin hidayetini artırır. Sürekli kalan iyi işler, Rabbinin nezdinde hem mükafat bakımından daha

hayırlı, hem de akıbetçe daha hayırlıdır.

« وَيَزِيدُ اللّٰهُ » haber yerinde olduğu için « فَلْيَمْدُدْ » üzerine atıftır. Takdiri ise, kim dalalette ise Rahman ona mühlet verir ve onun adaletini, onu kendine terk etmesiyle artırır.

Hidayet sahibi mü'minlerin de hidayetini ve sabrını ya da yakinini ve basiretini tevfikiyle artırır. « الْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ » Ahirete ait bütün işlerdir ya da beş vakit namazdır ya da « سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ » dir.

Bu Bakıyatussalihat, Allah katında, o kafirlerin övündükleri şeylerden sevapça daha hayırlıdır. Akıbetçe de daha hayırlıdır. O akıbet, kafirlerin alaya alındığı bir akıbettir. Çünkü onlar, müminlere *"hangi grub makamca daha hayırlı ve meclisçe daha güzeldir"* diyorlardı..

٧٧- ﴿اَفَرَاَيْتَ الَّذٖى كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا﴾

77- Âyetlerimizi inkâr edip "Muhakkak surette bana mal ve evlat verilecek" diyen adamı gördün mü?

Bu surede dört yerde geçen, Zuhrûf ve Nûh surelerinde geçen « وَلَدًا » kelimesi, Hamza ve Ali'ye göre « و » ın dammesi ve « ل » ın sukunuyladır. « وَلَدًا » « وَلَدٌ » kelimesinin çoğuludur. « اَسَدٌ » un ve « اُسُدٌ » kelimesinin çoğulu olduğu gibi, ya da « عَذَبٌ » un rapçada kullanıldığı eşyanın görülmesi, onunla ilgili bilgiye yol verdiğinden ve onunla ilgili haberin sağlamlığından dolayı *"gördün mü?"* lafzını *"haber ver"* manasına kullanmışlardır. « فَ » takibi ifade etmektedir. Sanki şöyle demektedir *"Aynı şekilde şu kâfirin de haberini ver. Şu olaylardan sonra onun da olayını zikret."* « لَاُوتَيَنَّ » sözü, gizli bir yeminin cevabıdır.

٧٨- ﴿اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا﴾

78- O, gaybe mi muttali olsu, yoksa Allahın katından bir ahid

mi aldı?

"Dağa tırmandı" sözünden gelmektedir. Zirvesine çıkıldığında söylenir. Hemze istifham içindir. Vasıl hemzesi ise hazfedilmiştir. Yani *"Levh-i Mahfuza baktı da kuruntusunun mu gördü"* demektir. ya da Allah katından bu kendisine vereceğine dair bir söz mü aldı. Ya da ahd kelimesi, Kelime-i Şehadet demektir. Hasan'dan rivâyet edildiğine göre bu ayet, Velid b. Muğire hakkında inmiştir. Ama meşhur olan bunun, As b. Vail hakkında nazil olduğudur. Rivâyet edildiğine göre Habbab b. Eret, As b. Vaile süs eşyası yaptırmıştı. Ücretini istediğinde ise As *"Siz diriltileceğinize ve cennette altın ve gümüşün olduğuna inanıyorsunuz. O zaman benim de malım ve çocuğum olacağına göre sana olan borcumu orada öderim"* demişti.

٧٩- ﴿ كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴾

79- Hayır, biz onun söylediğini yazacağız ve azabını uzattıkça uzatacağız.

« كَلَّا » Hayır da, ret ve hataya uyarı vardır. Yani *"O kendisi için düşündüğü şeyde hatalıdır. Bundan vazgeçsin"* demektir. Onun sözünü yazacağız. Yani ona sözünü yazdığımızı göstereceğiz ve bildireceğiz. *"Geciktirmeksizin yazdı"* sözünde olduğu gibi. Allah'u Teâlâ şöyle buyurmaktadır. *"Hiçbir söz söylenmez ki yanında gözetici ve sayıcı olmasın" "Soyumuza ait olduğumuz anda beni aşağılık olarak doğurmadı"* sözü de bunun gibidir. Yani *"O, uydurma ve cüretinde işi uzattığı gibi, biz de onun azabını artıracağız."* « مَدَّهُ » da « أَمَدَّهُ » da denir.

« مَدًّا » Allah'u Teâlâ, gazabının şid-detini ifade için mastarla tekit etti.

٨٠- ﴿ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴾

80- O dediği (malı ve evladı) **na biz vâris olacağız ve o bize tek başına gelecek.**

Âhiret'te nâil olacağını zannettiği şeyleri ondan uzaklaştırırız. Yani *"Mal ve evlat diye isimlendirdiği şeyleri"* demektir. « فَرْدًا » haldir. Yani *"malsız ve evlatsız olarak gelir"* demektir. *"Bize tek tek geleceksiniz"* âyetinde olduğu gibi kuruntusu da birikimi de ona fayda vermez.

81. – 87. ÂYETLER

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّا اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

Meâli

81- Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) olsun diye Allah'tan başka tanrılar edindiler.

82- Hayır (yarın o taptıkları tanrılar) onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklardır.

83- Görmedin mi? Biz kâfirlerin üzerine, kendilerini iyice (isyankârlığa) sevkeden şeytanları gönderdik.

84- Öyle ise onlar hakkında acele etme. Biz onların günlerini teker teker sayıyoruz.

85- Takva sahiplerini binek üzerinde ikram ile Rahmana götürdüğümüz gün.

86- Suçluları da yaya ve susuz olarak cehenneme sürdüğümüz gün.

87- Rahman nezdinde söz ve izin alandan başkasının şefaate gücü yetmez.

Tefsiri

٨١- ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾

81- Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) **olsun diye**

Allah'tan başka tanrılar edindiler.

Yani, bu müşrikler, kendilerine ibadet ettikleri putlar edindiler. Bunu, onlarla kuvvet bulmak için, kendilerine şefaatçi ve yardımcı olmaları için ve kendilerini azaptan kurtarmaları için yaptılar.

٨٢- ﴿كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾

82- Hayır (yanı o taptıkları tanrılar) **onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklardır.**

"Hayır" onların bu zannını ret için gelmiştir. « بِعِبَادَتِهِمْ » deki zamir ilahlara gider. Yani "kendilerine yapılan ibadeti inkâr edecekler ve tanımayacaklar, şöyle diyecekler "Allah'a yemin olsun ki siz, bize ibadet etmediniz ve siz yalancılarsınız" Ya da bu zamir müşriklere gider. O zaman da mana "Onların kendilerine ibadet ettiğini inkar edecekler" demektir. "Rabbimiz, Allah'a hamdolsun ki biz müşriklerden değildik" âyetinde olduğu gibi. O mabutlar, müşriklere düşman olacaklar. Çünkü Allah'u Teâlâ, onları konuşturacak. Onlar da "Ya Rabbi! Seni bırakıp bize ibadet eden şu kimselere azap et" derler.

« ضِدًّا » kelimesi tek için de, çoğul için de kullanılır. « ضِدًّا » kelimesi « لَهُمْ عِزًّا »'e mukabildir. Kastolunan izzetin zıddıdır. O da zillet ve hakirliktir. Yani onlar, onların kendileri için kuvvet olmalarını istemişlerdi. Onlar da onları zelil kılan bir kuvvet haline geldiler, demektir. Eğer « سَيَكْفُرُونَ » ve « وَيَكُونُونَ » deki zamirler müşriklere giderse mana *"Onların aleyhine dönerler, onların düşmanları olurlar ve kendilerine ibadet etseler bile onları inkâr ederler, tanımazlar"* demektir. Bundan sonra Allah'u Teâlâ, şu âyeti kerimesiyle, peygamberinizi taaccüb ettirdi.

٨٣- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا﴾

83- Görmedin mi? Biz kâfirlerin üzerine, kendilerini iyice (isyankârlığa) **sevkeden şeytanları gönderdik.**

Yani onlara başbaşa bıraktık « أَرْسَلْنَا » (saldık, gönderdik) kelimesi *"Deveyi saldım"* dan gelmektedir. Yani onu bıraktım, demektir ya da

onları, azdırmaları için onlara musallat kıldık demektir. Onları günahlara teşvik ederler. « أَزًّا » ve « هَزًّا » aynı manaya gelen iki kardeştirler ki harekete sevketmek ve son derece rahatsız etmek manalarına gelmektedirler.

٨٤- ﴿فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا﴾

84- Öyle ise onlar hakkında acele etme. Biz onların günlerini teker teker sayıyoruz.

Onların azab edilmeleri için acele etme. Biz, onlara ceza vermek için amellerini, yok etmek için de nefeslerini sayıyoruz. İbn Semmak, bu âyeti Halife Memun'un yanında okudu ve şöyle dedi: *"Nefesler sayılıyorsa eğer, uzatma yok demektir. o da ne çabuk biter."*

٨٥- ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا﴾

85- Takva sahiplerini binek üzerinde ikram ile Rahmana götürdüğümüz gün.

Palanı altından ve eğeri yakuttan olan binekler üzerinde..

٨٦- ﴿وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وِرْدًا﴾

86- Suçluları da yaya ve susuz olarak cehenneme sürdüğümüz gün.

Kâfirleri de susuz olarak, hayvanları sürdüğümüz gibi süreriz. Çünkü onlar hayvanlardan daha aşağıdırlar. Kim suya giderse ancak susuzluğunu gidermek için gider. Gidişin hakikati, suya doğru yürümektir. Bu sebeple gidenler onunla adlandırıldılar.

« وَفْدٌ » (elçiler) « وَافِدٌ » (elçi) nin çoğuludur. « رَكْبٌ » (kafile) « رَاكِبٌ » (süvari) nin çoğulu olduğu gibi. « وِرْدٌ » da « وَارِدٌ » (varan) ın çoğuludur. « يَوْمَ » kelimesi gizli bir fille mansuptur.

Yani *"Götürdüğümüz ve sürdüğümüz bu iki grubu vasfedilmeyen işleri yaptığımız günü hatırla, zikret"* demektir. Muttakileri zikretti. Çünkü onlar, heyetlerin kralların huzuruna itibar kazanmak için gittikleri gibi, kendilerini rahmetiyle kuşatan Rablerinin huzuruna giderler. Kâfir-

leri de, onları hakir görerek zikretti ve suya sevkedilen susuz davarlar gibi cehenneme sevkedildiklerini bildirdi.

٨٧- ﴿لاَ يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلاَّ مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا﴾

87- Rahman nezdinde söz ve izin alandan başkasının şefaate gücü yetmez.

« يَمْلِكُونَ » haldir. Burada ki « و » zamir kılınırsa, bütün kullara ait olur. Muttakilerin ve mücrimlerin zikri de buna delâlet etmektedir. Çünkü onlar bu taksim üzeredirler. « و » ın çoğul alameti olması caizdir. « اَكَلُونِى الْبَرَاغِيثُ » (beni pireler yedi) sözünde olduğu gibi. Fail de « مَنْ اتَّخَذَ » olur. Çünkü o cem'i manasındadır. « مَنْ اتَّخَذَ » nin mahalli, « يَمْلِكُونَ » deki « و » dan bedel olmak üzere merfudur. Ya da fiil olması üzerine merfudur. Ya da muzafın hazfı takdirine göre mensuptur.

Yani *"İzin alınan şefaati"* demektir. Burada maksat *"Onlara şefaat etmeye muktedir olamazlar"* demektir. Rahman nezdinde iman ederek izin alandan başkasının şefaate gücü yetmez. Hadis-i Şerifte: *"Kim Allah'tan başka ilah yoktur derse, Allah katında onun lehine bir izin vardır"*

Abdullah ibni Mesud'dan rivâyet edildiğine göre Resûlüllah (s.a.v.) bir gün ashabına şöyle buyurmuştur: *"Her biriniz her sabah ve akşam Allah katında bir ahd almaktan aciz midir?" "Bu nasıl olur?" dediler. "Her sabah ve akşam "Gökleri ve yeri yaratan, gaybı ve görüneni bilen Allah'ım! Şüphesiz ki ben, senden başka ilah olmadığına, senin tek olduğuna, ortağın olmadığına ve Muhammed'in de senin kulun ve Rasulün olduğuna şehadet ederek sana söz veriyorum. Eğer seni beni nefsime terk edersen o, beni şerre yaklaştırır. Hayırdan uzaklaştırır. Şüphesiz ki ben, senin rahmetinden başkasına güvenmiyorum. Benim için kıyamet gününde bana kâr edecek ahd kıl. Şüphesiz ki sen va'dinden dönmezsin."* Derse onun üzerine mühürle vurulur ve arşın altına konulur. Kıyamet günü olunca da münadi: *"Allah katında ahdi olanlar nerede?"* diye nida eder ve cennete girerler" buyurdu. Ya da sultanın herhangi birine emrettiği zaman ki ahdi gibidir. Yani, orada kendileri lehine izin verilen kişiler için ancak şefaatle emredilenler şefaat ederler, demektir.

88. – 95. ÂYETLER

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

Meâli

88- Dediler ki: "Rahman çocuk edindi."

89- Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız.

90- Bundan dolayı, nerdeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır.

91- Rahman'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden.

92- Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına yakışmaz.

93- Göklerde ve yerde olan herkes, istisnasız kul olarak Rahmân'a gelecektir.

94- O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tesbit etmiştir.

95- Bunların hepsi de kıyamet gününde onun huzuruna tek başına gelecektir.

Tefsiri

٨٨- ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا﴾

88- Dediler ki: "Rahman çocuk edindi."

Bunlar Yahûdiler, Hıristiyanlar ve melekler Allah'ın kızlarıdır diyenlerdir.

٨٩- ﴿لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا﴾

89- Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız.

Onları, üçüncü şahıs olarak ele aldıktan sonra, onlara bu sözle hitap etti. Bu yönelіştir. Ya da Peygamberine bunu, onlara söylemesini emretmektedir. « إِدًّا » kelimesi acaib, tuhaf şey ya da büyük günah demektir. «الإِدَّةُ» ise şiddet ve zor iş demektir. *"İş bana zor geldi"* sözünde olduğu gibi.

٩٠- ﴿تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا﴾

90- Bundan dolayı, nerdeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır.

« تَكَادُ » Nafi ve Ali'ye göre « ى » iledir. Yakın oldu manasınadır. « يَتَفَطَّرْنَ » Basrî, Şâmî, Hamza, Halef ve Ebû Bekir'e göre « ن » ladır. Yarıldığında « اِنْفِطَارْ » parçalandığında ise « تَفَطُّرْ » kullanılır. Bu sözün büyüklüğünden dolayı neredeyse gökler parçalanacaktı. Yerler yarılacak, parçaları birbirinden ayrılacak ve batacaktı. Sağlar ise devrilecek ve yıkılacaktı « هَدًّا » kelimesi, kırılmak, parçalanmak ve yıkılmak manaları na gelmektedir. « هَدَّةٌ » ise, yıldırımın sesidir. « هَدًّا » mastardır. « تَهُدُّ هَدًّا » onların sözünü işitmekten darmadağın olacaktı, demektir. Ya da mefulun lehtir. Ya da haldir. Yani *"darmadağın olduğu halde"* demektir.

٩١- ﴿أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا﴾

91- Rahman'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden.

« أَنْ دَعَوْا » mahallen mecrurdur. « مِنْهُ » daki « ه » den bedeldir. Ya da mef'ulun lehtir. « تَخِرُّ » ya « هَدًّا » le illetlendi. « هَدًّا »'nide Rahmana çocuk isnat etmeleriyle illetlendirdi. Ya da « هَدًّا » nin faili olarak

merfudur. Yani *"Onların isnatları onu darmadağın etti"* demektir.

٩٢- ﴿وَمَا يَنْبَغِى لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴾

92- Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına yakışmaz.

« اِنْبَغٰى » , « بَغٰى » den gelmektedir. Lazım fiildir. Ona çocuk edinmek ve istemek yakışmaz. Böyle bir şey muhaldir. Sıhhatli bir şey de değildir. Çünkü çocuk edinmek, ya ihtiyaç için ya da yalnızlığı gidermek için olur. Halbuki Allah, bu ikisinden de münezzehtir. « رَحْمٰن » kelimesinin özellikle kullanılması ve defalarca tekrar edilmesi « رَحْمٰن » isminin sadece ona mahsus olduğun ve bu isme ondan başka hiç kimsenin müstehak olmadığını beyan içindir. Çünkü bütün nîmetler ondandır. Onun örtüsü senin gözünden kalksın da sen ve senin yanındaki herşeyin onun yarattığı kimselere benzetmiş ve bu benzetmeyle onu, Rahmân ismine müstehâk olmaktan çıkarmış olur.

٩٣- ﴿اِنْ كُلُّ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴾

93- Göklerde ve yerde olan herkes, istisnasız kul olarak Rahmân'a gelecektir.

« مَنْ » nekradır. Mevsuftur. Sıfatı ise « فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ » dir. Ayrıca bu « كُلُّ » nun haberidir. « اٰتِى » ve « اٰتِيهِ » yi « كُلُّ » lafzına hamlederek tekil getirmiştir. « اٰتِى » « اَتٰى » Fiilden ismi faildir. *"gelecektir"* manasınadır. « عَبْدًا » haldir. Yani, boyun eğmiş, zelil olmuş ve itaat etmiş bir halde demektir.

Mana ise *"Göklerde ve yerde bulunan meleklerden ve insanlardan hiçbiri yoktur ki, kıyamet gününde kulluğunu itiraf ederek Allah'a gelmesin"* kulluk ve oğulluk birbirine zıt şeylerdir. Mesela bir baba köle olan oğlunu satın alsa onu azat etmiş sayılır. Bütün varlıkların Allah'a nisabeti, kölenin efendisine nisbeti gibidir. O halde bir kısmının çocuk, diğer kısmının kul olması nasıl oluyor? İbn Mesût, izafetten önceki aslı üzerine « اٰتٍ الرَّحْمٰنَ » şeklinde okumuştur.

٩٤- ﴿لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴾

94- O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tesbit etmiştir.

İlmiyle onları kuşattı ve saydı.

٩٥- ﴿وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا ﴾

95- Bunların hepsi de kıyamet gününde onun huzuruna tek başına gelecektir.

Onlardan her biri, ona kıyamet gününde malı, çocuğu ve yardımcısı olmaksızın tek olarak gelecektir.

❁ ❁ ❁

96. – 98. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

Meâli

96- İman edip sâlih amel işleyenler için Rahmân bir sevgi yaratacaktır.

97- Biz Kur'an'ı sadece onunla, Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve inat edenleri uyarasın diye senin dilinle kolaylaştırdık.

98- Biz, onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Sen, onlardan herhangi birinden (bir varlık emaresi) hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?

Tefsiri

٩٦- ﴿إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا﴾

96- İman edip sâlih amel işleyenler için Rahmân bir sevgi yaratacaktır.

Kulların kalplerinde bir sevgi yaratacaktır. Rubbeyi şöyle demiştir: *"Allah onları sever ve insanlara sevdirir."* Hadis-i Şerifte *"Mü'min, iyilerin kalbine sevgi, kötülerin kalbine korku verir"* buyurulmuştur. Kâtâde ve Herim'den rivayet edildiğine göre *"Kul Allah'a, Allah ona kulların kalpleriyle yönelmeden yönelmez"* denilmiştir.

Ka'b'dan rivâyet edildiğine göre ise *"Kul için övgü gökyüzünde sabit olmadan yeryüzünde sabit olmaz"* denilmiştir.

٩٧- ﴿فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا﴾

97- Biz Kur'an'ı sadece onunla, Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve inat edenleri uyarasın diye senin dilinle kolaylaştırdık.

Kur'an-ı senin lügatinde kolaylaştırdık. « بِلِسَانِكَ » haldir. Onunla müminleri müjdeleyesin ve düşmanlıkta batılla ileri giden bir kavmi uyarasın diye. Düşmanlıkta ileri gidenler, gösteriş ve inat tartışmalarına katılan kimselerdir. « لُدًّا » , « أَلَدّ » kelimesinin çoğuludur. Bununla Mekke halkı kastedilmektedir.

٩٨- ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا﴾

98- Biz, onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Sen, onlardan herhangi birinden (bir varlık emaresi) **hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?**

Burada onları korkutma ve uyarı var. onlardan herhangi birini buluyor yada görüyor ya da biliyor musun?

İhsas: duyularla idraktir. Ya da onlara ait gizli bir ses işitiyor musun? « رِكَازْ » (gizli hazine) buradan gelmektedir. Yani onlara azabımız geldiğinde ne görülen bir şahıs kalır, ne de işitilen bir ses. Yani hepsi helâk olurlar. Bunlar da aynı şekilde kendilerine indirileni düşünmekten yüz çevirirlerse onların da akıbeti, helâk olmaktır. Artık onların işi sana kolay gelsin.

Allah'u Âlem...

6. Cildin Sonu